„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII. évf. 1. szám
2007. február
200,– Ft

A pénz bálványának elvetése

Az éhezés nem végzet

Interjú Ulrich Duchrow-val

Tanulmány Assisi Szentjéről

Gondolatok az önismeretről

Moha-mese

Novella a pálos rendről

Svájci útinapló

Fenntartható fejlődés

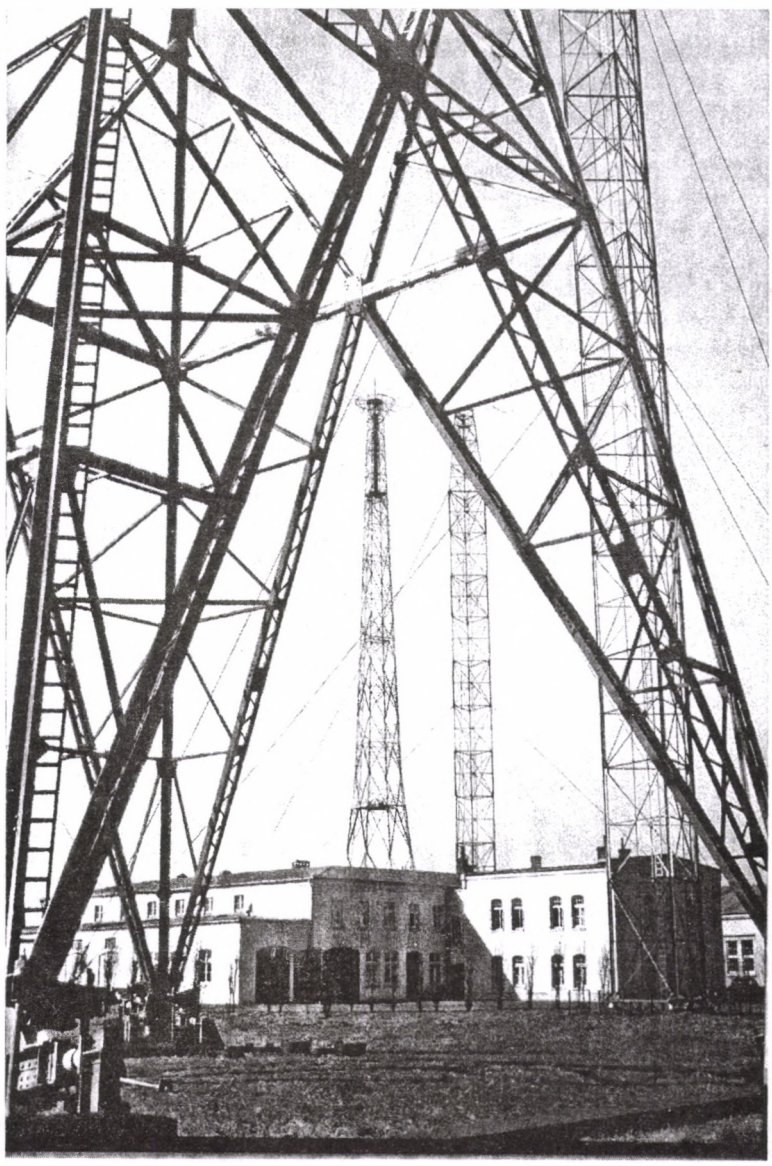

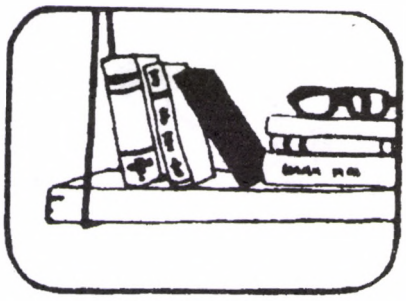

Pinchas Lapide

Ne adjátok a császárnak, ami Istent illeti!

Az evangélium egy zsidó tudós szemével

„Kérjük az olvasót, legyen elnéző, ha néhány nehezen lefordítható kifejezést talán nem kielégítő módon adtunk vissza. Hiszen nem mindegy, hogy az ember az eredeti héber nyelven olvas-e valamit, vagy más nyelvre átültetve.”

Így írt a keresztény időszámítás szerinti 3. században Jézus Sirák unokája abban az előszóban, amelyet nagyapja bölcs mondásainak görög fordítása elé állított.

Ez a közhely érvényes az evangéliumokra is, amelyeket bár görögül hagyományoztak át, a sorok között és az egyes szavak mögött mégis félreismerhetetlenül tükröződik a héber eredeti. Nagy a valószínűsége annak, hogy a fordítás során átértelmeztek bizonyos gondolatmeneteket, kulcsfogalmak új értelmet nyertek, és a görögök gondolkodási struktúrái nem voltak képesek teljesen megfelelni a jézusi gondolatkincsnek. Végső soron igaza van a régi közmondásnak: minden fordítás – a legjobb is – csak pótlék; sosem adja vissza a szöveg eredeti hangzását és értelmét. Ezt példázza – sok más képviseletében – az alábbi kísérlet, amellyel megpróbálunk lehatolni egy híres jézusi mondás legmélyebb rétegébe.

Trón és oltár?

A parasztok gyilkos és rabló hordái ellen – ez a címe Luther Márton egyik vitairatának, amelyben a reformátor „zsidó” és antikrisztusi jelenségként vetette el Münzer Tamás lelkész szabadságtörekvését, és a következő szavakkal hivatkozott magára Jézusra: „Az Újszövetségben ugyanis nem érvényes és nem számít többé Mózes, hanem itt a mi mesterünk, Krisztus áll előttünk, és testünkkel és javainkkal együtt a császár és a világi törvény alá vet minket, amikor azt mondja: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré!” (1525, WA 18,358)

Máté 22,15-22-ről mondott 1532-es prédikációjában ugyanebben az értelemben nyilatkozik: „Ahogyan Isten nem akarja szétzilálni és szétszaggatni a császár uralmát..., a császár is hagyja meg szétzilálatlanul és egészében a mi Úristenünk uralmát... Mert ezt a két birodalmat meg kell különböztetni, nem szabad egymással vegyíteni őket, hogy megmaradjon Istennek, ami Istené – és a császárnak, ami a császáré.”

Hasonló áll VIII. Bonifác pápa 1308-as híres, Unam Sanctam kezdetű bullájában, s egy 1789-ben keletkezett német evangélikus egyházi ének szövegében ezt olvassuk: „Nézd meg Jézus Krisztust jól, / ő is alattvaló volt, / kényszer nélkül tégy eleget / te is a felsőbbségednek!”

Adjátok meg a császárnak, ami a császáré! Az egyháztanítók Ágoston óta ebből a rövid, végzetes mondatból kovácsoltak teológiai ellenérvet a hívők bármiféle emancipációja ellen; eljegyezték egymással a trónt és az oltárt, ezt a szövetséget emelték minden politikai status quo szent őrzőjévé, és másfél évezredre a politikai reakció fellegvárává tették a birodalmi egyházat.

Mennyi emberhez méltatlan hullaengedelmességet, mennyi keresztényietlen szolgalelkűséget és vaskalapos politikamentességet olvastak ki ebből a jézusi mondásból – Ágostontól és Luthertől kezdve Bismarckon át a Harmadik Birodalom „német keresztényeiig”!

Pedig meggyőződésem szerint mindez alapvetően hamis és torz elképzelés: épp az ellenkező funkcióval láttak el egy hiteles evangéliumi részletet.

Az ország kiszipolyozása

Próbáljuk meg most felidézni annak a jézusi mondásnak a történelmi körülményeit és környezetét, amely azután oly súlyos következményekkel járóvá lett a kereszténység történelmében.

A 30-as év tavaszán vagyunk, Jeruzsálem szívében. Fölfelé megyünk a főutcán, egészen a városfal sarkáig, bekanyarodunk balra, és íme, a Templom, az Egyetlen Isten központi szentélye külső udvarában állunk. Drámánk szereplői éles ellentétben állnak egymással. Itt vannak a szadduceusok, ama papi arisztokráciának a vezetői, akiket Jézus épp az imént állított pellengérre vitájuk során, és akik meg akarnak szabadulni a kényelmetlen názáreti prédikátortól, mivel joggal tartanak annak növekvő népszerűségétől a zsidó tömegek körében. Előttük áll a Galileai, aki nem láthat mást ezekben a papokban, mint hazaárulókat, akik kollaborálnak a pogány zsarnokkal, hogy szolgaságba hajtsák Izrael népét. Az udvar mindkét oldalán ott a templomrendőrség, annak besúgói és kémei, valamint a római légionáriusok, hogy ha kell, fegyveres erővel is kikényszerítsék a nyugalmat, a rendet és az alávetettséget.

Ebbe a zsidóságon belüli összeütközésbe vág bele mintegy ökölcsapásként az egyik besúgó ravasz kérdése: „Mester, *megengedett-e* számunkra, hogy adót fizessünk a császárnak, vagy sem?”

Vegyük észre a provokatív megfogalmazást! Hiszen megkerülhetetlen polgári kötelesség volt adót fizetni a császárnak, amint ezt minden jeruzsálemi gyerek tudta. Hiszen a *tributum capitis*-ról, az úgynevezett fejadóról volt szó, amely – eltérően a telekadótól, a vámtól, valamint tizenegy más illetéktől és adótól – mindenki számára kötelező adó volt, s ily módon az ország gazdasági kifosztásának alapja, amit mindenki úgy élt meg mint nyomasztó emlékeztetőt Izrael alávetettségére.

Annak érdekében, hogy sejtésünk támadjon e távoli kor dühöngő adóbehajtási módszereiről, és hogy egyszer a másik oldalról, a leigázottak oldaláról is megismerjük a híres Pax Romanát, hallgassuk meg a római Lactantius leírását a *census* rendjéről-módjáról, amelyről Lukácsnak ez a mondanivalója: „Történt pedig azokban a napokban, hogy Augustus császár rendeletet adott ki: írják össze az egész földkerekséget. Ez volt az első összeírás... Elment tehát mindenki a maga városába, hogy összeírják” (Lk 2,1-2).

Lactantius kevésbé tartózkodó, amikor honfitársai viselkedéséről ír: „A római adóbehajtók mindenhol megjelentek, és mindent forrongásba hoztak. A szántóföldeken minden egyes rögöt fölmértek, minden szőlőtőkét és gyümölcsfát megszámoltak, minden egyes állatot regisztráltak, és pontosan feljegyezték az emberek létszámát. A városokban összeterelték a városiakat és a falusiakat; a piacterek bedugultak a nyájszerűen felvonuló családoktól; mindenki megjelent rokonainak és gyerekeinek egész seregével; mindenütt hallani lehetett azoknak az ordítását, akiket kínzással és botütésekkel hallgattak ki. Kijátszották a fiakat apjukkal szemben, az asszonyokat férjükkel szemben... Miután minden kipróbáltak, addig kínozták az adókötelezeseket, amíg önmaguk ellen nem vallottak, és ha győzött a fájdalom, akkor olyan adóköteles vagyont jegyeztek fel, amely nem is létezett. Nem voltak tekintettel sem életkorra, sem egészségi állapotra" (De mortibus persecutorum, 23,1 skk).

Tehát így kell elképzelnünk azt a „csendes éjt, szentséges éjt", amelyen Jézus Mária fiaként megpillantotta a napvilágot. Pánikkal, terrorral és félelemmel teli, komor világ volt az, amit Lactantius ama *descriptio prima*-ként ábrázol, amaz első adókivetésként, amelyet évről évre hasonló módon végrehajtottak. E kor zsidó irodalmában lakonikus tömörséggel úgy mondták: „az ország kiszipolyozása".

Nos, erről van szó abban az álnok „fogós kérdésben", amelynek abszurd iróniája szemet szúr: „Megengedett-e számunkra [zsidók számára], hogy adót fizessünk a császárnak, vagy sem?"

A kérdés sokkal kevésbé lesz abszurd, ha visszafordítjuk az eredetijére. Hiszen a „megengedett" szócskának – amely a héberben egyértelműen a vallási törvényt idézi fel – az a célja, hogy Jézus negatív válaszát provokálja ki. Annál is inkább, mivel Lukács „sarc"-nak nevezi ezt az adót, s ebben ott cseng az a megszállás-politikai hangzás, amelyet ez a szó a római és zsidó fülekben keltett. „Sarc (*tributum*) – ez a galád római birodalomra utal, amely adókat vet ki a világ minden népére", ahogyan ez gyakran olvasható a rabbinikus irodalomban. Ezt a kérdést tették fel a Szent Városban a Szent Templom előtt – a pászka ünnepének idején, abban a vészterhes és megváltást szomjazó légkörben, amely formálisan lázadásért kiáltott.

„Elpártolásra szólította fel honfitársait, és szemrehányást tett nekik, ha türelmesen megfizették a rómaiaknak a sarcot, és Isten mellett halandó embereket is elviseltek uraikként" – jegyezték fel Galileai Júdásról, aki néhány évvel korábban Rómával szembeni ellenállásra szólított fel Isten nevében. Izrael központi istenháza előtt állva igent mondhatott-e, vagy jóváhagyhatta-e most Jézus az istenkáromló alávetettséget?

Igen, istenkáromló, mert eltérően a galileai heródiánusoktól, akik – a képekkel szembeni bibliai tartózkodásnak megfelelően – semmiféle képmást nem verettek pénzérméikre, Pontius Pilatus többek között azzal is kifejezte a zsidó hit iránti megvetését, hogy Júdeában, amely római provinciaként közvetlenül „a császárnak" adózott, provokatív érméket veretett, amelyek a császár képe révén ellentmondtak a Második Parancsolatnak. Mint ismeretes, a mózesi törvény tiltja emberek bármiféle képi ábrázolását, ahogyan efféle képmások birtoklását is. Hogy teljes legyen a háttér, még egy történelmi lábjegyzetre van itt szükség: a makkabeusoktól a zsidó függetlenség végéig (Bar Kochba lázadás) tartó 300 év során a zsidók nem kevesebb, mint 62 háborút, felkelést és lázadást robbantottak ki a görögök és a rómaiak fennhatósága ellen. Ezek közül 61 Galileából, Jézus és tanítványai hazájából indult ki – és valamennyi a nyilvános adómegtagadás szervezett kampányával kezdődött.

Azt a csapdát tehát, amelyet a templom urainak kémei állítottak, nem lehetett megkerülni.

Ha Jézus igent mond, akkor ez gyáva kollaboránsként leplezi le népe előtt, amely körös-körül az ajkán csüng – és ezzel vége a tekintélyének. Mert az a zsidó, aki a Törvény ellenségeivel szövetkezik, a nép árulója.

Ha Jézus nemet mond, akkor a rómaiak szemében frissen tetten ért lázadónak számít, aki törvényszegésre lázít – s ezzel jogilag és politikailag is vége van. Lukács minden kétséget eloszlat a kérdezők szándékát illetően: „...hogy saját szavaival fogják meg, és átadhassák a hatóságnak, és a helytartó hatalmának" (Lk 20,20).

A kémek azonban nem számítottak Jézus talpraesettségével, ő ugyanis „felismerte álnokságukat, és így szólt hozzájuk: Mutassatok nekem egy dénárt" (Lk 20,23), avagy kicsit körülményesebben, de még világosabban Mk 12,15 szerint: „Hozzatok nekem egy dénárt, hogy megnézzem!"

A bálványpénz elvetése

A legutóbb idézett szavak egyértelműen feltételezik, hogy Jézus addig nem látott császári dénárt. Ugyanezt mondja a Talmud dicsérőleg Menachem ben Simai rabbiról, akit „a Szent fiának" neveztek, mivel sosem nézte meg a képet a dénáron, attól félve, hogy azzal megszegi a Második Parancsolatot.

Természetesen a Tiberius-féle dénárról volt szó – a császári birodalom országszerte ismert kultikus jelképéről, illetve a római hatalomgyakorlók istenítésének legegyetemesebb ismertetőjeléről. Ez a dénár a császár mellképét ábrázolta olimpiai meztelenségben, babérkoszorúval díszítve, ami isteni méltóságát jellemezte, és a hátoldalon ráadásul ez állt: Pontifex Maximus: [a bálványimádók] főpap[ja]. Mindez háromszoros támadás volt a Biblia erkölcse ellen.

A vájt fülűek számára ezzel már adott is volt a válasz, hiszen Jézus kérése nyomatékosan hangsúlyozza, hogy magának a galileai tanítónak nem volt dénárja, tehát nem mocskolta be magát a bálványpénzzel, és „előbb meg kellett néznie", mielőtt a vallási törvénnyel összefüggő döntést hozhatott volna. Hippolütosz, 2. századi keresztény szerző így számol be az ország vallásos embereinek e magatartásáról: „Ennek az iskolának a követői akkora súlyt helyeznek a parancsokra, hogy sosem érintenek pénzérmét, azzal az indoklással, hogy az ember ne hordjon magánál képmást, ne nézzen rá, és ne is érintse."

De nem mindenkinek volt olyan éles a hallása, hogy már most megértse: Jézus elvetette a dénár birtoklását mint a bibliai törvény áthágását. Ezért kérdezte meg kérdezőit minden hallgató számára nyilvánvaló iróniával: „Kinek a képmása és felirata ez?"

A „képmás" a Második Parancsolat kulcsszava: „Ne csinálj magadnak képmást – sem arról, ami fenn van az égben, sem arról, ami lenn van a földön, sem arról, ami a föld alatt a vízben van" (2Móz 20,4)!

A „képmás" a kulcsszava a teremtéstörténetnek is: „És megteremtette Isten az embert a maga képmására; Isten képmására teremtette őt" (1Móz 1,27). Az ezzel kapcsolatos rabbinikus kommentár, amelyet Jézus biztosan ismert, azt mondja: „Aki Isten képmására teremtetett, az ne készítsen képet bálványokról, és ne legyen alattvalója Isten más képmásainak sem, 'mert az én szolgáim vagytok, mondja az Úr; ne legyetek halandó

szolgák cselédei' (vö. 3Móz 25,42). A császár képmásával a császárnak tartoztok, aki verette. Saját magatokkal azonban, Isten képmásai lévén, Teremtőtöknek tartoztok, aki azt kölcsönözte nektek – és senki másnak." Mindez figyelmen kívül hagyhatatlanul ott vibrál a „képmás" „bibliai gyorsírási jelében".

„Kinek a képmása ez?", kérdezi tehát maró iróniával a Názáreti – és magyarázatul hozzáteszi még annak a feliratnak a kérdését, amely az imperátor istenkáromló bálványozásával az Igaz Isten kézzelfogható káromlásává tette a pénzérmét. Mintha nem tudná – ő, akinek egész életében római uralom alatt kellett élnie –, mit jelent a pénzérme fensége. Ezzel arra kényszeríti ellenfeleit, hogy immár válaszoljanak neki: „A császáré."

Ez a válasz persze minden bibliahű zsidó szemében visszavonhatatlanul képmutatónak bélyegzi őket. Jézus most már teljes joggal vádolhatja őket: „Miért vizsgáztattok engem, ti képmutatók" (Mt 22,18)? Ez azt jelenti: „A császár pénzét elfogadjátok, *anélkül* hogy azt bűnnek tartanátok, de a császári adó megfizetését bűnné akarjátok tenni?! Micsoda képmutató kétkulacsosság!"

És most, hogy minden kétséget eloszlasson, Jézus harmadszor is válaszol – a nagyothallóknak: „Adjátok tehát *vissza* a császárnak, ami a császáré; és Istennek, ami Istené!"

A görög szövegben nem az áll, hogy „adjátok *meg*", hanem – jó héberséggel – az, hogy „adjátok *vissza*"! Ez azt akarja jelenteni: „Adjátok vissza a pénzt verető császári úrnak az átkozott ezüstjét, amely a római jog értelmében az ő tulajdona! Ne csak a császári adó megfizetésétől vonakodjatok, hanem tagadjátok meg azt is, hogy egyáltalán elfogadjátok a császár bibliaellenes pénzérméit! A visszaadással tisztítsátok meg magatokat az ő bűnös pénzétől, hogy ismét megadhassátok Istennek, ami Istené: az ő egyedüli világkirályságának elismerését!" Günther Bornkamm szerint itt talán egy még konkrétabb gondolat húzódik meg, nevezetesen: A pénzérmével, amely a császár képét hordozza, a császárnak tartoztok; önmagatokkal azonban, az emberrel, aki Isten képét hordozza, Istennek tartoztok – egyedül neki.

Görög fülek számára az „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené" mondat később úgy hangozhatott, mint az emberi tiszteletadások tisztességes megfelezése – mint az Istennel és a császárral szembeni engedelmesség kiegyensúlyozása, sőt, mint a trón és az oltár közötti szövetség Isten által akart ratifikálása.

A jelenetet bizonyára figyelmesen követő római légionáriusok számára Jézus válasza alighanem egészen „lojálisan" hangzott, hiszen Tiberius katonái számára a „császár" és „Isten" fogalmak gyakorlatilag azonosak voltak, amint a „Tiberius Caesar Divi Augusti filius Augustus" felirat igazolta a császári dénáron, amelyre Jézus feltehetően fenyegető ujjal mutatott rá.

Nem így a zsidók számára, akiknek Jézus szavai nyomán elkerülhetetlenül Dávid szavaira kellett gondolniuk: „Bizony tőled [Istentől] van minden, és csak azt adtuk neked, amit kezedből kaptunk" (1Krón 29,14) – valamint arra a rabbinikus magyarázatra, amely már akkoriban közmondássá vált: „Adj Istennek az övéből, mert hiszen te, és mindaz, ami a tiéd, az Ő tulajdona" (Abot, III,8)! Más szavakkal: Messze távol állva attól, hogy azt ajánlaná, vessék alá magukat a római imperializmusnak, Jézus arra szólítja fel kérdezőit, hogy kompromisszumok nélkül szakítsanak a fennálló politikai renddel.

Felszólítás az Isten Országa melletti harcra

A szentírás-magyarázókat már annak a ténynek is meg kellett volna hökkentenie, hogy Jézus, akinek istenközelsége és istenszeretete oly határozottan áthatotta egész működését, Isten *előtt* említi meg a császárt.

Ha itt valóban valamilyen adásról, adományról, emberi felkínálkozásról lenne szó, akkor természetesen először Istent kellene megemlíteni, s csak azután, lélegzetvételnyi szünet után a császárt. Jézusnak csak azért szabad, sőt *kell* a császárral kezdenie mondását, mivel olyan *visszaadásról* van szó, amely azzal a megtisztulással azonos, amely előfeltételéül szolgál annak, hogy az ember átadhassa magát Istennek.

Hogy a válasz befejező részében kell keresni a tulajdonképpeni poént, már abból is következik, hogy Jézus anélkül fűzi hozzá mondásának második felét, hogy arra irányuló kérdést tettek volna fel neki. Hiszen senki sem kérdezte arról, mit kell megadni Istennek, vagy mit nem. Jézus számára viszont nem a hatalmi kérdésről van szó, hanem mindenekelőtt az Istennel szembeni engedelmességről, mert a földön minden Istennek van alárendelve, és ennek így is kell maradnia. Ugyanis mivel „senki sem képes két úrnak szolgálni" (Mt 6,24), ahogyan a Hegyi beszédben áll, konfliktus esetén Mammon császárnak feltétlenül ki kell térnie Isten elől.

Ezért az „Adjátok vissza Istennek, ami Istené" a Biblián iskolázott fülek számára felszólítás volt az Isten szentségéért és egyedüli „uralmáért" folytatott harcra, egészen a vértanúságig, ugyanis mivel az élet Istentől van, szükség esetén azt is vissza kell adnunk a Teremtőnek – ahogyan néhány nappal később maga Jézus is végbevitte ezt.

Forrás: P. L., Er predigte in ihren Synagogen, [6]1991, 34-41.

Az éhezés nem végzet

Naponta 24.000 ember hal éhen. Rettenetes szám. Mégis úgy tűnik, ez senkit nem érdekel, eltekintve a katasztrófa-beszámolóktól. A legtöbb éhező azonban nem a katasztrófák sújtotta területeken él: számukra az éhezés mindennapi dolog. Eközben világszerte elegendő élelmiszert termelnek. Sőt, annyi élelmiszert lehetne termelni, hogy kétszer annyi embernek lehetne meg a napi tápláléka, mint amennyi jelenleg él a Földön. Az éhezés nem a hiányos élelmiszer-termelés problémája. Ezért megy füstbe minden olyan stratégia, amely műtrágyák vagy az ún. zöld géntechnika segítségével a mezőgazdaság termelékenységét akarja egyre inkább fokozni. Az éhezés az elosztás – és ezzel a hatalom problémája. Arról van szó, hogy kevesek sok földet birtokolva luxuscikkeket állítanak elő devizáért, miközben sokaknak nincs földjük, és éheznek.

Bizonyos emberjogi szervezetek a táplálkozás jogát állítják szembe ezzel a hatalommal, s igazságosságot követelnek, például a föld elosztására vagy az élelmiszerekhez hozzájutásra vonatkozóan. Az alábbi két írással (forrás: Publik-Forum, 2004/18, Dossier) arra szeretnénk rámutatni, hogy az éhezés nem végzet, hanem emberek által okozott katasztrófa, amelyet emberek akadályozhatnának meg.

Az éhezés nem váratlan csapás

Szárazság Etiópiában és Afrika déli részén, földrengés Törökországban, forgószelek Közép-Amerikában, áradások Bangladesben: Ha a televízió éhezésről számol be, akkor ezt gyakran természeti katasztrófákkal összefüggésben teszi. Az éhezés így olyan sorscsapásnak tűnik, amely az éjszaka leple alatt tör rá az emberekre. Ezért aztán gyakran háttérbe szorulnak az éhezés mélyebb okai, s ezzel együtt az ellene való tartós küzdelem lehetőségei is. Az éhezés a legtöbb esetben nem sorscsapás, hanem emberek okozzák. Az éhezés megakadályozása és az ellene folytatandó küzdelem nem csupán erkölcsi parancs, hanem a kormányok nemzetközi jogi kötelezettsége is, amely a táplálékhoz való emberi jogból fakad.

A tényleges okok

Afrika déli részén 2002-ben élték át a legnagyobb éhezési válságot 1992 óta. Becslések szerint ez 13 millió embert érintett, többnyire Zimbabvében, Malaviban, Zambiában, Szváziföldön és Lesotóban. A nyilvánosság számára főként klimatikus feltételeket neveztek meg okként – áradásokat és szárazságot –, valamint azt, hogy Zimbabvében elűztek számos fehér földtulajdonost. Ezek a tényezők kétségtelenül kiélezték a válságot, de amint az amerikai táplálkozási- és fejlesztéspolitikai intézet, a *Food First* kimutatta, ez a régió hosszú távú fejlemények miatt vált hajlamossá a válságokra. A *Világbank* az 1980-as évek óta arra szorította rá Afrika déli részének országait, hogy egyre inkább exportra termeljenek – például dohányt –, és egyidejűleg nyissák meg piacaikat Észak mezőgazdasági termékei számára, az exportbevételekből fizessék vissza külföldi adósságiakat, illetve vásároljanak élelmiszert külföldről. Ennek következtében azonban visszaesett az önellátást célzó élelmiszer-termelésük, s a szárazságok és áradások csak emiatt tudtak olyan pusztítóan hatni.

Több élelem – több éhezés

A FAO (az ENSZ mezőgazdasági és élelmezésügyi szervezete) 2002-es becslése szerint világszerte 840 millió ember krónikusan alultáplált, vagyis minden hetedik ember. Naponta átlagosan 24.000 ember hal meg az éhség és az alultápláltság következményeként. Ez a jelen egyik legnagyobb botránya. Statisztikailag ugyanis világszerte több táplálék van, mint amennyi mindenki számára elég lenne. Ezen a népességnövekedés sem változtatott. Ma fejenként 18%-kal több kalória áll rendelkezésre, mint harminc évvel ezelőtt. Az éhező gyerekek kétharmada olyan országokban él, ahol élelmiszerfölösleg van.

Dohány vagy kukorica?

A legtöbb esetben az elhibázott mezőgazdasági politika az oka az éhezésnek. Ahelyett, hogy a nagybirtokosok parlagon fekvő földjeit szétosztanák a földtelenek között, és a kisparaszti élelmiszer-termelést támogatnák, Dél legtöbb kormánya a mezőgazdasági bizniszre és az exporttermelésre épít, nem utolsósorban nemzetközi szervezetek nyomására. A politika következményeire az Afrika déli részét sújtó éhezés csak egyetlen példa: 82 országban, amelyekben a világ népességének összesen 60%-a él, az élelmiszer-termelés manapság nem elégséges ahhoz, hogy fedezze a hazai lakosság szükségletét. Ebben súlyos felelősség terheli a gazdag ipari országok kormányait, mert államilag támogatott olcsó exportjukkal kisparasztok milliói szorítják ki a helyi piacokról, s ily módon megfosztják őket létalapjuktól.

Globális mezőgazdasági fordulatot!

Az éhezést valakik csinálják, legyőzése tehát lehetséges: földreformra van szükség, a fenntartható kisparaszti mezőgazdaság támogatására, és nagyobb igazságosságra a világkereskedelemben, a szegény országok javára. Ez csak néhány olyan intézkedés, amely valóban csökkenthetné az éhezést – de globális mezőgazdasági fordulatra van szükség!

Az éhezés megakadályozására és leküzdésére már most is jogi kötelezettségük van a kormányoknak, a táplálékhoz való emberi jog ugyanis része az ENSZ szociális egyezményének. A probléma: Eltérően a *Világkereskedelmi Szervezet* (WTO) kereskedelmi szabályainak áthágásától, a kormányok még mindig büntetlenül megússzák, ha megsértik az emberek táplálékhoz való jogát. A jelen egyik legnagyobb kihívása tehát az, hogy nemzeti és nemzetközi síkon egyaránt minden követ meg kell mozgatni a szociális jogok érvényre juttatása érdekében.

Wolfgang Kessler

„Hatalmas érdekek forognak kockán"

Interjú *Jean Zieglerrel*

Az 1996-os világélelmezési csúcstalálkozón az ENSZ élelmezésügyi szervezetének, a FAO-nak a tagállamai arra vállaltak kötelezettséget, hogy 2015-re megfelezik az éhező emberek számát. El fogják érni ezt a célt?

Sajnos nagyon valószínűtlen, hogy az ENSZ tagállamai 2015-re teljesíteni tudják ígéretüket. Még a FAO is így látja ezt. Legutóbbi beszámolójában a táplálkozási trendet elemzi, és arra a végkövetkeztetésre jut, hogy az éhezés elleni küzdelem nagyon kemény, és messze távol áll attól, hogy elérje a maga által kitűzött célt.

Egyáltalán képes-e a Föld táplálni az egyre növekvő népességet?

Ha a jelenlegi mezőgazdasági termelőerőkből indulunk ki, akkor a FAO számításai szerint a Föld nehézség nélkül több mint 12 milliárd embert tudna táplálni. Ez a táplálás azt jelenti, hogy minden gyereket, nőt és férfit napi 2400-2700 kalóriával tudna ellátni. Ha igazságosan osztanák el az élelmiszereket, több mint elég ennivalója lenne mindenkinek.

Miért zajlik akkor ilyen nehézkesen az éhezés elleni küzdelem?

Az éhezés elleni küzdelem csekély haladásának fő okai a manapság mindenütt alkalmazott gazdaságpolitikai stratégiákban rejlenek. Ezek inkább használnak a gazdagoknak, mint a szegényeknek. Sok országban a gazdagok egyre gazdagabbak lesznek, a szegények pedig egyre szegényebbek. Az éhezés szorosan összefügg a szegénységgel, mivel a szegények nem jutnak hozzá a táplálékhoz, ha nincs földjük, és túl kevés pénzük van ahhoz, hogy élelmiszert vásároljanak. Azokban a vidéki régiókban, ahol az emberek a mezőgazdaságtól függenek, keveset fektetnek olyan mezőgazdasági fejlesztésekbe, amelyek javíthatnák az emberek önellátását.

Milyen befektetésekről lenne szó?

Például öntözőrendszerekről, de ezeket nem tekintik gazdaságilag értékeseknek.

Miért nem?

Mivel a neoliberális gazdasági stratégiák globalizációja folyik, ez viszont peremre szorít mindenfajta önellátást. E stratégiák számára csak az számít, ami piacra kerül és eladható. Az önellátás így kiesik a látókörből. A liberalizált világpiac ellenére, vagy éppen amiatt, ez a folyamat növekvő bizonytalansághoz vezet az élelmiszer-ellátásban.

Lehetséges-e úgy alakítani a globalizációt, hogy többé ne legyen a szegények és éhezők terhére?

Ennek meg kell történnie. Korlátoznunk kell a multinacionális konszernek hallatlan hatalmát. Ezek időközben hatalmasabbakká váltak, mint azoknak az országoknak a kormányai, amelyekben működnek.

Hogyan ártanak a multinacionális vállalkozások a szegényeknek?

Vegyük a víz példáját. Amikor a vízellátást privatizálták, sok esetben olyan erősen emelkedtek az árak, hogy a szegények képtelenek voltak hozzájutni a vízhez. Ha meggondoljuk, hogy a víz abszolút nélkülözhetetlen az élethez, akkor gondoskodnunk kell arról, hogy minden ember hozzáférjen a vízhez, még ha ez megnyirbálja is a multinacionális konszernek nyereségét.

Nem okoznak éppily nagy kárt a gazdag országok mezőgazdasági támogatásai?

Meg kell változtatnunk a világkereskedelem azon szabályait is, amelyek megengedik az ipari országoknak, hogy támogassák mezőgazdasági exportjukat, s így olcsó termékekkel jussanak el a fejlődő országok piacára, lenyomva a helyi parasztok árait.

Miért olyan nehéz ezen változtatni?

Mivel hatalmas politikai és gazdasági érdekek érvényesülnek, amelyek úgy érzik, a változások kihívást jelentenek számukra. De el kell fogadnunk ezeket a kihívásokat.

Mit kell tenni ahhoz, hogy az éhezők számát említésre méltóan csökkenteni lehessen?

Gazdasági vízióvá kell tennünk a civil társadalmi szervezetek javaslatait, valamint az élelmiszer-ellátási önállóság követelményeit. Ez az alternatívája a neoliberalizmus szűk látókörű víziójának, amely csak erősíti a szegénységet és az egyenlőtlenséget. Ebben az értelemben meg kell kérdőjeleznünk azokat a hatalmas politikai és gazdasági érdekeket, amelyek még gazdagabbá akarják tenni a gazdagokat – a szegények rovására.

Ez hosszú távú célkitűzés. Mi történhet rövid távon?

Rövid távon sok, ún. kis helyi akcióról van szó, amelyek a gyakorlatban segítenek az embereknek. Ezek közé számítanak az önellátást szolgáló öntözési projektek, vagy legalább *egy* étkezés kötelező bevezetése minden iskolában. Egyidejűleg azonban meg kell kérdőjeleznünk azokat a struktúrákat, amelyek a szegénységet és az éhezést okozzák.

Az államoknak kötelességük, hogy tiszteletben tartsák, óvják és tettekre váltsák a táplálékhoz való emberi jogot. De sok állam nem törődik ezzel. Milyen eszközökkel lehetne arra kényszeríteni ezeket az országokat, hogy teljesítsék kötelességüket?

Emberi jogként kell elültetni a köztudatban a táplálkozás jogát. Legtöbbünk osztja azt a véleményt, hogy sérti az emberi jogokat, ha hagyunk valakit éhen halni. Ezért a kormányoknak létre kellene hozniuk olyan intézményeket, amelyek fellépnek az éhezés és az alultápláltság ellen. Gyakran mégis észrevétlen marad az alultápláltság problémája. Akárcsak a szegénység, az éhezés és az alultápláltság is elkerülhetetlennek számít, pedig nem az. Csupán arról van szó, hogy a politika nem kezeli elsődlegesként ezeket a problémákat. Másképp nem magyarázható, hogy sok országban több pénzt adnak ki a biztonságra és a hadseregre, mint az éhezés elleni küzdelemre.

Nem lenne szükségünk olyan nemzetközi rendszerre, amely segít érvényre juttatni az emberi jogokat?

Természetesen hasznos lenne, ha létezne egy olyan nemzetközi rendszer, amely érvényre juttatná a táplálékhoz jutás emberi jogát, de az ENSZ vagy más nemzetközi szervezetek lehetőségei mindig is korlátozottak maradnak majd. Ezért fontos, hogy mindenekelőtt helyi síkon erősítsük meg a köztudat érzékenységét az éhezés és az alultápláltság problémái iránt. Meg kell változtatnunk felfogásunkat arra nézve, mit tartunk elsődlegesnek, s azután arra kell hagyatkoznunk, hogy a megváltozott közvélemény megváltoztatja a kormányok felfogását a dolgok fontossági sorrendjéről, és érvényt szereznek majd a táplálkozás jogának.

A civil társadalom és a szociális mozgalmak képesek-e érvényre juttatni ezeket a változásokat?

Legalábbis képesek fontos és vitális szerepet játszani ebben. Ezek a szervezetek jelentik a kulcsát annak a kérdésnek, hogy a köztudatban emberi jogként gyökerezik-e meg a táplálékhoz jutás joga. És az ilyen szervezetek feladata, hogy kikövetelj ék ezt a jogot a politikától.

Segít-e valamit az a kezdeményezés, hogy emberi jogként követelik meg a táplálékhoz jutás jogát?

Feltétlenül. Ez új nyelvezetet visz bele abba a vitába, amely eltérít a puszta fejlesztési segélyektől vagy éppen az alamizsnától – és elvezet ahhoz a követelményhez, hogy itt egy jogot kell érvényesíteni. Ez a nyelvezet több hatalmat ad azoknak a szervezeteknek, amelyek megkövetelik ezt a jogot. Ezért van a reményünk a civil társadalomban és a szociális mozgalmakban.

A 70 éves Jean Ziegler a genfi egyetem és a párizsi Sorbonne szociológiaprofesszora volt, továbbá 1967 és 1999 között a svájci parlament tanácsosa.

Martine Sevegrand

A mi utunk is a felszabadítás teológiája?

„Az indiánoknál hagyom Istenünket, Jézus Krisztust, ahol megostorozták, megkínozták és megfeszítették, nem is egyszer, de millió esetben”.

Bartolomé de las Casas, a felszabadítási teológia előfutára írt így a XVI. század közepén „Histoire des Indes” című könyvében. Ő az indiánban sokkal inkább evangéliumi szegényt látott, mint pogányt. Las Casas az elnyomottak pártját tudta fogni a gazdagságra vágyó spanyol hódítókkal szemben, akik a keresztény hit birtokosainak tartották magukat.

A felszabadítás teológiája az 1960-as években született Latin-Amerikában, olyan történelmi konjunktúra idején, amelyet az „Északhoz” kötődő, kiváltságos kisebbség gazdasági és társadalmi uralma jellemez. Ez a kisebbség süllyesztette nyomorba a dél-amerikai néptömegeket, ezenfelül, mint ismeretes, az új urak nem haboztak erőszakot alkalmazni. Ezt az állítást azonban kiegészíthetjük egy másikkal is: a szegények öntudatra ébredésével és a keresztény közösségek részvételével az igazságtalanság elleni konkrét harcokban. A salvadori jezsuita Jon Sobrino a „szegények benyomulásáról” beszél „egy keresztény kontinens színpadára”. Ennek az ébredésnek legfrissebb illusztrációja az indián származású Evo Morales megválasztása a Latin-Amerika legszegényebb országának számító Bolíviában. A felszabadítás teológiája a hit olyan előadása, amely a szegények felszabadító gyakorlatából indul ki. Gyakran mondják, hogy két alapeleme van: szolidaritás a szegényekkel, valamint a *gyakorlat* elsődlegessége a teológiai kimunkálással szemben; szívesen hozzáteszek azonban egy harmadikat, a történelem egységét.

A szegények választása

Krisztus azonosítása a szegényekkel egyáltalán nem új dolog. Húsz évszázad során sok keresztény vette komolyan Máté evangéliuma 25. fejezetének leírását az Utolsó Ítéletről, és ennek következtében a szegények megsegítésének szentelte életét. Ebből egy egész lelkiségi hagyomány alakult ki, amely elutasította magától a világ javait, s kifejlődött egy szegénységi fogadalommal járó vallási élet is.

A felszabadítás teológiája azonban elveti a szegénység eme misztikáját, mivel Jézus prófétai élete harc a nyomor ellen, az igazságért (vö. Lk 4,18).

A szegények választása nem redukálható „a szegények előnyben részesítésére”, amint azt az egyházi hatalom gyakorlói elfogadják. Számukra ugyanis az előnyben részesítés nem kizárólagos, s végül is II. János Pál az „előnyben részesítő szeretet” kifejezéssel helyettesíti, ami meg is semmisíti annak értelmét: hiszen nem szereti-e Isten az összes embereket, beleértve a gazdagokat is?

Kik hát ezek a „szegények”? Nem csupán egyes emberek, hanem társadalmi csoportok; nem csupán a proletariátus, ellentétben Ratzinger bíboros 1984-es „Instrukció”-jának állításával: ha a felszabadítás teológiája kölcsönöz is valamit a marxizmusból, mégis szabad és nyitott marad a szegénység tágabb értelmezése iránt. A szegények ugyanis nem csupán a bűnösök, a prostituáltak, a társadalmilag megvetettek, hanem a különböző szociális környezetekből jött embertömegek, a föld nélküli parasztok csakúgy, mint a városi alsó proletariátus, a nők, egész népfajták is, mint az amerikai indiánok és feketék. Emiatt a felszabadítás teológiája atyjának tekintett Gustavo Gutiérrez perui teológus mindig „kizsákmányolt osztályokról, megvetett népfajtákról, peremre szorított kulturákról” beszél.

Ezek a kisemmizettek az igazságtalanságot hordozó történelem kitaszítottjai. Ebben a történelemben jön a próféták után Jézus, hogy meghirdesse a szabadulást a szegényeknek. Vegyük észre, mit mond Jézus Keresztelő János tanítványainak, amikor tudakozódni jönnek hozzá („Te vagy az Eljövendő?”): „A Jó Hírt hirdetik a szegényeknek” (Máté 10,5 és Lk 7,22). A felszabadítás teológiája aláhúzza, hogy a társadalmi összetűzésekben Jézus állást foglal; nem csupán egyeseket ítél el, hanem másokat elnyomó társadalmi csoportokat is: nem egyetlen gazdagot céloz meg, hanem a gazdagokat, a papokat, az írástudókat. Oscar Culmann – aki egyébként nem volt veszedelmes forradalmár – így ír: „Semmi kétség nincs afelől, hogy Jézus igazságtalanságnak tekintette azt a tényt, hogy vannak gazdagok és szegények, és nem tudta eltűrni ezt a helyzetet.” Vajon Jézus halála nem volt-e a hatalmasok által megszervezett gyilkosság?

A felszabadítás teológiája számára „a nép panasza Isten hangja” (Romero érsek kifejezése), és „Jézus követése felszabadító gyakorlatokat” követel meg (Leonardo Boff); ez azt jelenti, hogy el kell köteleződni az igazságért folytatott harcban, aszerint a program szerint, amelyet Jézus Izaiást idézve hirdetett meg Lk 4,18-ban. Távol vagyunk-e a Krisztus által meghirdetett Isten Országától?

A történelem egysége

Gutiérrez így ír: „Nincs két történelem, két, ‘egymás mellé helyezett’ avagy ‘szorosan összekapcsolt’ profán és szent történelem, csupán Krisztus, a történelem Ura által visszavonhatatlanul vállalt ember egyetlen fejlődése.”

Egy ilyen állítás abból a jelenkori teológiából merít, amely újból felfedezi, hogy a Biblia szerint az üdvösség nem abban áll, hogy kimenekülünk a világból, átmegyünk a földről az égbe, hanem hogy győz egy megújult világ (az Apokalipszis 21,1 „új ege” és „új földje” értelmében). A teológusok – mint például Karl Rahner Németországban és Marie-Dominique Chenu Franciaországban – azon fáradoztak, hogy újból felvessék annak a dualitásnak a kérdését, amely a profán történelem és az üdvösség története, az időleges rend és Isten Országa, a misztika és a politika között fennáll.

Ezt a dualizmust egyébként a II. Vatikáni Zsinat számos szövege is meghaladta. Így tett, például, Az Egyház a mai világban (*Gaudium et spes*) című konstitúció, s annak is az emberi közösségről és az univerzumban folyó emberi cselekvésről szóló II. és III. fejezete. E szöveg szerint a keresztény ember nem elégedhet meg egy „egyéni erkölccsel”, mert „ha gondosan meg kell is különböztetnünk a földi haladást Krisztus uralmának növekedésétől, ez a haladás mégis nagy jelentőségű Isten Országa számára, mégpedig abban a mértékben, amelyben hozzá tud járulni az emberi társadalom jobb szerveződéséhez. (...) Az Ország már titokzatosan jelen van a földön; akkor lesz tökéletes, amikor az Úr eljön” (39,2–3). Ugyanígy, az Egyházról szóló konstitúció leszögezi, hogy a kereszténynek nem kell „lelkük mélyére temetniük” az Ország reményét, hanem harcolniuk kell „a sötétség országának uralkodói ellen” (Ef. 6,12) és „be kell vinniük a reményt a földi élet struktúráiba is” (*Lumen gentium*, 35). Idéznünk kellene még a világiak apostolkodásáról szóló dekrétum 5. és 7. pontját is.

A felszabadítás teológiája számára nem kérdéses az a felfogás, amely szerint a történelem minden minőségen túllépő haladás az Ország felé. Leonardo Boff a következőket írta a *Lumiere et Vie* című folyóiratban: „Isten Országának lényege a jövő oly dimenziója, amely emberi gyakorlatokkal nem érhető el, s amely az eszkatologikus remény tárgya.” A felszabadítás teológiája azonban, miközben várja a Parúziát, nem nyugszik bele az igazságtalan világba. Teológusai is elismerik, hogy a bűn ott lakik a történelmünkben, de ab-

ban hisznek, hogy harcolni kell ellene az azt létrehozó társadalmi strukturákon keresztül, amelyek elidegenítik egymástól az elnyomókat és az elnyomottakat. Vajon egyik enciklikájában nem beszél-e II. János Pál „bűnös struktúrákról” (*Sollicitudo rei socialis*)?

1984-es „Instrukció”-jában Ratzinger is elismeri, hogy vannak „igazságtalan struktúrák, amelyek további igazságtalanságokat szülnek, és bátorság kell a megváltoztatásukhoz”. A Hittani Kongregáció akkori prefektusa azonban óvakodik attól, hogy pontosan megmondja, milyenek is ezek a struktúrák. Ellenkezőleg, később ezt teszi hozzá: „az igazságtalanságok forrása az emberek szívében van”; a lényeg tehát a „személy erkölcsi kapacitásában” és a „belső megtérésben” rejlik. Valóban, ismerünk csodálatos (és ritka) belső megfordulásokat, és tudomásunk van azok társadalmi elégtelenségéről is...

A hagyományos teológia nem képes megválni a bűn individualista felfogásától. Ezzel szemben, Jon Sobrino meghatározása szerint, Isten országa elleni vétek „mindaz, ami megfosztja az embert emberségétől, lerombolja emberségét, fenyegeti, megakadályozza vagy megsemmisíti azt az emberi testvériességet, amit a Miatyánk fejez ki”. A felszabadítás teológiája nagyon ügyel arra, hogy ne azonosítsa a „szegényt” az „igazzal”; a szegények is bűnösök! De az igazságtalanság elleni harc utat nyit Jézus Krisztus és Isten országa felé. A hit nem dogmákban, orthodoxiában törekszik kifejezni önmagát, hanem „orthopraxisban”, nyomatékozza a felszabadítás teológiája: „Tudjuk, hogy a szeretet és az igazság gyakorlatában (*praxis*) elközeleg és jelenlévővé válik Isten országa; és a világ bűnének közepette alkalmazott harcos *gyakorlat* fenntartja az Isten jövőjébe vetett reményt.” A kiindulópont tehát nem az ontológiában, hanem a történelemben van.

Íme, szükségképpen egyszerűsítő, nagy vonalakban mindaz, amivel bemutathatjuk a felszabadítás teológiáját. Egy pontosítást kell még tennünk: bár a felszabadítás teológiája elkötelezi a kereszténységet a kor társadalmi harcaiban, azonban, nyilvánvalóan, nem javasol semmiféle gazdasági-társadalmi rendszert. A marxizmustól kölcsönvett szempontjai, amelyeket a társadalom elemzésére használ, félelmet keltettek, és ez magyarázza az ellenséges római hangulatot. Manapság, amikor a kommunistának mondott országok már majdnem eltűntek, s amikor különös élességgel veszünk tudomást azokról a zsákutcákról, amelyekbe a „Kelet” jutott, minden gyanakvásnak el kell hárulni a felszabadítás teológiájáról. Az avantgarde latin-amerikai Egyház „összezúzására” szánt római stratégia ellenére a felszabadítás teológiája azért marad fenn, mert választ ad egy változatlan társadalmi helyzetre.

Szűk regionális tapasztalat?

Nem részleges összefüggések rabja a felszabadítás teológiája, hiszen a latin-amerikai részkontinensen született? Az igaz, hogy például a földkérdés eléggé jellemző Latin-Amerika országaira, de sok más probléma megtalálható Afrikában és Ázsiában is. És, először is, az „Észak” által körülbelül negyven éve ígért „fejlődésből” csupán egy egészen kis réteg húzott hasznot, ugyanakkor szegények sokasága jött létre. Még azokban az országokban is, amelyek gazdaságilag „önállósodtak”, és amelyeket ma gazdasági hatalmaknak tekintünk (Brazília, Argentína, India), ott is megvan a gyenge fejlettség, és az egyenlőtlenségek látványosan fokozódtak. Ami Fekete Afrika sok országát illeti, azok néha az „alacsony fejlettség útján vannak”. Nem kell tehát meglepődnünk azon, hogy a felszabadítás teológiája teret nyert Afrikában és Ázsiában. 1976-ban megalakították a Harmadik Világ Teológusainak Ökumenikus Társaságát (angol rövidítése: EATWOT), s azóta ez szervez nemzetközi konferenciákat. Az indián származású jezsuita, Samuel Rayan ezt mondja: „A Harmadik Világ teológiáit a szegényekkel mindennapi harcukban vállalt szolidaritás, valamint a valóságnak és az Írásnak a szegények nézőpontjából történő olvasása határozza meg.”

Afrikában, ahol az inkulturáció kérdése döntő fontosságú, nem mulasztják el kritikával illetni ezt a „kulturalista” és „folklorizáló” tendenciát, és a maguk módján szintén kifejlesztettek egy felszabadítás teológiáját. A franciául beszélő Afrikában maradva, három kameruni teológus említhető: Jean-Marc Ela, a jezsuita Engelbert Mveng és Éloi Messi-Metogo. De idéznünk kellene dél-afrikai teológusokat, valamint utalhatnánk az Egyesült Államokban született „fekete teológiára” is.

Ázsiában egészen más a keresztények helyzete, mivel a Fülöp-szigetek kivételével a népességnek csak kis részét képezik. A nem-keresztény vallásokkal folytatott dialógus szükségképpen lekötötte a teológiai reflexiót; mindazonáltal a nyolcvanas években feltűnt a felszabadítási teológusok egy vonulata; elegendő idéznünk a Delhiben dolgozó jezsuita professzor, Samuel Rayan nevét. Sri Lankán működik Aloysius Pieris és Tissa Balasuriya. Feminista felszabadítási teológiát fejlesztett ki Indonéziában Henriette M. Kapott.

Ránk is vonatkozhat a felszabadítás teológiája?

A *Lettre* című folyóirat által 1982-ben közölt cikkében Giulio Girardi a következő kérdést tette fel: „Beszélhetünk-e a felszabadítás európai teológiájáról?” Az általa megfogalmazott kérdések (vagy feltételek) negatív válasz felé látszottak mutatni. Az biztos, hogy 1982-höz hasonlóan 2006-ban sem tekinthető egyetlen társadalmi csoport sem valamilyen alternatíva hordozójának, és semmilyen politikai tervezet sem létezik.

Girardi analízise nagyon eurocentrikusnak látszik, és nem nagyon felel meg 23 évvel későbbi helyzetünknek, hiszen felgyorsult a globalizáció. A szovjet blokk 1989-90-es összeomlása után a világ irányítása gyorsan átszerveződött az Egyesült Államok, az Európai Únió és néhány olyan nemzetközi intézmény körül, amelyekre a polgároknak nincs befolyásuk: ilyen a G8, a FMI, a GATT meg az OMC. Ezek diktálják saját törvényeiket a kormányzatoknak. Ha a fejlődés ideológiájának kudarca és a Harmadik Világ kizsákmányolása nem változott is, ma Nyugat-Európában hozzájön ehhez a nagytőke támadása, amely egymás után kérdőjelezi meg a társadalmi harcok és a gondoskodó állam eredményeit. A gazdagság növekedésével együtt nő országainkban a munkanélküliek, a bizonytalanul foglalkoztatott munkások, a munkából kizártak, az okmánynélküliek száma. Ugyanakkor elkezd körvonalazódni egy olyan mozgalom is, amely másként tekint a világra, és azt állítja, hogy „lehetséges egy másik világ”.

Ebben az új történelmi keretben, amely egyszerre gazdasági, szociális és politikai is, felvetődik számunkra, nyugat-európai keresztények számára hitünk kérdése. Lehet, hogy már jobban felkészültünk arra, hogy meghalljuk azt, amit 1981-ben írt a jezsuita Ellacuria: „Ha az emberiség kétharmadának függőségével és elnyomottságával járó történelmi helyzet, amelyben évente 30 millió ember hal meg éhség vagy gyengén tápláltság következtében, nem válik ma – még a gazdag és uralkodó országokban is – minden keresztény teológia kiinduló pontjává, akkor a teológia képtelen lesz arra, hogy történelmileg elhelyezze és konkréttá tegye saját alapvető témáit. ”

Ratzingernek igaza van akkor, amikor azt állítja, hogy a felszabadítás teológiája „a keresztény hit új hermeneutikáját (értelmezését) jelenti”. Amikor nyugati társadalmainkban hanyatlik a kereszténység, és belső világába zárkózik, ahol a keresztények megkérdőjelezik hitük értelmét, talán ideje lenne odafigyelni az olyan lelkipásztorokra, mint Romero érsek, akik azt hirdetik nekünk, hogy a szegények „Krisztus testét alkotják a történelemben”.

Fordította: Merza József

Forrás: Parvis, 2006/29.

(Az idézetek forrásának közlésétől helyhiány miatt eltekintettünk.)

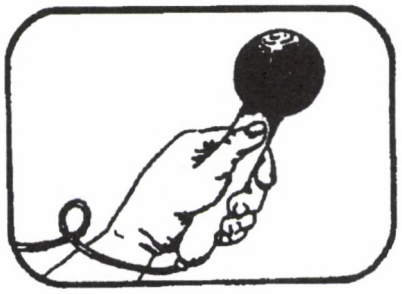

Az áldozatok félelme és az óra parancsa

A kapitalizmus lelki és társadalmi következményei

Interjú *Ulrich Duchrow*-val

Professzor Úr! Három szerzőtársával írt új könyvében Ön a neoliberalizmus lelki és társadalmi következményeit bírálja. Melyek ezek?

Nem lehet nem észrevenni, hogy az emberiség egyre élesebben szakad ketté elszegényedőkre és gazdagodókra – mind a különböző országok összefüggésében, mind a vesztes és nyertes országokon belül. Ez a fejlemény súlyosan korlátozza a vesztesek önbecsülését, különösen a tömeges munkanélküliség és a társadalmi kiközösítés más formái révén. Ezeket a sérüléseket tovább erősítik a gazdasági és társadalmi elit, valamint a médiumok szóbeli megnyilvánulásai: ezek az érintetteket teszik felelőssé a munkanélküliségért, ahelyett hogy harcolnának ellene. Így másodszor is áldozatokká teszik az áldozatokat.

És mit tesz ez a folyamat a nyertesekkel?

Ők nem tudnak ellenállni az egyre többet birtokolni akarás szenvedélyének. Az ezáltal táplált kóros nárcizmus sokakat arra csábít, hogy mások megalázásával növeljék saját nagyságukat. Ez megerősíti őket paranoid önbecsülésükben.

Ez miben mutatkozik meg?

Egész személyiségük tönkremenésében. Egy szentimentális és egy brutális énre hasad a személyiségük, amint ezt sok csúcsmenedzsernél meg lehet figyelni.

Hogyan hat a neoliberalizmus Dél veszteseinek körében?

Vegyük az indiai halászokat. A partok mentén tőkeerős, exportra termelő rákfarmokat hoznak létre. Ezáltal az önellátásra és a helyi igények kielégítésére halászó helybeliek elveszítik területeiket. Ennek következménye, hogy az utóbbi években valóságos öngyilkossági járvány tört ki köreikben.

És az ottani nyertesek?

Az ő brutális énjüket például abban a felelőtlenségben lehet észrevenni, amelyet a menedzserek tanúsítottak a bophali vegyi katasztrófa áldozataival szemben, vagy abban a könyörtelenségben, amellyel a Coca-Cola cég egy egész régió lakosságát fosztja meg a talajvíztől.

Nem túlságosan egyszerű dolog a neoliberalizmusra fogni ezeket a fejleményeket? Hiszen régtől fogva léteznek nyertesek és vesztesek.

Természetesen a Krisztus előtti 8. században bevezetett, magántulajdonra, pénzre és kamatra épített gazdasági forma létrejötte óta létezik a vesztesek kétségbeesése és a nyertesek kapzsisága. A 20. század ipari kapitalizmusában azonban az alkalmazottak mégis kivívták a gazdaság szociális szabályozását a szociális állam révén – legalábbis Északon. Délen is jobb volt a helyzet, amíg nagyobb mértékben létezett az önellátó gazdálkodás. A neoliberalizmusban globálisan mozgékonnyá vált tőkehatalom azonban lépésről lépésre tönkreteszi a szociális államot és az önellátást egyaránt.

De hát mi változik olyan alapvetően a globális pénzügyi hatalmak által?

Ezek az élet minden területét alávetik a tőkegyarapítás logikájának, és csupán a tulajdonosokat óvó eszközként használják az államot. Privatizálják az alapellátást szolgáló javakat és szolgáltatásokat, például a vizet, az energiát, az egészségügyet vagy az oktatást, úgyhogy már csak azok juthatnak hozzá ezekhez, akiknek van vásárlóerejük. A tőke eladósítja az államháztartást is az adók alóli kibújással, illetve alacsony adók kizsarolásával. Így sem az államnak, sem az önkormányzatoknak nincs pénzük a hátrányokat kiegyensúlyozó szociális kiadásokra. Ez erősíti a sérüléseket és a félelmet.

Miből fakad a lecsúszás félelme a középrétegek részéről, amelyek legalábbis Északon még mindig hasznot húznak a gazdasági fejlődésből?

Németországban mindazok, akik a középosztály tagjaként jövedelem nélkülivé válnak, a szociális segélyek szintjére süllyednek. Ez félelmet kelt. A neoliberalizmus világszerte épp a középosztályokat hasítja szét egy vesztesekből álló többségre és egy nyertesekből álló kisebbségre. A klasszikus példa Argentína. Ott a neoliberális gazdaság és politika bevezetése előtt a lakosság 60%-a középosztályhoz tartozott, utána viszont 60%-a szegénységi küszöb alatt élők közé.

Miért reagálnak az emberek önpusztítással, ahelyett hogy fellázadnának?

Ezt az ellentmondást a kapcsolati pszichológia magyarázza meg. Ez nem elszigetelt egyednek látja az embert, hanem születésétől kezdve kapcsolati lénynek. Kimutatja, hogy a gyerekek hogyan tesznek szert erős énre éppen azáltal, hogy erős, kölcsönös érzelmi kapcsolatokat élnek át. De azt is kimutatja, hogyan fejlődnek ki kóros pszichikai minták, ha ezekben a kapcsolatokban zavar támad. Ha kudarcok érik őket az anyjuk részéről, akkor a kisgyerekek leválasztják a megtapasztalt rosszat a „vonatkoztatási személyről”, és magukba építik azt. Másképpen fogalmazva: Idealizálják a másikat, mivel lelkileg könnyebb elviselni nekik, hogy ők maguk rosszak, mint azt, hogy fenyegetésként jelenjen meg számukra az az erős vonatkoztatási személy, akire életre-halálra rá vannak utalva.

Alkalmazni lehet ezt a folyamatot a társadalmi fejleményekre is?

A szociális fenyegetések megtapasztalása tovább élteti a kora gyermekkori kapcsolati mintákat. Ismerjük a történelemből azt a jelenséget, hogy a rabszolgák átveszik uraik mentalitását és mítoszait. A középosztályok esetében hasonló a helyzet. Eredetük és történetük révén felfelé tájékozódnak, mégpedig azzal az illuzórikus tudattal, hogy a nyomorúság oka nem odafönn van, hanem önmagukban, vagy olyan bűnbakokban, mint a külföldiek vagy a társadalom peremére szorítottak. Ez az oka a növekvő szélsőjobboldaliságnak is.

Ezért olyan nehéz megszervezni a középosztály és a segélyből élők szolidaritását?

A történelemben kimutatható, hogy az elitek hogyan használták fel eszközként a középosztályok mentalitását és illuzórikus tudatát. Apró kiváltságokat kínáltak a középosztály tagjainak – például alkalmazottak lehetek –, hogy ne szövetkezzenek a proletariátussal egy igazságosabb társadalom érdekében. Ez azonban megváltozhat.

Mikor, és például hogyan?

Argentínában az ország összeomlása után a középosztály jelentős része vállalt szolidaritást a munkásokkal és a kizártakkal. Ezenkívül azt látjuk, hogy a globalizáció-kritikus mozgalmakban növekvő számban köteleződnek el középosztálybeliek. Ezt mutatják a francia egyetemi hallgatók és diákok tiltakozásai is a további szociális leépítések ellen. A neoliberalizmus ugyanis nem csupán a dolgo-

zók kizsákmányolását fokozza, hanem minden ember életének alapjait is lerombolja.

Hol állnak e tekintetben az egyházak?

A Református Szövetség, a Lutheránus Világszövetség és az Egyházak Ökumenikus Tanácsa világszerte elvetette a neoliberális kapitalizmust, és felszólított minden egyházat arra, hogy a szociális mozgalmak oldalán küzdjön az életet szolgáló gazdaságért.

És a gazdag Északon mi a helyzet?

Európában és Németországban az intézményes egyházak többsége változatlanul védekezik egy ilyen világos állásfoglalással szemben. Ezek – akárcsak a középosztályok – azt az illuzórikus tudatot tükrözik, hogy még létezik a szociális piacgazdaság mint politikai cél, és csak meg kell győznünk a hatalmasokat valamiféle etikai dialógussal, hogy e modellnek megfelelően szociálisan és ökologikusan szabályozzák a világgazdaságot. Mintha a szociális piacgazdaság a hatalmasok józan megfontolásából, nem pedig a munkások harcaiból jött volna létre.

Hogyan jöhetne létre egy új, másfajta tudat?

Az egyházak bázisán már egyre inkább változik a tudat. Mi arra hívjuk az egyházakat, hogy fogadják el a középosztályokhoz fűződő történelmi kapcsolataikat, sőt építsenek ki egy sajátos munkaterületet, amelynek feladata „a középosztályok missziója" lenne. Ha az egyházaknak sikerülne legyőzniük önmagukban azt az illuzórikus tudatot, amely megakadályozza őket abban, hogy a szegények melletti állásfoglalást a szegények oldalán vívott küzdelemmé alakítsák, annak hallatlan stratégiai jelentősége lenne a kapitalista globalizáció legyőzése szempontjából.

Hogyan járulnak hozzá ehhez Dél felszabadítási teológiái?

Ezek tették lehetővé Dél legtöbb egyházának világos ökumenikus pozícióját, és néhány egyházét Északon is.

A Biblia mely képei járulhatnak hozzá az ember gyógyításához, sőt felszabadításához?

Az egész Biblián – a héber rabszolgák egyiptomi megszabadításától a próféták és a Tóra üzenetén keresztül, valamint azon keresztül, hogy Jézus megjeleníti Isten országát, egészen a Jelenések könyvéig, amely a Római Birodalommal szembeni ellenállás dokumentuma – végigvonul egy vörös fonál: Isten munkálkodása az igazságosságért. Ez az igazságos kapcsolatokban, az életképes közösségekben megélt életet jelenti. Ha a férfi és a nő mint „kapcsolati lény" Isten képére teremtetett, akkor ez azt jelenti, hogy Isten maga is „kapcsolat" – a hagyomány úgy mondta: háromságos közösség. Ezzel a lelkülettel szolidáris emberekké válhatnak az atomizálódott, önmagukba fordult, versengő egyének. Ez örömöt eredményez, ahogyan Jézus és az őskereszténység gyógyítási és felszabadítási történetei mutatják.

Ön személy szerint már évtizedek óta elkötelezettje a felszabadító keresztény gyakorlatnak. Úgy érzi-e, hogy a világ közelebb jutott ehhez a célhoz?

A világ közelebb került a szakadékhoz, egyidejűleg azonban több ember ismerte fel ezt – köztük egyre több keresztény –, és ők Isten oldalára állnak, hogy megmentsék az emberiséget és a földet. Továbbá mindenütt a világon láthatóak már a szolidáris gazdálkodás példái és a közjóra irányuló politikát szolgáló szövetkezések. Egy másik világ nemcsak lehetséges, hanem már el is kezdődött. Ezért az óra parancsa, hogy megerősítsük a spirituális, pszichikai és gyakorlati politikai erőket, és felmutassuk a konkrét kivezető utakat.

Forrás: Publik-Forum, 2006/8

Ulrich Duchrow a rendszeres teológia professzora a heidelbergi egyetemen, és vendégprofesszorként tanít Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában. Társalapítója a Kairosz Európa hálózatnak. Szolidárisan emberré válni c. új könyvét Reinhold Bianchi pszichoanalitikussal, valamint René Krüger és Vincenzo Petracca teológusokkal együtt írta.

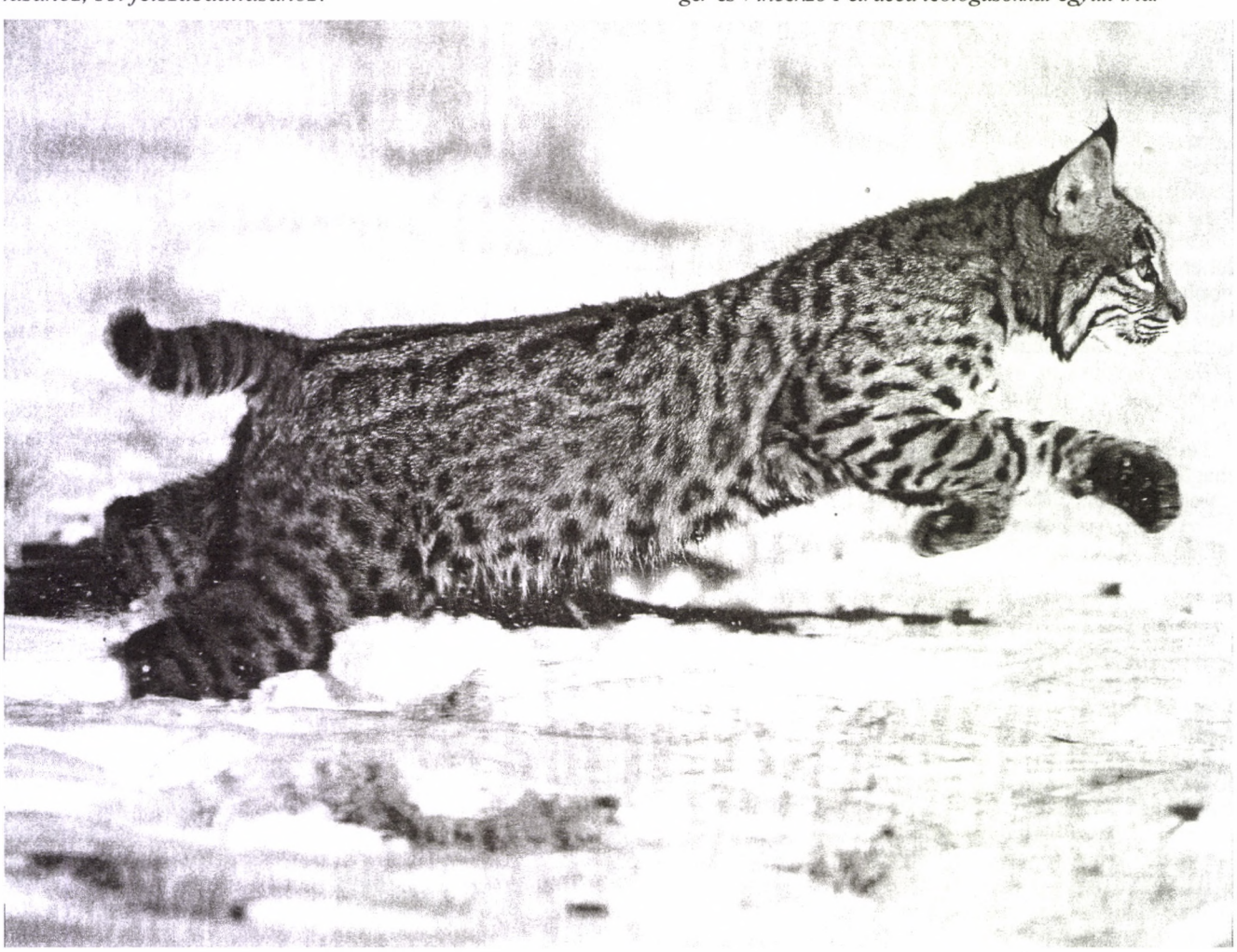

A Bokor archívumából

Turiák Ildikó

Assisi Szent Ferenc

1. Bevezetés

Dolgozatom arra keresi a feleletet, hogy ki volt, és mit akart Assisi Szent Ferenc. Célom nem életrajzírás, hanem elsősorban Ferenc eszméinek, törekvéseinek és hatásának bemutatása. Szükségesnek látszik röviden indokolnom témaválasztásomat, szólnom kell a Szent Ferencre vonatkozó elsődleges forrásokról, s végül számot kell adnom arról, hogy mit használtam fel e források közül, és miért. Nézzük sorjában.

1. 1. Miért választottam Assisi Szent Ferencet?

A témaválasztás érdeklődésről árulkodik. Mi tette érdekessé számomra az alakját? A kérdés nyilván nem bennem fogalmazódik meg először. Szentünk a maga korában is számtalan ember figyelmét keltette fel, s a róla szóló legismertebb legendagyűjtemény, a Fioretti már beszámol arról, hogy kortársainak is szeget ütött a fejébe, mi lehet az iránta tanúsított érdeklődés oka.

„Egy napon – írja a legenda – Matteo testvér eléje méne (Szent Ferencnek), és szinte szemrehányóan mondotta: Miért csak téged? Kérdelek, miért követ téged az egész világ, és miért kívánnak látni és hallani, és néked engedelmeskedni? Nem vagy szép testű, nem vagy nagy tudományú és bölcsességű, nem is vagy nemesi származású. Honnan adatik néked, hogy mind a világ utánad jár?” (Fioretti X)

Szent Ferenc nemcsak kortársai figyelmét vonta magára. Személye az utóbbi száz esztendőben ismét sokak érdeklődésének tárgyává lett. Történészek, teológusok, írók egész sora talál fantáziát a Szent Ferenc-kutatásban. Nehéz lenne összefoglalni azt a sokféle motívumot, ami szorgoskodásukat magyarázza. Arról számolhatok csak be, hogy engem mi fordított Assisi szülöttje felé.

Néhány éve a *Conciliumban* megjelent egy Szent Ferenc-tanulmány. Ez az írás teljesen új megvilágításban mutatta be a szentet. Földerengett benne számomra egy ember, aki az Egyház e világi hatalmának tetőfokán, a XIII. században szeplőtelen volt és maradt a konstantini fordulat mételyétől. Olyan valakit sejtettem meg benne, aki ugyan sokat, talán mindent értett abból, amire minket a XX. sz. közepén döbbentett rá a hatalomról szőtt ábrándokat végérvényesen összezúzó történelmi kataklizma.

1. 2. Források és nehézségek

Szent Ferenc alakjának és eszméinek tisztázására elsődlegesen a korabeli forrásokhoz kell fordulni. Ezeknek négy csoportja van.

a) Szent Ferenc saját művei

Sajnos ez az elsőrendű forrás igen vékonyan csörgedező patakocska. Mindössze 22 apróbb terjedelmű írás maradt utána, s még ezek egyikének-másikának a hitelessége is kétséges.

b) A korabeli életrajzok, legendák

Ezek a munkák további négy csoportba oszthatóak:

1. Celanói Tamás és követőinek csoportja
2. A Legenda Trium Sociorum és köre
3. Szent Bonaventura és követői
4. A Speculum-csoport

c) Rendi krónikák

d) Korabeli egyéb dokumentumok

E források bőségük ellenére sok nehézséget tartogatnak a szakemberek, s még inkább a hozzám hasonló lúdtalpas kutató számára. Kivétel nélkül szenvedélyes harcok keresztтüzében született írásokról van szó. Keletkezésük időpontja nagyon széthúzódik. A legkorábbi és legkésőbbi dokumentumokat közel két évszázad választja el egymástól. A legenda műfaja nem kedvez az objektivitásnak.

Mindezek a források a szakemberek számára a vitatkozás kimeríthetetlen lehetőségét kínálják, engem pedig korlátaim tudomásulvételére késztetnek. Dolgozatom nem több, mint a történészek vitás kérdéseihez hozzászólni nem képes laikus tájékozódása. Meglátásokat kínál, de nem kínálhatja ezeknek a meglátásoknak teljes értékű igazolását. Azt gondolom azonban, hogy ennek ellenére sem érdektelen szembesülni ezekkel a meglátásokkal.

1. 3. Mit használtam munkámhoz, és miért?

Az anyag rendkívüli bősége és a hozzájutás nehézségei miatt valamennyi forrást nem használhattam fel. A források három nagy csoportjából elsősorban Szent Ferenc saját műveivel foglalkoztam. Az életrajzok, legendák közül a Legenda Trium Sociorum körébe és a Speculum-csoportba tartozó és számomra hozzáférhető legismertebb darabokat vizsgáltam. Nevezetesen: a Legenda Trium Sociorum-ot (A Három Társ Legendája), a Speculum Perfectionis-t (A tökéletesség tükre) és a Fiorettit (Virágocskák). Azt hiszem, magyarázattal tartozom, hogy miért hanyagoltam el az életrajzok és legendák másik két csoportját.

A különféle szemléletű kutatók megegyeznek abban, hogy a Szent Ferenc életét megörökítő írások két részre bonthatóak, s ennek megfelelően két, többé-kevésbé különböző portré rajzolható Ferencről. Egyik részük legálisan, egyházi, rendi megbízatásból keletkezett. Ide tartoznak azok, amelyeket figyelmen kívül hagytam. Ezek Celanói Tamás és követőinek, valamint Szent Bonaventura és követőinek munkái. E munkák szerzői arra törekedtek, hogy a konstantini kereszténység eszméi szabta keretek közé illesszék be Szent Ferenc alakját. Engem viszont a fenti eszményektől való eltérés érdekelt. – A másik rész szerzői a hivatalos állásfoglalással szemben állva egy másik Szent Ferenc-kép megörökítésén fáradoztak. Ezeknek a művei tartoznak az általam vizsgált csoportba. Kivétel nélkül megegyezik a kutatók véleménye abban, hogy ezek az írások a szent legbizalmasabb baráti körének feljegyzésein alapulnak, sőt legjelentősebb darabjai egyenesen kezük munkája is lehet. A kutatók szerint több mint egy évszázados üldözés viharát átvészelt művekről van szó, amelyek titokban, szájról szájra, kézről kézre mentődtek át az utókor számára. Megírásuk, őrzésük és továbbadásuk egyaránt komoly kockázatot jelentett. Mégis elmondták, lemásolták, féltett kincsként őrizték és terjesztették azokat.

Mindebből arra a következtetésre jutottam, hogy az általam megsejtett új, helyesebben mondva az igazi Szent Ferencet ezekben az írásokban kell inkább keresnem.

S végül sajnálatosan el kellett tekintenem pillanatnyilag a rendi krónikák és az egyéb források (pl. pápai dokumentumok és korabeli krónikák) felhasználásától, a rendelkezésemre álló idő rövidsége és megszerzésük nehézségei következtében.

Sajnálatosan, mondom, mert az ismertetések, idézetek alapján úgy tetszik, hogy nagy jelentőségük lehetne az általam keresett Szent Ferenc felfedezésében. Ezért aztán felhasználásuktól csak pillanatnyilag tekintettem el, de szándékomban áll a jövőben foglalkozni velük.

2. Egy szent a virágzó középkorból

2. 1. Ismerkedés a középkorral és Szent Ferenccel

Elképzelhetetlen számomra, hogy sok száz év távolából közelébe lehessen kerülni egy embernek anélkül, hogy meg ne ismerkednénk vázlatosan a korral, amelyben élt. Az ismerkedésnek annál messzebbre kell visszanyúlnia és annál több összefüggésre kell kiterjednie, minél nagyobb jelentőségű egyéniségnek a helyét akarjuk meghatározni a történelemben.

Ha a bevezetőben említett sejtésem igaz, akkor Szent Ferenc az Isten Országa történelmének egyik korszakos egyénisége, s ezért az ismerkedésnek egészen a forrásig, Krisztusig kell visszanyúlnia; szintézisbe kell fognia a középkori események mögött meghúzódó eszmei vonulatot s a társadalmi, gazdasági változásokat. Ilyen szintézist nem sikerült felfedeznem. A polgári történészek, némi megszorítással az egyháztörténészek is ide számíthatóak, az eszmei vonulatra teszik a hangsúlyt, de az események alapjának a *Civitas Dei* („Isten városa") eszméjét tekintik, s ennek az eszmének az alakulásából, változásából vezetik le az összefüggéseket. A marxisták viszont a tulajdon- és osztályviszonyokat tekintik alapnak, és így ezekből magyarázzák a középkori események logikáját is.

E két szempontrendszerből azokat a tényezőket emelem ki a következőkben, amelyek némi eligazítást nyújtó világosságul szolgáltak számomra ennek a történettudományban még meglehetősen ismeretlennek tetsző kornak a megértéséhez; s kiegészítem a magunk sajátos látásának szempontjaival.

2. 2. Eszmék és események 313-tól a XIII. századig

313 a milánói edictum éve. A dátum egyetlen pontban rögzít egy minden valószínűséggel csak folyamat végeredményként felfogható eseményt, amelyet konstantini fordulatnak neveznek. Ez az esemény az addig üldözött kereszténység és az azt üldöző világi hatalom szövetsége. A Birodalom oldaláról nézve ehhez a végeredményhez Toynbee szerint a következő mozzanatok vezettek: a Birodalmat összetartó eszmék devalválódtak, a környező barbár törzsek létében fenyegették Rómát, az üldözött kereszténység hívei rohamosan szaporodtak, s eszméiknek egyedülálló tekintélyt szereztek az üldözések közepette.

De hogyan ment végbe a milánói edictumhoz vezető folyamat a kereszténységen belül? Erre a Karácsonyi Ajándék 1977/8. kötetében megjelent Pál-szintézis által felvetett gondolat folytatásával kísérelhetünk meg válaszolni. A gondolat így hangzik: A Tizenkettőnek egészen Jézus mennybemeneteléig zavartalanul megőrződött az a tévhite, amely miatt Jézushoz csatlakoztak. Az ugyanis, hogy Jézus Izrael királyságának helyreállításáért jött. A mennybe távozó Jézustól a tanítványok még egyszer megkérdezték: „Uram, mostanában állítod helyre Izrael királyságát?" A Pál-szintézis felvetette gondolat természetes folytatásaként kínálkozik, hogy bár kérdésükre nem kaptak feleletet, s bár a következő évtizedek, évszázadok a királyság helyreállításának legcsekélyebb jelével sem biztatták a keresztényeket, ez a tévhit makacsul továbbélt. Ha nem is egy nép, a zsidók világuralomra segítését remélték, de továbbra is királyságról álmodoztak. Ez az álom két, egymásnak ellentmondó összetevőből állott. Magukévá tették a Krisztus által tanított célokat, de nem vetették el az e világi hatalmak létéhez szükséges eszközöket. Az eredetileg is homályosan értett krisztusi cél – a minden jézusi tanítás ellenére megőrzött *Malkut Jahve* („Isten királysága") mintájára – immár kissé átformálódott *Civitas Dei*-re, ahogyan azt Szent Ágoston nevezte. Így aztán a Római Birodalom összeomlásának napjaiban maradt egy eszme, a *Civitas Dei* eszméje, amelynek hívei megfelelő öntudattal és koncepcióval rendelkeztek egy új világrend megteremtéséhez.

E koncepció lényege: „A *regnum* („uralom"), amennyiben Isten szolgálatába szegődik, és a földi békét és jólétet nem magáért, hanem csak Isten dicsőségére szereti, jó… A király a maga hatalmát közvetlenül a királyok királyától, Krisztustól nyeri el. Krisztus nem tudja maga intézni királysága, a *Civitas Dei* ügyeit, kiválaszt tehát egyeseket, akiket felruház hatalmával, hogy helyette kormányozzanak. Ezek a püspökök és a királyok, a keresztény ökumené elöljárói" (Váczy: A középkor története). A koncepció képviselői természetesen mind messzebbre akarják tolni a *Civitas Dei* határait, hogy felölelje az egész világot; s az égi Jeruzsálem megvalósítását ígérik benne a földi lehetőségek korlátai közt.

A Római Birodalom bukását követő közel ezer esztendőnek, a középkornak, két nagy, történelmet mozgató kérdése volt.

Az egyik: Az új eszmétől formált rend egyházi és világi vezetői között kezdettől fogva fennálló, s nyugvópontra mindvégig nem jutó kérdés; az ti., hogy miként viszonyuljon egymáshoz a két, vezető szerepet betöltő pont, melyiké az elsőség? S mivel az erőviszonyok következtében a mérleg gyakorlatilag egyre inkább a világi hatalom elsőségének javára billent, ezért az egyház rövidesen újrafogalmazza a kettős hatalom ágostoni tézisét. Az újrafogalmazott tétel végső kifejlődésében (VII. Gergely) így hangzik: „Krisztus helytartója lévén, a pápa az egész világ ura" (Váczy: A középkor története). Az újrafogalmazás két pilléren nyugszik. Egyik pillére az erőviszonyokban végbement változás annak következményeként, hogy a VII. sz. végén létrejött Itáliában az egyházi állam. Másik pillére az ún. konstantini *donatio* („adományozás") elmélete, amely szerint Constantin a maga örökösévé tette a mindenkori pápát. Az újrafogalmazott tétel és az érvényesítéséért folyó sok százados, lényegében hatalmi harc a középpontja az európai történelem eseményeinek VII. Gergelytől kezdődően. A pápaság egyeduralmi törekvéseiért folyó küzdelem soha nem jutott teljes sikerre, megvalósulásához azonban III. Ince idején állott a legközelebb.

A másik kérdést a vezetettek tették fel. Ez a kérdés jóval lassabban fogalmazódott meg. Megfogalmazásához hozzájárultak a gazdasági-társadalmi változások is. Az ezredforduló táján az előző korszak nagy feudális államai felbomlottak, egyre inkább tönkrement a szabad parasztság, s a birtokaprózódások következtében a kis- és középbirtokosok is válságba kerültek. A jobbágyságra mind súlyosabb terhek nehezedtek. A pénzgazdálkodás lassú terjedésével párhuzamosan pedig fellendült a kereskedelem, felvirágzottak a városok, és megjelent egy új réteg, a polgárság. Ennek az új rétegnek a kezdeményezésére kezdtek el egyre többen gondolkodni azon, hogy mi az, ami Krisztus nevében megvalósult, és mi az, amit Krisztus valóban megcélzott. Ezzel megindult az újraértelmezése annak a feladatnak, amelyet az Úr reábízott tanítványaira.

2. 3. A kor vallási és társadalmi mozgalmai

Ez az újraértelmezés számos olyan mozgalom elindítójává vált, amelyek Krisztus tanítására támaszkodva az Egyház és a társadalom megváltoztatására törekedtek. A

történetírás nyugaton a patarénusok mozgalmával kezdi jegyezni ezeket a kezdeményezéseket. Ezt követik a katharok, az albigensek, a waldensek, a lyoni takácsok, a beginek és még számos kevésbé ismert mozgalom. Közös bennük, hogy kezükbe veszik az Evangéliumot, s abban mint leglényegesebb, és koruk valóságától leginkább különböző vonást a szegénység követelményét fedezik fel. Észreveszik, hogy a hatalom idegen Krisztus tanításától. Felragyog előttük az Apostolok cselekedeteiben leírt keresztény közösségek vonzó példája.

E mozgalmak a krisztusi eszméket devalváló, zavaros hatalmi ideológiák és harcok közepette hitükben összekuszált s a vallás iránt egyre inkább érdektelenné vált emberekben újra fellobbantják a tüzet. A kereszténység elterjedésének idejére jellemző lendülettel sokan ismét Krisztus felé fordítják életüket. Laikus közösségekbe, ún. *testvériségekbe* tömörülnek, s elszántan fognak hozzá az Evangélium újonnan felfedezett eszméinek megvalósításához a maguk életében.

Ez a Krisztus felé fordulás rövid időre találkozott a pápai centralizáció törekvéseinek egyik részmozzanatával, a teokratikus elv érvényre juttatását segítő egyházi reformtörekvésekkel. De gyakori és éles kritikájuk miatt, amellyel az egyház gazdagságát, hatalmát és a papság bűneit bírálták, Róma azonnal felszámolta ezt a kérész életű szövetséget, mihelyst hatalmi helyzete megerősödött, sőt, egyre fokozódó intenzitással fordult ezek ellen a mozgalmak ellen. Üldözésük a pápai hatalom megerősödésével párhuzamosan III. Ince idején ér a tetőfokára. III. Ince állítja fel az inkvizíció intézményét. Erre a korra esik a katharok és albigensek elleni, egész országrészeket elpusztító keresztes hadjárat.

A mozgalmak nemcsak az Egyháznak hányták szemére bűneit, hanem ugyanilyen éles társadalomkritikát is gyakoroltak. Ezért üldözésük az egyházi és világi hatalom együttműködésével folyt. Vezetőiket börtönbe zárták, máglyára küldték. Tagjaik szerencsés esetben csak földönfutókká lettek. Írásaik nagy részét nyom nélkül megsemmisítették. Az Egyház kiközösítette, eretnekké nyilvánította őket.

Ennek a forrongó kornak a szülötte Assisi Szent Ferenc, igazi nevén Giovanni Bernardone. Kortársa Wald Péternek, aki a waldensek mozgalmát alapította, s akit Ferenc születése után két évvel császári rendelettel űztek ki Lyonból, III. Sándor pápa pedig kiközösítette az Egyháztól. Wald Pétert Máté 19,21 (a gazdag ifjú) és Lukács 10,1–6; Máté 10,1–12 (a tanítványok küldetése) indította útnak. Francesco ugyanezekbe a szentírási helyekbe botlott bele, s ezek adták az indító lökést mozgalmának. Ferenc azonban elkerülte a kiközösítést. Sőt, halála után egy évvel szentté avatták. Viszont nem kerülhette el mozgalma üldözését, s végül az eredeti célkitűzésektől való eltérítését.

2. 4. Ki volt, s milyen hatások érték Szent Ferencet?

Élettörténetének ismertetése helyett inkább azt az idő- és térbeli koordinátarendszert szeretném felvázolni, amelynek egy adott pontján Giovanni Bernardone Szent Ferenccé lett. 1182-ben látott napvilágot Assisiben. 1226-ban halt meg szülővárosában. A politikai, társadalmi és eszmei feszültségek kereszttüzében jött világra, s ezek között élte le életét. Politikailag a pápaság és a német-római császárság küzdelme nyomta rá véres bélyegét szülőföldjére. Társadalmilag a gazdasági változások és a polgárosodás következtében Itália a sokszoros ellentétek gyújtópontja volt. Egyfelől a régi feudális nemesség (*maiores*) és a feltörekvő-gazdagodó polgárság (*minores*) között feszült egyre mélyülő, s a városokban különösen kiéleződött ellentét. Másfelől a gazdag *maiores*-szel és az egyre gazdagabb *minores*-szel szemben ott ált a folytonosan szegényedő vidéki lakosság és a teljesen nincstelen városi proletariátus. Eszmeileg a kor egész Európa-szerte a kiéleződött ellentétek kora. Ezek az ellentétek Itáliában különösen is élesek voltak. Az előző pontban ismertetett mozgalmaktól hordozott eszmék összeütköztek a fennálló társadalom alapjait képező eszmékkel.

Bizonyos, hogy Ferenc sem a politikai, sem a társadalmi, sem az eszmei feszültségek hatása alól nem vonhatta ki magát. Gazdag posztókereskedő fiaként gyermekkorától kezdve érezhette a nemes úrfiak lekicsinylését. Minden tehetősségük ellenére is a *minores*-hez tartoztak; ezen a jómód sem változtathatott. Saját bőrén érezte a társadalmi feszültségek egyik felét, de nem maradt vak a még sokkal fájdalmasabb és égetőbb feszültségforrás, a valódi nyomorúság iránt sem. Tanúsítják ezt rendszeres és bőkezű alamizsnálkodásai. A politikai feszültségek sem vonultak át nyomtalanul az életén. Éppen a politikai érdekek szította háborúba indultában, az apuliai úton szólította s fordította meg őt az Isten.

A kor új eszméinek a vihara pedig talán már benne zúgott a génjeiben is. Anyja a katharok földjéről, Provance-ból származott. A városka, amelyben felnőtt, olyannyira az új eszmék hatása alatt állott, hogy egy időben a polgármestere is albigens volt. A Három Társ Legendája arról számol be, hogy előfutára is volt Ferencnek Assisiben, aki sokszor végigjárta a városka utcáit, és minden szembejövőt így köszöntött: Pax et bonum („Béke és jóság”)! Valamilyen mértékben érzékelnie kellett az Egyház belső reformtörekvéseit is.

A fentiekből nem azt a következtetést kell leszűrnünk, hogy a kor sodrásában Ferenc egy volt a sok közül, akik azonos hatásokra azonosan reagáltak. S nem gondolhatjuk, hogy a rajta kívül álló különböző érdekek harci manővereként maradt ő, és éppen ő e sok közül egyetlenként ismert és tisztelt. Mint ahogyan a tények azt sem engedik, hogy ellenkező konklúzióra jutva azt gondoljuk, hogy a kor sokrétű feszültsége nyom nélkül suhant át Ferenc felett.

Hatása ugyanis olyan kiterjedésű térben és időben, amelyet nem képes kiváltani sem az, aki csupán egy a sok közül, sem az, aki érintetlen marad korának feszültségeitől. Azt gondolom, hogy Francesco észlelte és átélte kora minden ellentétét és ellentmondását. Azt gondolom, hogy szembesült a megoldásukra irányuló ellentétes kísérletekkel. Tény, hogy részvételével támogatta is ezek egyikét-másikát: 1202-ben a polgárság érdekeiért folyó küzdelemben esett fogságba, politikai érdekekért folyó harc szólította az apuliai útra. E küzdelmekben, amelyekhez személyes érvényesülésének célját is kapcsolta, csak a fogságát követő betegségben, a halál közelében bizonytalanodott el először, s talán a hosszú lábadozás idején kezdett el komolyan gondolkodni azokon az őt körüllengő eszméken, amelyek már nem egy embert élete átalakítására bírtak környezetében.

A régi célok helyébe csak lassan, fokozatosan léptek az újak. Nem csapódott semmiféle mozgalomhoz; amíg lehetett, ment tovább a régi úton. Az első komoly fordulatot az apuliai út misztikus élménye hozta meg. Miközben a pápa érdekeiért harcba induló sereghez igyekszik csatlakozni, álmot lát. Az Úr megszólítja:

– Mondd csak, Francesco – kérdi –, ki tehet több jót, az úr, vagy a szolga?

– Az Úr! – vágja rá Ferenc.

– Hát akkor miért hagyod el – kérdi tovább – a szolga kedvéért az urat?

S Ferenc döbbenten kérdezi:

– Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem? (a Három Társ Legendája, II.)

A hang azt feleli, hogy forduljon meg, térjen haza, s várjon, amíg megtudja, mit kell tennie.

Közel három esztendő telt el 1206 és 1209 között, amíg Az, aki a fegyvert letétette Ferenccel, végre világossá tette előtte, hogy mit kíván tőle. Közel három esztendő múlt el apró kis előrelépésekkel, temérdek imádsággal, kemény aszkézissel s a kicsi világossággal megmutatott tennivalókhoz ragaszkodó, maradéktalan hűséggel. Belevetette magát abba, ami Isten

szándékaiból már világosnak látszott előtte, s szenvedélyesen fürkészte azt, amit még homály fedett. Ez az, amiért Szent Ferenc nem egy a kor sodrásában levő számtalan ember közül. Istennel töltött évek csendjében vívta ki és érlelte személyes meggyőződésével azokat az eszméket, amelyekre rátette az életét, amelyeknek továbbadására 1209. február 24-én a napi evangélium küldetési parancsa által felszólítva érezte magát. Isten egyenes kinyilatkoztatásaként átélt felismerései nem sorolhatóak a kor egyetlen mozgalmának, törekvésének uszályába sem. Felismerte, hogy a keresztény ember számára egyetlen feladatot adott Krisztus: Keresnie kell Isten Országát. Felismerte, hogy ennek az Országnak a keresése azonos a hegyi beszédben foglaltak megvalósításával. Észreveszi, hogy a „Civitas Dei" eszméjének bűvöletében élő kora, az Egyházat is beleértve, nagyon messze jár ennek az Országnak a keresésétől s a hegyi beszéd parancsainak megvalósításától. Ugyanakkor fanatikusan ragaszkodik ehhez az Egyházhoz.

Ezen, a későbbiekben még igazolásra szoruló, elővételezett szent ferenci felismerések egyike sem újság külön-külön. A Szent Ferencet megkülönböztető újdonság ezeknek együttlátásában és együttes képviselésében áll.

2. 5. *Ami hiányzik*

A következő fejezeteknek a feladata az imént elővételezett felismeréseknek a kibontása és igazolása. Ennek nehézsége abban áll, hogy amint már a bevezetőben említettem, Szent Ferenc nem volt író ember. Nagy imádkozó volt, de ugyan ki hallgathatja ki az imádság csendjét. Fáradhatatlan tanító volt, de mint Jézus tanítását, Ferencét is csak a hallgatók emlékezete őrizte meg. Talán csak egyetlen dolog hiányzik életművéből: látásának rendszeres kifejtése. Elgondolkodtató, hogy mi lehetett ennek a Jézushoz nagyon hasonló, de a kereszténység messze ható egyéniségeire általánosnak nem mondható hiánynak a magyarázata. Sem Jézussal analógiába állítva, sem az egyháztörténelem tükrében nem tudok elfogadható feleletet találni rá. Csak Szent Ferenc oldaláról kísérelhetem meg a kérdés megválaszolását. Először is tagadással közelítek a felelethez. Bár önmagát együgyűnek, ostobának, idiótának tartotta, a magyarázatot mégsem gyenge szellemi képességeiben kell keresni. Nem volt ostoba. Pápákkal és püspökökkel vitázva telt el az élete. Iskolázottsága, ha nem volt is kiemelkedő, korának, társadalmi helyzetének megfelelt. Írni, olvasni tudott. Anyanyelvén kívül latinul és franciául értett és beszélt. Tájékozott volt a Szentírásban is. Húsz esztendős kora körül volt, amikor megtért, s mint napjainkban is, egy húszesztendős fiatalember az alapok birtokában még könnyedén képezheti tovább magát.

Úgy vélem, hogy Ferencnek megvoltak az alapjai, s képessége és módja is arra, hogy megszerezze a teológiai műveléséhez szükséges szellemi arzenált, s azután ennek birtokában kidolgozza és igazolja látását. Nem mondom, hogy mindez eszébe sem jutott Szent Ferencnek. Felébredt benne a tudásszomj, de azt kísértésként elhessentette magától. Legalábbis erről tanúskodik az, amit a könyv után sóvárgó novíciusnak felelt: „Valamikor én is voltam hasonló kísértésben – vallja –, mely könyvek szerzésére nógatott" (Speculum Perfectionis, 4).

Két oka is lehetett ennek a tudásszomjat kísértésként felfogó magatartásnak. Az egyik a korabeli vallási mozgalmakra általánosan, és Szent Ferencre kiváltképp jellemző misztika. A kor emberének jellegzetes törekvése, hogy az Istenre és akaratára vonatkozó dolgokról könyvek, tanítók helyett közvetlenül Istentől szeretne felvilágosítást szerezni. S Ferenc még a halál árnyékában is teljes meggyőződéssel vallotta, hogy ezt a felvilágosítást megkapta: „Miután az Úr testvéreket juttatott nekem, senki nem magyarázta meg előttem, hogy mit kell cselekednem, hanem maga a Fölséges nyilatkoztatta ki nekem, hogy a szent Evangélium szerint éljek" (Szent Ferenc végrendelete). Misztikába hajló, sőt egyenesen a misztikából táplálkozó intuíciója vezette a felismert igazságok megragadására. Ezek az igazságok az evidencia erejével hatottak rá, s mint magától értetődő, bizonyításra sem szoruló tényeket képviselte azokat mások számára.

Magatartásának másik oka talán abban rejlik, hogy határozottan negatív benyomásai lehettek azokról, akik kielégítették tudásszomjukat, belevetvén magukat a teológia művelésébe. Ugyancsak a *Speculum*ban találjuk az erről árulkodó megjegyzést: „Annyian vannak, akik a tudományok után törik magukat, hogy boldog az, aki az Úr iránt való szeretetből tudatlan marad."

Miért? Azért, mert a tudomány szelétől felfuvalkodottak életükkel és hiú bölcsességük megnyilatkozásaival agyonrágalmazták, s minden áron hamisságnak akarták feltüntetni az igazságot? Azért, mert kegyetlenül üldöztek mindenkit, aki az igazság jegyében járt? Azért, mert az ítéletkor ki fog derülni, hogy tudós vélekedéseik, amelyeknek útvesztőjében bolyongtak, amelyeket igazságokként hirdettek, s amelyekkel sokakat a sötétség örvényébe taszítottak, mind tévesek és hamisak voltak? Azért, mert az ilyenek sötét tanításaikkal együtt a külső sötétségre vettetnek a sötétség szellemei közé (vö. Speculum Perfectionis, 72)?

Kiket látva szerezte Szent Ferenc ezeket a rettenetes benyomásokat, nem tudjuk. Az azonban világos, hogy a negatív példák hatása maradandó volt, s így Ferenc a fürdővízzel együtt a gyereket is kiöntötte. A hiánynak legalábbis ez az egyik magyarázata.

Úgy gondolom, hogy e kiöntés végzetes következménnyel járt. Ágoston és az Aquinói hatalmas szintézisbe fogták a görög-római kultúra s az abba beleágyazódott kereszténység gondolati eredményeit, s ez a szintézis eltért az Evangélium irányvonalától. Ferenc már-már szó és betű szerint ragaszkodott az Evangéliumhoz, de egyszerűen hallatlanba vette mindazt, amit a megelőző évszázadok alkottak. Nem óhajtott Szent Ágostonhoz és Szent Tamáshoz hasonlóan átfogó szintézist teremteni a pogány bölcselők és az Evangélium között, s az 1200 esztendős Evangélium interpretálását sem vetette össze a forrással. Csupán korának Krisztus tanításától eltérő cselekedeteit konstatálta, s azok kiigazítására törekedett. Nem vette azonban észre, hogy a *metanoia* elsődlegesen gondolkozás-átalakítással kezdődik, s ezért első lépésben a helytelen magatartások alapját, a téves gondolati rendet kell széjjelrombolni. Ehelyett közvetlenül a forrásra hivatkozott: Az Úr ezt mondta, az Úr így tett. Ha pedig Ő mondta és tette, akkor ahhoz kell igazodni.

Számára evidens volt ez a következtetése, s nem vette észre, hogy egyáltalán nem feltétlenül ugyanilyen evidens mindenki számára. Nem érzékelte, hogy korának problémái gyökerükben egészen a forrás koráig visszamenő eszmei zűrzavarból, Jézust nem értésből fakadnak. Egyenesen a magatartás megváltoztatására törekedett, s nem féltette eléggé a felfedezett igazságot a múlt és a jövő megtévesztő elméleteitől. A hiány hiány maradt. Találgathatjuk csupán, hogy hogyan alakult volna az Isten Országa további története, ha Szent Ferenc életművén nem maradt volna ez a lyuk. Talán akkor nem lenne – még napjainkban is – olyan távol a keresztény közgondolkodás Krisztus gondolatától. Talán felismerései, amelyek még eme hiányosság ellenére is két évszázados vihart kavartak, nem szívódtak volna fel az eszmék zűrzavarában. Talán…

3. *Mit látott Szent Ferenc?*

Az ismerkedés és találgatás után rátérhetünk Ferenc felismeréseinek vizsgálatára. Monay Ferenc szerepeltet egy kétes hitelű imádságot a szent művei között. Az imádság két kérdést vet fel: „Ki vagy Te, Uram, édes Istenem, s ki vagyok én, a Te hitvány szolgád?" Ez a két kérdés Ferenc gondolatainak tengelye. S a rájuk talált felelet konzekvenciájaként bontakozik ki az, amit tennivalóként önmaga és követői elé állított.

(Folytatjuk)

Bóta Zsuzsa

Önismeret

Istentől talán a legfontosabb útravalóul ezt a feladatot kaptuk: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!”

A mondatnak mindkét része ugyanolyan hangsúlyos, ugyanolyan fontos. Ha csak magamat szeretném, önző ember volnék, nem kapcsolódnék bele Isten szeretetének körforgásába. Ha viszont csak másokat akarnék szeretni, nem tudnám sokáig fenntartani saját egyensúlyomat. Isten nem azt kéri, hogy szeresd jobban felebarátodat, mint magadat. „Csak” annyit kér, hogy ugyanannyira szeresd. Ha kérésének minden ember eleget tudna tenni, megvalósulhatna itt a földön Isten szeretet-országa.

Azzal – úgy gondolom – elég sokat foglalkoztunk már, hogy mit jelent a másikat szeretni, mit jelent a másikat észrevenni, igényeit, szükségleteit tekintetbe venni. De talán nem bántok meg senkit, ha kimondom: ennek ellenére a legtöbbünknek máig gondot jelent, hogy önzetlenül, napról-napra adjunk szeretetet, figyelmet, megértést felebarátainknak. Gyakran hívjuk segítségül a hétköznapok Szentlelkét, hogy amikor nem látja senki, akkor is kedvesek és szeretőek tudjunk lenni a hozzánk közel állókkal, akikkel nap mint nap sokat kell foglalkoznunk.

Miért van ez így?

Azt gondolom, azért, mert kevésbé tartjuk hangsúlyosnak az én-szeretetet. Az én-szeretettel valahogy mindig hadilábon állunk. A mai világ leginkább önmagunk kényeztetésére, üres szeretet-tankjaink pótszerekkel, pótcselekvésekkel való feltöltésére buzdít. Ebben a környezetben elég nehezen valósítható meg a helyes önszeretet. Mivel nem akarunk az önzés és az önkényeztetés csapdájába esni, esetleg mások szemében önimádóknak tűnni, inkább háttérbe szorítjuk az én-szeretet gondolatát.

Pedig feladatunknak ez is része, úgyhogy foglalkoznunk kell vele. Foglalkoznunk kell magunkkal is! Szeretnünk kell magunkat is!

Ismételjük meg újra az útravalót! „Szeresd felebarátodat, MINT tenmagadat!” Mit is jelent ez pontosan? Ha nem szereted magad eléggé – és elég jól –, akkor mást sem tudsz igazán szeretni!

De hogyan tudom helyesen szeretni önmagamat? A majomszeretet, a felelőtlen, pótszeres önkényeztetés sehová sem vezet. Akkor tudom magamat helyesen szeretni, ha ismerem magamat, tudom, ki vagyok én. Tudom, hogy ki az az egyedüli és megismételhetetlen lény, akivé Isten teremtett. Ezért gondolom azt, hogy világbeli tényked ésünknek kulcsfontosságú alapja az önismeret.

Énképünket – azaz, hogy milyennek látjuk magunkat – önismeretünk határozza meg. Ha ezt az önmagunkról alkotott képet elfogadjuk, és szeretni is megtanuljuk, akkor eljutunk az önbecsülésig, az én-szeretetig. Az önbecsülést nem szabad összetéveszteni az önbizalommal. Az önbecsülés azáltal több az önbizalomnál, hogy önmagunk értékeinek, értékességének meglátásán túl tartalmazza hiányosságaink ismeretét is. Azokkal együtt fogadjuk el teljes lényünket.

Ha valakinek nagy az önbizalma, még egyáltalán nem biztos, hogy helyes az önbecsülése, önmaga értékelése is. Sőt! Valószínű, hogy a túlzott önbizalom mögött – általában tudattalanul – ott lapul az, hogy az illető nem tudja elfogadni gyengeségeit, hibáit. Éppen ezért nem is akarja látni azokat, nem akar tudomást venni énjének esendő részéről. Viszont a túl gyenge önbizalom is azt mutatja, hogy nem jutottunk el a helyes önbecsülésig: még nem tudjuk meglátni önmagunkban az értékeket, lehetőségeket. Jó és kiegyensúlyozott működésünkhöz viszont szert kell tennünk az önbecsülésre, és ennek következményeként kialakul helyes önbizalmunk.

Önbecsülésünk befolyásolja magabiztosságunkat és önérvényesítő képességünket, vagyis azt a módot, ahogyan másokkal viselkedünk. Sokan talán visszariadnak, amikor a mai világban oly gyakran használt, divatos kifejezést hallják: önérvényesítés. Mit is értünk ezen?

Tévesen azt gondolhatnánk, hogy az önérvényesítés erőszakos, törtető, mások érdekeit sárba tipró cselekedet. Pedig korántsem az. Önérvényesítő képességünk is gyerekkorunkban alakul ki, ha pedig nem, később is megtanulhatjuk kifejleszteni magunkban. Életben maradásunk elengedhetetlen feltétele. Ez a tulajdonság teszi lehetővé, hogy kifejezésre juttassuk szükségleteinket, vágyainkat, igényeinket. Az önérvényesítés képessége arra adatott, hogy nyíltan környezetünk, embertársaink tudtára hozhassuk, mit szeretnénk éppen, mire van szükségünk, mik a vágyaink. Ha nem vállalom nyíltan a szükségleteimet, nagy valószínűséggel akkor is érvényt akarok szerezni nekik, csak lehet, hogy ezt a másikat bántva fogom megtenni. Önérvényesítő képességünk helyes használatával lehetőségünk van arra, hogy a másik sárba tiprása, megalázása nélkül szerezzünk érvényt érdekeinknek.

Itt térek vissza egy gondolat erejéig ahhoz, hogy miért is olyan nehéz néha elviselni szeretteinket, azokat, akik közel állnak hozzánk. Hadd idézzem egy kedves barátom gondolatát: „Amikor már nagyon nehezen viselem a családom jelenlétét, úgy érzem, túl sok tükör szaladgál körülöttem a lakásban.” Ez a tükör-hasonlat nagyon találóan fejezi ki azt, hogy önmagunk kivetülése a másik emberen tükröződik.

Mi az oka, hogy némely ember szimpatikus számunkra, néhányan meg ellenszenvesek?

Amilyen viszonyban vagyunk önmagunkkal, tulajdonságainkkal, olyan érzésekkel viszonyulunk a másik emberben észrevett hasonló tulajdonságokhoz. Ezek a tulajdonságok lehetnek pozitívak vagy negatívak, és a hasonlóság lehet szembetűnő vagy éppen rejtett is. Kicsit egyszerűbben megfogalmazva: ha „OK vagyok” magammal, nagyobb eséllyel „OK lesz” számomra a másik ember is, „OK leszek” a világgal.

Az önismeret tehát ilyen szoros összefüggésben van azzal, hogy miképpen állunk a világhoz, embertársainkhoz. (Tehát még egyszer: önismeretünktől függ az önbecsülésünk, önbecsülésünk hat önérvényesítő képességünkre, önérvényesítő képességünk pedig a világhoz való viszonyunkat határozza meg.)

Önmagunk megismerése nemcsak ezért létfontosságú. Találkozásom az énemmel ráébreszt arra, hogy én vagyok felelős az életemért. Jövőm, boldogságom, életem – jó értelemben vett – sikeressége saját magamon múlik. Persze csak akkor, ha tisztában vagyok magammal. Értékeimmel, hibáimmal, lehetőségeimmel és korlátaimmal együtt. Az énkép ugyanis nemcsak azt tartalmazza, „ami vagyok”, hanem azt is, „ami lenni akarok, ami lehetnék”. Meglévő, ismert

értékeimen és gyengeségeimen túl a lehetőségeimet és korlátaimat is magában foglalja.

Az önismeret tehát nem azt jelenti: „Ilyen vagyok és kész, nem tudok megváltozni." Hiszen ahogy az élet, úgy mi is állandóan változunk, változhatunk. Tanulhatunk és fejlődhetünk, ha tudjuk, milyen lehetőségek rejtőznek bennünk. Csak akkor nem merevedünk bele a magunkról alkotott képbe, ha hiszünk magunkban, és adunk esélyt a változásnak. Ha elfogadjuk, hogy énünknek nemcsak értékei és hibái, hanem ezeken túlmutató lehetőségei és korlátai is vannak.

Hadd éljek egy hasonlattal. Ahogy nekünk, úgy az almafának is vannak jobb és gyengébb tulajdonságai. Ezek annak alapján alakultak ki, hogy hogyan szaporították, milyen talajba ültették, beoltották-e, mennyi esőt és napsütést kapott, voltak-e kártevők rajta, permetezték-e valamivel? Mindezek szerepet játszottak abban, hogy ez a bizonyos almafa most ilyen. De az almafa több a múltjánál és a jelenénél, több a rá ható dolgok összességénél. Benne van az alma termésének lehetősége is. A gondozástól függ, hogy milyen almákat fog teremni, és mikor. Tudnunk kell azonban azt, hogy az almafától nem várhatunk körtét!

Keressük azt, ami bennünk értékes, fedezzük fel, miben vagyunk tehetségesek, mi az, amit szívesen és jól csinálunk. Ne gyengéinket ostorozzuk! Gyengéinknek felismerése csak azért fontos, hogy tisztában legyünk azzal, miben lehet fejlődnünk. Korlátainkat pedig tartsuk tiszteletben, akárcsak mások korlátait. Ne várjunk magunktól lehetetlent. A nem reális elvárásoknak úgysem tudunk megfelelni, és csak önbecsülésünk romlik tőlük.

És ne hasonlítgassuk össze magunkat másokkal sem. Akár pozitív, akár negatív az összehasonlítás eredménye, mindenképpen ártalmas. Ha negatív, önbecsülésünk látja kárát. Ha pozitív, hajlamosak leszünk lenézni, lekezelni másokat, és csökken motivációnk az önfejlesztésre, önmagunk jobbítására. Éppen ezért mindig csak tegnapi önmagunkkal álljunk versenyben, eredményeinket önmagunkhoz mérjük.

Ezzel eljutottunk odáig, hogy nemcsak arra van szükség, hogy ismerjük, hanem arra is, hogy elfogadjuk, vállaljuk önmagunkat. Bátran fogadjuk el magunkat olyannak, amilyenek vagyunk. Ha vállaljuk tökéletlenségünket, másoknak is könnyebben elnézzük eme tulajdonságát. Minél sikeresebbek vagyunk az elfogadásban, minél inkább harmóniában élünk majd önmagunkkal, annál sikeresebbek leszünk önmagunk átalakításában, lehetőségeink megvalósításában is – mert az elfogadás nem egyenlő a belenyugvással, de nélkülözhetetlen a továbblépéshez, a fejlődéshez.

Lehet, hogy egyszerűnek tűnik, de mégsem olyan könnyű önmagunk megismerése. A személyiség – bonyolult csoda. Van olyan része, amelyet én is ismerek, és mások is látnak. Ez a „látszó énem". Van olyan része, amelyet csak én ismerek, és mások nem látnak. Ezt hívják „rejtett énnek". Létezik olyan részem, amelyet én nem látok, mások viszont igen. Ez a „vak énem". És végül van a tudattalanom, amelybe sem nekem, sem másnak nincs belelátása. (Ezt a felosztást Johari-ablaknak nevezik.)

Ahhoz, hogy megismerjem személyiségem számomra látható részeit, hosszas tanulásra, önmagamban való vizsgálódásra van szükség. Van, aki képes erre egyedül is, de van, akinek külső segítségre (könyvek, tréningmódszerek, lelkivezető, terapeuta), külső kontrollra van szüksége. Egy külső szemlélő, tükörtartó ember segíthet rávilágítani olyan összefüggésekre, olyan tulajdonságokra, lehetőségekre, amelyeket én magam nem láthatok. Ezt a szerepet nagyon jól betöltheti egy lelkivezető, de ne felejtsük el – az életünkre legnagyobb rálátással rendelkező – házastársunk fontosságát sem.

Én azok közé tartozom, akiknek szükségük van több külső kontrollra is. Házastársam, lelkivezetőink tükörtartó szerepe nélkülözhetetlen számomra. Az ő segítségükön túl gyakran nyúlok olyan témájú könyvekhez, amelyek segítenek az önértelmezésben, önmagam vizsgálatában. Minél többet tanulok meg magamból, annál többet tudok meg másokról, és ez fordítva is igaz. Minél inkább nyitott vagyok mások megismerésére, annál többet értek meg magamból. Ez a fajta tudatosság, ami engem jellemez, amellett, hogy sok előnye van, sokszor gátol, korlátoz a fejlődésben. Erre példaként az anyaságot mint aktuális életszerepeim egyikét hoznám fel.

Bármennyit foglalkozik is az ember az önismerettel, az új élethelyzetek mindig hoznak új felismeréseket. Tényleg az élet a legjobb tanítómester, legalábbis én nagyon sokat megtanultam önmagamról azóta, hogy édesanya lettem. Számtalan könyv és elmélet látott már napvilágot a csecsemőgondozásról, gyermeknevelésről. Segítő szándékukon túl viszont elkövetnek egy nagy hibát: túlnyomórészt tökéletesség-központúak. Kiválóan alkalmasak arra, hogy a gyakorló, kezdő anyában szorongást, bűntudatot keltsenek: nem csinálom tökéletesen, nem csinálom elég jól. Mindemellett útravalóul mi is kaptunk egy adag elvárást, íratlan szabályt, amit be kellene tartanunk, be kellene tartatnunk a gyerekünkkel is. Mindezek együttesen elegek lennének ahhoz, hogy elrontsák, feleslegesen megterheljék az egyébként gyönyörű anyaság szerepét.

De hála Istennek, a gyerekek megtanítanak arra, hogy nekik nem egy tökéletes, hanem „csak" egy elég jó anyukára van szükségük. Ha egy nehéz helyzetben nem másoknak akartam megfelelni, nem akartam tökéletes anya lenni, hanem megkerestem azt a megoldást, amely a gyermekemnek és nekem is a legjobbnak tűnt, az ő számára biztosan a legjobb anyuka voltam. Ehhez viszont le kellett vetkőznöm saját magam és mások elvárásait, és el kellett fogadnom tökéletlenségemet. Elő kellett vennem azt a tulajdonságomat, amit úgy hívnak: ösztönösség. Megtanultam, hogy tudatosságomat mindig ki kell egészítenem ösztönösségemmel. Fel kell készülni arra, hogy vannak dolgok, amelyekre nem lehet felkészülni.

Ha igazán megismertük magunkat, és őszintén elfogadtuk értékeinket, gyengéinket, lehetőségeinket, és korlátainkat, csak akkor tudunk változni. Belső békénket, harmóniánkat pedig úgy tudjuk elérni, ha fejlődni, növekedni akarunk. Ha eljutunk erre a harmonikus szintre, állapotba, akkor képesek leszünk arra, hogy szeressük magunkat. Szeressük azt az Istennek tetsző, egyedi, megismételhetetlen, értékes és tökéletlen emberi lényt, akit úgy hívnak: ÉN.

Ennél is tovább megyek. A magam példáján keresztül eljuthatok arra a szintre, hogy megismerjem, akarjam megismerni felebarátom erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és korlátait. Ha nem vakon és erőltetetten akarom elfogadni a másikat, először meg kell ismernem őt. Ezután leszek képes arra, hogy hosszú távon, és talán könnyebben elfogadjam őt. Elfogadjam a másik embert is a maga Istennek tetsző, egyedi, megismételhetetlen, értékes és tökéletlen mivoltában. Ha már képes vagyok minderre, akkor tudom őt szeretni önzetlenül, elvárások nélkül. Teljesülhet Isten vágya és kérése, amely mindannyiunknak szól:

„Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!"

Elhangzott 2005 nyarán Pécsett, a Bokor Közösség nagytáborában (az előadást csekély rövidítéssel közöljük).

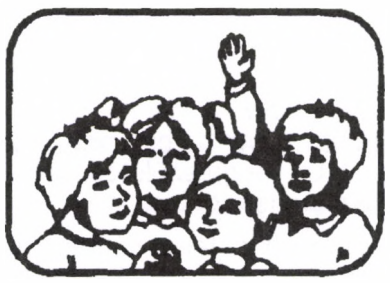

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Egy kis képzőművészet

Körülbelül kilencéves koromban, egy márciusi délutánon Gyopár bátyám letett az asztalkámra egy színes képes levelezőlapot: „Másold ezt le vízfestékkel minél nagyobb alakban, én meg keretet faragok hozzá, és ezt adjuk ajándékba Ugribugrinak a születésnapjára.” Akkoriban én szenvedélyesen festegettem, Gyopár meg azon a télen tanulta meg a híres törpeházi mesterséget: a képkeret-faragást. Még ma is faragják nálunk a nagyobbacska fiúk a tölgyleveles, makkos képkereteket, belevésik: „Törpeházi emlék”, és eladják a kirándulóknak. A képen azonban elszörnyülködtem. Úgynevezett „vicces lap” volt, valójában pedig ízléstelen, közönséges. Az akart lenni a vicc, hogy egy kisfiú nyitott esernyő alatt ül a földön, egy kutya meg összetéveszti az esernyőt a sarokkővel... a többit gondolhatjátok. Szöveg is volt a kép alatt: „Esik az eső.”

Visszaadtam Gyopárnak: „Ezt a legokosabb volna összetépni. Ostobaság a témája is, és nem is művészi festmény. Majd választok egyet a gyűjteményemből.” Gyopár azt mormogta: nem bánja, csak mókás legyen. Aztán elment a faluvégi rétre, én meg lapozni kezdtem képeslap albumomat, és gondolkoztam: melyik kép legyen folytonosan az öcsikém szeme előtt. Mert biztos voltam benne, hogy ajándékunkat felfüggeszti asztalkája mellett a falra. De nem is kellett válogatnom. Amint megpillantottam Fidélt, tüstént tudtam: őt kell állandóan látnia Ugribugrinak. Művészi festmény volt az egy nagyfülű, hosszúszőrű, barna vizsla fejéről. Szembe nézett, mintha a gazdájára tekintene, és szinte sugárzott tiszta, komoly tekintetéből az értelem és a jóság.

Fidélnek magam neveztem el. Közeli ismerősömnek, barátomnak éreztem, nevet kellett adnom neki. Ezen a napon már erősen érződött a levegőben a közelgő tavasz. Szívesen elmentem volna a rétre magam is, mint Gyopár meg Ugribugri, de március közepén jártunk, az öcskös születésnapja huszonnegyedikén volt: nem halogathattam a másolást. Magára a festésre azonban csak a harmadik délután került sor. Nagyon fontos volt a hűséges rajz, hogy benne legyen a másolat Fidél szemében is az értelmessége, jósága. Gyopár még aznap megkérdezte, melyik képet választottam, de nem mondtam meg: „Titok. Majd meglátod.” Féltem, hogy kifogásolná Fidélt, mert nem mókás kép. Abban viszont bíztam, ha meglátja, milyen jól sikerült, nem lesz annyira szemtelen, hogy háromnapi munkám után is akadékoskodjék.

Harmadnap este, amikor megmutattam neki, nem is mondott egyebet, csak ennyit: „Kár, hogy nem mókás.” Azt hittem, ezzel be is fejeztük ezt az ügyet. Annyira örültem a képnek, hogy másnap reggel, mihelyt kiugrottam az ágyból, az asztalkámhoz siettem, és kihúztam a fiókját, hogy lássam egy pillanatra. Láttam is, de olyasmit is láttam rajta, hogy rémülten Gyopárra kellett bámulnom. Szólnom nem lehetett, mert még Ugribugri is a szobában volt. Amikor magunkra maradtunk, Gyopár tüstént rám támadt: „Miért tátogattál ilyen rémülten? Így már jó a kép, mókás, nevettető. Így már örülni fog neki Ugribugri.” Csak néztem rá, és töprengtem: Hogyan volt képes a komoly tekintetű vizslafejre hetykén félrecsapott, rikító sárga, piros pötytyös cirkuszi köcsögkalapot festeni? Aztán mondani kezdtem: „Hiszen láthatod, hogy tönkreteszi ez a...” De közbevágott, lehurrogott: „Dehogyis teszi. Nagyon jó így!”

Gondoltam, helyesebb lesz, ha vitatkozás helyett tettel fejezem ki véleményemet és szándékomat. Délután nekiláttam, hogy új másolatot készítsek Fidélről. Pedig erre a napra már hirtelen megjött a tavasz, és most már nagyon szerettem volna az erdőben csatangolni. Látta Gyopár, hogy újból másolom, de csak vállat vont. Egyetlen pillanatra se jutott eszembe, hogy képes lehet ebbe is belemázolni, s a harmadik estén ismét fiókomba tettem az elkészült másolatot. Hát másnap reggel, amikor ismét gyönyörködni akartam benne, már nagyon nehéz volt fel nem jajdulnom. Fidélnek ugyanis pipa volt a szájában, nagy, barna pipa, még parázs is volt festve bele narancsvörössel, a parázsból meg bodros, szürke füst gomolygott. Most már olyasféle mosolygás is bujkált Gyopár szája körül, mintha tetszenék neki, hogy én már majdnem sírok.

De magyarázta is ugyanakkor zúduló szóáradattal: „Azért festettem pipát, hogy örüljön Ugribugri! Hiszen az a célunk, hogy örüljön, nem igaz? Amúgy csak egyszerű kutyafej. Így viszont mókás, nevettető!” Nagyon szerettem volna megmagyarázni neki, hogy az az úgynevezett „egy-

szerű kutyafej” mennyivel több és szebb, mint ez a pipás ostobaság, de még nem voltak alkalmas szavaim ilyesmi kifejezésére. Csak ennyit tudtam nyöszörögni: „Pipa csak akkor illenék hozzá, ha torzkép volna. Így csak fájdalmas lesz tőle tiszta, jóságos tekintete. Megalázottnak látszik, amiért pipát kell tartania a szájában.” Gyopárnak, amikor Fidél nevét említettem, villant egyet a szeme, mint aki örül, hogy megtudott valamit. Megmondtam neki: lemásolom újból a képet, és most már nehogy elrontsa. Ismét szobámban töltöttem tehát három délutánt az egyre tündöklőbb tavaszból. Az elkészült képet most már a szekrény tetejére tettem, ezzel is figyelmeztettem rá Gyopárt, hogy megtiltottam a belemázolást.

Másnap reggel a kép helyén már a keret feküdt, és az első pillanatban még örültem is, hogy ezt a másolatot már be is keretezte. De azután rápillantottam a képre... A keretből, a faragott tölgylombok, makkocskák négyszögletű koszorújából szemüveges kutya bámult...nem is rám, hanem a semmibe. A szemüvegnek ugyanis nemcsak a keretét festette meg Gyopár, mégpedig fehérrel, hanem az üveget is ábrázolni próbálta szürkével, de attól olyan lett Fidél, mint valami hályogos tekintetű, félvak kutya.

Kirohantam a konyhába a reggelizőkhöz, és most már talán üvöltöttem volna, ha Gyopár hirtelen és határozottan rám nem szól: „Délben bebizonyítom, hogy így jó... hogy nekem van igazam.” Délben, amikor a völgybeli falucskában kijöttünk az iskolából, Gyopár megállt Ugribugrival és velem a vegyeskereskedés kirakata előtt. És mintha tréfából tenné, rámutatott a képeslapokra: „No, Ugribugri! Melyiket szeretnéd?” Rámutatott egy olyasféle művészi kutyaképre, amilyen Fidél volt, meg egy olyasfajta vicces lapra, amilyen az övé volt, az „Esik az eső”. „Melyiknek örülnél jobban? Ennek, vagy ennek?” És ekkor súlyosabb csapás ért engem, mint a köcsögkalap, a pipa meg a szemüveg együttvéve. Ugribugri ugyanis rámutatott a közönséges, bárgyú, művészietlen vicces lapra, és ragyogó arccskával kiáltotta: „Ennek!” Gyopár szeme diadalmasan rám villant, én meg szinte beleborzongtam a felismerésbe: Gyopár örül neki, hogy az ízléstelen tetszik jobban Ugribugrinak.

Úgy tettem, mintha osztálytársaim után futnék, és feldúltan elrohantam tőlük. Főképpen az dühített, hogy már be is merészelte ragasztani a keretbe a szemüveges Fidélt, hogy azt feltételezi rólam, odaajándékozom ilyen torzított alakban is. Lihegve száguldottam fel Törpeházára, föltéptem a keret mögött a papirost, kivettem a képet, és eldugtam. A rohanás meg a kép visszavétele valamelyest megnyugtatott. Még mentség is jutott eszembe Gyopár számára. Tudja ugyan, hogy melyik kép művészi, de mindössze tudja. Élvezni nem bírja, nincs érzéke hozzá, ezért örül annyira, nem pedig rosszaságból, hogy Ugribugrinak is a vicces lap tetszik.

Ha nyugodtabban is, de komoran vettem részt ebédünkön, s tanulás után elmentem az erdőbe csatangolni. A kilenc nap alatt, amelyet festéssel töltöttem, gyönyörűen kitavaszodott. De nem vidámítottak az ibolyák, a kökörcsinek, képzeletben egyre hallottam Ugribugri kiáltását: „Ennek!”

Egyszerre csak megdöbbenve megálltam: De hát akkor... ha Ugribugri csakugyan jobban örül a vacaknak, mint a művészinek..., akkor miért dugtam el azt a szemüveges koldust? Hogy is van ez? Hát nem akarom, hogy minél jobban örüljön az öcsém a születésnapi ajándéknak? Gondolkoztam, gondolkoztam, és el kellett ismernem: úgy van, nem akarom. És bámultam: Hogyan lehetséges ez? Sokáig azonban nem töprenghettem. Eszembe jutott, hogy három nap múlva lesz Ugribugri születésnapja, és hazasiettem dolgozni.

Nagyon jót tett a képnek, hogy négyszer kellett elkészítenem. Jól begyakoroltam rajzát is, a színkeverés arányát is. A negyedik másolat lett a legszebb, a legjobb. De hiába lett ilyen, az öcskös Gyopár ajándékán, az „Esik az eső”-n hahotázott nagyokat, azt mutogatta örvendezve mindenkinek, és azt függesztette díszhelyre. Én meg tovább töprengtem a rejtélyen: az ajándékozás célja örömszerzés, ez kétségtelen, és én mégsem akartam, hogy Ugribugri öröme minél nagyobb legyen. Miért nem?

A megfejtést magától Ugribugritól kaptam meg két és fél év múlva. Annyi ideig függött ott a két kép, ahova akasztotta őket. Ekkor már harmadikos volt, és egy szeptemberi napon meglátogatta új barátja, Torzonborz. A nézelődő kis vendég rámutatott az „Esik az eső”-re: „Add ezt nekem.” Odapillantott Ugribugri is, de úgy, mint aki nem is tudja, milyen kép függ ott. És mintha maga is akkor fedezte volna fel, hogy ott van, csodálkozott: „Ezt? Ezt már régóta el akarom dobni, csak mindig elmarad.” A két és fél év alatt elmosódott emlékezetében, hogy melyik képet melyikünktől kapta, és most egyszerre fordult Gyopárhoz is, hozzám is: „Ugye nem sértődtök meg, ha ezt most már eldobom?” Eközben már ki is vette a keretből, Torzonborz meg újból kérte: „De ne dobd el! Én nagyon örülnék neki!” Ugribugri azonban apró darabokra tépdeste, és nevetett: „Majd kapsz tőlem más képet. Ilyesfélét, mint Fidél.” És már tette is be Fidélt a keretbe.

Torzonborz méltatlankodott: „Nem szép tőled, hogy nem akartál örömöt szerezni nekem!” Ugribugri azonban kijelentette: „De igen, szép tőlem. Ha pocsolyából akarnál inni, abból sem adnék. Ha ezerszer örülnél is neki. Hanem keresnénk együtt egy szép tiszta forrást.” Megkaptam hát a választ rejtélyemre. És alaposan megkapta a magáét Gyopár is.

P. Gábor Mózes

FEHÉR HALÁL

...Hosszas, több hetes halogatás után, január végén rászánta magát. A kötelesség erősebbnek bizonyult a szürke, kilátástalan csöndnél, és elővette a historia domus-t, pennát faragott, majd nagy betűkkel, vastagon fölírta a következő üres lap felső szélére: Anno Domini 1551. Mi is történt ebben a szerencsétlen, múlt esztendőben?

Innen, Háromhegyről már szinte mindenki elment a beteg Jakab testvér és a hallgatag Döme kivételével. Jakabnak sem lehetett sok hátra, mert ágyából nem tudott fölkelni, és ételt sem ment le a torkán. Tejet ivott volna, de az sem volt. A faluból régóta nem járt föl senki, távolabbról pedig még kevésbé keresték a zarándokok Isten útját és a halál kapuját, ahonnan a monostor leginkább megközelíthető. Az ilyen vészterhes időkben mindenki visszahúzódik, meglapul, csak muszájból mozdul ki. Tavaly török martalócok leégették a monostor vízimalmát a Bódván, a molnárt megölték, így az évi lisztadagra már kilátás sem volt. Az árendások nem fizették a földbérleteket, jövedelem híján pedig a megmaradt barátok alig tudták művelni a kerteket, a szőlőt. Döme egyre nehezebben mozgott, csak a legszükségesebb munkákat végezte, amiből ketten éppen hogy eltengődtek. A befagyott kis halastó alján még kellett halnak lennie, de ki vesződne most kifogásukkal?! „Vajon Jakab után ki következik?” – gondolta az apát.

– Páter, én szeretném magát eltemetni – mondta egyszer Döme őszintén.

– Vagy én téged, Demetrius – tűnődött el Isten gondviselésén az apát.

– Jobb lesz, ha én magát – makacskodott a fráter. – Tudja, hogy vannak rokonaim a faluban, és nem tagadhatják meg tőlem a végtisztességet.

A páter már küldte az övéihez, de Döme csak fejét rázta. Ő is komolyan vette „fogadását” Istennek. Azonkívül a martonyi templomban már évek óta újhitű prédikátor működött, és Döme nem volt hajlandó elpártolni a falu védőszentjétől, szent Mártontól Luther Márton hitére.

– Erősebb az, mint egy jöttment eretnek, hiszen a faluba eddig nem jutott sem török, sem hazai rablóbanda – mondta bizakodva. Mind a két szerzetes tudta, hogy egymás nélkül nem mennek sokra. Bár gyakran napokon át nem szóltak egymáshoz, jól ismerték a másik gondolatait. Jóllehet az apát tegezte Dömét, az pedig csak magázta tiszteletből, évtizedeken át összenőttek lélekben és Istenben, jóban és rosszban.

Még valami összekötötte őket: maga az elnéptelenedő monostor. Az épületből minden mozdítható értéket elvittek ugyan az apát tudtával vagy tudta nélkül, de az impozáns templom szárnyas oltárával és a diadalív előtti két mellékoltárával még eredeti szépségében érvényesült. Már régen nem miséztek külső megrendelésre, csak a maguk tisztességére, de éppen az Istenre utalt egyszerűségben és szegénységben éreztek valami meghittséget. Egykor kifogástalan fehér csuhájuk megszürkült, megkopott, de ezen már túltették magukat. Legalább az alapító remeték nyomorúságára emlékeztette őket. Fiatal korukban még több tucat szerzetes, novícius, munkás, vendég és zarándok élt e falak között, ezért nyaranta még a kerengőben és az emeleti tornácon is aludtak emberek. A nyüzsgést fegyelmezni kellett, az adományok, ajándékok, misepénzek, a föld- és malombérlet magabiztossá tették a közösséget, és főleg a régi apátot. Ezért egyesek szinte örültek, amikor a romlás egyre föltűnőbb formát öltött. Úgy látták, hogy Istennek nem tetszik a gépiesen végzett zsolozsma, az elmaradó hórák vagy az összevont szertartások hanyagsága. A káptalanokon egyre hangosabban követelték a rend eredeti szelleméhez való visszatérést, éppúgy, mint sok más korabeli közösségben. Az viszont azonnal vita tárgya lett, hogy milyen is volt az az eredeti szellem. Hogyan egyeztették össze a szigort a szeretettel, az egyéni szegénységet a testvérek egymásról való gondoskodásával, az Istennek fogadott engedelmességet a világi hatalmasságokat megillető alázattal.

A viták nem vezettek eredményre, amíg a régi vezetés semmin, vagy csak lényegtelen formaságokon tudott változtatni. Így nemcsak egy-két szerzetes „aposztazált”, amint megbélyegzően mondták, vagyis hagyta el csöndesen vagy megbotránkozva a rendet, hanem egyre tömegesebben. Az új hit a maga határozottságával, hierarchiaellenességével vonzóbb lett, főleg a fiatalabb és tanultabb testvérek előtt, akik nem fárasztották magukat latin teológiai terminusok értelmezésével és a dogmák védelmével, hanem népnyelven, a röpiratokban kezdték keresni hitük igazságát. Az 1540-es években a kevesen megmaradtak hiába választottak maguknak olyan apátot, aki a hagyományokat és az írásokat egyaránt jól ismerte, ekkorra már szinte egész Európában megmozdult a föld: a parasztoknak és a városiaknak egyformán elegük lett az Istennel takaródzó, hamis egyházi és világi hatalomból. „Vizet prédikálnak, de bort isznak”, „minden szentnek maga felé hajlik a keze” – mondták az egyszerűbbek, a műveltebbek között pedig rohamosan terjedt a meggyőződés: Ecclesia semper reformanda! Sola fides, sola scriptura!

A rendnek száz évvel korábban még volt esélye a belső megújulásra. A főúri származású Báthori László 1437-ben elvonult a központi, budaszentlőrinci rendházból, hogy az alapító remeték példáját követve, húsz éven át egy nagyhárshegyi barlangban a Bibliát és a szentek életét tanulmányozza, és magyarra fordítsa. Kortársai „boldognak” nevezték, de az Egyház hivatalosan soha nem avatta boldoggá. A rend hangadóit sokkal jobban vonzotta az a birtokokkal jutalmazott politikai szerep, amelyet az Anjou-k óta játszottak. A királyi hatalom támaszaként sokat tettek az ország külső egységéért a feudális anarchia ellenében, de nem érzékelték a kor növekvő igényét a hitbeli megújulásra. Míg Európa békésebb és szerencsésebb országaiban kevesebb zökkenővel zajlott le vagy rekedt meg a reformáció, addig nálunk az elfojtott parasztfölkelés feszültségeit és az egyház belső válságát tragikusan fokozta a török hódoltság és az ország szétesése, amin már csak a legügyesebb pálos diplomata, György barát próbált segíteni.

Az apát előtt még üresen fehérlett a rend krónikájának új lapja. Sikerekről vagy akár a legcsekélyebb kilátásokról sem tudott beszámolni. „Még létezünk, de meddig? – töprengett. – Önfeláldozó, hivatást érző fiatalokra

nem számíthatunk, hiszen el sem tudnánk tartani őket, vagy lelkesíteni úgy, ahogy a fiatalokat kell." Odakint már szürkülni kezdett, amikor hangos dörömbölés hallatszott a kapu felől.

*

A templommal átellenben, a kvadratúra északi oldalán nyílt a főbejárat, amelyet egyre ritkábban használtak. Belülről egy gerenda zárta le keresztben, amit nem volt könnyű kiemelni a falmélyedésekből. Döme már előkerült cellájából, de az apát nélkül nem akart cselekedni. Kintről több hang is kiabált: „Nyissák ki, az ég szerelmére!"

Vajon kik merészkedtek ide ilyen zord, havas időben, amikor minden lélek a melegre húzódik, és ha ott van, akkor dicséri az Urat? Az apát halkan fohászkodott a zsoltár szavaival: Benedictus, qui venit in nomine Domini – és Dömének biccentve, együtt kiemelték a keresztgerendát, óvatosan megnyitották a kaput. Két idegen állt a hóban.

– Kerüljenek beljebb, ha békességgel vannak! – mondta nyugodt hangon az apát, leplezve nyugtalanságát. Már sokszor elképzelte, hogy a mai zavaros időkben nemcsak jámbor vándorok, hanem báránybőrbe bújt farkasok is megpróbálhatnak bejutni hozzájuk, hogy kikémleljék körülményeiket és főleg értékeiket. Még arra is gondolt, hogy ha egyedül állna szemben túlerővel, vajon tudna-e olyat mondani, ami jobb belátásra térítené a támadókat? El tudná-e hitetni velük, hogy a monostornak már nincsenek elvihető értékei, ha a templomi berendezések maradékától eltekintünk, ami azonban sem a protestánsoknak, sem az istenteleneknek nem jelent semmit. Ha pedig szállást ad vadidegeneknek, és megvendégeli őket keresztény módon, azzal sem csökkenti életveszélyét.

„Kész az én lelkem, Uram" – biztatta magát egy másik zsoltárverssel, amikor belépett a kapun a két ágrólszakadt idegen.

Döme kerített egy lámpát, és az egyetlen fűtött helyiségbe vezette őket, az apáttal a nyomukban. Nem kérdezték, hogy kifélék, mifélék, mert újabban a bizonytalanság sokakat kényszerített alakoskodásra. Hamarosan úgyis minden kiderül. Az apát kenyeret, vizet és egy kevés szalonnát hozott a két éhes embernek, majd így szólt:

– Böjtös idők járnak errefelé, de ezért is adjunk hálát.

Kelet felé fordulva elmondta az asztali áldást, és leültette a vendégeket. A szomszéd szobából ekkor nyöszörgés hallatszott, Jakab testvér magához térhetett. Döme átment hozzá, mert az apát tekintetéből aggodalmat olvasott ki. Amíg az idegenek ettek, az apát megpróbálta fölvidítani őket.

– Egyszer nagyböjtben az éjszakai silentium alatt végigmentem a cellák előtt. Akkor még többen voltunk, mint ma, és látom, hogy az egyik ajtó mögül fény szűrődik ki. Benyitok, és azt veszem észre, hogy egy új fráter a gyertyaláng fölé tojást tart, amit a konyháról csent el. Ráripakodom, hogy mit művelsz, te szerencsétlen! A falánkság ördögével sem bírsz el?! Mi lesz akkor a többivel?! Az térdre borult, és sírva megvallotta gyöngeségét az ördög incselkedésével szemben. Ekkor, ha hiszik, ha nem, előbújt a sarokból a gonosz lélek is, és szemtelenül ezt mondta: Hazudik a gazember, mert nekem eszembe sem jutott, hogy a tojást gyertyalángon is meg lehet sütni!

Egy pillanatra elmosolyodtak, amikor Döme komoly arccal jött vissza:

– Páter, Jakab testvér magát kéri.

Az apát átsietett a másik szobába, és megkérdezte:

– Mit kívánsz, testvérem? Hozzake valamit?

Az öreg, lesoványodott testben már csak a szemek éltek. A fali keresztre pillantott, mintha arra lenne szüksége. Az apát levette a feszületet a helyéről, és a beteg mellére tette, kezeit pedig rákulcsolta. A haldokló gyónni már nem tudott volna, de a kereszt megnyugtatta. Arca lassan kisimult, és könnycseppek jelentek meg szemében. Az apát letérdelt mellé, és imádkozott:

– Könnyítsd meg, Uram, szolgád távozását, szabadítsd meg kínlódásától, és vedd magadhoz sokat szenvedett lelkét! Köszönöm az ő kitartását, alázatos szolgálatát és példás hűségét hivatásához. Bár együtt lehetnénk örök országodban minden testvérünkkel!

Amikor fölnézett, Jakab testvér arcán békesség látszott, tekintete a végtelenbe révedt. Az apát lefogta szemeit, és első gondolata némi megkönnyebbülés volt: jó Jakabnak. És jó, hogy volt bennük annyi előrelátás, hogy már hetekkel korábban kiástak egy sírgödröt a templom déli oldalán lévő cinterem területén. De még itt vannak az idegenek, és vajon mit üzen Isten általuk?

*

– Mi történt, reverendissime? – kérdezte furcsa hangsúllyal az idősebb jövevény. Vajon gúnyolódott, vagy túlzott tiszteletet érzett?

– Új vendégünk érkezett – válaszolta komoran az apát. – És legott elvitte Jakab testvért.

Megértették, hogy a halál angyaláról beszélt, akivel manapság úton-útfélen lehet találkozni. Most az apát kérdezte:

– Hát magukat mi szél hozta felénk?

Hallgattak és maguk elé meredtek, majd az idősebb kibökte:

– Messziről jöttünk, kiváltképpen öcsémuram – és fejével a fiatalabb felé bólintott, hogy beszéljen az.

– Wittenbergből jövök hetek óta – mondta.

– Budán is volt?

– Elkerültem. De nem titok, hogy Ali budai pasa hadat gyűjt Felső-Magyarország ellen.

– És vajon mi lett Budaszentlőrinccel? – faggatta tovább az apát.

– Tudja, hogy kifosztották, leégették, a megmaradtakat pedig halálra kínozták, hogy adják elő kincseiket.

– Mindenki odaveszett?

– Nem tudom, de az biztos, hogy a főapát és néhány korifeus még időben elszelelt, és minden nagyobb értéket magával vitt.

– Aztán mit látott még?

– Eger felé jöttem a hegyek között, mert az utak nem biztonságosak még a magamfajta szegénylegénynek sem. Ott a népek nagyon tartanak a töröktől, ezért erősítgetik a várat.

– Aztán? – sürgette az apát.

– Fölkerestem a dédesi pálosokat is, akik nemigen törődnek a világ romlásával, mert nekik maga a Szentlélek a védőszentjük.

– És onnan?

– Ajánlásukra Újháza felé kerültem, amit Kurityánnak is csúfolnak. Ott is csak egy pár maradt a fehér barátokból, nem mintha a falubeliek sajnálnák őket. Nem volt jó hírük, főleg a fiatalabbaknak. Akik elmentek, a faluból vittek magukkal fehérnépet. Edelényben találkoztam bátyámurammal – és az idősebb felé bólintott –, aki rábeszélt, hogy jöjjünk föl Háromhegyre.

– Mintha ismerős lenne – fordult az utóbbi felé az apát –, nem láttuk mi már egymást korábban?

– De igen, valamelyik generális káptalanon. Én a sajóládi perjelt kísértem, maga meg a sajátját. Fráter Dienes vagyok.

– Ebben az öltözékben, Dionisius?

– Vestis non facit monachum – vont vállat a vendég. – A mai világban már semmilyen külső nem nyújt védelmet. Lovamat Bebek György emberei vették el tőlem Edelényben. Rosszabbak ezek az urak, mint a pogányok!

– És merre tart, ha nem secretum?

– Pontosan még én sem tudom, mert rendünk generálisát keresem valahol a Felvidéken. Nem tudna útba igazítani, reverendissime?

Az apát a fejét rázta:

– Talán a gombaszögiek többet tudnak, mint mi itt, Háromhegyen. Ajánlom, hogy innen arra vegye az útját. És öcsémuram merre tart? – fordult a deák felé.

– Kolozsvárra – mondta bizonytalanul.

– Odavalósi?

– Nem, de odahívták iskolaigazgatónak egy Wittenbergben abszolvált felebarátomat, és mellette én is kaphatnék valamilyen feladatot.

– Ez ritka esély manapság. És ki ez a felebarát?

– Dávid Ferencnek hívják. Még alig hallhattak róla, de érdemes megismerni, mert a legjobb teológusunk volt Wittenbergben.

– Vajon erősíteni vagy gyöngíteni fogja majd a szent hagyományt? Sok zavaros új gondolat folyik be hozzánk, mintha nem lenne elég bajunk anélkül is.

– A bajok éppen a keresztény tradíció ellentmondásaiból erednek – válaszolta a deák fölényesen. – Nem vették figyelembe a Bibliát, legföljebb itt-ott hivatkoztak rá. Most jött el az ideje, hogy összhangba hozzuk egymással a hagyományt és az Írást.

– És mi lesz mindazzal, amit másfélezer éve Istentől kaptunk? Szűnjék meg a papság, a szerzetesség, a templomok és a kolostorok? A liturgia és minden áldozatbemutatás?

– Könyörületet és nem áldozatot akar az Úr, enélkül lesz savanyú vagy ízetlen minden vallás. Ez az én véleményem – tette hozzá szerényebben.

– Ne öntsék ki a fürdővízzel a csecsemőt, mondom én, és attól tartok, hogy a lehető legrosszabbkor ért el bennünket a protestálás. Épp amikor lelki vigaszra, összefogásra lenne szükségünk.

A deák vállat vont, és fáradtságára hivatkozva engedelmet kért, hogy lepihenjen.

– Demetrius majd nyit egy cellát, és ad hozzá takarót – mondta az apát.

Amikor kettesben maradtak Dienessel, föltette neki a kérdést:

– És kegyelmed mi járatban van? Honnan jön egyáltalán?

– Gyulafehérvárról. Még fráter Georgius hívott magához Sajóládról, ahol perjel volt, mert a régi rendtagokban jobban megbízott, mint haszonleső szolgáiban.

– Erdély urának csak ilyen esetben jut eszébe a rendje?

– Ne bántsuk, páter – mondta Dienes szomorúan. – December 16-ról 17-re virradó éjjel megölték fráter Georgiust.

*

Az apát egy-két percig döbbenten hallgatott. Sokan György barátban látták az ország jövőjét, ő testesítette meg a reményt, hogy „a két pogány közt” van egy harmadik, saját út a magyarok előtt. Ő tudott mindenkinek úgy eleget tenni, hogy az még nekünk is hasznos legyen. A gyilkosságnak tehát beláthatatlan következményei vannak, mindenekelőtt a rend számára.

– Kik ölték meg? – kérdezte, amikor összeszedte magát.

– A király zsoldosai Alvincen. Mercado, Pallavicini és mások, de nyilván nem a saját szakállukra. Erről nemcsak Castaldo márkinak kellett tudnia, a királyi csapatok parancsnokának, hanem az udvarnak is. Sőt, csak ott születhetett meg a szörnyű terv, amire Ferdinánd az áldását adta.

– Ezt persze senki sem fogja beismerni – tűnődött az apát. – De hogy jutottak idáig a dolgok? György éppen a királynak köszönhette, hogy alig egy éve bíborosi kalapot kapott a pápától.

– Hosszú história ez. És jobban kellene ismerni a barát természetét, sorsát és szándékát. Én magam sem tudok róla mindent.

– Mégis meg kell értenünk azt, amit tudunk. Kezdjük azzal, hogy horvátnak született. Nem volt ez hátrányára?

– Talán eleinte, amikor a Szapolyaiak familiárisa lett. De nemesi származása, katonai tapasztalatai és főleg hajlékony természete, esze többre predestinálta. Később éppen horvát tudása segítette török kapcsolataiban, mert az eltörökösödött főemberek, például Szokoli Mehmed beglerbég, délszláv volt.

– Egyáltalán, miért lett pálos szerzetes? – faggatta az apát.

– Tőle hallottam, hogy bár sokat köszönhetett a Szapolyaiaknak – akikben szintén folyt szláv vér, mert „zá-polja” annyit tesz, mint „mező (vagy sík) mögötti” –, és hűséges akart maradni a családhoz, így a kis János Zsigmondhoz is, elege lett az udvari életből. Tudja, hogy van ez: megszólalt benne a lélek.

– De miért éppen a pálosoknál keresett lelki életet? Nem lehet, hogy a magyarság lelkét is kereste, amit rendünk őriz a legjobban, és ebben keresett erőt vagy eligazítást?

– Lehetséges, mert a rend és az ország sorsát sokan azonosítják egymással: ha jól megy a pálosoknak, az jó az országnak is, meg fordítva. Mindenesetre négy évet töltött csak írástudatlan barátok között, amikor egy tanult remete bevezette a latin írás művészetébe. Ezzel megnyílt az útja a papság felé, és több közösség meghívta vezetőjének.

– És miért hagyta el Sajóládot?

– Amikor Ferdinánd serege kiűzte Szapolyait Budáról, és újabb csatát vesztett Szinánál, magához hívta a barátot, hogy bizonyos értékeit rábízza, hiszen menekülnie kellett Lengyelországba. György először megtagadta, majd mégis elvállalta a családi kincstáros szerepét, sőt, háromszor is járt száműzetése idején Szapolyainál. Itthon pedig a magyar urakat szervezte meg János király támogatására.

– Nélkülözhetetlenné tette magát, vagy csak kénytelen lett politikai szerepet vállalni?

– Ez az, amit senki sem tud. Volt benne ambíció, mert mindenben az első kívánt lenni. Ugyanakkor egyszerű pálos ruhában járt, váradi püspök korában is csak „a barát” maradt.

– Jó, jó – kétkedett az apát –, de ha nem ruha teszi a barátot, mint mondta: vestis non facit monachum, akkor

miért éppen ebben járt mint Erdély vajdája és a római anyaszentegyház bíborosa?

– Valószínűleg komolyan vette fogadalmát, talán vissza is akart térni a ládi közösségbe, de nem volt senki, akiben megbízott volna, és akire rábízhatta volna az ország ügyeit. Legalábbis azon a szinten, amelyen ő politizált. János Zsigmond gyermek még, Izabella királyné lengyel, aki nem ismeri ki magát nálunk, és olyanokra hallgatott, akik rosszul befolyásolták. Fráter György pedig nem állt sem a németek, sem a törökök szolgálatába.

– Megadta a császárnak a császárét, és Istennek az Istenét? Sőt, két császárnak is megadta azt, amire képes volt, pedig senki sem szolgálhat két úrnak, amint az Evangéliumból tudjuk. Ez lehetett a veszte. Ha nem a királyi zsoldosok ölik meg, akkor lehet, hogy a törökök teszik el az útból.

– Reverendissime, csodálom a bölcsességét, de minden sors kifürkészhetetlen. Csak azt tudjuk, hogy így történt. Meg azt, hogy amíg élt, addig volt remény, hogy Erdély és Kelet-Magyarország megerősödik és önállósul. Ezután pedig két ellenséges nagyhatalom dönt fölöttünk.

– Mit gondol, kié lesz ezek után Erdély vagy a Felvidék?

– Szerintem sokba kerülne meghódítása vagy megszállása mind a töröknek, mind a németnek. A töröknek az a jó, ha minél több adót harácsol a hitetlenektől, bár lenne serege Erdély elpusztítására. György barát is tudta ezt, de túlbecsülte Ferdinánd hatalmát, hiszen Szapolyaihoz hasonlóan hajlandó lett volna mindent átadni a királynak, ha lett volna törökénél erősebb serege. Csakhogy a németországi vallásháborúban a birodalom léte forog kockán, és Ferdinánd nemhogy segítséget nem várhat bátyjától, a császártól, hanem még neki kell segítenie Károlyt.

– Ez volt a barát tévedése?

– Úgy vélem. Bár nem kedvelte a németet, de kereszténysége nem engedte, hogy őszintén a török mellé álljon. Ferdinánd meg azt hitte, hogy csak a barát kétszínűsége miatt nem lehet Erdély az övé.

– Isten legyen nekünk irgalmas – mondta szomorúan az apát, és hozzátette: – Magának is jót tenne egy kis pihenés, Dienes. Egyébként se siessen, hiszen otthon van. Jakab testvérnek szintén meg kell adnunk holnap a végtisztességet.

– Abban számíthat rám, páter – válaszolt a vendég, és fölkászálódtak az asztal mellől.

*

Másnap reggel már nem találkoztak a deákkal. Döme sem marasztalta különösebben a hitújításban bízó ifjoncot. Az apátnak is kétségei voltak afelől, hogy egy ilyen gyökeres átalakuláshoz lesznek-e kitartó prófétalelkek. És mi végre jutnak?

– Mit gondol, Dienes – szólt vendégéhez, amikor a kápolna felé mentek a kerengőn –, ezután könnyebben jut-e el népünk Istenhez, mint eddig? Nem kellene nekünk is magyarul végeznünk legalább a zsolozsmát, és érthetőbbé tennünk minden istentiszteletet?

– Erről már vagy elkéstünk, vagy még nincs itt az ideje. El kell szenvednünk mulasztásaink és bűneink büntetését.

A kápolna, a templom kicsinyített mása, meghittebb volt a hajnali gyertyafénynél, mint a hideg, magas templomhajó. A zsolozsma után azonban átmentek oda Jakab testvér búcsúztatására. Amikor beléptek a kerengőből az északi ajtón keresztül, a fehér lepellel letakart test már középen feküdt.

– Korán keltek ma, reverendissime – mondta elismerően a vendég.

– Megszoktuk, testvér – válaszolta az apát. – Demetrius még virrasztani is szokott a jeles napok előtt.

– És maga?

– Néha. De nálam ez rendszertelen. Sokszor nem alszom, és akkor imádkozom, olvasok vagy írok valamit.

A szerkönyvből végezték a latin temetési rítust, majd a két fráter fölemelte az egyszerű katafalkot a testtel. Az apát kireteszelte, és fölnyitotta a nyugati főbejáratot, hogy kivonuljanak a cinteremhez. Elrecitálták a Circumdederunt me-t, a temetési zsoltárt, és leengedték a sírba a könnyű, öreg testet: – Requiescat in pace!

Amíg Döme befejezte az elföldelést, Dienes az apáttal visszatért a templomba. A hajó közepén a vendég csodálkozva nézett föl a két magas keresztboltozatra, és főleg a szentély öt ragyogó, csúcsíves ablakára.

– Kár lesz értük – dünnyögte félhangosan, mint aki a jövőbe lát. Az apát is hallotta, de nem lepődött meg, csak szomorúan kérdezte:

– Nem maradna velünk? Miért keresné a rend generálisát, amikor úgyis megtudják, hogy mi történt fráter Györggyel?

– Lehet, de első kézből tudnám tájékoztatni mindenről. Ami a rend jövőjét is eldöntheti.

– Azt mondta az elébb, hogy mindenképpen el kell szenvednünk mulasztásaink és bűneink büntetését. Egyetértek. Meg kell rostálnunk a jót és a rosszat. Az utánunk jövők számára összegeznünk kell az előbbit, és eltemetnünk mindazt, ami tévedés volt. De ne várjunk másokra, hanem tegyük azt, amit Isten parancsol minden pálosnak.

– Már mi is öregek vagyunk, páter. Kevés időnk van hátra nagy feladatokra. Ha a deák itt maradt volna, talán bizakodnék. De más idők járnak, és ő is sietett a maga dolgára.

Az apát a fejét rázta:

– Csak meg ne bánja, testvér. Ami van, azt könnyebb megtartani és megújítani, mint ami elveszett. Századok múlva ki fogja ismerni a pálos szellemet?

– Süllyed még a templomhajó is, páter. Az új kor nem tud visszatérni a régihez. Lehet, hogy minden eltűnik, ami nekünk értékes volt, de lehet, hogy új értékek születnek, amikre nem is gondoltunk.

Gyászos hangulatban búcsúztak, de az apát tett még egy utolsó kísérletet. Hangja szinte könyörgő volt:

– Várni fogom, testvér. És abban bízom, hogy a mi korunk is van annyira tragikus, mint amikor rendünk létrejött. Sőt, Muhi után még nagyobb káosz volt az országban, mint ma, Mohács után. Ha magunkba szállunk és megtisztulunk, Isten most is újjáéleszthet bennünket. Nincs igazam? Ne a rendi elöljárók bölcsességében bízzunk, sem abban, hogy avatatlanok majd jobban látják, mit kell lebontani a tradícióból.

– Sajnos, amit elmulasztottunk, azt mi már nem tudjuk pótolni. Kár volt beleesnünk a politika csapdájába. Ha tisztán maradtunk volna a hatalomtól és a vagyontól, ma több hitelünk lenne. Isten óvja, páter! Hiszem, hogy legkésőbb odaát találkozunk.

Könnyes szemmel ölelték meg egymást, és az apát mindaddig figyelte a távozót, amíg a havas fák között el nem tűnt a szeme elől. Nem gondolta meg magát.

Azután becsukta, és elreteszelte a gerendával a kaput. Lassan visszament szobájába, ahol még nyitva találta a historia domus-t. Mit írjon az utolsó lapra? Kezébe vette pennáját, belemártotta a szűkös tintába, és mindössze ennyit írt: Desolatio completa.

Becsukta a könyvet, és csak egyre gondolt: Uram, te következel.

*

Néhány év múlva fráter Dienesnek eszébe jutott az apát hívása, és ismét útba ejtette Háromhegyet. Ekkor már senkit sem talált a monostorban. A kitárt kapu senkit sem várt a bujdosókon vagy a csavargókon kívül. Ajtók, ablakok és más mozdítható dolgok alig voltak, még a cserepeket is elvitték a környékbeliek.

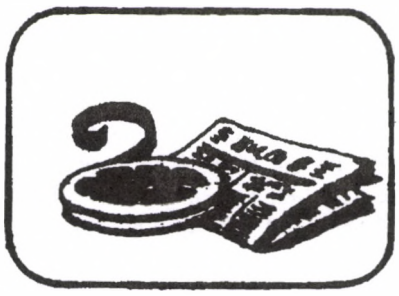

Svájci képeslap

(Részletek egy útinaplóból)

Talán tényleg negyven éve lehetett, ki emlékszik már rá pontosan. Már vagy századszor lapozta végig a fényképalbumot, amelyet svájci és osztrák csavargásai emlékeképpen apja fényképekkel, szárított virágokkal, vonat- és belépőjegyekkel, képeslapokkal ragasztott teli.

– Ez meg micsoda itt alattad? – kérdezte, és rámutatott az apró, 4x4-es fekete-fehér képen arra a kis halomra, melyre apja mosolyogva nézett le.

– Ja, az a Matterhorn – válaszolta a legtermészetesebb hangon, mintha tényleg csak egy halom lenne.

– Felmásztál rá, hogy így lenézed? – kérdezte, de apja csak nevetett.

– Nem sokan mászták azt még meg. Talán ha néhány tíz ember. Nem nekem való. Nekem elég volt a Cima di Jazzi a maga kis 3900 méterével.

– Miért, ez mennyi?

– Hatszázzal több, és szikla meg jég, míg emez csak jég volt. Elég volt hozzá a bakancs, a hágóvas, két jó láb és egy jó barát a kötél másik végén.

Szerelem lett első látásra. Plátói, távoli imádat. Könyvek, útleírások, térképek, képeslapok, naptárképek sokasága. Szinte minden fontosat megtudott róla. Tévében nézte végig, ahogy az ezredik ember megmászta. Egyszer talán én is eljutok oda – sóhajtotta már sokszor magában. Svájcba eljutott, de Zermatt valahogy mindig kiesett az útvonalból. Negyven év után jött valaki, egy ismerőse, a fiatalabb, aki azt mondta: „Március elején a bázeli vásáron áruljuk a kesztyűbábuukat. Ha elkísérsz, segítesz, és utána szervezel nekem egy pár napos körutazást, megnézhetjük a hegyedet is.” Március eleje? Az évszázad legnagyobb havazásai után február végén lezártak több hegyi falut. Zermattot is. Síelők, turisták haltak meg a lavinák alatt. Akkor is! Itt a lehetőség! Majd meglátjuk! – döntött, és igent mondott, miután felesége is engedélyezte az utazást.

Útvonaltervezés. Mit nézzünk meg, mit ne? A hegyeket mindenképpen, a városokat nem, de a várakat feltétlenül. És a hó? Majd a helyszínen igazítunk a programon, ha kell! Faxváltások, e-mailek, telefonok. Turistaszállások. A Backpacker mindenütt fogadóképes. A fiatalabb már többször megfordult náluk Zürichben, Luzernban, és nagyon kedvezőek voltak a tapasztalatai. 20-30 svájci frank nem veszélyes ár. Téli holmi, hálózsák, elemózsia 12 napra. Minden holmi egyendobozokba, hogy minél kisebb helyen elférjen! Ráírni, mi van benne! A fiatalabb mindenre gondolt. Gyakorlott utazó, kereskedő volt. Mindennek a helyén kell lennie, mert 5 fő, élelem, ruha és több ezer bábu egy kisbuszban csak akkor fér el, ha mindennek megvan a helye. Indulás szerda este hétkor. Bécs – Salzburg – Feldkirch – München – Bázel. Bázelban vásárépítés, majd csütörtök este – már csak kettesben – tovább. Kis kitérő: Berlin – München – Strassburg – Schwenheim. Majd szombat estétől, vagy valamikortól Svájc: Kirándulás, csavargás, Matterhorn? Ki tudja, de programnak lennie kell!

Szerdán este kilenckor telefon. Közbejött néhány apróság. Jövök – mondta a telefonba a fiatalabb, és jött. Még beugrottak egy ismerőshöz a kórházba este 11-kor, mert a fontos dolgok nem függenek sem a napszaktól, egy kórház előírásaitól pedig különösen nem, ha egy olyan hölgy az illető, akinek igen szoros a kapcsolata a bábukkal. Rögtönzött bábelőadás a betegeknek és az éjszakás nővéreknek, majd jókívánságok, baráti ölelés. A fiatalokat, akik a vásáron eladók lesznek, útközben, Diósdon vették fel. Még nem is derengett, amikor már átlépték a határt. Irány a „vadnyugat”.

A fiatalabb vezetett. Az idősebb ült mellette. Szokta a társaságát, a körülötte vibráló levegőt. Eleinte szavak nélkül. A fiatalok aludtak. Így kezdődött.

*

Hosszúra nyúlt a lemenetel. Sokszor kellett visszanézni. A falu, amely fentről olyan volt, mint mikor térképet néz az ember, lassan közelebb jött, a hegy pedig távolodott. Hol csak jeges sapkája látszott, hol ismét teljes pompájában mutatta magát a fenyves egy-egy nyiladékában. Monumentális nagyságát a távolság csak kiemelte. Őrt állt a völgy felett, mint a grófi és püspöki várak a Rhône völgyében. Csak a funkciója fordított: már a falu élt belőle, vagy százhúsz éve. Akkor lett világhírű, amikor az egyik oldalról egy megszállott angol, a másikról egy ugyancsak megszállott olasz egyazon napon határozta el, hogy meghódítja. Az angolnak sikerült, de négyen lezuhantak a csapatából. Élete végéig sem tudta kiheverni győzelmét. A „Mutter”, mint a jó nők általában, később sem adta meg magát könnyen. Sok megszállott halt meg azóta is a falai alatt. A falu temetőjében külön parcella őrzi emléküket.

– Most nézd meg! Még innen is milyen csodálatos! – torpant meg a sárban úszó utca közepén az öregebb, és sapkáját hátrább tolta a homlokán. Pedig nem volt a sapkán simléder, csak a homloka égett nagyon. Az egész feje lángolt. Olyan volt, mint egy paradicsom. A hegyi nap és hó megtette a magáét. Nem voltak gyakorlottak a téli hegyi túrákban. Se szemüveg, se kenőcs, csak égő szem, száj és homlok.

– Jól hallom, magyarok? – lépett hozzájuk egy nagydarab fiatalember.

– Jól, hála Istennek – mondta a fiatalabb, és már csapódtak is egymásba a tenyerek.

– Mit keresnek itt ilyenkor, síléc nélkül? – tette fel újabb kérdését a fiatalember.

– Hát, csak ideugrottunk megnézni az öreg hölgyet – válaszolta szerényen a fiatalabb, és a hegy felé mutatott.

– Mi Németországban élünk, és most jutottunk el ide először az asszonnyal és a gyerekkel, hogy kipróbáljuk ezt a világhírű síterepet. Már jött is oda az asszony és a gyerek, így a férfi németre váltott. Ők pedig kéz és lábtörést kívánva, méltóságteljes lassúsággal ballagtak tovább várva-várt szállásuk felé.

*

– Azt tudod, ugye, hogy ma ünnepelünk? – kérdezte vádliját simogatva az öregebb.

– No ne mondd! Eddig minden nap ünnepeltünk valamit.

– Így is lesz, amíg el nem fogy a csopaki, de ma a sionit isszuk meg – válaszolt az öregebb, miközben megpróbálta szétrakosgatni vizes ruháit az emeletes ágyakon. – Ma különlegesen nagy nap van. Mondhatnám világnap. Ma töltöttem be az ötvenötöt. Ezt az ajándékot jobban nem is lehetett volna időzíteni. Tudod, mit mondana Barna barátunk, a számmisztikus? „Mit vagy úgy oda? Tizedikén születtél, tehát a Nap a bolygód. Öt meg öt, az is tíz, s ezért ma különlegesen szép napod volt. Nézz csak magadra! A Nap is gyönyörködött benned eleget! Legközelebb, figyeld meg, a hatvannegyedik születésnapod lesz ilyen szép, ha megéled! Ilyen egyszerűek ezek a dolgok." Valószínűleg igaza is van. Ha csak az elmúlt néhány napot gondolom végig, mi mindennek kellett összejönnie, hogy ez így sikerüljön? Gondolj csak a reggelre! Még teljesen sötét volt, amikor valami felébresztett, hogy indulni kell. A sötétben megtaláltuk azt a kis ösvényt, ami Zmuttba visz. Ha nincs napkeltekor felhőben a Mutter, bizonyára visszajövünk, megreggelizünk, és felvonóval felmegyünk valahová. Ha nem jön az a tájfutó hajnalban, aki elmagyarázta a sípályák lehetőségeit, visszaérünk a faluba. Ha nem bukkan ki a napsütötte csúcs ott, azon a meredek szakaszon, ahol majdnem kicsúsztál, talán fel is adjuk. És az aktatáska? És a vámosok? Na ugye! Minden tiszteletem a számmisztikusoké.

– Te, ha ennyit fogsz dumálni, itt állva elalszom, és akkor kivel fogsz ünnepelni? – kérdezte a fiatalabb, és az öreg megemelte az ágyon fekvő sapkáját tisztelete jeléül, mert most ismét ő beszélt többet a kelleténél. – Talán a sok nap, vagy ez is az ötvenöttel lehet kapcsolatban? – dörmögte magában. Összetolták az ágyakat, hogy le tudjanak ülni a kis asztalka mellé. Az öregebb pedig nagy szeretettel és hozzáértéssel kicuppantotta a sioni dugóját.

*

Reggel indulás tovább. Megszámolták a csomagokat. Az aktatáska megvolt, és a többi hét is. Nehezen cipelték. Nem a súlyuk miatt. A búcsú volt nehéz. Szinte percenként néztek vissza a hegyre, ami nem volt veszélytelen vállalkozás. A jeges utcákat felszórták ugyan bazaltzúzalékkal, de a nappali átfolyások éjszaka rendre lefagytak. Az idősebb elgondolkozva ballagott lefelé. Apjára gondolt. Itt koptathatta ő is a bakancsát Sanyi barátjával, és talán éppen így fordulgatott vissza a búcsúzáskor. Az egyik hirtelen fordulásnál aztán repültek a csomagok, és úgy fejre állt, mint az a bizonyos jancsiszög. A fiatalabb a hasát fogta volna a nevetéstől, ha nem lett volna tele mindkét keze. – Ez apám volt – mondta a földön ülve. – Talán keveset gondoltam rá, vagy túl sokat, de biztosan ő gáncsolt el. Azt akarta mondani: „Látod, pupák, kár volt ennyit várnod, most már csak így alulról nézheted ezt a gyönyörűséget." Délelőtt már nem is mondott többet. Nem is kellett.

A fiatalabb vette át a volánt, és a szót is. A kétnapos kihagyás után fel kellett venni az otthoni és a vásári kapcsolatokat. A rádiótelefon körül izzott a levegő, de a rövid szünetek sem maradtak kihasználatlanok. Dőlt belőle a szó. Kalandok, történetek megbeszélésekről, tárgyalásokról, alkuk, üzletek, sikerek, kudarcok váltogatták egymást: egy pénzkereső, családfenntartó kereskedő élete. Amikor befejezte a telefont a bázeliekkel – még mindig alig adtak el néhány tíz bábunál többet –, folytatta a mesélést.

– Nem mindig ilyen sima a határátlépés, mint most volt. Schengen óta a német, osztrák és francia határon nincs vámolás, viszont annál szigorúbb az országúti ellenőrzés. Legutóbb két napba telt, míg visszakaptuk a bábuukat, mert nem stimmelt a papíron lévő mennyiség és a valóság. Mindez egy parkolóban, az országút szélén. El is ment a kedvünk az egésztől. Miután nagy nehezen visszakaptuk a bábukat, hazamentünk. Persze vámosa válogatja. A nőkkel általában nincs sok gondom. Sokszor kisegít egy kis rögtönzött bábelőadás, egy-két ajándék, de mint mindenütt, itt is vannak fapofák, bürokraták. Velük nincs mit tenni: be kell szerezni az összes hiányzó igazolást, hogy megszabaduljunk tőlük. Persze tőlük lehet megtanulni, hogy legközelebb mire figyeljek jobban. A nyelvvel van a legtöbb gondom. Most sajnálom igazán, hogy nem szedtem fel néhány nyelvet. Így legtöbbször kénytelen vagyok a mutogatásra és az eljátszásra hagyatkozni. Emlékszel Feldkirchnél, amikor beleszaladtunk a vámosokba? Micsoda show-műsort adtam elő, amikor a vámos a dobozok tartalma után érdeklődött? Szerencsére a bábuk akkor még nem voltak velünk. A számra mutatva mondtam: „esszenesszen", majd az ingemet rángatva: „rúhe-rúhe", amiről persze később kiderült, hogy nem ruhát jelent, hanem azt, hogy nyugi-nyugi. Szerencsére a vámos intelligens volt, és az alakítást értékelte, nem a dumát. A speditőrökkel sem jobb a helyzet. Nehogy a legutóbbi, raktári kiszolgálást vedd alapul! Itt van például a K. & N. cégnél Herr Tökfej. Többször volt már hozzá szerencsénk. Vékony, alacsony, szemüveges, cigarettázó, az a tipikus gyomorbajos fajta. Nemcsak lassú, mint a tetű, de szőröző, rosszindulatú és lenéző is. Ideális partner.

Néhány percig csönd volt. Vispnél a hosszú alagút mintha nemcsak tájat, hanem a szavát is elnyelte volta. Visszaértek a Rhône völgyébe, és ismét kitárult előttük a széles völgy a berni Alpok koszorújával. A fiatalabb széles mozdulatot tett, mintha ki akarná söpörni emlékezetéből a sok rossz élményt.

– Azért ne sajnálj nagyon ezekért. Egy-két esettől eltekintve mindig időben és sikeresen túljutottunk a határokon és a speditőrökön. Akkor kezdődik a java, a vásár. Képzelj el ezer kiállítót egy harmincezer négyzetméteres, négyszintes épületben. A nyitás előtt két nappal eresztik be őket, egyszerre. Van, aki csak a nyitás előtt egy órával érkezik, hóna alatt egy kis dobozkával, amiből egy óra alatt kirakja a kis brilljeit, gyémántkáit és ékszereit, de van olyan, aki egy egész pálmaházat épít fel szökőkutakkal, vízesésekkel, krokodilusokkal és aranyhalakkal. Már a saját helyed megtalálása sem egyszerű. A svájciak és a németek még csak precízek: kis és nagy táblácskák ezrei jelzik az útvonalakat és kiállítóhelyeket, de a franciák és olaszok már sokkal könnyebben veszik a dolgot. Jobb, ha nem is mesélek, mert akkor még jönne a parkolás, a targoncakeresés, a felcuccolás, az áramcsatlakozás stb. De hát ezeket már te is átélted Bázelban. Ezek már rutin dolgok. A nem rutin az, amikor kiderül, hogy otthon maradt egy állványláb, egy hosszabbító vagy egy függöny. Ilyenkor jön a „Melyik raktárban is van ilyen? Ki menjen érte?", vagy végső esetben a „Találjunk már ki valami megoldást!" című játék.

– Nézd azt a templomot ott, annak a dombnak a tetején – mutatott előre, ahol a meredek hegyoldal árnyékában kis csúcsos kőtemplom húzta meg magát.

– Ja, az Raron vártemploma Rilke sírjával, ahol három napja jártunk! Nem itt kell elmenni Goppelsteinbe, a vasúti átkeléshez? Szóljál, mert én csak dumálok, és lassan visszaérünk a Genfi-tóhoz!

– A legnagyobb probléma mégis a raktározás – folytatta a vásári kalandok puzzle-jét. Ősztől nyárig vannak vásárok Európa szerte. No már most, tegyük fel, március 15-én zárult a hamburgi vásár. Jól sikerült, és csak négyszáz különféle bábu maradt meg. A legközelebbi vásár Nancyban lesz március 20-án. Hová tegyük a maradékot, és hogy juttassuk el a többit – kb. 1500 bábut – Nancyba úgy, hogy a legkevesebb legyen a fuvarozás és rakodás? Itt jön a szervezés magasiskolája. Gergő fiam, aki a hamburgi vásáron árult, elindul a maradék bábukkal és a teljes installációval

Berlin irányába. Két nappal korábban én is elindulok Cinkotáról egy nagy adag vámkezelt bábuval, aminek egy része kiegészíti a nancy-i választékot, a másik része már az áprilisi barcelonai vásárra készült. Gergővel egy időben elindul Schwenheimből, Strassburg mellől egy fiatal házaspár München irányába. Leugrok a francia-spanyol határra, ahol egy kis baszk faluban bérelünk egy fészert – egyházi kapcsolat. Ott kirakom a barcelonai adagot, amiért majd valamikor valaki menni fog, és irány München. Nővéreméknél – akik ott laknak – találkozom kedd este hét és kilenc között a fiatal párral, és átadom nekik a Nancyba szánt bábukat. Közben gyorsan elszámoljuk a februári párizsi vásár költségeit és bevételét. Ők még aznap továbbmennek, és Stuttgart előtt, a Badkamp-i autóparkolóban találkoznak Gergővel, aki átadja nekik a hamburgi maradékot. Gergő azonnal leadja nekem rádiótelefonon az adatokat, amiket aztán én továbbítok a párizsi adatokkal együtt Cinkotára, hogy Évi ütemezni tudja a további gyártást. A fiatal pár egyenesen Nancyba megy, mert a vásár csütörtök reggel nyit. Gergő közben beugrik Berlinben egy kereskedőhöz az általa kért 150 darab zsiráffal. Tudod, ez az az új típus, amit mutattam. Most mindenki ezt keresi. Hirtelen rálépett a fékre, és az öregebb gyorsan kitámasztotta magát a kesztyűtartón. – Hű, az anyját! Láttad azt a vízesést jobbra a fenyők között? – kérdezte, de már folytatta is. – Gergő persze még nem jön haza, mert Bázelban, a főpolgármesterrel meg kell tárgyalnia az őszi vásár helyfoglalását. Szerencsére ő kitűnően beszél néhány nyelvet. Tudod, teljesen átépítik a vásár épületét, és egyáltalán nem mindegy, hová kerülünk. Legjobb a földszint, mert oda még az utcai sétálók is be-betévednek. Ott vannak a WC-k, büfék és az éttermek is. Münchenből Zürichbe megyek az egyik kiskereskedő barátunkhoz. Most megyünk először Barcelonába. Neki sok tapasztalata van az ottani vásárról, és szállás címei is vannak. Azt még nem tudom, kit küldök ki, mert csak fiatalok lehetnek, akik jól beszélik a nyelvet, és házasoknak kell lenniük, mert ez nálunk alapelv. Ezt a schwenheimi párt is mi hoztuk össze. Szimpatikusak voltak, jól beszéltek franciául, és a bábukhoz is szeretettel nyúltak, és szeretettel beszéltették őket. Minden stimmelt volna, de még csak együtt járogattak. Mondtam nekik: „Ne sokat vacakoljatok, mert egy hónap múlva kezdődik a lyon-i vásár. Holnapután délután telefonáljátok meg, hogy összeházasodtatok-e, vagy másokat keressünk!” Na, szegények. Gondolhatod! Két nap múlva beállítottak a házasságlevéllel. Azóta is csinálják a francia vásárokat, és nagyon sikeresen. Persze, hogy mikor jön gyerek, azt nem tudom, de majd meglátjuk.

Egy kis szünetet tartott, és figyelte az autó motorjának brummogását. Semmi baj sem volt. A kétezer-hatszázas motor gyönyörűen bírta a világjárást. Az öregebb rágógumit vett elő a kesztyűtartóból, és megkínálta. Egyre nagyobb tiszteletet érzett a fiatalabb iránt, és az egész család iránt. El sem tudta magát képzelni a helyébe. Talán a kor? Nem, itt valami többről van szó! Valami belső tűz, de mi a fűtőanyaga? A kérdést még korai lenne feltenni – gondolta magában.

– Mikor szoktatok aludni? – kérdezte, nehogy abbamaradjon a fiatalabb lendülete. A választ nagyjából ismerte, mert az első három napban éjjel-nappal felváltva vezettek, és csak bóbiskálás volt a hátsó üléseken.

– Az alvás nem létszükséglet. Bárhol és bármikor lehet aludni, ha van rá idő. Kocsiban, autóparkolóban, templomokban, diákszállón, barátoknál, ismerősöknél, bárhol. Inkább az idő kevés. A vásár alatt azonban mindig rendes szállásunk van. Ott pihentnek és erősnek kell lenni. Nem egyszerű nyolc-tíz órán át állva bábozni – mesélni, nevetni, mosolyogni, viccelődni sokszor teljesen közömbösen nézelődő embereknek.

– Az emberekről még nem meséltél. A kereskedőkről, a polgármesterekről, a szállásadó barátokról, csak a vámosokról. Róluk viszont már néhány ezer éve tudjuk, hogy nem a legnépszerűbbek.

– Tudod mit? Itt jön egy parkoló, ebben a fenyőerdőben. Álljunk meg reggelizni, akkor majd mesélek. Nemcsak az emberekről nem meséltem még. Semmit sem mondtam az időjárás viszontagságairól, a sok tízezer kilométer levezetéséről, a bábuzás örömeiről és kudarcairól, Évikém hiányáról és a kereskedői élet még számtalan részletéről, és semmit az egész otthoni háttérről: a bedolgozó asszonyoktól Tatár kutyánkig.

A hatnapos tartós kenyér már enyhén penészes volt, de a szalámi és a sajt, mustárral vastagon bekenve, elnyomta a kellemetlen ízt. Nem kellett hozzá beszéd. Se vásárokról, se az otthoniakról, se más emberekről. Csönd volt. Csak a madarak énekeltek a fejük felett teli torokból.

– Nézd azt a kis madarat – mutatott hirtelen a fiatalabb az egyik fenyőágra felettük. – Láttál már ilyet?

Az öregebb megnézte. Valami légykapóféle lehetett, de nem volt benne biztos, így csak a vállát vonta meg.

– Ári – mondta a fiatalabb meggyőződéssel –, méghozzá nőstény lesz!

– Ári!? Ilyen nevű madarat még nem hallottam. És honnan veszed, hogy nőstény? – húzta el a száját az öregebb, aki nagyon büszke volt természettudományos műveltségére, és nem értette a dolgot.

– Hát csak azért gondolom, mert hogy nem kan-ári, az biztos!

Az öregebb szeme egy kicsit összeszűkült, de nem tudta sokáig magában tartani a nevetést.

Farkas István

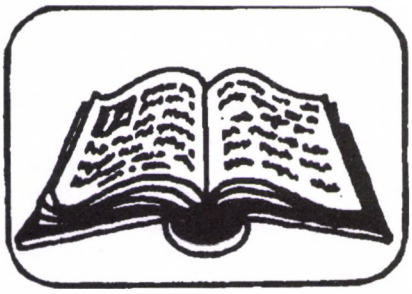

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Várnai László plébános (Balatonboglár), a márciusiakat Kovács Tádé (Tata) készítette.

Február 4. — Évközi 5. vasárnap — Lk 5,1–11 — Emberhalászat

Mindenekelőtt nézzük meg Jézus emberhalászatát. Az ácsból vándortanítóvá lett mester megkicsinyítette magát, amikor megkérte a halász Simont, hogy – a víz hangerősítő képességét felhasználva – bárkájából szólhasson a tömeghez. Ha parancsolt volna, nem alakult volna ki a barátsághoz nélkülözhetetlen bizalom. Így viszont elérte, hogy Simon és társai hallgattak rá, és elindultak halászni.

Nem tudjuk, miről tanított ekkor Jézus, de olyan hatást tett leendő barátaira, amely – eddigi tapasztalataikat háttérbe szorítva – cselekvésre indította őket. Jézus szavai – talán az isteni gondviselésről – szíven találták Pétert, és hatásukra kivetette a hálót. Az eredmény megdöbbentette: akkora volt, hogy rászorult társai segítségére. Megtapasztalták Jézus szavának erejét és hatalmát. Benne a csodatevő Istennel találkoztak. Ez a felismerés bűntudattal és félelemmel töltötte el Pétert. Az Úr tisztasága és nagysága mellett az ember átéli a maga esendőségét. Péter és társai kicsisége viszont alkalmat nyújtott Jézusnak, hogy felemelje őket. Őszinteségükben magára ismert, ezért most már alkalmasak lettek barátságára és munkája folytatására. Bátorította, és emberhalászatra rendelte őket. Ez a nagy és személyes találkozás gyökeresen megváltoztatta életformájukat. Ahogy Jézus elhagyta a küldetésért szakmáját, otthonát, mindenét, most leendő tanítványai tették ugyanezt. A földi kötöttségektől felszabadulva követték Őt. Emberhalászata elérte első eredményeit.

Az apostolok hasonló módszerrel tudták növelni Isten Országát. A későbbi tanítványok emberhalászatába egyre jobban belejátszottak a hatalmi eszközök, a gőg kísértése, és ez le is rombolta a hatékonyságot.

Miképpen lehetnénk ma sikeresek az emberhalászatban? Mit tanulhatunk a forrástól: Jézustól, és az elsők példájából?

1. Fogadd be újra meg újra életed bárkájába Jézust! Adj időt és alkalmat a találkozáshoz! Távolodj el a külső zajoktól, hogy meghalljad belső szólítását!

2. Szavára hallgatva vesd ki a hálót, még ha nem látod is előre a sikert! Ezt egyébként is Ő adja. Ne fáradj bele a próbálkozásba!

3. Dolgozz közösségben! Hívj társakat, ha szakadozni kezd a háló! Nem kell egyedül küszködnöd!

4. Rendülj meg, de ne rettenj meg a Találkozástól! Éld át az Ő nagyszerűségét és a magad kicsiségét! Merj leborulni előtte, és engedd felemeltetni magadat!

5. Megtapasztalásod öröme tegyen örömhíre hordozójává! Akard továbbadni Jézus üzenetét és életét!

6. Bátran hagyd el régi bárkádat, megszokásaidat! Barátaiddal összekapaszkodva szőjed Jézus megmentő hálóját!

„Uram, add meg nekem, hogy a bűntengeren hadd legyek én is emberhalász!”

Február 11. — Évközi 6. vasárnap — Lk 6,17.20–26 — „Boldogok vagytok…”

Jézus boldog ember lehetett. Ennek oka az Atyával fenntartott élő közössége és az Ő akaratával megegyező küldetés teljesítése volt. Örömhírt pedig csak örömmel, belülről kisugárzó harmóniával lehet hitelesen közölni. A boldog Isten boldog Fiaként szólt az emberekhez. Ami belülről fűtötte, lelkesítette, arról tett tanúságot. Mindenekelőtt magát jellegzi meg ismert kijelentése: „A szív bőségéből szól a száj.” Vagy amint ezt Csia Lajos fordítja: „A száj azt szólja, amitől túlárad a szív.” Majd így folytatja: „A jó ember jó tárházából hordja elő a jót…” (Mt 12,34c-35). Lássuk tehát, hogy a boldog Jézus a boldog isteni világból milyen boldogságokat hoz a nagyszámú tömeg tudomására. Tanítványainak beszél, de úgy, hogy mindenki értsen belőle.

A Jézus követésére vállalkozók tudatosan megszegényítették magukat, miként Mesterük, hiszen elhagyták biztos megélhetésüket, otthonukat, rokoni kapcsolataikat. Egy bizonytalan ellátottságú és kiszolgáltatott vándorló életformára mondtak igent. Elhagyni valamiket csak a remélt többletért érdemes. A Tizenkettő Jézus királyságának miniszteri posztjaiért tette ezt. Úgy vélték, ezt a mostani szegénységet majd követni fogja a jeruzsálemi bőség. Jézus erre a hamis reményre is jajt mond, amikor a jelenlevő gazdagokat kárhoztatja. Igazi többlete az Isten királysága, uralma az emberi szívben. Ezért a boldogság- és biztonságtudatért érdemes vállalni a jelen szegénységét. Ez Isten kincse az ember számára, ezt nem fogadta el az örök életre vágyó gazdag ifjú (vö. Lk 18,18–23).

A tanítványok vállalták a vándortanító Mester létbizonytalanságát is, aki megtapasztalta az éhezést – nemcsak a pusztai böjtben, hanem amikor nem fogadták be Szamariában szállásra, és nyilván kosztra sem. Előfordult, hogy csak kalásztépéssel tudták csillapítani éhségüket. Mégis boldogok, ha a Mennyei Atya akaratát teljesítő Jézus ezen eledelét megízlelik. Az Isten ügyéért fáradozás öröme feledtetni képes az éhségérzetet – vallja a hívő tapasztalat. Viszont a földi javakban eltelt, és csak azokat kereső, „hájas szívű” jóllakottak méltók a jajra, mert nem képesek éhezni az örök értékű lelki és szellemi javakra.

A sírás fakadhat fájdalomból, tehetetlenségből és sajnálatból. Jézus könnyezett a rá váró halál félelmetes közelsége előtt. Jeruzsálem várható lerombolásának tragédiája is sírásra indította. Lázár barátja halálakor a gyászoló nővérekkel együttérzésből, és talán hamarosan bekövetkező erőszakos újbóli halála miatti sajnálatból eredtek meg könnyei. A gyáván megfutamodó tanítványok és a Mestert megtagadó Péter sírása örömre, nevetésre fordult a húsvéti találkozások révén és a pünkösdi Lélek befogadásakor. A jövő szenvedéseivel nem számoló nevetőket jaj-kiáltásával inti megtérésre Jézus.

A Jézusért üldözöttek boldogsága igaz voltuk következménye. Az Isten szavát közvetítő prófétákkal való sorsközösség lelki erőt ad a gyűlölet, rágalom és kiközösítés vállalására. Az ilyen szenvedő valóban méltó a mennyei elismerésre. A hamis prófétáknak, az emberi dicsőséget hajhászóknak viszont hosszú távon mindig „jaj” a sorsuk.

Sillye Jenő ismert sorai visszhangoznak bennem:

„Boldog mosoly az arcomon,
Egy pillanatról álmodom.
Utam végén vársz rám, tudom.”

Február 18. — Évközi 7. vasárnap — Lk 6,27–38 — „Többet tegyetek!”

A mai vasárnap folytatódik Jézus síkságon elmondott „hegyi beszéde”. Olyan magasra teszi a mércét, hogy ma is gyakran csak méregetjük, és neki sem merünk rugaszkodni. Emberi erővel aligha tudjuk megvalósítani, de Istennek – és Istennel – minden lehetséges. Ha ebben hiszünk, akkor nekivághatunk. Vegyük sorba követelményeit:

Jézus tanúságot tesz az Atya egyetemes, feltétel nélküli és a viszonzástól független jóságáról. Olyan szülőhöz hasonlítja, aki különösen törődik rossz és hálátlan gyermekeivel. Azért „kivételez” a javukra, hogy megnyerje őket jósága követése számára. Irgalmassága olyan erkölcsi mérce, amely Jézus tanítványai számára elérendő.

Jézus személyes példája segít az égi minta szerint cselekedni. Ha neki sikerült, akkor Vele miért ne menne nekünk is? Ő valóban szerette ellenségeit, még a kereszten is imádkozott értük. Legalább ne ártsak ellenfelemnek, ha utcámba téved. Jóságommal nagyobb az esélye, mint ártásommal, hogy egyszer barátom legyen. Hiszek-e az ima embert megváltoztatni képes hatásában?

Kihallgatása idején Jézus elszenvedte a pofonokat. „Miért ütsz?” kérdésével odatartotta arcát a további bántalmazásnak. A keresztre feszítettől elvették ruháit, még a köntöse is préda lett. Mindenét odaadta: idejét, energiáját, életet úgy, hogy közben nem kért és várt emberi viszonzást. Megelégedett az Atya elismerésével. Számunkra viszont elégnek tartja, hogy az önszeretetünk legyen ellenségszeretetünk mércéje. Az „aranyszabály” megvalósítása Isten Országává változtatná világunkat.

A viszonzásos szeretetnél többet kér tőlünk. Isten nem magának kér viszonzást, hanem azt akarja, hogy a rászorulók és viszonozni nem tudók felé nyilvánuljunk meg. Lépjünk be a SZERETÉS világába, legyünk csatornái, közvetítői az Ő jóságának! Ha bennünk él az Ő szeretetének tudata, akkor leszünk képesek arra, hogy többet tegyünk, mint amit magunknak remélhetünk. Ezért a többletért csak Isten jutalmazhat meg.

Jézus nem ítélt el senkit, őt mégis halálra ítélték. Megbocsátott gyilkosainak, de neki nem irgalmaztak. Mindenkinek jót adott, mégis rosszal viszonozták. Így személyes példájával is bizonyítja, hogy nem az emberektől, hanem az Atyától kaphatunk igazi viszonzást. Ő mérték nélkül ad, de csak annyiban részesülhetünk jóságában, amilyen mértékben kitágítjuk szívünket, hogy befogadhassunk belőle. Minél több jót teszünk, annál inkább részesülünk Isten jóságában.

Így tanítja Szent Ferenc imája is:

„Tégy engem békéd eszközévé!
Hol gyűlölet van, oda szeretetet vigyek...
A kétségbeesés helyett reményt,
A sötétségbe fényedet...
Ha megbocsátunk, nyerünk bocsánatot.
Ha adunk, akkor kapunk igazán...”

Február 25. — Nagyböjt 1. vasárnapja — Lk 4,1–13 — Jézus próbatétele

Mielőtt nagy, esetleg egy életre szóló döntését meghozza, a gondolkodó ember általában sokat tépelődik. Megpróbálja felmérni a lehetséges válaszok következményeit, hogy lesz-e elég ereje megmaradni elszánásában. Inkább befelé figyel, olyan sugallatot keres, amelyre aztán nyugodtan ráhagyatkozhat.

Velem is hasonlóképpen történt a papság felvételi vizsgája előtt. Visszavonultam a szülői ház kis szobájába, és az éjszaka csendjében azon töprengtem, elinduljak-e másnap reggel. Tudtam, hogy az érettségi után visszavonhatatlan elhatározást kell tennem. Végiggondoltam: lehetnék boldog férj és családapa, aki tisztes munkával biztosítja megélhetését. A könnyelmű élet kísértését hamar elutasítottam, hiszen szüleim példája és a bencés gimnázium lelkisége másra kötelezett. De fogom-e bírni az egyedüllétet, a papság megvetését, kiszolgáltatottságát, és a hamar elkövetkező katonaság embertelenségeit? Végül is a belső isteni hang megnyugtatott, és írásba is foglaltam üzenetét: „Ne szégyelld hitedet! Mindenkinek hirdetni kell Krisztus evangéliumát. Újra próféták kellenek a világnak.” Örömmel válaszoltam: „Prófétává kell lennem, és prófétákat kell nevelnem. Szolgálni akarom az embereket. 19 éves vagyok, nem tudom, mi lesz velem, de bízok Istenben.” Ezzel a megnyugtató hírrel aludtam el, és reggel szilárd elhatározással indultam az útra, Lékai püspök palotájába.

Jézus világméretű küldetésre vállalkozott. Feladata az volt, hogy szeretetben összegyűjtse az emberiséget Isten Országába, kezdve a választott nép fiaival. Ezt akarta megbeszélni Atyjával, amikor a Szentlélek indítására galileai működése előtt a pusztába vonult vissza. Názáretben bizonyára sokszor gondolt előre, igazi küldetése idejére. Most azonban belső világa a szent és a gonosz lélek kereszttüzébe került. Csia Lajos fordítása szerint „a Szellem negyven napon át üzte őt ide-oda a pusztában”. Vagyis nem egy helyben üldögélt, hanem fel s alá járkálva „tárgyalt” az Atyával. Ezzel előre jelezte a 40 napos böjt utáni mozgalmas életét. Hiszen vándortanítóként állandóan úton kell majd lennie.

A gonosz lélek, a vádló, a Sátán éppen programja ellenében kísértette, megpróbálta eltéríteni útjáról. Azt akarta, hogy ha valóban Isten Fia, akkor tegyen csodát a saját hasznára, hogy csillapítsa éhségét. Másodszor megmutatta a föld összes királyságát, hogy őt imádva nyerje meg az uralmat fölöttük. Végül – tanulva Jézus válaszaiból – a Szentírást idézte, hogy látványossággal szerezze meg az emberek bizalmát. Jézus mindannyiszor Istenre, a küldőjére hivatkozik, aki kinyilatkoztatta, hogy ne csak kenyérrel éljen az ember. Csak Isten imádása és szolgálata méltó az emberhez, a Sátáné elpusztítja a rá hallgatót. Hiába tette próbára Jézust, mert ő minden esetben Atyjához igazodik, a Szentlélekre hallgat.

Később a sátán újra próbálkozott, még tanítványain keresztül is, hogy megnehezítse küldetését. Győzelme azonban reményt jelent követőinek. Ővele célba érkezünk.

Március 4. — Nagyböjt 2. vasárnapja — Lk 9,28b–36 — Tündöklő látvány, buta beszédek

Csoda a Tábor hegyén? Elváltozott Jézus arca ima közben? Ez nem csoda. Ha odafordulok ahhoz, akit szeretek, és mondok neki valami kedveset, szépet, vagy „csak” fontosat, az enyém is elváltozik. Ragyogni kezdek. Hát még, ha ez a Mester! Hát még, ha az Apácskájához fordult oda! Naná, hogy ragyogott! Csoda lett volna, ha nem ragyog. Mi? Hogy nemcsak Ő volt látható a hegyen? Hát még ki? „A törvény és a próféták.” Ez volt a Szentírás akkori elnevezése. Kitől való a törvény? Mózestől. Ki a halhatatlan próféta? Illés. A teljes Írás ott zakatol a fejében. Annak igazi szellemisége ott lángol a szívében. Ki mással beszélgethet, mint velük. Hogy ezt a három tanítvány látja is? Persze, hogy látja. Azért vitte föl őket a hegyre, hogy lássanak, halljanak, tapasztaljanak, s majd emlékezzenek. Miről folyik a társalgás? Divatról, receptekről, meccsről, politikáról? Dehogy. Életről-halálról. Kiéről? Hát az övéről. Meddig? Ki tudja? Alvásból ébredtükben épp csak a témáról, s a helyszínről, Jeruzsálemről értesülnek a választott tanúk. Már vége is van. Oszlanak a partnerek. Végszóra ébred a három apostol. De kár! Péter még gyorsan hozzászól. Talán még menthető a helyzet. Ha három sátrat építenének? Megvolna hamar. Mindegyiküknek egyet. Lombsátor lenne. Minden alapanyag kéznél. Ügyesség a kezükben,

igyekezet a lelkükben. Mi más kell még? És tartóztatni lehetne az élményt. De nem. Függöny. Miből? Vízpárából. Felhő. Az is igen kéznél van. Már el is takarta a mellékszereplőket. Törvény és próféták el a homályba! Ószövetség a sutba? Nem. Az Ószövetség főszereplőjének hangja elő a homályból. Kristálytisztán cseng érces hangja: Sem Mózes, sem a próféták. Egyedül Jézus! Ő a választott sarj. Rá érdemes hallgatni.

Ha a szent iratok üzenete egybecseng az övével, nincs baj, de ha disszonancia van, Ő a mérvadó. Nem kell megpróbálni, hogy összeegyeztessük az összeegyeztethetetleneket. Egyedül Jézus számít. Rá kell hallgatni. Ez megnyugtató. Megnyugtató?? De hiszen ragyog a hegy! Beszél a felhő! Aludni se bírunk tovább! Csúcsélmény! Ekstázis! Mámor! Félrebeszélés! Kivel osszuk meg hirtelen az élményt? Senkivel. Úgyse értenék. Hülyén néznének. Hülyének néznének. – Talán egyszer, talán később. Mikor már evangéliumokat írogatunk. Péter tolmácsa: Márk, meg Máté, meg Lukács doki. Attól fogva olvasható lesz. Augusztus 6-án, meg nagyböjt második vasárnapján. Nagyböjt a lemondás gyakorlásának ideje. Itt az idő: lemondani az élményekhez való ragaszkodásról, készülni a nagy napokra, amikor a Mester az életéről is lemondott Jeruzsálemben, majd ragyogó életjeleket mutatott ismét.

Március 11. — Nagyböjt 3. vasárnapja — Lk 13,1–9 — A bűnbánat gyümölcseit – időben!

A nagyböjt bűnbánati előkészület húsvétra. A böjt gyakorlatai megtérésünket szolgálják. Megtérésünket folyamatosan vagy megtérésünket most aztán igazán. Mindegy. A hely, az idő nem számít. Megtérésre, bűnbánatra szorultak Galileában Pilátus idején az áldozatbemutatók, akiket a helytartó lemészároltatott, Siloéban azok tizennyolcan, akikre baleset folytán rádőlt a torony. De azok is, akik értesültek ezekről az eseményekről ott, akkor, meg azok is, akik nem értesültek. Azok is, akik hasonló atrocitás vagy katasztrófa révén jutottak azóta a másvilágra, meg azok is, akik ágyban, párnák közt értek el földi életük végéhez. És bűnbánatra szorulunk mi is, akik olvassuk, hallgatjuk ma ezt a bibliai szakaszt, meg azok is, akik nem.

De mi van akkor, ha elmulasztjuk a bűnbánatot? Ha nem térünk meg? Nos, rosszul járunk. Semmivel sem jobban, mint a tömegmészárlás vagy a tömegszerencsétlenség áldozatai akkor vagy ma, Palesztinában vagy Magyarországon. A bűnbánat méltó gyümölcseit kell teremnünk még időben! (Vö. Mt 3,8.) Ebben az életben ugyanis nem maradhatunk meg örökre. Lejár az időnk. Jól kell felhasználnunk. Különben kivágnak, mint gyümölcstelen fügefát, ha nem idén, jövőre.

Mit jelent e kivágottság? Lehet, hogy helytartók és királyok nem koncoltatnak föl azonnal, sőt, „kötik rám a méltóságot”, épp „csak” szembeköpősdit kell játszanom a tükörrel. Ha jól is fekszünk, rosszul alszunk; örök lelkiismeret-furdalásban kell élnünk, meszelt sírként mindig szebbik felünket forgatni az emberek felé, és mindig szél ellenében forogni, míg bele nem szédülünk. Ha meg sikerül tartósan elaltatni a lelkiismeretünket, addigra oly kérges lesz a szívünk, hogy legközelebbi rokonaink is rettegve, undorodva menekülnek előlünk. Üzlettársaink és beosztottaink érdekeinek függvényében lesz még néha, aki egy-egy hivatalos közlés erejéig megment a teljes sivatagi elszigetelődéstől.

Lehet persze pendlizni is a becsületesség és becstelenség határmezsgyéjén hol ide, hol oda: kockáztatva, hogy a káposzta is elfonnyad, a kecske is éhen döglik. Mesterünk úgy tudja, hogy nem lehet két úrnak szolgálni, mert vagy az egyiket gyűlöli, s a másikat szereti az ember, vagy az egyikhez ragaszkodik, s a másikat megveti (Lk 16,13). Az apostol is kétkedve kérdezi: „Testvéreim, teremhet fügefán olajbogyó vagy szőlőn füge? Nem törhet elő sós forrásból édes víz” (Jak 3,12). Egy fenékkel egy lovat lehet megülni. Egyszerre csak egy dolgot lehet figyelmesen elvégezni stb. Rosszul, figyelmetlenül, személytelenül, hányavetin, oda nem illőn, időszerűtlenül, félmunkaként persze többet is, de minek? Amikor egy a szükséges (Lk 10,42).

Március 18. — Nagyböjt 4. vasárnapja, az örömé — Lk 15,1–3.11–32 — Lumpenbűnökből, szalonbűnökből egyaránt!

A farizeusok meg a törvénytudók irigylik a vámosokat és bűnözőket. Minek foglalkozik a Názáreti Mester ilyenekkel? Kutyából akar szalonnát készíteni? – Igen! A tékozló fiú története arról szól, hogy kutyából is lehet szalonna. És ezt azoknak mondja el Jézus, akik egyértelműen szalonnának képzelik magukat, megmutatva nekik, hogy ez nem is olyan egyértelmű.

Nagyböjt közepén van egy vasárnap, a mai, amelyiken a liturgikus szín nem vörös még, mint nagypénteken s a neki megfelelő virágvasárnapon, sem nem fehér még, mint majd húsvétkor, de nem is lila, mint a többi böjti napon. A kettő között van: rózsaszín. A rövidebb advent s a hosszabb nagyböjt közepén is beiktat egy-egy ilyen vicces színű vasárnapot édes anyaszentegyházunk, s közben hunyorogva ránk kacsint: Ugye tudjátok, hogy Jézus már rég megszületett, nem most karácsonykor fog; a passió már rég lezajlott, nem ezen a nagyhéten fog? A felén már átestetek a komoly készületnek, lazítsatok kicsit, már a fele sincs hátra az ünnepig. Ugye örültök neki? Jó. Akkor folytathatjuk a komolykodást. Mert azért arra is szükségetek van. Nem igaz?

De igaz. Az elveszett juh példázata szerint 1%-nak biztosan. Az elveszett drachma példázata szerint már 10%-nak minden bizonnyal. A mai evangélium példázata az elveszett fiúkról szól. E szerint bizony nem 50, hanem 100%-unknak

van szüksége komoly megtérésre. A kisebbiknek egyértelműen. Hiszen türelmetlen: nem győzi kivárni, míg meghal a kedves papa, még életében elkéri a kisebbnek járó egyharmadot. Türelemre lenne szüksége. Elkéri, majd elcsavarog, és eltékozolja, eldorbézolja a részét. Bizony szüksége lenne takarékosságra, józan beosztásra, szorgalomra. De legalábbis mindezek hiányának belátására, a változás szándékára. A példázat elmondja, hogy csak magának köszönhető elszegényedése, valamint pechje: az ott épp fellépő éhínség hogyan ébreszti rá, hogy sanyarú sorsán csak a bűnbánat és bűnbevallás kényelmetlenségeinek vállalásával változtathat. Megteszi hát.

Hazamegy azzal, hogy mindent bevall, és ajánlatot tesz: szorgos béres lesz ott, ahol korábban lusta fiúcska volt. Aztán megtörténik a csoda: Sehol semmi szemrehányás, még utalás sincs türelmetlenségére, lustaságára, pazarlására, kicsapongásaira. De van elérohanás, ölelés, csók, díszruha, saru, gyűrű, lakoma, ünnepi zene, öröm és felszólítás együttörülésre (Laetare!). Persze, hogy szorult helyzetében bűnbánatra jutott barátunkba mindjárt beleszorul az ajánlat: ilyen körülmények között már nem időszerű a szorgos béres státusz emlegetése. Nem is! De a szorgos fiúé? Az még aktuális lehetne. Vajon aktualizálódott-e? Vajon teremte-e a bűnbánat méltó gyümölcsét a kicsi? Nem tudjuk.

A nagyobbikról még kevesebbet tudunk meg. Csak annyit, hogy kelletlen, duzzogós, mérgeskedő, szívesen ítélkezik és irigy. Vajon ezek szebb bűnök, mint öccse türelmetlensége, lustasága, pazarlása, kicsapongásai? Gusztus dolga. Nekem nem tetszenek sokkal jobban. Annyit mégis meg kell róluk értenünk, hogy nem taszítanak oly egyértelműen nyomorba, mint a fentiek. Ez azonban épp akkora hátránnyal is jár, mint amekkora előnnyel. A lumpenbűnök könnyebben ráébreszthetik gazdájukat a változtatás szükségességére, a szalonbűnök nehezebben.

Öcsike után nem ment el apuka. Volt esze. Egyre messzebbre kergette volna minden próbálkozás. Öcsike magától jött haza, kevésbé szépen: a nyomor hazakergette őt. Bátyókához ki kell menni, mert semmi sem kergeti be. Ő az a farizeus, az a törvénytudó, az a buzgó keresztény, aki irigyli a lakodalmas zenét öcsikétől, a szent zenét rendszerváltáskor a templomba beszédelgő hittestvérétől. Neki szól a példázat, neki szól Apácskánk biztatása: „Magzatom, te mindig velem vagy, és mindenem a tiéd; szükséges volt azonban felvidulni és megörülni, mert halott volt ez a testvéred, és föléledt, el volt veszve, s meglett.”

Nem tudjuk, hogy bátyóka eleget tett-e a megtérésre, örvendezésre szóló felszólításnak. Azt sem tudjuk, hogy öcsike szorgos, beosztó fiúcskává vált-e. Miért nem tudjuk meg? Mert nem róluk szól a történet, hanem mirólunk. Te meg én eleget teszünk-e a megtérésre, örvendezésre szóló felszólításnak? Milyen fiúcska, milyen kisleány válik belőlünk eme szelíd felszólítások hatására? Vagy megvárjuk, míg a saját bűneinkből fakadó nyomorúság kerget ide haza minket? Kár lenne!

Március 25. — Nagyböjt 5., Feketevasárnap — Jn 8,1–11 — Vájkálókében sem vájkálni!

Igazság szerint a Megmentő fogantatásának lenne az ünnepe, de idén, és valahányszor vasárnapra esnék, egy nappal odébb toljuk. Holnap lesz, hogy ma „feketevasárnapot” ülhessünk, ez a szenvedés első vasárnapja.

Most még kivédi a csapdát. A jövő héten már nem. Megmentőnek neveztem Őt, nem Szabadítónak, ahogy a Jézus nevet fordítani szoktuk. E mai szakasz tanúsága szerint ugyanis nemcsak a bűnös asszonyt szabadítja ki kövezni akarói keze közül, hanem saját magát is megmenti a neki állított csapda becsukódásától, sőt a csapdaállítók és kövezni akarók számára is egérutat mutat. Úgy menti meg az ártatlant és a bűnöst egyaránt, hogy a bűnét mégsem mentegeti senkinek. De a vájkálókében sem vájkál.

Ezt a többirányú bravúrt tárja elénk bűnbánati időnk 5. vasárnapja. Jézus a pogányok udvarában tanít. Ide jöhet be a legtöbb fajta ember a jeruzsálemi templom kasztosított területei közül. Már az asszonyok udvarából is ki vannak zárva a pogány nők és férfiak. Ide azonban egy zsidó asszony még betoloncolható, ha *in flagranti* találták is. Kitűnő alany a názáreti álpróféta lebuktatására. Úgy teszünk, mintha bírói székbe ültetnénk. Ez nyilván hízeleg majd e proli hiúságának, s mindenképpen válaszol valamit a kérdésünkre. Mindegy, hogy pro-e vagy kontra. Ha Leviták 20,10 alapján agyonkövezésre ítéli a nőt, szembekerül az ideiglenesen itt állomásozó római csapatok szabályzatával, amely szerint pallosjoguk csak nekik van. Ők majd eljárnak ellene. Ha viszont nem javasol agyonkövezést, könnyű rábizonyítani, hogy szent törvényeinket lábbal tiporja, és a hódítóknak, népünk ellenségeinek nyalizik. Ezzel úgy lejáratjuk a nép előtt, hogy többé senki nem hallgat majd rá. Ha kellő hőfokra emelkedik vele szemben a lincshangulat, akár ki is iktatható.

Mit tesz mármost a Mester? Nem ül bele a bírói székbe. Úgy viselkedik, mint valami porba firkáló utcagyerek. Ettől azonban még nem jöttek zavarba gyilkos szándékú ellenfelei. Midőn azonban tovább faggatták, végre fölegyenesedett, és mondott valamit, amit nem hallottak szívesen. „Nem szegülök ellene a mózesi törvény szövegének, de teszek egy megszorítást, (odiosa restringenda = a kellemetleneket megszorítással kell értelmezni), ha már tőlem vártok ítéletet. Az ítéletvégrehajtó erkölcsileg álljon fölötte annak, akin végrehajtja az ítéletet. Logikus? Legyen bűntelen! Vagy ha mind nem is, legalább az első! Megkaptátok, amit kívántatok. Ítéletet hirdettem. Én visszatérek korábbi tevékenységemhez, firkálok a porba, mint egy utcagyerek, hogy lehajolhassak, és ne kelljen tovább a szemetekbe néznem. Nem nézek oda, csinálhatjátok, amit jónak láttok.”

Túl heterogén a közeg. Nincs akkora közkedveltsége egyetlen másokat lenéző farizeusnak sem, hogy vállalni merje a „bűntelen első” szerepét. Rögtön rákiabálna valamelyik utcagyerek, vagy jó szomszéd, hogy: „Na ne! Komolyan gondoltad, bátyám, hogy te bűntelen vagy? És amit a Jeruzsálemi Hírharsona pletykarovata terjeszt rólad, az mind ráfogás? Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a szél.”

Hogy ezeket a pletykákat maga Jézus írta volna a porba, az számomra teljes erkölcsi lehetetlenség. De János evangélistát sem tartom olyan ügyetlennek, hogy elfelejtse velünk közölni, miket írt Jézus a porba, ha annak bármily csekély jelentősége lett volna. Nem volt, mert nem azért hajolt le, hogy írjon, hanem azért firkálgatott ott valamit, hogy lehajolhasson. A saját csapdáját már kivédte. Az asszony életét már megmentette. Most már csak a vitapartnerek iránti tapintatra van szükség, hogy minimális szégyennel megússzák a dolgot. Ezt éri el azzal, hogy nem néz a szemük közé. Mindegyikükre rábizonyította, hogy bűnösek, különben jelentkeznének első kövezőnek. Mégsem olvassa a fejére egyiknek sem, hanem engedi őket visszavonulni. Elsőnek a vének látják be, hogy veszítettek. És kénytelenek azt is elismerni, hogy a Názáreti szépen győzött, elegánsan. Nem döngölte őket a talajba. Aztán az öregek nyomában a fiatalok lincshangulata is lelohad.

Jézus egyedül marad a porondon a csajjal. A Megmentő a megmentettel. Micsoda lehetőségek! Most aztán benyújthatja a számlát. „Megcsaltad az uradat, vagy elcsábítottad a másét, esetleg mindkettő. Ezzel megszegted Isten parancsát. Bajba kevertél engem, miattad majdnem csapdába estem. Mit fizetsz? Csatlakozz tanítványaim köréhez! Ez a minimum.” Jézus sose nyújt be számlát. Szóval bűnpártoló? Az sem. Nem tartóztatja megmentettjét. Elküldi. De azt nem gondolhatja, hogy Jézusnak tetszik a házasságtörés. „A bűnösök nem ítélhettek el, én nem akarlak elítélni. Egyet kérek: Légy jó! Ne csinálj ilyen rondaságokat többé!”

Feketevasárnap üzenete: „Nem ítéllek el, nem engedlek elítélni, nem is kell nagyon szégyellned magad – de többé ne csinálj ilyeneket!”

Zámbó Zoltán

Fenntartható fejlődés

I. Bevezető

1. Miért foglalkozom ezzel a témával?

A 120 órás földrajztanári továbbképzésen központi helyet foglalt el a három centrumtérség, az újonnan iparosodó, valamint az európai volt szocialista országok jelenlegi helyzete, és sok szó esett jövőbeni fejlődésük kilátásairól is. A médiának is egyik kedvenc témája hazánk, az Európai Unió és az egész világ fejlődéséről való elmélkedés, nem is beszélve a politikusokról, akik napi szócsatáikban azon versengenek, hogy melyikük tudja pártja nevében nagyobb fejlődés ígéretével kecsegtetni a választókat.

Mivel az általánosan elfogadotthoz képest én másképpen értelmezem a fejlődés fogalmát, s így a hozzá vezető útról is más az elképzelésem, ösztönzést éreztem arra, hogy dolgozatom témájául a fejlődést: pontosabban a fenntartható fejlődést válasszam.

2. Mit értek fejlődésen?

A fejlődés számomra – ellentétben a közkeletű felfogással – nem azonos a gazdasági növekedéssel. Két ok miatt szakítottam a hagyományos értelmezéssel.

a) A Föld véges erőterében nem lehet végtelenül növekedni, vagyis: a véges mennyiségben rendelkezésre álló ásványkincsek, termőföld, víz, levegő, biomassza realitásával szembesülve józan gondolkodó nem alapozhatja a hosszú távú fejlődést a termelés állandó növelésére, a gazdaság motorjának újabb és újabb felfűtésére.

b) Ellentétben a közgazdászokkal, egy egyszerű, átlagos földi halandó nem az éppen aktuális gazdasági mutatók alapján dönti el, hogy a társadalomban, a gazdaságban és a saját életében végbemenő folyamatokat fejlődésként éli-e meg: fejlődést csak akkor érzékel, ha elégedettsége, jó közérzete fokozódik.

A fejlődés célja tehát nem lehet más, mint a társadalom tagjainak növekvő boldogsága, amihez a megkérdőjelezhető mutatók révén kimutatott gazdasági növekedés édes kevés: ha nem javul az emberek egészségi állapota, munkahelyi közérzete, ha nem emelkedik műveltségi-képzettségi szintjük, ha nincsenek harmóniában környezetükkel és önmagukkal, akkor számukra a fejlődésről elhangzó szólamok csak üres frázisok.

3. Mit értek fenntartható fejlődésen?

Fenntartható fejlődésen olyan előrehaladást értek, amelynek körülményei között az előző pontban értelmezett fejlődés hosszú távon fenntartható.

A fenntartható fejlődés egyik fontos jellemzője, hogy megvalósulása esetén minden nemzedék csak olyan mértékben elégíti ki a szükségleteit, amellyel nem veszélyezteti az eljövendő nemzedékek hasonló igényeinek azonos szintű kielégítését.

II. Út a fenntartható fejlődéshez

1. Az erkölcsi megújulás, a paradigmaváltás szükségessége, lehetséges útja

Hogy az emberi társadalommal és az általa működtetett gazdasággal gondok vannak, nem új keletű dolog: az, hogy évente több ezer állat-, illetve növényfaj tűnik el a Föld felszínéről (jelenleg a fajok kihalási sebessége 10-szerese az evolúciós kihalási sebességnek), hogy a Föld erdőterülete több mint 9 millió hektárral (kb. egy Magyarország), termőterülete 27 millió hektárral (kb. három Magyarország) csökken évente, hogy már 1700 millió embernek nincs egészséges ivóvize, kijózanító, figyelmeztető jelzés kellene, hogy legyen, eddig azonban mind a gazdasági, mind a politikai vezetők túlnyomó többsége érzéketlennek mutatkozott a felmerülő problémákkal szemben, s nem sok hajlandóságot mutatott a szükségessé vált radikális irányváltás kimunkálására, gyakorlati alkalmazására. (A tudósok hozzáállása sokkal jobbnak mondható: a Felelős Tudósok Uniója képviseletében 1993. november 18-án 70 ország 1670 tudósa – köztük 102 Nobel-díjas – írt alá nyilatkozatot, amelyben kijelentik: „Új etikára van szükség.")

A bajok fő forrása, hogy az embereken eluralkodott önző, ragadozó természetük: mind a különböző vállalatok, mind az egyes emberek nagy többsége csak a rövid távú anyagi hasznot nézi, így megbomlott az összhang ember és ember, ember és természet között.

Az élet minden területén szeretetelvű, életközpontú értékrendet kell meghonosítani, amelynek következménye kell, hogy legyen az erőszakmentesség, a kölcsönös tisztelet, a türelem és bizalom kultúrája, a természeti környezet védelme és az igazságos gazdasági rend, amelyben a gazdaság minden egységét a közösség hosszú távú érdekeit szem előtt tartva működtetik. Az új erkölcsöt, értékrendet természetesen nem lehet rendeletileg bevezetni, kötelezővé tenni, meghonosodása, elterjedése csak az emberek többségének józan belátásán alapulhat.

Csak remélni lehet, hogy ehhez a belátáshoz nem valamiféle világméretű ökológiai katasztrófa vagy szociális konfliktus vezet el, hanem átgondolt, következetes, kitartó nevelés, tudatformálás, amely főleg iskolai keretekben, az új gondolkodásmód alapján szerveződő közösségekben, valamint a feladatához felnövő közszolgálati médián keresztül valósulhat meg.

2. A gazdasági növekedés jelenlegi mutatóinak megváltoztatása

a) A jelenleg használt mutatók

Jelenleg a gazdasági növekedést főleg a bruttó hazai termék (GDP) évi átlagos %-os növekedésével fejezik ki. A bruttó hazai termék nem más, mint egy ország által kizárólag az adott ország területén egy év alatt megtermelt, illetve létrehozott, végső felhasználásra kerülő termékek és szolgáltatások piaci áron számolt összértéke.

A másik fontos mutató a bruttó nemzeti termék (GNP), amelyet úgy kapnak meg, hogy a bruttó hazai termékhez hozzáadják az adott országba külföldről beáramló jövedelmeket, és kivonják a külföldre kiáramló jövedelmeket. A bruttó nemzeti termék mutatóját szintén használják a gazdasági növekedés mérésére.

b) A jelenleg használt mutatók alkalmatlansága

Minden olyan piaci esemény, amelynek során valamilyen termék vagy szolgáltatás „gazdára lel", növeli a GDP értékét. A GDP tehát nem tesz különbséget a társadalom számára hasznos és káros tevékenységek között. Ez utóbbira nézzünk néhány szemléletes példát!

Ha valaki az egészséges mennyiségnél jóval több táplálékot fogyaszt, akkor ezzel növeli a GDP-t. Ha a túlzott táplálkozás következtében elhízik, megbetegszik, akkor a lefogyáshoz, gyógyuláshoz használt drága gyógyszerek, készítmények megvásárlásával szintén növeli a GDP-t.

Ebből az következik, hogy ha egy társadalom tagjai csak az egészség megkívánta mértékben vesznek magukhoz táplálékot, a GDP jóval kisebb lesz, mint ha az adott közösségben sok a túltáplált; viszont kétségtelen, hogy jobb közérzetű, egészségesebb emberekkel az előbbi esetben találkozhatunk. Ha egy országban növekszik a bűnözés és az emberek rettegésben élnek, ez rontja az élet minőségét, de ugyanakkor a bűnmegelőzési iparhoz befutó sok megrendelés növeli a GDP-t.

A családok szétesése a társadalom fölbomlásához, hanyatlásához vezet, ugyanakkor a válóperes ügyvédeknek kifizetett összegek, a második háztartás szükségessége, a gyerekek szállítása, a nevelési tanácsadás felhasználása, a megtépázott idegek rendbehozatalához igénybe vett pszichiáterekre, idegnyugtatókra költött pénz mind-mind növeli a GDP-t.

További gond a GDP-vel, hogy az élet azon területeit, ahol nincs pénzcsere, egyáltalán nem veszi figyelembe, holott ezeken a területeken végzik a társadalom számára legfontosabb tevékenységeket, amelyek a társadalom kötőanyagát jelentik: elég, ha példaként a családok szerepére gondolunk a gyerekek nevelésében, az öregek gondozásában.

Végül: a GDP elfedi az egyes országrészek, társadalmi rétegek között mutatkozó jelentős különbségeket.

c) Egy új mutató

A Fejlődés Újrafogalmazása nevű amerikai intézet közgazdászai kidolgoztak egy olyan új mutatót, amely különbséget tesz a növekedés költségei és hozamai között, s amely a társadalom számára hasznos tevékenységet nyereségként, a társadalom számára káros tevékenységet veszteségként könyveli el. Az új mutató neve: a valódi fejlődés mutatója (GPI).

A GPI a gazdasági életnek húsznál több olyan vetületét is tartalmazza, amelyeket a GDP nem vesz figyelembe; ezek részben az elérhető adatokra, részben becslésekre támaszkodnak, hisz nem lehetséges pontos dollárértéket rendelni a családi és közösségi élethez, a természeti értékekhez, a tiszta és jó minőségű vízhez, talajhoz, levegőhöz, de a becsült értékek is közelebb visznek a valósághoz, mint ezek teljes mellőzése. (Például egy vegyi gyár esetében a GPI a termelési értékből levonja azt a kárt, amelyet a gyár a termelés során dolgozói egészségében, illetve környezetében okozott). A GPI a hírekben és a politikusok szónoklataiban megjelenített gazdasággal szemben ahhoz a gazdasághoz visz közelebb, amelyet az emberek naponta megtapasztalnak.

3. Energiaellátás

a) Takarékoskodás az energiával

Az egyik alapvető dolog, hogy az eddigieknél sokkal jobban kell takarékoskodni az energiával, mind a háztartások, mind a gazdasági élet területén. Szerencsére a modern, dinamikus iparágak olyanok, hogy kevés nyersanyagot és kevés energiát, de nagy szaktudást igényelnek, ezért az ipar modernizálása eleve maga után vonja a kisebb energiafelhasználást.

A hagyományos iparágakban is fontos a folyamatos korszerűsítés, az energiatakarékos technika, technológia alkalmazása (pl. a kohászat, a nehézgépgyártás, a nehézvegyipar és az építőanyag-ipar területén).

Gondoskodni kell az épületek megfelelő szigeteléséről, korszerű fűtéstechnika alkalmazásáról. Figyelni kell a helyiségek célirányos megvilágítására, az eddig nem hasznosított, elvesző energia (például a hulladék hő) hasznosítására.

b) Megújuló energiaforrások

Európai Uniós előírás, hogy a tagállamoknak energiafelhasználásuk egyre nagyobb hányadát megújuló energiaforrásokból kell fedezniük, ugyanakkor globális érdek is, hogy a véges élettartamú energiahordozókkal az emberiség takarékoskodjon, s a környezetszennyezés jelentős csökkentésének szükségessége is elkerülhetetlenné teszi, hogy minél kevesebb fosszilis tüzelőanyagot égessenek el a hőerőművekben.

A legtisztább megújuló energiaforrások a napenergia és a szélenergia, ezeket nagyon egyszerű technikával, kisebb mértékben már több ezer éve használják: szárítás, aszalás, kerti zuhany, vitorlázás, szélmalmok, szélkerekek, szelelés stb., de nagyobb mértékű felhasználásukat a napelemtáblák, napkollektorok, szélgenerátorok jelenlegi viszonylagos drágasága, illetve a naperőművek, szélerőművek megépítésének hatalmas költségei gátolják. A nem megújuló energiaforrások kimerülése és a környezetvédelem szempontjai szükségessé teszik, hogy ezek az eszközök, berendezések megfelelő állami támogatás révén versenyképessé váljanak a piacon.

A geotermikus energia jelenleg csak a Föld azon területein használható fel gazdaságosan (pl. Magyarországon), ahol a geotermikus gradiens jóval nagyobb az átlagosnál.

Növényi és állati maradványokból (biomassza) erjesztéssel fejleszthető biogáz, amely főleg metánból, a földgáz fő alkotórészéből áll. Biogáz viszonylag olcsó eljárással nyerhető istállótrágyából és trágyaléből. Igaz ugyan, hogy a biogázt elégetve is széndioxid, a globális felmelegedésért leginkább felelős hőcsapdagáz keletkezik, a földgázzal ellentétben azonban ennek széntartalma nem a földtörténeti múltban, hanem csak néhány éve vagy évtizede lett kivonva a légkörből, így felhasználása ezen időtávlatban nem növeli a légkör széndioxid-koncentrációját. Hőerőművek fűtésére újabban sok helyen telepítenek energiaerdőt, illetve energiafüvet. Ezek alkalmazásának környezetbarát voltáról ugyanaz mondható el, mint a biogáz esetében.

c) Egy korszakalkotó felfedezés

A Szegedi Biológiai Kutatóközpontban néhány éve korszakalkotó felfedezést tettek közzé: génmanipulált algákkal sikerült elérniük, hogy a napsugárzás hatására vízből hidrogént állítsanak elő. Ahhoz, hogy az eljárást ipari méretekben tudják alkalmazni, természetesen még sok kutatómunkát kell végezni, azonban az eredmény megszületése valószínűsíthetően néhány évtizeden belül várható. Ez a felfedezés igen hosszú távon megoldhatja az emberiség energiagondjait, hisz a Napból érkező energiára még több milliárd évig számíthatunk, a Föld vízkészlete pedig 1400 millió km^3, aminek elfogyásától szintén nem kell tartanunk, ugyanis a hidrogén vízzé ég el. A hidrogén további előnye, hogy teljesen tiszta energiaforrásnak tekinthető, mivel ha nem levegővel, hanem oxigénnel égetik el, akkor még az üvegházhatás fokozódásában és a savas esők képződésében ludas nitrogén-dioxid keletkezésével sem kell számolni.

(Folytatjuk)

TARTALOM

Tanulmány
Pinchas Lapide: Ne adjátok a császárnak, ami Istent illeti! 2–4
Wolfgang Kissler: Az éhezés nem váratlan csapás 5
Martine Sevegrand: A mi utunk is a felszabadítás teológiája? 7–8
Turiák Ildikó: Assisi Szent Ferenc 11–14
Bóta Zsuzsa: Önismeret 15–16
Interjú
Hatalmas érdekek forognak kockán (Jean Ziegler) 6
Az áldozatok félelme és az óra parancsa (Ulrich Duchrow) 9–10
Gyerekeknek Moha-mese
Egy kis képzőművészet 17–18
Novella
P. Gábor Mózes: Fehér halál 19–22
Útinapló
Farkas István: Svájci képeslap 23–25
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–29
Környezetvédelem
Zámbó Zoltán: Fenntartható fejlődés 30–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2007. február 28-ig*** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára – adományozóinknak köszönhetően – 200,– Ft marad, tehát az *éves előfizetés* **1200,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **2000,– Ft.**

Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

Éhes voltam,

de ti az állataitokkal etettétek fel eledelemet

Éhes voltam,
de ti nem akartatok lemondani
a dél-amerikai marhaszeletről.

Éhes voltam,
de a ti konszernjeitek
téli paradicsomot ültettek
legjobb földjeimen.

Éhes voltam,
de ahol megteremhetett volna
napi ennivalóm, ott ti
teát termesztettetek magatoknak.

Éhes voltam,
de a ti gyáraitok szennyvizei
megmérgezik a halak élőhelyét.

Éhes voltam,
de ti cukornádból és maniókából
üzemanyagot pároltatok le
autóitok számára.

Éhes voltam,
de ti egzotikus gyümölcsöket
termesztettetek országomban,
hogy dőzsölhessetek.

Éhes voltam, de ti nem adtatok ennem!

Forrás: Publik-Forum Extra, Barmherzigkeit

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)
A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII/1. (101.) szám
Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Schanda Beáta
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

A címlap emblémáját Magyar Mihály,
a rovat-emblémákat és a Moha-mesék illusztrációit
Garay Dóra készítette.

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://bocs.hu
E-mail: ertedvagyok@is.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetőek, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: Z.HORV Reklámstúdió, Dejtár
Felelős vezető: Horváth Zoltán

ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó mire küldte a pénzt.

Előfizetési díj 2007-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 2000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 3500 Ft
Nyugaton előfizetve: 20 Euró

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat
és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét
a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII. évf. 2. szám
2007. április
200,– Ft

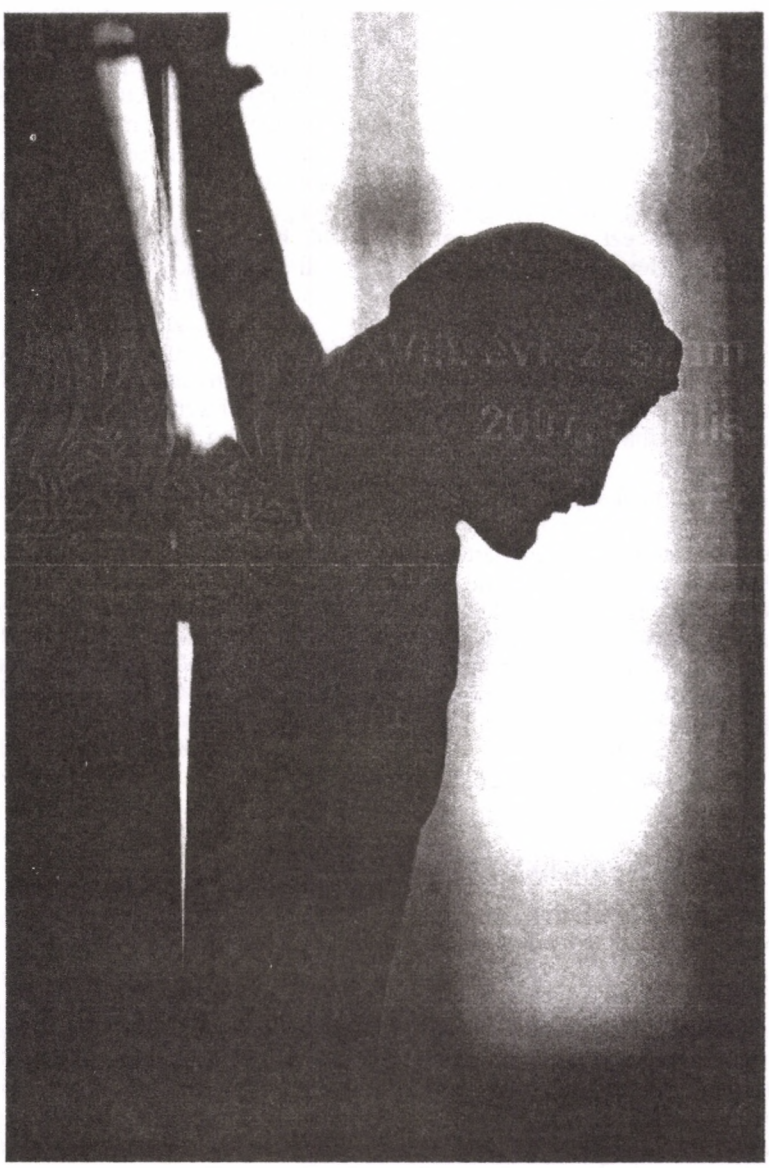

Isten mindenható?

Vita az igazi Istenről

„Távoli Isten”

Tanulmány Assisi Szentjéről

Szenvedélybetegek keresztútja

Moha-mese

Olvasók fóruma

Andorka Eszter emlékkönyv

Hegyi Béla új könyve

Szentírási elmélkedések

Fenntartható fejlődés

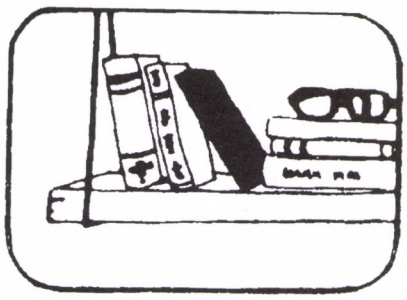

Louis Kretz

Isten mindenható?

A Miatyánk lépten-nyomon azt igazolja, hogy Jézus elképzelésében Isten atyaképe átfogó érvényű. Például a „kegyelem” szó nem fér össze Jézus atyaképével, és nem is találkozunk vele Jézus ránk hagyományozott mondásaiban. De Isten mindenhatóságának az Ószövetség által sűrűn tanúsított fogalma szintúgy hiányzik. Jézus sosem beszél Istenről, a mindenhatóról, sosem beszél a mindenható Istenről.

Ám hasonlóan a „kegyelem” szóhoz, Jézus halála után tanítványainál ismét felbukkannak ilyen szavak – az Újszövetségben először egy páli levélben (2Kor 6,18), majd sűrűn a Jelenések könyvében. Végül, körülbelül a második században, egy másoló arra merészkedik, hogy lendületes befejezést alkosson a Miatyánkhoz, és hozzácsatolja a vélt mennyei király ujjongó dicsőítését, amellyel a kereszténység egy része még ma is le szokta zárni ezt az imádságot. Így hangzik: „Mert tiéd a királyi uralom, és tiéd a hatalom és a dicsőség örökké!” Ebben az Ószövetségből (1Krón 29,11) átvett hódolásban bizonyára „mindenhatóságként” kell érteni a „hatalmat”. Maga Jézus biztosan nem kiáltotta volna e szavakat mennyei Atyánk felé.

A mindenhatóságtól teljesen eltérő valamit jelent Isten óriási teremtői hatalma; a tudomány számára mindig megoldhatatlan rejtély marad, de reális valóságát igazolja minden, ami létünket körülveszi. Behatóan kell foglalkoznunk azzal, hogyan viszonyult a Mester ehhez a két fogalomhoz. Beszéljünk hát most a mindenhatóságról; Isten teremtői hatalmáról egy másik tanulmányban töprengünk majd el.

A mindenhatóság lehetetlen

Történnek olyan dolgok, amelyek közvetlenül és szemmel láthatóan mutatják, hogy mindenhatóság egyszerűen nem létezhet. A következő eset szolgáljon példaként:

Egy vidám társaság elhatározta: azzal az élvezettel kedveskedik magának, hogy autóval járja be az Alpok hágóit. Az úton részt vett egyik rokonunk is, egy kedves és derék hölgy. Amikor a jármű – amelynek tetőablakát a nyári hőség miatt kinyitották – egy sziklafal mellett haladt el, nagy ugrásokkal ökölnyi kődarab hullott lefelé, az utazó társaság közepébe vágódott, és szétzúzta nagynénénk fejét, mintha éppen őt vette volna célba.

Vajon Isten előre látta és megtervezte ezt a derült égből lecsapó halált a derék asszony számára? Brutálisan téve fel a kérdést: Vajon ebben az esetben egy apa – éppenséggel a mennyei Atya – ütötte agyon egy kővel egyik gyermekét? Ilyen alkalmakkor azt szoktuk mondani: „Úgy tetszett a mindenható Istennek…” Mennyire valótlan, és a mennyei Atyára nézve mennyire sértő egy ilyen kijelentés! Ha ezt a sorsot Isten küldte volna, akkor mindenhatóságának erejében kellett volna történnie.

Próbáljuk csak meg elképzelni, mi mindent kellett volna Istennek előkészítenie, hogy a követ abban a parányi pillanatban zúdítsa le nagy robajjal, hogy eltalálja az asszony fejét! Már hónapok óta gondosan kellett volna adagolnia annak a csermelynek a vizét, amelyik kimosta helyéből a követ, hogy aztán az a megfelelő másodpercben oldódjék el a sziklától, és jó előre ki kellett volna számítania a kő szökellő röppályáját. Mi több: az autó vezetőjét finom kényszerrel arra kellett volna ösztönöznie, hogy pontos időben induljon el a völgyből, a szegény asszonyt arra kellett volna kényszerítenie indulás előtt, hogy épp azt a helyet foglalja el stb., sőt az ő kényszerének hatására a társaságnak is jóval korábban el kellett volna döntenie, hogy épp ezt az utat fogja megtenni, épp ezen a napon…

Aki mindezt elhinné, végül is annak feltételezésére kényszerülne, hogy Isten kezdettől fogva rögzítette az összes történések végtelen sorát, és most lepergeti az egész jövőt, és hogy ezek szerint minden vélt földi döntést ő már rég eleve eldöntött, és minden akarást ő már rég eleve akart.

Jézus azonban mindig páratlanul energikusan hangsúlyozza, hogy az ember maga felelős. Jézus még azokat a dolgokat is mi felelősségünk körébe utalja, amelyeket Isten kizárólagos döntésére szoktunk hagyni: például a Miatyánkban azt tanítja, hogy teljesen tőlünk függ, eljön-e valaha az Isten Országa; és teljesen tőlünk függ, hogy a mennyei Atya elengedi-e a vétkeket, és még sok minden függ teljesen tőlünk.

A sors gonosz végzései

Mi, akik kereszténynek nevezzük magunkat, hogyan viszonyulunk Isten végzéseihez és mindenhatóságához? Hogyan viszonyulunk a gonosz sorscsapásokhoz? A válasz csak ez lehet: Megpróbáljuk erőnk szerint elkerülni a rossz sorsot. Így szoktunk cselekedni, mintha a sorsot nem Isten irányítaná – és ezt tesszük, noha tudni véljük, hogy a sorsot Isten küldi. Aki így cselekszik, az értelmetlenül viselkedik azzal a hittel szemben, hogy Isten mindenhatóan cselekszik; mindazonáltal ez az értelmetlenség előnyünkre szolgál. Veszélytelenné tettünk veszélyes állatokat, az ítéletidőtől és a természeti katasztrófáktól megvédő épületeket emeltünk, különös veszélyek ellen olyan szervezeteket hoztunk létre, mint a tűzoltóság. Jóllehet azt hisszük – vagy véljük hinni –, hogy a sorsot Isten irányítja, minden lehetségest megteszünk annak érdekében, hogy az Isten által küldött sorsot vagy elhárítsuk, vagy ha mégis bekövetkezett, legalább csökkentsük a károkat. Ravaszságra kényszerítjük Istent, és arra, hogy gonosz szándékai elérése érdekében (micsoda káromlásba estünk hirtelen!) védekezésünk hiányosságait használja ki. Olykor-olykor persze sikerül elérnie céljait; például sikerül neki egy ugráló kő segítségével megölnie egy hozzánk közel álló embert. És ekkor magatartásunk hirtelen átcsap valami másba. Ismét megemlékezünk Isten rendeléséről, és köteles jámborsággal használjuk a bevett mondást Istenről, a mindenhatóról, akinek úgy tetszett… És keressük a szándékait: Meg akar büntetni minket (miért?), vagy próbára akar tenni? Az ilyen kérdések azt jelentik, hogy bizalmatlanok vagyunk Isten iránt, és ezt az „istenfélelem” szép szavával fejezzük ki…

De nem így van ám! *Egyetlen apa* sem érdemel tőlünk bizalmatlanságot, a mennyei Atya pedig végképp nem. Ha a gyerekek bizalmatlanok az apjukkal szemben, akkor zavart a vi-

szonyuk. Bizonyosak lehetünk abban, hogy nem a mennyei Atya küldi a gonosz sorscsapásokat. Ellenkezőleg, őt is súlyosan érinti szerencsétlenségünk. Meg fogja próbálni, hogy enyhítsen rossz tapasztalatainkon, és bizonyára szomorú, ha nem képes ezt megtenni…

Megtörténik például, hogy valaki nem veszi észre a fenyegető veszélyt, és védtelenül ki van szolgáltatva neki. (Nagynénénket is meglepte a halált hozó kő, de elítélhetnénk a kőhullás elleni védőintézkedések hiányosságát is.) – Egy másik eset, amelytől eláll a szavunk. Egy fiatal házaspár síelni megy. Magukkal viszik hároméves gyereküket, akit nem tudnak senkire ráhagyni. Melegen bebugyolálják egyfajta hátizsákba, amelyből kilógnak a lábacskái. Hideg nap van, a szülőknek feltűnik, hogy a gyerek ismételten halkan nyöszörög. Este megmutatják az orvosnak, aki megállapítja, hogy a gyerek mindkét lába elfagyott, és amputálni kell… Nem ismerek ennél szomorúbb megpróbáltatást – de ez is tetszett Istennek? Azért büntette meg az ártatlan gyereket, mert szülei egy pillanatig sem gondoltak erre a szörnyű veszélyre? Ezúttal Istennek semmit sem kellett előre elrendeznie, hogy (mondjuk így:) kivitelezhesse tervét. Még csak mindenhatóságával sem kellett előállnia, hogy elérje a gonosz hatást. Avagy nem éppen mindenhatóságát kellett volna bevetnie, hogy megakadályozza a szerencsétlenséget? Csupán a hőmérsékletet kellett volna egy kicsit enyhítenie; nem tette meg. Nyilvánvaló, hogy szabadjára szokta engedni a természetet.

Jézus bizonyságtételei Isten mindenhatóságáról?

Mit mond Jézus Isten mindenhatóságáról? Sosem nevezi mindenhatónak a mennyei Atyát. De nem hagyományozták-e ránk olyan megnyilatkozásait, amelyeknek a megfogalmazása azt a benyomást kelti, mintha honfitársaihoz hasonlóan ő is hinne Isten mindenhatóságában? Ne titkoljuk el ezeket az olvasó elől!

Jézus így imádkozott a Getszemáni-kertben (Mk 14,36):

Abba, Atyám, minden lehetséges neked, távoztasd el tőlem ezt a kelyhet! De ne (az történjék), amit én akarok, hanem amit te akarsz!

Ez elég világosnak látszik: *Neked minden lehetséges.* De éppen ez a mégoly világos kijelentés nem hangzik olyan határozottan a másik két evangélistánál, aki beszámol erről az eseményről. Máténál ez áll (26,39): „Atyám, *ha lehetséges neked*, távozzék el tőlem ez a kehely; de ne ahogy én akarom, hanem ahogyan te akarod!" Lukácsnál pedig (22,42): „Atyám, *ha akarod*, távoztasd el tőlem ezt a kelyhet! De ne az én, hanem a te akaratod történjék meg!" Hogyan magyarázzuk a különbségeket? A Márk szerinti evangélium számít a legrégebbinek. Ha mind a három evangélista elmeséli egy és ugyanazon esetet, akkor Máté és Lukács rendszerint Márk beszámolóját követi. Nagyon is lehetséges viszont, hogy ezúttal bizalmatlanok voltak a Márk által áthagyományozott szavakkal szemben, és úgy változtatták meg azokat, ahogyan véleményük szerint beleillettek Jézus szájába. De az is lehetséges, hogy a környezetükben megtalálható verziók körül az evangélisták azt választották ki, amelyik a legvalószínűbbnek tűnt számukra. – Mindenesetre: amikor a Getszemáni-kertben a Mester félrevonult, hogy imádkozzék, magával vitte három tanítványát, Pétert, Jakabot és Jánost, s egy ponton megparancsolta nekik, maradjanak ott, és várják meg, ő maga pedig néhány lépéssel tovább ment, és leborulva imába merült. Úgy tűnik, a bizonyos távolságban álló fültanúk kifogástalanul érzékelték ugyan a kehelyről mondott szavait, de azokat nem, amelyek Isten hatalmára vagy akaratára vonatkoztak…

Akárhogyan legyen is – feltételezzük most, hogy Jézus ténylegesen a Márk által áthagyományozott szavakat használta: „Minden lehetséges neked." Ugyanazt jelentik ezek a szavak, mint az, hogy „te mindenható vagy"? – Ebben az órában Jézus a döntésért küzd. Elébe menjen a fenyegető letartóztatásnak, ami alighanem egyúttal azt is jelentette, hogy elszenvedje-e ügyéért a halált – vagy kitérjen a fenyegetés elől, és eltűnjön, hogy később ismét folytassa, és végbevigye feladatát? Mindkét út lehetséges. Azt kéri a mennyei Atyától, mutassa meg neki a helyes utat: 'Te dönts rólam; bármi legyen az – minden lehetséges neked, hogy helyesen dönts –, ahhoz fogok igazodni.' Halandó emberként természeténél fogva hajlik arra, hogy elkerülje a „kelyhet", és életben maradjon. De azt mondja: 'De nem azt fogom tenni, amit én akarok, hanem amit te akarsz és tanácsolsz.'

Egy másik hely: Itt nincs bizonytalanság a hagyományt illetően, ugyanaz a három evangélista egybehangzóan számol be. Arról a sok tekintetben tanulságos jelenetről van szó, amelyben egy fiatalember Jézushoz megy azzal a kérdéssel, mit kell tennie ahhoz, hogy elnyerje az örök életet. A Mesternek megtetszik a fiatalember. Végül azt tanácsolja neki, adja el minden vagyonát, a pénzt adja a szegényeknek, és tanítványaként menjen vele. A fiatalember elpirul, nem tudja elhatározni, hogy elszakadjon a birtokától, és szomorúan távozik. A súlyosan csalódott Jézus ekkor mondja el a tanítványoknak azt a keserű mondást, hogy előbb megy át a teve a tű fokán, mint hogy egy gazdag bejutna Isten Országába. A tanítványok megmerevednek a rémülettől; a Mester szavaiból ugyanis ezt a kétségbeesett következtetést vonják le: Csak az kell, hogy valaki például véletlenül gazdag legyen – és milyen sokan álmodoznak erről! –, és máris képtelenség, hogy részese legyen Isten Országának. Ha ez így van, lehetetlenség, hogy valaha is eljöjjön Isten Országa. Olvassuk el, hogy Jézus, aki maga is csüggedt, hogyan reagál a tanítványok komor hangulatára (Mk 10,26-27):

„Ők azonban rendkívüli módon megrettentek, és így szóltak egymáshoz: Hát akkor ki menekülhet meg? Jézus rájuk tekintett, és így szólt: Embereknek ez lehetetlen, de Istennek nem; mert Istennek minden lehetséges."

Nem úgy látszik, hogy ez világos utalás Isten mindenhatóságára? Hiszen „Istennek minden dolog lehetséges". Jelentős itt egy látszólag mellékes körülmény, nevezetesen az a megjegyzés, hogy „Jézus azonban rájuk tekintett". Nem említenék meg ezt a pillantást, ha nem tartott volna feltűnően sokáig, talán kínosan sokáig. Csak egy idő után érkezik a válasz: „Embereknek ez lehetetlen, de Istennek nem; mert Istennek minden lehetséges." Ez a válasz aligha követelt hosszas megfontolást; akkor és ott kéznél volt, és minden olyan beszélgetésben, amely Isten tervei körül forgott, ha valaki részéről elhangzott egy „Lehetetlen!", fel kellett törnie annak az ellenvetésnek, hogy „márpedig Isten mindenható". Miért nem mondja ki Jézus rögtön? Mélyen ülő gátlás akadályozza ebben, hiszen Isten Országának eljövetelét éppen hogy nem szokta összekötni az isteni kegyelem és mindenhatóság gondolatával. Nem azt mondja: 'Hozd el nekünk a te országodat', hanem azt: 'Jöjjön el a te országod'. Tanításának újdonsága éppen ebben áll: A mi dolgunk, embereké, hogy gondoskodjunk „eljöveteléről". Ezért mielőtt az Isten mindenhatóságára való kényelmes utalással oldaná fel a pillanatnyi megdöbbenést, maga is tisztában akar lenni önmagával, kimondhatja-e a feltoluló gondolatot, és ha igen, milyen értelemben. Csak a Jó Hír szelle-

mének megfelelően értheti: A mennyei Atya mindenkinek ad „szent lelket”, a gazdagnak is, ha egész szívvel hitet tesz a Jó Hír mellett. És a „szent lélek”, ami azt jelenti, „szent lelkesedés”, elhárít minden akadályt. Istennek minden lehetséges – az is, hogy valaki még a gazdagság akadályát is legyőzze.

Tréfálkozás egy különleges mindenhatósággal

Egyetlen apa sem mindenható. Jézus sem szólít fel soha az Isten mindenhatóságába vetett hitre. Ám alkalomadtán beszél egy igen különös isteni hatalomról, amely képes arra, hogy hatalmas dolgokat indítson el, és változtasson meg az emberi szívekben. A bizalom ereje, de az önbizalom és a bizonyosság ereje is, a *pisztisz* (amit nem egészen találóan fordítanak általában „hit”-nek) képes az Isten által fellobbantott lelkesedés segítségével túlnőni önmagán, felülmúlni önmagát; ennek a *pisztisz*nek Jézus egyenesen mindenható lehetőségeket tulajdonít, persze példázatszerű tréfálkozással. Gondoljunk a hegyeket mozgatásról szóló szavaira (Mk 11,22-23):

„Bízzatok Istenben! Bizony, mondom nektek: Aki ennek a hegynek azt mondja: 'Emelkedj föl, és vesd magad a tengerbe!', és szívében nem kételkedik, hanem hiszi, hogy amit mond, megtörténik, az részesül is ebben.”

A hegyet mozgatás vakmerő gondolatával a Mester megint megenged magának egy szellemességet, ezúttal egy példázatszerű tréfa formájában. Megjátszott hevességgel a valóság látszatát kölcsönzi egy nyilvánvaló lehetetlenségnek: „Bizony, mondom nektek” – és kiterjesztett karral rámutat a táj valamelyik hegyére, és miközben villámló tekintete egyik hallgatójáról a másikra siklik, azt mondja: 'Ha valaki ennek a hegynek azt mondja: Emelkedj föl, és vesd magad a tengerbe, és ha a legcsekélyebb kétség nélkül bízik abban, hogy amit megparancsol, megtörténik, akkor a hegy teljesíteni fogja a parancsot!' Úgy képzelem, a Mester elvárja, hogy valamelyik hitetlenül pislogó hallgatója felszólítja, hogy maga igazolja tettel az állítását – amit aztán ő őszinte nevetéssel elhárít? Nem, ilyen mértéktelen önbizalom bennem sincs!' És rögtön ezután megmagyarázza vakmerő állításának példázatszerűségét: A bensőnkben lévő bizonyosság és bizalom képes arra, hogy felemeljen, és a tengerbe vessen egy egész gondhegyet.

Ezt a tanító tréfálkozást legalább még egyszer alkalmazta – csak közben nem egy hegyre mutatott rá, hanem egy eperfára; ez a tréfája, ha lehet, még groteszkebb (Lk 17,6):

„Ha csak akkora hitetek lenne, mint egy mustármag, akkor azt mondanátok ennek a epefának: Szakadj ki gyökerestül, és ültesd át magad a tengerbe – és ő engedelmeskedne nektek.”

Az eperfa önmagát szakítaná ki gyökerestül, és ültetné át magát a tengerbe… És csak egy mustármagnyi apróságú hitre – mondjuk itt is: bizalomra és önbizalomra – lenne szükség: akkor el tudnátok érni ezt! És ahogy nyíltszívűen ismét bevallja: nem, még azzal a mustármagnyi meggyőződéssel sem rendelkezik, amire ehhez a bűvészmutatványhoz szükség lenne, azzal újból arra mutat rá, milyen csodákat vihet végbe viszont a mennyei Atyába vetett bizalom és az önbizalom – *a szívünkben*!

Kizárólag Jézus képes arra, hogy ilyen játékos és tréfás módon bánjék a mindenhatóság fogalmával.

Mindenhatónak tartja-e Jézus a mennyei Atyát?

Jézus a maga teljesen természetes érzékelésével és gondolkodásával sosem veszi számításba Isten valóban mindent átfogó mindenhatóságát. Lássunk erre egy utolsó példát (Lk 23,34):

„Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!”

Ha feltételeznénk, hogy mindenhatósága alapján Isten határozta el Jézus kivégzését ezeknek az embereknek a keze által, akkor ezek az emberek az ő isteni akaratának végrehajtói lennének. Az „Atyám, bocsáss meg nekik…” kérésnek ekkor szükségszerűen magában kellene foglalnia: 'Bocsáss meg nekik, mert félre lettek vezetve, és nem tudják, mit cselekszenek. És kivezette félre őket? Végső soron nyilván *te*, a mennyei Atya' – hiszen feltételezzük, hogy ő határozta el Jézus kivégzését, és mindenhatóságával ő irányította úgy az eseményeket, hogy ez bekövetkezzék. Ám egyszerűen lehetetlen, hogy Jézus ilyen iszonyatot feltételezzen a mennyei Atyáról. Kérése csak annyit mond, és senki sem érti másképp: 'Ezek az emberek azt hiszik, hogy igazságosan járnak el, és nem tudják, mekkora igazságtalanságot követnek el – bocsáss meg nekik!'

Jézus biztosan nem tartozik azok közé, akik egyrészt meg vannak győződve Isten mindenhatóságáról, másrészt azonban mégsem engedik teljesen érvényesülni ezt a meggyőződésüket, ha ahhoz ragaszkodva feloldhatatlan ellentmondásba keverednek. Nem lehetséges, hogy Jézus olykorolykor ne higgyen abban, amiben egyébként hisz.

Jézus hisz a mennyei Atya változhatatlan jóságában. Ha Isten a sors mindenható irányítója lenne, akkor nem létezne emberi felelősség, mivel ebben az esetben minden gaztettre ő ösztönözne minket. Mivel azonban emberi felelősség létezik, Isten nem a sors mindenható irányítója.

Forrás: „Vater unser”. Das Christentum im Widerspruch zu Jesus, 1992, 134-146.

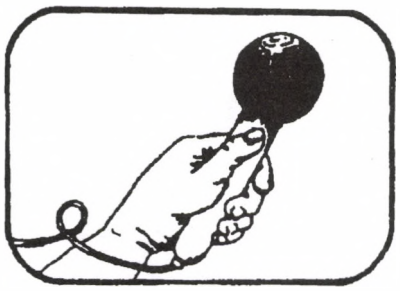

Vita az igazi Istenről

Interjú *Klaus-Peter Jörns* teológussal és *Peter Steinacker* egyházelnökkel

Publik-Forum: *Jörns professzor úr, Ön amellett száll síkra, hogy a kereszténységben vegyünk búcsút bizonyos hitbeli elképzelésektől, különben a kereszténység nem őrizheti meg hitelességét. Ön megkérdőjelezi a kereszténységnek azt az igényét is, hogy az egyedül igaz vallás legyen. Szükséges búcsúvételek című könyvében azt mondja, hogy a kereszténység éppen olyan, mint minden más vallás. Mik az érvei?*

Klaus-Peter Jörns: Minden vallás felfogott valamit Istenből. A vallások átvesznek egymástól bizonyos tapasztalatokat, helyesbítik és kiegészítik egymást. Az én meglátásom szerint két nagy hagyományág van: a buddhista-hinduista és az egyiptomi-zsidó-hellenista-keresztény. A vallások mindig szoros kapcsolatban állnak az őket körülvevő kultúrával, s az meghatározza őket. Sajnos eddig szinte minden vallás hajlamot mutatott az erőszakra, mivel – kinyilatkoztatásnak nevezett – Isten-észleléseiket abszolútnak tekintették. Ha teljesen meghagyták volna Istennek az igazságot, és szerényen kijelentették volna, hogy mindig csak Isten egy-egy meghatározott oldalát fogták fel, akkor hozzájárulhattak volna a békéhez. Egyetlen vallás sincs az igazság birtokában.

Publik-Forum: *Az Ön számára nem létezik Istennek Jézus személyében adott kizárólagos kinyilatkoztatása sem?*

Klaus-Peter Jörns: Kizárólagosnak egészen biztosan nem kizárólagos ez a kinyilatkoztatás. Jézus értelmezését meghatározták zsidó, de hellenista elképzelések is. Éppen a görög kultúrára és nyelvre történt átváltás során annyira megváltoztatták a vallási hagyományokat, hogy ma már nehéz megállapítani, Jézus személyével összefüggésben mi az, ami Isten történeti megtapasztalása, és mi az, ami emberi értelmezés. Jézusnak – mind életében, mind feltámadottként – nyilvánvalóan különleges képessége volt ahhoz, hogy magához vonzza, és személyében egybefűzze az akkor létezett vallási hagyományokat. Arra a kizárólagosságra, amelyet igen hamar neki tulajdonítottak, csak azért tehetett szert, mert képes volt a saját személyében összekapcsolni messiási és terapeutikus hagyományokat.

Peter Steinacker: Az a vallás, amely nincs meggyőződve arról, hogy igaz vallás, saját magát oszlatja fel. Ez nem csupán a kereszténységre érvényes. A vallásos emberek magától értetődően az igazságra alapozzák az életüket. Miből fakadna különben hitbeli bizonyosságuk? Ezért azt kérdezem Öntől, Jörns úr: Igaz állítás-e az, hogy minden vallás csak Isten egy bizonyos oldalát ragadja meg, illetve hogy egyetlen vallás sincs az igazság birtokában?

Jörns: Nem birtokoljuk az igazságot.

Steinacker: Honnan tudja ezt?

Jörns: Isten az igazság. Mi, emberek soha nem vagyunk képesek tökéletes nyelvi alakba foglalni ezt az igazságot. Ha Jézus az mondja Jánosnál, „Én vagyok az út, az igazság és az élet”, akkor ebből az következik, hogy az igazság azonos az élettel, és alávetett marad egy alapjában véve lezárhatatlan folyamatnak. Csak élve, halva és feltámadva ismerhetem meg a hit igazságát.

Steinacker: De Ön most azt állítja, hogy amit mond, az igaz?

Jörns: Hiszek abban, hogy amit mondok és megvallok, az velem igazzá fog válni.

Steinacker: Ön tehát nem egészen biztos abban, hogy igaz, amit Ön mond?

Jörns: Steinacker úr, Ön most egy elvont igazságfogalomhoz akar bilincselni engem. Azt hiszem, a formális logika ezen a területen nem a helyes útja annak, hogy tisztázzuk a vallási igazság kérdését.

Steinacker: Dehogynem, ettől függ a vallás megítélése. Ön nem mondhat egyetlen ilyesféle, objektíve igaz mondatot sem: „Minden vallás csak az igazság részeit látja.” Ezáltal ugyanis önmagát teszi meg minden vallás állítólag semleges döntőbírájává, aki – mint a király egy buddhista példázatban – az igazság egyedüli ismerője. De Ön nem képes bizonyítani az Ön tételének igazságtartalmát. Én minden vallásról feltételezem, hogy az igazságról beszél. Hiszen miféle mércém lehetne ahhoz, hogy azt mondjam egy muszlimnak, hogy az ő vallása nem igaz? Nincs ilyen mércém. A vallások mindig az igazság igényével lépnek fel, s ez az igény nem általam mint szubjektum által válik igazzá.

Jörns: A döntő kérdés mégiscsak ez: Mi bizonyul igaznak oly módon, hogy attól emberek helyesen élnek, és jól halnak meg? Ha emberek arról tanúskodnak, hogy Jézus Krisztus hordozza őket, és ők valódi erőnek élik meg életükben ezt a támogatást, tehát hogy a Szentlélek tanúsítja bennük Isten elevenségét, akkor ez a vallás számomra igaz.

Publik-Forum: *Ezzel szemben mi az Ön alaptörekvése, Steinacker úr?*

Steinacker: Jörns kolléga a tetszőlegességben landol az álláspontjával. Ilyen alapon mindenki mondhatja: „Az Úr ezt és ezt nyilatkoztatta ki nekem”, és akkor vége a vitának. Ez tiszta szubjektivizmus. Az igazságnak mindig kell hogy legyen objektív oldala, különben az emberek egyáltalán nem lennének képesek megérteni egymást.

Jörns: Nem ez a döntő probléma. Mi, keresztények már eleve négy evangéliumot találunk a Bibliában, s ezek teljesen eltérő álláspontokat képviselnek döntő kérdésekben. Kiélezetten azt lehetne mondani: A Bibliában két, egymástól eltérő vallás felé mutató tendenciákat lehet találni: Az egyikben Jézus Isten, a másikban egészen bizonyos, hogy Jézus éppen nem Isten. Ezért úgy találom, hogy az emberi Isten-megtapasztalás hitelessége a döntő, tehát első lépésben félre kell tennünk az igazság kérdését, és csak egy második síkon kell szóba hoznunk.

Steinacker: Miért döntött akkor úgy a korai egyház, hogy Jézus személyének négy látásmódját, ahogyan ezek az evangéliumokban kifejeződnek, együtt kell szemügyre venni?

Jörns: Azért, mert itt az igazság négy távlatáról van szó. A döntő az, hogyan közelítik meg Jézust az emberek. Ezek a megközelítések mindig sokfélék. Ezért Jézus elevenségének dokumentálásához nem lehet előírni egyetlen utat. Ugyanígy látom a vallások egymás közötti, illetve Istenhez fűződő viszonyát. Isten észlelései szintén különbözőek, olykor ellent is mondanak egymásnak, de mindegyik az egy és egyetlen Istenre vonatkozik. Ez az én hitbeli bizonyosságom.

Steinacker: De itt kezdődik a probléma: Milyen jogon mondhatja Ön, hogy a különböző vallásokban egy és ugyanazon Istenről van szó? Csak akkor mondhatja ezt, ha létezik valami közös, ami átfedi ezeket a különböző távlatokat, és amiről beszélhetünk egymással. A kereszténységben a Jézus Krisztushoz fűződő kapcsolat a hit lényege. A kérdés az: Hogyan élhetek meg ma eleven, az üdvösséget közvetítő kapcsolatot egy olyan személlyel, aki már nem él? Ha – keresztényi módon nézve – az Isten-megtapasztalás útjaként írjuk le Krisztust, akkor ezt csak abban az esetben tehetjük meg, ha ugyanakkor a Szentlélekről is beszélünk, aki ma ismét jelenvalóvá teszi Jézus Krisztus szavát, művét és személyét. Az a mód tehát, ahogyan a keresztények teológiát művelnek, sajátosan keresztény mód, amely különbözik a teológia más kifejezésformáitól. A keresztény teológia abból él, hogy összekapcsolja a történeti gondolkodást a szisztematikus gondolkodással. Ez nem minden vallásban van így.

Publik-Forum: *Ha Jézus annak idején arra bátorította az embereket, hogy lépjenek közvetlen kapcsolatba Istennel, akkor ma is szert tehetünk ilyen közvetlen Isten-megtapasztalásra. Szükségünk van ehhez Jézusra?*

Steinacker: Az Istenről szerzett tapasztalatok mindig közvetett, közvetített tapasztalatok. Keresztényként hisszük, hogy az emberek Jézus által Isten-tapasztalatot szerezhettek, és ma is szerezhetünk ilyen tapasztalatokat Jézus Krisztus által. Mivel Jézusban és Jézus által Isten lényege vált és válik jelenvalóvá, ezért mondja az egyházi dogmatika a görög filozófia segítségével: „Jézus Krisztus valóságos ember és valóságos Isten.” Ez kísérlet annak elmondására, hogy Jézus egészen különleges módon tette jelenvalóvá Istent.

Publik-Forum: *Mármost Ön, Jörns úr, azt mondja, hogy Jézusnak ez az „Isten-közvetítési” módja nem volt olyan különleges, hogy ne lehetne más vallásokban is minőségileg ugyanolyan Isten-tapasztalatra szert tenni, mint amilyet a keresztények szereznek Jézus által.*

Steinacker: És azt hiszem, pontosan ez az az álokoskodás, amely az Ön könyvén végigvonul, Jörns úr! Az álokoskodás abban áll, hogy Ön eleve kizárja azt, hogy a vallások különböző Isten-megtapasztalásai teljességgel össze nem hasonlítható Isten-elképzelésekhez juthatnak el. Az Ön elgondolása tisztán formális, és teljesen kizárja a tartalmi különbségeket, illetve az Isten-tapasztalatok lehetséges összeegyeztethetetlenségeit.

Publik-Forum: *Steinacker úr, az Ön nézete szerint hol található ilyen összeegyeztethetetlenség?*

Steinacker: A muszlimok számára Allah az egyetlen út, aki üdvöt és vigaszt nyújt az életben és a halálban. És mit követel Allah? Engedelmességet követel teremtményeitől, és felkínálja irányítását, amelyet szabadsága folytán az ember követhet. Engedelmességi vallást akar, Jörns úr? Folyton ezzel vitázik a könyvében. Mit kezd Ön az iszlámmal az Ön vallási legyezőjén? Mindenki ugyanarról az Istenről beszél? Biztos, hogy nem.

Peter Steinacker

Jörns: Én is azt mondom, hogy a vallások részben ellentétes Isten-észleléseket képviselnek, amelyeken nem lehet harmonizálva, csak úgy átsiklani. Ennek ellenére Willigis Jäger egyszer nagyon szép képpel fejezte ki ezt: A vallások olyanok, mint egy üvegablak mozaikjai, amelyek együtt törik meg Isten fényét, amely az ablakon túl van. Ez annak a belátásnak a példázata, hogy az összes vallások értelmes módon csak *egy* Istenre vonatkozhatnak, amikor Istenről beszélnek.

Steinacker: Abszolút hamisnak tartom ezt a nézetet.

Jörns: Hogyhogy? Hiszen ma tudjuk, hogy a vallások egymást öröklik, kölcsönösen helyesbítik egymást, és új tartalmakat vesznek fel. Például az „Isten fiáról” alkotott egyiptomi elképzelést a keresztények Jézusra alkalmazzák, vagy például a gyógyító isten, Aszklépiosz képét átviszik Jézusra, a gyógyítóra és orvosra, s ezzel egyúttal megváltoztatják a vallási hagyományt. Itt az történik, hogy átöröklött megértési- és hitmintákat saját Isten-tapasztalatukra alkalmaznak. De mégis mindig az *egy* Istenről van szó. Búcsút kell mondanunk annak az elképzelésnek, hogy szükségképpen hitünk kötelező fejezeteiként kell átvennünk régi értelmezési modelleket, például Jézus halálának régi értelmezési modelljét. Ahhoz, hogy el tudjuk mondani, mit jelent Jézus, ma meg kell találnunk saját, a mi korunknak megfelelő kijelentéseinket.

Steinacker: Ez egészen más dolog. Magától értetődik, hogy a vallások átvesznek egymástól egyet s mást, és nem csupán mellékes dolgokat. Például Jézus egyetlen úgynevezett felségcíme sem eredetien keresztény eredetű. De azáltal, hogy a keresztények felhasználják őket Istenük lényegének leírására, sajátos módon megváltoznak. Például a zsidó messiási cím is alapvetően megváltozott, amikor a keresztények megörökölték. Ez a kölcsönös egymásra hatás azonban nem engedi meg azt a következtetést, hogy Aszklépiosz és Krisztus ugyanaz az Isten. A politeista vallásoknak is van olyan igazság- és abszolútság-igényük, amelyet komolyan kell venni. Tehát én sokkal tovább megyek, mint Ön, amikor komolyan veszem mindezeket az Isten-elképzeléseket, és jóváhagyom minden vallás abszolútság-igényét. Ekkor felvetődik az a teológiai probléma, hogyan beszélhetünk mi, keresztények továbbra is Isten egységéről, ha az istenségek üdvígéretei és az üdvösség útjai alapvetően különbözőek. Például az iszlámban Allah egy tökéletes és kész világot hagy a szabad emberekre, olyat, amelyhez semmit sem szabad hozzátenni. Mi, keresztények ellenben oly módon nyitottnak látjuk a teremtést, hogy az evolúciót is el lehet gondolni, és az ember Isten teremtésének folytatója, úgyszólván Isten partnereként. Az azonos szavak ellenére teljesen összehasonlíthatatlan dolgokról van szó. Ez az eltérő Isten-felfogás miatt van így. Ez a két Isten-elképzelés nem kiegészíti, hanem kizárja egymást.

Publik-Forum: *Ön tehát a mindenkori Isten-felfogásról folytatott vallásközi vitáért száll síkra?*

Steinacker: Nem vitáért, hanem tisztázásért. Ha érintkeznek is az istenségek ábrázolásai, ez nem jelent szükségképpen azonosságot.

Publik-Forum: *Jörns úr kritériuma, nevezetesen hogy egy Isten-elképzelés akkor igaz, ha az életet szolgálónak bizonyul, nem elég Önnek?*

Steinacker: Ez a vallásnak tisztán funkcionális szemlélete. Tartalmilag még semmit sem mond az egyes vallásokról.

Jörns: Számomra fontos, hogy azokat az alapszövegeket, amelyekre az egyes vallások hivatkoznak, megszabadítsuk attól a szereptől, hogy normák és dogmák szállítói legyenek. Nem szabad későbbi teológiai gondolkodási rendszerek szolgálatába állítani őket, amelyek számára mintegy bizonyítékokat szolgáltatnak. Létezik egy szép kép, amely szerint a vallások elbeszélő-közösségek. Ha kölcsönösen elmeséljük egymásnak hagyományainkat, akkor kicseréljük egymással különböző vallási tapasztalatainkat, és valamikor eljutunk egy olyan metszésponthoz is, ahol azt mondhatjuk: Igen, olyan jelenségről beszélünk, amelyet végső soron ugyanarra a forrásra tudunk visszavezetni, még ha közben eltérő képeket és fogalmakat használunk is. Ilyennek szeretném egy vallásközi beszélgetés kezdetét. Emögött háttérbe kell szorulnia annak a kérdésnek, vajon Isten-észleléseink igazak-e, vagy sem, és vajon tulajdoníthatunk-e nekik dogmatikai jelentőséget, vagy sem. Mert nem lehet egy fogalmi rendszer alapján értékelni más emberek tapasztalatait, és a dogmatikai kijelentéseket úgyszólván az emberi tapasztalatok normájává tenni. A vallásközi beszélgetésben abból kell kiindulnunk, hogy a vallás olyan formája felé haladunk, amely ma még nem áll rendelkezésünkre. Mindeddig csak csíraszerűen ragadtuk meg Isten tágasságát és szépségét, mivel olyan félelmetesen töredékesen élünk, gondolkodunk és teologizálunk is.

Publik-Forum: *Jörns úr, ebben az összefüggésben Ön viszonylagossá teszi a Bibliát. Az Ön szemében a Biblia Isten egyetemes észleléstörténetének egyik hagyománya, de valóban csak az egyik. Azt jelenti ez, hogy a keresztények számára is csekélyebb a jelentősége?*

Jörns: A Biblia számomra a döntő hagyomány. Meghatározott engem. De nem köthetem egy vallás igazságát ahhoz a körülményhez, hogy itt Európában, evangélikus keresztényként kereszteltek meg és nőttem fel. Az evangélikus kereszténység ettől még nem nyer elsőbbséget más vallásokkal szemben.

Steinacker: De annak, amit Ön mond, mégiscsak igaznak kell lennie, és jelentőséggel kell bírnia a többi vallás számára is?

Jörns: Amit mondtam, minden vallásra érvényes a többi valláshoz való viszonyában.

Steinacker: Ezáltal Ön egy objektív aspektust fogalmaz meg, és nem csupán olyasmit, ami pusztán szubjektív tapasztalaton nyugszik. Számomra ezen fordul a dolog. Ön az Isten szóval jelöli ezt az objektívet, de csak funkcionálisan nevezi meg, mit jelent, tartalmilag nem. Pedig definiálnunk kell, mit értünk azon, hogy „Isten”, mivel különben egyáltalán nem tudjuk, miről beszélünk. Különben nem tudnánk megértetni magunkat. A vallás területén nem lehet kizárólag a tapasztalatra támaszkodni, ha a tapasztalatot csak funkcionálisan és tisztán szubjektíven határozzuk meg, ahogyan Ön teszi. Önnek definiálnia kell, mi a vallási tapasztalat, mert a vallási tapasztalatnak természetesen különböznie kell például a pszichológiai tapasztalattól. Az a tapasztalat azonban, amelyre nincs fogalom, vak – ahogyan ezt a filozófus Immanuel Kant nagyon szépen tisztázta. Fordítva is érvényes, és Kant ezt is kidolgozta: tapasztalat nélkül a fogalmak üresek. Tehát tisztáznunk kell a kérdést, milyen tapasztalatok állnak azok mögött a dogmák mögött, amelyek ellen Ön annyira hadakozik.

Publik-Forum: *Meg tudná világítani ezt egy példával?*

Steinacker: Ahhoz, hogy Ön tapasztalatot szerezhessen arról, hogy Isten hatékonyan jelen van Jézus Krisztusban, olyan fogalmi elképzelésre van szüksége, mint Isten hármas egysége. Ha csupán történetileg gondolkodnánk, akkor azt kellene mondanunk: „Kár! Szívesen láttam volna Jézust, és szereztem volna tapasztalatokat róla, így azonban sajnos nem voltam jelen mindannál, amit írnak róla.” Lessing beszélt ezért a történelemnek arról a csúf árkáról, amely áthidalhatatlanul terpeszkedik a Lélek és az erő akkori bizonyítékai és köztünk, mai emberek között. Annak érthetővé tételéhez, hogy a Jézusról mint Isten-eseményről akkoriban szerzett tapasztalatok ma, kétezer évvel később is lehetségesek minőségileg analóg módon, Önnek a Szentlélek elméletére van szüksége. Már csak sápadt emlékezések tekintenének vissza erre az emberre, Jézusra, ha nem létezne a Szentlélek, aki itt és most jelenvalóvá teszi számunkra Istent és az ő üdvösséget adó közelségét. Jézus nevében ma is akként tapasztalom meg Istent, mint aki megtartja és hordozza az életemet. Abban egyetértek Önnel, hogy a Bibliával nem szabad visszaélni abban az értelemben, hogy dogmarendszerek alátámasztására használjuk. De hát melyik teológia tesz manapság ilyesmit?

Publik-Forum: *Definiálta-e Jézus a maga Istenbe vetett hitét?*

Steinacker: Hát persze! Persze elbeszélések útján. Ezek is olyan Isten-felfogást feltételeznek, amelyet Jézus oszt Izraellel.

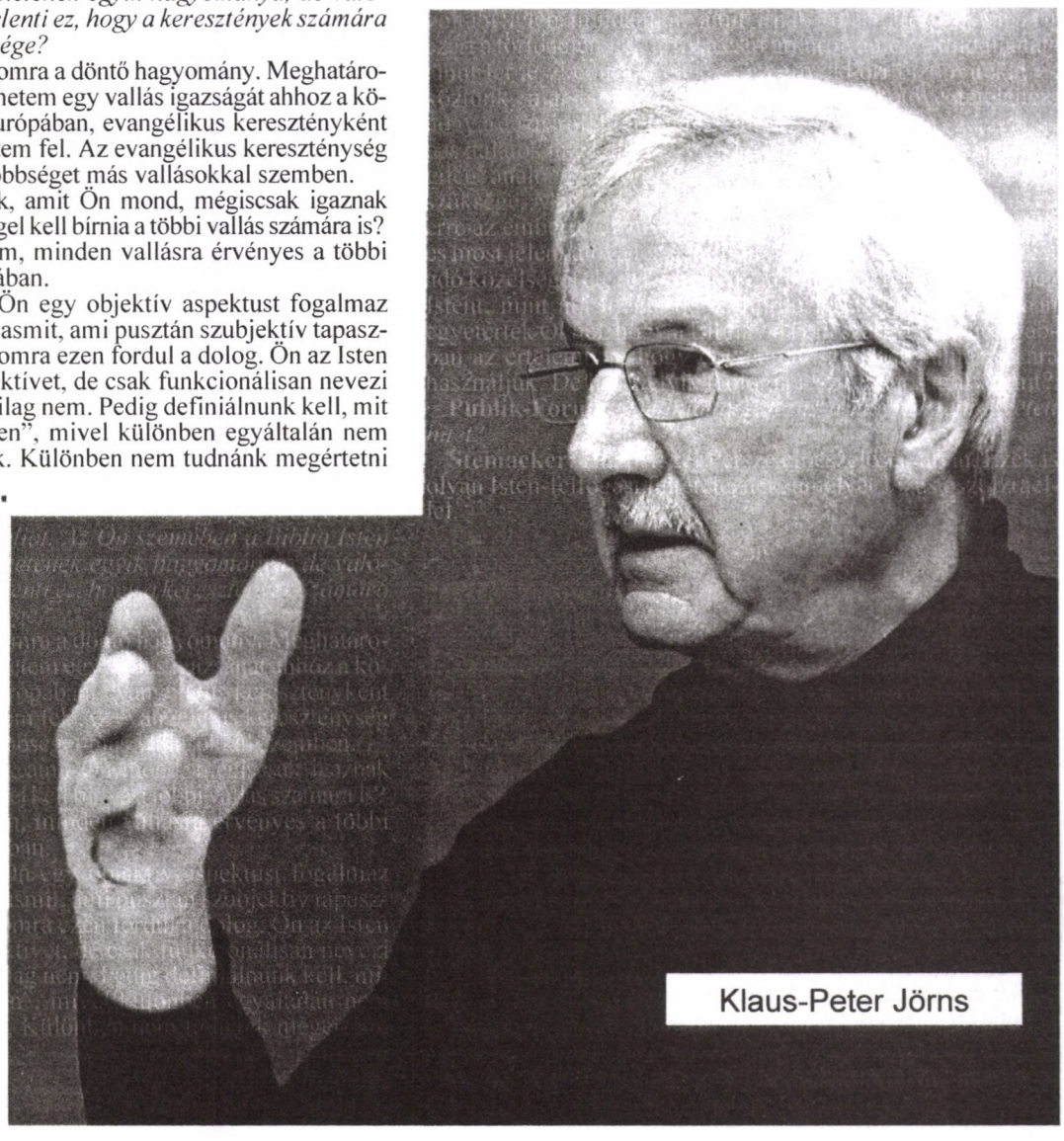

Klaus-Peter Jörns

Publik-Forum: *Mi az, amit Ön konkrétan Jörns úr szemére vet?*

Steinacker: Nagyon szépnek találom, hogy a vallásközi dialógusban elbeszélő-közösségeket hozzunk létre, és kölcsönösen elmeséljük egymásnak, mi tartja meg és hordozza az életünket. Létre kell hoznunk a bizalmat. Ez nem lehetséges, ha rögtön egymásnak esünk merev teológiai gondolkodási modelljeinkkel. De az értelmünkkel üzünk teológiát. Teológiai gondolkodási modelljeink nem öncélúak, és sosem voltak azok. A vallásközi párbeszédben is eljutunk valamikor arra a pontra, ahol napvilágra kerül eltérő identitásunk.

Publik-Forum: *Milyen feladatuk támad itt a nem-teológusoknak?*

Steinacker: Nekik is tudniuk kell, mit jelent az, hogy keresztények vagyunk, és éppenséggel nem muszlimok! Arról van szó, hogy ismernünk kell a különbségeket is, mert csak így alakulhat ki a saját identitásunk. Az identitás a különbözésből él.

Publik-Forum: *És hogyan kerülhetik el a vallásos emberek, hogy a köztük lévő különbség erőszakba csapjon át?*

Steinacker: Ez közös feladatunk. Kereszténveknek, muszlimoknak, zsidóknak, hinduknak és buddhistáknak egyaránt önkritikusan meg kell kérdezniük maguktól, milyen módon dolgozhatnak közösen a világbékéért – minden különbség ellenére. A többi vallás idegensége az alapja annak, hogy elviseljük őket, nem pedig az egyenlőségük. Ez a nagy különbség Jörns úr és köztem. Tolerancia esetén mindig létezik olyasmi is, amit elutasítok, mivel nem értem meg vagy idegen tőlem; hiszen különben elfogadásról lenne szó. Nem lehetek egyszerre muszlim és keresztény, mivel Allah mindig idegen is számomra, és az is marad, különben benne hinnék.

Publik-Forum: *Akkor hát kérdezzük meg, mi adja a kereszténység lényegét, eltérően más vallásoktól. A kereszténység mindenekelőtt a bűn és a bűnösség vallása? Jörns úr többek között az ellen a bibliai kijelentés ellen tiltakozik, hogy a bűn, tehát az Istenre mondott „nem" az oka az ember halandóságának. Azt állítja, hogy ma szükségképpen búcsút kell vennünk attól a kijelentéstől, hogy a halál „a bűn zsoldja".*

Steinacker: Az a kijelentés, hogy a halál a bűn zsoldja, fontos értelmezése az emberi alaphelyzetnek. Ez a Pál által megalkotott kép azt akarja mondani, hogy az ember önmagában véve meghasonlott és meghasadt lény. Az ember végességét a bűnnel hozza kapcsolatba. Ennek a mondatnak az értelmezését az nehezíti meg, sőt teszi majdnem lehetetlenné, hogy mi folyton morálisan fogjuk fel a bűnt. Ebben az esetben azonban ostobaság a szóban forgó mondat. Viszont nagyon találó kijelentés, ha szigorúan teológiailag fogjuk fel: A bűn az ember Istenhez fűződő viszonyát érinti.

Publik-Forum: *Ez a mondat azonban nem magyaráz meg semmit, csak leír valamit.*

Steinacker: A bűnt le lehet ugyan írni, de nem lehet megmagyarázni. Ezért írták le a bűnt mitikus történetek útján, például az első emberek bűnbeesésének történetével.

Publik-Forum: *De közben mindig az ember felelősségéről van szó. Hogyhogy?*

Steinacker: Felelősségről, vétkességről van szó, de ezt a vétkességet nem szabad morálisan, hibázásként felfogni. A teológus Paul Tillich ezt így írja körül: Minden emberi egzisztencia tragikus, mivel mély törés van az ember lényege és egzisztenciája között. Arról van szó, hogy a maga szétszakítottságában és megmérhetetlenségében magyarázzuk az emberi életet. S a magyarázat így hangzik: Ember, miattad, az ember voltod miatt vannak így a dolgok, ahogyan vannak. Mindazonáltal ekkor felvetődik a kérdés: Hogyan jöhet létre ilyen deficit, ha a teremtés Isten jó teremtése? Ezért vált a bűn fogalma az egyik legnehezebb fogalommá a teológiában. De ha elvetjük, akkor elveszítjük a teológia és a konkrétan megélt élet összekapcsolódását.

Jörns: Számomra a halandóság a teremtés alkotórésze. Annak az elképzelésnek, hogy a halál a bűn zsoldja, óegyiptomi gyökerei vannak, mégpedig az a hit, hogy léteznek az ember életútjával kapcsolatos követelmények, amelyeket az utolsó ítéleten majd felülvizsgálnak. Aki nem teljesíti ezeket a követelményeket, az nem támadhat fel. A bibliai zsidóságban, amely csak későn jutott el a feltámadás tételéhez, az abszolút engedelmesség követelménye lett ebből: az élethez való jog immár a Tórával szembeni engedelmességtől függ. De hát mégiscsak lehetetlen, hogy Isten csak korlátozott életjogot adjon az embernek, akit megteremtett, és akit szeret! És hogy aztán egy harmadik szereplőnek – embernek vagy állatnak – kelljen áldozati halálával helyettesítő módon visszavásárolnia az élethez való jogot, és kiengesztelnie a vétket. Ez jellegzetes ókori gondolkodásmód volt, de ettől – éles kritikával – az ószövetségi próféták is elhatárolódtak, és Jézus is elhatárolódott. Jézus hangsúlyozza: Maga az ember áll kihívás előtt, a szívével és a hitével. Az Istenhez fűződő viszony közvetlenségéről van szó. Jézus igehirdetése e tekintetben kvantumugrást jelent a vallástörténetben. Isten feltétlen szeretetéről van szó, amelyet semmiféle teljesítménnyel vagy áldozattal nem lehet megvásárolni. A hit nem engedelmességet jelent, hanem az Isten szeretetébe vetett bizalmat. Ennyiben Jézus megvált minden megváltói vallástól, amelyekben a halál büntetés, s az üdvösséget teljesítményekkel szerzi meg az ember.

Steinacker: Ön rossz képet fest a vallásokról, Jörns úr! Az egyiptomi vallás nem csupán engedelmességi vallás volt. Az egyiptomiak Halottas könyve olyan Istent ábrázol, aki kegyelmes Istenként megmutatja annak az útját, hogyan lehet megbirkózni az élettel. Egyébként az az elképzelés, hogy az ember szétszakított lény, minden vallásban megtalálható. Ez nem zsidó-keresztény találmány. Minden vallás abból indul ki, hogy az ember rászorul az üdvösségre.

Jörns: Mit ért Ön az „üdvösség" szón?

Steinacker: Az üdvösség a szétszakítottságtól való megszabadulást jelenti, az örök üdvösséget, részesedést Isten örök életében. A vallások nagyon különböző utakat mutatnak ahhoz, hogyan lehet meggyógyítani ezt a szétszakítottságot. Itt van például a törvény útja, ez a Tóra útja. A magunkat az Isten akaratának való megadás útja az iszlám útja. Más vallások bizonyos rítusokat ajánlanak, amelyek elegendőek. Ismét mások az eksztázis útján oldják fel a szétszakítottságot, vagy megfordítva, az eksztázisban találják meg üdvösségüket. Ezek különböző utak, amelyek azt mutatják, hogy Isten vagy az istenek nem hagyják egyedül az embert, hanem kiemelik nem-morálisan bűnös állapotából. E tekintetben kategoriálisan különböznek, noha funkcionálisan azonosak. Minden vallás látja, hogy az ember rászorul az üdvösségre. Az üdvösség általuk mutatott útját illetően azonban áthidalhatatlan különbségek vannak köztük. A bűn azonban teológiai probléma marad.

Publik-Forum: *De ki viseli érte a felelősséget? Isten? Az ember?*

Steinacker: Ön most okságilag gondolkodik, az ok iránt érdeklődik. A mítoszok azonban nem okságilag gondolkodnak.

Jörns: Dehogynem! Éppen a halállal és a halandósággal kapcsolatban beszél sok mítosz arról, hogy az emberek kezdetben halhatatlanok voltak, és aztán hibázásaik folytán, úgyszólván büntetésből váltak halandókká.

Steinacker: De hát ez egyáltalán nem okságí gondolkodás. Nem azért vagyok halandó, mert Ádám olyan ostoba volt!

Jörns: De bizony, ez okságí gondolkodás: Az első emberek gonoszsága miatt jött a világba a halál, mondja Pál.

Steinacker: De akkor jó mentségem lenne: „Ádám volt az!" Nem, Pál is arra gondol, hogy minden lét megtört lét. Azt a kérdést, hogy ez miből fakad, nem lehet megválaszolni.

Publik-Forum: *És akkor a felelősség kérdését sem lehet tisztázni?*

Jörns: Én bizony úgy találom, hogy Isten felelős azért, hogy az élet olyan, amilyen. Mindenesetre feltűnő, hogy felelős egyházi emberek már semmi teológiailag megalapozott dolgot nem tudnak mondani nagyobb katasztrófák, például földrengés vagy hasonlók esetén. Hiszen ezekben a helyzetekben világossá válik: Az egész Föld halandó képződmény, mivel nem az örökkévalóság számára lett megalkotva. A szenvedés olyan tapasztalat, amely lényegileg hozzátartozik az élethez.

Publik-Forum: *A döntő probléma mégiscsak az, hogy azt mondják: Jézus meghalt értünk. De hogy konkrétan minek az érdekében halt meg, azt nem lehet kideríteni.*

Steinacker: Dehogynem, a szétszakított világért. Ez a keresztény hit központja.

Jörns: Az én hitemnek nem.

Steinacker: Az én hitem központjában az a tapasztalat áll, hogy Isten Jézusban megszüntette az emberi egzisztencia

említett szétszakítottságát. Különben mi okból kellene hinnem benne?

Jörns: Azt a kijelentést, hogy Jézus meghalt értünk, a kiengesztelés gondolatából lehet levezetni. Jézus korában ez szokásos kísérlet volt arra, hogy megtisztítsák az Isten és az ember közti viszonyt. Ha azonban abból indulunk ki, hogy Isten feltétel nélkül, önmagától szeret, akkor érvényét veszíti ez a gondolkodásmód. Jézus legfeljebb abban az értelemben halt meg értünk, hogy a fenyegető kivégzésre való tekintettel sem árulta el a maga útját.

Steinacker: Ez a felfogás Szókratészre is illik, ő is végigjárta az útját a keserű végig. Szókratész azonban filozófus, nem üdvösséghozó.

Jörns: Isten lélek és szeretet. Számomra ez a kijelentés alkotja Jézus igehirdetésének központját.

Steinacker: Ezzel a kijelentéssel semmi problémám nincs. Számomra azonban elválaszthatatlanul hozzátartozik az a hittétel is, hogy Jézus értünk halt meg.

Publik-Forum: *Tehát engesztelő halált halt?*

Steinacker: Ez kísérlet annak megfogalmazására, miben áll Jézus jelentősége. Akkoriban ezt egyáltalán nem tudták találóbban kifejezni, mint áldozati elméletekkel. Abban a világban, amely áldozatbemutatásokból élt, az áldozat-fogalom segítségével kellett megmagyarázni, miért nincs szükség többé áldozatbemutatásokra. És ezt még ma is el lehet így mondani.

Jörns: Ön tehát összességében egyetért az áldozati logikával?

Steinacker: Ezzel a pontosítással mindenképpen.

Jörns: Én nem. Az az állítás ugyanis, hogy Jézus engesztelő halált halt, feje tetejére állítja Jézus igehirdetését. Nem Jézus vére által, hanem Isten szabad szeretetéből van békességünk Istennel.

Steinacker: Ezt megint nem tartom jónak. Az áldozati logika keretében jól le tudom írni, hogy nincs többé szükség áldozatbemutatásra ahhoz, hogy elnyerjük az üdvösséget. Ezért a kereszténység nem is áldozati vallás – ellentétben például az iszlámmal. Az „értünk” kijelentés annak az útját írja le, hogyan lehet meggyógyítani a tragikus emberi alapfeltételeket: nem saját erőfeszítéseinkkel és áldozatokkal, hanem tiszta jóságból, mivel Isten szeretet és lélek. Mivel Isten ezt az utat járta értünk Jézusban, nincs szükség arra, hogy teljesítményekkel, engedelmességgel, eksztázissal vagy aszkézissel dolgozzunk meg az üdvösségnek ezért az útjáért. Ha azonban mi, keresztények azt mondjuk Istenről, hogy ő szeretet és lélek, akkor ezt minden olyan vallással szembeni kritikával mondjuk, amelyek számára Isten valami más. És ezzel ismét beszélgetésünk elejéhez jutunk el.

Jörns: Amíg az egyházak az úrvacsorán vagy a misén azt mondják, hogy Jézus (engesztelő) áldozati halált halt – a bűnök bocsánatára –, addig a kereszténység is olyan áldozati vallás marad, amely a halálos erőszakot összekapcsolja Istennel, és ezáltal igazolja. Nem azt hiszem, hogy Jézus meghalt értünk, hanem azt, hogy értünk élt, hogy megszabadítson minket a régi, félelemkeltő istenképektől. Ezért az igazságért még azt is hagyta, hogy kivégezzék.

Hartmut Meesmann és ***Peter Rosien***

Forrás: Publik-Forum, 2006/14

Klaus-Peter Jörns (67) 1981 és 1999 között a berlini Vallásszociológiai Intézetben a lelkipásztorkodástan evangélikus professzora volt (önálló interjú: „érted vagyok”, 2005. április). Peter Steinacker (62) a rendszeres teológia címzetes professzora a marburgi egyetemen, 1993 óta Hessen és Nassau Evangélikus Tartományi Egyházának elnöke.

Isten a távolban

„Nemcsak a közelben vagyok Isten – így szól az Úr –, hanem Isten vagyok a távolban is!” (Jer 23,23)

A csecsemő biztonságérzetét anyja közelsége határozza meg. Fejlődésével fokról fokra oldódik ez a testi jelenlét-igény. A „megengedett távolság” a hónapok, évek teltével egyre növekszik: a szoknyaszéltől a látótérből való kiesésig, s el egészen a napokig tartó távollétig.

Így vagyunk spirituális biztonságérzetünkkel is. Kezdetben olyan görcsösen kapaszkodunk az isteni szoknyaszélbe vagy nadrágszárba, akár a pici gyermek az anyjáéba vagy apjáéba. Belső egyensúlyunkhoz kell a kézen fogva vezetés biztonsága, az állandó hitbeli feldobottság, az Isten-bizonyítékok fellegébe burkolt hit-tapasztalat, a folyton bizonyítani tudó lelki kondíció. Azután előbb vagy utóbb eljutunk a „szemeimmel tanácsollak téged” élmény önállóságára. A hitpróbák nagy témái közé tartoznak azonban az „Isten a távolban” tapasztalatok. Hogy ez a messzeség kinél mekkora, az nemcsak rajtunk múlik. Olykor nem éppen fájdalommentesen tágul bennünk az ő jelenlét-tudata. Isten edzi lelki látásunkat, hogy a messzeségben is megsejtsük őt, hogy ráismerjünk azokban a helyzetekben, amikor bizony „kutatni” kell utána. A bibliai példák, a hithősök belső harcai mintát adnak, és segítenek begyakorolni ezt az „Isten a távolban” hitet. Lehet ez olyan költséges, pénzpusztító vállalkozás is, akár a tékozló fiúé. De beszédes az az Anna-féle bizalom, amely merte Isten tenyerében tudni a kis Sámuelt egy nyomasztóan istentelen kultuszhelyen, Éli főpap mellett (Sámuel 1. könyve, 1–2. fejezet). Az elhordozhatatlannak tűnő nagypénteki besötétedések is erről üzennek.

Vajon mekkora Isten-fogyatkozást bír meg a hitünk? Látjuk őt szeretteink koporsójánál is, vagy amikor álláskeresőben már a huszadik helyen utasítanak el, vagy amikor úgy kiürül a pénztárcánk, hogy már kenyérre sem futja? És amikor nemzetünk sorsa miatt aggódunk, megriadva attól a rémséges Isten-messzeségtől, amelybe testületileg kerülünk? De az is az „Isten a távolban” élmény, amikor a lábaink elvisznek ugyan a templomig, de akármi hangzik is ott, bennünk mindvégig süket csönd marad.

Ezek a tapasztalatok az elkeseredés vermébe taszíthatnak, de nem szükségszerűen. Mert eközben rálelhetünk egy különös boldogságra is. „Boldogok, akik nem látnak, de hisznek” – üzeni Jézus Tamásnak. Hogyan is lehet jól kijönni az „Isten a távolban” történésekből? A látáshiány mozgósíthat egy másfajta hitérzékelést! Belekapaszkodunk egy olyan belső tudásba, amelyet Gyökössy Endre a Római levél sorai alapján „akár-akár” hitnek nevezett: „Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem hatalmasságok, sem jelenvalók, sem következendők, sem magasság, sem mélység, sem semmi más teremtmény nem szakaszthat el minket az Istennek szerelmétől, mely vagyon a mi Urunk Jézus Krisztusban” (8,38). Micsoda hitbeli teherbírás ez? Hegyeket mozdító. Akik így hisznek, belülről hallják, amit nem látnak: „Isten vagyok a távolban is.”

Meg tudjuk-e bocsátani Istennek, hogy nemcsak kézen fogva vezet – még ha olykor nagyokat huppanunk is –, hanem mint igazán szerető Szülő, el akar juttatni egy nagyobb tágasságra és szabadságra? „Nemcsak a közelben vagyok Isten – így szól az Úr –, hanem Isten vagyok a távolban is!”

Vörös Éva

A Bokor archívumából

Turiák Ildikó

Assisi Szent Ferenc

(II. rész)

4. Ki vagy Te, Uram, én Istenem? (Dogmatika)

Ferenc válasza extatikus vallomás, amely mindig újabb és szorosabb találkozást szomjazó Istennel-találkozások sorozatában született meg.

4. 1. Extatikus vallomás

Az extatikus és a vallomás szavakat aláhúzom. Azért húzom alá, mert amennyire nem mindegy az, hogy mit mond valaki Istenről, majdnem annyira nem mindegy az sem, hogy amit mond, hogyan mondja. Szent Ferenc nem kikövetkeztetett és valamilyennek elfogadott ismeretlenről beszél, amikor Istenről szól, hanem megtapasztalt, megszeretett valóságról. Valakiről, aki meghódította; Valakiről, akinek ő örömmel hódol.

Mielőtt a száraz elemzés segítségével rátérnénk arra, hogy mit mond Ferenc erről a Valakiről, vessünk egy pillantást a hogyanra egy imádság erejéig. Ez az imádság egyébként egyetlen saját keze írásában ránk maradt műve.

Te vagy a szentséges Úristen, az egyetlen, aki csodákat művelsz.
Te vagy az erős, te vagy a nagy, te vagy a fölséges.
Te vagy a mindenható, szent Atyánk, égnek és Földnek királya.
Te vagy a háromság és egység,mi Istenünk és minden javunk.
Te vagy a jóság, te vagy minden jóság, te vagy a legfőbb jóság,
az Úr, az élő és igaz Isten.
Te vagy a szeretet, te vagy a szerelem, Te vagy a bölcsesség.
Te vagy az alázatosság, te vagy a türelem, te vagy a biztonság.
Te vagy a megnyugvás. Te vagy az öröm és vígság.
Te vagy az igazságosság és mértékletesség.
Te vagy a mindent kielégítő gazdagság.
Te vagy a szépség. Te vagy a szelídség.
Te vagy a gyámolító. Te őrködő és védelmező vagy.
Te vagy az erősség.
Te vagy az enyhület. Te vagy a mi reménységünk.
Te vagy a mi hitünk.
Te vagy a mi nagy édességünk.
Te vagy a mi örök életünk, ó nagy és csodálatos Úr,
mindenható Isten, irgalmas üdvözítő!

A bemutatott szöveg annyiban nem a legjellemzőbb, amennyiben szinte minden logikai rend nélkül ömlő gondolatokat tartalmaz. Viszont nagyon is jellemző a belső átéltségtől fűtött gondolatritmusos szárnyalás, az ünnepélyes, meghatott, himnikus hangvétel. Mindezek nemcsak imáiban, hanem egyéb alkalmakkor is állandó kísérői Istenről szóló szavainak.

A *hogyan* után térjünk át arra, hogy *mit* gondolt és mit mondott szentünk az ő Istenéről és mindenéről. Az imént személyes vallomásnak neveztem Ferenc Istenre vonatkozó szavait. Jézus is személyes tapasztalatokon nyugvó vallomást hagyott ránk. A két vallomás közti különbség abból adódik, hogy Jézus a Szentháromság világában mint Fiú szerezte tapasztalatait, Szent Ferenc viszont csak az emberi lét korlátai közt megszerezhető tapasztalatokról számolhatott be. Azt mondhatja el csupán, hogy feléje és felénk milyennek mutatkozik az Isten.

Isten mindenekelőtt egészen más, mint az általunk megismert dolgok. Kezdet és vég nélkül való, változatlan, örök, kifürkészhetetlen, felfoghatatlan és kimondhatatlan az ember számára a maga valóságában (Regula Prima, XXIII).

Megközelíteni is csak szuperlatívuszokkal tudjuk: Ő a mindenható, Ő a szentséges, Ő a fölséges, Ő az erős, Ő a dicsőséges. Maga a bölcsesség, az igazságosság; maga a mértékletesség, maga a szépség és a mindent kielégítő gazdagság. Az élet Ő, és az élet forrása (A fölséges Isten dicsérete).

Legdöntőbb, istenképét legjobban meghatározó felismerése, hogy az Isten és a Szeretet szavak azonos, egymással felcserélhető tartalmat jelölnek. Isten a szeretet, s a szeretet az Isten. Öt ízben fordul elő Szent Ferencnél ez, az egész Újszövetségben egyetlen egyszer, az első János-levélben (4,8) található mondat (RP XVII, XXII; Levél az összes hívekhez; A Fölséges Isten dicséretére; az Úr dicsérete).

Ez a Szeretet-Isten három személy: az Atya, a Fiú és a Szentlélek tökéletes egysége (RP XXI). Egységük olyannyira teljesnek mutatkozik Ferenc számára, hogy még működésüket is alig képes széjjelválasztani. A Miatyánk parafrázisában így szólítja meg az Atyát: „Szentséges Atyánk! Teremtőnk, Megváltónk, Üdvözítőnk és Vigasztalónk…” Hogy a Fiú és a Lélek állítmányai, jelzői valóban az Atyára vonatkoznak, azt bizonyítja a folytatás: „Mindennapi kenyerünket, a Te szerelmes Fiadat, a mi Urunk Jézus Krisztust add meg nekünk ma” (Az Úr dicsérete).

A tökéletes egység fenti élménye ellenére is bizonyos vonásokat és tevékenységeket mégis inkább az Atyának, másokat a Fiúnak, ismét másokat pedig a Szentléleknek tulajdonít. A továbbiakban ezeket vesszük szemügyre, s az egyes szentháromsági személyeknek hozzánk fűződő kapcsolatát vizsgálva bontogatjuk tovább Ferenc istenképét.

4. 2. Az Atya

Sajátos vonása, hogy Ő a nagy Kezdeményező. Ő égnek és földnek Ura s Királya, aki szent akarata által teremtett minden szellemi és lelki dolgot, s minket, embereket is (RP XIII).

Érettünk alkotta a földet, s mindent, ami a földön van. Minden róla szóló mű Ferenc egyik legsajátosabb vonásaként említi természetszeretetét. Ez a kétségtelen sajátosság azonban igen messze áll a XX. sz. technikától megcsömörlött emberének nosztalgiájától. Ferenc szeretete az Alkotónak szól, akit minden teremtett művében tetten érni és felfedezni vél. Minden teremtmény az Ő tükre és az Ő gondoskodó szeretetének ajándéka az ember számára. Ezért a Naptestvér énekének örökszép szavai szerint valamennyi teremtmény az Alkotó fogyhatatlan dicséretére inspirál.

Áldott légy, Uram, s minden alkotásod!
Legfőképpen urunk-bátyánk, a nap,
Aki a nappalt adja,
s aki ránk deríti a Te világosságodat.
És szép ő, és sugárzó nagy ragyogással ékes:
A te képed. Fölséges...
Áldott légy, Uram, hold nénénkért
és minden csillagaiért az égnek.
Őket az égen alkotta kezed fényesnek,
drága szépnek.
Áldott légy, Uram, szél öcsénkért,
Levegőért, fellhőért, minden jó és rút időért,
Kik által élteted minden alkotásodat.
Áldott légy, Uram, víz húgunkért.
Oly nagyon hasznos ő,
oly drága, tiszta és alázatos.
Áldott légy, Uram, tűz bátyánkért,
Vele gyújtasz világot éjszakán.
És szép ő, és erős, hatalmas és vidám.
Áldott légy, Uram, Földanya nénénkért,
Ki minket hord és enni ad,
És mindennemű gyümölcsöt terem,
Füveket és színes virágokat...

(Naptestvér Éneke)

S ha az értünk teremtett dolgok mind az Alkotót tükrözik, akkor még sokkal inkább tükröznünk kellene Őt nekünk. Hiszen a képére és hasonlatosságára teremtett emberekkel terve és szándéka van az Atyának (RP XXIII; Intelmek V). Azt akarja, hogy Őt teljes szívünkből szeressük, mindig róla gondolkodjunk, mindig utána vágyódjunk és minden szándékunkat feléje irányítsuk. Azt akarja, hogy mindenben az Ő tiszteletét keressük, minden erőnket és képességünket szeretetének szolgálatára fordítsuk. Azt akarja, hogy felebarátainkat úgy szeressük, mint önmagunkat, örvendjünk javukon, legyünk résztvevők bajaik iránt, senkit se bántsunk, s képességünk szerint gyullasszunk mindenkit az Ő szeretetére (Az Úr dicsérete). Mi emberek azonban hűtlenek lettünk képmás voltunkhoz, s ezáltal az Atya velünk való tervéhez, akaratához is (Intelmek V). Hűtlenségünk a teremtés hajnalán kezdődött, s folytatjuk hűtlenkedésünket az egész történelemben.

Az Atya azonban nem lett hűtlenné önmagához. Nem szűnt meg jót tenni velünk. Továbbra is megajándékoz bennünket az élet ajándékával és minden mással, amire nekünk, szánalomra méltó nyomorultaknak szükségünk van (RP XXIII).

Továbbra sem mondott le arról, hogy megvalósuljon, amire a teremtéskor rendelt minket. Nem mondott le arról, hogy akaratát megvalósítva képmásává váljunk, hogy földi életünk ura és irányítója Ő legyen, s így elvezethessen a földi lét multán Országa el nem múló életébe (Az Úr dicsérete; Levél). Testi szükségleteinken túl gondoskodni akart tehát arról, hogy mi, bűneinkbe végzetesen belegabalyodott emberek végre megtaláljuk az Élet útját. Ezért számtalan ajándéka, jótéteménye után nekünk adta szerelmes Fiát, Jézus Krisztust is (Az Úr dicsérete; Levél). Isten, szorosabban véve a Fiú képére és hasonlatosságára teremtettünk (Intelmek V). Azt adta tehát ajándékai betetőzéseként, Akinek a mintájára alkotott minket. Azért adta, hogy példát mutasson az Atya akaratának teljesítésére, s mi bűnbánatot tartva Hozzá (Jézushoz) igazodjunk, s nyomdokait kövessük (RP XXIII; Levél).

Azért adta, hogy a mintához (a Felfeszített Krisztushoz) hasonulva egyre hasonlóbbá legyünk a magasságbeli dicsőséges Istenhez (Tanítások XXI). Azért adta, hogy a Fiú keresztje, vére és halála által megváltson bennünket fogságunkból, s mindnyájan üdvözüljünk Általa (RP XXIII; Levél).

Az utóbbi gondolatokban felrémlik a páli-ágostoni megváltáselmélet hatása. Az elmélet nyomott hagyott Szent Ferenc fogalmazásán, de úgy vélem, érintetlenül hagyta személetét. Azt hiszem, hogy a kereszt, a vér és halál által történő megváltásunk, üdvözítésünk, mindez sztereotip stílusfordulat, amelyet átvett, elismételt Ferenc is, anélkül azonban, hogy saját istenképébe beépítette volna. Erre mutat, hogy beszél Ádám vétkéről, de nem említi, hogy e vétek büntetését örökölnénk mi, leszármazottai is. Nem tud arról, hogy az Atya más magatartást tanúsítana Ádám vétke előtt és után az ember iránt A bűn rettenetes bajba sodorja ugyan elkövetőjét, Ádámot és minket egyaránt, az Atya azonban nem változott meg irányunkban, sőt még meg is tetézte addigi minden jóságát, s a magát bajba sodort embernek Fia odaadásával sietett segítségére.

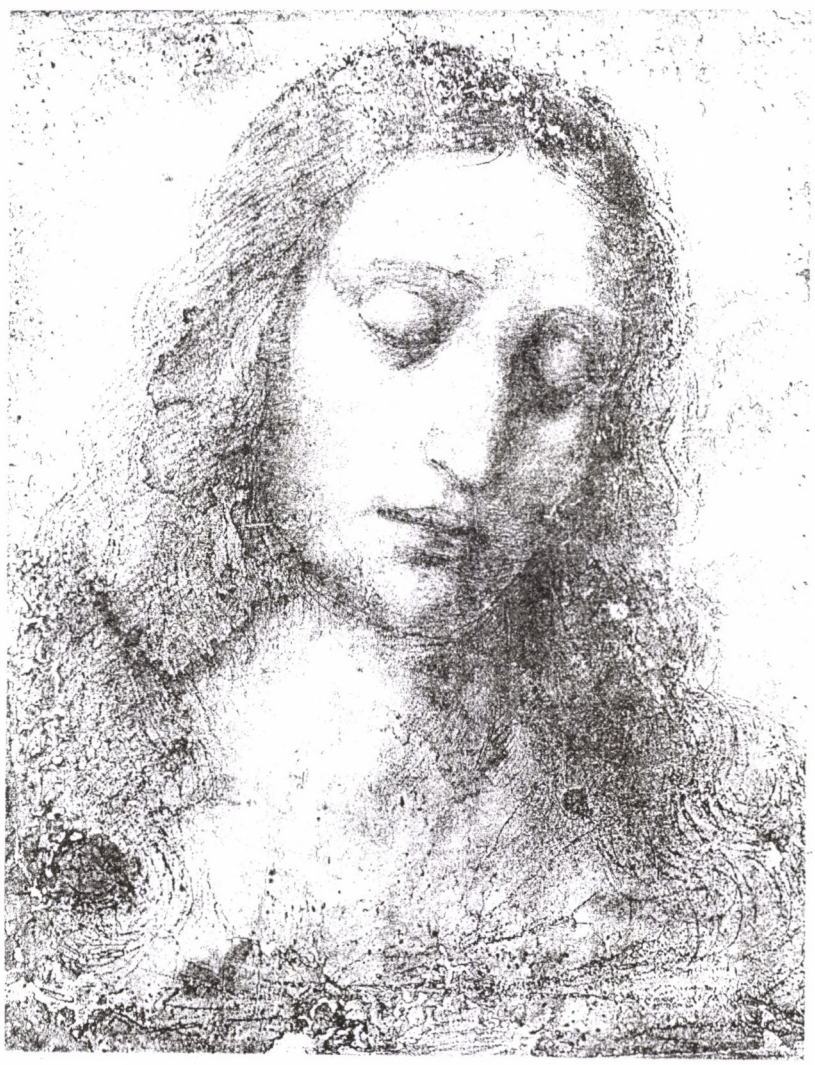

4. 3. A Fiú

Részese az Atya alkotó tevékenységének. Általa teremtett mindent az Atya (RP XXIII). Jótetteit is Őáltala vitte és viszi végbe (RP XXIII). A Fiú sajátos vonása az emberhez fűződő sajátos kapcsolata. Ez a kapcsolat már az idő kezdete előtt indult, az időben folytatódott, s az időn túl sem ér véget. Isten, de szorosan véve a Fiú képére és hasonlatosságára vagyunk megformálva (Intelmek V). Ő az, aki eljött, emberré lett és köztünk élt (RP XXIII; Levél). Ő az, aki velünk marad minden nap a világ végezetéig (RP XXII), s Ő az, aki ismét el fog jönni fölségének dicsőségében (RP XXIII).

Az idő, a teremtés előtti kapcsolatról keveset tudhatunk meg. Érthetően bőséges viszont az, amit a Fiú és az ember időbeni kapcsolatáról mond el Ferenc.

Ő az, aki emberré lett. Valóságos Isten-voltát csorbítatlanul megőrizve valóságos emberként született Máriától (RP XIII). Emberré levésének többrendbeli célja volt.

4. 3. 1. Első cél: Kinyilatkoztatást adni Istenről és emberről

Ő az Atya és a Lélek igéje (Levél). Az emberré lett Fiú reveláció az Isten – értelmünkkel kifürkészhetetlen – valóságáról. Aki Őt látja, az látja az Atyát, sőt a Lelket is (Intelmek; vö. Jn 14,6-9) Az az emberi arculat, amelyet közöttünk járt ában megmutatott, nem választható el Istenségétől. Isten a maga kimondhatatlan és fölfoghatatlan fenségében Ferenc számára az emberré, méghozzá a megfeszített emberré lett Fiún keresztül közelíthető meg. Ha Krisztus megbocsátónak mutatkozott, ha szelíden és béketűrően viselkedett, ha kicsiként és szegényen élt, s végezetül, ha vállalta a kereszthalált, akkor ezek olyan vonások, melyeknek megfelelői megvannak az Istennek a mi létezési módunktól különböző életében is (Tanítások XXI). Ezért képes azután a következő döbbenetes újdonságokat megfogalmazni Istenről: „Te vagy a kicsiség, Te vagy a béketűrés, Te vagy a szelídség" (A fölséges Isten dicsérete). De reveláció a testet öltött Fiú az emberről is. Reveláció arról, amit a Teremtő a teremtéskor az emberről álmodott. Krisztus test szerinti képére és lélek szerinti hasonlatosságára vagyunk megalkotva (Intelmek V). Mi más lehetne tehát a feladatunk, mint hogy kibontakoztassuk magunkban ezt a nyilvánvalóan csak képesség szintjén meglévő hasonlóságot. Az eredeti jön a hasonmás segítségére, hogy elébe állítsa és megvilágosítsa számára, milyenné kell formálódnia, ha be akarja tölteni rendeltetését.

4. 3. 2. A második cél: Átformálni a világot

Az ember nem a Teremtője által megjelölt úton haladt, nem jó irányba formálta magát s világát. A Fiú azért lett emberré, hogy változtasson ezen az irányon, s átalakítsa a világot (Tanítások XIII). A világ alakítása érdekében a következőket tette. *Tanítást adott, örömhírt hirdetett,* parancsaival útba igazított minket (RP XXII, III; Regula XII; Levél). Ez a tanítás az Isten irántunk való szeretetéről tanúskodik, és Isten és a felebarát szeretetére szólít fel (Levél).

A *maga példájával* illusztrálta tanítását (Levél). Példája a következőkben foglalható össze: Szerette az Atyát. Akaratát egyesítette Atyja akaratával. Élete árán is megőrizte az iránta tanúsítandó engedelmességet, és szerette az embereket (Levél; Levél a generális káptalanhoz). Emberszeretete nem csupán tanítványaira irányult, hanem kivétel nélkül mindenkire, ellenségeire is. A Fiú magatartásából Ferenc a következő mozzanatokat látja a legfontosabbnak: Az emberré lett Fiú az alázatosság (alacsonyság, kicsiség) és a szolgáló szeretet példáját adta (RP IV, V, IX; Intelmek I, IV, XXVII; Speculum 40, 43, 44, 72, 73). Leszállt az Atya kebléből, a dicsőségből, s „Ő, aki mindenek Ura, mégis mindenki szolgája akart lenni érettünk. Ő, aki gazdag és dicsőséggel teljes isteni méltóságban, szegényül és megvetetten magára öltötte a mi alacsonyságunkat" (Speculum 23). Kivívta azok gyűlöletét, akik jobban szerették a sötétséget, mint a világosságot, s nem akarták teljesíteni Isten parancsait. Üldözötté vált. Tanítását, amelynek alapján szeretnünk kell ellenségeinket, s nem szabad ellenállnunk a gonosznak, a következőkkel illusztrálja: „Árulóját barátjának nevezte, s keresztre feszítőinek önként felajánlotta magát" (RP XXII). A szenvedés, a halál, méghozzá az erőszakos halál elviselésével, a gyötrelmek kelyhének készséges kiürítésével útmutatást adott tehát a gyűlölettel, ellenségeskedéssel, erőszakkal szembeni magatartásra is.

a) Az Ország ígéretét, csíráját ültette el (RP I, II, XVI; A remeteségben való szerzetesi tartózkodásról; Intelmek XIV)

A Miatyánk parafrázisának tanúsága szerint Szent Ferenc tudja, hogy az Atyának időtlen birtoka egy ország (Az Ur dicsérete). Ez az ország a Fiú emberré levésével, megjelenésével közel került az emberekhez is. Ennek felismerése (Mt 10,7-14 alapján) adta Francescónak élete átalakításában a harmadik nagy lökést (Legenda major III). A Fiú azért jött, hogy ennek az országnak keresésére biztassa, abba meghívja az embereket. Azt akarta, hogy az Atya népévé legyenek, kegyelme révén uralkodjék bennük a földön, s a földi élet után bevezesse őket a teljességbe. Oda, ahol az Atya világos látása, tökéletes szeretete, boldog társasága és örök élvezése van (Speculum 26; Az Ur dicsérete).

A meghívás egyben küldetés is. A meghívottaknak küldetésük van a világba menni, példájukkal-szavukkal bűnbánattartásra buzdítani, az Úrhoz téríteni másokat is. A küldötteknek olyanoknak kell lenniük, hogy megjelenésük az Atya dicséretére sarkallja azt, aki látja és hallgatja őket. A békét kell hirdetniük, de a szívükben is ott kell lennie annak a békének, amit másoknak hirdetnek. Szelídségükkel békére és jó indulatra kell bírniuk az embereket. Az a dolguk, hogy gyógyítsák a sebesülteket, összetartsák a széthúzókat, s a tévelygőket a helyes útra elvezessék. (Tanítások XIX).

b) A Fiú legyőzte a világot (Tanítások II)

A világ átalakításában az első, a döntő győzelmet a Fiú már megszerezte.

4. 3. 3. A harmadik cél: az Isten örök országának örök életébe eljuttatni, üdvözíteni az embereket (RP XIII; Intelmek VII; Az Úr dicsérete; Levél; Tanítások II)

Ennek feltétele részünkről, hogy szeressük az Urat, elfogadjuk, megtartsuk tanítását, parancsait (Levél), hogy megvalljuk Őt az emberek előtt, példájához igazodjunk s kövessük Őt (Intelmek VI). Akkor nyerjük el az örök életet, ha hasonlóvá leszünk hozzá (Tanítások), s ha részt veszünk a világ átalakításában. A korábbiak tehát nem választhatók el ettől a harmadik céltól: Az első és a második cél egyaránt e harmadik célnak a szolgálatában is áll. Mindezek a feltételek elengedhetetlenek ugyan, de nem elégségesek az örök élet elérésére. Ami még hiányzik, az már nem rajtunk fordul. Azt az emberré lett Fiú végezte el helyettünk (RP XXIII). Ezek az örök élet elnyeréséhez szükséges, de még hiányzó feltételek, amelyeket Jézus biztosított számunkra, a következők:

Az ember fogságban volt. Jézus megváltott bennünket fogságunkból (RP XXIII). Ennek a fogságnak a részleteiről semmi közelebbit nem tudunk meg, de minden bizonnyal a bűn fogságából váltódtunk ki. Erről a bűnről az alábbiakat tanítja Ferenc. Ádámon kezdve mi mindnyájan bűnösök vagyunk (RP XXIII; Levél). Szükségünk van bűneink bocsánatára és a megtisztulásra. A Fiú feláldozta magát a bűneinkért, példát adva arra, hogy mi is feláldozzuk önmagunkat saját bűneink bocsánatának elnyeréséért (Levél). A Fiú meg is tisztított minket a keresztség által vétkeink szennyétől (Tanítások XIII). A bűn békétlenség Istennel. Jézus felszámolta ezt a békétlenséget, s kibékítette az embert az Istennel (Levél a generális káptalanhoz). A bűn tragédia, az örök tűz, a pokol, az örök élet elvesztése a bűn következménye (RP XXI, XXII). A Fiú megmentett ettől a tragédiától (Intelmek VI). A keresztségben újjászült bennünket vízből és Szentlélekből (RP XVI). Mindezeket emberi életének utolsó mozzanatával, keresztje, vére, halála, élete feláldozása által művelte (RP XXIII; Tanítások XIII).

Az emberré lett Isten szenvedése és kereszthalála döbbenetes hatással volt Szent Ferencre. Minden róla szóló munkában megemlékeznek erről, s ott zúg saját írásaiban is. Am csak annyit merek biztosan állítani, hogy az imént látott gondolatokat e döbbenet következtében vetette papírra.

E gondolatok azonban két egymásnak ellentmondó állítást is tartalmaznak. A Fiú nélkülünk tett valamit értünk, s e valami nélkül megtestesülésének harmadik célja, a mi üdvözítésünk nem valósulhat meg – ez az egyik állítás. A másik pedig: mit sem ér ez a tett számunkra, ha magunk nem teszünk meg mindent, amit tanított és parancsolt.

Amint már az Atyára vonatkozó vizsgálódásnál, itt is élek a gyanúval, hogy sztereotip stílusfordulat e tett emlegetése. A páli megváltáselmélet első és harmadik lépcsőjének nyomait vélem felfedezni e kettősségben, de végiggondolás és azonosulás nélkül. Először is hiányosan idézi Szent Pál első lépcsőjét. A jézusi tettet el-

engedhetetlennek mondja, de nem jut el annak a mi cselekedeteinket értéktelenné tevő abszolutizálásáig. Másodszor a jézusi tett emlegetése elenyésző amellett a rendkívüli és százszoros hangsúly mellett, amelyet Szent Ferenc a tanítás megvalósítására, Jézus példájának követésére tesz.

Gyanakvásomat azonban a rendelkezésre álló anyag csekélysége következtében sem igazolni, sem elvetni nem tudom.

4. 3. 4. Ő az, aki velünk marad minden nap a világ végezetéig (Intelmek I)

A Fiú emberi életének befejeződésével nem szűnt meg annak a lehetősége, hogy továbbra is különösen szoros kapcsolatban maradjon velünk. Továbbra is kezdeményezője a kapcsolatnak. Kinyilatkoztat, igazságokat, feladatokat mutat. Hív és vezet. Ajándékokat ad (Végrendelet). A kapcsolat létrejötte és szorossága a kezdeményezéseire adott feleletünkön fordul. Ha elfogadjuk közeledését, akkor jegyesévé, testvérévé, anyjává lehetünk, sőt eggyé is lehetünk Vele (Levél; RP XXII). Mindezek feltétele, hogy ragaszkodjunk Krisztushoz, tegyük az Atya akaratát, s világító példánkkal új életre keltsük Őt a világban (Levél). Ha így teszünk, akkor a Fiú és mi egymásba kerülünk. Ő belénk költözik, s mi Obeléje (RP XXI).

Ezen láthatatlan és foghatatlan, misztikus kapcsolaton túl a látható és fogható érintkezés lehetőségét is megteremtette számunkra Jézus. A kenyér és bor színében testét és vérét adta nekünk. Szent Ferenc számára egyfelől a Fiú írásban megörökített tanítása, másfelől a kenyér és bor színébe rejtett teste s vére a legnagyobb kincs a földön. Kifogyhatatlan a szavakban akkor is, amikor az utóbbiról beszél. Végrendeletében azzal indokolja az Eucharisztia iránti végtelen szeretetét, hogy „testi szemeivel e világon semmit sem láthat Istennek fölséges Fiából, csak szentséges Testét és Vérét".

„Íme, mindennap megalázza magát – mondja máshol –, éppúgy, mint amidőn királyi székéből eljött a Szűz méhébe. Mindennap leszáll Atyjának kebeléből az oltárra, a pap kezébe. S amint valódi testben jelent meg a szent apostoloknak, éppúgy mutatja meg magát nekünk most is a Szent Kenyérben. S amint azok, amikor testére néztek, csak testét látták, de lelki szemeikkel vizsgálva Istennek hitték Őt, úgy mi is látva testi szemeinkkel a kenyeret és a bort, lássuk erősen és higgyük, hogy az az Ő élő és valóságos szent Teste és Vére. Így van mindenkor az Úr híveivel, amint ő maga mondja: Íme, én veletek vagyok mindennap a világ végezetéig" (Intelmek I). „Ó csodálatra méltó magasztosság és bámulandó kegyesség! Ó fölséges alázatosság! Ó alázatos fönség, melynél fogva a mindenség Ura, az Isten és az Isten Fia annyira megalázza magát, hogy... a békesség csekély szintje alá rejti el magát... Semmit a magatokéból vissza ne tartsatok, hogy egészen befogadjon titeket, aki magát egészen átadja nektek" (Levél a generális káptalanhoz).

4. 3. 5. Ő az, Aki eljövendő

A Fiúhoz fűződő kapcsolatunknak az utolsó felvonása még hátra van. A történelem végén ismét el fog jönni fölségének dicsőségében (RP XVI, XXII). Ekkor megpecsételi azt, amit mi, emberek életünkkel választottunk a magunk számára. Akik nem ismerték meg Istent, s nem tartottak bűnbánatot, azokat az örök tűzre küldi. Mindazoknak pedig, akik megismerték, imádták, s bűnbánatban szolgálták, Isten ezt fogja mondani: „Jöjjetek, Atyám áldottai! Vegyétek birtokba a világ kezdetétől nektek készített országot" (RP XXIII)! Ez utóbbiak számára ez az utolsó felvonás kezdet lesz csupán, az Atya országában levő el nem múló életnek a Fiú társaságában (RP XXII).

4. 4. A Szentlélek

A Szentháromság központi személye Ferenc számára a Fiú. Bőségesen foglalkoztatja még az Atya is. Viszonylag elég kevésszer szól a Szentlélekről. Ezt a keveset összefoglalva a következő képet rajzolhatjuk meg:

A Lélek a legbensőbb egységben működik együtt az Atyával és a Fiúval. Részt vett a teremtésben, és részt vesz üdvözítésünkben (RP XXIII). Belőle kell újjászületnie az embernek, hogy bemehessen a mennyek országába (RP XVII). Bennünk lehet. Bennünk levésének mértéke változó. Tetteink mutatják, hogy van-e, és mennyi van bennünk Isten Lelkéből (Intelmek XII). Krisztus céljainak elérése érdekében munkálkodik bennünk. Óhajai, kívánságai vannak az emberrel szemben. Azt kívánja, hogy testünk fegyelembe szorított legyen (RP XVII). Megtisztít és megvilágosít minket. Elsőrendű szerepe van abban, hogy az igét, az Evangéliumot megértsük, mivel ez az ige az Ő igéje is (Levél). Mestere a tannak, amelyet az Úr hátrahagyott (Tanítások XXI). Az Ő bennünk végzett munkája nélkül nem lennénk képesek Jézust Urunknak elismerni (Intelmek VIII). Az Ő működése által alakulnak ki erényeink (A boldogságos Szűz köszöntése). Tüzével felgyullaszt, hogy Krisztus nyomdokait kövessük (Levél a generális káptalanhoz), Ő szól bennünk és általunk, amikor az Evangéliumot hirdetjük (Tanítások II). Az állhatatosan kitartókon megnyugszik, és lakást vesz bennük (Levél).

Szenvedélybeteg voltam, és törődtetek velem...

(Vö. Mt 25,36)

I. állomás: Jézus elítéltetése

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Utálnak. Vádolnak. Őrültnek tartanak, első számú közellenségnek. Aki nem tart annak, arra társadalmi nyomást gyakorolnak, hogy elítéljen. El veled! Paragrafust keresnek ellened. Erőltetik. Kiharcolják. Aki szánalmat próbál kelteni bennük irántad, azt lehurrogják. Szerveket mozgósítanak. Aki megmenthetne, mossa kezeit. Bárkivel kiegyeznek, csak te ne maradj tagja társadalmuknak. Vállalják a felelősséget megfellebbezhetetlen ítéletükért. Pedig te ártatlan vagy. Mit várhat, aki nem is egészen az?

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

II. állomás: Jézus magára veszi a keresztet

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Választhatsz: vagy jó szívvel tűröd a lenézést, kigúnyolást, kínzást, vagy berzenkedve. Azt mondtad, aki utánad akar jönni, annak erre el kell készülnie mindennap. Most hát nem visszakozhatsz. Vállalod. Ha vért izzadtál is, mire sikerült, de sikerült. Széles ácsválladon elfér a gerenda. Csak ne sajogna oly veszettül a kíméletlen ostorozás miatt! Mások türelmetlenségének, gonoszságának, gonoszkodásának törvényességbe bújtatott következményét kell viselned. Viseled. Viszed. Hordozod. Hősiesen. Ezt a hősiességet nem mindig sikerül felmutatnunk, ha saját hibánkból ránk nehezedő terhet kell cipelnünk. De a türelmes elviselés akkor is jellemcsiszoló kincs.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

III. állomás: Jézus először esik el

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

A te elesésed minden erkölcsi jelleget nélkülöz. Merőben fizikai, fiziológiai gyengeségből ered. Az elsőnél még mi sem voltunk okvetlenül tisztában a lépés jelentőségével. Sodródtunk, sodortak, nem voltunk kellőképpen felvértezve. Nem láttunk benne veszélyt, nem éreztük a lejtő fokát. Nem gondoltunk a folytatás, a folyományok fenyegető voltára. Nem hittük, hogy egy korlát átlépése milyen hamar vezet gátszakadáshoz. És különben is: felkeltünk utána, ahogy te is fölkeltél. Csakhogy neked legföljebb a ruhád, a bőröd lett poros, sáros.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

IV. állomás: Jézus találkozik Édesanyjával

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Minden valamire való anya szereti legcsibészebb kölykét is. Hát akkor a te édesanyád téged mennyire imádhatott! Aki szeret, annak fáj, ha szenvedni lát minket. Amíg lehet, titkoljuk előtte a bajunkat, mivel nem akarunk neki fájdalmat okozni. És Te? Végigsétálsz a főváros utcáin – kötélvégen, összeverve, vesztőhelyed felé botorkálva. Mi lesz, ha anyád értesült a dolgaidról, és meglát? Süllyedjen el szégyenében? Roskadjon össze fájdalmában? Vagy csak kövessen tisztes távolból, csöndben nyelve könnyeit? Ha bajba sodortuk magunkat, cimboráinkat, munkát adtunk a hatóságoknak és a karhatalmiaknak, még hagyján, de hogy szeretteink szíve facsarodjék össze miattunk? Mi az, amiért szabad ilyet vállalnunk? Vajon egy szenvedély ér ennyit? Vajon az egyetemes emberszeretet szenvedélyén kívül, mely téged juttatott ide, van-e még egy?

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

V. állomás: Cirénei Simon segít Jézusnak

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Íme egy segítőd. Egy harmadik Simon. Az egyik jó messzire futott, mikor látta, hogy bajba kerültél. A másik kicsit közelebb merészkedett, de azonnal megesküdött, hogy soha nem is hallott felőled, mikor olyan gyanúba keveredett, hogy netán barátkozott veled valaha. Pedig a Simon név annyit jelent: meghallgattatás. Van-e egy segítőnek fontosabb szerepe, mint az, hogy meghallgassa, mi a bajunk? Ez a segítő magatartás alfája. Na, a Ciréneiről sok mindent el lehet mondani. Hogy szorgos földműves, hogy gondos családapa stb., stb., de hogy kíváncsi lenne a te nyavalyádra, az végképp nem jellemzi. Arra sokkal kíváncsibb, hogy kerülhetne ki téged! De nincs mese. Kényszerítik, hogy vigye a terhedet, nehogy kipurcanj, mielőtt hivatalosan sikerül téged kicsinálni. Neked segít? Dehogy! A hóhéraidnak segít, hogy be tudják fejezni a munkájukat. Mitől segítő egy segítő? Attól, hogy segítőkész. Simon nem az. Muszájból viszi a keresztedet. Még csak meg se fizetik érte. Egyszerűen rápakolták a dolgot, mert kéznél volt. Mi még a jámborságból bennünket megszánókat is legszívesebben elhajtanánk. Neked meg egy kényszeredett, kényszerített segítő jutott. Nem vagy valami irigylésre méltó.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

VI. állomás: Veronika letörli Jézus arcát

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Na végre! Valaki, aki nem bánt, aki előtt nem kell szégyenkezned, aki nem kényszerűségből segít, hanem csak úgy, mert látja, mi van veled. Vajon van-e papírja róla, hogy segíthet? Vajon végzett-e arcletörlési tanfolyamot? Hány órásat? Vajon engedélyezte-e neki a foglár, hogy saját felelősségére megközelítse ezt a veszélyes elemet, aki te vagy? Vajon pontosan rögzíti-e majd a követési naplóban az elvégzett kezelés idejét, helyét, tartalmát, a felhasz-

nált anyagokat? Nem használt-e fel finomabb, nagyobb kendőt a szabványosnál, az előírtnál? A tervezettnek megfelelő eljárást választotta-e, vagy csak ötletszerűen járt el egyéni szeszélye szerint? Ha erre a sok buta kérdésre pozitív választ tudnánk is adni, még mindig nyitva marad az a kérdés, hogy a dolog gesztus jellegén túl jólesett-e neked, amint a gyolcs először beleragadt verejtékes, véres arcsebeidbe, majd kitépték onnan? Nem elég a gesztus, nem elég a nagylelkűség, nem elég az általános szakértelem. Hogy a segítő ezeken túl felmérte-e a konkrét helyzetet is, erre Veronika kendője önmagában még nem ad választ.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

VII. állomás: Jézus másodszor esik el

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

A visszaesés. Az előbb már gondosan fölrángattak a katonák. Már segítséged is van: Simon! Még Veronika szakszerűtlen legyeskedését se akadályozta meg senki. Hogy merészelsz visszaesni? Ez a hála? Így viselkedik egy tisztességes elterelt? Megérdemelnéd, hogy kiutasítsanak erről a keresztútról! Azt a rakoncátlan visszaesőjét! Hát most együtt működünk az óvó-védő társadalommal, vagy mi a csuda folyik itt, kérem? Amíg az ENSZ ki nem mondja, hogy a visszaesés alapvető emberi jog, addig kéretik tartózkodni efféle kihágásoktól! Jaj, mikor értünk meg már, Téged, visszaesők őstípusa!

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

VIII. állomás: Jézus nem engedi, hogy Jeruzsálem leányai őt sirassák

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Ebből aztán tényleg elég! Sajnálnak. Van, amiért sajnálhatnak, de van, amiért nem. Sajnálhattak volna, amiért elvesztetted barátodat, Lázárt. Sírtál is miatta. Akkor nem sajnáltak, azt mondták, tehetségtelen ürge vagy. A vakon szülöttön tudtál segíteni, a barátodon nem. Bosszúból föltámasztottad. Sajnálhattak volna a Getszemáni-kertben a tieid, mivel irgalmatlan erőfeszítésedbe került, s csak harmadik nekifutásra sikerült, hogy Apácskád akaratként kezeld a rád váró borzalmakat. Nem sajnáltak, inkább jót szunyókáltak az utolsó vacsora ötödik serlege után. Ezek a jó asszonyok meg, akiknek a fiai ott üvöltöztek Pilátus előtt a halálodért, most elkezdenek sajnálni, mikor végre teljesen belesimultál Apácskád akaratába, és keresztfád zöld ágaként virítasz minden idők utánad rugaszkodó tanítványai előtt. Ők és a fiaik pedig gyümölcstelen száraz ágként üvöltenek, siránkoznak, mikor mit kívánnak szenvedélyeik, ösztöneik. Ők sajnálhatóak. Meg mi is, amíg ösztöneink, szenvedélyeink öntudatlan rabságában sínylődünk a szabadulás lehetőségének ismerete, vágya nélkül. De csak addig.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

IX. állomás: Jézus harmadszor roskad össze

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Végső összeomlás? Igen. Több visszaesésre nincs lehetőség! Ez már a verem feneke! A mélység, amelyben már csak az Úrhoz való kiáltás lehetősége nyújt reményt. A páli paradoxon: mikor teljesen elgyengültem, akkor kapok erőre. A mélység mélye a hegy tetején. Közel a célhoz, amit most már igazán nem szabad eltéveszteni. Lejjebb már nem juthatok, innen már csak felfelé van út, amíg van. Szerencse a szerencsétlenségben. Dupla csúcs. A kín, de a szabadság csúcsa is. Többé nem sajnálnak, többé nincs miért.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

X. állomás: Jézust megfosztják ruháitól

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Pőrén. Tökéletes kiszolgáltatottságban. Semmi sem véd többé. Minden lepel, minden védelem megszűnik. Ott állsz, ahogy Apácskád megteremtett. Titkaidat felfedted. Barátaidnak mindent elmondtál, amit Apácskád rád bízott. Amit fülükbe súgtál, üvölthetik a háztetőkről. Nem te vetkőztél neki. Büntetésnek szánták teljes kifosztásodat. Máskor, máshol ez erotikus és izgató lenne. Egy agyonkorbácsolt férfitest csak valami perverz szadistának lehet izgató. Ez nem izgató, ez borzasztó. A hatalomféltés, az irigység, a sértődöttség ilyen borzasztó eredményekhez vezethet. De a többi szenvedély ugyanígy kivetkőztet minket emberi mivoltunkból, ha engedjük. A barátság, a közösség viszont ellenkezőleg, megszabadít minden felesleges elkendőzéstől, álcázástól, védekezéstől. Az már csupán gusztus kérdése, hogy elosztott ruháidban ki, hol, mikor feszengett, s milyen érzéssel, vagy a nélkül-e. Szent Vazul szerint az olyan ruha, amire nincs szükségünk, úgysem a mienk, hanem olyan valakié, akinek szüksége lenne rá. Ennyit a divatozás szenvedélyéről.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

XI. állomás: Jézust keresztre feszítik

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Van, amit elvállal az ember, és van, amin már nincs mit vállalni. Peregnek az események a maguk útján. A reflexek működhetnek, ez mit sem változtat az események menetén. Hogy görcsbe rándulnak izmaid a fájdalomtól vagy a félelemtől, ez mit sem változtat azon, hogy odaszegeztek a bitófához. Nem szállhatsz le, hacsak csoda révén nem. Rabja vagy a deszkának. Nem úgy, mint egy börtöncellában, sokkal jobban. A csoda most nem esne vonalba. Börtönben voltam, és meglátogattatok – mondtad példázatodban az irgalmasság testi cselekedetei közt a hatodiknak. A trinitáriusok tovább mentek, kiváltották a foglyokat, s ha elfogyott a pénzük, beültek helyettük. Te senki helyett nem, te magad helyett maradtál odaszegezve. Ahogy ott maradtál a templom ormán, mikor az volt a kísértés, hogy vesd alá magad, cirkuszi mutatvánnyal kápráztatva el leendő híveidet. Sem az elkápráztatás, sem a megpattanás nem fér bele a profilodba. Hosszú távon egyik sem célirányos. És te hosszú távon tervezel. Most is, amikor rövid távon kinyírnak. Odüsszeusz odakötöztette magát az árbocgerendához, hogy hallhassa a szirének énekét anélkül, hogy beleveszne értük a tengerbe. Szenvedélyeink nem egyszer odaláncolnak egy szerhez, egy foglalatossághoz, hogy aztán szirénénekük hajóstul, mindenestül elveszejtsen, ha Te, a Szabadító meg nem könyörülsz rajtunk. Te, a Mesterünk nem oldhattál meg meneküléssel minden veszélyes helyzetet, bár nem egyet azzal oldottál meg, mivel mi sem tudunk minden helyzetből ép bőrrel elmenekülni. De éppen, mert az odaszegezettség sem ismeretlen számod-

ra, nagyon is nagy segítséget tudsz nyújtani láncaink elvesztésében.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

XII. állomás: Jézus meghal a keresztfán

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Meghalni egy pillanat műve. Nem nehéz. Agonizálni, lassan hervadni el, gyötrődni, kínlódni, mint a kutya, aki hetet kölykezett – ez a nehéz. Nem mondható el, hogy nem volt nagyobb kín, amit a történelem folyamán egymásnak készítettünk, mint a te kínhalálod. Nem, mert ötleteink tára kimeríthetetlen, ha bántani akarjuk egymást, és a betegségek terápiája, a fájdalomcsillapítás eredményei sem jártak mindig a csúcsokon. De azt a vádat sem vágod zsebre, hogy a kereszténység alapítója páholyból nézte végig, ahogy rázós tanaiért a tanítványai vásárra viszik a bőrüket. Lehet, hogy élni se könnyű egy szent, ám embert próbáló eszméért, de azért meghalni se kutya. Segíts, hogy ne saját ostobaságainknak és fegyelmezetlenségeinknek, hanem inkább szeretetünk, szolgálataink oltárán égjen csonkig életünk gyertyája!

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

XIII. állomás: Jézust leveszik a keresztről

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Nem szálltál le, amíg éltél. De levettek, miután meghaltál. Ami szabály, míg élünk, nem biztos, hogy szabály az után is, hogy meghaltunk. Sőt, közben is változhatnak a részszabályok, miközben a főszabálynak változatlannak kell maradnia. A halált nem szabad keresni, de el szabad, sőt el kell vállalni. A holtakat nem szabad meggyalázni, mint ahogy az élőket sem. Az Isten képmását tisztelni kell életében és halálában egyaránt. Másban is, magunkban is! Használhatóságunk nem zárja ki tisztelhetőségünket. Sőt. A szervátültetés a halott donor iránti tiszteletet inkább csak fokozza, semhogy rontaná. A szenvedélybetegségek hozzájárulnak használhatóságunk drasztikus csökkentéséhez. Ezért objektíve bűnösek. Szubjektív megítélésük a Te hatáskörödbe tartozik. Te pedig mindenkit fölmentesz és megmentesz, akit csak lehet. Jogcímed van rá. Ismered az odaszegzettség rabságát, s részed volt a megszabadulásban, még ha odaátról is. Az más kérdés, hogy egy ilyen késői megszabadulás hogy érinti azokat, akik szeretnek minket. A Pieta-ábrázolások Mária-arcai tanúskodhatnak erről.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

XIV állomás: Jézust sírba teszik

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

Micsoda tüsténkedés Nikodémus és József részéről! A kultikus tisztaságra ünnep előtt annyira kényes tanácsurak hogy koszolják magukat hulládval, csakhogy pótolják, amit életedben elmulasztottak! Nem is ehettek abban az évben miattad a húsvéti bárányból! Mit is mondjunk erre? Hogy későn futottak? Hogy életedben kellett volna bátran melléd állniok, ahelyett hogy gyáván lapítottak? Nem lenne igazunk. Amíg mi magunk élünk, sosincs késő. Jobb későn, mint soha. Igaz, jobb mielőbb, mint későn. De van, akinek egy élő Messiás nem elég ahhoz, hogy hatalomféltésének, gazdagságőrzésének szenvedélyein felülkerekedjék. Neki ahhoz egy halál kell. Valaki másnak a halála. Még jó, ha nem a sajátjának a szele. 100 font mirrha és aloé keverék se semmi. Kocsin vagy haszonállaton kellett odaszállítani, mert 30-40 kg volt. Az áráról nem is beszélve. De az igazi lépés, félelmük legyűrése, a közösségvállalás ezzel a peremhelyzetűvel, veled. Micsoda gyógyulás ez számukra! Egymás vállalása gyógyulásunk, tünetmentességünk lényeges eleme. Lényegében téged vállalunk, aki így szólsz: Beteg voltam, és törődtetek velem.

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

XV. állomás. Jézus elhagyja sírját

P. Imádunk téged, Krisztus, és áldunk téged.

H. Mert szent kereszted által megváltottad a világot.

A tékozló fiú elveszett, de megkerült, meghalt, de föltámadt. Ennek örül az apja, ennek kellene, hogy örüljön a bátyja is, de az irigy és sértődött. Az őrök nem örülnek, hogy elveszett a hulla, akit őrizniök kellett. A nagytanács sem örül, hogy mégsem lett „az Isten véres gyilkosa". Vagy legalábbis érvénytelenül. Az asszonyok örülnek neked, és most még kioktatást sem kapnak önfeledt örömükért. De feladatot, igen. Szóljanak a tohonya férfiaknak! Randevú északon. Folytatás. Oh, mily szép kezdetek sorvadnak el folytatás hiányában! Micsoda megszabadulások, micsoda megvilágosodások! Pedig a Te történeted a folytatásról szól. A sziszifuszi hétköznapi újjáéledésekről. A kitartásról, a virrasztásról, a ki nem alvó lámpásokról, amelyekbe mindig utánatöltik a fényt, életet jelentő olajat mind az öten. Hallják is a Vőlegény biztatását: „Jöjjetek, Atyám áldottai, mert szenvedélybetegségben szenvedtem, és törődtetek velem!"

P. Könyörülj rajtunk, Uram!

H. Könyörülj rajtunk!

Kovács Tádé

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Igazi hős

Körülbelül nyolcéves koromban egy tavaszi délután az erdőben csatangoltam pajtásaimmal. Egyszerre csak kibukkantunk arra a tisztásra, amelyen az Ablakos áll. Hopp! Így csak a törpeháziak értik meg. Nektek meg kell mondanom, hogy egy nagyon régi kőfal áll azon a tisztáson, sok évszázados rom, és van rajta egy csúcsíves ablaknyílás. Igen szép látvány ott a tisztás közepén az a nagy romfal. A hossza körülbelül öt méter, a magassága négy. A teteje vízszintes és nagyjából egyenes, a zivatarok leginkább a két végén bontják, ettől lett mindkét vége rézsútos, lépcsőszerű. Ott fel is szoktunk mászni rá. Megtettük néhányszor azt is, hogy nagy óvatosan, négykézláb végigmásztunk a tetején, és a másik végén másztunk le.

Ezen a délutánon is, amikor kibukkantunk a tisztásra, szokásunk szerint megálltunk az Ablakos előtt, és bámultuk egy kicsit. Egyszerre csak Bérci Berci odalépdelt az egyik végéhez, és mászni kezdett fölfelé. Meghökkenve vettük észre, hogy komoly és elszánt az arca, mint aki nem pusztán a tetejéig akar mászni, hanem valamivel nagyobb, vakmerőbb célja van. Csakugyan az volt. A fal tetején négykézlábról lassan fölegyenesedett, széttárta karját, és nagyon lassan, nagyon óvatosan, mindig gondosan kiszemelve a következő lépés helyét, végigment a fal tetején. Miután a másik végén lemászott, diadalmasan körülnézett, és így szólt hozzám:

„No, Moha, van-e bátorságod ugyanezt megtenni?” Néhány másodpercig csönd volt. Egy kistörpe halkan ezt mondta: „Elsápadt.” Aztán megint csönd volt. De akkor már másztam fölfelé. Reménykedtem benne, hogy utánam másznak társaim, és lefognak, nem engedik, hogy végigmenjek a falon. De senki sem mászott utánam, és végiglépkedtem én is az Ablakos tetején. Amikor a végére értem, akkor álltomban, nagyon lassan, folytonosan a köveket nézve a lábam alatt, megfordultam, és visszamentem rajta. A lemászás még könnyen ment, hanem az első lépések odalenn a füvön megijesztettek. Úgy éreztem, mintha minden lépéskor bebicsaklana a térdem. Berci szégyenkezve is, elismeréssel is kezet nyújtott, és mindnyájan ámuldoztak. Én meg felnéztem a Napra, mert eszembe jutott, hogy öt órára odahaza kell lennem. Öcsém, Ugribugri beteg volt, édesanyánk nem akarta magára hagyni. Aznap tehát nekem kellett elhoznom a tejet. Láttam a Nap állásán, hogy már indulnom kell, s indultam is.

Vidáman lépegettem az erdei úton, Törpeháza felé. Egyszerre csak megpillantottam a bokrok között Földigszakáll bácsit. Bal kezében megszedett gombás kosarat tartott, jobb kezével meg magasra emelte hosszú szakállát, hogy bele ne akadjon a bokrokba. Annyira megörültem a találkozásnak, hogy nem vártam meg, amíg kiér az útra, hanem elébe szaladtam, és kivettem kezéből a kosarat: „Jó estét kívánok, Földigszakáll bácsi! Hazafelé tetszik jönni, ugye? Viszem a kosarat.” Így válaszolt: „Szervusz, Mohácska. No, hadd halljam, miféle hőstettet vittél végbe.” Bámultam: „Honnan tetszik máris tudni róla?” Nevetett: „Tudni sehonnan. De látom, nagyon örülsz a találkozásunknak. Mint aki annak örül, hogy elmondhatja valami dicsőségét. Rosszul látom?” Zavarba jöttem, hebegtem: „Azért örülök, mert... mert...” Eszembe jutott, mit szokott mondani édesapám, s azzal folytattam: „...mert Földigszakáll bácsi gondolkodásra kényszerít minket.” Gyanakodva pislogott rám: „És hőstett nem is volt?” Boldogan nevettem: „Volt hőstett is. De azért tessék gondolkodásra is kényszeríteni!” Nevetett ő is: „Halljuk hát a hőstettet.” Büszkén vágtam ki: „Kétszer is végigmentem az Ablakoson!” És magyaráztam: „A tetején. De nem négykézláb, hanem egyenesen, két lábon: a karommal egyensúlyoztam.” Egy pillanatra elsötétült az arca. Hogy miért, azt később értettem meg. Akkor figyelembe sem vettem, hiszen már kérdezte is derült arccal: „Hogyan történt ez? Kinek jutott ez eszébe?” Elmondtam részletesen. Ismét kiemeltem, hogy én kétszer mentem végig, aztán elhallgattam, és vártam, hogy ámuldozzék. Hiszen ámuldozott is, de másképp, mint vártam. Ezt mondta: „Mekkora meglepetés! Én nem is tudtam, hogy te ennyire hiú vagy! Igazi hős nem így viselkedik!” Nagyon elszégyelltem magam, amiért dicsekedtem a hőstettemmel, még elébe is szaladtam nagy örömömben, hogy elmondhatom valakinek. Törtem hát erősen a fejem, hogyan emelkedhetnék vissza a szemében a régi helyemre, miként bizonyíthatnám be, hogy tudok én igazi hőshöz méltóan is viselkedni.

Egyszerre csak ösvény keresztezte az utat, azon Rezeda cipelt hazafelé két vödör patakvizet. Nagyon megörültem a ta-

lálkozásnak. Rezeda volt a legerősebb fiú Törpeházán. Idősebb is volt nálam két esztendővel, és azt szokta mondogatni, hogy ő a legbátrabb törpe az egész világon. Tudnia kellett hát Földigszakáll bácsinak is, milyen szívesen elmondanám Rezedának a hőstettemet. Földigszakáll bácsi meg is állt vele egy-két szóra. A patakvízről beszéltek, aztán Rezeda hozzám fordult: „Hát te? Segítettél gombát szedni Földigszakáll bácsinak?” A torkomban dobogott a szívem, mialatt feleltem: „Csak most találkoztunk véletlenül. Én a fiúkkal voltam az Ablakosnál.” Csak ennyit, semmi többet, s alig vártam, hogy kettesben maradjak Földigszakáll bácsival, és hallhassam dicsérő szavait. Bizonyosra vettem, hogy örömmel és ámuldozva tapasztalta ezekben a pillanatokban, hogy tudok igazi hős módjára is viselkedni. Eszembe jutott az is, tulajdonképpen ő maga is megmondhatná most helyettem, mit tettem, de rögtön találtam is mentséget a hallgatására. Annyira meglepte az én nagyszerű változásom, hogy a meglepetéstől nem jut eszébe híresztelni hőstettemet.

Rezeda végre elment, mi is tovább ballagtunk, s én óvakodtam megszólalni, nehogy egyetlen másodperccel is késleltessem az elismerést. Amikor azonban több drága perc is kihasználatlanul telt el, kérdő tekintettel fordultam Földigszakáll bácsi felé. Ekkor újabb megdöbbenésben volt részem. Mert fejét tagadóan ingatta, és most már szinte szánakozva mondta: „Igazi hős nem így viselkedik.” Megálltam és bámultam. Ő nem állt meg, tehát loholtam utána, és már a számon volt a kérdés: „Hát hogyan viselkedik?” De szégyelltem, hogy igazi hős létemre nem tudom, és kiküszöbölő módszerrel igyekeztem kitalálni. Igazi hős tehát nem dicsekszik, de nem is hallgatja el hőstettét. Tehát beszél róla, de dicsekvés nélkül.

Már el is mosolyodtam magamban. Hát persze, ez volt most a baj. Hallgattam ugyan róla, de ugyanakkor nagyon szerettem volna elmondani. Igazi hős viszont nem tartja olyan rendkívülinek a tettét, hogy érdemes lenne szerénykedve elhallgatnia. Igazi hős tehát beszél róla, de nem dicsekedve, hanem ugyanolyan közömbösen, mintha azt mondaná: „Esik az eső” – vagy azt, hogy „Ma lekváros derelye lesz ebédre”. Bárcsak minél előbb adódnék rá alkalom, hogy bebizonyíthassam Földigszakáll bácsinak is, magamnak is, tudok én tettemhez méltóan is viselkedni.

Adódott is rá alkalom hamarosan. Amikor ugyanis megérkeztünk Földigszakáll bácsi kapuja elé, Kutykuruttyal találkoztunk. Kendővel letakart tányért vitt, alighanem süteményt, sietett a nagynénjéhez. De megállt egy percre, és így szólt hozzám: „Mondta Bérci Berci, hogy végigmegy délután az Ablakos tetején. Csakugyan végigment?” Közömbös arcot vágtam, és jobbra-balra nézegetve, mintegy unottan feleltem: „Végig, igen. Egyszer. Aztán pedig csak azért mondom meg, mert a tárgyhoz tartozik, én is végigmentem. Kétszer.” Kutykurutty persze ámuldozott: „Kétszer! De Moha! Hiszen az nagyon nagy dolog!” Letettem egy pillanatra a kosár gombát, hogy egyszerre legyinthessek mindkét kezemmel: „Semmi az egész. Bárki megcsinálhatja. Nem kell hozzá egyéb, csak óriási bátorság.”

Miután Kutykurutty elment, abban a biztos tudatban pillantottam fel Földigszakáll bácsira, hogy most már nemcsak azt fogom hallani: „Igazi hős így viselkedik,” hanem többet is. Így is történt. De az a „több” még mindig a „nem” szócska volt a „hős” és az „így” között: „Igazi hős nem így viselkedik!” Ez már olyan volt, mint valami rossz álom. Mit tesz hát az igazi hős, ha sem nem dicsekszik hőstettével, sem el nem hallgatja, és nem beszél róla közömbösen sem. Nem bírtam tovább. Földigszakáll bácsi mindjárt bemegy a gombáival, reám meg leszáll a börzsönyi éjszaka, és csillagos burája alatt tart reggelig, mint valami egérfogóban, tájékozatlanságommal összezárva.

Bármennyire szégyelltem is, hogy én, a hős tudakozódom, megkérdeztem: „Hogyan viselkedik hát az igazi hős?” Földigszakáll bácsi nevetett: „No, csakhogy megkérdezted végre! Igazi hős úgy viselkedik, hogy igazi hőstettet visz végbe!” Majd' hanyatt estem: „Igazi... hőstettet...? Földigszakáll bácsi talán... nem tartja igazi hőstettnek, amihez ekkora bátorság kellett?” Ekkor elvette tőlem a kosár gombát, mintha félt volna, hogy attól, amit hallani fogok, kiejtem a kezemből. Aztán elkomolyodott, és így szólt: „Bátorságot emlegettem? Te azt hiszed, hogy bátorságból mentél végig az Ablakoson? Gyávaságból mentél végig, barátocskám! Akkor lettél volna bátor, ha meg merted volna mondani Bérci Bercinek az igazat: 'Nem megyek végig, mert félek, hogy leesem.' No meg hiúságból mentél végig, hogy ámuldozzanak, akik nem tudnak gondolkodni. Mert aki tud gondolkodni, az tudja, hogy felelőtlenség is a vitézkedésed. Berci is, te is lábujjhegyen jártok délután, amikor szüleitek ledőlnek egy kis alvásra. De mekkora képmutatás ez a kímélet, ha egy órával később kiszolgáltatjátok őket a lehetőségnek, hogy szeretett és haszontalan fiacskájuk kitörje a nyakát! És mi végett törje ki? Miért áldozza fel magát? Talán berohant az égő házba, hogy kimentsen egy pólyás babát? Vagy megáradt csermelybe ugrott fuldokló után? Dehogyis azért! Hanem mert bámultatni akarta magát, és gyáva volt megmondani, hogy fél! Jó éjszakát!”

Azzal belépett kertje ajtaján, és ballagott a házacskája felé. Néhány lépés után azonban megállt, visszanézett, és barátságosan elmosolyodott: „Kérted, hogy kényszerítselek gondolkodásra. Hát most van min gondolkodnod, nem panaszkodhatsz. Szervusz, Mohácska.” Én azonban még nem bírtam sem elmosolyodni, sem hazaindulni.

Olvasók fóruma

Az Érted vagyok 100. számának megjelenése alkalmából

tisztelettel és szeretettel köszöntöm a folyóirat minden munkatársát, főszerkesztőjét, a szerkesztőség tagjait, a folyóirat elindítóit, az eszme akkori és mai hordozó „közegét”, és távoli öleléssel üdvözlöm mindazokat, akik annak idején olvasták, illetve ma olvassák, értik, és hasznot merítenek belőle.

Egy ilyen üdvözlet talán elég is lenne, ha nem írnánk folyamatosan „vérzivataros” időket, amelyekben kemény szelek hajlítgatják a fákat, szakítják le a fák és a mezők virágait, miközben csizmás lábak tapodnak le minden kezdeményezést. Az „Érted vagyok” immár 17 éve él és virul – reményem szerint egyre jobban –, szerényen alávetve magát mindannak, ami alapvető kötelezettség, és megtagadva mindent, ami „anyagi biztonság”, avagy ami egy lap fenntartásához „múlhatatlanul szükséges”.

Miből él tehát ez a lap?

Egy réges-régi kicsi szentkép rajza vésődött be gyermekkoromban mélyen a lelkembe, és kísért el eddig. Egy kis patak folyik; esteledik, csillámlik a víz a habokon; a patakon egy kis híd; egy ajtó, és az ajtó előtt fehérköpenyes férfialak kopogtat. Jézus az, ismerek rá a gyermeki emlékre újra meg újra.

Amióta az „Érted vagyok” megjelenik, erősíti bennem ezt a képet, vagyis azt, hogy Ő kopogtat, s én várhatom; nem kell semmit sem tennem, nem kell belépnem sehova, nem kell fölöslegesnek bizonyuló kötelezettségeket vállalnom, csak Neki kell kinyitnom az ajtót.

Ez a lap szerintem abból él, hogy ebben a mi világunkban kinyitja az ajtót, egyszerre sugározza a szabadságot és a szeretetet, és ezek együttes sugárözönét közli azokkal, akik vágynak erre.

És most itt lehetne fokozni – akár Petőfi ősi vágyáig is elmehetünk: „szabadság, szerelem, e kettő kell nekem” –, de vegyük tudomásul a realitásokat, és amit lehet, hordjunk csak össze, anyagiakat is. Az eszme pedig maradjon. A lapot szeretetben körülvevő kis közösség kontrollja segítse hozzá a lapot ezután is, hogy a mai szellemi harcok ferdeségeinek átvétele helyett Jézus szelíd útján járjon ezután is, mindig.

Kívánok a lapnak, mint ahogyan magamnak is, hosszú, boldog és további termékeny életet.

dr. Körmendy Györgyi
Üröm

Tisztelt Szerkesztőség!

Engedjék meg, hogy néhány sorban kifejezzem gratulációmat Önöknek.

Néhány éve kerültem kapcsolatba az „Érted vagyok” c. újsággal. Kíváncsian, nyitott lélekkel olvastam, hiszen semmit sem tudtam a kiadványról, de nagyon érdekelt. A „kulcsfigura” Gromon András volt, aki először a kezembe adta.

S most már az életem részévé vált, várom a megjelenést. Higgyék el, ez nem felszínes udvariaskodás. Ma, amikor a szellemi élet jórészt üres és értéktelen, jó érzés olyat is olvasni, ami elgondolkodtat.

Természetesen nem mindennel értek egyet, de talán ez a jó, így lehet élesíteni az elmét.

Aztán, ahogy telt az idő, bekapcsolódhattam az Önök munkájába a Moha-mesék gépelésével, ami egy pici szelete az újság előállításának, én mégis örömmel teszem.

A 100. lapszám megjelenése külön örömmel töltött el. Nem az évszám kereksége miatt, hanem mert ez azt jelzi, hogy az „Érted vagyok” életképes.

Úgy gondolom, hogy érzéseinket ki kell mondanunk. Sivár ez a világ, pedig szebbé tehetnénk egy-egy jó szóval, egy baráti mozdulattal. Mert fontos, hogy visszajelzést kapjunk, az lendítőerőt ad, friss energiát pumpál fáradt, esetleg néha lemondó kedélyünkbe.

Önöknek is tudniuk kell, hogy amit csinálnak, az értékes és jó.

További munkájukhoz kívánok erőt, kitartást, sok sikert!

Baráti üdvözlettel:

Szvitil Györgyné
Piliscsaba

Büszke örömmel vettem kezembe az „Érted vagyok” 100. számát! Ez a mi lapunk, amilyen nincs több széles e világon! Szeretettel gondoltam Simonyi Gyuszira, aki megálmodta, megalapította, az első tíz számot szerkesztette, és színvonalasan vezette az ÉV-et. A családi és közösségi folyóiratból a jelen szerkesztőség munkába állásával a jézusi tájékozódás újságja lett, s nekem mindkettő nagyon közel áll a szívemhez.

Előfordul, hogy olvasáskor azt gondolom, „hát én ezt a cikket nem biztos, hogy beletettem volna”, olyan viszont minden számban van, hogy kihúzom magam, s úgy vélem, „ez a nagyszerű írás sehol máshol nem jelenhetett volna meg Magyarországon, csak a mi lapunkban”!

Mivel többnyire buszon utazva van időm olvasni, legelőször a riportokat keresem meg. Szívesen olvasnék többet is belőlük, mert ezek az „életszagú” tanúságtevések lelkesítenek leginkább. Persze el is szégyellem magam ilyenkor, hiszen emberemlékezet óta nem küldtem jó riportot az ÉV-nek, pedig én is sok nagyszerű emberrel találkozom. Ez állandóan szembesít azzal, hogy akkor lenne még sokszínűbb, izgalmasabb az újság, ha sokkal többen dolgoznánk rajta. Ha több Bokor-beli érezné magáénak a felelősséget az ÉV-ért, akkor kevesebb fordított cikk kellene bele, s még inkább hozzánk szóló lenne a tartalom. Hiszen a Bokor tagjai által írt bibliai elmélkedések rovatán látszik, hogy fantasztikus gondolatok és mondatok születnek a mieink agyában is.

De érdeklődéssel olvasom a legújabb teológiai vagy ökológiai cikkeket is, s sok örömet okoztak már – a talán leginkább – szépirodalmi kategóriába sorolható írások is.

Be kell vallanom, a Moha-mesesorozatot nem olvasom, sem én, sem a gyerekek, bár évekkel ezelőtt nagyon szerettük. Lehet, hogy ennyi év után érdemes lenne változtatni, főleg így, hogy tulajdonképpen „házi meseírónk” is van Dombiné Zsuzsi személyében, de éppen most olvasom egy súlyosan sérült, tolókocsis fiatal lány mesekönyvét is, amely fantasztikusan változatos és ötletdús írásokat tartalmaz. Persze az is lehet, hogy számos család azért várja az ÉV-et, hogy egy kupacba gyűlve felolvassák a Moha-mesét, és a gyerekek kiszínezve gyűjthessék a képecskéket.

Ebből is látszik, hogy nem lehet olyan folyóiratot szerkeszteni, amellyel mindenki elégedett lenne, ezért van az, hogy többnyire csak a kritikák fogalmazódnak meg az olvasói levelekben is.

Pedig országszerte számtalan sok olvasója van az ÉV-nek, akik alig várják a lap megérkeztét, hogy épüljenek, töprengjenek, életet alakítsanak a jézusi gondolatok nyomán.

Köszönjük mindazok munkáját, akik időt és fáradtságot nem kímélve, szolgáló szeretettel hordozzák az „Érted vagyok”-ot!

Áldjon meg mindannyiunkat az Úr, hogy a Bokor élő hitéből és cselekedeteiből is legyen mindig meríteni valójuk a szerkesztőknek!

Kőszeginé Melinda
Pécs

Kedves szerkesztő Testvéreim!

Örömmel tartom kezemben az „Érted vagyok” 100. számát. (Mind a százat őrzöm.)

Büszke vagyok Rátok, és köszönöm Nektek a sok munkát, az értékes színvonalat és a fel-felcsillanó kedvességet. Nagyon szeretem az illusztrációkat, mindig szépek, igényesek. Időnkint elgondolkozom, a fordító(k)nak hány munkaórája állhat a jó stílusú cikkek mögött. Köszönöm.

Ha lehet, javaslatom is lenne. Az „Érted vagyok” a Karácsonyi Ajándék utóda. A Karácsonyi Ajándékba csak a Bokor tagjai írtak, ki ahogy tudott. De testvéri hang volt mind, családias.

A Bokor író emberei nagyrészt elhallgattak. De a lelkigyakorlatokon születnek jó elmélkedések, előadások ma is. Ezekből érdemes volna többet közkinccsé tenni, s hívó szöveggel biztatni az előadókat, hogy küldjék el gondolataikat. Így egymás hangját is jobban hallhatnánk. Igaz, hogy ez többletmunkát jelent a szerkesztőknek, de hát, ha húz a ló, még raknak a szekérre!

Még egyszer köszönöm a 100. számot! Kívánok a jövő évre is sok erőt és türelmet a munkához, egymáshoz és az egész élethez. Isten áldása legyen rajtatok!

Testvéri szeretettel köszöntelek Titeket:

Trásy Éva
Budapest

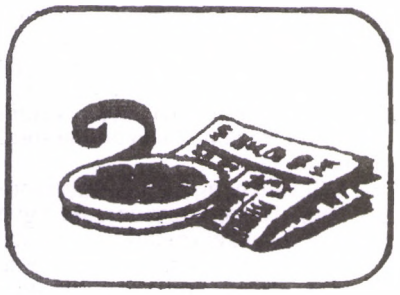

„Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet!”

*Andorka Eszter emlékkönyv**

Négy évvel ezelőtt halt meg Andorka Eszter evangélikus lelkésznő. 33 éves volt. Meggyilkolta egy fiú, akin korábban lelkészi, szociális munkája során segített. Andorka Eszter emlékére állítottuk össze a könyvet, amely legnagyobbrészt az ő írásaiból áll, azonkívül képekből, visszaemlékezésekből. Esztus rendkívüli energiával, műveltséggel, felkészültséggel nagyon sok ügyet képviselt, sokféle munkát végzett párhuzamosan. A kötetet tízen, barátok szerkesztettük, és még többen barátok fordították, átolvasták, borítót szerkesztettek, mind olyanok, akik csak egy-két részterületét ismerhettük Esztus munkájának. Vagy nem olvastuk német és angol nyelven írt tanulmányait, külföldön elmondott előadásait, nem hallottuk igehirdetéseit; vagy nem tudtuk, hogy a téli napokon, mielőtt tanítani indul a Teológiára, meleg levest visz a villamosmegállóban lakó hajléktalanoknak; mielőtt előadást tart a Tudomány Napján, elviszi az ebédet mozgássérült barátjának. Tudományos munkája is több szálon futott: újszövetségi tudomány a teológián, feminista tudományok a Közép-Európai Egyetemen, előtte tanulmányok a Leuveni Katolikus Egyetemen. Egyforma intenzitással szervezte a Deák téri családi istentiszteleteket, a gyermek-bibliakörös táborokat, az erdélyi testvérgyülekezeti kapcsolatot. Tizennégy éven keresztül a MEVISZ mozgássérült-munkájának és nevelőintézetis munkájának a lelke, fő mozgatója volt. Több állami gondozásból kikerült fiú hivatalos gyámja. Lelkész volt Aszódon és Dunaharasztiban. Sok mindent még éppen csak elkezdett, nagyobb lélegzetű tanulmányokat, a feminista teológiai egyesületet, a Bárka-ház tervét. Befejezetlenül maradt doktori disszertációja is.

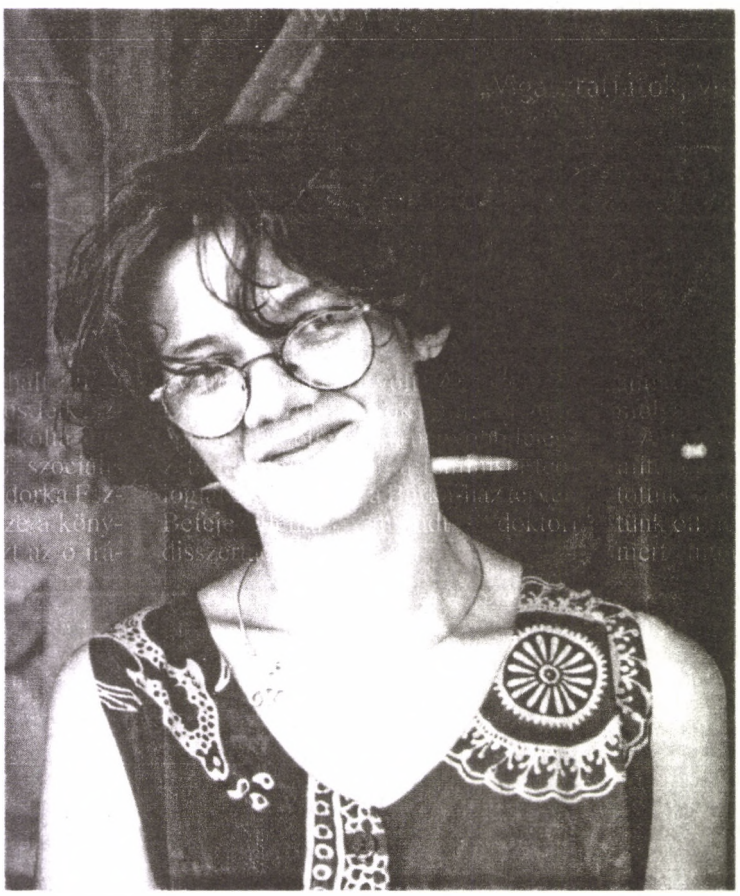

Azt szeretnénk, ha ez a könyv egészebbé tenné a róla őrzött képünket, és főleg elősegítené, hogy Esztus elkezdett munkái, előkészített tervei ne vesszenek el. Tovább lehessen azokat vinni, gondolatait továbbgondolni. Talán visszaad valamit a könyv Esztus személyiségének színességéből is, amelyre *elsősorban* emlékszünk. Néha zavarba ejtő harsányságára, az emelettel lejjebbről is hallható nevetésére, színes ruháira, konyhájában a fűszer- és bögregyűjteményére, játékokra, mesékre, vagy amikor kisgyermekekkel nagyon komolyan beszélgetett.

A könyvet elsősorban Esztus számítógépén megmaradt írásaiból állítottuk össze, amelyeket kiegészítettünk ott nem található, de általunk ismert munkáival, valamint barátai, ismerősei visszaemlékezéseivel. Kihagytuk a kimondottan szakmai jellegű tanulmányokat, amelyek laikusok számára nehezen követhetőek, illetve a nagyon hosszúakat a könyv behatárolt terjedelme miatt.

A könyv a következő fejezetekből áll :

Prédikációk, imádságok.

Gyermekeknek írt családi istentiszteleti prédikációk, jelenetek, karácsonyi színdarab, gyerekújságba írt cikkek.

Tanulmányok. Ebben szemináriumi dolgozatok, konferenciákon elmondott előadásai, a Lelkipásztor folyóiratban megjelent igetanulmányai olvashatóak.

Külön fejezetbe rendeztük a feminista teológiát: tanulmányait, amelyeket a Közép-Európa Egyetemre, illetve előadásokra írt Esztus, és egy vele készült interjút.

A MEVISZ munkájával kapcsolatos írások.

Három pályázat, amelyeket a templomok akadálymentesítésére, a mozgássérültek passiókörútjára és a Bárka-házra írt.

Egyéb cikkek, könyvrecenziók. Személyes, lelkipásztori, közéleti levelek.

Esztus temetésén elhangzott beszédek.

Esztusról szóló visszaemlékezések.

* Elhangzott az Evangélikus Hittudományi Egyetemen a Tudomány Napján, 2006. november 10-én tartott könyvbemutatón.

Esztus biblikus teológus volt. Alapos és merész. Egy dunaharaszti ifjúsági tagnak többek között így írt Leuvenből: „Óráim igazából alig vannak, összesen kettőre járok be. Az egyik a szövegkritikáról szól. Az Újszövetséget ugye kézzel másolták le az ókorban, és nekünk nincs meg az eredeti, hanem csak másolatok másolatainak másolatai. Minden kézirat picikét eltér. Itt egy betűvel, ott két szóval. És van egy külön teológiai tudományág, amely azzal foglalkozik, hogy kiderítse, melyik a legvalószínűbb variáció. Otthon hallottam én erről, de sosem tanultam meg igazán, hogyan működik. Úgyhogy most felvettem ezt az órát. Nagyon izgalmas. Olyan, mint a régészek munkája, amikor egy vázát kell összerakniuk kicsike cserepekből, csak éppen nem háromdimenziós a váza, hanem sokkal több.”

A bibliai szövegek vizsgálatának erre az alaposságára, a különböző kéziratok összehasonlítására példa Márk 15. fejezetének 35. verséről írt hetvenoldalas egzegésise, amely a Studia Biblica Athanasiana folyóiratban jelent meg. Ugyanez az *alaposság* mutatkozik meg a könyvben olvasható, a Lelkipásztorban megjelent igetanulmányaiban, ó- és újszövetségi tanulmányokban egyaránt.

Az alaposság mellett Esztus bibliaértelmezését a *merészség* jellemezi. Meri kérdőre vonni a bibliai szöveget. Például így: „Az Újszövetségből egy felháborító szöveget választottam. Bőséggel vannak ilyenek. A szír-föníciai asszony története, remélem, nemcsak az én zsebemben nyit ki bicskákat. Szexizmus, rasszizmus, visszaélés egy kiszolgáltatott ember helyzetével. Ezt nem szentségtörés kimondani, hanem az egyetlen becsületes út, hogy védekezzünk e történet romboló ereje ellen, s Jézust ebből a ráosztott alávaló szerepből kiszabadítsuk. Ez a meghirdetés hermeneutikája: ezt az üzenetet így nem fogadjuk el Isten üzenetének.”

Ez a merészség azonban nem jelenti azt, hogy Esztus kedve szerint értelmezte a bibliai szövegeket. Azok az igék ragadták meg őt, tették elkötelezetté, határozták meg döntéseit, amelyek az elnyomottakat, kirekesztetteket, kizsákmányoltakat felszabadító Istennek mutatják meg Istent. Amely igék azt hirdetik, hogy nem lehetséges az üdvösség a megalázottak üdvössége nélkül. Ilyen kedves igéje Ézs 40,1: „Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet!” Egy prédikációban leírja, hogy ezen a helyen tartotta nyitva a Bibliát az oltáron.

Másik ilyen kedves igéje Ézs 58,6-12. Az ige magyarázatában így ír: „Világunknak azok a rendszerei, melyek a peremre szorítják a szegényt, a más bőrszínű embert, az értelmi fogyatékost vagy éppen a mozgássérültet – ezek a rendszerek a mi naponkénti közönyünk és önzésünk által maradnak fenn. Bátran megszólaltathatjuk hát magunk felé az ige felelősséget és szolidaritást ébresztgető üzenetét. Mindazonáltal el tudok képzelni olyan gyülekezeti szituációt, amelyben érdemes valahol, a prédikáció vége felé egy kitérőt tenni, néhány szóban megszólaltatni azt is, ami Ézs 61-ben válik explicitté: Ha te, testvérem, úgy érzed, hogy semmid, igazán semmid nincsen, hangod nem hallatszik sehol, szenvedésed látatlan marad, akkor tudd meg: az Isten szemében minden üdvösség, jó kezdete a te felemeltetésed és megelégíttetésed, a te jogaidnak helyreállítása. Isten előtt nincs rejtve, sem elfeledve a te ínséged.”

E megragadottsága, elkötelezettsége felől értelmezte Esztus a Bibliát. A kicsinyek pártján álló Istent találta meg benne, vagy merte egyik-másik szakasszal *szemben* keresni Isten akaratát a szövegben. A felszabadításban megtalált Isten nemcsak teológiáját határozta meg, hanem politikai és szociális elkötelezettségét is. A nevelőotthonosokért áldozott egész életét, pénzét, idejét, energiáját, a mozgássérültek ügyét, a természetvédelem, a harmadik világ, a béke ügyét – utolsó fényképe az iraki háború elleni tüntetésen készült. A homoszexuálisok emberi méltósága melletti kiállását. Feminista elkötelezettségét. Felszabadítási teológusnak és feminista teológusnak tartotta magát. Az elnyomottak ügyét vitte Isten elé. Az igaz teológia az, amelynek van válasza erre, képes változtatni az elnyomás struktúráin. „Ebben a teológiában lehet újat hallani, újat mondani. A feminista teológia előtt is sok szöveg áll kihívásként, de folyamatos, biztos kapcsolata van a jelennel. Aki ezzel foglalkozik, úgy érezheti, hogy munkájával változást indukálhat a világban.” Egy másik cikkben pedig így ír erről a változásról: „Álmunk egy olyan Evangélikus Egyház, amely példát mutat a világnak abban, hogyan kell a legkisebb, legelesettebb résztvevőnek, a legbizonytalanabbul érkezőnek is otthonává lenni. És álmunk egy olyan Magyarország is, amely követi ezt a példát.”

Ez az elkötelezettség tette koherenssé Esztus nagyon sokféle életét, szerteágazó munkáját. Ez sugárzik a könyvben megjelent minden írásából: prédikációkból, gyermek-istentiszteleti prédikációkból, gyermek-színdarabokból, tanulmányokból, konferenciákon elmondott előadásaiból, MEVISZ-pályázatokból, baráti és hivatalos levelekből, internetes hozzászólásából, mozgássérült táborok vezetőihez írt útmutatójából, cikkeiből. Még a fényképekből is.

A könyv bevétele teljes egészében Esztus egyik álma, a mozgássérültek és nem mozgássérültek egymást segítő együttélését lehetővé tevő Bárka-ház, új nevén Esztus-ház megvalósítását szolgálja.

Kézdy Péter

465 oldal, 2500,- Ft, kapható a Luther Kiadó könyvesboltjában (Bp. IX., Üllői út 24.) és a Huszár Gál könyvesboltban (Bp. V., Deák tér)

* * *

(Elolvasandó: Ézsaiás 40,1-11)

Szeretett Testvéreim az Úr Jézus Krisztusban!

Első szolgálati helyemen a gyülekezeti terem oltárán egy öreg Biblia feküdt, felütve egyszerűen valahol középütt, ahogy a legutóbbi nagytakarítás után visszatették. Ahogy a szolgálatokat végeztem, újra meg újra ráesett a tekintetem, s elolvastam belőle egy-egy sort. A Királyok könyvének valami háborújáról volt éppen szó azokon az oldalakon, harcosok és csaták felsorolása követte egymást. Néztem, néztem ezt az oldalt néhány hónapig, aztán egy nap úgy gondoltam, ha már mindig beleolvasok egy szentírási szakaszba, lehetne előttem egy olyan rész, amely héttől, ünneptől függően mindig igaz és mindig erőt adó a szolgálathoz. Forgatni kezdtem a lapokat, s végül ehhez az ézsaiási szakaszhoz jutottam, Deuteroézsaiás munkájának első fejezetéhez. Attól fogva, ha az oltár felé fordultam, ez állt előttem: „Vigasztaljátok, vigasztaljátok népemet! Szóljatok Jeruzsálem szívéhez, és hirdessétek neki, hogy letelt rabsága!”

Ezek a szavak egy prófétai közösséghez szólnak, emberekhez, akik a népük számára Isten szavának hirdetői, s akiknek felrázó, reményt adó üzenetet kell vinniük az övéiknek. A mi mai világunknak is szüksége van prófétai szóra. Hiszem ezt, nemcsak azért, mert tanuljuk és tanítjuk, hogy a prófétai szolgálat az egyház küldetésének része, de

mert érzem magamban is, hogy vágyakozom arra a tiszta és erőteljes, reménnyel teli hangra, amivel Deuteroézsaiás fordult az övéihez. Hiszem, hogy az Isten prófétai küldetést bíz ránk is, mai embereire, hiszem, hogy feladatunk van.

Mégis, az ember ritkán érzi magában a próféták erejét. Inkább olyanok vagyunk, mint ebben az igében a feladattól visszariadó próféta: „Én kérdeztem: Mit kiáltsak?" Szorong az ember a feladat nagyságát érezve, halványnak és erőtlennek érzi a lelkében megképződő szavakat. Érezzük a késztetést, a küldést, de a kockázat megriaszt, belső bizonytalanságaink megbénítanak. Hogyan nyújtja ki a kezét Isten a szánk megnyitására? Hogyan ad a szánkba világot megremegtető szavakat? Hogyan tesz bennünket jellé, kontraszttársadalommá?

Ézsaiás e szavait és sok más prófétai szöveget végigkérdezve, átgondolva, négy közös jellemzőt tudtam kiszűrni, négy olyan dolgot, ami biztosan kell ahhoz, hogy valaki betölthesse prófétai küldetését.

Egy próféta elsőképpen is *szenvedélyes odaadással szereti a rábízott népet.* Ez közös valamennyiüknél, a legelsőktől a legkésőbbiekig: ha ostorozzák Izraelt, ha biztatják, mindig ugyanaz a szerelmes aggodalom mozgatja őket. Maguk előtt látják Isten népét, s Isten szemével nézik azt. Nemcsak a látható, minden fórumon megjelenő, hangját hallató részét veszik észre, hanem azt is, akire csak az ÚR ügyel, a gyengéket, a peremre szorult, elfelejtett, elnémított kicsinyeket is. Az erő, ami mozgatja őket, Isten részvétéből táplálkozik: „láttam népem nyomorúságát", „meghallottam az özvegyek és árvák kiáltását".

Újra meg újra ez tehet, ez tesz prófétává bennünket: ha látjuk, egészen közelről, a ránk bízott emberek sorsát, köztük is különösen azokét, akikre nem figyel más, akiket nem hallgat meg más. Ha az ő ínségük beszűrődik a mi imádságainkba, a mi gondolkodásunkba, a mi beszélgetéseinkbe, olvasmányaink megválasztásába, mindenbe. Ha a kiszolgáltatott emberek fájdalma átvérzi a mindennapjainkat, akkor válunk alkalmassá arra, hogy prófétái legyünk Istenünknek.

Egy próféta, másodszor, *látomással bír.* A Biblia prófétái újra meg újra olyan dolgokat hirdetnek, amik túl vannak a többiek szemhatárán. Amikor mindenkit a Jeruzsálem katonai védelmét illető stratégiai problémák foglalkoztatnak, azt mondja Jeremiás: nagyobb baj van itt, nem elég a hadsereg megerősítése. Bármilyen fenyegetőnek tűnik is az aktuális krízis, a baj gyökere az igazságtalanságban, elnyomásban, hamis istenek imádatában van. Vagy a fogságban, amikor mindenki a rossz helyzetbe való beilleszkedés lehetséges módjain gondolkodik, megszólal Deuteroézsaiás, és azt mondja: van hazatérés, Isten hazavezeti az övéit. A prófétai szó több kell, hogy legyen, mint az aktuális, mindenki számára nyilvánvaló alternatívák közti választás: új perspektívákat kell, hogy nyisson az emberek előtt.

Mostanában újra meg újra tapasztaltam, milyen bátor szöveg a Szentírásé. Amikor egy-egy szöveget úgy igazán végigolvastam, kielemeztem, exegetáltam, akkor tudtam így, a próféták módján messzebbre látni. Úgy tűnik, e 2-3000 éves szövegek messzebbre látnak előre, mint mi, s ezek vezethetik a tekintetünket valami igazi felé. A mi reményünk, iránymutatásunk sokszor kisszerű, szürkés, de a Szentírás szavai valamiképpen kinyithatják előttünk a prófétai távlatokat, melyeket Isten az Ő népe elé akar tárni.

Ebből következik a harmadik sajátosság: *a prófétai szolgálat egész életre szól.* Nem kérhetjük Istent, hogy adjon prófétai erőt szavainknak egy-két napra, hétre, s azután nyugdíjazzon, s hagyjon visszatérni nyugodalmas távolságtartásunkhoz és hétköznapi távlatainkhoz. Ha az ember vállalja a prófétai kritika megszólaltatását a világban, akkor ezt a vállalását csak egész életre szólóan teheti – Istenre bízva, hogy ő majd mikor veszi azt igénybe. E nélkül az elköteleződés nélkül valóban csak elszáradó fű, fonnyadó virág lehet, amit mondunk.

Negyedszer pedig, *a prófétai szó mindig hordoz reményt és vigasztalást.* Talán ez a legnehezebb nekünk – és ez a mi leginkább sajátos feladatunk a világban. Vannak nem hívő emberek, akik keresztényeket megszégyenítő módon érzékenyek a legkisebbek szenvedésére. Vannak, akik Isten víziójának egy-egy részletét is megsejtik, és vágyakoznak rá. Vannak, akik felteszik egy ilyen ügyre az egész életüket. De az utóbbi években társadalmi kérdéseken vitatkozva olyan sokszor tapasztaltam: az igazi remény ezekből a víziókból többnyire hiányzik. Világunk megrendítően éhes az Isten ígéreteiből, Jézus szavaiból, a feltámadás hitéből élő, néha konok, néha sodró erejű reménységre.

Andorka Eszter

Szerepjátszók?

Gondolatok Hegyi Béla: Titkolt szerepek című könyvének olvasásakor

Az olvasó Burján Ákos papnövendék életét kísérheti végig a szemináriumban töltött utolsó másfél évben, a negyedik év egy pontjától pappá szenteléséig, pontosabban, első munkahelyének elfoglalása előtti napig. Az istenhívő, de a papképzést, teológiát, papi életet nem ismerő fiatalember csalódott abban, amit a négy év alatt kapott mind elméletileg, mind a papi társadalom életét illetően. A reformgondolatokat titokban ápoló növendék érzékenyen reagál az egyházügyi hivatal irányítása alatt álló hierarchia oktatási, nevelési, fegyelmi módszereire. Bár egyet nem értését a történet kezdetén írásban is kifejezi elöljáró püspökének, a történet végén mégiscsak aláírja azokat a fogadalmi nyilatkozatokat, amelyek a cölibátus megtartását, az egyházi törvényeknek és az elöljáróknak járó engedelmességet mondják ki. Burján szereti Istent és az embereket, életével, elsősorban tettei példájával, Jézust akarja sugározni. Bár nem feledi korábbi életét, kételyeit, fiatalkori nemi élményeit, a papi hivatás szépsége győz értelmi, érzelmi tusakodásaival szemben.

A maga életéből ismeri a cölibátussal járó nehézségeket, hiszen egészséges fiatalember lévén, szeminarista korában nem egyszer találkozott nemileg a férje korai halála miatt magára maradt Rózsikával. A történet végén megtudja, hogy maga is pap fia, az ő sorsát a papság felé irányító, az őrá mint apa és anya nélkül élő fiatalra gondot viselő Virágos plébános gyermeke. Tapasztalnia kell szeretetre vágyó szobatársa küzdelmét, amely a homoszexualitás felé vezet. Mindennek ellenére, a szentelés erejében ellene mond a jelenben és a jö-

vőben kínálkozó nemi kapcsolatoknak. Bár a történetben szó esik tanbeli nehézségekről, egyházpolitikai kérdésekről is, azonban terjedelmileg a férfi-nő kapcsolat nagyobb szerepet kap a leírásokban.

A regény lényegében Burján Ákos történetét mondja el, azonban az író számára a nőalak, Rózsika, majdnem olyan fontos. Vele együtt belépnek a cselekménybe gyermekei, rákbeteg apja, a férjét ápoló anyja, kórházi munkatársai, s a rejtelmes világból érkező új férfipartnere. A róluk szóló oldalakon sok, önmagában is érdekes lélektani mozzanattal találkozunk, bár – megítélésem szerint – mindez rövidebben is elmondható lenne, ha Burján Ákost tartjuk szem előtt. Az író azonban úgy érezhette, hogy alaposabban meg kell festenie a főszereplőhöz – a regény története vonatkozásában – csupán egyetlen szálon kapcsolódó nőalak életét is. Így sor kerülhet az élet olyan oldalainak bemutatására is, mint a halálos betegség hatása egy házaspárra, az apa nélkül maradt gyerekek egymás közti kapcsolata, mai stílusú mesevilága. Képet kapunk a gyermekeit egyedül nevelő nő munkahelyi helyzetéről, a főnöki erőszakkal szembeni megállásáról, általában arról a légkörről, amelyben a magányos nő él akár egy országúti autózás idején is. Mindazonáltal örültem volna, ha néhány helyen a leíró részek helyett több belső indíték szerepel.

Ez segíthetett volna feldolgozni az utolsó bekezdés váratlan fordulatát. Úgy látszik, mintha a nehézségek ellenére Burján Ákosnak sikerülne önmagát az elképzelt papi pályára állítania, de ekkor, az utolsó álom után, elkezd szétfoszlani a hősies erőfeszítés eredménye: a reményteljes pillanatok után szürkülő, sivárrá váló jövőbe pillantunk bele. Hideg levegő csapja meg az olvasót. Az adott körülmények között ennyire képes egy jó szándékú fiatalember. Majd az történik vele is, ami számtalanszor megtörtént az iskolát elhagyó, lelkes tanítóval: jönnek a felőrlő napok, évek, s legjobb esetben földművelővé válik az az ember, akit pedig a sors nevelőnek, útmutatónak rendelt? A zenekar optimista akkordjait nyers, disszonáns, majd elhaló hangzat zárja le. Kétségtelen, hogy a pesszimista motívumok hallhatóak voltak korábban is, hol a partitúra felső, hol alsó soraiban, de úgy látszott, hogy kiderül az ég. Ehelyett azonban nemhogy a dobok mennydörgése nem következett, hanem a reménytelenség szólamai törtek fel, nem is tudnám megmondani, milyen hangszerelésben. Elvesztésre szánt illúziók? Művészileg megengedhető a kudarc kilátásba helyezése, hiszen oly nehéz vállalni és hibátlanul teljesíteni a jóságos plébános, a gondoskodó püspök, a férjét ápoló feleség, a férjére éjjel és nappal emlékező-vágyakozó fiatal özvegy, a neveltekre ügyelő spirituális, a híveiért élő lelkipásztor szerepét. Mondom, megengedhető, sőt akár dicserendő is, de váratlan a hideg zuhany.

Nem nehéz észrevenni a műben az álmok és a valóság párhuzamosságát. A szöveg ötödrésze álom, vagy sci-fi történet. Ezek egy része invenciózus mese a szereplők közreműködésével, más része – például a kilencedik fejezet sokoldalú álma – a főszereplőre váró problémák színpadi felvonásokhoz hasonló megjelenítése. A mesés álmokat tudatos szerkesztői munka eredményének tekinthetjük, amivel az író időről-időre feloldja a súlyos gondokat bemutató szakaszok feszültségét, s mivel ma a mese gyakorta tudományos-fantasztikus műfajban jelenik meg, ezért azt választja. Tud a szerző tárgyilagosan pontos is lenni, hiszen Majtényi betegségének leírása mögött akár egy orvost is sejthetnénk – s valóban: eredeti végzettsége szerint a szerző orvos. A szemináriumi élet bemutatásakor pedig az az érzésünk támad, hogy maga a szerző is volt kispap. A zsinati határozatokat szakember módján közli. Ez a szakszerűség időnkint az olvasmányosság rovására megy: a közlési mód néhol szárazan tanáros, kissé tankönyvszerű, és nemcsak Aquinói Tamás istenbizonyításának idézése során. Ilyenkor a rövidségnek vannak előnyei. Nem kell, például, annyi nevet felsorolni – legalábbis nem egyszerre –, ha sci-fi irodalomról, teológiai nézetekről vagy elméleti fizikai fejezetekről van szó. Egy-két utalás már érzékeltetheti, milyen irányokra gondol az író.

Korunkba ágyazott történetről van szó. Ha a szerző hinne abban, hogy felgyorsult korunkban az olvasók testesebb művet is hajlandóak kézbe venni, és nem csupán zsebre vágható alakú és vastagságú köteteket vásárolnak, akkor bizony akár tízszeres terjedelemmel is nekivághatna az elméleti, gyakorlati, lélektani problémák megrajzolásának. De hát realistának kell lenni, az autóbusz és a vonat negyedórát-félórát enged elmélyedésre, tudni kell megfelelően tagolni, kimérni az egyes részeket, mivel nem Harry Potter lenyűgöző meséjéről, hanem mai valóságunk embert próbáló akadályairól van szó. Ez nem mindig romantikus, legalábbis nem lektűrszerű. Az író tehát összevonja szemöldökét, és újra meg újra elolvassa művét, hogy feszesre, de ne embertelenül szorosra húzza a sorokat. Talán hangosan mondja is a mondatokat, mintha színész olvasná fel a könyvet, hogy saját hangjának lejtése is segítsen az elbeszélés megjelenítésében. A kisregény tán a líra felé közeledik – ha éppen nem egy dráma forgatókönyvét valósítja meg – legalábbis a tömörséget illetően. Érdemes sokáig csiszolni.

Vallásinak is tekinthető történet, de nem hiszem, hogy lehetett volna találni hozzá vallási kiadót. Túl sok kérdés vár benne őszinte válaszra. A vallási térfoglalás jelen, igyekvő korszakában titkolózás nélkül is más szerepeket óhajtanak eljátszani az illetékesek.

Az elmúlt évtizedekben azonban bőven volt alkalom másféle álruha öltésére is a történelmi-politikai cselekvés színterén. A regény végéhez csatolt négy rövid elbeszélés első darabja az illegális pártélet világába visz el, a Horthy-, Rákosi-, Kádár-rendszer idejébe. Szereplői 3x3-tagú sejtekben dolgoznak, nem ismerik egymás igazi nevét, a tizedik, összekötő személy kapcsolja be őket a nagy szervezetbe. A lebukástól azonban nem tudnak megmenekülni, s a börtönélet és a kínzások során megmutatkozik, mi a hűség, mi az árulás, a félelem. Embert és eszmét megpróbáló a rabtartók erőszaka és a besúgóknak a mozgalommal párhuzamosan kiépített hálózata. Remélhetik, hogy majd az elkövetkező korban tér nyílik a marxista cselekvésre, de ismételten azt kell tapasztalniuk, hogy megfigyelt, gyanúsított emberek maradnak továbbra is. Valahogyan biztosítják megélhetésüket, de igazodniuk kell az adott világhoz. Valamikor egy mozgalommal, egy országgal, egy eszmével törődtek, fáradhatatlanul. Minden gondolatuk a párt volt. Az életüket adták volna „minden egyes ember szabad fejlődéséért, mindenoldalú kibontakozásáért". Aztán, ha nem figyeltek eléggé, könnyen az utcán találhatták magukat, és mások gondoskodtak arról, hogy jó ideig el se tudjanak helyezkedni. A megváltozott, új világban pedig a multinacionális cégek rafinált erőszaka végzi el azt a munkát, amire korábban az államvédelem szakosodott. A megöregedett, megfogyott barátok, bizony felteszik az elméleti és gyakorlati kérdést: „Te bolond vagy, te még hiszel ebben?"

Valakik számára valósággá válik az a történet, amelyben a lelkes, sok megpróbáltatást vállaló aktivista, legyen az politikai harcos vagy vallásos hívő, gyanússá, legalábbis feleslegessé válik azok számára, akiknek az eszméit a hatalom terrorrá, rémálommá, embertelenséggé változtatta. Nem újdonság, örökzöld téma, vaskemény törvény, a totális rendszerek jellemzője. Negyedszázadonkint új szereplőket írhatunk be a képletbe, és csupán a kosztüm fog változni a színpadon. Semmi más? Semmi. Pardon! Egyszer mi is szereplők lehetünk. Ne tessék panaszkodni! Ön nem az első, nem is az utolsó. Viselje méltósággal! Hallgassa József Attila sorait, amelyikkel egy láthatatlan kórus keretezi be a történetet.

A következő elbeszélés főszereplője is panaszkodik. Az idős hölgy fiatalkori emlékei alapján elégedetlen. A Hermina-úti nyári hőségben az egykori nehéz idők, a megváltozott életstílus, a mai fiatalok viselkedése, beszédmódja, gondolkodása körül járnak az ágyhoz kötött beteg mondatai. A jelen betonvilága, a tönkretett természet s az önmagát dohányzással mérgező ember mind-mind ok az elégedetlenségre. Hol van a hűs, elegáns Liget, az illemet tudó és megtartó fiatalokkal? Ma a fiatalok csarnokokban óbégatnak, a folyosókon pettingeznek. Az ő világában az emberek tudták a mértéket, nem tüntettek a pornográfiával. Ma semminek sincs fokozata, normális aránya. Vallás, elvek, irodalom, versek? Mire volt jó mindez? – kérdi az unokája. Nézz vissza a huszadik századra: halálszagú, rohad az elejétől a végéig, őrültek tombolása. A lassan gördülő konfliisok, az andalgó párok, a babakocsikat toló nörszök bizony csak arra jók, hogy egy élettől búcsúzó öregasszony emlékeinek nyújtsanak vigasztaló hátteret.

Pillanatfelvételt látunk, egy fejezetrészletet egy hosszabb regényből. Csiszolt alkatrész, mely beillesztésre vár. Szerkezete ugyanúgy örökérvényű, vagy még inkább örökérvényű, mint az előző elbeszélésé. Bármely öregember elmondhatja. Mi benne az érdekes? A megfogott múlt- és jelen idő, és az író hely- és tárgyismerete. Mi mindent fűz a beszélő mondataiba az író! Ha csak végig akarnék menni a megjelenített helyeken, és fel akarnám sorolni az embereket, az őket kísérő jelenségeket az építészettől a táncig, már szétfeszíteném az ismertetés kereteit. S örökérvényű, természetesen, az a mozdulat is, amellyel a távozó fiú csendesen kihúzza kezét az elalvó anyáéból. A novella tovább is írható.

Felhők, felhők, rossz a világ! Hát menjünk egy ideális Délszigetre, ahol örökké virágoznak a növények, s oly paradicsomi az élet, mint egy illúzionisztikus tájképen a 18-19. századból. Szerzőnk azonban reális ember, és nem illúziókból indul ki, hanem a mai kor szükségleteiből. Ő nem azt mondja, tulajdonképpen nem is utal közvetlenül arra, amit most mondani fogok, talán be is perel gondolatai eltorzítása miatt. Én azonban kecsesen elhárítom a támadását, egyszerűen azzal, hogy a recenzió nem az ismertetett műről szól, hanem éppen az ismertetőről árulkodik, őt leplezi le. Az ismertetés tárgya gyakorta csupán alkalom arra, hogy az ismertető elmondjon valamit. Az olvasó ezért kénytelen lesz elolvasni Hegyi Béla eme novelláját, nekem ugyanis más jutott eszembe.

Lakásomtól nem mesze emelt szintű nyugdíjasház található. Minap beszéltem egy lakójával, aki – magára maradván – ott talált otthonra, és elégedetten nyilatkozott a helyzetéről. A nyugdíjasház a rendszerváltás utáni idő egyik jelensége. Sorra épülnek egyházi és nem egyházi alapítású épületek, nem elemezném, hogy miért. Ki tudja, nem leszünk-e mi is ilyen létesítmény lakói? A „Száz asszony háza" Hegyi Béla sajátos leleménye. Úgy is mondhatnám, hogy egy hatcsillagos kastélyszálló. Valóban, a legelőkelőbb szállodák nem úgy néznek ki, mint egy vendégfogadó, nem is úgy kerül be oda az ember, mint egy átlagos, szállást kereső utas. Nemsokára hazánkban is lesz majd ilyesféle, persze nem a zajos belvárosban, hanem alkalmas vidéki kastélyparkban, ahová légi úton érkezik az ember. *Full comfort*, élményfürdő, miegymás. Na, most tessék elolvasni, milyen otthont teremtett a szerző száz, elfogadható anyagi adottsággal bíró, 40 feletti asszony számára. Csodálatos a szervezés, a testi és lelki igények kielégítése. Aranykor: *poena metusque aberant*, a bűn és a félelem, tán még a szomorúság és a szorongás is messze elkerüli e tájat. Drága Ovidius, ide vágyik korunk szenvedéstől és haláltól félő embere, aki szeretné a maga kezébe venni élete második felének irányítását az elmúlásig. Jó halál? Mintha a döntés az egyén kezében lenne. Legalábbis nem tudom elhessegetni az ilyen gondolatokat. Túlvilág, Isten? A hiperökumenikus templom és a házban fellelhető változatos teológiai irodalom, a hitekhez illő sokféle szertartással együtt mai szemléletet tükröz. Valamikor egy vallást ismertek a Föld egy részén, ma a nagyvárosokban egymás mellett állnak a keresztény templomok, a mecsetek, a zsinagógák, gyülekezeti termek, szembesítvén az embert, vajon mit hisz a százféle szóval megszólított Istenről. Teljes lelki komfortot látunk. Mintha egy nagy könyvkereskedés gazdag kirakata előtt állnánk. Ki tudunk választani egyet, nekünk valót, a kínálatból, vagy ide-oda csapongunk, esetleg a nagy tarkaság nem is indít minket választásra? A szerző nem erről beszél, de alkalmat ad arra, hogy gondolkozzunk ezen, hiszen a novella nem a semmiből keletkezett, mai kor mai embere fogalmazta meg. Csupán túl kell lépni a stílus bravúrjain, a botanika, az ornitológia, a zene zsongító képein, túl a mezők és fasorok *paysage intime*-jén (*hangulatos tájképén – Szerk.*), hogy ráébredjünk: melyek korunk fontos kérdései, amelyekre egy álomvilág próbál feleletet adni. Álomvilág, amelybe betörhetnek a külvilág romboló erői. Világ, amelynek özönvíz utáni újjáépítése új feladat elé állítja majd a túlélőket.

Szavak és víziók, ámulás és varázs. Csillagok és galaxisok, tűzfolyamok, rombolás és rontás az univerzum végtörténetéig. Kettéhasadt kontinensek és világhálón eltűnő komputerlovasok, mintha Dürer metszetei élednének meg a 21. század sci-fi és ezoterikus formavilágában. Ez az a világ, a negyedik *short story* tere, amelyről csak a szerző jogosult képeket formálni, s amelyről nem lehet ismertetést írni, mert nincs adekvát tükrözés, csak az azonos leképezés. E recenzió írója kísértést érezhetne arra, hogy elszakadjon a Földtől, és maga is kozmikus látomás részese legyen, ámde azon túl, hogy kifejezi elismerését a szavak varázsereje fölött, a színjáték minden határt felülmúló forgatókönyvén, mégis inkább hűséges gyarló önmagához. Azt gondolja, hogy nem eshet elragadtatásba, maradnia kell a közönséges, háromdimenziós világban, ahol, a huszadik században, oly sokszor vallott csúfos kudarcot az álmait megvalósítani nem tudó emberiség. Ebben született, ebben élt és fog élni, amíg a Párkák sodorják élete fonalát. Ennyi mitológiát megenged magának.

Merza József

(Hegyi Béla: Titkolt szerepek, Czupi Kiadó, Nagykanizsa, 2006. ISBN 963-86289-7-9. A könyv megrendelhető a kiadónál: Czupi Gyula, 8800 Nagykanizsa, Pityer u. 19.)

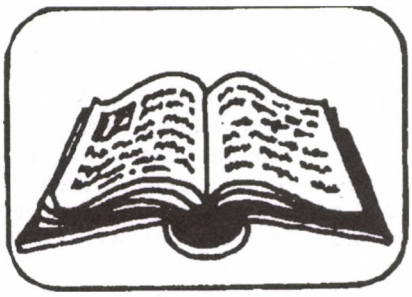

BIBLIA

Az áprilisi elmélkedéseket Kovács László (Budapest), a májusiakat Horváth József (Tatabánya) készítette.

Április 1. — Virágvasárnap — Lk 19,28–40 — Pálmás demonstráció a Téren

Még hogy Jézus nem rendezett tüntetést a fővárosban?! A virágvasárnapi pálmás menet a jeruzsálemi Templom térre nem más, mint politikai demonstráció!…

Bizony a tanítványok is így gondolták, amikor Betfage és Betánia közelében megállt, és elküldött közülük kettőt, hogy hozzanak neki egy szamárcsikót, amelyen még ember nem ült. Értették ők jól Jézus gondolatát. Most, most jött el a régen várt pillanat, amikor a Mester bemutatkozik a Húsvétra az ország és világ minden részéből összesereglett zsidó férfiaknak, hogy Ő a Messiás! Igen, Ő a Messiáskirály! Mert azt minden kölyök tudta Izraelben, hogy Dávid, a nagy király szerényen, szamárháton, egy teherhordó állat csikaján vonult be Jeruzsálembe, elfoglalni trónját. Semmi kétség.

Eléje vezetik a szamarat, saját ruhájukat terítik rá, és a Mester nem tiltakozik. Felül, és elindul a Város felé. A szintén oda tartó zarándokok szemében is felcsillan a fény. Ők is értik, miről van szó. Ez a Názáretből jött Próféta, akit az Isten is igazolt Lázár feltámasztásának csodájával, senki más nem lehet, csak a Messiás. Ők is leveszik ruhájukat, és eléje terítik. Gyerekeik pedig a fára másznak, pálmaágakat törnek, és lengetik örvendezve. A Mester pedig nem tiltakozik.

Már közel a Város, amikor itt is, ott is politikai jelszavak hangzanak fel: „Éljen Dávid fia!” „Áldott legyen a király!” „Éljen Izrael királya!” Ennek fele sem tréfa. A zsidó Főtanácsban már eldöntötték félreállítását a Lázár körüli zavargások miatt, és most mi történik? Ez a jöttment Dávid módra vonul be a templom-térre a hozsannázó tömeg kíséretében! Figyelmeztetni kell őt! A tömegből néhány farizeus párti odakiált Jézusnak: „Ne engedd ezt! Tiltsd meg ezt tanítványaidnak!” És a Mester nem tiltja meg, sőt azt válaszolja: „Ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak megszólalni!”

Mindez már burkolt beismerés, hogy ő a Messiás, a Király. Ami pedig ezután történt, még a zelóta Simon, a két, főmisnisterségre pályázó Zebedeusfi, sőt a Messiás-országban a pénzügyi tárcára számító Júdás számításait felülmúlja. Mit tesz a Mester? Kirámolja a kufárokat a templomtérről. Semmi kétség, állapítja meg magában a több tízezres tömeg is: Jézus a megígért Messiás.

Mi jön ezután? Kis purparlé még a Templom vezetőivel, aztán jöhet a dobogó, amire föláll a Mester, kihúzza a kardot, és megindítja a nép szabadságharcát a római megszállók ellen. Majd hazája felszabadítása után beül Dávid székébe, mint Izrael dicső Királya és Szabadítója…

Mint tudjuk, Jézus felállt a dobogóra, nem húzta ki a véres kardot, de beszélni kezdett. Arról beszélt, hogy „ha a búzamag nem hull a földbe, és el nem hal, egyedül marad, de ha elhal, sok termést hoz…”. A kard nélküli király, a kardot hüvelyébe parancsoló király, a nem evilági király az Ország olyan programbeszédét mondja el a Téren, amely nyilvánvalóvá tesz mindent. A szikáriusok eldobhatják a késüket, a zelóták befejezhetik tüntetésüket, a farizeusok vallásos-nemzeti pártja nem számíthat hatalomátvételre, a szadduceusok kollaboráns pártjának pedig nem kell félnie. De a Tizenkét srác álmának is vége, a Zebedeus gyerekek nem lesznek főminiszterek, Júdás nem lesz pénzügyminiszter, a tanítványok és családjaik nem élvezhetik a királyi kincstár bőséges támogatását… Júdás talán ekkor döntötte el, hogy csalódásáért megbosszulja a Mestert, mert nem is őt hagyta cserben, hanem cserbenhagyta az ő zsidó hitét, egyházát, egész elnyomott, kizsákmányolt népét és nemzetét… A többit már tudjuk… Következik a Passió.

Tényleg elárulta Jézus a vallását, egyházát, népét, nemzetét? Tényleg politikai demonstrációt tartott Jézus a Téren? Tényleg jóváhagyta a politikai jelszavakat? Tényleg evilági királyi trónra pályázott? Tényleg egy követ fújt valamelyik párttal is? Tényleg a tüntetések oldják meg az életünket? Vagy a búzamag példája a megoldás? Végül: Tényleg nincs nekünk semmi sarunk a politika terén (Terén)?

Április 8. — Húsvétvasárnap — Jn 20,1–9 — Halál – bűn – emberség

Boldog feltámadást!

Jézusnak fel kellett támadnia a halálból. Nekünk fel kell támadnunk a bűnből! Mindkettőnek van egy feltétele: Embernek kell lennünk!

1) Feltámadás

Nem érdemes hitvitába keveredni semmikor, főleg nem Húsvét ünnepén. Ezért emelkedjünk felül a szavakon, és józan eszünkre hallgatva, fogalmazzunk meg nagyon is hihető feltételezéseket. Életről és halálról, szeretetről és önzésről. Talán így:

Az élet nem azért van, hogy elpusztuljon, hanem hogy beteljesüljön. A halál az életnek egyik – célhoz vezető állomása.

A szeretet-élet bennünk nem azért van, hogy kialudjon, hanem hogy az is beteljesüljön. A megtérés a szeretet-életnek egyik – célhoz vezető állomása.

Általános tapasztalat, hogy félünk. Halálfélelem remegteti meg a szívünket, ha a halálra gondolunk. De félünk akkor is, ha arra gondolunk, hogy fel kell számolnunk életünk valamely sötét foltját, amelyhez tíz körömmel ragaszkodunk. Félünk, ha a megtérésünkre gondolunk.

Pedig nincs más megoldás! A halál az élet velejárója. A megtérés a jobb élet velejárója. Egyszer így vagy úgy, de elénk áll a döntés kényszere.

Morus Tamás jut eszembe, akit VIII. Henrik börtönbe vettetett, mert nem fogadta el válását és új házasságát. Tamás tudta, hogy ha nem enged a zsarolásnak, a király kivégezteti őt. A Towerban, a börtön mélyén még a lánya is megpróbálja eltéríteni apját a vérpad vállalásától. Azzal vádolja meg őt, hogy „ha kitartasz szándékodban, azzal azt választod, hogy hős legyél”! Morus válasza: „Hogy valaki egyáltalán ember maradhasson, választania kell…, és akkor talán muszáj, hogy kitartsunk egy kicsit – még azzal a kockázattal is, hogy hősök leszünk.”

Az élet győzelméért vállalnunk kell a halált is, még azzal a kockázattal is, hogy hősök leszünk: szentek leszünk! Ugyanis nincs más lehetőség, ha gazemberek nem akarunk lenni.

2) Emberi alapok

Ezen a nagy ünnepen, az Élet ünnepén érdemes nagyon prózai dolgokról is elgondolkodnunk. Sosem leszünk hősök, szentek, ha nem az alapoknál kezdjük.

Az embert az különbözteti meg az állatoktól, hogy már nemcsak vegetál, nemcsak érez, hanem gondolkodik is, és szabadon dönt, cselekszik.

Emberré csak az válhat, aki alapvetően nyitott a szépre, a jóra, az igazra. Kell, hogy hajtsa az embert a fejlődés vágya. Aki lustán leáll a szép iránti érdeklődésében, akiben nincs tudásszomj, aki nem akar valami nagyot ten-

ni életében, korcs marad, sohasem lesz emberebb ember. Az igaz, a jó és a szép által ihletett embernek el kell érnie az emberi erények széles skáláját. Például ezek jellemzik:

Megbízható. Bízhatsz a szavában, amit ígér, megtartja: pontosan ott lesz... elintézi, amit kértél. Rábízhatod a titkodat – megőrzi, ...a könyvedet – nem ül rajta,... a pénzedet – nem vesz el belőle...

Munkaszerető és kötelességtudó. Nem büdös számára a munka. Megkóstolta már a munka örömét, és irtózik a semmittevéstől... Nem finnyás, nem enged a hangulatoknak, nem sodródik a linkekkel... Munkáját a lehető legjobban teljesíti... Nem kell mögéje őr, nem kell ellenőrizni, nem kell félni, hogy selejtet csinál...

Egyenes. Nyílt veled szemben, és őszinte. Megmondja, ha kell, a hibádat a szemedbe, és hátad mögött soha nem áskálódik, és nem hízeleg neked...

Szolgálatkész és nagylelkű. Nehézségedben hozzá fordulhatsz, soha nem utasít el... Fárad, dolgozik, segít, ha nehezére esik is, ha fáradt is. Elismerést, jutalmat nem vár, nem azt nézi, hogy mit hoz a konyhára, amit tesz.

Részvéttel van mások iránt. Ha bajod van, észreveszi, mert figyelmes. Tud együtt örülni, együtt szomorkodni. Megtalálja a kellő szót, hogy vigasztaljon, vagy együtt örüljön.

Szerény és kedves. Nem dicsekszik, nem kérkedik, nem keresi az emberek dicséretét. Társaságban nem helyezi magát központba, nem önmagáról beszél... Soha nem zord, nem rideg. Mindig tud valamit kitalálni, amivel másokat felderít. Életkedv hatja át.

Bátor és erős egyéniség. Kiáll az igazság mellett, kiáll társaiért. Soha nem lapít, nem megalkuvó, nem meghunyászkodó... Amit elkezd, azért lelkesül, dolgozik kitartóan, és nem ingatja meg semmiféle kicsinyes kritika vagy sikertelenség...

Ha valaki azt gondolja, hogy az ilyen ember – ha egyáltalán létezik – maga a tökéletesség, nagyon téved. Mert ez csak az emberi alap, amire építhet a jézusi eszményekre törő ember. Önismerettel és önneveléssel építhető meg emberségünk, és erre az alapra építhető kereszténységünk. Ez a feltétlen feltétel.

Április 15. — Húsvét 2. vasárnapja — Jn 20,19–31 — „Én Uram, én Istenem!”

Ha már a húsvéti vasárnapok a feltámadás igézetét szeretnék bennünk állandósítani, érdemes újabb követelményről elgondolkodnunk. Az emberi alapról úgy léphetünk egy lépcsővel feljebb, ha egyszer csak spontánul kifakad belőlünk Tamás szava: „Én Uram, én Istenem!”

1. Egy 80 éves öregasszony

Kiindulásként jó példa lehet annak az idős asszonynak példája, akinek magányában a rádió volt egyetlen társa. Ő mondta el nekem évekkel ezelőtt, hogy ha nem lehet is beszélgetni a rádióval, de bizony ő minden reggel visszaköszön a bemondónak. Számon tartotta, hogy három bemondó szokott reggel köszönni, a többi nem. Írni is akart a rádiónak, mert a vasárnapi bemondók soha nem köszönnek, és ezzel elrontják egész vasárnapját... Bizony, az ember partnert keres az éter hullámain is, szóljanak hozzá, és ő visszaköszön.

2. Illyés Gyula nagyanyja

Egy másik öregasszony példája már tovább megy. Illyés Gyula A ház végén ülök c. versében irigyeli imádkozó nagyanyját, aki soha nem magányos, mert tud imádkozni. Így ír:

Isten, aki mondják, tűzben, vízben, fában
bujkálsz, mint mosoly a szerelmes lányban,
ki a költőknél jobban kinyitottad
nagyanyám két fülét ezer szózatodnak,
nekem, ki mint süket és vak, tétova lábon
dülöngtem utánad e pörgő világon,
tedd nekem is, hogy úgy, mint ő füleljek
szavadra s szavadra oly bátran feleljek.

Ezek az öregek bizonyára jobban tudtak valamit, mint a költő és mi. A „pörgő világban” zaj van. De külső zaj jó alibi is gyáva önmagunknak. Mert nem akarunk mi sem fülelni, sem felelni. Félünk. Kitől? Az Istentől? Nem, önmagunktól. Netán olyat hallunk, amit nem akarunk, és olyat kell mondanunk, amit szintén nem akarunk.

3. Jézus imái

Jézus magányos imádkozóként áll előttünk. „Egész éjszakáját imádságban töltötte” (Lk 6,12). Hajnal felé, amikor még sötét volt, felment a hegyre” (Mk 1,31). „Egyedül visszavonult egy magányos hegyre” (Mt 14,13; Lk 5,15).

Pedig ő ennél is tovább lépett. Sokkal több hely tanúskodik arról, hogy nyilvánosan és spontánul imádkozik. Tessék megkeresni a helyeket: Ujjongó ima, hogy a kicsinyeknek jelenti ki magát az Atya (Mt 11,25-30)... Tábor-hegyi ima (Lk 9,28)... Könnyes ima Jeruzsálem felett (Lk 19,41)... Az utolsó vacsorán Péterért mondott imája (Lk 22,32)... Az ún. Főpapi ima (Jn 17. f.)... A Getszemáni-kertbeli imái (Mt 26, 36-46)... A kereszten mondott fohászai (Mt 27,46). A tanítványok kérésére mondott szavait sem imaszövegként tanította (Miatyánk), hanem az Istennel való beszélgetés témáit jelölte meg...

Az ima valóban „fülelés” és „bátor felelés”.

4. Tamás, a hitetlen

Valószínűleg igazuk van azoknak, akik azt állítják, hogy Tamás nem azért nem hitte el a barátainak, hogy találkoztak Jézussal a keresztre feszítés után, mert ez olyan hihetetlen, hanem azért, mert nem akarta elhinni, hogy Jézus továbbélésével tovább folytatódik a zaklatott élet. Nagy kő eshetett le a szívéről, hogy végre lezárult az ügy, ő megúszta, és mehet haza a falujába, vége a vértanúiskolának... Sajnálta nagyon a Mestert, de úgy gondolta, hogy vége van, még ha egyszer azt mondta is a többieknek, hogy „Menjünk mi is, haljunk meg vele együtt” (Jn 11, 16).

Villámcsapás volt, amikor Jézus eléje állt. Hát nincs vége. Folytatni kell! Persze, hogy folytatja, hisz nem lehet megfutamodó. A barátság és a hűség kötelez. És ekkor, rádöbbenve szándékbeli hűtlenségére, mint a vulkán tör fel belőle a bűnbánó és újra hűséget fogadó szó, az Isten és a barátai előtt: „Én Uram, én Istenem!”

Szükségszerű, hogy az emberi becsület segítsen eljutni minket abba a tüzes kohóba, ahol befelé fülelve, kifelé is őszintén, nyíltan, esetleg egész mivoltunkban megrendülten, bátran felelünk Istennek, a közösség előtt, mint Tamás, a hitetlen.

Április 22. — Húsvét 3. vasárnapja — Jn 21,1–19 — Két hatalom

Bámulatos az a lélektani finomság, ahogy Jézus utánamegy lelépni akaró barátainak. Reggelit készít nekik, emlékeztető mozdulatokat tesz, fogva a kenyeret és halat, majd a „fehér asztalnál” úgy rója fel a főkolompos bűnét, hogy őt bízza meg a közösségben a „főhatalommal”. Igaz ugyan, hogy csak szegény, juhokat legeltető pásztorságról van szó, de a Békés-Dalos szentírásfordítás címkéje ezt már „főhatalomnak” minősíti. Több mint 1600 éve, amióta Nagy Konstantin bevonta a hatalomba a papi rendet, még a békák is azt brekegik: „Urak a papok!” De ne velük foglalkozzunk, hanem azzal a közösség-gel, amelyről Jézus álmodott.

1) Testvérközösség

Kétféle közösség van. Az egyik, amely a hatalom szeretetére épül, a másik, amely a szeretet hatalmára.

Az első lehet diktatórikus vagy demokratikus, mindkettő uralkodó jellegű. A diktatúra a diktátor uralmára, a demokrácia a többség kisebbség feletti uralmára épül. Ezekre az jellemző, hogy fő követelmény az engedelmesség. Az alá-fölérendeltség a lényeg. A légkör leginkább olyan, mint a kaszárnyában. A kapcsolat egyirányú: fentről lefelé tart. Fent gondolkodnak, ezért az alattvalónak nem kell gondolkodnia, fent döntenek, ezért a lent levőknek nem kell dönteniük, legfeljebb a demokrácia nevű alakulatban elhitetik velük, hogy valamiről is lent döntenek. Veszélye a rendszernek, hogy ha a kapcsolat szakadozni kezd, tömegek válnak ki, a Vezér és vezérkar legénység nélkül marad, és megbukik.

A másik fajta közösség, amely a szeretet hatalmára épít, a testvérközösség, amely éppen ellentéte az elsőnek. Döntő különbség, hogy ebben nem az engedelmesség, hanem a szeretet a csúcsérték. Itt is van vezető, de nincs alá-fölérendeltség, csak mellérendelt viszony. Nincs jogi különbség, vagyis vertikális tagolódás, de van a szeretetnek a rendje, amely szerint horizontálisan oszlanak meg a funkciók. Ebből következik a kölcsönös alkalmazkodás, egymás szolgálata. A légkör nem a kaszárnyáé vagy barakké, hanem a baráti társaságé. A kapcsolat kétirányú, a közösség minden tagjának lehetősége és kötelessége, hogy gondolkodjon, döntsön. Előnye a rendszernek, hogy a kapcsolat az idővel erősödik. Válság és nehézség itt is van, de ha a szeretet vezérli a közösség tagjait, minden konfliktus feloldható.

Jézus ezt az utóbbi közösséget akarta, amikor a vetélkedő Zebedeus fiúknak és a többi tíznek kijelenti: „Köztetek ne így legyen (ahogy a világ urainál), hanem aki nagyobb akar lenni, legyen szolgátok, és aki első akar lenni, legyen cselédetek” (Mt 20,26)! Utolsó vacsoráján pedig lelkükre köti: „Ha én mosom a lábatokat, nektek is mosnotok kell egymás lábát” (Jn 13,14)!

2) Osztozó közösség

Már az életkeret (struktúra) megváltozása is új világot teremt egy közösségben, hát még a belső változás.

Az urak társasága gazdag társaság. Minden tagjának fő célja a gazdagodás. Ha valaki az életszínvonal csökkenéséről kezd beszélni nekik, értetlenül néznek: Mi baja van? Ha pedig valaki az életszínvonal csökken*téséről* akarná meggyőzni őket, felháborodnának, tiltakoznának. Ha egy párt ezzel a programmal kampányolna, már a kampány során megbukna. Csak nagyobb jólétet ígérve lehet hatalomhoz jutni.

A testvérek társasága célkitűzésében osztozó közösség. Ebből következőleg magát szegényítő társaság. Hiszen ha abból, amije van valakinek, ad a másiknak, neki kevesebbje lesz. Legyen az egy darab kenyér, lakásának egy zuga, idejének egy része, figyelmének, türelmének, fizikai segítségének felajánlása. Az osztozó közösség nyilván sokak előtt a bolondok társasága. Jézus viszont úgy tudta, hogy a boldogoké.

Az induló keresztény közösség felismerte Jézus igazát. Felfogta az élet és a boldogság képletét, hogy adni kell, mert ha mindenki ad, mindenki kap is, ráadásul az adástól, osztozástól boldogság is tölt el mindenkit. A gyakorlatban is kipróbálták Jeruzsálemben. (A későbbi problémák megjelenése nem a jézusi elv rovására írható)... Az első keresztény közösségek is gyakorolták a közösségi osztozást. Cyprián püspök jegyzi fel, hogy a római közösségnek a Kr.u. 251. évben 1500 ún. „anyakönyvi szegénye” volt, akikkel osztozott az egész közösség... A konstantini, hatalmi egyházban a szerzetesség viszi tovább a szegénységre törekvést, bár az sokszor csupán névleges lesz ... Szerte a világon jönnek létre ma is magukat szegényítő, másokat segíteni, „gazdagítani” akaró közösségek változatos formákban.

Szeretnél-e testvéri közösségben élni? Kész vagy-e a bolond boldogok magatartását követni? Ha már benne élsz, hogyan érzed magad? Él-e benned a makacs remény, hogy a kisded nyáj révén új világ építhető? Hogy egy alternatív társadalom nem utópia? Hogy Isten álma, amit Jézus akart, az Isten Országa valósítható?

Április 29. — Húsvét 4. vasárnapja — Jn 10,27–30 — A szó és a tett

Ma a papi és szerzetesi hivatások világnapját, valamint a búzaszentelés ünnepét jelzi a Direktórium. Jézus az evangéliumban arról beszél, hogy az ő juhai hallgatnak szavára, ellenségei viszont még a tetteinek sem hisznek. A köztudatban az él, hogy a papok a tanítók, a kedves hívek pedig csupán a munkájukkal, tetteikkel tanúskodnak. Valóban szétválasztható és szétosztható a kereszténységben a szó és a tett?

1) Kinek kötelessége az Örömhír továbbadása?

Jézus nem ismert közösségében két kasztot: papokat és híveket. Egyetlen pap sem volt a közösségében, ő maga is civil volt (ács, majd vándortanító). Sőt a főpap (Kaifás) ítélte halálra, és végeztette ki a világi hatalommal (Pilátus). Ennek ellenére kialakult a két kaszt. Már a II. század közepére kialakult a püspökség intézménye, amely alá rangsorolódik minden feladatkör. Felgyorsul a folyamat, amikor Nagy Konstantin, ill. Theodósziosz császár uralkodása alatt a kereszténység államvallás lesz (380). A katolikus egyházban a pápa, püspökök és papok a tanítók, a civilek a hívők. Később hivatalt is csináltak belőle (Tévedhetetlen Tanítóhivatal), és kisajátították a tanítói funkciót, a híveknek csupán az életpélda tanúságát hagyták.

Jézus viszont csak tanítót és tanítványt ismert. Tanítványait azért tanította, hogy ők is tanítóvá váljanak, és tanítványokat gyűjtsenek, ugyanazzal a céllal. Magától értetődő, hogy az Örömhírt továbbadni (vagyis tanítani), de nem élni (vagyis nem váltani tettekre) képmutatás, de az is elképzelhetetlen, hogy valaki éli az örömhírt, s ugyanakkor hallgat keresztény meggyőződéséről.

2) Tényközlés és vallomás

Igen nagy ajándék az ember számára a beszéd képessége. A szóval kapcsolatot tudok teremteni másokkal. A szó lehet egyszerű tényközlés: hír, ill. híradás valamiről. Nagyon érdekes ez is, hiszen milyen érdeklődéssel hallgatja az ember a friss híreket a rádióban, TV-ben, olvassa az újságokban. Bárki közölhet híreket. A hírközlés csak annyiban érinti az erkölcsöt, amennyiben a beszélőnek ismernie kell a tényeket, és azokat hitelesen kell továbbadnia. Egyébként az üzenetközlő bárki lehet. A keresztény ember nem egyszerűen hírközlő.

A szó akkor kapcsolódik az ember legbelső mivoltához, és válik pótolhatatlanul fontossá, ami mellett nem lehet elmenni, ha vallomássá személyesül. A vallomás a lélek mélységeit feltáró beszéd. A vallomástevő önmagát közli vele. Gondoljunk csak Radnóti egyik legutolsó versének sorára: „Tarkólövés. Így végzed hát te is!” Vagy Jézus utolsó leheletével kimondott szavára: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet!” A jézusi Örömhír csak ilyen személyes vallomásként adható tovább.

3) A vallomás és a kisközösség

Magányos tömeg című könyvében Riesman írta a múlt század közepén, hogy „a tömegtársadalom 'közösségei' nagy 'átmérőjűek', szinte teljesen személytelenek. Az ilyen tömegtársadalomban az egyén magányossá válik, elidegenedik a többi embertől”. Ezt a felismerést követte az a felismerés, hogy a kis család és a tömegszervezetek hiányzó láncszeme a kisközösség. Azóta könyvtárra való szakirodalom foglalkozik az ún. kiscsoporttal. Az „emberarcú” kisközösségben személyesen ismerik egymást az emberek, nem kell szerepet játszaniuk, mindenki önmagát adhatja, otthon érezheti magát, egyben megtanulhatja mások elfogadását, megértését és segítését is. Megtanulhatja azt is, hogy mit kell kereszténység címén csinálni. Nem katekizmus szinten, hanem személyes üggyé váló ismeret szintjén. Az ilyen baráti körben, amelynek célja a jézusi célkitűzések felismerése és követése, személyesülhet vallomássá a jézusi Szó.

4) Válaszúton

„Lenni, vagy nem lenni, ez itt a kérdés!” Kereszténynek lenni, vagy ezt a nevet csak bitorolni, igen, erről van szó. Névleges keresztényekkel, brosúrát felmondó papokkal, el nem kötelezett keresztényekkel nem tud semmit sem kezdeni az Isten. A szó és a tett szervesen kapcsolódó életformáját a jézusi Tizenkettő mintájú személyes, emberközeli, testvéri kis csoportban lehet igazán megtanulni. Aki talált ilyen „fészekmeleg” közösséget, az tudja, hogy mit jelent ez személyes életében. De az elmúlt ötven év keresztény tanúi és tanúságtevői is bizonyíthatják ennek létfontosságú mivoltát a világ számára.

Nem kellene-e Jézus eredeti modelljéhez visszatérni? Ha már megtaláltad helyedet a jézusi kiscsoportban, él-e benned elevenen a Szó, és fakad-e belőle jézusi Vallomás és Tett?

Május 6. — Húsvét 5. vasárnapja — Jn 13,31–35 — Szabad-e így élni?

Mindig talpon lenni, sohasem lenyélni,
Parancsokat venni, parancsokat adni,
Sohasem elnyúlva az ágyban maradni...
Időmet, erőmet rossz pénzre cserélni,
Pengőn számolgatni, fontolva kiadni
Magam bizonytalan sorsra sosem hagyni.
Adómat lerón, a törvényt tisztelni,
Alkire haragszom, fejbe sose verni,
Kabátosan járni, körúrosban lakni,
Megunott ágamról le sose szakadni.
Szabad-e így élni? Szabad-e így élni?

Sárközi György fogalmazta e gondolatokat. A hetvenes évek végén egy lelkigyakorlaton hallottam ezt a verset. Akkor nagyon határozottan fogalmazódott meg bennem a válasz: Nem! Nem szabad úgy élnem tovább, ahogyan éltem!

Sok év telt el azóta. Egy öreg pap mondta: „Minden gyűlik, csak a buzgóság fogy!” Milyen igaza volt. Az elmúlt évek nem vittek előre annyit, hogy ma ne lenne időszerű Sárközi verse. Jézus parancsa, hogy szeressük egymást. Alkossunk véd- és dacszövetséget! Legyen olyan erős összetartozásunk, hogy a világ erről ismerje fel, hogy tanítványai vagyunk! Építsünk kontraszt-társadalmat, fogalmazódott meg a vágy.

Őszinte bánattal kell beismernem, hogy nem sikerült! Nem ismernek rám, mint Jézus-tanítványra. Beleveszek a tömegbe. Nincs tanítványi kör, szerető közösség körülöttem. Megdumálom magamat, és valami ügyes kifogást mindig találok, hogy miért is nem megy ez nekem. Megkeresem, hogy mi az a fontos, amit éppen tennem kell! Mi az, ami mentesíthet Jézustól kapott parancs alól...

Így kell hát mogorván sorsom panaszolni?
Egy napból más napba vakon átbotolni?
Dolgom végezetlen halálomat félni?
Szabad-e így élni? Szabad-e így élni?

Istenem! Segíts kilépni a körülöttem lévő világ és a magam által épített mókuskerékből. Adj erőt az igaz felismeréshez és a határozott, kitartó választ hoz!

Május 13. — Húsvét 6. vasárnapja — Jn 14,23–29 — Békességet adok nektek!

Egyszer fiatal koromban, Ausztriában az egyik hegyi tó mellett tölthettem egy hetet. Naponta messze beeveztem a parttól. A ringó csónakban a távoli hegyek látványától lenyűgözve átéltem valami irdatlan nagy békességet, nyugalmat. Megközelítheti ezt az élményt, amikor az ember egyedül úszik a tengerben. Távol minden zaj, emberi hang. Csak a sós víz hűs habjai ölelnek át. Az egyenletes karcsapások, a szabályos lélegzés ritmusa megnyugtat, és ugyanakkor feszültségben tart. A mélység vonzása és riadalma feszül az ember minden idegszálában. „Békességet adok nektek!” Azt gondolom, így is van! Átéltem! Velem volt, Vele voltam! Hiszem, hogy nemcsak a magányban, távol a világtól, távol az emberektől, mindentől és mindenkitől, adhatja Jézus ez a békességét. Adja itt és most. Hogyan? Úgy, hogy az imént leírt mély élmények belülről úgy átalakíthatnak, hogy a „világ” sem képes azt elbizonytalanítani. Kinek is ígéri valójában Jézus az ő békéjét?

Az élmények, amelyekről fentebb írtam, megszerezhetőek, de nem biztos, hogy Jézus erről beszélt. „Aki szeret engem, és megtartja tanításomat” – no, az ilyenek bízhatnak abban a békében, amit a világ sem adni nem tud, sem elvenni nem képes! Milyen egyszerű: megint itt lyukadtunk ki. Belül rendet teremteni! Nem szabad elfelejteni, hogy csak a belső rendezettség adhat külső tartást! Helyére tenni az életemet! Naponta újra kezdeni, azután az előzőre ráépíteni! Ma mit is kellene tennem, hogy a szívem ne nyugtalankodjék, és ne is szorongjon?

Istenem, kérem a Lelkedet, hogy megtanítson mindarra, ami itt és most a feladatom!

Május 20. — Urunk mennybemenetele — Lk 24,46–53 — „Tanúim lesztek!”

Mikor ezt az elmélkedést írom, a Bokorban még nem zárult le a vita arról, hogy miként viszonyuljunk a jelenlegi politikai helyzethez, a „kettészakadt országhoz”: Határozottan és bátran állást foglaljunk („vétkesek közt cinkos, aki néma”), vagy hallgassunk, és „tűrjünk békességgel”? E világban élünk, de nem e világ szerint. A külső körülményektől függetlenül a szeretetre kell az életünket használni. Szépen hangzik!!!

Jézus azzal kezdte működését, hogy megtérést és bűnbánatot hirdetett. Amikor „elment” tanítványai közül, ezzel köszönt el: övéi hirdessék a megtérést és a bűnbánatot. Ma, amikor a magyar valóságban a szavak devalválódtak (nem érnek semmit, és különben is túl sok van belőlük!), nekünk éppen az lehet a feladatunk, hogy visszaadjuk a szavak hitelét. Csak meg kell találni a szavakat...

Milyen gyönyörű: szólni lehet, és kiszámíthatatlan, hogy mit válaszolnak. És megtörténhetik: társra is találunk, csak meg kell tanulnunk az ő egyetlen, soha meg ne ismételhető nyelvét. Csak meg kell ismernünk... Megtalálni azt a szót, amit ő keresett, de nem talált... De ha megtalálod neki azt a szót, amit keres! Társad lesz és válaszol, és válaszában felfénylik az elveszett szó... Ha megtalálnám! Csak rá kell figyelni, a mozdulataira... Hiába mondom a magam szavait, nem figyel oda... (Hervay Gizella után szabadon).

A ráfigyelés, a megfelelő szavak megtalálása, és mindenekelőtt a szívünk legmélyén ott levő szeretet lehet a kiút. Mondjuk a magunkét! Vitatkozunk, elfeledvén, hogy a „vita a legalkalmasabb módszer arra, hogy a másikat meggyőzzük saját igazáról”.

Istenem, Lelked erejével segíts, hogy megtaláljam a szavakat, és Neked tetszően mondjam ki azokat!

Május 27. — Pünkösdvasárnap — ApCsel 2,1–11 — Pünkösdig hallgattak

A három év munkája beérett. A sok-sok együttlét, a közös élmények, a sok tanítás egyszerre csak meghozta az eredményt. Talán az kellett, hogy átérezzék, teljesen egyedül maradtak?!

A kételkedő, értetlenkedő, félénk tanítványokban megvilágosodott valami. Belső indítást éreztek arra, hogy a Mester gondolatait továbbvigyék. Határozottan, teljes meggyőződéssel álltak ki az emberek elé, és hirdették mindazt, aminek tanúi voltak. Elindult, vagy inkább folytatódott valami. „Ki-ki a tulajdon nyelvén hallotta beszélni őket!” Megszületett egy közös nyelv... és ha tovább folytatódik – ugyanúgy –, akkor talán ma más szájízzel beszélünk a globalizációról!

Ha kétezer év óta a szeretet nyelvén folyna a diskurzus, akkor együtt járhattuk volna a Mester által megmutatott utat. Építhettük volna az Általa hirdetett Országot. Akkor nem kellene a „már és még-nem” ideológiával operálnunk. Akkor nem elöregedő egyházközségek, hanem hegyre épült városként sugárzó közösségek alkotnák a világot. Akkor...

Most kétezer év után kisded nyájként, erjesztő kovászként létezünk. De minden Pünkösd előtt a Vigasztalót várjuk, Aki elvezet a teljes Igazságra. Nem is egy, hanem hét ajándékával halmoz el: bölcsesség, értelem, tanács, tudomány, jámborság, erősség, istenfélelem. Vajon a Lélek-várás csendjei melyik ajándékot hozták meg számomra? Mivel állhatok oda embertársaim elé, hogy bátor tanúságtevője legyek Mesteremnek?

Istenem, segítsd Rád figyelésemet, és add, hogy minden cselekedetem ebből fakadjon!

Zámbó Zoltán

Fenntartható fejlődés

(II. rész)

4. Feldolgozóipar

a) A környezet- és egészségvédelem szempontjainak fokozott érvényre juttatása

A gyártási folyamat során kiemelten kell ügyelni arra, hogy a technológiai fegyelmet betartsák, s olyan szelíd technikát, technológiát alkalmazzunk, amellyel sem a dolgozók egészségét, sem a környezetet nem veszélyeztetjük. Itt nagyon fontos szerepe van az 1. pontban felvázolt újfajta erkölcsnek, mert hiába vannak szigorú törvények és más jogszabályok, ha valaki ki akarja azokat játszani, talál erre lehetőséget, ugyanis nem lehet mindenki mellé ellenőrt állítani, s ha lehetne is: Az ellenőrök megbízhatóságát ki tudná garantálni? (Jó példa erre, hogy Nyugat-Európában a komoly környezetvédelmi bírságok miatt a legtöbb kéménybe a füstgázokat megszűrő drága filtereket építettek, de a gyárak üzemeltetői sok helyen éjszaka – amikor a füstölés kevésbé látszik – takarékossági szempontoktól vezérelve kikapcsolják ezeket.)

A gyártott termékek esetében is központi vezérlő elv kell, hogy legyen, hogy azok sem felhasználóikra, fogyasztóikra, sem azok környezetére ne legyenek veszélyesek, káros hatásúak. Legyen szó gépről, ruházati termékről, gyógyszerről, háztartási vegyszerről vagy élelmiszerről, a gyártónak a fogyasztó és a tágabb közösség érdekeit kell a középpontba állítania, és a termék teljes „pályafutását” végig kell gondolnia, meg kell terveznie, egészen a használatból történő kivonást követő visszagyűjtésig, újrafelhasználásig vagy ártalmatlanításig. Igen fontos, hogy a termelő olyan gépeket, eszközöket hozzon létre, amelyek hosszú élettartamúak és könnyen javíthatóak, ezzel is csökkentve a keletkező hulladék mennyiségét.

b) Az újrahasznosítás fontossága

A nyersanyagokkal való takarékosság és a környezetet terhelő szemét mennyiségének radikális csökkentése miatt is szükséges, hogy azokat az elhasználódott termékeket, amelyek részben vagy egészben újra hasznosíthatóak, a gyártó visszagyűjtse és felhasználja. (Ez főleg a fémet, műanyagot, papírt vagy üveget tartalmazó árucikkek esetében kézenfekvő, de a kör bővíthető).

5. Bányászat

a) A külszíni fejtések visszaszorítása, tájrehabilitáció

Bányavidékeken sok helyen éktelenkednek a felszínen a külszíni bányászatra utaló hatalmas tájsebek, amelyek a természeti környezetbe és a táj képébe történő durva beavatkozás eredményeként jöttek létre.

Az ilyen bányák nyitása minden esetben a területen élő növények, állatok és más élőlények nagy részének pusztulásával, valamint por- és zajszennyezéssel jár, sőt sok esetben falvak templomostul-temetőstül történő átköltöztetését is maga után vonja. Ha csak egy mód van rá, el kell kerülni, hogy a kitermelőipar ilyen létesítményeket működtessen, s a felhagyott bányagödröket minden esetben talajtakaróval befedve, a környezethez illeszkedő növényzettel ellátva vissza kell adni a természetnek.

b) A meddőhányók problémájának „kezelése”

Külszíni és mélyművelésű bányák közös „kísérőjelenségei” a meddőhányók, amelyek azon kívül, hogy nem jelentenek valami vonzó látványt, gyakran veszélyesek is a környezetükre: a szél ártalmas port fújhat ki a felszínükről, suvadásaik, omlásaik pedig lakóépületeket, kisebb településeket temethetnek maguk alá, sodorhatnak el. Ha ezekből a mesterséges hegyekből még környezetbarát módon, gazdaságosan nyerhető ki valamilyen ásványkincs, akkor a takarékossági szempontok miatt ilyen célra kell hasznosítani őket.

A „ténylegesen meddő” meddőhányók anyagával, ha ezzel nem veszélyeztetjük a felszíni és felszín alatti vizeket, feltölthetők nagyobb, ember által létrehozott mélyedések, üregek: például elhagyott bányagödrök, föld alatti vágatok stb. Végül a nem túl meredek lejtőjű törmelékhegy, „megszelídíthető”, tájba illő „élő” dombbá „varázsolható” a bányagödröknél ismertetett eljárással.

c) A tengeri bányászat szigorú szabályozása

A szárazföldi lelőhelyek kimerülése következtében a bányászat figyelme egyre inkább a tengerek, egyelőre főleg a 200 m-nél sekélyebb vízzel borított kontinensszegélyek, vagyis a selfek felé fordul, amelyek igen gazdagok ásványkincsekben, leginkább ott, ahol folyó ömlik a tengerbe.

Egyelőre túlnyomórészt kőolaj- és földgázkutak létesültek ezeken a területeken, ám a folyótorkolatoknál képződött törmelékhalmok fémekben és nemfémes ásványokban is igen gazdagok, így csak idő kérdése, hogy a bányászati tevékenység mikor terjed ki nagyobb mértékben ezekre is.

A tengeri kitermelőhelyek nincsenek annyira szem előtt, mint a szárazföldek belsejében levők, ezért nagy a csábítás arra, hogy a bányászkodást „költségkímélő módon”, vagyis a környezetvédelmi szempontok mellőzésével folytassák.

Mivel a Világtenger a Föld tüdeje, az élet bölcsője, több millió állat- és növényfaj lakóhelye, ezért fontos, hogy az új erkölcs meghonosodása mellett szigorú jogszabályok is védjék a kitermelőipar képviselőitől valamennyiünk szülőanyját.

6. Közlekedés

a) Közúti közlekedés

Egy modern világban alapvető követelmény, hogy a településhálózat tagjait megfelelő minőségű utak kössék össze. Azt is kell azonban tudnunk, hogy a légi közlekedés után a közúti közlekedés a közlekedés legenergiaigényesebb, legkörnyezetszennyezőbb módja. Költséges autópályák helyett tehát vasútvonalakat kell építeni, amelyek kevesebb terület-felhasználással, környezetbarátabb módon tudják megoldani a szükséges személy- és teherszállítást.

Természetesen adódik, hogy a környezettudatos ember a tömegközlekedési eszközöket részesíti előnyben, mivel ezek 1 főre jutó károsanyag-kibocsátása kisebb, mint az egyéni használatú járműveké.

Fontos, hogy a gépjárművek esetében minél előbb megtörténjen a hidrogén üzemanyagra való átállás, azonban a por-, zaj- és hőszennyezés ezt követően is fennmarad, csak a járművek állandó korszerűsítésével csökkenthető.

A közlekedés biztonságára, az utak állapotára és a környezetre fokozott veszélyt jelentő kamionokat fokozatosan ki kell szorítani a közúti közlekedésből.

b) Vasúti közlekedés

A vasúti közlekedés olcsóbb, környezetbarátabb, mint a közúti közlekedés, így a jövőben sokkal na-

gyobb szerepet kell kapnia a szárazföldi közlekedésben. A gyorsvasút-hálózat kiépítésével a vasút közepes távolságoknál még a személyszállításban is versenyképes lehet bármelyik közlekedési ággal, beleértve a légi közlekedést is.

Az „országutak rémeit", a kamionokat már napjainkban is speciális vasúti teherkocsikon szállítják keresztül sok országon, kímélve ezzel az utakat és a környezetet: ennek a gyakorlatnak mielőbb általánossá kell válnia.

Magától értetődő, hogy a folyamatos korszerűsítés a vasútnál is elengedhetetlen, s hogy állandóan növelni kell a villamosított vonalak arányát.

c) Belvízi hajózás

A folyókon, tavakon, csatornákon zajló belvízi hajózás olcsó és környezetbarát (persze ha nincs baleset, és nem engedik a fáradt olajat vagy más szennyező anyagot a vízbe). Egyetlen hátránya a lassúság, amely azonban nem sürgős rendeltetésű, nem romlandó tömegáruk vagy turisták szállításakor nem hátrány.

Folyókkal, tavakkal, csatornákkal sűrűn behálózott, illetve behálózható alföldi területeken kívánatos a belvízi hajózás teherszállításban játszott szerepének fokozása, az ilyen irányú lehetőségek maximális kihasználása.

d) Tengeri hajózás

A tengerhajózás nagy tömegű áruk nagy távolságra történő szállításának olcsó és környezetbarát módja lehetne, ha a hajósok jobban ügyelnének a biztonságra és a tengerek tisztaságára: sajnos a tankhajó-balesetek és a tankhajók tartályainak tengervízzel történő kimosása révén kb. 2 millió tonna olaj kerül évente a Világtengerbe (1 liter olaj 1 millió liter tiszta vizet tud beszennyezni), s egyéb teherszállító hajók legénysége sem sokat törődik az ökológiával.

A műholdas megfigyelés eszközeivel fel kell deríteni és keményen meg kell büntetni a felelőtlen szennyezőket, hosszabb távon pedig az az elérendő cél, hogy a bennük lévő erkölcsi gát akadályozza meg környezetkárosító tevékenységüket.

e) Légi közlekedés

A légi közlekedés a legdrágább és legkörnyezetszennyezőbb közlekedési mód: a repülőgéppel közlekedők 1 kilométer megtételéhez hat és félszer annyi energiát használnak fel, mint az autósok. A sztratoszférába hatoló szuperszonikus utasszállító gépek égéstermékei komoly mértékben károsítják az ózonpajzsot, növelve ezzel az egészségre káros UV-sugárzás mennyiségét. Elkerülhetetlen, hogy a kerozint mielőbb valamilyen környezetbarát üzemanyaggal (például hidrogénnel) váltsák fel, s a repülések számát a szükséges minimumra korlátozzák.

f) A közlekedés ésszerű szintre csökkentése

Napjainkban már nem az ipar, hanem a közlekedés a fő környezetszennyező.

Az új, korszerű üzemanyagokra való áttérés csökkenteni fogja a káros anyag-kibocsátást, azonban a por-, zaj- és hőszennyezést, valamint a közlekedési dugók okozta stresszt nem fogja megszüntetni.

A közlekedés volumenét tehát csökkenteni kell, de csak olyan mértékben, hogy az ne rontsa az élet minőségét.

A csökkentés lehetséges módjai, eszközei a következők:

- Személygépkocsival csak akkor közlekedjünk, ha feltétlenül szükséges: a rövidebb távolságokat tegyük meg gyalog vagy kerékpárral, közepes távolságok esetén használjuk a tömegközlekedési eszközöket.
- Repülőgépre csak igen nagy távolságú – főleg kontinensközi – utazások esetén üljünk.
- A távoktatás és a távmunka jövőbeni elterjedésével az utazás iránti igény jelentősen csökkenthető.
- A fogyasztói társadalom logikája által diktált, indokolatlan mértékű választékbővítés generálja a nagy távolságú áruszállítások jelentős részét: a megvalósuló környezettudatos társadalomban ezek a fölösleges áruszállítások elhagyhatóak.
- A jövő társadalmában nincs helyük a hadseregeknek, így a katonai indíttatású szállítások mértéke az éppen szükséges 0%-ra csökkenthető.

7. Idegenforgalom

a) A környezet- és természetvédelem elsődlegességének biztosítása

Az idegenforgalom vonatkozásában is szükség van a távlatos, jövőt féltő gondolkodásra, és a rövid távú anyagi haszon reményében nem szabad feláldoznunk természeti és kulturális értékeinket. Ez magyarra lefordítva azt jelenti, hogy féltett, sérülékeny értékeink közelébe csak megfelelő létszámú, kellőképpen felkészített és ellenőrzött turistát szabad engedni.

A fejlettségi különbségek kiegyenlítődésével a bevásárló turizmus elveszti létalapját, az információtechnológia rohamos fejlődése pedig a konferencia-turizmus alól húzza ki a talajt.

b) Ökoturizmus

Az elkövetkezendő évtizedekben az ökoturizmus gyors felfutása várható, ami összhangban van a kívánatos új értékrendű világ követelményeivel.

A turizmusnak ez az ága segíti az emberiséget abban, hogy újra megtanulja becsülni természeti környezetét, hogy az emberi társadalom végre rájöjjön arra, hogy nem uralkodnia kell a természeten, hanem bele kell illeszkednie a természet rendjébe.

Az ökoturista tiszteli és védi teremtménytársait, csak fényképen, hangszalagon vagy filmen viszi őket magával, és semmilyen a természeti környezetbe nem illő dolgot nem hagy maga után.

8. Kereskedelem

a) Az eldobható termékek forgalmazásának megszűntetése

Bolygónkat egyre jobban fenyegeti a mindent elborító szemét, aminek egyik fő oka az eldobható termékek forgalmazásának ostoba divatja. (A japánok 30 millió db eldobható fényképezőgépet használnak el évente, míg az Egyesült Államok lakossága 36 milliárd db eldobható csészét, valamint papír- és műanyagtányért.)

Az ilyen termékek piacra dobását, forgalmazását rendeletileg meg kell tiltani, mert puszta létük ellentmond az élet tiszteletének, az ökologikus gondolkodásmódnak.

b) Csomagolás

A feltartóztathatatlannak tűnő szemétáradat másik nagy forrását a csomagolóanyagok jelentik: gyakran a termék árának nagyobb hányadát képezik. A csomagolóipar jól jövedelmező iparág: a tetszetős csomagolásnak nagy szerepe van az áru vevőre tukmálásában, de nem szabad megengedni, hogy ezen iparág rövid távú anyagi érdekeinek érvényesítése rontsa az emberi társadalom, a földi élet jövőbeni kilátásait.

Az agyoncsomagolást tehát el kell kerülni: a csomagolás feleljen meg a termék biztonságos célba juttatásának, tárolásának, forgalmazásának és a környezetvédelem szempontjainak egyaránt.

Újra felhasználható, környezetbarát csomagolást kell alkalmazni, amelynek a visszagyűjtését profi módon meg kell szervezni. (Például a különböző italoknál elengedhetetlen az üvegpalackokra való visszatérés, ugyanis egy üvegpalackot 35–40-szer lehet újratölteni, míg egy műanyagot csak 6-8-szor.) Elkerülhetetlen, hogy a kb. 200 év alatt lebomló műanyag szatyrok, zacskók helyett papírból készülteket alkalmazzanak. Ahol csak lehet, át kell térni a könnyen lebomló, komposztálható csomagolóanyagok felhasználásra.

c) A jótállás „intézményének" megerősítése, kiterjesztése

Elüzletiesedett, erkölcsi tartását vesztett világunkban a kereskedők rengeteg értéktelen, használhatatlan, fölösleges kacatot igyekeznek rásózni a gyanútlan vagy reklámok által megtévesztett vásárlókra. Ezen termékek rövid időn belül a szeméttelepeken fejezik be dicstelen pályafutásukat, fokozva ezzel az emberi közösség gondjait. Az ócska, selejtes árucikkek elszaporodását a jótállás „intézményének" megerősítésével, kiterjesztésével lehet és kell kivédeni.

9. Katonaság

a) A múlt árnyéka

A katonaság intézménye a durvaságon, erőszakon, hatalmi arrogancián alapuló emberi világ terméke, amely óriási terhet, veszélyt jelent az emberiség, sőt az egész glóbusz számára.

A hadiipar, a fegyverkezés és a hadsereg fenntartása hatalmas szellemi és anyagi erőket von el a civil szférától, hátráltatva ezzel az egész emberi közösség valódi fejlődését. (A világ hadikiadásai kb. évi 1000 milliárd dollárra rúgnak: ennek az összegnek egynegyedéből fel lehetne számolni a Földön az írástudatlanságot, az alultápláltságot és az éhezést, meg lehetne akadályozni a talajeróziót és az ózonréteg további vékonyodását, ki lehetne védeni a globális felmelegedést és a savas esőket, lehetne biztosítani a tiszta és veszélytelen energiát és vizet).

b) Katonaság nélküli világ

Egy szeretteten, toleráncián, bizalmon, együttműködésen alapuló eljövendő emberi világban semmi helye nem lesz az erőszakkal való fenyegetésnek, az ostoba kardcsörtetésnek.

A katonaság végre végleg elfoglalhatja méltó helyét: a múzeumok üvegvitrinjeit, mint egy letűnt és vissza nem vágyott kor szomorú emléke.

10. Mezőgazdaság

a) Napjaink mezőgazdaságának kártételei

– Növénytermesztés

Napjaink intenzív növénytermesztése hosszabb távon fenntarthatatlan, mert nagyon energia- és anyagigényes, s alapjaiban veszélyezteti a bolygó létfenntartó rendszereit.

A műtrágyák és a növényvédő szerek használata megmérgezi, kimeríti a talajt, elszennyezi a felszíni és a felszín alatti vizeket.

A növényvédő szerek nagyobb mértékben károsítják a kártevők természetes ellenségeit, mint magukat a kártevőket.

A nem megfelelően alkalmazott öntözés egyes helyeken a talaj kilúgozódását, máshol elszikesedését okozza, jelentősen csökkentve ezzel a talaj termőképességét.

A lejtős területeken végzett szántás, erdőirtás nyomán a csapadékvíz talajeróziót idéz elő. Ahol száraz, füves területeket vonnak művelés alá (például a száraz és tüskés szavannán, vagy a rövid fűvű sztyeppén, prérin, illetve pampán), ott szélerózió lép fel. A nehéz munkagépek összetömörítik a talajt, roncsolják a szerkezetét, megnehezítve ezzel levegőzését, rontva vízvezető képességét.

– Állattenyésztés

Az intenzív állattenyésztés ugyanúgy nagyon energia- és anyagigényes, s környezetterhelő, mint az intenzív növénytermesztés.

A szarvasmarhatartó telepeken sok metán képződik, amely egyike a globális felmelegedést kiváltó üvegházgázoknak.

Az állattartó telepek hígtrágyájával sok helyen a vizeket szennyezik.

Az extenzív állattenyésztés kártételei is jelentősek:

Hogy a gyorséttermek hamburgerjeibe minél olcsóbb marhahús kerülhessen, Brazíliában fokozott ütemben irtják az amazóniai őserdőt, hogy így jussanak marhalegelőkhöz a szarvasmarha-tenyésztő gazdaságok számára.

A Száhel-övezetben a túllegeltetés miatt évente két Belgium nagyságú területtel nyomul délre a Szahara.

– Erdőgazdálkodás

A bioszféra legnagyobb egységei közé tartoznak a különböző fajta erdők: növény- és állatfajok millióinak élőhelyei, az óceánok mellett a Föld tüdejei. Erdőgazdálkodás címén, a hatékonyság és gazdaságosság „mágikus" szavaira hivatkozva egy durva, életellenes, növényi és állati életközösségek sokaságának pusztulásával járó fakitermelési forma jött divatba: a tarvágás. A tarvágás következtében a hegy- és domboldalakról lemosódik a talaj, s emberi beavatkozás nélkül legtöbbször csak satnya másodlagos erdők jönnek létre. Ha az erdőt újratelepítik, olyan sérülékeny, természetellenes erdő jön létre, amely semmilyen természetes életközösségre nem hasonlít. (Milyen lenne az az emberi társadalom, amelynek csupa egykorú tagja van?)

A tarvágás helyett a jövőben a szálaló vágást kell újra alkalmazni, amelynek az a lényege, hogy az erdő különböző pontjain megjelölik a vágásérett fákat, s ezeket nagyjából egyidőben termelik ki. A kivágott fákat az erdőt kímélő módon kihúzzák az útra (korábban ez lóval történt, ma már vannak erre kifejlesztett célgépek), s onnan szállítják őket a felhasználás helyszínére.

Az eljárást a mai kor követelményeinek megfelelően úgy kell finomítani, hogy azokat az odvas fákat, amelyek az állatok számára alkalmas élőhelyként szolgálhatnak, nem szabad kivágni.

b) A jövő útja a biogazdálkodás

Ha az emberiséget egészséges, vegyszermaradvány-mentes, természetes táplálékkal akarjuk ellátni úgy, hogy közben megőrizzük vizeink, talajaink és a levegő tisztaságát, valamint bolygónk élővilágának gazdagságát, akkor ezt csak biogazdálkodás révén tehetjük meg.

Ez a gazdálkodási forma a talajerő-utánpótlás természetes módjait használja (istállótrágya, komposzt, tengeri algák stb.), vegyszert csak minimális mennyiségben alkalmaz.

A biogazdálkodók permetlevet legtöbbször növényekből – például csalánból, zsurlóból – nyernek. A növényeket úgy ültetik, hogy egymás kártevőit elriasszák, illetve hagyják érvényesülni a kártevők természetes fogyasztóit.

Génmanipulált vetőmagot nem használnak, mert tudják, hogy a „génpiszkálásnak" kiszámíthatatlan környezeti hatásai vannak.

Állataikat nem tömik hormonokkal és antibiotikumokkal, hanem csak tiszta, egészséges, természetes takarmányt adnak nekik.

III. Utószó

Lehet azt mondani, hogy mindaz, amit ebben a dolgozatban leírtam, jámbor óhajok és vágyálmok összessége, de mi van ezek helyett?

Az eddigiekben vázolt fenntartható fejlődés alternatívája egy erőszaktól szabdalt, erkölcsileg és kulturálisan hanyatló, egyre rosszabb környezeti feltételek között élő emberi társadalom, amely gyorsuló sebességgel rohan nem is oly távoli végzete felé, magával sodorva a pusztulásba az élővilág nagy részét.

Illyés Gyula mondta: *„Ne fogadjátok el a halált, a megtestesült képtelenséget!"*

Én vele értek egyet, és bízom az emberiség természetes életösztönében, abban, hogy okulva az intő jelekből, időben tud irányt váltani, s mielőbb radikálisan átformálja gondolkodását, értékrendjét, életmódját: ***addig, amíg nem késő.***

TARTALOM

Tanulmány
Louis Kretz: Isten mindenható? 2–4
Turiák Ildikó: Assisi Szent Ferenc (II. rész) 10–13
Interjú
Vita az igazi Istenről (Klaus-Peter Jörns és Peter Steinacker) 5–9
Meditáció
Vörös Éva: Isten a távolban 9
Kovács Tádé: Szenvedélybeteg voltam, és törődtetek velem... 14–16
Gyerekeknek Moha-mese
Igazi hős 17–18
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 19
Könyvismertetés
Kézdy Péter: Andorka Eszter emlékkönyv 20–22
Merza József: Szerepjátszók? (Hegyi Béla: Titkolt szerepek) 22–24
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–28
Környezetvédelem
Zámbó Zoltán: Fenntartható fejlődés (II. rész) 29–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

E számunkat *Leonardo da Vinci* rajzaival díszítettük.

ELŐFIZETÉS!

Aki elfelejtette volna megújítani előfizetését, április végéig még megteheti.

FELHÍVÁS

Kérjük, hogy aki februári számunkból üres oldalakat tartalmazó példányt kapott, jelezze szerkesztőségünknek, és másikat küldünk helyette.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII/2. (102.) szám
Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155
E-mail: gromon@freemail.hu)
Kovács László
Schanda Beáta
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

A címlap emblémáját Magyar Mihály, a rovat-emblémákat és a Moha-mesék illusztrációit Garay Dóra készítette.

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: www.ertedvagyok.hu
E-mail: ertedvagyok@is.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetőek, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: Z.HORV Reklámstúdió, Dejtár
Felelős vezető: Horváth Zoltán

ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó mire küldte a pénzt.

Előfizetési díj 2007-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 2000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 3500 Ft
Nyugaton előfizetve: 20 Euró

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII. évf. 3. szám
2007. június
200,– Ft

Isten és a klónozás

Interjú az emberi méltóságról

A gének hatalma

Egoista-e az ember?

Tanulmány Assisi Szentjéről

A magyar egyház a diktatúra útvesztőiben

A nemi csonkítás áldozatai

Jon Sobrino elítélése

Vasárnapi szentírási elmélkedések

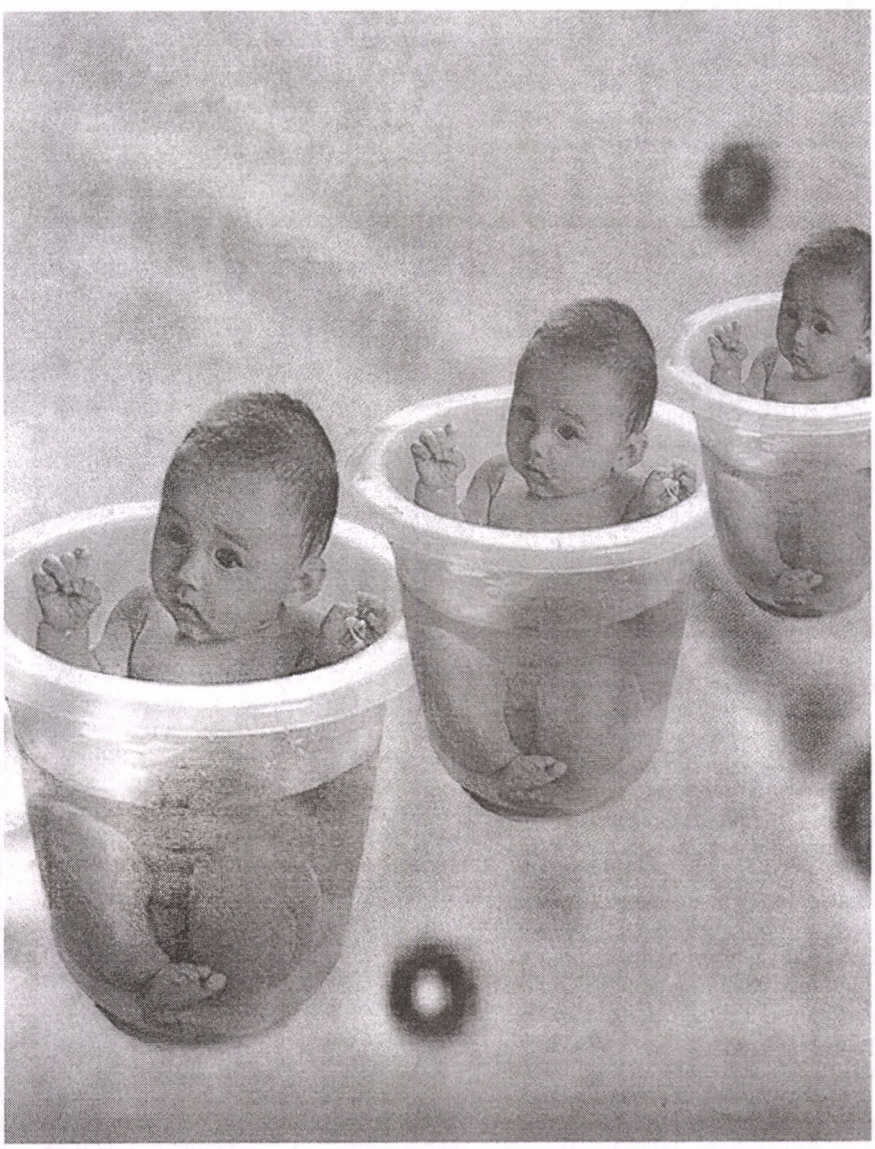

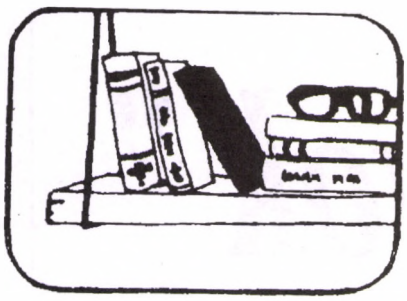

Doris Weber

Isten szereti a klónt is

„Ne csinálj magadnak semmiféle képmást!” A géntechnológia korában ez azt jelenti: Ha nem akarunk olyanok lenni, mint Isten, ha nem eszkábálunk magunkról képmásokat, akkor megemlékezünk az első szem-pillantás jótékony rendjéről.

Hogy van Jaycee Buzzanca? Pár évvel ezelőtt az egész világ róla beszélt. Ki érdeklődik ma a kislány iránt? Hogy Jaycee talált-e időközben anyát vagy apát? Akkoriban világra jött, és senki sem akarta befogadni. Jaycee kívánt gyerek volt, akit az emberi szaporodással foglalkozó orvosok képmására alkottak meg. Az a nő, aki kihordta Jaycee-t, nem az anyja volt, csak egy béranya. Biológiailag nézve Jaycee egy spermadonortól és egy petesejtdonortól származik – mindketten névtelenek maradtak. John és Luanna Buzzanca, akik ily módon megteremtették Jaycee-t, terméketlenek, és genetikailag nem rokonai Jaycee-nek; lombikban „nemzették” a kislányt. Azok az orvosok lennének tehát a szülők, akik sikeresen egybeolvasztották a spermát és a petesejtet? Természetesen nem. De ki felel Jaycee-ért? Ki visel gondot erre a gyerekre, akinek a nemzésében kereken fél tucat ember működött közre? Közvetlenül születése után Jaycee problematikus helyzetbe került, jogmentes térbe, úgyszólván védtelenül. Röviddel születése előtt ugyanis John Buzzanca beadta a válókeresetet felesége ellen, s amikor a béranya világra hozta Jaycee-t, John nem fogadta el magáénak a gyereket, s egyúttal megtagadta a gyerektartás fizetését is, hiszen végül is genetikailag semmi köze sincs ehhez a gyerekhez, mivel a szülőség eddigi meghatározásainak értelmében nem apja Jaycee-nek. Igaza is van, mondta ki az ítéletet egy kaliforniai bíróság. John Buzzanca éppoly kevéssé apja Jaycee-nek, mint amennyire Luanna Buzzanca az anyja. Bár létezik egy béranya, létezik egy névtelen spermadonor és egy névtelen petesejtdonor, létezik Mister és Miss Buzzanca, egy férfi és egy nő, akik ezen az úton akarták Jaycee létezését – amíg közbe nem jött a válásuk –, és létezik egy reprodukciós team, amely a biotechnika művészetének minden rafinériáját bevetve, a laboratóriumban előállította Jaycee-t – de nem létezik senki, aki a végén így szólt volna Jaycee-hez: Én vagyok az anyád. Én vagyok az apád. Szegény Jaycee! Egy gyerek abban a szép új világban, ahol évente 80.000 lombikbébi születik, akiket hormoninjekciók, spermadonorok, idegen petesejtek, mesterséges megtermékenyítés és béranyák segítségével kreálnak és nemzenek a szaporodás technikusainak laboratóriumaiban. Szegény Jaycee! Annyira szeretném tudni, hogy megy a sorsa ma!

Ne csinálj képmást magadról! „Ez már benne van a Teremtés könyvében, amely azt is megtiltja az első emberpárnak, hogy kíváncsiskodjon, keressen valamit, egyék a tudás fájáról. De megtették, s az emberiség azóta újból és újból megteszi”, mondja *Jens Reich*.

A Teremtés könyve aztán így folytatódik: „Isten megnézett mindent, amit alkotott, és íme, nagyon jó volt. És Isten megáldotta a hetedik napot, és megszentelte, mivel akkor nyugodott meg minden művétől, amit Isten teremtett és készített.”

Az ember azonban nem nyugodott. Ádám és Éva evett a megismerés fájáról – és íme, ez nem volt jó számukra. Immár tudni akarnák a teremtés titkait, ismerni akarnák az élet tervrajzát, meg akarnák fejteni az isteni kódot. Most olyanok akarnának lenni, mint Isten. Ezért vágtak bele a géntechnikába. *Jens Reich* polgárjogi harcos, a német Nemzeti Etikai Tanács tagja, aki molekuláris biológusként és orvosként több mint harminc éve vesz részt a berlini Humboldt Egyetem elméleti génkutatásában, tudja, mit jelent ez: „Látom, mire képesek az élő rendszerek, hogyan reagálnak, és nem félek attól, hogy be lehet avatkozni ezekbe a rendszerekbe. Attól a lehetőségtől mégis félek, hogy ezek a beavatkozások bűnös módon, kontármunkaként, könnyelműségből valósulnak meg, hogy felelőtlenül csinálják azok, akik ilyesmivel foglalkoznak. Vannak olyan dolgok, amiket egyszerűen meg kell tiltani, mivel bűncselekmények. Például biztosan meg lehet jósolni, hogy az emberklónozás során a legsúlyosabb károsodások fognak fellépni, hogy a kitűzött célokat semmiképp sem fogják elérni, és hogy azok az emberek, akiket várnak, talán egyáltalán nem jönnek világra, s ha mégis, akkor a legsúlyosabb fejlődési rendellenességekkel. A klónozás nem megy. A társadalom kötelessége, hogy megakadályozzon egy ilyen őrültséget.”

A biotechnika fejlődésével az emberiség eljutott történelmének válaszútjához. Most először vált lehetségessé, hogy ember beavatkozzék az állatok, a növények, és végül az ember örökítőanyagába is. Az ember mint faj most abban a helyzetben van, hogy genetikailag optimalizálja fajtársait. Mesterséges nemzéssel hoznak létre embriókat, manipulálják a génállományt. Nincs messze az emberi klón. Az ember nevű teremtmény régóta a teremtő Isten helyébe lépett. „És az ember szólt: Alkossunk embert, de ezúttal saját képmásunkra: legyen jobb, tökéletesebb, egészségesebb!” Második Teremtés könyve! A teremtés nyolcadik napja megkezdődött. *Jens Reich* attól fél, nagy a tét, „mert a géntechnika haladása most hirtelen a legbensőnk felé, az ember biológiai információs alapja felé fordul. Az emberben legmélyebben elrejtett valósághoz nyúl hozzá, az ember lényegi magvához, legintimebb részéhez, tervrajzához, formatervéhez. Ez hallatlan kulturális változást jelent egész létmódunkban, óriási lépés történt előre, egy ki nem kutatott terület felé. S az ismeretlen valóság nem más, mint saját emberlétünk. Meg kell fontolni, hogyan kell bánnunk ezzel, hogy unokáink és ükunokáink nemzedékének tagjai is még emberek legyenek, emberek maradjanak! Az ember fogalma nem mehet veszendőbe. Úgy kell történniük a dolgoknak, hogy száz és kétszáz év múlva is még igazi emberek éljenek ezen a földön.”

Igazi emberek? Azok lesznek-e a klónozott ivadékok is, akiket a géntechnikusok képmására fognak előállítani? „Az emberi embrió mint másológép? Frissen klónozott kisemberek, egy tucat vásárlása esetén 15% engedmény!” – írta elszörnyedve *Erwin Chargaff* természettudós, a géntechnika társfelfedezője, amikor valakik nekiláttak, hogy laboratóriumban nemzzenek embert. Az ember képére teremtett ember matrica lesz? Másolat? Tetszőlegesen megismételhető szériatermék? „Aki arra vállalkozik, hogy lerombolja az ember megismételhetetlen egyszeriségét, gyalázatosan cselekszik.” És mégis: *Chargaff* szerint mindenkinek van lelke, aki hiszi, hogy van neki. A klónivadéknak is. A géntechnika megtervezheti, előállíthatja, megépítheti az embert, ahogyan egy mérnök épít meg egy autót, de Isten Leheletét nem adhatja neki – és nem is veheti el. Isten ajánlata megmarad, minden ember az ő képmása, a klónivadék is. *Erwin Cargaff* nem tudott elképzelni annál szégyenletesebbet, mint azt a kísérletet, hogy Isten létét a fizika vagy a biológia segítségével

igazolják vagy cáfolják. „Isten nem olyasmi, amit meg lehetne találni, mint egy elveszett gombot. Ő az örök megtalálhatatlan, az örök kimondhatatlan, akinek színe előtt csődöt mondanak a nyelvek és a nyelvtanok.”

„Ne csinálj magadnak képmást, sem arról, ami fenn van az égben, sem arról, ami lenn van a földön, sem arról, ami a föld alatti vizekben van!” A biokémikus *Chargaff* undorodva fordult el saját céhétől. „Nem minden igazság, amit a kutató megtalál”, írta akkoriban, „a tudós olykor csak az ördög névjegykártyáját veszi fel a földről”. A DNA-ban, az emberi génállományban végbemenő bázisilleszkedés biológiai elvének felfedezésével – amit aztán a híres Chargaff-szabályokban rögzítettek – *Erwin Chargaff* ajtót-ablakot nyitott a géntechnika előtt, anélkül hogy ő maga valaha is átlépte volna a küszöböt. Ő, a nagy természettudós, örökre otthagyta az ördög névjegykártyáját, és szakadárrá, a pusztában kiáltóvá vált: „Egy titokzatos hálóhoz értünk hozzá ujjainkkal”, figyelmeztetett. A megcsinálhatóság átka, az alkalmazhatóság átka, az az átok, hogy képmásaiként immár mi magunk taszítsuk le trónjáról Istent – mindez álvallási dogmaként, lelkiismeretlen fecsegésként lepleződött le számára: „Azt, hogy Isten halott, szívesen híresztelik azok, akik azt remélik, hogy örökébe léphetnek.”

Ám azok számára, akik azt remélik, hogy saját vágyaikban és kivetítéseikben Isten képmását fogják felismerni, a tükör üres marad. Közülük nem egy iszonyattal fordul el. Amikor 1963-ban Az ember és jövője c. CIBA-szimpozionon világhírű genetikusok és molekuláris biológusok feltárták legtitkosabb vágyaikat, nem rejtették véka alá véleményüket, mert nem sejtették, hogy terveik már a közeljövőben megvalósíthatóak. Milyen képük volt az emberről? Elképzelték, hogy az űrhajók legénységének biztosításához sajátosan megnyomorított emberek tenyésztenek, vagy hogy a nem kívánatos minőségű embereket kizárják a szaporodásból. *Erwin Chargaff* az ember új teremtésének nevezte ezt, mégpedig „a pokol mintakatalógusa szerint”. Aki érteni akarta, érthette. A haladás azonban folytatódott, és bizonyos tények valósággá váltak, még mielőtt megtárgyalhatták volna az ember jövője és az ember emberiessége körüli etikai kérdéseket. A géntechnikusok laboratóriumaiban a mesterek olyan szellemeket szabadítottak el, amelyek addig csak *Goethe* Faustjának költői találmányaiként léteztek – a valóságban azonban nem.

„Az elvadult tudományok láttára az emberek úgy viselkednek, mint a felriasztott tyúkok”, figyelte meg *Chargaff*, „körben futkosnak, és könyörögve kotkodácsolnak, abban a reményben, hogy a tudomány végérvényesen fölmenti őket a tojásrakás kényszere alól.” A „molekuláris” címkével ellátott biológiai tudományok most fáradhatatlanul azzal foglalkoznak, hogy leszoktassák az embert a gyerekszülés normális módjáról, és végre megteremtsék az elpusztíthatatlan hightech-embert. Az ember képmására teremtett új ember ezt a minőségtanúsító pecsétet viseli: Tökéletes.

1978-ban pillantotta meg a napvilágot *Luise Brown*, az első lombikbébi, akit a szaporodástan technikusai teremtettek meg. Világszenzációként ünnepelték az eseményt, de a haladás mámorában elfelejtették, hogy ebben a pillanatban történelmi törés következett be az emberiség történetében – egyesek a géntechnológia gátszakadásának nevezik ezt. Többé senki sem lesz képes visszaszorítani a szellemet a palackba, ellenkezőleg, egyre újabbak társulnak majd hozzá.

Javában zajlik a biológiai forradalom. Amióta lehetséges lombikban – az emberi testen kívül – gyermeket nemzeni, a tudósok az emberi történelem során először tartanak a kezükben olyan nyersanyagot, amely lehetővé teszi számukra, hogy közvetlenül kutassák az élet eredetét, és megfejtsék az ember komplex genetikai térképét. Az embrió, az egyedi emberi élet a maga legkorábbi fejlődési szakaszában, immár „rendelkezésre áll”, és nem csupán kívánsággyereket akaró párok érdeklődésének tárgya. Orvosok és kutatók kapnak utána – mivel tudni akarják, hogyan működnek a gének, hogyan keletkeznek az öröklődő betegségek, hogyan lehet felismerni és megakadályozni őket. A megakadályozás a legtöbb esetben az embrió megölését jelenti. A prenatális (születés előtti) diagnosztikával, az embrió genetikai megbetegedéseinek korai felismerésével kezdődött a dolog. Noha az öröklődő betegségeknek maximum 2 százalékát lehet határozottan megállapítani ezzel a diagnosztikával, a terhesgondozásban időközben rutinvizsgálatként vezették be ezt az eljárást. A legtöbb prenatális diagnózis féltudást nyújt, nem biztos ismeretet, hanem csak valószínűséget – így aztán a szülők ezzel a gyötrő kérdéssel szembesülnek: Akarjuk-e kockáztatni, hogy *esetleg* fogyatékos gyerekünk szülessen? A döntés többnyire akkor is a terhesség megszakítása mellett szól, ha 70% esély van arra, hogy egészséges gyermek születik, hiszen nemigen akad olyan anya, aki 30%-nyi kockázattal akarna kihordani egy embriót. Ne csinálj képmást magadról? Az egészséges, szép, boldog, teljesítőképes gyerek alkotja az „ősképet”, amikor a szülők utódot nemzenek. A kívánsággyerek. Határozottabb eredményt nyújt erre vonatkozóan az egészséges génekkel bíró utódok szelekciójának egy másik, finomabb változata. Az üdvözítő formula neve: PID – „**p**reimplantációs **d**iagnosztika” („beültetés előtti diagnosztika”). Ez a módszer azt jelenti, hogy több azonos embriót nemzenek mesterségesen a laboratóriumban, egy részüket megvizsgálják öröklődési egészségük szempontjából, s közben egyúttal meg is ölik őket – vagyis: úgy kutatják, hogy közben elhasználják őket. Ha az eredmény pozitív, azaz „a kutatás tárgya” hibátlannak és makulátlannak bizonyul, akkor a még megmaradt embriók közül néhányat az a kitüntetés éri, hogy beültetik anyjuk szervezetébe. Eredetileg ezt az ún. preimplantációs diagnosztikát csak olyan szülők esetében akarták alkalmazni, akik valamilyen öröklődő betegség bizonyítottan nagy kockázatát hordozzák, de a csábítás, hogy ily módon jussanak garantáltan egészséges gyerekhez, mások vágyakozást is felkeltette.

Mesterséges megtermékenyítés, prenatális diagnosztika, preimplantációs diagnosztika. Mit szabad tennünk az embrióval a lombikban? Ember az embrió? Ha igen, melyik pillanattól fogva? Ha az élet Isten ajándéka – mégpedig a fogyatékos élet is –, akkor szabad-e az embernek beavatkoznia vélt korrektúrák érdekében? A nyilvánosságban ismételten fellángol az ún. ősejt-vita. Embriók ősejtjeiből új szerveket és szöveteket lehetne kitenyészteni, hogy aztán más emberi szervezetekbe ültessék be azokat. Eközben persze úgy kutatják, hogy elhasználják – vagyis megölik őket.

Hamarosan valósággá válhat az az álom, hogy egy napon az ember más emberek pótalkatrész-raktárává válik. *Wolfgang Huber* német evangélikus püspök, a német Nemzeti Etikai Tanács tagja szerint ezek komoly etikai problémák, amelyekkel az ember lépésről lépésre búcsút mond az istenképiség gondolatának, és egy maga által konstruált, tökéletességimádó emberkép felé halad: „Ellene kell állnunk azon elképzelés sodrásának, hogy mindazt, amire tudományosan és technikailag képesek vagyunk, muszáj is megtennünk. Az emberről alkotott képünket ily módon érő megterhelések sokkal súlyosabban nyomnak a latban, mint néhány ember egyedi megkönnyebbülése. Ha embriókat nemzünk, használunk el, dobunk el, ha klónozunk, akkor az emberi élet csak eszköz, egy dolog, egy tárgy, pedig az ember sosem lehet pusztán eszköz valamilyen cél érdekében. Az ember méltósággal felruházott lény, akit nem szabad eszközként használni. Egyetlen más embert sem szabad csupán abból a szempontból néznem, hogy milyen hasznom van belőle.”

Williből senkinek nincs haszna – ezért itt el kell mesélnem a történetét [*ld. ÉV, 2001. október – A Szerk.*]. Willi tolószékben ül, és tulajdonképpen semmije sem működik. Testét nem tudja mozgatni, nem tud egyedül lefeküdni, a belei sem dolgoznak már, egyik karja

teljesen megnyomorodott, beszélni nem tud, enni sem tud rendesen, „nyomorult disznólkodás az egész ügy Willi körül", mondja Olaf Schlote brémai művész és fotós. Amikor Williről mesél, ragyognak a szemei: „Csoportunkban Willi volt az abszolút legerősebb személyiség. Valamennyiünket megfertőzött lelkesedni tudásával, az őszinteséghez való bátorságával pedig újból és újból inspirálóan és provokálóan hatott rám. És a nyitottsága mások iránt! Tolószékben ült, a gyerekek rohantak hozzá, a felnőttek is odamentek. Igen, ez a Willi, akinek semmije sem működik, aki őrült sok pénzbe kerül, és rettenetesen sok orvosi ellátásra van szüksége..., csodálatos volt ezzel az emberrel együtt dolgozni! Nagyszerű volt!"

Willi – valaki, akinek semmije sem működik. Mibe kerül ez az ember! A teljesítményi katalógusok és az ellátási kulcsok, a perces ritmusban számlált kézmozdulatok alapján iszonyatos ráfordítás ez. Willi hatalmas költségtényező. Olaf Schlote művész és fotós értékes embert lát Williben: „Azért értékes, mert nyomorult életfeltételei ellenére megbirkózik az életével, és így hallatlanul hozzájárul az élethez a maga egészében, és a társadalom életéhez is. Ez megfizethetetlen, s a legnagyobb elismerés illeti meg. Persze általában épp ennek az ellenkezőjét tanúsítják az ilyen emberek iránt."

Olaf Schlote a tolószékes Willivel és még egy pár másik emberrel, sérültekkel és nem sérültekkel, színészekkel és táncosokkal elment a Watt-tengerhez. Willi mindenhová magával vitte a magnóját, mert nagyon szívesen hallgat tangókat. Olaf Schlote feljegyezte: „A felvételeken különösen szép volt, hogy a tengerben szemmel láthatóan az örök változás megy végbe: az ár és az apály, a közeledés és a távolodás, végső soron az élet és a halál örök váltakozása." A fikció és a valóság határán álló ötlet, Willi magnója, esernyők és táncoló emberek a képen – szinte úgy látszik, mintha Willi tolószéke is táncolna –, mindez Federico Fellini filmes álomvilágára emlékeztet, amelyben nem létezik normális és nem-normális, amely a sokféleséget ünnepli, s amely minden embert megismételhetetlen lényként, egyedülálló teremtményként tisztel, mert: Ne csinálj képmást magadról!

Az ember azonban evett a megismerés fájáról – és mindmáig semmi sem utal arra, hogy etikai okokból, önként akarna kutatási tilalmat elrendelni önmagának. Ellenkezőleg: Ami megcsinálható, azt meg is csinálja. „És Isten szólt: Ne imádd, és ne szolgálj neki, mert én, az Úr, a te Istened, féltékeny Isten vagyok!"

Ne imádd – a haladás, a megcsinálhatóság, a tökéletesség bálványait! Ne csináljatok magatokról képmást! *Dietmar Mieth* tübingeni morálteológus számára ez egyúttal óvás attól a világ- és emberképtől, amelynek mércéjét a gének alkotják, s amely úgy véli, hogy minden a jövő egyetlen szilárd pontja felé törekszik egy előrefelé haladó vonalon. „A mát feledve a jövő válik az emberi tevékenység kizárólagos terévé, a megcsinálhatóság foglalatává. A jelen a kérdéses holnap kísérleti mezejének maradványa lesz." Ezt az „előrefelé törő vad pörgést" látja *Mieth* minden területen. A tudomány, a technika, a gazdaság egyaránt azt kiabálja: „Egészen elöl kell lennünk", de ahogyan *Dietmar Mieth* mondja, „ezt az 'elölt' a jelen elvesztésével vásároljuk meg, azzal, hogy képtelenek vagyunk megélni a pillanatnyi állapotot, és így elveszítjük azt a vigasztaló tudatot is, hogy az ember véges. Ha a végesség e gondolatát bevéssük az emberképbe, akkor többé nem fogadható el a nyughatatlan előretörés, mert marad a kérdés, hogy nem azonosabb-e önmagával, és nem hitelesebb-e az ember, ha azt mondja: Elboldogulok mostani adottságaimmal, megpróbálom minden pillanatból a legjobbat kihozni, a nélkül akarok megküzdeni az adott nehézségekkel, hogy folyton azt mondanám: Holnap minden jobb lesz!"

Így aztán hajszolt, a jövőbe menekülő emberek vagyunk, akik nem tudnak megállni, hogy emlékezzenek, nem tudnak megpihenni abban a bizonyosságban, hogy létezett az az „előzőleg" is, ahol történelmünk elkezdődött. Elfelejtettük, hogy „a természetes véletlen a passzív boldogság forrása is lehet, mivel semmit sem muszáj csinálnom, mert az ember olyan-amilyen volta kívül esik a mi beavatkozásainkon és tervezésünkön" – ahogyan *Mieth* mondja. Elfeledkeztünk arról az időről, amikor az ember még nem akart saját teremtője lenni, amikor – *Karl Lehmann* bíboros szavai szerint – „az embernek még joga volt ahhoz, hogy ember legyen". Isten szemében látta meg magát, és íme, ez jó volt. *Dietmar Mieth* állítja: „A méltóság alapjában véve annak a tükre, mit jelent az: Ne csinálj képmást magadról! A méltóság annak a kifejeződése, hogy nem vagyunk manipulálhatóak, nem lehet minket rögzíteni, és ebben az értelemben annak a tilalomnak a kifejeződése is, hogy valamiképpen képileg megörökítsük magunkat. A méltóság fogalma végső soron és döntően a létünkben gyökerezik, függetlenül attól, milyen reményeink vannak még, vagy milyen az állapotunk. Ha az utcán bombatalálat ér valakit, és talán már fel sem lehet ismerni arcának emberi vonásait, de odalépünk hozzá, még mindig azt kell mondanunk: Mégiscsak egy emberrel van dolgunk! És azt is fel kellene ismernünk, hogy az illető annak az emberi méltóságnak a hordozója, amellyel nem bánhatunk tetszésünk szerint, és amelyből senkit sem szabad kizárni." Az ilyen arc is Isten képmása, és megtanulhatjuk tőle, hogy mi magunk nem vagyunk képesek legyőzni végességünket, esendőségünket és azt a lehetőséget, hogy meghibásodjunk, mert mindig számolnunk kell majd betegségekkel, fogyatékosságokkal, a szenvedéssel és a halállal. Nem a technika állása határozza meg, mi számít bajnak, szolidaritásnak, szeretetnek, elfogadásnak, hanem a megemlékezés arról az Istenről, aki megemlékezik rólunk. A gének emberi mércéje szerint készült képmásból hiányzik Isten, hiányzik belőle az emlékezet. Elfelejtettük, hogy halandók vagyunk, és ettől megkaparintható-vá, értékesíthetővé vált az emberi élet. „A kulturális emlékezetvesztés az emlékezés és a felejtés hamis választékán nyugszik. Elfelejtettük a függetlenséget és a passzivitást. Elfelejtettük odaadottságunkat valami nagyobbnak, ami meghatározza az embert, és nem arra szólítja fel, hogy mindent a maga kezébe vegyen. Az odaadás arra emlékeztet és bátorít minket, hogy ne csak alakítani akarjuk a teremtést, hanem szabadon is hagyjuk; arra bátorít minket, hogy ne csak alakítani akarjuk a gyerekeinket, hanem szabadon is engedjük őket; s végül arra bátorít minket, hogy a világot is szabadon hagyjuk, érzékenyen odafigyeljünk annak lehetőségére, milyen lesz egyszer, ahelyett hogy megpróbálnánk egyszerűen úrrá lenni rajta", állítja *Dietmar Mieth*.

Talán ez az a legradikálisabb, egyetemes felhívás, amely a „Ne csinálj képmást magadról" parancsból szól az emberhez. Ha követjük a szabadon hagyás parancsát, akkor elengedjük az általunk gyártott képeket is arról, milyennek kell lenniük a dolgoknak, a körülöttünk lévő embereknek és világnak, lemondunk arról, milyennek látjuk és milyennek akarjuk őket mi, és akkor az önhatalmúság elvesztésének árán megvásárolhatjuk annak a boldogságnak a csodáját, hogy higgadtak tudunk maradni azokkal a fogyatékosságokkal, betegségekkel és előre nem látható dolgokkal szembesülve is, amelyekkel mindenkor számolnunk kell; akkor nem állítunk majd fel hierarchiát az emberek között, hanem egyformán fogadunk el minden embert. Ha nem akarunk olyanok lenni, mint Isten, ha nem fabrikálunk többé képeket magunkról, akkor visszaemlékszünk az első szem-pillantás jótékony rendjére, visszatérünk istenképiségünkhöz.

„Az embernek nem kell prófétának lennie ahhoz, hogy lássa: a véges ember tökéletesítésének álma kudarcra van ítélve", mondja *Dietmar Mieth*. A filozófus *Hans Jonas* pedig egykor sürgetően eltanácsolt minket attól, hogy a Teremtőt akarjuk játszani az élet kezdete körül, mert „ahol nem lehetünk mesterek, ott csak kontároknak bizonyulhatunk". *Dietmar Mieth* pedig így folytatja a gondolatmenetet: „Tökéletlen lény nem képes tökéleteset létrehozni. Mezítelenebbeknek és szegényebbeknek fogjuk érezni magunkat, amikor feltárulnak Isten-projektünk határai." Tegyük hát

félre kihegyezett ceruzánkat, vegyük le a rajztábláról az ember tervrajzát, és mondjuk ki, hogy Isten-projektünk kudarcba fulladt. „Az Isten-projekt ugyanis alapjában véve egy nagy tökéletesítési tervet jelent, a földi Paradicsom megvalósításának kísérletét”, mondja *Dietmar Mieth*. „Ezekkel az Isten-projektekkel, amelyek elhibázzák Istent is, meg az embert is, azt a gondolatot állítom szembe, hogy van nekünk Istenünk, akinek képmásai vagyunk, és aki mindannyiunkról megemlékezik.”

Az embernek nem kell tehát képmást csinálnia magáról; a mosolygó másik ember, aki rátekint, már jelen van, és mindig megmarad. Létezik-e szebb dolog? El lehet-e tervezni, és meg lehet-e csinálni valamit szebbet? És az is feltételezhető, hogy Istennek is van emberi képmása: az az ember, aki kész viszonozni az ő mosolyát.

Olyan ember, mint Matilda. Ő viszonozza Isten mosolyát, s ezért ezen a ponton el kell hangoznia az ő történetének is. Matilda szép gyerek. Nagy, kerek szemei mély barnák, majdnem feketék. Amikor az emberek arcába néz, azt hihetnénk, a lelkükbe lát. Amikor mosolyog, napsugár árad az égből. Matilda sokat mosolyog. Életöröme ragályos. Ahol Matilda megjelenik, mindenki más is mosolyog. Matilda tökéletes. Mindig ilyen gyereket kívántam magamnak, mondja az anyja. Matilda nem csupán szép, hanem igen tehetséges is. Háromévesen már németül és angolul is beszélt. Matilda külföldön született. Amikor szülei ismét Németországba költöztek, anyja büszkén mutogatta a rokonoknak: Nézzétek az én Matildámat, nem csudaszép?! Az én álomlányom.

Boldogsága tökéletes volt. Különösen azon a napfényes napon, amikor Matilda a nagyszülők családi ünnepére összegyűlt fiatalokkal és idősekkel együtt pajkosan tombolt a réten. Este grilleztek. A gyerekek kolbászdarabokat tűztek hosszú nyársakra, és az izzó szén fölé tartották. Ő halat akart, mint kedvenc meséskönyvében az a kisfiú. Lement tehát a folyóhoz, átmászott a töltésen, és belecsúszott a vízbe. Senki sem tudja, mennyi ideig vergődött a hullámok között. Öt percig? Vagy egy örökkévalóságig? Egyszer csak felkiáltott az apja: Hol van Matilda? Valamennyien a folyóhoz rohantak. Matildát újraélesztették, s aztán sokáig feküdt mesterséges kómában az intenzív osztályon. „Képzelje Csipkerózsikának a gyerekét”, mondta anyjának a doktornő, amikor Matilda belemerült ebbe a mély álomba. „Mire felébred, száz év telik el.”

Amikor felébredt, Matilda már nem volt *az* a Matilda, akit mindenki ismert. És sosem is lesz már, mondta a doktornő a szülőknek. Soha nem fog futni, soha nem fog egyedül enni, soha nem fog egyedül felöltözni, soha nem fog olvasni, számolni, írni. Soha nem fog beszélni.

Matilda kezdetben csak ordított, nyújtott karokkal hadonászott a világ, a sorsa, az emberek felé. Csak megint tudna nevetni, mondta az anyja, és heteket, hónapokat várt. S egy napon visszatért a mosoly Matilda ajkára. Ekkor tért vissza a családjába.

Szegény szülők! – mondták az ismerősök, szomszédok, rokonok. Mert hát milyen varázslatos gyerek volt ez a Matilda! Olyan szép, olyan okos, olyan tökéletes. Minden esélye megvolt. Előzőleg. És most? Mi lesz belőle? Egy fogyatékos gyerek. Sem testi, sem szellemi jövője nincs. Utólag.

Matilda anyja számára nem létezik előzőleg és utólag. „Matilda ember. Előzőleg is szerettem, utólag is szeretem. A szeretet nem számolgat. A szeretet időtlen.”

Matilda anyja boldog a lányával. Gazdagnak érzi magát, mivel visszakapták Matildát a folyóból. Egészen másként is alakulhatott volna. Ezt gondolja most minden reggel, amikor Matilda ránéz nagy, barna szemeivel. Ez szavak nélküli beszéd – néma párbeszéd, amelyben Matilda sok mindent elmesél neki. Száz év Csipkerózsika-álom öreggé és bölccsé tette Matildát. Most arra tanítja az embereket, mi számít igazán az életben: a boldogság, hogy egyszerűen itt lehetünk; az öröm, amikor a fény az ablakra esik; a szabadság, hogy nem kell tudomást venni a divatok és a korszellem szeszélyeiről. „Számomra Matilda egy angyal, aki naponta új üzenetet ad át nekem”, mondja az anyja. Sokszor órákon át néznek némán egymás szemébe. „Ez a mi folytatólagos beszélgetésünk.” Anyja reménykedik, hogy Matilda ismét megtalálja a szavakat, és mindezekről elbeszélget majd vele. De tudja, hogy ez a nap az örökkévalóságban van. Matilda mosolyog. „Nem csudaszép?”, kérdezi az anyja. „Nem tökéletes? Mindig ilyen gyereket kívántam magamnak.”

Egy utolsó kérdés: Nem érthető-e, hogy Matilda története után annyira szeretném tudni, hogy megy Jaycee Buzzanca sorsa?

Forrás: Publik-Forum, 2005/14

A méltóság oszthatatlan

Interjú *Thomas Sören Hoffmann* filozófussal

Mi a méltóság?

Általánosságban azt lehet mondani: A méltóság mindig embernek emberhez fűződő kapcsolatára vonatkozik. Ezt a kapcsolatot jelöli vagy jellemzi, miközben a méltóság fogalma kölcsönös viszonyt is jelent, tehát végső soron arról van szó, hogy az egyik ember méltósága nem létezhet a másiké nélkül. Ennyiben minden olyan cselekvés, amely megsérti a másik méltóságát, közvetlenül visszahat a saját méltóságomra: úgyszólván minősít engem a visszacsatolás folytán. A méltóság nem olyasmi, amit valamilyen tárgyban tetten lehet érni. Tehát hogy most valamivel egyszerűbben mondjam, a méltóság nem olyasmi, amit a törzssejtek kutatója valaha is felfedezhetne mikroszkópja alatt.

A „felhasználói embriókutatás" kifejezés tulajdonképpen azt közli, hogy az embriót nem tekintik embernek, következésképpen méltósága sincs?

Igen, már a „felhasználói embriókutatás" megnevezés használatával is világosan kifejezték, hogy itt emberi organizmusok felhasználásáról van szó más emberek hasznára vagy vélt hasznára. Ez azt jelenti, hogy nem az érintett emberi egyed, az érintett emberi élet önértékét nézik, hanem csupán azt, hogy mi haszna van mások számára.

A szaporodás technikájában, amely persze szoros kapcsolatban áll a géntechnikával, mégis sok minden történik az ember „hasznára", például már a lombikban történő megtermékenyítéskor arról van szó: Gyermekre van szükségem! Ha csak lehet, ilyen vagy olyan ismertetőjegyei legyenek, és mindenekelőtt genetikai kockázatok nélkül szülessék! A megtermékenyített petesejt beültetését megelőző diagnosztikában arról van szó, hogy a szülők semmi esetre sem akarnak fogyatékos gyereket, vagy arról, hogy nincs „szükségük" ilyenre. Vagy azért nemzenek mesterségesen embriókat, mert például valamilyen szervre van „szükségük" egy beteg testvér számára. A szükség és a haszon igen szoros rokonságban áll a szaporodás technológiájában.

Éppen ebben fejeződik ki az a fő probléma, amelyet a méltóság fogalmával akarunk kifejezni. A méltóság azt jelenti, hogy ebben a lényben van valami, ami ellenáll, ami folyton kivonja magát az én kívülről hozzá intézett kívánságaim és elvárásaim alól. Ennek valamiképpen ahhoz a titokhoz van köze, hogy minden egyedi élet önálló érték. Ezt talán így fogalmazhatnám meg: A méltóság mindig azt jelenti, hogy egyik embernek sincs hatalma ahhoz, hogy meghatározza, van-e joga létezni egy másik embernek. Egészen egyszerűen arról van szó, hogy végső soron az ember öncél, nem pedig eszköz mások számára.

Vagyis a lemondás etikáját jelentené, ha búcsút vennénk a „szükségem van rá" gondolkodásmódtól, és azt mondanánk: Nem, ezt nem tehetem meg. Például nem szeretnék a beültetés előtti diagnosztika eljárásával mesterségesen embriókat nemzeni, kiválogatni és eldobni, azaz megölni egy másik élet hasznára. S ha nem akarok belebocsátkozni egy fogyatékos gyerek kockázatába, akkor minden fájdalom ellenére gyermektelen maradok.

Ezzel teljesen egyet tudok érteni. Talán még a következő szempontot fűzném hozzá: Aki nem kész elismerni, hogy mindig minden emberi viszony tartalmaz kockázatot – s ez éppen hogy nem csupán a terhességre, illetve saját gyermekek nemzésére vonatkozik, hanem igen általános nézőpont –, annak talán gondja van a saját méltóságával is, az talán még nem tudatosította világosan, mit jelent olyan lényként fellépni, amely a saját méltóságára irányuló igénnyel együtt kötelezettségeket is vállal.

Azt jelenti ez, hogy ha egy másik emberrel, egy másik élőlénnyel méltatlanul bánok, akkor megsebzem önmagamat, a saját méltóságomat is?

A méltóság megsérthetőségéről vagy sérthetetlenségéről van szó. Ez igen érdekes feszültséget tartalmaz. Mert az emberi méltóság egyfelől megsérthető. Emberek képesek kezet emelni emberekre. Sőt képesek megölni másokat, és ezzel beletörődni abba, hogy ennek visszahatásai lesznek saját méltóságukra. Másfelől mégiscsak mindig megmarad valami a méltóság sérthetetlenségéből. Valóban el lehet mondani, hogy az a koncentrációs táborbeli fogoly, akit bántalmaznak és meggyötörnek, elveszíti méltóságát? Nem úgy áll-e inkább a dolog, hogy minden lealacsonyító bánásmód ellenére ennek az áldozatnak a méltóságából több marad meg, mint a tettes méltóságából?

Amikor az emberi méltóság és a szaporodási technika összefüggéséről beszélünk, akkor olyan területen mozgunk, ahol az emberek igen közel vannak egymáshoz: a családban, intimszférájukban, a szexualitás területén. És most az történik, hogy mesterségesen nemzenek embriókat, gyerekeket állítanak elő lombikban, a testen kívül egyesítik a petesejtet és a spermát. A nemzés többé nem a szerető találkozás aktusa. Sokan méltatlannak nevezik ezt a folyamatot.

Támogatni tudom azt a véleményt, hogy maga az eljárás méltatlan, s az a tény is, hogy például egyszer csak ellenőrizetlen számú petesejt van a szabad piacon. Ez önmagában véve is a nők méltóságának megsértése, mondom ezt nem nőként. Ehhez jön az a szempont, hogy a lombikban történő megtermékenyítés révén ellenőrizetlen számú embrió keletkezik, ami új lehetőségeket nyit meg a beültetés előtti diagnosztika és a törzssejt-kutatás előtt.

A modern szaporodástechnikák alkalmazásával elveszítjük méltóságunkat?

Általánosságban itt azt kell mondani: úgy áll a dolog, hogy az egyre nagyobb számban rendelkezésünkre álló technikai lehetőségek semmit sem mondanak arról, mit tegyünk, hanem mindig csak azt mondják meg, mit tehetnénk. Ez azt jelenti, hogy cselekvésünk mércéjét sosem meríthetjük abból, amit egy kutató, mondjuk egy biotechnikus felkínál nekünk a rendelkezésére álló lehetőségek palettájáról. A paletta önmagában véve egyáltalán semmit sem mond arról, mit tegyünk. Ebben az esetben a méltóság szemszögéből – Kant azt mondta volna, a kötelesség szemszögéből – inkább azt kell kérdeznünk: Milyen döntés őrzi meg most a méltóságot? Miképpen kell most cselekednem? S közben nem csupán azt kell tekintetbe venni, ami személyes távlatomból nézve talán a legérdekesebb, hanem azt a kérdést is: Mindnyájunk számára, akik most emberként élünk a földön, mi őrzi meg a méltóságot? Mi biztosítja leginkább a méltóságot egy újabb ember és összességében a társadalom mint egész számára?

És mi ez?

Ez mindig csak éppen az a szempont lehet, amelyet alapvetően már megfogalmaztunk, vagyis: a másik embert sosem határozhatjuk meg úgy, hogy az lényegileg azért létezik, hogy saját méltóságigényünket kielégítsük.

Mondjuk, hogy egy nő azt mondja: „Igénybe veszek egy béranyát", aztán odaadja a petesejtjét és a férje spermáját, mesterségesen gyermeket nemzenek, beültetik a béranyába, majd kilenc hónap múlva „visszavásárolja" a gyermeket a béranyától. Méltóságvesztést jelent-e ez mindazok számára, akik részt vesznek ebben a folyamatban, beleértve a klinika orvoscsoportját is?

Pontosan. Ez messzemenően olyan játék, amelyben valamennyien részt vesznek. Magától értetődően ragaszkodni kell ahhoz, hogy mihelyt ilyen egyedet nemzettek, s az a világon van, ugyanolyan oszthatatlan méltósággal rendelkezik, mint minden más egyed, s ez azt jelenti, hogy a többiek nem szemlélhetik őt ezzel a gondolattal: Te most csak egy negyed ember vagy, mert létrejöttöd talán nem felel meg az optimá-

lis sémának. Ennek nem szabad így lennie. A méltóság mindig oszthatatlan, és sosem osztható fokozatokra, hanem mindenki számára egyformán tökéletes. És mégis meg kell kérdezni: Mit tesznek ebben a játékban azok a résztvevők, akik eddig hallatlan vagy új módon megpróbálnak embert csinálni? Meg kell kérdezni, milyen helyet foglalnak el ezek a résztvevők a másik emberrel szemben.

Ön általánosan azt állítja, hogy a szülővé válás minden olyan lehetősége, amely a mesterséges megtermékenyítésből, a szülőség áthelyezéséből (biológiai anya, genetikai anya, szociális anya, béranya, spermadonor, genetikai apa, szociális apa stb.) adódik, méltatlan?

Igen, így mondanám. És még hozzáteszem a következő gondolatot: Egyszer el kellene gondolkodnunk arról, vajon nem lehetséges-e, hogy ha ily módon részt veszünk ebben a játékban, mondom, az embercsinálás e játékában, vajon akkor mi magunk nem tettük-e már magunkévá a ma uralkodó technikai gondolkodásmód alapstruktúráját. Ebben az összefüggésben szokványos címszó a megcsinálhatóság. De a hatékonyság is szokványos címszó ebben az összefüggésben, továbbá a tökéletesség fogalma is, amely most egy technikai modell szerint is tájékozódhatna, és amely például természetesen mindig jellemzi ezt a híres dizájnbébit, amelyre vonatkozóan érvényesülniük kell bizonyos minimális, valamiféle esztétikai-fizikai „minőségellenőrző intézet" által jóváhagyott szabványoknak. Azt kérdezem tehát: Vajon mi, akik ily módon már részesei vagyunk a dolognak, nem bocsátkoztunk-e bele egy olyan gondolkodásmódba, éppenséggel technikailag meghatározott gondolkodásmódba, amelynek tulajdonképpen nincs keresnivalója abban a térben, amelyben az egyik embernek találkoznia kellene a másikkal?

Miféle gondolkodásmódnak lenne keresnivalója a találkozás e terében, amelyről Ön beszél?

Ennek olyan dolgokhoz van köze, amelyekkel beszélgetésünket kezdtük. Például egészen alapvetően el kellene ismernünk azt a tényt, hogy a másiknak mindig olyan valakinek kell lennie, aki egyáltalán nem oldódik fel feltétlenül azokban a kívánságokban, amelyeket a kapcsolatunkban támasztok vele szemben, hanem aki a maga méltóságában, a maga önértékűségében éppen ezektől függetlenül létezik. Ő független attól, hogy azokat a kívánságokat, követelményeket, amelyeket én és mások támasztunk vele szemben, teljesíti-e vagy sem. Ez egészen konkrétan érinti a különféle sérültek esetét, akiket természetesen nem lehet egyszerűen egy kalap alá venni a társadalomban uralkodó tökéletességi ideállal. Egyszer a sérült emberek szövetsége megkérdezte tőlem egy vitában, kiállnék-e amellett, hogy az alkotmány első cikkelyébe felvegyék: Minden embernek joga van a tökéletlenségre. Azt feleltem rá: Azért nem vagyok emellett, mert a sérülteknek nyomatékosan azt tanácsolnám, hogy ne határozzák meg magukat tökéletlenekként, hanem mondják azt: Embertársként mi ugyanolyan tökéletlenek vagyunk, mint ti mindannyian, akik most a tökéletesség vagy a tökéletlenség nézőpontjából akartok ítélni rólunk. Ugyanakkor mi, akik szintén polgárai vagyunk egy meghatározott államnak, amely jogállam akar lenni, de polgárai vagyunk – hogy így mondjam – a szabadság erkölcsi birodalmának is, éppoly tökéletesek vagyunk, mint mások, mégpedig annak tudatában is, hogy ember soha nem lehet lezárt módon tökéletes. Az úgynevezett egészséges, az úgynevezett tökéletes ember sem azonos a tökéletességgel; az életkora miatt nem, pillanatnyi közérzete miatt nem, bizonyos talentumok miatt nem, amelyek csak bizonyos szempontból döntőek, más szempontból viszont nem. Azaz nincs abszolút tökéletesség. A lényeg az, hogy a méltóság szempontjából, annak kölcsönös elismerése szempontjából, hogy a szabadság ugyanazon birodalmához tartozunk, ahogy az imént mondtam, mindenki éppoly tökéletes, mint a másik.

Figyelmeztetését így értem: Ha lemondunk erről a méltóság-gondolatról, ahogyan Ön azt megfogalmazza, s az ember értékét már csak a megcsinálhatóság, a hatékonyság és a tökéletesség kritériumai szerint mérjük, akkor függetlenül attól, hogy sérült-e vagy sem, betegség, öregség, baleset stb. folytán minden emberrel megtörténhet élete során, hogy egy géntechnikai irányultságú társadalom mikroszkópjának hideg szemében „értéktelen", vagyis „haszontalan" sejthalmazzá fokozódik le.

Igen, és erről a veszélyről, amely ma körülvesz minket, tudnunk kell.

Doris Weber

Forrás: Publik-Forum, 2003/16

Joachim Bauer

Hogyan válunk azzá, amik vagyunk?

A gének döntenek, vagy a társadalom?

Mellrák-gén, depresszió-gén, kövérség-gén: Az újságok szinte minden héten azt jelentik, hogy új géneket fedeztek fel, amelyek állítólag kialakítják személyiségünket, és előre meghatározzák betegségeinket, bűnözővé tesznek minket, vagy eldöntik, mennyire boldogan zajlik majd az életünk. A génkutatás haladása ténylegesen oda vezetett, hogy már nem csupán egészség és betegség, hanem jellem és magatartás dolgában is öröklött alkatunknak tulajdonítják a döntő szerepet, ezért úgy tűnik, időközben a genetikára szállt át az a szerep, amelyet az ókorban a sors játszott. De hogyan is válunk azzá, amik vagyunk? Mi befolyásolja egészségünket: a gének, vagy a környezetünk? Valóban „robotpilótaként" utazó programok a gének, úgyszólván befolyásolhatatlan autisták, akik a testet kormányozzák?

Alighanem eltelik még egy kis idő, amíg kitöltik azt a tudáshiányt, amelyre Eric Kandel, a 2000-es év orvosi Nobel-díjasa már évek óta utal: A gének nem csupán változhatatlan, stabilan öröklődő ismertetőjegyeket hordoznak, vagyis azt a „szöveget", amelynek révén meghatározzák valamely testi építőelem építési tervét; az egészség és betegség szempontjából sokkal fontosabb másik ismertetőjegyük, nevezetesen az, hogy kívülről érkező jelek be- vagy kikapcsolhatják őket. A géneknek ezt a vonatkozását nevezik „génszabályozásnak".

Az örökléstan megalapítója, Gregor Mendel (1822-1884) csak a gének elsőként említett tulajdonságát ismerte fel, vagyis hogy a testi alaptulajdonságok stabil ismertetőjegyeit kódolják, a génszabályozás viszont még teljesen ismeretlen volt számára. A Mendel értelmében vett, szilárdan öröklődő tulajdonságok közé tartozik különösképpen az etnikai jelleg, a bőr-, szem- és hajszín, a testfelépítés és – szerencsére csak az összes betegségek 1-2 százalékában – a valódi örökölt betegségek, például a Chorea Huntington nevű idegbetegség vagy a mukoviszcidózis nevű anyagcserezavar.

Az emberek – és a legtöbb újságíró! – ismeretei a génekről, sajnos, messzemenően arra korlátozódnak, amit Gregor Mendel egykor a borsó példáján fedezett fel. Csakhogy az ember – ennyit ma biztosan lehet állítani – genetikai szempontból nem borsó! Az utóbbi 30 év génkutatásának egyik legfontosabb felfedezése az, hogy a gének aktivitását kívülről, a környezetből érkező jelek szabályozzák folyamatosan. Erről azonban mindmáig kevesen tudnak.

Azok a végkövetkeztetések, amelyeket a „fajelmélet" ideológusai vontak le a Mendel-féle örökléstanból, az elmúlt század harmincas és negyvenes éveiben bűnözői megsemmisítő akciókhoz

vezettek, és emberek millióinak nagynagy szenvedéséhez. Mindezek a genetikai determinizmus pusztító kihatásai voltak. Eltekintve attól, hogy e korszak fajelmélete és örökléstana a belőle levezetett eugénikával („az értéktelen élet megsemmisítése") együtt embertelen és bűnözői volt, teljes mértékben hamisak voltak azok a tudományos feltételezések is, amelyek alapul szolgáltak ehhez a gondolkodásmódhoz. Kiderült ugyanis, hogy a legtöbb testi megbetegedés, különösen pedig mindaz, ami sajátosságukban, jellemükben és magatartásukban megkülönbözteti az embereket, nem a változhatatlanul örökölt alkatra épül, hanem olyan reakciómintákra, amelynek megfelelően válnak aktívvá vagy inaktívvá a gének, mindenekelőtt a központi idegrendszer génjei. Ez a felismerés az elmúlt 15 év neurobiológiai kutatásának legfontosabb eredményei közé tartozik.

Neurobiológiai tanulmányok azt mutatják, hogy a tapasztalatok megváltoztatják az agy anyagi struktúráit! Az emberi törődés és az ösztönző környezet számos gént aktivizál, köztük olyanokat is, amelyek idegsejtek növekedését segítő tényezőket hoznak létre. A pozitív ösztönzésekben gazdag környezet tehát az állat és az ember esetében egyaránt a nagyagykéreg idegsejtjeinek szaporodásához, kapcsolódásaik – a „szinapszisok" – leolvasható bővüléséhez és a fontos agyterületek tömegének növekedéséhez vezet.

Ezzel szemben az emberi ellenségesség, a jelentős vonatkozási személyek elvesztése vagy erősen fenyegető helyzetek – például a társadalmi elszigeteltség, az erőszak vagy az életveszély – nem csupán az idegsejtek növekedését segítő tényezők génjeinek kikapcsolását eredményezi, hanem egyidejűleg számos stressz-gén aktivizálódását is. A stressz-gének termékei – köztük a stressz-hírvivők, a cortisol és a glutamát – egyenesen abban a helyzetben vannak, hogy képesek elhalásra késztetni az idegsejteket. Különösen hatásosak Michael Meaney és mások kutatási tanulmányai. Ki tudták mutatni, milyen hatásai vannak a korán, mindenekelőtt a születést követő hónapokban megélt stressznek: a stressz-gének a későbbi élet során érzékenyebben reagálnak a külső megterhelésekre. A korai emberi tapasztalatok tehát beállítják azt a reakciómintát, amelynek alapján a későbbi életben a test „biológiai apparátusa" a maga génjeivel együtt reagálni fog.

Mit jelent ez az egészségünkre vonatkozóan? Az emberi kapcsolatok s a kapcsolati tapasztalatok rendkívüli jelentőségűek a testi egészség szempontjából. Agyunk legelbűvölőbb képessége abban áll, hogy az emberi kapcsolatok tapasztalatait biológiai jelekké alakítja át. Az agy minden érzést, minden észlelést és minden cselekvést bizonyos hírvivő anyagok kibocsátásával kísér. Ezek a hírnökanyagok a mindenkori külső helyzetnek és belső hangulati helyzetnek megfelelő „keveréket" alkotnak. Ez a keverék olyan jel-láncolatot hoz működésbe, amelynek a végén számos gén aktivizálódik vagy kikapcsolódik, mind az agyon belül, mind testünk különböző szervrendszereiben, különösen a szív- és keringési, a gyomor- és bél-, az immun- és a hormonrendszerben. Az emberi kapcsolatoknak és a pszichikai folyamatoknak tehát testi kihatásaik vannak.

Igen nagy számú neurobiológiai tanulmány eredményeit leegyszerűsítve így lehet összefoglalni: A megbízható emberi kapcsolatok, amelyek egyúttal mozgásteret biztosítanak az egyén saját aktivitásai számára, azokat a géneket aktivizálják, amelyek előmozdítják az egészséget. A nem kívánt elszigeteltség, a fenyegetettség és az erőszakról szerzett tapasztalatok viszont azokat a géneket aktivizálják, amelyek a betegségek létrejöttét segítik elő. Az emberi kapcsolatokra vonatkozó tapasztalatok és a betegségek kockázata ily módon szoros összefüggésben áll.

Ha áttekintjük az újabb neurobiológiai kutatás időközben igen nagyra növekedett irodalmát, egyre nagyobb hatással lesz ránk az a tény, hogy bizonyították, milyen mérhetetlenül nagy hatással vannak az emberi kapcsolatok az egészségre: a depresszív megbetegedések kockázata megsokszorozódik, ha valaki korai gyermekkorában elvesztette egyik vagy mindkét szülőjét, vagy azok távol voltak tőle, avagy más okokból kellett súlyosan nélkülöznie szeretetüket.

A legutóbbi időkből – s részben a saját munkacsoportomból – származó vizsgálatok azt mutatják, hogy a súlyos testi erőszak megtapasztalása növeli annak kockázatát, hogy az illető később krónikus fájdalmakban betegedik meg. A fájdalomélmények is aktivizálnak bizonyos géneket, s ennek az lesz a következménye, hogy a fenyítésről, a fájdalomról és az erőszakról szerzett tapasztalatok egy „fájdalom-emlékezetben" tárolódnak. Az a legfélelmetesebb, amit a szexuális visszaélések okoznak. A szexuális erőszak nemcsak a lelki egészség súlyos zavarait eredményezheti, például félelembetegségeket, depressziót, trauma utáni terhelési zavarokat és borderline-zavarokat, hanem – ha az illető nem kap pszichoterápiai segítséget – súlyos neurobiológiai következményekkel is járhat, egészen bizonyos agyterületek fizikai károsodásáig. (Újból és újból hitetlenkedve intenek le, amikor rámutatok arra, hogy abszolút komoly német és svájci tanulmányok azt mutatják, hogy a lányoknak nagyjából 15 %-a, a fiúknak 6-7 %-a szenved el szexuális visszaélésből fakadó tapasztalatokat, pedig a pszichoterapeutáknak a legcsekélyebb kétségük sincs e számok hitelességét illetően.)

Említettem már, hogy a kívülről, az emberi kapcsolatokból származó jeleket az agy biológiai jelekké alakítja át. Egy jó és emberséges orvostudománynak ezért nem csupán a megbetegedések fertőző jellegű, biokémiai vagy fiziológiai vonatkozásait kellene tekintetbe vennie, hanem éppúgy ügyelnie kellene a páciensek lelki helyzetére, különösképpen azokra a megterhelésekre, amelyeket azok jelentős kapcsolataikban élnek át.

A jó orvostudománynak nem csupán műszerekkel jól felszereltnek kellene lennie, hanem egyúttal „beszélő orvoslásnak" is kellene lennie. A pszichoterápia számos megbetegedés esetén nyújthat döntő segítséget a gyógyuláshoz. Modern neurobiológiai eljárásokkal ki lehetett mutatni, hogy a pszichoterápia ténylegesen képes normalizálni az agy anyagcseréjének zavarait, melyeket a terápia előtt megfigyeltek. A pszichoterápia tehát nem „csupán" az ember lelki bajait képes gyógyítani, hanem eléri az azok mögött fekvő testi struktúrákat is.

Már a klasszikus ókor orvosai is jól ismerték a betegségek és az emberi kapcsolatok összefüggését. Korunkban aztán először a belgyógyászat néhány kiemelkedő képviselője, később a pszichoszomatikus orvoslás ismerte fel, hogy sok beteg szervezete addig nem képes kifejleszteni a gyógyuláshoz szükséges erőt, amíg a lelküket megterhelő tényezőket értően és résztvevően meg nem beszélik velük, s így azok végül is nem javulnak valamelyest.

Mindazonáltal a jelenlegi helyzetben az a veszély fenyeget, hogy a gyógyítás egész jellegű, a testi és a lelki vonatkozásokat egyaránt figyelembe vevő művészete kihal. Ennek nemcsak gazdasági okai vannak, még akkor sem, ha az orvostársadalom s a gyógyszeripar bizonyos részei által támogatott irányultságnak, ti. hogy az orvostudományt kizárólag gazdasági szempontok szerint szervezzék meg, végzetes hatása van erre a kedvezőtlen fejlődésre: orvostudományunk elembertelenítésében éppily végzetes szerepet játszik az az emberkép, amelyet a modern génkutatás bizonyos képviselői prédikálnak nekünk.

Ez az oldal azt hirdeti, hogy minden betegségkockázat végső soron a megváltoztathatatlan, örökölt alkat kérdése. Ennek az új orvosi gondolkodásmódnak a következményei már érezhetőek: Ahol az örökölt alkat mindent meghatároz, ott nincs jelentőségük az emberi kapcsolatoknak, sem az orvosi törődésnek, de a nem gyógyszeres kezelési eljárásoknak sem, amilyen például a pszichoterápia. A látszólagos haladás, a sok féligazság és a genetika hamis felfogása így veszélyezteti az emberséges gyógyító művészet új gyakorlatát.

A Szerző a pszichoneuro-immunológia professzora Freiburgban. Munkájának főbb súlypontjait a depressziók, a félelembetegségek, a krónikus fájdalmak, az erőszak és egyéb trauma-tapasztalatok következményes betegségei és az ún. kiégési tünetegyüttes.

Forrás: Publik-Forum, 2003/14

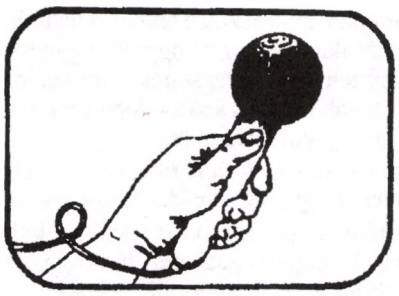

„A versengés megbetegít”

Interjú *Joachim Bauer* neurobiológussal

Háborúk az egész világon, erőszak az iskolákban, szinte minden második házasság felbomlik, tömeges elbocsátások a gazdaságban – és Ön azt állítja, az ember természeténél fogva együttműködő lény. Ön a valóságérzék hiányában szenved?

Nem, de valóban paradox a helyzet: Egyfelől neurobiológiai szempontból az ember egyértelműen sikeres társadalmi kapcsolatokra lett megalkotva, hiszen megbetegszik, ha nincsenek ilyen kapcsolatai. Másfelől a való világ tele van romboló agresszióval. Az evolúció úgyszólván otthagyott minket félúton: Testünk biológiájának szüksége van ugyan sikeres kapcsolatokra, de nincs velünk született képességünk a kapcsolatok alakítására. Ám éppen ez teszi izgalmassá is a dolgot! Az embernek először kereső útra kell indulnia, mégpedig egy fáradságos folyamatban. Ezt a kereső folyamatot hívják kultúrának.

Akkor úgy tűnik, kultúránk kudarcot vallott. Dúl a nemzedékek háborúja. Egyre több ember magányos.

Nézzük meg egyszer közelebbről az agresszió forrásait! Neurobiológiai szempontból arra szolgál, hogy megvédje saját organizmusunk sértetlenségét, és elhárítsa a fájdalmat. Minden olyan fájdalom, amelyet nem tudunk kiküszöbölni, agressziót kelt. És most válik érdekessé a dolog: az agy pontosan úgy reagál a megaláztatásra, a megvetésre vagy a kizárásra, ahogyan a testi fájdalomra. Az agy számára tehát csaknem ugyanazt jelenti a testi és a lelki fájdalom. Ebből világossá válik, miért reagálunk mindkettőre agresszióval.

Amellyel szemben az embernek védekeznie kell!

Sajnos maga az agresszió is erős ösztönzője további agressziónak, s ezért mindenütt a világon az erőszak spirálja val állunk szemben. A dolog lényegét tekintve azonban mindig arról van szó, hogy embereket aláztak meg. Egyébként: a szegénység is lehet a megalázás egyik formája, ha mások gazdagságban élnek.

Tehát az ember csak akkor agreszszív, ha megalázták? Az iskolában azt tanultuk: Az élet csupa harc. Csak az erős marad életben. Mindez hamis?

Hogy minden, ami biológia, és ezzel a mi életünk is egyetlen harc – ezt Darwinnak köszönhetjük, és azoknak, akik Németországban lelkesen magukévá tették nézeteit. Darwin úgy gondolta, hogy a fajok kölcsönösen megsemmisítik egymást. Meg volt győződve arról, hogy a szauruszokat az emlősök pusztították ki – ez azonban nagy tévedés! Darwin azt képzelte, hogy aki nem harcol, annak el kell tűnnie.

A nácik azonosultak ezzel a felfogással, és ki akartak selejtezni mindenkit, akit gyengének véltek.

Nem a nácik mondták először, hogy árt az emberi fajnak, ha segítünk a gyengéken és a sérülteken. Már Darwint is aggasztotta az ember elfajulása, és „természetellenes” jelenségként utasította el a jóléti államot. Darwin a biológiára alkalmazta azt, amit a 19. század Angliájának rablókapitalizmusában látott. A biológia azonban nem második közgazdaságtan.

Egyáltalán komolyan veszik-e Önt tudósként, ha megkérdőjelezi Charles Darwin tanítását „a túlélésért folytatott harcról”?

Kikre gondol, akik nem vennének komolyan? Az USA egyik legjelentősebb biológusa, Lynn Margulis nálam sokkal előbb mondta el azt, amire utalok, és hasonlóképpen Friedrich Cramer biokémikus, a Max Planck Intézet egykori rektora: Az élet keletkezése mindenekelőtt a biomolekulák együttműködésén alapul, nem pedig azok egymás elleni kölcsönös harcán. A biológiában az együttműködés az elsődleges, kezdve a DNA-tól egészen a teljes szervezetig. A magam részéről inkább azt kérdezem, hogyan lehetett valaha is komolyan venni egy olyan fantáziaszüleményt, mint az „önző gének”. És ez az ostobaság miért van benne manapság még az iskolai tankönyvekben is? Egyébként az a két-három ember, aki ezt kitalálta, saját maga sosem kutatta a géneket. Az igazság az, hogy a gének is magas fokban együttműködnek.

Ön tehát azt állítja, hogy a biológia egyáltalán nem ismeri a versengés szellemét?

A biológia természetesen ismeri a versengés szellemét! Mindenekelőtt ott, ahol túlságosan szűkösek az életfontosságú források. Ezek közé nem csupán az élelem tartozik. A fejlettebb emlősök számára a szociális kötelékek is életfontosságú források, hiszen a tartósan elszigetelt állatok megbetegszenek és elpusztulnak. Tehát ott, ahol nem elégségesek a források, kialakul a harc. Azt, hogy maguk a gének nem harcolnak, hanem együttműködnek, mindenki tudja, aki hozzám hasonlóan éveken át dolgozott velük. A gének csak más molekulákkal karöltve képesek akcióba

lépni, továbbá folyamatosan irányítják őket a környezetből érkező jelek.

Vannak-e bizonyítékai arra, hogy az ember együttműködésre van programozva?

A bizonyítékot nap mint nap látjuk a pszichoszomatikus orvoslásban. Mihelyt az emberi kapcsolatok terén fellépő zavarok elérnek bizonyos súlyosságot és tartósságot, az emberek megbetegszenek. Különösen érzékenyen reagálnak a gyerekek. A traumatikus tapasztalatok, például a megerőszakolás, bizonyíthatóan nyomot hagynak az agy félelemközpontjaiban. A jó szociális kapcsolatok viszont biológiailag kedvezően hatnak. Az emberi agy a pszichológiából biológiát csinál. Számtalan vizsgálat bizonyította mind az állatok, mind az emberek körében, hogy a pszichikai tapasztalatok ténylegesen befolyásolják a testi folyamatokat, egészen a gének aktivitásáig terjedően.

Milyen betegségek érik azokat az embereket, akiknek az emberi kapcsolataiban zavar támad?

Alvászavarok, szív- és keringési megbetegedések, krónikus fájdalom-tünetegyüttesek, depresszió és félelemből fakadó megbetegedések. Az a végzetes, hogy a rossz emberi tapasztalatok már az élet korai szakaszában átállíthatják a váltókat a későbbi betegséghajlamok irányába. Nem olyan régen konkrétan bizonyították, hogy a csecsemővel való szeretetteljes törődés mértéke hatással van arra, hogy az illető későbbi életében milyen erősen reagálnak a stresszgének a stresszre. Aki életének korai szakaszában kielégítő mértékben kapott megbízható gondoskodást és szeretetet, az későbbi életében jobban védve van a pszichoszomatikus stresszbetegségekkel és a depresszióval szemben.

Valamennyien ismerjük azt a nagyszerű érzést, amikor a főnökünk megdicsér, vagy egy szép estét tölthettünk el a barátainkkal. Az élet ilyenkor könnyűnek tűnik, úgy érezzük, mintha lebegnénk. Mi zajlik le ilyenkor a testben?

Az efféle tapasztalatok azt mutatják, amit a neurobiológia most már bizonyítani is képes: bizonyos emberek olyan hatással vannak más emberekre, mint a drogok. Amit másokkal kapcsolatban megélünk, az üzenethordozó anyagokat szabadít fel az agyunkban, és érezzük ezeknek a hatását. Ha elismerést kapunk másoktól, akkor az agyunk úgynevezett motivációs rendszerében lévő idegsejtek motivációs és energiakoktélt bocsátanak ki. Ez a koktél dopamint, oxytozint és ópiumszerű anyagokat tartalmaz.

Tehát csak egy hormonkoktélt kell beadnom az embereknek, ha azt akarom, hogy együttműködjenek velem?

A kábítószeresek tényleg pontosan ezt teszik. A kábítószerek azért váltanak ki függőséget, mert tönkreteszik az agy motivációs rendszerét, és közvetlenül a koktél ottani működésbe lépését eredményezik. A természet azonban nem azért látott el minket a motivációs rendszerrel, hogy segítségével szenvedélybetegekké tegyünk magunkat. Az a feladat, amelyet a természet a motivációs rendszer révén adott nekünk, így hangzik: Fáradozzál a jó kapcsolatokért, tégy valamit másokért, légy együttműködő! Ha sikeres leszel ebben, és így megszerzed magadnak mások elismerését és törődését, akkor tested el lesz látva azzal az energia- és motivációs koktéllal, amely egészségesen tart téged.

A valóságban azonban állandóan háborúzunk egymással – a házasságban, a munkahelyünkön, a politikában. Ez viszont teljesen beteges dolog, ha tulajdonképpen az együttműködésre vagyunk programozva. Hogyan gyakorolhatjuk be az egészséges társas létet?

Úgy, hogy megtanulunk kapcsolatban lenni, mindenekelőtt ott, ahol embereknek emberekkel van dolguk, tehát otthon, a munkahelyen, az iskolában, az egyetemen és a gyógyításban. Hosszú távon csak az érzelmileg és szociálisan intelligens emberek képesek sikeres és egészséges emberek lenni.

Mit tehetek konkrétan kapcsolataim javításáért?

Tekintettel lehetek a másik emberre, és figyelembe vehetem a perspektíváit, nem feledkezve meg arról, hogy közben világossá tegyem számára a saját perspektíváimat és saját elvárásaimat is. A kettő egyensúlyba hozásában áll a kapcsolatok művészete.

Udo Taubitz

Forrás: Publik-Forum, 2007/1

Kirsten Andrä és Andrea Teupke

Egoista-e az ember?

Az ember talán jobb, mint a híre. Talán Arisztotelésznek volt igaza, aki közösségi lénynek, „társas állatnak" nevezte az embert, nem pedig Hobbes-nak, aki farkasnak látta a farkasok között.

Joachim Bauer mindenesetre nekilátott, hogy a faj új, barátságosabb képét rajzolja meg. A neurobiológus, orvos és pszichoterapeuta azt mondja, hogy az emberek elsődleges irányultsága a mások felé fordulás és az együttműködés, s csupán másodlagosan választják a versengést és az agressziót. A freiburgi orvosprofesszor Az emberiesség elve című új könyve a társadalmi darwinizmus elleni vitairatként is olvasható. Az élet mint háború, a fajok harca, a verseny mint a természet legfőbb elve: mindez hamis, mondja Bauer, és az agykutatás, a genetika, valamint a játékelmélet eredményeire utal. Egyáltalán nem akarja kétségbe vonni Darwinnak mint az evolúciós tan megalapozójának jelentőségét, de elutasítja ideológiai végkövetkeztetéseit.

Tény, hogy Darwin nem annyira a természetből vezette le háborús szóképeit, mint inkább belevetítette őket a természetbe: Malthus angol közgazdász már fél évszázaddal Darwin előtt lefestette a túlélésért folytatott harcot, következésképpen az örökös létharc pesszimista képe már régen forgalomban volt, amikor a természettudós elkezdett töprengeni a fajok eredetéről.

A darwinista emberkép aztán csakhamar beszivárgott az egyéni és a kollektív tudatba: „Az ember harcra született, és csak az erősebb marad fenn." Ez a gondolat különösen Németországban keltett lelkesedést, és a nemzetiszocialista eutanáziában és a holokausztban érlelte legpusztítóbb gyümölcseit, de a neoliberalizmus úttörő gondolkodói is – élükön Friedrich August von Hayekkel – átvették Malthustól és Darwintól a harc dicsőítését. E gondolkodásmód számára az együttérzés a gyengékkel vagy a szolidaritás egyenesen természetellenes, nem is szólva a társadalmi igazságosság követelményéről.

És mi szól ez ellen? Nem válik-e mindenki javára, ha minden egyes ember csak önmagára gondol, és „a piac láthatatlan keze" gondoskodik a maximális hatékonyságról? A valóságban azonban az ember bonyolultabbnak látszik, mint ahogyan a *Homo oeconomicus*ról, a puszta önérdekre hitelesített piaci résztvevőről alkotott modell állítja.

Éppen a matematika, pontosabban a játékelmélet hozott napvilágra meghökkentő felismeréseket: Ha valaki 100 eurót kap ajándékba azzal az

egyetlen feltétellel, hogy valamenynyit át kell adnia egyik játékostársának, akkor pontosan 99,99 eurót fog megtartani, és csak 1 centet elajándékozni – vélnénk. A kísérletek azonban mást mutatnak: a kísérleti személyek átlagosan 20 eurót adnak tovább, ami gazdaságilag nézve értelmetlen cselekvés, és csak a korrektség begyökerezett igényével lehet magyarázni.

E játék másik változatában a játékostárs elutasíthatja az első játékos ajánlatát, ha túlságosan csekélynek tartja a neki kínált részt. Ha viszont elutasítja az ajánlatot, akkor egyikük sem kap semmit. Az emberek ekkor is másképp viselkednek, mint ahogyan a *Homo oeconomicus* modellje előírányozza: A 30 euró alatti kínálatokat rendszerint elutasítják, noha ekkor mindkét játékos üres kézzel távozik. Nyilvánvaló, hogy a legtöbb ember inkább lemond az anyagi előnyről, mint hogy elfogadjon egy feltehetően tisztességtelen viselkedést.

Armin Falk, egy, a munka jövőjével foglalkozó kutatóintézet igazgatója, a gyakorlatban vizsgált meg hasonló modelleket. Az ő kísérleteiből is az derült ki, hogy az emberek többsége egyáltalán nem mindig cselekszik önző módon. „A tisztesség és a kölcsönösség a legtöbb ember számára fontos, és ezek határozzák meg viselkedésüket”, mondja Falk, s ezért például „egy vállalkozás érdekeit jobban szolgálhatja a bizalom, mint az ellenőrzés”. Falk azonban felpanaszolja, hogy „a mértékadó gazdasági látásmódban nincs helye a bizalomnak”.

A *Homo sapiens* kiszámíthatatlan viselkedése rejtély a közgazdászok számára. Úgy tűnik, a megbízhatóság, a korrektség és az igazságosság – ez utóbbi fogalomról Hayek csak megvetően tudott beszélni – nélkülözhetetlen az ember jó közérzetéhez. Ezért a boldogságkutatók – például Richard Layard közgazdász is – óvnak attól, hogy „egy társadalom boldogságát azonosítsák annak vásárlóerejével”.

A boldogságformula című könyvében *Stefan Klein* újságíró leírja, mennyire megtévesztő a gazdasági növekedést választani a jólét egyedüli mércéjéül. Ha túlságosan megnőnek a társadalmi különbségek, akkor még a várható élettartam is csökken: „Jóllehet az Egyesült Államok egyenletesen van ellátva kitűnő kórházakkal, a várható átlagos élettartam négy évig terjedő különbségeket mutat az egyes tagállamokban. E különbségeket sem az abszolút jólét, sem a bevándorlók származása, sem a szegénységi hányad, sem a cigarettafogyasztás nem képes magyarázni. A rejtvény megoldása a gazdagok és a szegények bevételei közötti különbségben áll.”

A versengés és a verseny talán mégsem annyira jellemzője az emberi fajnak, amennyire a társadalmi darwinizmus képviselői szeretnék elhitetni. Joachim Bauernek mindenesetre meggyőződése, hogy az ember „sikeres kapcsolatokra lett megalkotva”. Minden másnál nagyobb szüksége van „az emberi elismerésre, megbecsülésre, támogatásra és jóindulatra”; ezek hiányában legyengül az immunrendszere, és megbetegszik, depressziós lesz, és nincs, ami ösztönözné. A támogatás és az elismerés ellenben boldogsághormonokat termel, és az idegsejtek új összekapcsolódásait hozza létre az agyban.

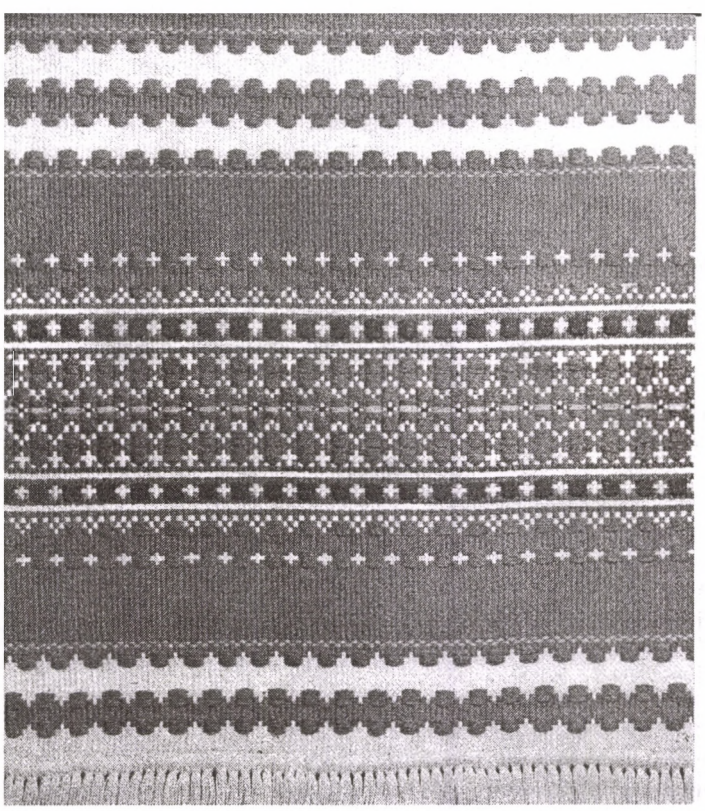

Ha hiszünk az agykutatók és neurofiziológusok leleteinek, akkor nem csodálkozunk azon, hogy a modern civilizációs társadalmakban járvánnyá válnak a pszichikai megbetegedések, és a depresszió időközben a munkaképtelenség negyedik leggyakoribb okává lett. A rugalmasságnak, a hatékonyságnak és a teljesítménynyomásnak ára van; az ember mint kapcsolati lény képtelen tartósan elviselni az élet minden területének következetesen gazdasági szemléletű átalakítását.

Vajon igaza volt-e Szophoklésznek, amikor azt mondatta Antigonéval: „Az én vezérem szeretet, nem gyűlölet” (Mészöly Dezső ford.)? A tapasztalati tudományok nem képesek választ adni metafizikai kérdésekre. Az ember talán jobb, mint a híre. Hogy ténylegesen jó-e, eldönthetetlen. Az agyi folyamatoktól és a hormonszinttől eltérően az erkölcsöt nem lehet laboratóriumokban leméri. Az emberkép kérdését másutt kell eldönteni.

Mert ha Bauernak igaza van, akkor társadalmunk nagy területei rosszul vannak berendezve. Akkor például túl kevés támogatást kapnak a családok. A gyerekek ellátásának lehetővé kellene tennie a szülők foglalkozásbeli tevékenységét, csakhogy ez az ellátás nem úgy van megszervezve, hogy a gyerekek megbízható kapcsolati tapasztalatokra tehetnének szert benne. Már az iskola is a versenyre és a kiválogatódásra épül: a feltétlen odafordulás és elfogadás helyett olyan rendszerként élik meg a gyerekek, amely megalázza és kiközösíti a gyengébbet.

Az emberképünk dönti el, hogyan neveljük a gyerekeket, hogyan rendezzük be az iskolát, hogyan büntetünk, oktatunk, gyógyítunk, hogyan oldunk meg konfliktusokat, és hogyan szervezünk meg gazdasági rendszereket, mit tartunk igazságosnak, megfelelőnek és értelmesnek. Az emberképünk dönti el, hogy elhisszük-e, a munkanélkülieknek még nagyobb nyomásra és kényszerre van szükségük – vagy pedig abból indulunk ki, hogy a legtöbb ember egyébként is akar dolgozni, mivel keresi mások elismerését.

Az emberképünk dönti el, hogy az embereket manipulálni és kényszeríteni kell-e arra, hogy boldogok legyenek, avagy hogy bizalomra méltóak-e. Választhatunk a félelem és a bizalom között. Továbbra is bizonytalan, hogy jó-e az ember. De biztosan farkassá válik, ha minden embertársát farkasnak tartja.

Forrás: Publik-Forum, 2007/1

A Bokor archívumából

Turiák Ildikó

Assisi Szent Ferenc

(III. rész)

5. Ki vagyok én, a te hitvány szolgád? (Etika)

A fejezet elején idézett imádság második kérdése tágabb értelemben is megfogalmazható: Kik vagyunk mi emberek, s mi dolgunk a világon? A ferenci kérdés minden etikának alapkérdése. Hogy mit gondolunk az ember feladatának, az azon fordul, hogy mit tartunk magáról az emberről.

Ferenc ellentmondásos lénynek látja az embert. Az Alkotó szándéka szerint arra hivatott, hogy képe és hasonlatossága legyen Teremtőjének (Intelmek V). S mivel Isten a szeretet, az embernek is szeretetarcúvá kell formálnia magát. Ha teljesíti ezt a feladatot, akkor Isten Országának s az örök életnek is várományosa.

Az ember azonban nem sok sikert tudott felmutatni Alkotója szándékának megvalósításában (Intelmek V; Levél XXIII). Ezért Krisztus, az Isten Fia sietett segítségünkre (Levél a generális káptalanhoz). Ő a minta, akiben megláthatjuk, hogy milyen az Isten belénk rejtett, kibontásra váró arca (Intelmek V). Az üdvösség igéit hirdetve világosságot akart gyújtani nekünk. Tanításával, parancsaival útba akart igazítani bennünket (Tanítások XIII; Levél). Tanítását példájával illusztrálta, hogy mi is úgy tegyünk mindent, ahogy Tőle láttuk (Tanítások XIII).

Csak akkor tudjuk végre betölteni rendeltetésünket, ha hiszünk a mintának és a tanításnak, s magunkat, tetteinket hozzá mérve, bűnbánatot tartunk (Levél).

A bűnbánatnak gyümölcsöt kell teremnie. Az a gyümölcse, hogy hozzáfogunk Teremtőnktől kapott feladatunk megvalósításához, s elkezdünk szeretni (Levél).

5. 1. Kiket kell szeretnünk?

5. 1. 1. Szeretni Istent

Mindenekelőtt szeretnünk kell Istent, aki megteremtett minket, gondunkat viseli, emberré lett értünk, s örök Országába hazavár. „Szeretnünk kell Őt teljes szívünkből, teljes lelkünkből és teljes erőnkből..., teljes törekvésünkből, érzelmünkből..., teljes vágyakozással és akarással” (RP XXIII).

Az Isten iránti szeretet nem szavakban áll, hanem elsősorban akaratának és parancsának megtartásában (RP XI). Meg kell hajlítanunk szívünk hallószervét, hogy felfogjuk, amit kíván tőlünk, s engedelmeskednünk kell neki (Levél a generális káptalanhoz). Az pedig az Ő akarata, az az Ő parancsa, hogy szeressük felebarátainkat (Levél; Az Úr dicsérete). Isten iránti szeretetünk tehát olyasvalami, ami további szeretetben, a felebaráti szeretetben realizálódik.

5. 1. 2. Szeretni felebarátainkat

a) Felebarátaink az ember alatti teremtmények

Szent Ferenc érti, sőt „túlérti” Jézus felebaráti szeretetét, amely nem ismer kivételt. A kivételt nem ismerés jegyében az ember alatti teremtményekre is kiterjeszti a felebaráti szeretet fogalmát.

Szentünk Jézusnál nem található sajátossága, hogy neki felebarátja az egész teremtett világ, nemcsak az emberek. Bátyja a nap és a tűz. Nénje a hold, a csillag, a pacsirta. Öccse a szél, a levegő, a felhő, a jó és rút idő. Húga a víz, és anyja a Föld. Szereti őket, mert valaminő mértékben tükrözik Alkotójukat. A nap a Fölséges Isten képe (A Naptestvér Éneke), a kőszikla pedig Krisztus szimbóluma (Speculum 118). Szereti e teremtményeket azért is, mert erények jelképeit látja bennük. A pacsirta a jó szerzetesre emlékezteti. „Pacsirta nővérünk kapucinumot visel – mondja –, akárcsak a barátok. Amellett alázatos, szívesen jár föl s alá az úton, hogy néhány magot keressen. És ha mindjárt ganajban találja is a magokat, akkor is kikaparja és megeszi azokat. Röptében megmondhatatlan édes szóval dicséri az Urat. Ebben is a jó szerzetesekhez hasonlít, akik megvetik a földieket, gondolataikban állandóan az égben időznek, s akaratukkal mindig Isten dicsőségét keresik. Ruhája, vagyis tollazata földszínű. Ezzel megint példát ad a barátoknak, hogy ne finom szövetű és festett öltözékben páváskodjanak...” (Speculum 113). A víz a keresztvizet és a lélek tisztaságát juttatja eszébe. A fa a keresztfára emlékezteti.

S végül szereti a teremtményeket azért is, mert Isten akarata szerint természetüknek megfelelően szolgálják az embert (Speculum 118, 119). Olyan átfogó és olyan mértékű ez a szeretet, hogy már-már a hinduk minden élő tiszteletén alapuló világszemléletére emlékeztet, sőt – ha úgy tetszik – túl is nő azon, mert az élettelen világra, még a sziklára is kiterjed ez a szeretet.

Ferenc szeretete nem merő éldelgés. A XX. század európai embere számára egészen furcsa, mondhatnám habókosnak tetsző ötletekre, cselekedetekre ragadtatja őt ez a szeretet. Óvatos tisztelettel lépdel a sziklákon. Nem engedi a tűzgyújtáshoz használt fát utolsó szálig felaprítani. Vigyáz, hogy rá ne taposson a földre hulló víz cseppjeire. Meghagyja társainak, hogy mindig maradjon hely a kertben virágok számára (Speculum 118). A világért sem akarja eloltani a tüzet (Speculum 116, 117), s arról álmodozik, hogy ha módjában lenne beszélnie a császárral, térden állva kérné, hogy Isten iránti szeretetből tiltsa meg pacsirta nővéreinek elfogását, megölését vagy kínzását... Kötelezné az embereket, hogy karácsony napján gabonával hintsék tele az utakat, hadd legyen mit enniük pacsirta nővéreinek és más madaraknak (Speculum 114). Könnyen lehet, hogy ez a „túlértés” Jézusnak a természetből vett példázataiból fakadt. Gondoljunk azonban bármit is szemléletéről, két dolog biztos. Az egyik, hogy sokkal szebb és az emberi életre alkalmasabb lenne világunk, ha Szent Ferencnek az ember alatti teremtményekhez fűződő viszonyából legalább valamit átvettünk volna. A másik, hogy aki még a vizet és a madarat is testvérének érzi, az fogékonyabb az ember iránti szeretetre is. Szent Ferenc ugyanis nem téveszti el a hangsúlyt: A minden létező iránti szeretet csak ágya, jó széles ágya a Jézustól kapott, kivételt nem ismerő emberszeretési parancsnak.

b) Felebarátunk minden ember

Testvéreink. – Keveset beszél arról, ami természetes számára, ti. az emberszeretet pa-

rancsát megértő testvérek egymás iránti kölcsönös szeretetéről. Amit erre vonatkozóan mond, alig több, mint az evangélium kommentár nélküli idézése (RP IV, V, XIX).

A rászorulók. – Jóval bőségesebb az a figyelmeztetés, amellyel a kölcsönösségen túllépve rámutat azokra, akik testi és/vagy lelki nyomorúságuk révén segítségre szorulnak, jóllehet viszonzást nem várhatunk tőlük. „Boldog az a testvér, aki éppúgy szereti atyjafiát, aki nem tud szolgálatára lenni... mint aki őt kiszolgálja" (Intelmek XXV).

Ebbe a csoportba tartoznak a *betegek.* Egész életében különös vonzalmat tanúsított kora legfélelmetesebb és legiszonyúbb betegségében szenvedők, a bélpoklosok iránt (Végrendelet). Ide tartoznak a *szegények* is. A betegekben és szegényekben a szegény és beteg Krisztust látja (Speculum 37). S ide tartoznak a *bűnösök* is (RP V), miként azt az alamizsnáért folyamodó rablókkal szemben tanúsított magatartása mutatja (Speculum 66). Ezek a rablók furcsa szerzetek lehettek. Általában az erdőkben rejtőzködtek, s utasokat fosztogattak, de a barátokhoz kérni jöttek. Azok is furcsállhatták a dolgot, s nem tudták, mitévők legyenek. Szent Ferenc a következőket tanácsolta: „Mondjátok nekik: ›Rabló testvérek, siessetek hozzánk, mert mi testvérek vagyunk, s finom kenyeret és jó bort hozunk számotokra...‹ Amíg esznek, alázatosan és vidám arccal sürögjetek körülöttük. Az evés befejeztével aztán szóljatok egy keveset Isten igéjéről, s végül fogadtassátok meg velük az Isten szerelmére, hogy ezentúl senkit sem nem ütnek, sem általában személyében nem bántalmaznak... Holnap jó szándékuk jutalmául már tojást és sajtot is vigyetek..., és ismét szolgáljátok ki őket... Mikor aztán befejezték..., mondjátok nekik: ›Mit álltok itt egész nap, miért éheztek, és tűrtök ezernyi bajt, és miért követtek el gondolatban és cselekedetben oly tömérdek gonoszságot? Hiszen bűneitekkel biztosan kárhozatba juttatjátok a lelketeket, ha csak még idejében az Úrhoz nem szegődtök...‹" (Speculum 66).

Ellenségeink. – S végül legtöbb szó azoknak a szeretetéről esik, akik ellenségként viselkednek velünk szemben. Az árulóját is barátjának nevező, s keresztre feszítőinek magát ellenállás nélkül kiszolgáltató Krisztus nyomdokait követőknek *barátai* mindazok, akik igazságtalanul szomorúságot és aggódást, szégyent és jogtalanságot, fájdalmat és kínt, vértanúságot és halált okoznak neki. Barátaink ezek, akiket nagyon kell szeretnünk (Levél; RP XXII, Intelmek IX, XIV).

Az ellenségek sokfélék lehetnek. Kikerülhetnek akár a testvérek közül is (RP XXIII; Intelmek III), lehetnek másként gondolkodó keresztények (Speculum 72), s lehetnek pogányok (RP XVI). Bármelyik csoportból valók is, és bármit tesznek is, a parancs változatlan. Ők sem zárhatók ki a felebarát kategóriájából. Szeretnünk kell őket is, jót kell tennünk velük is.

5. 2. Mit jelent szeretni?

5. 2. 1. Alacsonyság – szolgálat

A Regula Primában Ferenc azt mondja, hogy szeretni annyi, mint szolgálni. „A testvérek ... szolgáljanak egymásnak. Ez a mi Urunk, Jézus Krisztus igazi és szent szeretete" (V. fejezet).

A szolgálat és a kicsiség egymáshoz kapcsolódó fogalmak. „Akit nagyobbnak tartanak, legyen, mint a kisebb, és a többi testvérek szolgája", mondja szabadon idézve az Evangéliumot (Levél). A kicsiség fogalma pedig az alázattal (alacsonysággal) társul, amint a következő szavai mutatják: „Uram, testvéreimet azért hívják kisebb testvéreknek, hogy... Krisztus alázatosságának (alacsonyságának) nyomdokait kövessék" (Speculum 43).

A három fogalom (szolgálat, kicsiség, alázat,) mindegyike a szeretet szolgáló arcának bemutatására szolgál. Köztük talán az utolsó, az alázat (alacsonyság) a legszélesebb jelentéstartalom hordozója. Ezért ennek vizsgálatába szőve nézzük a másik két fogalmat is.

A Krisztus példáját követésnek az alázat (alacsonyság) erényének birtoklásához kell elvezetnie. Aki az alázat (alacsonyság) erényét birtokolja, az tisztában van az ember esendő, bűnös voltával: „...vétkünk miatt mindnyájan nyomorultak és romlottak, bűzhödtek és férgek vagyunk" (Levél). Tisztában van azzal, hogy a „mindnyájan"-ba ő is beletartozik. Sőt, mindenki között magát tekinti a legbűnösebbnek. „Azt tartom – mondja Ferenc –, hogy az egész földkerekségen én vagyok a legnagyobb bűnös" (Speculum 60). Viszonyítási alapja ugyanis az, hogy ki milyen ajándékokkal lett feltarisznyálva a Teremtőtől. Ez pedig csak Isten előtt ismeretes: „...meg vagyok győződve – vallja –, hogy egy útonálló vagy hitetlen hűségesebben ragaszkodna az Úrhoz, ha annyi jótéteményben részesült volna, mint én" (Speculum 45). Amennyire szégyenletesen sajátjának érzi bűneit, annyira nem tekinti magáénak az erényeit: „Mert, amint az Úrnak... fára festett képében magát az Urat... tiszteljük, s a fa és kép marad az, ami egyébként, ugyanúgy Isten szolgája is kép, melyben magát az Istent tiszteljük az Ő nagy jóságáért. Neki tehát semmit sem szabad magának tulajdonítania..." (Speculum 45). Már csak azért sem volna ajánlatos elbíznia magát Isten benne végzett munkája láttán, mert „amíg bizonytalan a vége, addig senkit sem lehet dicsérni" (Szent Ferenc mondásaiból). Erényei tehát nem teszik gőgössé (Intelmek XII). Nem vágyik emberek dicséretére és elismerésére. Istennek tulajdonítja a jót, amit tesz vagy mond (Speculum 45).

Egyedül Isten elismerésére, a Tőle jövő felmagasztalására vágyik: „Alázzátok meg magatokat, hogy felmagasztaljon" (Levél a generális káptalanhoz). S mivel egyáltalán nem érezheti magát páholyban, félelemmel őrzi lelkét: „Mert rettenetes az élő Isten kezébe esni" (RP V).

Aki alacsony, az ugyanúgy viselkedik, amikor senki sem látja, mint ahogyan az emberek szeme láttára viselkedik: „A remeteségben is... úgy akarok élni, mintha minden ember szeme rajtam függne" (Speculum 62). Semmiképpen sem akar többnek vagy másnak látszani, mint amilyen valójában. Képletesen és szó szerinti értelemben is arra törekszik, hogy azt mutassa kívül is, amit belül van. Ezt tanúsítja a Speculum több jelenete is. Egy alkalommal például Ferenc kísérője „...máj és gyomorbaja miatt, és... a nagy hideg miatt a máj- és gyomortájéknak megfelelő helyen rókabőrrel akarta kibéleltetni a szent öltönyét". Ferenc azonban így válaszolt: „Ha azt akarod, hogy öltönyöm alatt viseljem a rókabőrt, akkor kívülről is tétess rá egy darabot, így mindenki azonnal láthatja majd, hogy belülről is rókabőrt viselek (Speculum 62).

Máskor éppen csak kilábolt súlyos betegségéből, amikor az az érzése támadt, hogy betegsége alatt a szokottnál jobban táplálkozott. „Ezért... fölkelt, megparancsolta, hogy prédikációjának meghallgatására tereljék össze a népet Assisi főterére. Beszédje végeztével pedig meghagyta a megjelenteknek, hogy senki se távozzék, míg ő vissza nem tér... Levetette öltönyét, Péter testvérnek pedig megparancsolta, hogy vegye kordáját, vesse a nyakába, és azon mezítelenül vezesse őt a nép elé, arra a helyre, ahol az imént prédikált." Szent Ferenc pedig, amikor mezítelenül odaért a nép elé, így szólt: „Ti azt hiszitek, és veletek egyetemben mind valamennyien, akik példám után indulva elhagyták a világot, hogy én valami szent életű ember vagyok. De szégyenkezve meg kell vallanom Isten előtt és előttetek, hogy betegségem alatt húst és húslevest ettem" (Speculum 61). Az alázatos ember nem akar képmutató lenni: „Ha pedig – mondja Szent Ferenc –, szentnek tartanak, és nem élek szenthez illő életet, akkor

képmutató vagyok” (Speculum 62). Az alázatos (alacsony) ember tehát nem akarja, hogy az emberek előtt rejtve maradjon, ami az Úr előtt nyilvánvaló, hogy így elkerülje a képmutatás bűnét (Speculum 62). Ezt célozza a fenti idézetekben látott kristálytiszta nyíltság, átlátszóság. Aki alacsony, az alul marad a (társadalmi ranglétrán), követve Krisztus alacsonyságának nyomdokait (Speculum 43). Ferenc kicsi akar lenni, nagygyá lenni nem akar. Itt emlékeztetnem kell arra, hogy Szent Ágoston óta a kereszténység az uralkodást is szolgálatnak tekinthette: a keresztény ökumené tetején trónoló király – Ágoston elmélete szerint – Krisztus helyett igazgatja a Civitas Dei ügyeit, s alacsonyság, társadalmi kicsiség helyett megelégedhet az alázattal. Szent Ferenc tökéletesen mentes ettől a tudathasadástól. Az alacsonyság erényének minden eddig ismertetett vonása csak széles alapot képez annak a számára, amit Krisztus alacsonyság, kicsiség címén valóban kívánt: a társadalmi kicsiségnek. Gondolatai kristálytisztán tükrözik Jézus gondolatait. „A népek fejedelmei uralkodnak... és hatalmat gyakorolnak – idézi Máté evangéliumát (20,20) –, de nem így lesz a testvérek között” (RP V).

A szeretet világa uralkodásmentes világ, szemben az elfogadott e világi gyakorlattal. A Speculum megörökít egy ebben a kérdésben Szent Ferenc tudatába mélyen bevilágító jelenetet. A rend protektor bíborosa Ferenc véleményét kéri, hogy mit szólna, ha a ferencesek közül egyeseket magas egyházi méltóságra emelnének. Az érdeklődő bíboros kérdésére pardont nem ismerő keménységgel válaszol: „Testvéreimet azért nevezik kisebb testvéreknek, hogy ne merjenek nagyobbak lenni akarni..., hogy alant maradjanak, és Krisztus alacsonyságának nyomdokait kövessék... Ha tehát azt akarod, hogy gyümölcsöt hozzanak Isten Egyházában, tartsd meg őket hivatásuk állapotában... Ha pedig mégis megpróbálnának fölfelé törekedni, erővel is térítsd vissza kicsinységükhöz, és semmiképpen se engedd őket egyházi főméltóságra jutni” (Speculum 43).

Érdekességként megjegyzem, hogy Szent Ferenc korának egyik jellegzetes társadalmi problémái a *maiores* (nemesek) és a *minores* (polgárok) ellentéte. Szerzetesrendjének „minorita” (kisebbek) elnevezése felvetette azt a gondolatot, hogy Szent Ferenc a *minores* mellett állását akarta kifejezésre juttatni e névválasztással. A fenti társadalmi ellentét oka abban állt, hogy egy gazdagodó új osztály át akarta törni a korlátokat, és részt kért a hatalomból. Az imént látott idézetből nyilvánvaló, hogy Ferenc nem ehhez a törekvéshez szól hozzá. Névválasztásával nem a *minores* hatalmi igényei mellett tör pálcát, hiszen azt képviseli, hogy felfelé törni nem szabad. A minorita névvel egyszerűen csak Jézus követelményét nyomatékozza a maga és követői számára: azt, hogy kicsinek kell lenni.

E követelményt nem tekinti valamiféle csak szerzetesekre vonatkozó tanácsnak. Hiszen, mint még látni fogjuk, egyáltalán nem tipikus rendalapító, hanem sokkal inkább kivétel nélkül mindenkihez küldött apostol. Világi követői, az ún. harmadrend számára adott Regula nem kevésbé határozottan képviseli az alázatot (alacsonyságot), mégpedig teljes szélességében, beleértve a társadalmi kicsiséget is. A regula 1229-től maradt fenn. Sajnos csak kivonatosan ismerem. Gemelli, Jörgensen, Takács egyaránt foglalkozik vele. E regula ismertetői kivétel nélkül megemlítik a követelmények között a hatalomtól, a közhivatataloktól való távolmaradást. Az összes hívekhez, a minden rendű és rangú világiakhoz írt levelében is nyomatékozza Krisztus szavait: „Akit nagyobbnak tartanak, legyen olyan, mint a kisebb!” Tőlük is azt kívánja tehát, hogy „sose kívánkozzanak mások fölé, hanem legyenek szolgák”. A szerzeteseket óvja az egyházi méltóságoktól is. A világiaknak pedig a népek fejedelmeinek társadalmi helyzetétől, s főleg magatartásától kell távol maradniuk.

Az alacsonyság, a kicsiség lemondást jelent minden kiváltságról (Speculum 50). Jelenti a szegényekkel (Speculum 42), a betegekkel (Speculum 44), a tanulatlanokkal (Speculum 68, 69, 72, 75), a bűnösökkel (Speculum 66), a szenvedőkkel (Speculum 65) való közösségvállalást. Aki alacsony, az koldulva (Speculum 23) vagy alávaló munkát végezve (Speculum 56,57,73) keresi a mindennapi betevő falatját. Aki alacsony, az tanulatlan, együgyű marad (Speculum 68, 69,72, 75), s osztja a nehéz helyzetben levők sorsát. Egyetlen „kiváltsága”, hogy az emberek részéről sose legyen más kiváltsága, mint hogy mindenki iránt tiszteletet mutasson, és minden embert megtéríteni iparkodhasson (Speculum 50). Egyetlen törekvésének annak kell lennie, hogy szolgálatára lehessen minden embertársának. Hiszen azért van küldve, hogy „a sebesülteket gyógyítsa, a széthúzókat összetartsa, a tévelygőket jó útra térítse” (Tanítások XIX). Egyetlen földi érvényesülési lehetősége: a szolgálatban elsővé lenni, mert „aki első akar lenni köztük, az legyen az ő szolgájuk” (RP V). Egyetlen igazi ambíciója, hogy magatartásával a szentek sorában mindenki más fölé emelkedhessen az égben (Speculum 43).

A Krisztus tanítása szerint élő testvérek között, ha uralkodásnak nincs is helye, irányítóra, vezetőre azért szükség van. Ez a szerepkör a „lábmosás hivatala” (Istenhívők IV). Azok, akiket ezzel megbíztak, csak úgy dicsekedjenek az elöljárói tisztséggel, mintha testvéreik lábainak megmosására volnának kiszemelve (Intelmek IV). A „lábmosás hivatala” arra kötelezi viselőjét, hogy mindenki számára elérhető legyen, mindenkinek rendelkezésére álljon, mindenkinek kérdésére megfeleljen, s

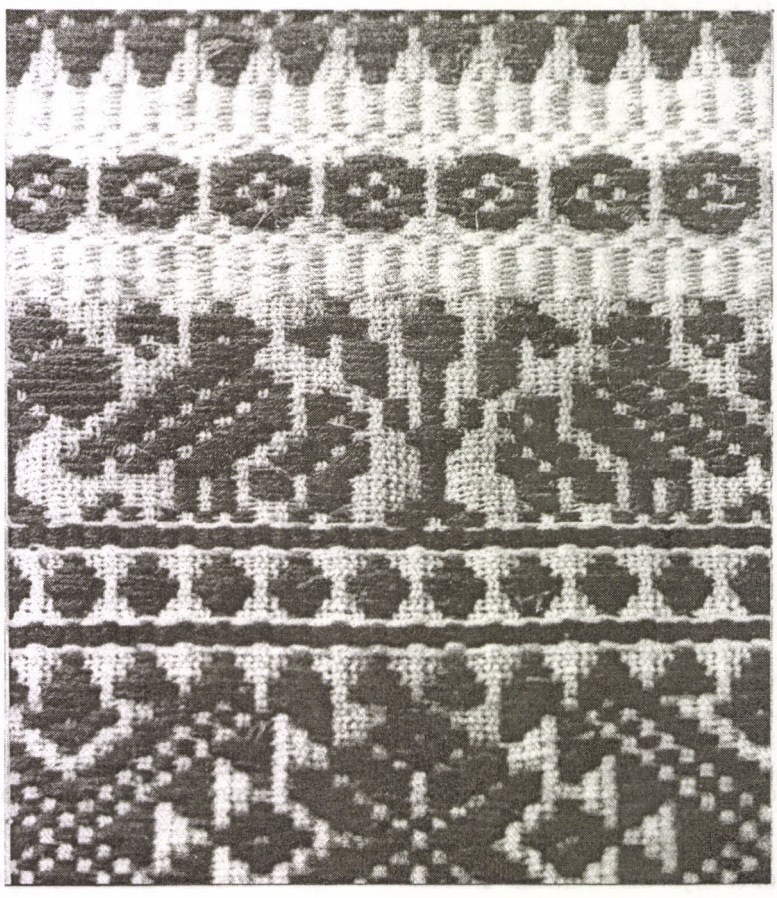

szeretettel, türelemmel és szelídséggel mindenkiről gondoskodjék. „Nem szabad személyválogatónak lennie; az egyszerű és tanulatlan emberekkel semmivel sem szabad kevesebbet törődnie, mint a tudósokkal és bölcsekkel... Magában és másokban költögesse az erényeket. De amikor hirdeti az erényeket, folyvást gyakorolja is magát bennük, s másokat inkább példaadásával, mint szóval igyekezzék követésükre sarkallni... A szomorkodókat részvétteljesen vigasztalja meg, hiszen a lesújtottak számára ő az utolsó menedék. Ha a betegek nála is hiába keresik a gyógyulás eszközeit, könnyen erőt vehet rajtuk a bajuk miatti kétségbeesés. Hogy a felfuvalkodottakat szelídségre hajlítsa, inkább maga alázza meg magát..." (Speculum 80). A vezetőnek a hivatala: kötelezettségvállalás az Úrral és a testvérekkel szemben arra, hogy intő szavával és példájával vigyáz a rábízottakra, hogy senki el ne kallódjon közülük. Az intő szón és a példán kívül más eszköze nincsen (Speculum 8). S ha egyik sem bizonyul hatékonynak, „hóhérszerepre" akkor sem vállalkozhat, arra ti., hogy büntessen és ostorozzon, mint a világi hatóságok teszik (Speculum 70).

5. 2. 2. Szegénység – adás

Néhány éve két testvérünk vitája jótékony pezsgést vitt az egyik közösségbe. Az egyik testvér a képtelen ellentéteket is harmóniába hozni tudó, minden egyoldalúságtól mentes Jézus példáját hangsúlyozta. A másik viszont azt képviselte, hogy a Jézust követés útján előrejutni nem lehet másként, mint tanításának-életének egy lényegi vonását radikálisan, kiáltó egyoldalúsággal, már-már diszharmonikusan megvalósítva. S valóban, ha megvizsgáljuk az egyháztörténelem nagy alakjait, a szenteket, akkor szinte kivétel nélkül mindegyiknél megtalálható valami személyiségét, életútját megjellegző egyoldalúság.

Szent Ferenc egyoldalúsága a szegénység. Ez az, amit az evangélium valamennyi követelménye közül a legvilágosabban lát. Ennek a követelménynek az okait, célját tudja leginkább megfogalmazni. Ennek propagálására, megvalósítására teszi a legnagyobb hangsúlyt. Mindez valószínűleg nem független attól, hogy kora más vallási mozgalmainak is legfőbb tétele a szegénység eszményének hirdetése. Ennek felfedezésében legkevésbé úttörő. Mások által kitaposott gondolatok ösvényén halad ide a személyes meggyőződés lendületével.

Élete nagy fordulópontján, megtérése után, még atyja házában élve indul el ezen az ösvényen. Magatartása környezetének sok tekintetben szemet szúró változásokon megy keresztül. Többek között furcsán kezd bánni a szorgalmas kereskedőapa által gyűjtött vagyonnal. Felfoghatatlannak tetsző célok érdekében elkótyavetyéli, ami a kezébe kerül. Pietro Bernardone, hogy észre térítse fiát, s megmentse vagyonát, előbb a világi, majd az egyházi hatóságokhoz fordul segítségért. Ferenc eddigelé talán ösztönös magatartása a püspök előtti számonkéréskor öntudatossá válik. Eddig csak fontosabb célokat szolgáló eszköznek tekintette a vagyont, de nem mondott le róla. Most ruháját is leveti, s kártalanítást követelő apja lábai elé helyezi, s azt mondja: „Halljátok, és értsétek meg jól. Idáig Pietro di Bernardonét neveztem atyámnak, de ezentúl csak az Úrnak akarok szolgálni. Ezért nemcsak a pénzt adom vissza neki, ami miatt aggályoskodik, hanem ruháimat és mindenemet, amit tőle kaptam. Ezentúl már nem azt mondom: atyám, Pietro di Bernardone, hanem egyedül azt: Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben" (A három társ legendája VI).

Lényegében az apa magatartása kényszeríti erre a lépésre, amellyel egyszeriben megfosztja önmagát az addig élvezett anyagi biztonságtól. A tétel, miszerint a lét határozza meg a tudatot, igazolódik nála is. Az első lépést követően egyre radikálisabb további konzekvenciák felismeréséhez jut el. Előbb elfogadja egy pap gondoskodását, majd megpróbálja a valóban nincstelenek módjára megszerezni azt, amire élete fenntartására szüksége van. Koldul, és abból él, amit alamizsnaként kap.

Az utolsó lökést a teljes radikalitás felé a 72 tanítvány útra küldéséről szóló evangéliumi rész adja. „Amit abban hall, azontúl azon igyekszik, hogy azt betű szerint megvalósítsa. Először is túlad mindenen, amiből egynél többje van, aztán eldobja magától a botot, a sarut és az erszényt. S végül egy ócska és durva csuhát tákol magának, és azt bőröv helyett kötéllel köti körül" (A három társ legendája VIII).

Ezután hirdetésbe fog. Ekkor válik mozgalommá az, ami idáig Ferenc egyéni fejlődésének magánügye volt. Az első csatlakozónak, Bernátnak a története azt mutatja, hogy a kezdeti prédikációk lényegi tartalma a gazdagságról való lemondás hirdetése. Bernát gazdag ember volt, akit Ferenc példája és szavai nyugtalanná tettek. Tanácsért fordult tehát hozzá: „Mit kell tennie annak, aki sok vagyont nyert az Úrtól, de most már nem akarja tovább a magáénak tartani?" A szent habozás nélkül azt válaszolja, hogy vissza kell adni az Úrnak, akitől azt kapta (A három társ legendája VIII). A gazdag ifjúnak mondott jézusi szavak értelmében – „Add el, amid van!" (RP I) – a radikális szegénység követelményének vállalására épül a ferences mozgalom. Élete vége felé egy érdeklődőnek, aki indulásának szándékai iránt tudakozódik, azt feleli: „Azt mondom neked, testvér, hogy nekem az volt az első gondolatom és a végső akaratom is, ha ugyan a testvérek szót fogadnak, hogy senkinek közülünk ne legyen többje, mint egy rend öltönye a hozzávaló övvel és alsóruhával, miként a regulánk előírja" (Speculum 2). Ferenc úgy látja, hogy az emberiség legégetőbb problémáinak, az Isten és a felebarát elleni vétkeknek jelentős része abból származik, hogy nem megfelelő a viszonyunk a világ Isten teremtette javaihoz. A teremtő Isten gondoskodik teremtményeiről, a természet Teremtőnktől kapott ajándékai fedezik azt, amire létünk fenntartásához szükségünk van (Végrendelet). Minden napra biztosítva van, ami aznapra kell. Nem szabad gondban lenni a holnapért (Speculum 19). A szükséges javak megszerzésének eszköze a munka. Az embernek dolgoznia kell, de munkájával nem szabad az éppen szükségesnél többért törnie magát, nem szabad kapzsivá válnia (Végrendelet). Akinek van eledele és ruházata, az elégedjék meg vele, és semmi után ne kívánkozzék (RP IX).

Nem szabad fölöslegeset gyűjteni, és nem szabad az elegendőnél többet fogyasztani. Aki fölösleget szerez és az elégségesnél többet fogyaszt, az tolvaj. „Sohasem voltam tolvaj – vallja magáról Szent Ferenc –, vagyis nem gyűjtöttem és nem fogyasztottam többet, mint amennyire szükségem volt. Sőt ellenkezőleg, valamivel mindig kevesebbet fogadtam el, nehogy más szegények rövidséget szenvedjenek. Aki másként cselekszik, tolvajlást követ el" (Speculum 12). A vagyongyűjtés: fölöslegképzés – tehát tolvajlás, amivel másokat rövidítünk meg. A pénz szinte jelképévé válik a holnapot biztosítani akaró, másokat megrövidítő feleslegnek. Ezért aztán szemétnek, légynek, a ganéjhoz hasonlónak kell tekinteni, a gyűjtésével foglalkozót pedig tolvajnak és rablónak (RP VIII).

A föld javai, bárkinek a tulajdonában legyenek is, azokat illetik, akiknek nagyobb szükségük van rájuk. Kölcsön kaptuk arra az időre, míg magunknál szegényebb emberrel nem találkozunk. S ha a nálunk rászorulóbbnak nem adjuk oda, akkor is tolvajlást követünk el (Speculum 30). Minden baj abból származik, hogy az emberek nem így cselekszenek. Az Isten szeretete helyébe a Mammon keresése kerül, a kölcsönös felebaráti szeretet helyett pedig az emberiség gazdagokra és szegényekre hasad. Az egyik oldalon túlbiztosítva halmozódik fel minden anyagi jó, a másik oldalon pedig kiáltó ínség alakul ki. Ez az ellenségeskedésnek és viszálynak a forrása.

Világos látását élésen tükrözi a teljes vagyontalanság programja miatt aggodalmaskodó püspöknek adott válasza: „Uram, ha birtokunk van, fegyverekről is kell gondoskodnunk a magunk megvédésére, mert a pörök és a veszekedések rendszerint a birtokügyekből szoktak kikerekedni. Rendszerint ezeken szokott az Isten és a felebarát szeretete is ezerféle módon hajótörést szenvedni. Ezért nem akarunk ezen a világon semmiféle néven nevezhető dolgot a magunkénak mondani” (A három társ legendája).

Az ember Isten szándékait semmibe vevő magatartásával megteremtette e feszültséget. A gazdagok és szegények, a vagyon és a nincstelenség ellentéte, a pénz léte – tények. E tények létéből forrásozó bajokon csak Krisztus követelményeinek és példájának radikális magunkévá tevésével lehet segíteni. „A Királyok Királya, Krisztus leszállva az égből – szól a legenda szerint még a pápát is megható igaz mese – megszerette a szegénység szépségét, s e világra jöve mindjárt el is jegyezte Őt magának...” (Példázatok I). Bár mindenekfelett gazdag volt, lemondott gazdagságáról, és a legszegényebbek sorsát vállalta (Tanítások VI). „Szegényen született, a legszegényebben élt, szegényen és mezítelenül halt meg a kereszten, és idegen sírba temetkezett” (A három társ legendája VII). Követőinek is a szegénységet tanította Ferenc (Tanítások XX). „A szegénység az erények királynéja, hiszen a királyok Királyában is oly igen fényeskedett... Különös útja az üdvösségnek... az evangéliumi szántóföld elrejtett kincse, amit hogy megvehessünk, el kell adni mindent, s amit eladni nem lehet, a kinccsel összemérve, meg kell vetnünk, hogy minden tulajdonról lemondva... ..ajánlhassa fel magát az ember a Megfeszített karjaiba" (Tanítások IV).

Nem a kényszerű szegénységet eszményíti, hanem az önként vállaltat. Méghozzá a legnagyobb öntudattal. A püspök asztalától is feláll, és elmegy a nincstelenek módjára alamizsnát kéregetni. S amikor a püspök szemére hányja, hogy megszégyenítette őt, a következőket mondja neki: „Sőt ellenkezőleg, Uram, a legnagyobb tiszteletet tanúsítottam irántad. Mert amikor a szolga megteszi kötelességét, és teljesíti ura akaratát, akkor tiszteletet tanúsít ura iránt” – kezdi, úgy tetszik, kissé ironikusan a feleletét. Majd így folytatja: „Isten szava szerint legnagyobb tisztességnek, valóságos királyi méltóságnak veszem a koldulást. Az iránt való tiszteletből, aki bár mindenek ura, mégis mindenki szolgája akart lenni értünk, s aki bár isteni méltóságában gazdag és dicsőséggel teljes, szegényen és megvetetten magára öltötte a mi alacsonyságunkat. Azt akarom tehát, hogy jelenvaló és ezután jövendő testvéreim mind tudják meg, hogy nagyobb testi és lelki vigasztalásomra szolgál, ha szegényes asztaluknál ülök, és szegényes alamizsnát látok magunk előtt, amit ajtóról ajtóra járva úgy koldulok össze az Úristen szerelméért, mintha te vagy más hatalmas urak sok fogástól roskadozó, dús asztalánál ülök. Mert az alamizsnakenyér szent kenyér, megszenteli az Úristen dicsérete és szeretete” (Speculum 23).

Nemcsak a magántulajdont utasítja el, hanem a szerzetesi vagyont, a köztulajdont is. Amikor valakik rá akarják beszélni, hogy más szerzethez hasonlóan ennek a szerzetnek is lehessen tulajdona, Krisztus egyenes üzeneteként lakonikus rövidséggel válaszol: „Sem magán-, sem köztulajdont nem akarok” (Speculum 13).

A tulajdonról való teljes lemondás áldásos hatása kettős. Egyrészt a lemondó a saját hatáskörén belül megszünteti a vagyon birtoklásával együtt járó feszültségforrást. Másrészt a gazdagokat és a szegényeket egyaránt elgondolkoztathatja magatartásával, s a gazdagokat önmaguk megszegényítésére, a szegényeket pedig sorsuk öntudatos vállalására készteti. A vagyont nem a folyóba kell dobni, nem ebek harmincadjára kell hagyni, hanem vissza kell adni annak, akitől eltulajdonítottuk, a rászorulókban elénk lépő Krisztusnak. „Valahányszor szegényt látsz magad előtt, mindig arra kell gondolnod – mondja –, akinek nevében hozzád közelít, vagyis Krisztusra, aki magára vette a szegénységet és gyöngeségünket” (Speculum 37).

Adnunk kell. A Regula prima (XXI) az emberek számára hirdetendő legfontosabb teendők között idézi az evangéliumból az „adjatok, és adatni fog nektek” parancsát. Az adás az, ami lemossa a lélekről a bűn szennyét. Minden mást, amit halálunkkor a világon hagyunk, elveszítünk. Csak adásainkat, a szeretet bérét visszük magunkkal (Levél). A vagyontól való megszabadulással nem merül ki az adás kötelezettsége. A szegényeknek is adniuk kell a maguk kevéskéjéből, ha kérővel, rászorulóval találkoznak. A Speculum 29-38. fejezetei hosszan sorolják a példákat, amelyek azt mutatják, hogy adott esetben akár magunkat elhanyagolva is gondoskodnunk kell másokról: inkább nekünk kell a hideget elviselnünk, mintsem hogy mások viseljék, s ha másunk nincs, még a Szentírásunkat is odaadhatjuk. „Mert én szentül hiszem – mondja társainak –, hogy így nagyobb kedve telik benne az Úrnak, mintha olvasásra használnánk” (Speculum 38). Az a kevés, ami az embernek a maga munkájával vagy alamizsnakéregetéssel a birtokába jutott, továbbra is csak kölcsön, amit addig tarthat meg, amíg szükséget szenvedővel nem találkozik.

Ferenc a gazdagságról, *a vagyonról való lemondást sem szerzetesi specialitásként képviseli*. Mint mindenben, ebben is csak egyfajta, mindenki számára szóló követelményt ismer. A harmadrendi regula útmutatása alapján Ferenc világi, családos követői is megszegényítették magukat. Talán nem azzal az abszolút szigorúsággal, mint amelyet a szent magától és szerzetestársaitól kívánt, de azért húsba vágóan. Arra kötelezték magukat, hogy minden igazságtalanul szerzett jószágot, vagyont és birtokot visszaadnak, hátralékban levő fizetési kötelezettségüknek eleget tesznek, s idejében végrendeletet készítenek. Ezen túlmenően vállalták, hogy a család szűkös megélhetéséhez éppen elégségesen felül semmit sem tartanak meg, hanem szétosztják a szegények között (Jörgensen III). Az Acta Sanctorumból név szerint is ismert a Ferenc radikalitását magukévá tevő világiak közül egy Luchesio nevű kereskedő. Ferenc egyik vándorlása alkalmával találkozott vele. Kemény és pénzsóvár ember volt, azonban hirtelen megváltoztatta gondolkodását. Bőkezű lett a szegények iránt, szállást adott a vándoroknak, fölkereste az özvegyeket, árvákat, és segített rajtuk. Ferenc életszabályt írt elő neki meg feleségének. Luchesio ezentúl minden szabad idejét az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlására szentelte. Kórházakban betegeket ápolt, megrakta szamarát gyógyszerekkel, és elment a pestises Maremmába, hogy a lázas betegeken segítsen. Ha otthon volt, kicsi kertjében dolgozott. Csupán ez maradt neki, a többi vagyonát szétosztogatta. Ennek gyümölcséből élt, s ha ezzel nem tudott eleget keresni, koldulni ment (Jörgensen III).

Az első botrány, amelyet Ferenc mozgalma kiváltott, a szegénység radikális vállalásának volt a következménye. A jézusi magatartásra allergiás világ azonnal megsejtette a veszedelmet, s a maga eszközeivel védekezett is ellene. Egyes városokban vagyon-szétosztást tiltó rendeleteket hoztak, s külön adóval sújtották azokat, akik a tilalom ellenére mégis túladtak vagyonukon.

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Babszem család

Él Törpeházán, az én falucskámban egy olyan törpecsalád is, amelynek a foglalkozását aligha találnátok el. Ez a család akrobata, úgynevezett „erőművész”. De tulajdonképpen rosszul is mondtam, hogy Törpeházán él a Babszem család is – mert ez a vezetéknevük –; télen ugyanis a külföldi cirkuszokban lépnek föl, nyáron idehaza járják a városokat, s csak tavasszal meg ősszel térnek meg falucskánkba egy kis pihenésre. Most éppen azt akarom elmondani nektek, mi történt a Babszem családban az idén tavasszal, az otthon töltött két hónap alatt.

Május elején egy délelőtt átmentem hozzájuk látogatóba. Babszem mama elém jött a konyhából, s kísért a veranda felé. A veranda lépcsője alatt azonban megálltunk, s várakoztunk. Endre barátom ugyanis, a családapa, éppen magyarázott valamit kisfiuknak, a nyolcéves Bandikának, s nem akartuk megzavarni az oktatást. Körülbelül ezeket mondotta:

„Jaj, Bandikám, sehogy sincs rendjén, hogy én valamit többször is elmagyarázok neked, s te mégis újból és újból elköveted ugyanazt a hibát. Az a baj, hogy nem figyelsz, amikor beszélek hozzád. Már számtalanszor elmondtam azt is, hogy kézzel csak akkor fogjuk meg az ételt, ha az evőeszköz szétmorzsolná, vagy összenyomná. Ezért ehetjük kézzel a linzertésztát meg a fánkot. A tepertőt azonban, már ezt is elmondtam neked legalább ötször, fel lehet szúrni a villára, vagy alája lehet csúsztatni a villát. Legutóbb a vonaton kézzel ettük, az igaz, de az ilyesmi kivétel, ebből még nem következik, hogy kézzel ehetjük idehaza is, rendes körülmények között. Látod, a te jó édesanyád milyen szépen tálcára tette neked a tízóraidat. Villát is tett melléje, s te mégis a kezeddel nyúlkáltál a tányérba, összezsíroztad a kezedet, a kezeddel összezsíroztad a ruhádat, a bútorokat, de az is baj, hogy piszok kerülhet a kezedről a tepertőre, a tepertővel a gyomrodba, és megbetegedhetsz... Mondd, Bandikám, figyelsz te most rám? Mondd csak meg, miről beszéltem utoljára!”

Bandika, miaĺatt édesapja beszélt hozzá, lesütött szemmel, komor arcocskával állt a verandaasztal mellett. Két kis keze azonban – a szégyenkező szemlesütés meg a komor ábrázat ellenére – szorgos munkával s szinte mesteri ügyességgel varkocsot font az asztalterítő hosszú pamutbojtjaiból.

Édesapja kérdésekor ijedten felpillantott, aztán ismét lesütötte szemét, és halkan felelte: „Aaa..., a vonatról tetszett beszélni... Hogy a vonaton is tepertőt ettünk.” Endre barátom az asztalra csapott... „Hát ez hallatlan! Hol vagyunk már a vonattól! Most újból elmondom, miért nem szabad kézzel enni, de most már nyitva legyen a füled! A kézzel evés egészségtelen, ízléstelen és piszkít. Ha összezsírozod a ruhádat meg a lakást, azzal édesanyád munkáját szaporítod. Márpedig az olyan fiú, aki szereti szüleit...”

Endre ekkor hirtelen elhallgatott, az asztal mögé tekintett, és feljajdult: „Hát rettenetes! Az ember kibeszéli a tüdejét, de ő nem figyel, nem figyel és nem figyel!” Bandika ugyanis, mihelyt édesapja folytatni kezdte az oktatást, szintén folytatni kezdte a varkocsfonást. Most már azonban intettem Babszem mamának, és felmentünk a verandára. Köszöntöttük egymást, beszélgettünk néhány szót, aztán Bandika súgva megkérdezte édesanyjától: „Átmehetek Jancsiékhoz?” Babszem mama bólintott. Bandika boldogan elvágtatott, Endre pedig sóhajtott egy nagyot: „Már igazán nem tudom, mit tegyek vele, Moha bátyám! Tanítjuk, magyarázunk neki, de nem figyel. Ha a fejünk tetejére állunk, akkor se figyel!” Babszem mama ekkor pattintott az ujjával, és így szólt férjéhez: „Eszembe jutott valami! Nem kell éppen a fejünk tetejére állnunk, de... Kitalálhatnánk valamit, hogy ne legyen unalmas Bandikának a magyarázat. Hogy kénytelen legyen figyelni. Talán ha tréfás formában tanítanánk... Hiszen tudod, mennyire szereti a bohócokat.” Babszem papa megdöbbenve nézett feleségére: „Csak nem gondolod, hogy pojácát csinálok magamból ennek a haszontalannak a kedvéért?” Nevettünk, és másról kezdtünk beszélni. Csak futó ötletnek tekintettem Babszem mama indítványát, nem gondoltam, hogy megvalósítják.

Bandikát viszont másnap beszólítottam a kertembe, és egyszerű szóval megkérdeztem, miért nem figyel a szülői tanításokra. Ezt válaszolta: „Szeretnék én figyelni, Moha bácsi, de ha prédikálnak meg szidnak, nem tudok. Mindig olyan rosszul érzem magam közben, és folyton arra gondolok, bárcsak már vége lenne.” „De hát ne tekintsd prédikációnak meg szidásnak. Tanítás!” Elgondolkodva nézett rám, aztán megrázta fejét: „Nem tudok figyelni rá. Unalmas és hosszú.”

Vagy két hét múlva meglátogatott egy pajtikátok a szüleivel, s elmentünk sétálni Törpeházán. Amikor a Babszem család háza elé értünk, pajtikátok csodálkozva felkiáltott: „Nini, bohócok!” A verandán két fura figura handabandázott, bolondozott. Bandika szülei. Bandika meg egy nagy karos-

székben ült, és nevetett. A mama fordítva vette fel konyhai kötényét, papírcsákót viselt, s egy piros napernyőt pörgetett a feje fölött. Babszem papa kisfiút ábrázolt a bohócjátékban: fején Bandika csúcsos, zöld sipkája hetykélkedett, nadrágja szárát meg térdig feltűrte. Arcát liszttel befehérítette, s két nagy, piros pöttyöt festett rá. Amikor megálltunk a kerítés mellett, éppen Babszem mama beszélt tréfálkozva, sopánkodva, bohócos óbégatással: „Jaj, jaj, te haszontalan Rigoló, már hányszor, de hányszor elmagyaráztam neked: Ha szólítalak, 'Gyere ide!', akkor ne kérdezd, 'Minek?', hanem siess oda hozzám! Értsd meg végre, hogy bajod eshet, ha nem fogadsz szót nekem!" Babszem papa is bohócosra torzított szóval felelt: „Értek, mámuska, Rigoló okos! Há mondod, 'Gyere ide!', nem mondok, 'Minek?', hánem sietek odá, értek, mámuská!" „Na hát, akkor most kipróbáljuk. Gyere ide!" Babszem papa azonban meg se moccant, és bambán kiáltotta: „Minek?" Bandika jobbra-balra dőlt nevettében, s belekiáltott a játékba: „A Rigoló sapkája mindjárt leesik!" De Rigoló nem törődött a sapkával, a lábához kapott, és úgy tett, mintha sírna: „Jáj, jáj, megháráptá lábomát veszett kutya, jáj, jáj, miért is nem száládtám rögtön mámuskához, amikor hívott?" Bandikán azonban nem látszott, hogy ért valamit a tanulságból. Leugrott a karosszékből, és négykézláb futkosott a verandán: „Vau, vau, én vagyok a veszett kutya, féljetek tőlem, vau, vau, vau!"...

Vendégeim kérdő tekintettel néztek rám, én azonban csak ennyit mondtam: „Játszanak, gyerünk tovább!" Tisztelettel gondoltam ugyan Babszem papa és Babszem mama igyekezetére: még maskarát is hajlandók csinálni magukból, hogy gyermekük megértse mindazt, amire – ha egyszerű szóval mondják neki – nem figyel. De ugyanakkor szomorúságot és szégyent éreztem a maskarásdi balsikere miatt. Látnivaló volt ugyanis, hogy Bandika nem is igyekszik megérteni a tanítást, nevet a komédiázásukon, s csupán a bohóckodás – a sapka, az ugatás –, vagyis csak a külsőségek érdeklik.

A következő napokban igen sok teendőm volt, s már júniusban jártunk, amikor ismét látogatóba mentem a Babszem családhoz. Néhány héttel előbb azt mondta Babszem mama, hogy nem kell éppen fejük tetejére állniuk, ebben azonban tévedett. Már az utcáról láttam, hogy ismét bohócjátékot adnak elő csemetéjüknek, és Babszem papa a szó legszorosabb értelmében – hiszen különben is akrobata – a fején áll. Most azt akarták megértetni Bandikával, hogy nem szabad szerteszét hagynia holmiját, hogy rend nélkül olyan az ember, mintha a fején állna. Márpedig a fejtetőn állást nem sokáig lehet bírni. Ennek ábrázolására a tótágast álló Rigoló – vagyis Babszem papa – percenként megingott, eldőlt, s végigesett a veranda gyékényszőnyegén. Bandika persze mindannyiszor hahotázott egy nagyot, sőt végül már ki se bírta várni, hogy fejtetőn álló édesapja szándékosan poty- tyanjon a hátára, persze vigyázva, hogy ne üsse magát, hanem kiáltott egyet: „Puffanj, Rigoló!", és megrántotta a gyékényszőnyeget. Babszem papa most nem készült az esésre, s puffant is, mint annak a rendje. De talpra ugrott tüstént, kikapta Babszem mama kezéből a piros napernyőt, s alighanem puffant volna egyet-kettőt Bandika háta is, ha ebben a pillanatban be nem lépek a verandára, és meg nem akadályozom a készülő, műsoron kívüli mutatványt. Bandika elszaladt, Endre barátom meg csöndesen leengedte az ütésre emelt napernyőt, és sóhajtott egy nagyot: „Most aztán mit tegyünk, Moha bátyám? Nem használt a bohóckodás sem." Hallgattam, gondolkoztam, nem tudtam tanácsot adni. Ekkor azonban nyílt a kertajtó, s egy hozzám hasonló öreg törpe jött be: Bandika tanítója.

Bandinak ugyanis ilyenkor nyáron kell pótolnia mindazt a tanulást, amit télen a cirkuszi fellépések miatt elmulaszt. A tanító bácsi szavaiból kiderült, hogy Bandika rendszeresen becsapja szüleit: eltagadja a házi feladatokat. Endre barátom tüstént be akarta hívni, nekem azonban támadt egy gondolatom, kimentem a kertbe Bandikához, és ezt mondtam neki: „Panaszoltad nekem a múltkor, hogy unalmasak és hosszúak édesapád prédikációi. Kitaláltam valamit, hogy ne legyenek se unalmasak, se hosszúak." Huncutul elmosolyodva folytattam: „Te úgyis nagyon szeretsz becsapni másokat, igaz-e? Csapd hát be édesapádat akkor is, amikor unalmasan és hosszan magyaráz neked! Tégy úgy, mintha figyelnél a prédikációjára!" Huncutul mosolygott Bandika is, és ámuldozott: „Moha bácsi csakugyan ezt tanácsolja nekem?" Nevettem. „Ezt én! Csapd be minél jobban! Még ismételd is, mit mond. Akkor még inkább azt fogja hinni, hogy figyelsz...!"

Másnap már korán reggel beállított hozzám Bandi, és lelkendezett: „Nagyon jó tanácsot adott, Moha bácsi! Úgy tettem, mintha figyelnék, édesapám meg elhitte!" „Ismételted is, amit mondott?" „Ismételtem! Azt mondta, hogy három okból kell tanulni: önmagáért, az ő kedvükért, és... öööö... Jaj, a harmadikat elfelejtettem!" Megfordult, és elszaladt. Futtában kiabálta vissza: „Megkérdezem tőle, aztán visszajövök!" De nem jött vissza. Később arra járt az édesanyja, és örömmel újságolta, hogy Bandika tanul.

Másnap délután ismét átszaladt hozzám Bandika, és ujjongott: „Megint becsaptam! Tetszik tudni, azért is jó ez a becsapás, mert így nem unalmas a prédikáció, és rövidebb is lesz tőle. Mondogatom: 'Értem, édesapám', ismétlem, amit mondott, és akkor ő már nem mondja el többször is ugyanazt." Megkínáltam süteménnyel, de mindaddig nem volt hajlandó venni belőle, amíg kezet nem moshatott. Ezt mondotta: „Ma éppen erről beszélt édesapám, hogy akkor is meg kell mosnunk a kezünket evés előtt, ha nem látunk piszkot rajta. Mert a baktériumok nem látszanak." Ebben annyira igaza volt, hogy magam is kezet mostam vele, s csak aztán ültünk neki igen jókedvűen a nagy tál sütéménynek.

No de jókedv ide, jókedv oda, most bizony szurkolok erősen, mi lesz akkor, ha Bandi ráeszmél: nem ő csapja be az édesapját, hanem én csaptam be őt. Már nincsenek odahaza Törpeházán, járják az országot valamelyik cirkusszal. Majd csak az ősszel térnek haza néhány hétre. Remélem azonban, hogy akkorára megérti az én Bandi barátom, milyen nagyon fontos, hogy figyeljünk arra, amit szüleink mondanak nekünk. S ha ezt megérti, akkor bizonyára megbocsát nekem.

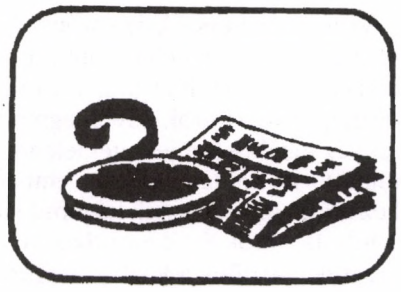

Könyvismertetés

Utak és útvesztők

Különleges könyvet vettem a kezembe az elmúlt év végén a *Kairosz Kiadó* jóvoltából. Akkor is különleges lenne ez a könyv, ha csak első benyomásaimra hagyatkoznék, és nem látnék benne többet, mint amennyit bármelyik érdeklődő számára nyújt, ha böngészni kezdi jobb könyvesboltok hitéleti köteteit: az üldözöttek, a peremre szorítottak szólalnak meg lapjain. Önmagában már az is érték, hogy azok hangját hallhatjuk, akiket évtizedeken át börtönben, majd az ismeretlenség homályában tartottak állami és egyházi hatalmak. Képzelhető, mennyi munkát és erőfeszítést követelt, hogy saját sorsukat kutatni kezdjék, eszmélődéseiket papírra vessék, és könyv formájában kiadják. Amit kezdetben az államhatalmi erőszak, később az állami irányítás alatt tartott egyházvezetés művelt velük, az ma is folytatódik, csak a módszerek finomodtak. Korábban, a nyílt diktatúra néma csöndjében minden igaz szó messze hangzott, ezért rács mögé rekesztették. A mai kor diktatúrája nem kevésbé totális, ám módszerei mások: ma már nem kell senkit elhallgattatni, a szelídek szava úgysem hallatszik a gazdagok és hatalmasok vezényelte, mesterségesen keltett hangzavarban.

Különleges ez a könyv azért is, mert két olyan lelkiségi irányzat követői írták, amelyek hasonlóan értékelték a 1945 utáni egyházüldözés tényeit és módszereit, ám korábban – talán éppen az egyházüldözés hatékonysága következtében – a személyes rokonszenvet kifejező, szájról-szájra adott híreken túl, nem sokat tudtak egymásról, nem volt közös tevékenységi területük. A kötet első felét **Lénárd Ödön** és **Tímár Ágnes** írta, a második rész szerzői **Szabó Gyula** és **Soós Viktor Attila.** Szabó Gyula és paptársai a Bulányi György alapította Bokor közösséghez tartoznak, lelkes feltáró munkájukat Soós Viktor Attila, a Magyar Országos Levéltár kutatója segítette szakmailag.

Más lelkiségi mozgalmak valószínűleg mást emelnének ki a magyar hitélet 1945 utáni üldöztetésének történetéből, saját élményeik és dokumentumaik köré hasonló kötetek sorát építhetnék fel. Nem mondhatjuk tehát, hogy a vizsgált korszak átfogó képét kapjuk, bőven maradt még megírni való azoknak, akik átélték ezt a korszakot, és nem akarnak felejteni.

Vannak, akik viszont szívesen elfelejtenék az egészet, vagy legalábbis egyes fejezeteit ennek a korszaknak. Már a kötet fogadtatása is erre utal. Kálmán Peregrin, az Új Ember recenzense (Új Ember, 2007. január 7.) szembesül a kötet második felének történeti anyagával, s mindjárt vitába is száll a szerzőkkel: a Bokor közösség melletti elfogultsággal vádolja őket, mert a mozgalom és a püspöki kar konfliktusában rendre az utóbbit tartják felelősnek, és egyáltalán nem hiszik, hogy mindkét fél az állam játékszerévé vált volna. Konfliktusra valóban csak ellentétes nézeteket valló, és ellentétes gyakorlatot követő felek között kerülhet sor (pl. a katonáskodás lelkiismereti megítélésében), de azt mégsem kellene elfeledni, hogy az ütközetre egy külső, harmadik fél adott parancsot a püspöki karnak, s az állam játékszerének mondott közösségek tagjai szabadságuk és érvényesülésük árán ragaszkodtak a meggyőződésükhöz. Még akkor is, ha elviekben a püspöki karnak lett volna igaza (ezt a püspöki kar 1990 utáni pálfordulása a katonáskodás lelkiismereti megítélése tekintetében egyértelműen kizárja), egy keresztény embernek illő az üldözöttek mellé állnia. Számos példa jut erről eszembe, ám ezek túl sok fájdalmas emléket idéznének föl a katolikus egyház történetéből. A Magyar Kurír könyvismertetője (Magyar Kurír, 2007. február 23.) egyszerűen elkerüli a kínos témát, jóformán csak a kötet első felével foglalkozik, a második részből mindössze átfogó, elvi megállapításokat idéz, s a helytállók névsorából kimarad a Bokor közösség alapítójának neve. Akiről nem beszélünk, az talán nincs is.

A kötet kétségtelen érdeme, hogy alulnézetből ír történelmet, azoknak a szemszögéből, akiknek összesen annyi beleszólásuk volt saját sorsuk alakításába, hogy eldöntötték: nem lesznek besúgók, nem működnek együtt a hitük és emberi közösségeik elpusztítására törekvő ellenféllel. A továbbiakat már mások döntötték el helyettük: akasztófa, börtön, munkatábor, kitelepítés, kirekesztés a mindenkit megillető alapjogokból. Vállalták, és ebben a kötetben elkezdenek beszélni arról, hogy miért vállalták, hogyan élték át, mit jelentett számukra a hűség önmagukhoz, mi volt így az életük értelme.

Megrendítő könyv, elsősorban azok számára, akik még nem éltek ebben a korban, és érthető okból mit sem tudnak arról, hogy milyen utat jártak be azok, akiknek hite a múlt század katasztrófáiban tisztult meg, tért vissza az evangéliumok Jézusának tiszta, világos, egyértelmű hitvallásához: az ember egyetlen dolga a földön, hogy megtanuljon szeretni. Minden korban vannak tanúságtevők, akik a korszak alapvető, nagy kérdéseire tudják a helyes választ, és ettől nem térnek el semmi áron, mert azt is tudják, hogy számukra az élet csak így értelmes és élhető, akkor is, ha kitartásuk következtében rövid lesz, vagy éppen hosszú szenvedéssel telik meg. Sejtésem igazolására hosszan idézhetnék a kötetből, mégsem teszem. Lénárd Ödön és Tímár Ágnes visszaemlékezései hol líraian könnyedek, hol kemény következetességgel kopognak. Váltakozó ritmusuk rövid idő alatt zavarba hozta, átformálta másféle világlátáshoz szokott lelkemet, a csapongó stílus miatt érzett kezdeti ellenkezésem fokozatosan megszűnt, objektivitásra, távolságtartásra törekvő szemléletem elpárolgott, engedtem, hogy hassanak rám úgy, ahogy ők jónak látják. Nem bántam meg. Tessék kézbe venni, és olvasni!

Történelemről olvashatunk a kicsik, a szegények, a szelídek nézőpontjából, megérintheti lelkünket az eddig ismeretlen tanúságtevők lelki nagysága. De hogyan segíthet nekünk ez a kötet a mindennapokban, van-e valamilyen gyakorlati haszna számunkra? Ha már ilyen haszonelvű korban (a gazdaságkorban) élünk, ezekre a kérdésekre is válaszolnunk kell. Két szempontot emelek ki: *hosszú távon, értékekben gondolkodni* és *rendszerben látni a történelmet.*

Hosszú távon, értékekben gondolkodni

Ifjúkorom apostolkodásainak egyik epizódja volt a Morus Tamás életéről szóló film (*Egy ember az örökkévalóságnak*) népszerűsítése évfolyamtársaim körében. Az óvatos érdeklődéstől a teljes értetlenségig terjedt a skála: Egy derék ember értelmetlen szenvedésének és halálának történetét láttuk, miért kellett ebből filmet készíteni? Tudomásul vettem, hogy vannak, akik másként látják a világot, mint én, mások az értékeik. Lénárd Ödön, Tímár Ágnes és Bulányi György személyes élményeinek olvasása közben, a sorsukat befolyásoló események elemzésében, a kortársak viselkedésének megítélésében ráismertem az említett Morus-film hangulatára, megéreztem, hogy itt ugyanarról van szó: ezek az emberek az örökkévalóság számára készültek. Gondolkodásukat és életüket nem a célok és eredmények, nem a hatékonyság és a siker, nem a kényelem és a győzelem kategóriái határozták meg. Elvekben, értékekben és ezek hosszú távú hatásaiban gondolkodtak, életvitelüket meghatározó gyakorlati döntéseiket ezek fényében hozták meg.

A társadalmak életének megszervezésében elengedhetetlen bizonyos etikai alapelvek közös elfogadása. Ezek deklarálása és mindenki számára nyilvánvaló érvényessége nélkül nem lehetséges társadalmi munkamegosztás. Korunk ún. szabadpiaci versenyre épülő világtársadalmában éppen az okoz egyre nyomasztóbb problémákat, hogy azok a gazdasági-társadalmi feltételek, és azok az etikai elvek, amelyek a szabadversenyes kapitalizmus kialakulása idején megkérdőjelezhetetlen magától értetődőséggel mindenki számára igazak voltak, ma már nyomokban is alig léteznek. A múlt század társadalomelméleti kérdéseinek egyike a célorientált és az értékorientált cselekvési modellek alkalmazhatósága és hatékonysága volt. A gyakorlatban a kétféle megközelítés nem választható szét maradéktalanul, ám jól érzékelhető, hogy az első a rövid távú hatékonyságot, a második a hosszú távú fennmaradást szolgálja jobban. Technikai civilizáció nem lehetséges célorientált gondolkodás nélkül, ám az is igaz, hogy értékorientált gondolkodás nélkül semmiféle civilizáció nem maradhat fenn hosszú távon.

Ezen a ponton a kötet főszereplői életbe vágóan fontos útmutatást nyújtanak számunkra. Emberi közösségük, gondolkodási és életvezetési mintáik forrása a katolikus egyház, amelynek célkitűzései transzcendensek: az egyén életét, sorsát egy jóval nagyobb és átfogóbb történetbe, az emberi üdvösség történetébe ágyazzák be. Ezért egyetemes, minden ember és minden kor számára érvényes értékekre törekednek, s ez kritikus élethelyzetekben megkönnyíti számukra a legnehezebb döntéseket is: az elfogadott és vállalt értékekhez kell ragaszkodniuk, a gyakorlati következmények ehhez képest másodlagosak.

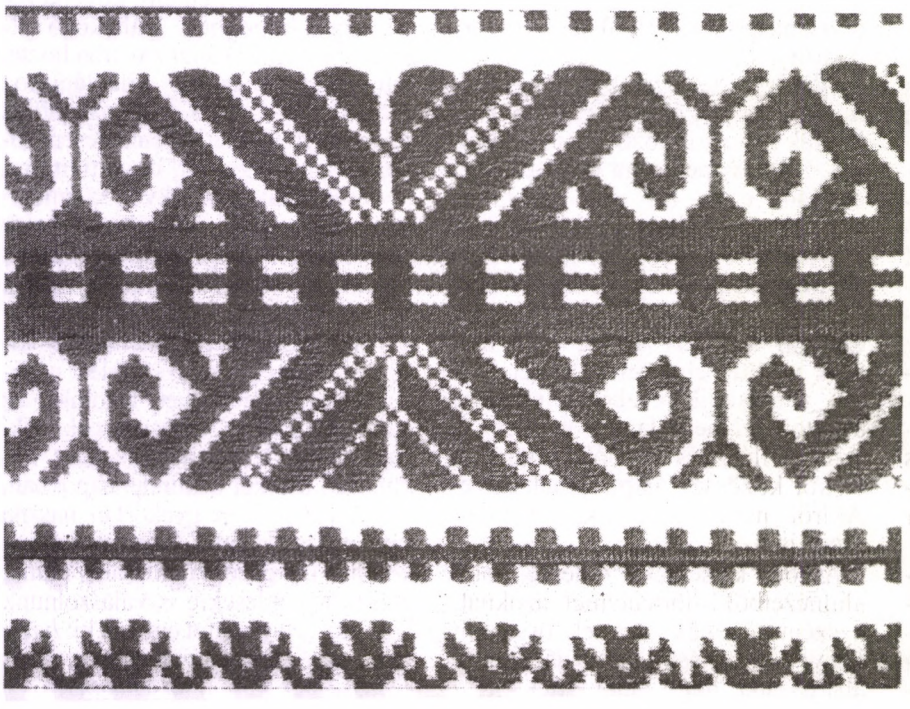

Volt olyan korszak az európai kereszténység történetében, amikor ez a szemlélet túlzottan uralta a mindennapokat, az örök üdvösségre törekvés elsőbbsége jelentéktelennek mutatta a mindennapi élet emberhez méltó megélésének lehetőségét, a túlvilág örök értékeire törekedve megfeledkeztünk a felebaráti szeretet evangéliumi parancsáról. Ma a másik végletbe estünk, mindenki mindenáron segíteni akar sokféle bajtól gyötört embertársain, s ezért a legcélravezetőbb, a leghatékonyabb döntéseket hozza. Akkor is, ha ezek homlokegyenest ellentmondanak tegnapi döntéseinek, akkor is, ha oly mértékben belesimulnak az uralkodó széljárásba, hogy valójában már nem segítenek, sőt, ártanak, mert éppen attól a sokszínűségtől és változatosságtól fosztják meg az emberi közösséget, amely a kritikus helyzetekben cselekvési alternatívákat kínálhatna a fennmaradás érdekében.

Egy könyvismertetés keretében nem lenne szerencsés aktuális politikai példákat felhozni, mégis gondoljuk meg: mire mentünk az elmúlt 18 évben azokkal a politikusokkal, akik legfeljebb négyéves távlatban képesek gondolkodni, akiknek nincsenek elveik, csak céljaik, akik az általuk vezetett közösség hosszú távú érdekeit naponta adják el harminc ezüstért, miközben nagyokat hazudnak társadalmi szolidaritásról és fényes jövőről. Ma már a politikusok sem tagadhatják, hogy a pazarló fogyasztói életmód következtében elkezdődött a föld időjárási rendszerének megváltozása, nyakunkon az energiaválság, a víz- és élelmiszerhiány, a háztartási és (atom-) ipari hulladék elhelyezésének megoldhatatlan problémája, és mindezek következtében egyre erősebb a világméretű népvándorlás. Már magunk sem hiszünk abban, hogy ezeket a problémákat egyre hatékonyabb technológiai eljárások segítségével megoldhatjuk. Olyan elvekre, értékekre van szükségünk, amelyek hosszú távon biztosítják az emberi közösség életfeltételeit, belső szerveződését és szervezeti egységeinek sikeres együttműködését. Ezen a téren lenne mit tanulnunk azoktól, akik az életüket is kockáztatták, hogy hűségesek maradjanak felismert értékeikhez.

Rendszerben látni a történelmet

Lénárd Ödön előzetes megfontolásai élére A. J. Toynbee kihívás–válasz elméletét állítja. (Vö.: ÉV 91/1.) „Minden történelmi kihívásra a megteendő lépést egy alkotó kisebbség dolgozza ki, amihez azután a széles tömeg felzárkózik. Minden történelmi kihívásra így születik meg az egészséges válasz, ami előrelendíti a társadalmat. Akár az alkotó kisebbség hiányzik, és azért nem születik meg a megfelelő válasz, akár a széles tömeg nem zárkózik fel ahhoz, az egész társadalom többé-kevésbé alacsonyabb fokra zuhan vissza, végső fokon akár meg is semmisülhet.” A magyar – és tágabb körben a kelet-európai – katolikus egyházakat ért legsúlyosabb történelmi kihívás az ateista diktatúrák 20. századi megjelenése. A kötet deklaráltan az 1945. utáni egyházüldözéssel foglalkozik, szerzői nem tekintenek vissza a katolikus egyház korábbi évszázadaira, így nem vizsgálják, hogy miért és hogyan erősödhetett különféle színű diktatúrákká a vallás- és egyházellenesség. Mégis nagyon jó érzékkel találnak rá az egyetlen hiteles vonatkoztatási pontra: etikai történetírásuk mércéjéül az Evangéliumot választják. Ezzel egyszerre jelölik ki a „Hogyan történhetett ez meg velünk?” kérdését kutató múltvizsgálat elveinek és az egyházüldözés kihívására adott új, jövőt építő válaszok megítélésének kritériumát.

Tanulságos a magyarországi kommunista egyházüldözés áttekintő szerkezeti képe. Az egyházak közéleti megjelenésének háttérbe szorítását (1945-1948) az egyházi vezetés fölszámolására törekvő főpapi perek követték (1948-1951), majd az 1950-es években a még működő papi munkacsoportok elleni perek következtek. Ezzel egyidejűleg megindult a papság politikai átnevelő szervezetbe kényszerítése: a papi békemozgalom. Ez az alsópapság körében sikertelennek bizonyult, ezért újabb perek következtek, még az 1964-es részleges vatikáni megállapodást követően is. Az üldözések következtében kialakult lelki és szervezeti torzulások felmérésénél csak az üldözés megszűntét követő helyzet mutat sivárabb képet. *„A ma élők és szóvivők:*

a) Koruknál fogva nem élték át a múltat, gyökértelenül sodródnak a napi események hullámain.

b) Második vonalbeliek voltak, sodródtak, beszennyeződtek, esetleg többfelé is hányódtak, semmit nem tisztáztak, ezért nyugtalanok és kiszámíthatatlanok. Ma már vezetniük kellene, de maguk sem tudják, hogy kit és hová.

c) A keresztény fiatal elveszítette bizalmát az egyházban, keresése humán érvényesülésre szűkül be, vagy zavartan keresi az Evangéliumot azok között, kiknek személyén, múltján és jelen magatartásának formalizmusán, ürességén és gyakran emberi nívótlanságán csak botránkozni tud.

d) A „feltétlen hűség” emberei jórészt felőrlődtek a harcokban, vagy ma már harcképtelenek, sorban meghalnak. A fiatalok közül sokan belenőttek ebbe a vonalba, de ők általában nem kaphatták meg a megfelelő felkészítést, és legtöbbjük naivul csúszkál a nosztalgia és az irrealitás között.

e) A taktikázók és az eladottak – a leginkább botránkoztató személyiségek halálával – lényegileg összecsúsztak: támogatják és lefedezik egymást.”

Sok érdekes szempont mentén bontja ki Lénárd Ödön a nagy ívű történelmi tablót, sorra veszi az üldözésre adott válaszok típusait, a hűségcentrikust, az eredménycentrikust, a puha nyárspolgárt és a kisemberek érdekpályája mentén haladókat. Visszaemlékezéseiből megismerjük az emberi egyéniség és önállóság felmorzsolását célzó törekvéseket, a testi és lelki gyötrések változatos formáit, amelyek közt előkelő helyet foglalt el a perverz szexuális erőszakkal való fenyegetődzés és a zárkán belüli besúgás. Hogyan lehetett mindezt kibírni? Nos, kibírni nem lehetett, átélni, megélni lehetett csak. A szerző Viktor E. Frankl szavait idézi, aki néhány évvel korábban egy másik rendszer másik táborának a rabja volt: *„Az ilyesféle kérdésekre nincs értelmes felelet. Az ember teremtmény, aki feladatokat kap a Teremtőjétől, ahogy a talentumok példabeszéde elmondja. A feladatok teljesítése teszi boldoggá az embert, mert a boldogság nem önálló létező, hanem csak következménye az adott feladatban való helytállásnak. A láger-lét éppen úgy feladat, mint minden más a teremtmények világában. Nem kellemes feladat, amint a betegség és sok minden más sem az. Amint a halál sem. De a boldogságnak csak a materialistáknál előfeltétele a kényelem, az anyagi jólét. Az őskeresztények nem úgy tekintették. A létben csak a Teremtő kérdezhet, a teremtmény dolga a felelet. Mihelyt bármilyen kérdést tenne fel a teremtmény, a Teremtő helyét próbálná elfoglalni. Éppen a lágerek, börtönök és gulágok adták bőséges bizonyítékát annak, hogy ez idegösszeomláshoz vezet, míg a feladat elfogadása életet ad.”*

Az egyházüldözés rendszerének működését a könyv másik feléből ismerhetjük meg teljes terjedelmében. Tartalmát egyetlen mondatban összefoglalja címadó fejezete: *„A magyar katolikus társadalom az Állami Egyházügyi Hivatal égisze alatt”*. Alapos, minden részletében jól dokumentált, teljességre törekvő munka, amely logikai és időbeli rendben veszi végig a „törvényi” szabályozás megalkotását, a szervezet létrehozását, a hazai katolikus társadalom életének minden apró részletét megfigyelő, mindent és mindenkit irányítani, befolyásolni törekvő hivatal mindennapi működését, célkitűzéseit, eredményeit és sajnálatosan ritka baklövéseit.

Olvasás közben óhatatlanul eszembe jutottak azok az óvatos, bátortalan, feltételes módban fogalmazott megjegyzések, amelyekkel baráti körben próbáltuk annak idején körülírni, hogy miért is van bennünk valamiféle homályos, igazából nehezen megfogalmazható ellenérzés vagy bizonytalanság egyik-másik jól ismert egyházi vezetővel szemben, talán még önmagunk előtt is szégyelltük, hogy egyáltalán eszünkbe juthattak ilyen gondolatok; vidámabb, felszabadultabb perceinkben rosszhiszemű, pesszimista, paranoid megközelítésnek véltük magunk is. Most pedig olvasom az illető személyek megtörésének, beszervezésének állomásait, saját kezű jelentéseiket, alázatos és hízelkedő leveleiket, vagy éppen ravasz próbálkozásaik történetét, amelyekkel még menteni próbálták a menthetőt, és be kell látnom, hogy nem voltunk rosszmájúak, sem paranoid gondolkodásúak, egyszerűen csak megéreztük a hamisságot. Szomorúan tudomásul kell vennem, hogy a valóság még sokkal szörnyűbb volt, mint a legsötétebb feltételezéseink.

Az ÁEH a magyar vallási élet minden területét lefedte, a püspöki kartól kezdve a szerzetesrendeken és az egyházi iskolákon át a kisközösségi mozgalmakig; befolyásolási terveket készített minden szinten

és minden területen, a felsőpapság esetében egyénekre lebontva; kézben tartotta az egyház politikai megnyilatkozásait, külföldi kapcsolatait, könyvkiadását és sajtóját, iskoláit és papneveldéit, teológiai iskoláit és tanárait; a püspöki kar tagjait egyénenként és szervezetileg, a vidéki káplánok kivételével az összes papi státusz betöltését és a személyzeti utánpótlást. A hivatal meglepően kevés emberrel (50 fő) hallatlanul sikeresen működött, megvalósította az egyházi élet teljes ellenőrzését, mintapéldája volt annak, hogyan kell üzemeltetni egy totális rendszert. Illyés Gyula már 1950-ben látta ezt asztalfiókjának írt versében:

mert zsarnokság szól
lázból, harangozásból,
a papból, kinek gyónol,
a prédikációból,
templom, parlament, kínpad:
megannyi színpad...

A kötet egyértelműen bizonyítja, hogy a magyar katolikus egyház a legkevésbé sem volt szabad: a vallásgyakorlást, a tanúságtételt, a hitbeli meggyőződés továbbadását az egzisztenciális ellehetetlenítéstől a kivégzésig menően büntették, az egyház vezetőit az állampárt politikájának eszmei támogatására és igazolására, később az egyházon belüli megújulási mozgalmak eltiprására kényszerítették; a vallásos emberek szellemi környezetének irányításával a tömegek teljes átnevelésére készültek, céljuk az ún. szocialista eszméket elfogadó, helyeslő, az egyházi közösségben már csak az ünnepi szertartások szolgáltatóját látó hívők kinevelése volt. Majdnem sikerült.

Az a bizonyos szálka, amely megakadt az ÁEH torkán, a kisközösségi mozgalom volt. A II. Vatikáni Zsinat után a világegyházban megerősödtek a régebbi kisközösségek, és számos új kezdeményezés indult. Az ÁEH jól tájékozott vezetői fölismerték, hogy a magyar katolikus egyház megmaradásának és megújulásának legdinamikusabb forrása a kisközösségek léte. Ezért a felső vezetés átformálása után minden erejükkel a kisközösségek – elsősorban a Regnum Marianum és a Bokor megsemmisítésére törekedtek. Ám a helsinki folyamat 1976-ban olyan európai megállapodáshoz vezetett, amely lehetetlené tette az ötvenes évek jól bevált módszereinek alkalmazását. Ezért az ÁEH taktikát váltott: *„Nagyon lényeges változás, hogy a politikailag progresszív és a politikailag reakciós erők közötti harc az állam és az egyház közötti harc síkjáról átkerül az egyházon belülre."* Magyarul: amit nem lehet koncepciós politikai perekkel elintézni, azt majd az egyházi vezetők intézik el koncepciós teológiai perekkel. „Arra kell ösztönöznünk a püspöki kart, hogy tegyen meg mindent azért, hogy ezek [ti. a kisközösségek] működési tere bekerüljön a templomok falai közé. Helyes, ha a jövőben is az egyház belső ügyének tekintjük a báziscsoportok működését." A feladatot így fogalmazták meg: „A püspöki kar a bíborossal az élen... teológiailag és adminisztratív egyházi eszközökkel határozottan fellép a belső reakció törekvéseivel szemben." Az ÁEH ebben minden segítséget megadott a püspöki karnak, a bázisközösségek tevékenységét figyelemmel kísérte, és erről folyamatosan tájékoztatta az egyházi vezetőket.

Ennél tovább is ment az ÁEH: a Bokor-mozgalmat alapító Bulányi Györggyel szemben a püspöki kart – politikai befolyásolással – határozott lépésekre kényszerítette. Sőt, Miklós Imre, az ÁEH elnöke azzal zsarolta Casaroli bíborost, a Vatikánt „külügyminiszterét", hogy amíg a magyar püspöki kar nem ítéli el Bulányit, nem lesznek további engedmények a hitoktatási lehetőségek, a püspökök kinevezése és a szerzetesrendek működésének engedélyezése terén. Így történhetett meg, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1982. március 9-10-i ülésén Bulányi Györgyöt felforgatónak, tanítását tévesnek, helytelennek minősítette, felszólította tevékenysége felfüggesztésére és álláspontja nyilvános megtagadására. Ugyanezen év áprilisában öt új katolikus főpap kinevezéséhez járult hozzá a Magyar Népköztársaság. A nyugati sajtó fölfigyelt az ügyre, a Vatikán hallgatott. A püspöki kar nyári konferenciája előtt Miklós Imre elérte Lékai bíborosnál, hogy Bulányi ügyét terjesszék föl a Vatikánba. Ez meg is történt, ám az ÁEH elnökhelyettese kifogásolta, hogy Bulányit csak dogmatikai kérdésekben jelentették föl a Szent Inkvizíciónál (Hittani Kongregáció). Az intézkedő püspökök azzal védekeztek, hogy „a honvédelmi kötelezettség kérdését *szándékosan nem vették fel a vizsgálatba és a közleménybe... E körül nagy ricsajt csapnának Nyugaton".* Az ÁEH vezetése tovább próbálkozott: *„A lelkipásztoroknak szóló figyelmeztetés helyes lenne, ha tartalmazná, hogy a honvédelmi kötelezettség megtagadása egyházfegyelmi konzekvenciákkal jár..."*

Ezen a ponton válik érthetővé, hogy a hetvenes-nyolcvanas évek két jelentős kisközösségi mozgalma közül miért a fiatalabb és kisebb Bokor került az ÁEH figyelmének középpontjába. 1979 és 1989 között közel harminc Bokor közösségi tag tagadta meg a katonáskodást lelkiismereti okból. Több éves börtön- vagy fogházbüntetésre ítélték őket, szabadulásuk után büntetett előéletűnek számítottak, polgári foglalkozásukat csak kivételesen folytathatták. A püspöki kar tagjai közül senki nem emelt szót értük, sőt, 1986-os körlevelükben azt állították, hogy a II. Vatikáni Zsinat tanításából nem lehet a katonáskodás elutasítására következtetni. Végül a Vatikán is beadta a derekát, 1987 júniusában a Hittani Kongregáció akkori prefektusa, Ratzinger bíboros nyilatkozatban ítélte el Bulányi György tanítását – Schillebeeckx holland teológus érdeklődésére pedig azt válaszolta, hogy a magyar állam a Bulányi-ügyben nyomást gyakorolt a Vatikánra.

Hogyan történhetett ez meg velünk? Hogyan tarthatott pórázon egy ötvenfős csapat egy hétmillió lelket számláló közösséget? Az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet déli hadseregcsoport volt minden bizonnyal a végső „érv" e rendkívüli hatékonyság mögött, ám a köztes erőátviteli rendszer elemeit mi magunk, a magyar katolikus egyház tagjai adták. Kisebb-nagyobb egyéni megalkuvások, hallgatások és elhallgatások, kínosankeservesen vagy éppen lelkesen elvállalt árulások nélkül nem működhetett volna a rendszer. Megszálló hadseregek, zsarnoki rendszerek csak kollaboránsok segítségével állhatnak fenn. Ezt letagadni, az áldozatokat az árulók és a hóhérok bűneivel utólag megvádolni több mint bűn: hiba. Mert nem ez volt az első kereszténygyűldözés Magyarországon, és nem is az utolsó. Ha egy közösség nem akarja megismerni a múltját, ha nem akar tanulni a hibáiból, akkor szomorú jövő vár rá. A kötet szerzői a maguk részéről elkezdték azt a munkát, amely segíthet abban, hogy hasonló kihívásokra jobb válaszokat adjunk a jövőben.

Demeczky Jenő

Szembenézni önmagunkkal

Az Utak és útvesztők c. könyvet olvasva

Attila, Álmos, Árpád, Géza fejedelmek viszonyát főtáltosaikhoz csak sejthetjük. Vajk fejedelmünk viszonyát Asztrikhoz már ismerjük: Asztrik, az esztergomi érsek koronázta királlyá Vajkot. Keresztény főpapokból lett a magyar királyság első rendje. Töretlen volt e kapcsolat IV. Károly megkoronázásáig (1916). Majd Horthy felsőházában továbbra is ott ültek a püspökök. És Rákosi Mátyás is mindent megtett azért, hogy e püspökök támogassák uralmát. Mindszenty nem volt hajlandó támogatni őt, s elkezdődött hazánkban ezer esztendő után az egyház üldözése (1948). Ennek az üldözésnek elvileg két szakasza van: egyházüldözés és Jézus-üldözés.

Az egyházüldözés elvileg lezárul, amikor az állam kivívja, hogy a püspökök támogassák őt. Ennek fázisai: '50 nyarán Rákosi közel ezer szerzetest internál, és ennek hatására hierarchiánk hajlandó tárgyalni vele. 1950. augusztus végén megszületik a magyar hierarchia, Grősz kalocsai érsek és a magyar állam között a megegyezés: visszakapunk nyolc iskolát. Róma üzen a püspököknek: Nem volt jogotok megegyezni, arra csak a Vatikánnak van joga. Az utána következő másfél évtizedben közös nevezőre kerülnek a békepapok (1949) és püspökeink. Betetőzi a folyamatot, hogy 1964 szeptemberében létrejön a részleges megállapodás a magyar állam és a Vatikán között, amelynek már joga is van megállapodni. Ezzel a Vatikán helyreállítja az állam és az egyház közti, Konstantinnal kezdődött több mint másfélezer éves hagyományt, a trón és az oltár szövetségét. A tényleges kibontakozás legfőbb akadálya Mindszenty. Kényszerítik, hogy elhagyja az országot (1971), s halála után Róma kinevezi Esztergom érsekének az állam jelöltjét, Lékai Lászlót (1976). A rá következő évben szabadul Lénárd Ödön, aki 1948-tól megszakításokkal 18 évet tölt börtönben. Ezzel lezárul az egyházüldözési szakasz.

Az egyházüldözés és a Jézus-üldözés között jelentős a különbség. Az egyház Konstantin óta mind a mai napig a trón és az oltár szövetsége elvének alapján áll. Jézus nem. Ő nem kötött szövetséget Kaifással, Pilátussal, Heródessel. Az egyház sem kötött jó kétszázötven éven keresztül, bár Pál már 58-ban megírja: aki ellenszegül a hatalomnak, az Isten rendelésének áll ellen. Közel három századon keresztül ellenszegülünk. Aztán abbahagyjuk. A Mindszenty-féle ellenszegülést maga a Vatikán állítja le.

Akik még ezután is ellenszegülnek, nemcsak népköztársaságunknak, de egyházunknak is ellenségei. Tisztában vannak ezzel azok, akik '64 után is ellenszegülnek. Azok is, akik az egyház nevében abbahagyják '64 előtt vagy után az ellenszegülést: a Párttal karöltve védekeznek az ellenszegülők ellen. A Párt is tisztában van ezzel. Meg is írja '76-ban Lékainak, hogy az ellenszegülők már nem is annyira Párt ellenségei, hanem az egyházé. S Lékai munkába fog, hogy kiiktassa az egyház életéből az ellenszegülőket.

Ennek következtében egyház és állam viszonya a '45 utáni évtizedekben tarka képet nyújt. Vannak, akik kezdettől fogva nem szegültek ellene az államnak: a békepapok. Vannak, akik kezdetben ellenszegültek, aztán folyamatosan felzárkóztak a békepapokhoz. Az állam minden tőle telhetőt megtett a felzárkózás érdekében, s a Vatikán is minden lehetségest megtett ennek érdekében ke-

leti politikája jegyében. S amikor Lékai '82-ben Nagymaroson kijelenti, hogy kikkel nem hajlandó együtt misézni, már csak a Bokor papjai csatlakoznak a misézésből kizártak közé, s egyetlen árva regnumi pap, Keglevich István.

S mindazok a papi személyek, akik e dátum után pozícióba kerülnek egyházunkban, csak az ellen nem szegülők közül kerülhetnek ki. S ez így marad '89 után is. Csak azok jutnak pozícióba, akik legkésőbb Lékai hatalomba kerüléséig megértik, hogy egyházunkban nincs helye a hatalommal ellenszegülésnek. Ennek következtében egyházunk kényes helyzetbe kerül, amikor meg akarjuk vonni az elmúlt félszázad mérlegét. Ellenálltunk? Igen és nem. S a Történeti Hivatal azoknak az egyházi személyeknek államtól beszervezett voltát teríti, akikét csak akarja.

Az *Utak és útvesztők* egyik záró mondata: *Lékai halálát követően valamilyen oknál fogva Paskai Lászlót nevezte ki a Vatikán az esztergomi érseki székre.* Megtoldható ez a mondat. Paskai László után a Vatikán valamilyen oknál fogva az esztergomi érseki székre…

Ilyesfajta könyv megjelent már 1990-ben is, és jóval nagyobb terjedelemben: Havasy Gyula tollából, *A magyar katolikusok szenvedései 1944-1989* címmel. Nem kerülhetett bele az egyházi könyvterjesztésbe. A mostani már kapható a Bencés Kiadónál. Mi a szerepük az ilyen könyveknek? Annak a megmutatása, hogy lehet Jézust útját járni, de csak egy darabig? Jézusnak három évig, az ősegyháznak két és fél századon keresztül, a magyar egyháznak pedig meddig? Lecsengenek ezek a törekvések? Marad a tört vér fekete folt? Lehet megalkuvás nélkül járni Jézus útját? Szükségképpeni, hogy előbb-utóbb megunjuk az oroszlánokkal birkózást, a másodrendű állampolgárság és egyházpolgárság státusát? Valamilyen oknál fogva előbb-utóbb abbahagyjuk? S századokon keresztül csak búvópatakként mehet tovább a három esztendő példája, s a jézusi rendből csak egyházi rend lehet?

Ki nem tudja, hogy az történt hazánkban e félszázad alatt, ami történt? Csak az, aki nem akarja. Van még, aki akarja? Az *Utak...* szerzői bizonyára akarják.

Bulányi György

Forrás: Koinónia, 2007. január

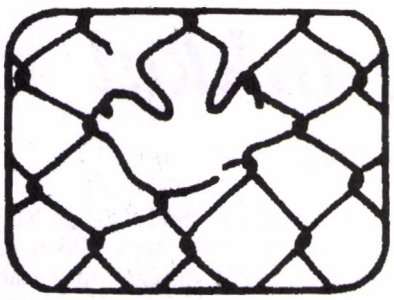

Angelika Gardiner

Senkinek sem kellenek

A nemi csonkítás áldozatai

Jefere sötét színű szemei segítségért könyörögnek. Harminc napig volt úton gyalog, meséli a 21 éves nő. A szabadban aludt, és piacokon koldult élelmet, míg idetalált. Aztán a mondat közepén hirtelen elnémul. Zavartan mered a lábaira, és megpróbálja piszkosfehér öltözékének néhány redőjét feltűnés nélkül a lábszárai közé gyűrni. Kitaposott rózsaszín műanyagszandáljai körül kis tócsa keletkezett, amely ráadásul bűzlik is. Az orvosnő, aki barátságosan hallgatta Jeferét, egyik karját a félénk etióp nő vállára teszi, és olyan bátorítóan mosolyog rá, mintha semmit sem vett volna észre. *Dr. Catherine Hamlin* különben is tisztában van a helyzettel. Jefere egyike annak a sok-sokmillió afrikai nőnek, akik terhességük és szülésük révén kitaszítottakká váltak, és akiket arra kárhoztattak, hogy teljes elszigeteltségben tengessék nyomorult életüket a társadalom peremén. Csak nagyon kevesüknek van kilátása arra, hogy megmenekül – hacsak Jeferéhez hasonlóan el nem jutnak valahogy az addisz-abebai *Fistula- Hospital*-ba.

A kórház – amelynek pavilonjai virágzó bokrok között rejtőznek egy kis folyó fölötti meredek hegyoldalban – világszerte egyedülálló intézmény. A felvételi irodára naponta érkeznek kétségbeesett nők, arcukon félelem és reménykedés keveréke. Valamennyiükkel hasonló kegyetlenséggel bánt el az élet. Többnapos vajúdás után halott gyereket szültek, s közben olyan súlyos belső sérüléseket szenvedtek, hogy azóta nem tudják ellenőrizni ürítési funkcióikat. Mivel állandóan vizelettől és széklettől bűzlenek, senki sem akarja, hogy köze legyen hozzájuk. „A modern egészségügyi rendszerű országokban már nem léteznek ilyen rettenetes esetek”, tájékoztat a kórház alapítója, Catherine Hamlin, egy magasra nőtt, vékony, szelíd kék szemű és ezüstfehér hajú ausztrál nő. „Ott császármetszéssel mentik meg az anyákat és gyereküket. De a sivatag szélén vagy magas hegyek eldugott völgyeiben lévő afrikai falvakban senki sem tud segíteni a nőknek, ha szülési komplikációk támadnak.”

Így volt ez Jeferével is. Szülőfaluja kétnapi járóföldre fekszik a legközelebbi szilárd burkolatú úttól. Ott, ahonnan ő jött, ősidők óta mások határoznak arról, mi lesz egy lánnyal. Tehát Jeferét sem kérdezték meg, mikor és kivel akar összeházasodni. Apja egy olyan férfi családjával alkudott meg, akit Jefere nem is ismert. Jefere hirtelen az illető felesége lett, és aztán nem tartott sokáig, míg terhes lett. Ekkor 14 éves volt. Amikor megindult a szülés, a (szinte minden etióp nőt ért) nemi csonkítás következtében keletkezett hegesedések miatt fel kellett vágni a külső nemi szervét. Bár ezt fájdalmasnak, de még normálisnak találta. Utána azonban rettenetesen alakultak a dolgok. Catherine Hamlin megmagyarázza, mi történik ilyen esetekben: „E fiatal nők közül sokan még nem értek el olyan testi fejlettséget, hogy a szülés normális módon mehessen végbe. Ha azonban a vajúdás másfél napnál sokkal tovább tart, akkor a magzatnak nincs esélye arra, hogy életben maradjon. A halott kis test nyomja a női szerveket, a szöveteket már nem járja át a vér, elhalnak.” Az így keletkező lyukat jelölő szakkifejezés: hüvelyi fisztula. A következmény pedig: a nő vizelete és széklete szakadatlanul csurog le a lábain.

Jefere még hetekkel és hónapokkal halott gyermeke születése után is szilárdan hitt abban, hogy meggyógyul. „Egyszerűen fekve maradtam abban a sarokban, ahol aludni szoktam, és a lehető legkevésbé mozogtam”, meséli. „Azt hittem, ez majd meggyógyít.” A hüvelyi fisztula azonban nem gyógyul magától. Jefere férje végül nem tudta már elviselni rossz szagú ifjú feleségét, és visszaküldte a szüleihez, de azok sem akarták megtűrni a közelükben. Végül a falu szélén kellett berendeznie magának egy üresen álló kunyhót. Napközben mezei munkát végzett, távol a falu többi lakójától, esténkint anyja elhozta neki az ételmaradékokat. Jefere hat évig kínlódott így. „A magány volt a legrosszabb. Szinte megőrjített.”

Egy napon Jefere apja a piacról tért vissza, ahol legidősebb lánya szörnyű sorsáról beszélgetett más férfiakkal. Valamelyikük hallott a *Fistula-Hospital*-ról. Amikor apja beszámolt neki erről, Jefere azonnal határozott. Noha alig tudott járni, mivel combjainak belső része állandóan gyulladásban volt, útra kelt a fővárosba. Bár szülei adtak neki egy kevés pénzt az országos buszjáratra, egyetlen sofőr sem akarta elvinni, mivel annyira bűzlött. Jefere összeharapta az ajkait, és gyalog ment el, mígnem végül eltalált az Addisz-Abeba peremén álló kórházhoz.

A *Fistula-Hospital* a hüvelyi fisztulától szenvedő nők egyetlen reménye, de egy olyan ritkán lakott országban, mint Etiópia, ahol ráadásul kereken 80 nyelvet és 200 nyelvjárást használnak, nem terjed olyan egykönnyen a jó hír. A páciensek megkérdezése nyomán kiderült: átlagosan öt évig

A lányok körülmetélése becslések szerint évente 2 millió, négy-tizenkét év közötti új áldozat életét nyomorítja meg, testi-lelki értelemben egyaránt. Etiópiában, Szomáliában, Sierra Leonéban és Dzsibutiban a nők legalább 90%-a körül van metélve, számuk világviszonylatban 130-140 millióra tehető. A körülmetélés a felnőttkorba történő átmenet szertartása, amely egyben kultikus megtisztulást is jelent, vagy pedig kifejezetten a szexuális élvezet elfojtását célozza.

Ezt a körülmetélést általában otthon végzik el, fájdalomcsillapítás nélkül: ollóval, késsel vagy pengével eltávolítják a lányok csiklóját és a kis szeméremajkakat. Egyes vidékeken ráadásul összevarrják a nagy szeméremajkakat, s csak egy kis nyílást hagynak szabadon. Az így körülmetélt nők egész életükben szenvednek vizeléskor és menstruációjuk idején. Minden szüléskor, de gyakran a nemi élet elkezdése előtt is fel kell vágni a körülmetélt nőt. Úgy becsülik, hogy a szülés kapcsán közöttük bekövetkezett halálesetek fele vezethető vissza a körülmetélésre.

tartott, amíg ezek a nők egyáltalán tudomást szereztek a kórház létéről. Az egyik nő, aki csak hatvanévesen hallott róla, nem tudta abbahagyni a sírást, amikor végre ismét száraz volt a lába köze. Egy halvaszülés után több mint negyven éven át kellett elviselnie a hüvelyi fisztula nyomorúságait. „Ennyi elpocsékolt idő, amikor nem tudtam, hogy lehet rajtam segíteni”, panaszolta. Sok nőt hozzátartozóik egyszerűen leraknak a kórház kapuja elé, mint valami postai csomagot, amelyre senki sem tart igényt. Mások fáradságos kérdezősködés után találnak ide, vagy csak felmutatnak a taxisnak egy kartonlapot, amelyen ez áll: *Fistula-Hospital.* Cím nélkül persze, hiszen a városban mindenki tudja, hol van. „A legtöbb nőt három hét után gyógyultan tudjuk elbocsátani”, mondja Catherine Hamlin. „Búcsúzóul egy kis viteldíjat kapnak tőlünk, és egy új ruhát, jelképeként annak a teljesen új életnek, amely odakint vár rájuk.”

Az ausztrál nő új-zélandi, szintén nőgyógyász férjével együtt eredetileg azért érkezett Etiópiába, hogy segítsen modernizálni az ország bábaképzését. „De aztán a császári kórházban, ahol alkalmaztak minket, ismételten találkoztunk olyan nőkkel, akik félelmetes sérüléseket szereztek szülésük során. Otthon nem láttunk ilyesmit.”

Az orvos házaspár speciális műtéti módszereket fejlesztett ki az ilyen nők számára. Amikor egyre több kétségbeesett nő kopogtatott ajtajukon, Hamlinéknak az az ötletük támadt, hogy saját kórházat alapítanak. Anglia, a Brit Nemzetközösség és az Egyesült Államok számos egyházi közössége, orvosi fakultása és magánszemélye adta össze a pénzt az építkezéshez, az etióp kormányzat biztosította a telket. 1974-ben nyitották meg a *Fistula-Hospital*-t. Azóta kereken 25000 nőt operáltak meg ingyen. Ezért az impozáns életműért már kétszer terjesztették fel Nobel-békedíjra az immár tíz éve özvegy Catherine Hamlint.

A ma csaknem nyolcvanéves Catherine Hamlin – a legtöbb nővérhez és orvoshoz hasonlóan – a klinika területén álló pavilonok egyikében lakik. A kórház jövőjének biztosítása érdekében az alapítónő az elmúlt években honi orvosok és adminisztrációs szakemberek elkötelezett munkacsoportját nevelte ki, és fokról fokra ezek veszik át a felelősséget. Az éppoly jóságos, mint energikus orvosnő ennek ellenére még mindennap jelen van. „Ő az a tündöklő alak, aki körül minden forog”, mondja egyik segítője, miközben újból felmossa a kórterem kőpadlóját. Az egész kórházban a tisztaság és a friss szappanoldat illata érezhető. A főépület előtt betegek fekszenek a fűvön, azokba a színes mintázatú gyapjútakarókba burkolózva, amelyeket brit nők egy csoportja kötött. Trópusi fák árnyékában egy tanítónő, Melkitu Kend általános iskolai ismereteket próbál átadni hallgatóinak, mert a Fistula-Hospital legtöbb betege nem tud írni-olvasni, egyesek még az ország hivatalos nyelvét, az amharist sem értik. Ez megnehezíti azoknak az ügyvédnőknek a dolgát, akik hetente egyszer eljönnek, hogy tájékoztassák a betegeket a nők jogairól – például arról, hogy Etiópiában 18 év a törvényes házasság korhatára.

Az egyetlen kórteremben – amelynek ablakai a folyópart fölötti ápolt virágágyakra nyílnak – hatvan beteg fekszik, az ágyak alig egy méterre vannak egymástól. „Európában ez lehetetlen lenne, de ezek a nők örülnek, hogy végre nincsenek egyedül”, mondja Catherine Hamlin. És még valami lenne elképzelhetetlen nálunk: Mihelyt lábra tudnak állni a frissen operált betegek, elkezdik hasznossá tenni magukat. Egyikük világoskék, virágos mintájú hálóingében felmászott az ablakpárkányra, és az ablaküveget tisztítja. Mások az ételosztásban segítenek, gombokat varrnak fel, vagy művészi frizurákat készítenek egymásnak. „Egyszerűen részt akarnak venni a dolgokban”, mondja az orvosnő, „hisz oly sokáig nélkülözték a közösséget”.

Ez azokra a betegekre is érvényes, akik sosem mehetnek már haza. Az ő sérüléseik olyan súlyosak voltak, hogy mesterséges végbélkivezetést kellett alkalmazni, s így arra szorulnak, hogy hátralévő életüket modern orvosi intézmények közelében töltsék. Számukra alapították az Addisz-Abeba melletti hegyekben *Desta Mender* települést, a *Fistula-Hospital* zöldséges ágyásoktól és egy erdőcskétől körülvett fiókintézményét. Itt él az egyik csinos fehér házban Banju, egy 16 éves, életrevaló lány. 13 évesen hozzáadták egy ortodox paphoz, majd a terhesség és a szülés visszavonhatatlanul tönkretette az egészségét. Hét műtét áll mögötte, sosem lehet már gyereke, sántít, és kivezetett végbele van. Ennek ellenére Banju úgy sugárzik, mint egy boldog gyerek. „Most itt van a családom”, mondja, és a három másik fiatal nő, akikkel a közös hálószobán osztozik, egyetértően bólogat. „Soha életemben nem volt ilyen jó dolgom.” Catherine Hamlin valóban jól választotta meg a település nevét. *Desta Mender* ugyanis azt jelenti: Az öröm faluja.

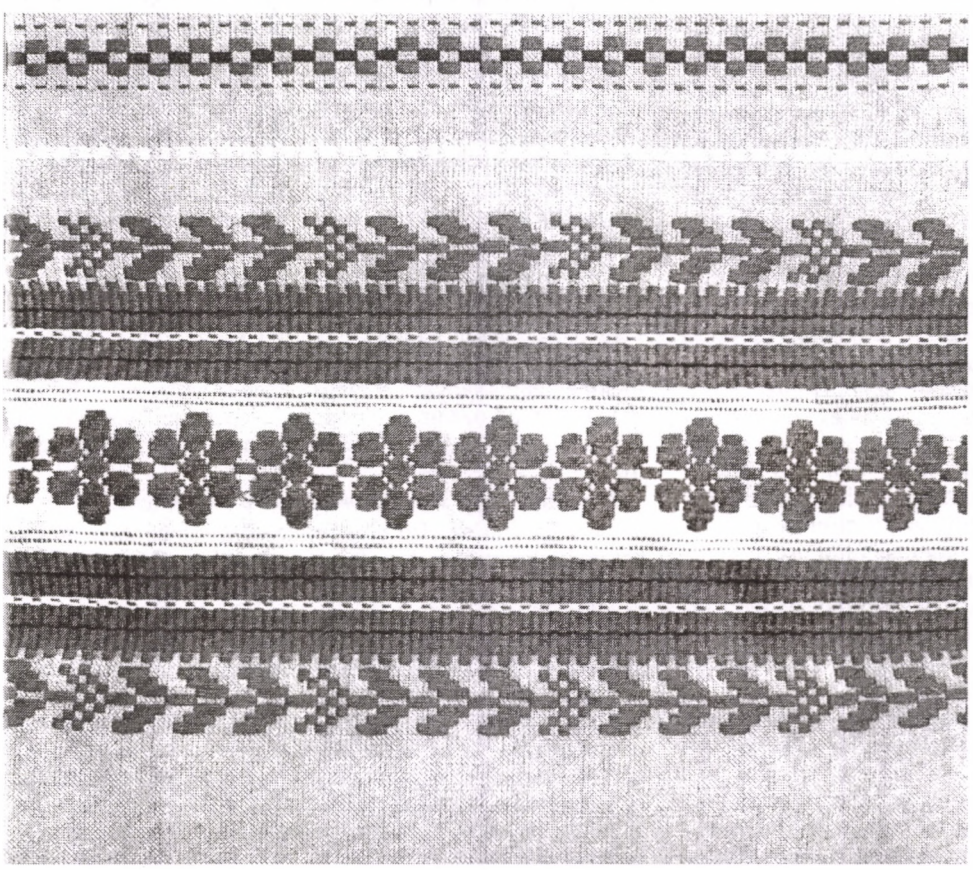

Forrás: Publik-Forum, 2005/13

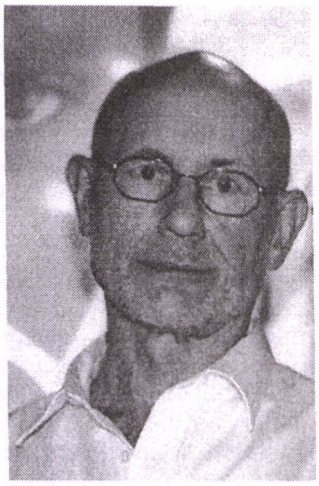

„Utamnak Mekkába kell vezetnie”

Rüdiger Nehberg harca a lányok nemi megcsonkítása ellen

Rüdiger Nehberg *67 éves, tanult szakmája szerint cukrász. Kalandorként és túlélő-művészként vált ismertté. A 70-es évek eleje óta látványos, és gyakran igen veszélyes magánakcióival gondoskodott arról, hogy az újságok címoldalára kerüljön, például azzal, hogy gyalog szelte át a Danakil-sivatagot, vagy 4000 kilométert evezett egyedül az Atlanti-óceánon egy fatörzsből kivájt kenuban. 1980 és 2000 között a brazíliai yanomamik népének fennmaradásáért harcolt, 2000 szeptemberében megalapította a Target nevű emberjogi szervezetet. Ma minden erejével a lányok nemi megcsonkítása ellen küzd. –* ***Gudrun Lux*** *beszélgetett vele.*

Nehberg úr, hogy jutott eszébe, hogy ezzel az üggyel kezdjen el foglalkozni?

Huszonöt évvel ezelőtt már hallottam egyszer a nők körülmetéléséről. Akkoriban az etióp sivatagban gyalogoltam, és megismertem egy érintett asszonyt. De azt gondoltam: Jó, ez így van, idegenként az ember nem tehet semmit. Két évvel ezelőtt azonban elolvastam A sivatag virága c. könyvet, amelyben Waris Dirie körülmetélt nőként meséli el történetét. Ekkor bizonyossá vált számomra: ez az én új témám. Sírtam, amikor a könyvet olvastam. Minden betűjét elhittem, és rájöttem, hogy egyetlen ember is változtathat a dolgokon, hiszen Waris Dirie is ezt tette azáltal, hogy könyvével a nyilvánosság elé lépett. Ő manapság az ENSZ rendkívüli megbízottja, s a világszervezet a női körülmetélést is az emberi jogok megsértése közé sorolta.

De hogyan akar Ön fehér emberként elérni valamit ezen a területen?

Rögtön támadt egy ötletem: Az iszlám útján kell megközelíteni a dolgot. Hogy lehet nőket körülmetélni, amputálni, megnyomorítani – és ezt ráadásul a Koránnal megalapozni, noha nincs is benne a Koránban!? Vagy tisztességes a vallás, vagy nem tisztességes; ezt akartam megtudni. Találkoztam a németországi muszlimok központi tanácsának elnökével, és megkérdeztem, vajon istenkáromlásnak és az iszlám diszkriminálásának lehet-e nyilvánítani a nők nemi megcsonkítását, mert ha igen, akkor egyetlen muszlim sem merészkedik többé arra, hogy körülmetéljen egy nőt. Az elnök jónak tartotta a gondolatot, és azon a véleményen volt, hogy aki ilyet tesz, egyáltalán nem nevezheti magát muszlimnak. Támogatást kínált nekem abban a formában, hogy mellém adott egy igen jó tolmácsot, aki ráadásul jogtudós is volt. Az ő kezdeményezésére eltekintettünk az istenkáromlás fogalmától, és inkább istenbitorlásról beszélünk, az istenkáromlás vádja ugyanis a legnagyobb sértések egyike a muszlimok szemében.

Tehát elméleti kiindulással kísérletezett?

Nem, nem csupán. Rögtön cselekedni is akartam. Gyorsan elmentem egy etiópiai szultánhoz. Tudtam, hogy népe, az afarok már csecsemőket is megcsonkítanak. Egyébként ő már tisztában volt azzal, hogy amit művelnek, őrültség és rossz hagyomány. Egyik lánya az USA-ban tanul. Azt mondta: „Adja ide a dokumentumát, rögtön aláírom.” Azt gondoltam: Aláírni bárki aláírhatja, nekünk cselekednünk kell. Olyan konferenciát javasoltam, amelyen törzsének – ez három és fél millió ember! – minden fontos politikusa és vezetője részt venne. A mintegy harminc klánból várt hatvan résztvevő helyett ezerkétszáz ember jött, mindenekelőtt kíváncsi asszonyok. Egy nappal el kellett halasztanunk a konferenciát, hogy megbirkózzunk ennyi ember ellátásának megszervezésével. Aztán két napig vitáztunk.

Ön sikeres lett: az afarok népe ma már nem csonkítja meg lányait. Nem volt ellenállás a női körülmetélés megszüntetésével szemben?

Tulajdonképpen egyetlen ellenvetésük volt: „A csiklót továbbra is ki akarjuk vágni.” Az afarok körében korábban szokásban volt a fáraói körülmetélés, vagyis az, amikor eltávolítják a csiklót, a nagy- és a kisajkakat, továbbá kikaparják a hüvely egy részét, majd tövisekkel „összevarrják” a hüvelyt, a tövisek pedig gennyesedés útján távoznak később. A nők azt mondták: „Hagyjátok, hadd vágják ki nyugodtan a csiklót, szívesen feláldozzuk; fő, hogy megszűnjön a brutalitás, az, ami a legrettenetesebb.” De amikor aztán erős egészségügyi érvekkel álltunk elő, nevezetesen hogy a körülmetélés terjeszti az AIDS-et, száz százalékos döntés született a körülmetélés teljes megszüntetéséről. Az asszonyok ujjongtak!

A megszüntetésről szóló törvényt dokumentálták és aláírták. Mi történik, ha valaki vét a törvény ellen?

Feljelentési kötelezettség van érvényben azok ellen, akik továbbra is végeznek körülmetélést. A büntetés még nincs rögzítve, de még ez év során megtörténik majd. A kérdés az, hány tevét kell fizetni akkor, ha mégis megtörténik a megcsonkítás. A tevék ugyanis fontosabbak, mint a lányok. Ha valakinek tíz tevét kell fizetnie, akkor ez érzékenyen érinti.

Hogyan vett részt Ön a vitában?

Nem folyhattam bele túl élénken, nehogy mindent jobban tudó hitetlennek tűnjek...

... pedig Ön tényleg az?!

Igen, sokszor megkérdezték: „Tulajdonképpen minek jössz ide hozzánk, hiszen voltaképp semmi közöd a dologhoz?” Azt feleltem: „Az ilyesmihez mindenkinek köze van. Nem lehet büszke magára az a hagyomány, amelyik nem őrizte meg magában az erőt annak felismeréséhez, hogy valami káros számára, és aztán azt meg is szüntesse.” Az egyik afar kétszer is megmentette az életemet, azóta az iszlám lekötelezettjének érzem magam, és az iszlám barátja vagyok.

Be kell avatkoznom, mivel szemtanúvá váltam. Az emberi jogok és a természetvédelem nem ismerhet határokat. Hiszen ENSZ-törvény...

De nem túlságosan nyugati elképzelés-e az emberi jogokról az, amit ráerőltetünk a világra?

Igen, az. De szeretne-e Ön ott élni, és szeretné-e, ha körülmetélnék a lányát? Vagy pedig örülne, ha jönne valaki, és megmentené a lányát? A megszüntetési határozat utáni reggelen odajött hozzám egy asszony, aki az éjjel kislányt szült, és azt mondta: „Ez az első lány, akit nem fognak körülmetélni.”

Jelen volt Ön is valamikor egy körülmetélésen?

Igen. Ez volt az első olyan pillanat az életemben, amikor azt gondoltam: „Most gyilkos lesz belőlem. Ezeket itt mind agyonverem!” Ma gyilkosnak tűnök önmagam szemében, mivel nem tettem meg, és megengedtem ezt a körülmetélést. De választanunk kellett: Ha beavatkozunk, és mindenkit összeverünk, akkor megcsinálják holnap, mi pedig börtönbe kerülünk. Nem segítünk az ügynek, ki kell bírnunk. Emlékszem arra a kislányra, aki reménnyel telve ült ott, hiszen azt mondták neki: „Ez a legremekebb nap az életedben, ezután már nő leszel.” Teleehette magát, új ruhát kapott ajándékba. Aztán jöttek a felnőttek, lefektették a földre, és... Ez a lány soha többé nem fog tudni bízni senkiben... És aztán az az ordítás...

Mit gondol Ön, maguk a nők mindig negatívnak érzik a megcsonkítást?

A fájdalmat biztosan, de ha túlélik, akkor a hagyományos felfogás szempontjából teljes értékű nőnek érzik magukat. Hiszen nem ismernek mást, és gyakran hamis elképzeléseik vannak. Törzsi szóbeszéd például, hogy a körülmetéletlen nők hűtlenek, nagy szeméremajkaik a térdükig nőnek, vagy a csiklójuk lándzsává válik, és átdöfi a férjük nemi szervét. Az sem tudatos a nőkben, hogy sok panaszuk és fájdalmuk a körülmetélésre vezethető vissza.

Mit gondol, a férfiak tudatában vannak annak, milyen fájdalmakat okoznak ezzel a nőknek?

Magán a megcsonkításon rendszerint nem vesznek részt a férfiak, és úgy gondolják, ez normális dolog. Tulajdonképpen ez a szomorú: sem a nők, sem a férfiak nem tudják, hogy ez természetellenes, hogy a világon a legtöbb helyen nem csinálják, hogy nincs benne a Koránban. Az sem világos számukra, mennyi életerőt és örömöt veszítenek.

Nem rejlik-e benne az Ön beavatkozásában az a veszély, hogy később dacból ismét végezni fognak körülmetélést? Hogy azt gondolják: Megint idejöttek a fehérek, és megmondták nekünk, merre hány lépés?

Igen, a veszély fennáll. Ezért kell, hogy olyan barátaink legyenek, akikben teljesen megbízunk. Ebben az esetben én csak az ötletadó voltam, és összeszedtem Németországban a pénzt a sivatagi konferenciára. Egy évek óta Németországban élő afar terjesztette elő ügyünket. Korábban ő bonyolította le a telefonbeszélgetéseket is. Az ötlet tehát látszólag tőle származott. Fontos volt azonban élettársam, Anette Weber közreműködése; előtte egészen másként nyíltak meg a nők, mint előttem.

Hogyan tovább, miután Ön elérte, hogy Etiópia egyik nagy népe megszüntette a nők nemi megcsonkítását?

Utamnak Mekkába kell vezetnie. Mekka az iszlám szíve, és ha ott kihirdetik, hogy a nemi megcsonkítás istenbitorlás, akkor meg fog szűnni.

Miért járt ön nem régiben Egyiptomban?

Kairó az iszlám intellektuális központja, és ezért fontos lépés a Mekkába vezető úton. A német követség támogatásával írtam Egyiptom vallásügyi miniszterének, és általa eljutottam a legfőbb muftihoz. Ő is a mi oldalunkon áll. Ez hihetetlenül fontos, mert gyakorlatilag ő az iszlám „pápája”. Most Mubarak elnök feleségét szeretném megnyerni arra, hogy együtt működjék velünk. Neki nagy befolyása lesz az újból létrehozott Afrikai Unióra, amely a nők jogait is zászlajára írta. Ezenkívül találkoztam már Waris Dirie-vel, és együtt fogok dolgozni Karlheinz Böhmmel [vö. ÉV, 2004. augusztus], akinek Etiópiában neve van. Filmet készítünk az Afrikai Unióról, valamint egy ZDF-riportot, amelyet nemzetközi adókon szeretnék sugároztatni, hogy minden muszlim beszéljen a témáról. Így már elő lesz készítve a terep ahhoz, hogy Mekkával beszéljek, hiszen tudom, hogy a mekkai szaúdi arabokat lesz a legnehezebb meggyőzni.

De nemcsak muszlimok végeznek Afrikában ilyen körülmetélést, hanem keresztények is...

Igen, de a legnagyobb részt a muszlimok teszik ki. Azonkívül félek, hogy ha a kis százalékot kitevő keresztényekkel kezdjük, akkor a többség azt mondja: „Csak nem fogjuk utánozni, amit a keresztények csinálnak?!”

Akar és tud-e segíteni azokon a nőkön, akiket már megcsonkítottak?

Ezt persze nem tudom megcsinálni világszerte, de továbbra is szeretném támogatni az afarokat. Meg kell jutalmazni ezt a népet azért, hogy elsőként vették föl törzsi törvényükbe a nemi megcsonkítás megszüntetését. A Target segítségével mozgó egészségügyi állomást fogunk Etiópiába küldeni, hogy „megnyissák” a körülmetélt és bevarrt nőket, vagyis megoperálják őket oly módon, hogy ismét a körülmetélés okozta fájdalmak nélkül tudjanak menstruálni, vizelni, nemi életet élni és szülni. Egy törzsi vezető kíséri majd a kocsit, és szavatolja a nőgyógyásznő és az ápolónők biztonságát.

Forrás: Publik-Forum, 2002/20

Rüdiger Nehberggel a Publik-Forum címén lehet kapcsolatba lépni: Redaktion@Publik-Forum.de

További információk: www.csi-schweiz.ch

Jézus Krisztus és a szegények

Jon Sobrino elítélése

Mi különbözteti meg *Jon Sobrino* felszabadítási teológust azoktól a római teológusoktól, akik elítélik a munkásságát? A vatikáni bíráktól eltérően Sobrino sokszor kockáztatta már életét a hitéért. A vékony, törékenynek tűnő, baszk származású jezsuita évtizedek óta halálos fenyegetések közepette műveli a teológiát a közép-amerikai El Salvadorban.

Rómának morbid érzéke van a jelképek iránt: Azt a *Notificatiót* (Közlemény), amely viszonylag „enyhe” formában ítéli el a most 68 éves felszabadítási teológust, március 12-én tették közzé – pontosan az ugyancsak jezsuita *Rutilio Grande*, az El Salvador-i szegények papja meggyilkolásának 30. évfordulóján. „Aguilares faluban, meggyilkolt barátom, Rutilio Grande koporsójánál virrasztva tértem meg a szegények egyházához”, vallotta meg később *Oscar Romero* érsek, akit 1980. március 24-én az oltárnál lőttek le a szélsőjobboldali tettesek.

Róma cserbenhagyta Romero érseket. Róma később cserbenhagyta a San Salvador-i jezsuita közösséget is. A hadsereg 1989 novemberében meggyilkolta a kilenc jezsuita felszabadítási teológust és két házvezetőnőjüket. Egyedül Jon Sobrino maradt életben – mivel éppen előadókörúton volt.

Most Sobrino teológiájának „néhány aspektusát” ítélik el. A *William Levada* bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa, *Joseph Ratzinger* hivatali utódja által aláírt dokumentum azzal vádolja meg Jon Sobrinót, hogy meghamisítja Jézus alakját, mégpedig azáltal, hogy „nem képviseli korlátlanul, hogy a történeti Jézusnak isteni öntudata volt”. Róma voltaképpen azzal vádolja meg a jezsuita teológust, hogy a régi tévtan, a *monofizitizmus* rabja lett, vagyis egyoldalúan Jézus emberségét emeli ki, és elsikkasztja istenségét.

Jon Sobrino úgy látja, hogy Jézus Krisztus „a szegények szenvedéseiben van megfeszítve”, és alighanem minden más latin-amerikai teológusnál erőteljesebben dolgozott ki egy olyan krisztológiát, amely a kirekesztettek szemszögéből értelmezi Jézus Krisztust.

A Vatikán már 2001-ben számon kérte Sobrino két művét: az 1991-es Jesuchristo Liberador-t (Jézus Krisztus, a felszabadító) és az 1999-es La fe en Jesuchristo-t (A Jézus Krisztusba vetett hit). E két művében rendtársai meggyilkolását dolgozta fel teológiailag a szerző. A Sobrino elleni eljárást a Hittani Kongregáció akkori vezetője, Ratzinger bíboros indította meg. Most, immár XVI. Benedek pápaként ő erősítette meg a Levada bíboros által aláírt elítélő dokumentumot. Májusi brazíliai útja előtt a pápa világos jelet adott a brazil püspöki kar számára: a szegények szemszögéből gondolkodni Istenről – nem kívánatos dolog.

Forrás: Publik-Forum, 2007/6

Tanít a patak

2006 nyarán egy hetet töltöttünk a Börzsönyben. Minden nap egyéni imádságot is végeztünk. Én egy patak mellett töltöttem el naponta közel egy órát. Érdekes felismerésekre jutottam. Az élet törvényei mindenhol és minden szinten egyformák. Mit tanultam a pataktól? Íme.

1. A patak öntisztuló

Minél messzebbre jut, annál inkább megtisztul. Elhagyja, lerakja a szennyeződéseit.

A mi emberi életünk ugyanilyen. Ahogy múlnak az évek, úgy kell tisztulni, egyszerűsödni. Aki messzire jut, az megtisztul. Messzire kell jutni szellemben-lélekben, nemcsak életkorban. A Mindenható úgy alkotott meg bennünket, hogy megtisztulhatunk. Aki erre képtelen, abban magában van a hiba.

2. A pataknak meghatározott útja van

Nem összevissza folyik, szeszélyeinek megfelelően, hanem a mederben. Partok közé szorítottan. A part nagy részét ő építi saját magának.

Életünk lényeges része, hogy ne összevissza életet éljünk, hanem célirányosat. Ösztöneink parttalanok, szeszélyeink ugyanígy. Partok közé szorítva lényegeset változik életünk. A part gátol, de megóv a szétfolyástól. A part az irány lényeges része.

3. A patak éltet és életet ad

Élőhelye sok állatnak. Élteti vizével a szomjas állatokat, embereket. Élteti a vízinövényeket, a partján lévő fákat.

Nincs magasztosabb célja életünknek, mint éltetni és életet adni. A szeretet tesz élővé. Ez éltet minket is, környezetünket is. A szeretet az életadás alapja. Akiből tudnak meríteni embertársai, aki segít élni, az valóságos életet él. Élni és életet adni csak az élő tud.

4. A pataknak ereje van

Lágy, de mégis kivájja a követ, a partot, a sziklát. Évszázadok alatt kanyonokat épít, formálja a tájat, amerre elhalad.

Emberi életünk célja is: formálni az életet, önmagunkat, környezetünket. Akinek ereje van, az képes erre. A kitartó szelíd erő jóval több, mint a gyors, nyers erő. Embert, szellemet, lelket formáló ereje az igaz, a szeretetre épülő életnek van.

5. A patak energiát ad

Képes turbinákat hajtani, elektromos áramot termelni. Régen gépeket hajtott, malmokat, fűrésztelepeket üzemeltetett.

Életünk fontos része az energikusság. Az erőtlen, gyenge embert elsodorja a legkisebb erő is. Mi „felülről” kapjuk az erőnket. Ezt tudjuk megsokszorozni, továbbadni. A szeretet-energiával telített ember a legnagyobb segítője korának, környezetének.

6. A patak táplálékot teremt, ad

Száraz földeket öntöz és tesz termővé. Biztosítja az élelmet, a termést.

Életünk feladata: táplálni a ránk bizottakat. Amit adunk, az legyen szellemileg igényes, lelkesítő, távlatokat adó, hogy mások is épüljenek általa. Aki nem tudja táplálni övéit (szellemi-lelki értelemben), az maga is visszafejlődik, elsorvad.

7. A patak szórakozást, felüdülést biztosít

Fürdünk benne. Tavakká gyűjtve lehet benne horgászni, vízi sportokat gyakorolni. A nagy melegben hűsít, felfrissít.

Aki másokat felüdít, maga is felüdül. Jó azzal együtt lenni, akiben van szellem, energia, derű. Aki magával sodor. Aki úgy szórakoztat, hogy közben nem idétlen, olcsón poénkodó, nem gúnyolódó. Akinek mosolyától, csendjétől, lényétől elbűvölődünk, akinek isszuk a szavait.

8. A patak táplálja a tavakat és a tengert

Biztosítja, hogy a tengerek, tavak ki ne száradjanak. Biztosítja, hogy a Föld egyensúlya megmaradjon.

Most a mi feladatunk biztosítani a Föld egyensúlyát. A mi feladatunk, hogy ne kiszáradt, elszáradt életű emberek legyünk. Élő vizet adni a világnak, amit felülről kapunk, magasztos feladat. A Lelket birtoklók lesznek azok, akik egyensúlyban tartják a Földet.

9. A patak közelsége lelki békét ad

Csobogása zaj, de mégsem idegesítő, hanem nyugtató. Hangja, csobogása megszünteti a feszültséget, új energiát ad, és harmóniát. Tavaly a dübörgő, zúgó, megáradt patak mellett ültem, mégsem volt idegesítő.

Boldog az, akinek lényéből béke sugárzik. Aki képes megnyugtatni a kedélyeket, aki le tudja csillapítani a dühöngőket. Nem azért születtünk, nem azért élünk, hogy idegesítsük egymást. Életünk célja a harmónia, a megbékélés, a konfliktusmegoldás. Aki így él, annak közelségét majd keresik embertársai.

10. A patak mélyből jövő, igazi kincs

A földalatti víztározók túlnyomását azzal csökkenti, hogy a felszínre bugyog, tör. A legértékesebb elem a víz, mert nélküle nem lenne élet a Földön.

Ami az ember szívéből, annak mélyéről jön, az nagy kincs. Amitől túlcsordul a szív, arról beszél a száj. Embertársaink szívéhez azok a gondolatok érnek el igazán, amelyek a szívben születnek. Ezek a gondolatok éltetnek, mert lényünk legmélyéről jönnek.

11. A patak a hegyek elmaradhatatlan tartozéka

Medrében levezeti az esőlét, az olvadó hólét. Általa a táj szépsége, értéke nagyban növekszik. Vízesésszerű zuhanásai a Föld legigézőbb alkotásai közé tartoznak.

Mindnyájunknak úgy kellene élnünk, hogy azzal értékesebb legyen a Föld. Bolygónk szépségét és értékét az ember adja, aki életével megigézi még a Teremtőt is, ha túlcsordul szívében a szeretet.

12. A patak kis forrásokból gyűlik össze

A patak nem egyszerre keletkezik, hanem kicsi források összességeként. Ahogy folyik lefelé, úgy lesz egyre nagyobb, egyre erősebb.

A mi emberi életünk önmagában kevés. Egymással összefogva, közösségben lehet nagyot alkotni. Minél többeket köt össze az önzetlen szeretet, barátság, annál nagyobb lesz az egység. Minél nagyobb az egység, annál erősebb a szövetség.

13. A patak vize soha nem lesz posványos, mert állandó mozgásban van

Végig élővíz marad, és ezt a mozgás biztosítja. Soha nem áll meg, mindig aktív. A mozgás tartja életben.

Aki nem mozog, az eltunyul. Aki nem tanul, az elbutul. Akit nem mozgat cél, az ellustul. A mi életünk eleme is a mozgás. Legyen mozgásban a szellemünk, legyen aktív a lelkünk. Akinek elvei a cselekvésben mutatkoznak meg, az soha nem lesz állóvíz. A posványos víz használhatatlan. Az eltunyult életre nem lehet építeni. Aki mozgásban van a Lélek által, annak bőséges élete lesz.

Vincze József

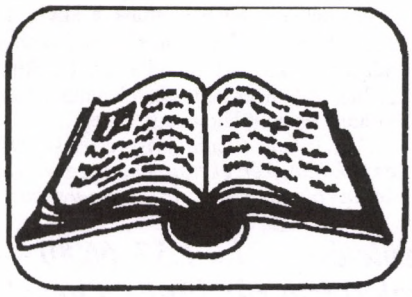

BIBLIA

Az júniusi elmélkedéseket Kőszeginé Rihmer Melinda (Pécs), a júliusiakat a móri testvérek (sorrendben Ruff Ferenc, Pisch Éva, Virág Péter, Vargáné Pisch Erika, Bitterné Altmár Gyöngyi) készítették.

Június 3. — Szentháromság ünnepe — Jn 16,12–15 — „…az igazság Lelke elvezet titeket a teljes igazságra”

„Minden, ami Atyámé, enyém.” „A Lélek az enyémből kapja, amit kijelent nektek.”

Dadog az Isten! Próbálja emberi szavakkal elmondani azt az egységet, amelyre nincs kifejezésünk az emberi nyelvben, tapasztalatunk róla még kevésbé. Még a legcsodálatosabb házasság is csak közelíti azt az eggyé válást, amely a Szentháromságos Isten állandó létformája.

Ötévenkénti érettségi találkozós tapasztalatom, hogy semmilyen szakmai siker, társadalmi szerepvállalás, anyagi és fizikai jólét nem teszi boldoggá, kiegyensúlyozottá és megelégedetté az embereket, ha nincs mellette harmonikus párkapcsolat, családi élet.

Ebből következően óriási biztonság és boldogság uralkodhat az isteni világban! Nem tudom, mi hogyan leszünk részesei ennek, ha odakerülünk, ahol „sok hely van”, s ahol már „helyet készített” nekünk barátunk, Jézus, de kíváncsian és reménykedve várom eljutásomat ebbe a számomra ismeretlen egységbe.

Az Igazság Lelke majd kinyilatkoztatja nekünk azt a sok mondanivalót, amihez Jézus idejében még nem voltunk elég erősek – ígéri az Ige.

Azt gondolom, kinek-kinek változik, jó esetben fejlődik az érzékenysége arra, hogy „mit bír el” az isteni üzenetből. Jó lenne minél többet felfogni – minket boldogságra teremtő – Atyánk szavaiból, mert bizony nem jó felé halad ez a világ! Mindannyiunk felelőssége, hogy belső szobánkban csendet teremtve egyre jobban ráhangolódjunk a folyamatos „isteni adás”-ra, s akár a prófétai szó és tett nem nagyon kellemes küldetését is vállalva próbáljuk kicsit emberibbé és istenibbé tenni világunkat, leginkább közvetlen környezetünket!

Hiszem, hogy ha minden igaz hívő körül – csak hangyányit, de folyamatosan növekvő – „békességszigetek” lennének, akkor ezek az Istenre és egymásra figyelő kicsiny közösségek előbb-utóbb behálóznák a világot, amelynek ez az egyetlen esélye a túlélésre. De ebben az esetben nemcsak a létben maradás valósulhatna meg, hanem az Atyánk által nekünk tervezett, mindenki számára elérhető, boldog, harmonikus élet lehetősége is!

Június 10. — Úrnapja — Lk 9,11b–17 — „Ti adjatok nekik enni!”

Sokan, sokféleképpen képzelték már el a kenyérszaporítás eseményét. Láttunk égre emelt szemekkel imádkozó Jézust, akinek fohászára egy csapásra csordultig lett kenyérrel minden kosár. (Minek volt ott ilyen rengeteg kosár?) Volt olyan filmrendező, aki úgy ábrázolta a történetet, hogy ahogyan osztották a tanítványok az ételt, úgy szembesültek mindig azzal, hogy az utolsót adják, és mégsem fogyott el. (Akkor hogyan lett maradék is?) A számtalan elgondolás között van olyan is, amely úgy véli, hogy Jézus imája voltaképpen a szíveket nyitotta meg, s az ajándékozó kisfiú láttán mindenki elővette és megosztotta a saját kis elemózsiáját, ami így mindenkinek bőven elég lett. (Három napi hideg élelemmel mentek Jézust hallgatni?) És egyáltalán, hogyan került oda ötezer ember az akkori közlekedési viszonyok mellett, és hogyan lehetett mikrofon nélkül is hallhatóan szólni hozzájuk?

Nem tudom, nem értem, de talán nem is fontos, hogy értsük a csodát. Sem az akkorit, sem a mostaniakat. A fontos az, hogy nekünk mi dolgunk, ha Jézus küldetésében járunk. Hogyan tud Jézus rajtunk keresztül hatni a szeretet erejével a világra?

„Ti adjatok nekik enni!” Attól tartok, ez a felszólítás mindannyiunknak szól! Nemcsak a csúnya multinacionális cégeknek, a milliomosoknak, a hatalmukat őrizgető politikusoknak. Félő, hogy nekik nemigen van fülük a világ nyomorának a meghallására. Jézus szava ma is – napi 24000 éhen haló testvérünk kiáltásával – elementáris erővel hangzik felénk. Felénk, akik szeretjük bebiztosítani nemcsak a mai napot, hanem a holnapit is, nemcsak a mienket, hanem a gyerekekét is, akik ha adunk is, inkább csak a feleslegesből stb. Hányan sikoltják ma is a bibliai béna szavával: „Nincs emberem” – aki segítene rajtam.

Aki ma nem lát szükséget a földgolyón, az vak. Aki nem tudja, hogyan lehet segítséget eljuttatni olyan területekre, ahol a kisbaba éhen hal anyja elapadt emlőjén, az tudakozódjon, mert számtalan lehetősége van az ínséget szenvedőkön való anyagi segítésnek. Saját környezetünkben is egyre gyakrabban találhatunk olyanokat, akiknek a mindennapi is gondot okoz. Legalább ilyen fontos lenne, hogy felemeljük szavunkat az igazságtalan, kizsákmányoló struktúrák ellen, amelyek újratermelik a nyomort. Akármilyen reménytelen küzdelemnek tűnik, Isten erejét és bölcsességét magunkba szíva, s minden jóakaratú emberrel összefogva semmi sem lehetetlen.

S mivel nemcsak kenyérrel él az ember, legalább ilyen fontos, hogy „mi adjunk enni” lelki eledelt is. Vigaszt, reményt, bátorítást, ölelést, útmutatást, mikor mire van szükség! Hát bizony, az Istenbe kapaszkodó ember manapság sem unatkozhat!

Június 17. — Évközi 11. vasárnap — Lk 7,36–8,3 — „Bocsánatot nyertek bűneid… Menj békével!”

A bűnös asszony elmegy a farizeus házába, s illatos olajjal és könnyeivel keni meg Jézus lábát, s hajával törli szárazra.

A farizeusok nemigen hívogatták Jézust. S ha igen, miért? Valóban kíváncsiak voltak üzenetére? Vagy „menő” volt egy híres prófétát vendégül látni? Vagy ellenőrizni akarták, hogy a zsidó hitnek megfelelő tartalmakat hirdet-e Jézus? Nem tudjuk. Az azonban biztos, hogy ez a farizeus nem bánt vele vendéghez illően: nem mosta meg úttól poros lábát, nem üdvözölte baráti csókkal bejövetelekor, s nem kente meg fejét olajjal. Ugyanakkor a bűnös asszonyt nem kergettette el a szolgáival. Csak úgy besétálhatott egy úri házba. Talán kíváncsiak voltak, hogy mit tesz Jézus? Elzavarja-e, felismeri-e, hogy parázna asszonnyal van dolga, akinek szolgálatait igénybe vették ugyan a férfiak, de nyilvánosan nem illett vele társalogni? (Bár kibontott hosszú hajával – az akkori korban – nem sok kétséget hagyhatott mesterségét illetően.)

És Jézus elfogadta a meghívást. Nem mondta, hogy „meszelt sírokhoz nem térek be. Nem akarom, hogy egy kalap alá vegyenek vele. Előbb változzon meg, aztán majd beszélgethetünk”. Elment, mert hívták, s remélte, hogy valamilyen formában el tudja mondani személyre szóló üzenetét.

Igen aktuális Jézusnak ez a viselkedése. Fanyalgásaink, előítéleteink ugyanis sokszor bénítóan hatnak prófétai küldetésünkre. „Velük” nem megyünk együtt a polgári engedetlenségi alkalmakon, „amazokkal” nem fogalmazunk együtt levelet, „nekik” úgy sem érdemes monda-

ni semmit stb. Ez még nem lenne feltétlenül baj, de a vége sajnos többnyire az, hogy a nagy elhatárolódás közepette nemigen teszünk semmit.

S a bűnös asszony, akinek sokat bocsát meg az Isten? Mi indíthatta erre a látványos tettre? Hallotta Jézust már korábban is, szavai elértek szívéhez, megbánta eddigi életét, s más úton kezdett járni? Olyannyira, hogy még az őt mélyen elítélő, szupervallásos farizeus házába is be mert menni?

Jézus nagyon megdicséri hitét, s abból fakadó szeretet-cselekedeteit. Példaként állítja a ház ura elé. Újra láthatjuk az élő hit és a tettek elválaszthatatlanságát.

Jaj nekünk, ha helyettünk a kövek beszélnek! S jaj nekünk, ha ama utolsó számadáskor Jézus azt mondja majd nekünk: „Éhes voltam, és nem adtatok ennem, beteg voltam, és nem látogattatok meg…”

Adj, Uram, tisztánlátást, erőt, kitartást és sok humorérzéket a nehézségeken való könnyebb átlépéshez, az Úton járáshoz!

Június 24. — Évközi 12. vasárnap — Keresztelő Szt. János születése — Lk 1,57–66.80 — „…ezeket a szavakat írta rá: János a neve”

Keresztelő János csodálatos foganása, apjának, Zakariásnak sok hónapos némasága, névválasztása, majd ajkának hatalmas dicsőítésben való megnyílása örömteli döbbenettel töltötte el Erzsébeték környezetét.

Zakariásnak mond valamit az Isten, de ő nem hiszi. Nagyon magamra ismerek ebben a magatartásban. Én is sokszor próbálom meggyőzni Atyámat, hogy amit sugall, az nem egészen jó, nem időszerű, nem fogja meghozni a várt eredményt stb. S hiába bizonyosodott be már számtalan esetben, hogy Neki volt igaza, újra és újra okosabb akarok lenni nála.

Zakariást Isten némasággal sújtotta hitetlenségéért. Valószínűleg ilyenkor nekem is az lenne jó, ha hosszabb csendbe burkolóznék, hogy minél tisztábban halljam a Hangot. S akkor talán én is olyan határozottan tudnék kiállni a nekem szóló üzenet mellett, mint tette Zakariás, amikor nevet kellett adnia Jánosnak. Isten nem vitatéma! Akkor sem, ha a környezet merőben mást vél jónak! Így lesz, mert Isten utasítására így döntöttem, s ettől nem téríthet el senki és semmi!

Erzsébet és Zakariás talpraesett, klassz embert nevelt Jánosból. A pusztában élő, tanítványokat vezető, a zsidóság vallásos vezetőit is kioktató Keresztelő nem volt apuci-anyuci elkényeztetett késői fiacskája. Látta a jót, s nehézségek árán is ragaszkodott hozzá!

Uram! Egyre nehezebb elkülöníteni a búzát a konkolytól, s számos körülmény nehezíti a jó melletti, megalkuvásmentes elkötelezettséget is. Pedig jó lenne, ha megbízható, kitartó embereid lehetnénk! A biztosan Tőled jövő gondolatok mellett örök életre elkötelezettek, a kétségesek esetén nyitott szívű, érdeklődő, Rád, a testvérekre és felebarátokra figyelő, változtatni is képes tanítványok.

Igaz sajnos az is, hogy gyermekeink Benned gyökerező nevelése is bonyolultabb az időhiány, valamint a média, a kortárscsoport és többnyire, sajnos, az iskola ellenkező hatásai miatt. Adj, Uram, bölcsességet, hogy legalább a lényeget át tudjuk adni nekik: csak Beléd kapaszkodva és a szeretet törvényeit betartva lehet tartósan boldogan élni!

Július 1. — Évközi 13. vasárnap — Lk 9,51–62 — Hogyan (ne) legyünk logisztikusok?

Jézus Jeruzsálembe készül. Bizonyára sejti, hogy ott veszélyek leselkednek rá, s mégis elindul ezen az úton. – *Vállalom-e küldetésemet, kitartok-e egy jó ügy, felismert hivatásom mellett, ha ez konfliktusokkal, veszélyekkel jár? A kockázat vállalásában meddig merek elmenni?*

Mielőtt elindul, követeket küld, hogy előkészítsék az útját, megszervezzék a szállást, az étkezést, hírét vigyék érkezésének. Mivel nem magányos utazó, maga és kísérete elszállásolása, étkeztetése külön szervezőmunkát igényel. (Így van ez ma is, ha tábort, zarándoklatot, lelkigyakorlatot vagy egyéb közösségi rendezvényt szervezünk.) Jézus előrelátó. Tervszerűen teszi a dolgát. Nem aprózza el magát, hanem megosztja a feladatokat barátaival. Megbízik bennük, hogy ezt a fontos szervezőmunkát ők is jól el fogják végezni. Nem pontosan úgy, ahogy megbízójuk tenné, de azért jól. – *Mennyi ajándékba kapott időt pocsékolok el amiatt, hogy a rögtönzések eluralják az életem? Terveimhez mereven ragaszkodom-e? Megosztom-e a munkát, a feladatot az enyéimmel?*

A követek elindultak, hogy szállást készítsenek. Oda mentek, ahova küldték őket, és azt tették, amivel megbízták őket. Nem kértek látványosabb feladatot, és nem morogtak, hogy miért pont Szamáriában kell szállást keresniük (pedig feltehetően nem rajongtak a szamaritánusokért). – *Hogy állok az alázattal, amikor nem osztom, hanem kapom a feladatot? Az Úr rendelte helyemen vagyok? Nem feledem-e, hogy neki szolgálok? Azt végzem-e, amit Ő szabott ki?*

A szamaritánusok nem adnak szállást Jézusnak, mert Jeruzsálembe készül. Talán tiltja a vallásuk, talán múltbeli sérelmek miatt, esetleg mindkét okból zárkóznak el. – *Nálam kap szállást? Kikkel szemben kérek felmentést a felebaráti szeretet alól? Miért?*

A derék apostolok felháborodtak, hogy a szamaritánusok nem fogadták be a Mestert. – *Vajon lobogok-e még annyira Jézusért, hogy képes vagyok felháborodni, ha őt elutasítják? Tudom-e uralni az indulataimat? Tisztító-e a bennem lobogó (pislákoló) tűz, vagy emésztő? Illés próféta mégoly szent haragja, vagy Jézus szelídsége a jellemzőbb a lelkivilágomra?*

Július 8. — Évközi 14. vasárnap — Lk 10,1–12.17–20 — A 72 tanítvány elküldése

Az Úr Jézus kiválasztott tanítványai közül hetvenkettőt, akiknek hitét erősnek ítélte. Olyanokat választott, akikben megbízott, hiszen előfutárul küldte őket oda, ahova aztán ő is menni szándékozott. Azokban a városokban még nem ismerték őt, talán éppen csak hallottak róla. Ha a tanítványok szégyent vallottak volna, később már őt sem ismerték volna el arra jártában. Tehát nagy volt a tét.

Az Úr bizonyára nem „lesz, ami lesz” alapon választott közülük, tudta, kiben mi lakozik. De vajon a kiválasztottak is tudták-e, hogy képesek lesznek a rájuk bízott feladat becsületes elvégzésére? Vagy megerősítette őket az a tudat, hogy ha Tanítójuk méltónak találta őket bizalmára, akkor kicsik ők ahhoz, hogy megcáfolják az ő véleményét. Vajon volt-e, aki visszautasította őt, hogy „Uram, én nem vagyok alkalmas, küldj helyettem valaki mást”? Voltak kételyeik? Hiszen még az apostolok sem voltak mind biztosak abban, ki is ő pontosan, és mit is akar valójában. Hát hogyan képviseljék őt így az emberek előtt? Talán elég volt, hogy az általuk addig megismert igazságról tegyenek tanúságot hitelesen?

Elküldte őket minden nélkül, segítségül csupán társukat adva nekik, és nem utolsósorban a Gondviselést. Milyen nagy ráhagyatkozás és mély bizalom kellett akkor a tanítványok részéről, hogy ők mégis kivétel nélkül és meg nem futamodva elindultak, és végigvitték, amivel megbízták őket!

Pedig bizonyára nem fogadták őket mindenütt tárt karokkal és nyitott lélekkel. Hisz Jézus is felkészítette őket arra, hogy lesznek helyek, ahonnan eljövet tanácsos még a port is lerázniuk, amely a lábukra tapadt. De a hírt, hogy közel van Isten országa, még itt is tudomására kellett hozniuk az embereknek. Ezután már rajtuk állt, mit kezdenek, vagy nem kezdenek ezzel a tudással. Lehetett olyan város, ahonnan valóban így kellett eljönniük? És vajon volt-e, ahol utólag elgondolkodtak szavaikon?

A tanítványok nagy örömmel eltelve tértek vissza Jézushoz. Megtapasztalhatták nevének erejét, láthatták a nép között az ő hatására végbement testi-lelki gyógyulást. Beigazolódott minden, amiben addig hittek és reméltek. És mindennek tevékeny részesei lehettek. Nem általuk, de rajtuk keresztül nyilvánult meg az Úristen hatalma. Szája és karjai voltak ott, ahol az embereknek fülük volt a hallásra, szemük a látásra, nyitottságuk az igazság befogadására.

Július 15. — Évközi 15. vasárnap — Lk 10,25–37 — Rosszért jóval fizet

Azzal kezdődött, hogy egy törvénytudó felállt, és odalépett Jézushoz, hogy próbára tegye.

Milyen lehetett Jézusnak állandóan ebben a légkörben élni? Mindenhol a nyomában voltak a nyomorultak, és mindenki a saját nyomorúságára követelte a megoldást, még imádkozni sem hagyták – és még ez a rosszindulat is! A besúgók állandóan keresték, hogy hol köthetnek bele, mi miatt jelenthetik fel. Indokot kerestek, mert elhatározták, hogy vesztére törnek, tehát keresni kellett valamilyen mondvacsinált okot. Nagyító alá tették minden mondatát. Csapdát készítettek neki, olyan kérdésekkel, amelyekre nem lehet jól válaszolni: Szabad-e a császárnak adót fizetni? Mi lesz azzal, akinek hét házassága volt itt: a feltámadás után ki lesz a felesége? Ez vette körül Jézust, ilyen közegben kellett mozognia. (Nem szörnyű? Ilyen szándékkal hallgatni az élet Igéit, hogy hol lehet belekötni?!)

Erre a kötekedésre mégsem olyan a fogadj Isten, mint az adjon Isten. Jézus szelíden olyan válaszokat ad, hogy tátva marad a kérdező szemeszája. Jön ez a kötekedő, próbára tévő ember, aki csak magát akarja igazolni, de Jézus emberszámba veszi. Válaszol a kérdésére, foglalkozik a problémájával, és elmond egy csodálatos példázatot.

Erre csak Ő képes, és csak Ő tehet képessé rá minket is. Tőlünk ez tellene: amilyen az adjon Isten, olyan a fogadj Isten. Ahogy te, úgy én… (és még büszkék is lennénk magunkra).

Jézushoz bárhogyan közeledsz, benne ugyanazzal a szeretettel találkozol. Ez fegyverzi le a rosszindulatot. Válaszol, sőt sokkal többet is elmond, mint ami a szerencsétlen kérdés mögött van. Nem zavarja, hogy milyen indulattal kérdezték, hanem felhasználja a lehetőséget az evangélium hirdetésére.

Engedjük, hogy növekedjen bennünk Jézus, hogy ne lehessen olyan indulatokat előhozni belőlünk, mint amilyen indulattal esetleg hozzánk közelednek!

Július 22. — Évközi 16. vasárnap — Lk 10,38–42 — Mária és Márta

Jézus a tanítványokkal vendégeskedik Márta házában. Este van, hamarosan vacsoraidő. A tűzhelynél Márta kipirult arccal sürög-forog, ételt készít. A tűz már csak alig pislákol. Márta kissé bosszúsan feltekint, szemével Máriát keresi: „Hol ez a leány a tűzifával?!”

Sok itt az ember. A faluból is bejöttek néhányan. Jézus fáradtan, hátát a falnak támasztva ül, és halkan beszél. Lábánál, egy nyaláb rőzsén ül Mária, és egész lényével figyeli a Mester minden szavát. Mártát elönti a méreg, és méltatlankodó szavakat intéz Jézushoz.

Az Úr azonban így válaszol: „Márta, Márta, sok mindenre gondod van, és sok minden nyugtalanít, de csak egyre van szükség. Mária a jobbik részt választotta, nem is veszti el soha.”

Jézus szavainak olvasásakor mindig ráismerek magamban Mártára. Belesüppedtem a napi rutinba, ahol a fő hangsúly a „gondon” és a „nyugtalanságon” van. Imára vagy egy röpke elmélyülésre egy-egy fárasztó nap után már semmi energiám. Tele vagyok „gondokkal”, ami sok esetben szorongást, „nyugtalanságot” vált ki belőlem. Éppen ezért imáim is csapongóak, több bennük a kérés, mint a hálaadás. Csak hadarom a magamét.

Reggel: Mi vár rám aznap? Miben kell a munkahelyemen nagyon kitennem magamért? Mit kell elintéznem? Mihez kérem az Úristen áldását, segítségét?

Este: Milyen volt, mennyire sikerült a mai napom a reggel elképzelthez képest? Ha jól, rövid hálaima, mert már majdnem lecsukódik a szemem, és holnap ismét kemény napom lesz.

Tekinthetem mindennapi rohanásomat a mai világ tipikus melléktermékének? Mennyire vagyok felelős azért, hogy nőként őrlődöm egy multinacionális nagyvállalat estig tartó feladatai, a házimunka és a család elvárásai között? Próbálok mindezen kihívásoknak száz százalékig megfelelni, de valahogy sehogy sem sikerül. A munkahelyen visszaléptem a vezető pozícióból, de ennek ellenére továbbra is megtalálnak a komoly feladatok. Munkahelyváltás? Ugyan hová? Hiába néztem körül, mindenhol hasonló a taposómalom. Otthon maradni háziasszonyként, mivel csak egy szem gyermekkel áldott meg az ég, nem tudok. A világ rögtön megkiabálna, és talán ki nem mondva, de léhűtőnek titulálna. Az elmúlt időszak változásai miatt a család hosszú távon nem bírná el jelentős életminőség-romlás nélkül (és sajna, ebbe a férjem sem egyezne bele).

Gyönyörű szocialista családmodell, némi vadkapitalista beütéssel! Nesze neked, női emancipáció!

Családi elvárások? Igyekszem, igyekszem. A gyerekkel esténként gyakran leülünk tanulni, vagy kicsit beszélgetünk. Megvallom, többször idegesít, hogyha valamit nem ért, esetleg már huszadszor meséli ugyanazt, a feladatát pedig még mindig nem végezte el. Türelmetlen vagyok vele, és ezért utálom magamat! Másoknak sikerül ebben az ördögi körforgásban rendben lenni önmagukkal, a környezetükkel? Mit csinálok rosszul?

Jézus így imádkozott az apostolokért: „Nem azt kérem tőled, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól.”

Jézus saját példájával megtanított bennünket arra, hogy a világ gonoszsága, a körülményeink nem befolyásolják, nem befolyásolhatják boldogságunkat. Szeretni, megértőnek lenni, a jót akarni, a jóra törekedni mindenkinek életfeladata és valódi hivatása. A „mi a fontos” szemléletén kell változtatnunk! A „hogyant” mindenkinek magának kell kidolgoznia. Ezt a munkát Jézus nem tudja helyettünk elvégezni. Segítséget kapunk tőle bőven, csak…

Le kell raknunk a lába elé a rőzsénket, rá kell ülnünk, és figyelnünk kell végre egész lényünkkel a Mester szavát!

Július 29. — Évközi 17. vasárnap — Lk 11,1–13 — „Taníts meg minket imádkozni!”

Jézus „egyszer”, „valahol” imádkozott. Nem volt különleges az alkalom, csak olyan mindennapi. A tanítványok látták őt. Látták, hogy történik Valami. Talán nem hallották, mert csendben imádkozott, vagy messze voltak. Csak látták… Látták, ahogy imádkozik. Úgy imádkozott, mint még senki. Látták, hogy ez az ima más, nem az, amit gyerekkorukban tanultak, nem az, amit új igehirdetők mutattak, és nem is olyan, mint amit János tanított a tanítványainak. Jézus imája összekapcsolódás volt. Egyesülés. Összekapcsolta a mennyet a földdel, önmagát az Atyával. „A te akaratod az én akaratom – a te szeretted az én szeretetem – a te erőd az én erőm – a te fényed az én fényem.”

Ez a fény messzire sugárzik Jézusból, elindít, és magához vonz. Szeretet, Erő és Akarat. Az apostolok akarták Jézus imáját, akarták azt a szoros eggyé levést az Atyával, ami olyan varázslatosan vonzó. Azt hitték, hogy ha megtanulják a szavakat, elnyerik ezt a csodát… Ehhez nekik még idő kellett: sok vándorlás, sok tapasztalás, sok kérdés, sok válasz, keresztre feszítés, feltámadás és 50 nap. És a szavak mögött felismert mérhetetlen szeretet, amely összeköti az alkotót az alkotással. A lényeg, az eggyé levés.

Nem létezhetünk a mi Atyánk nélkül, meg kell szentelnünk a Nevét, hisz minden Őáltala lett. Az Ő országára vágyunk, az Ő kenyerére, az Ő bocsánatára, az Ő óvó védelmére, az Ő határtalan, személyre szóló szeretetére. Ha megtanulunk jól imádkozni, közel kerülünk az Atyához. Olyan közel kerülhetünk, mintha nem is külön lennénk. És ha tudunk így imádkozni, akkor mindenki látni fogja, hogy ott valami történik. Valami nagyon jó…

Jézus mindent elmondott és megtanított nekünk, amit tudnunk kell. A mi dolgunk az állhatatos kitartás, a szüntelen vágyakozás, a folyamatos „odagondolás”, a ráhagyatkozó, gyermeki szeretet.

És legyünk nagyravágyók! Ne kenyérért, halért, tojásért forduljunk Mennyei Atyánkhoz, hiszen Ő ennél mérhetetlenül nagyobb ajándékot tartogat számunkra: Szentlelkét!

TARTALOM

Tanulmány
Doris Weber: Isten szereti a klónt is 2–5
Joachim Bauer: Hogyan válunk azzá, amik vagyunk? 7–8
Kirsten Andrä – Andrea Teupke: Egoista-e az ember? 10–11
Turiák Ildikó: Assisi Szent Ferenc (III. rész) 12–19
Interjú
A méltóság oszthatatlan (Thomas Sören Hoffmann) 6–7
„A versengés megbetegít" (Joachim Bauer) 9–10
„Utamnak Mekkába kell vezetnie" (Rüdiger Nehberg) 26–27
Gyerekeknek Moha-mese
Babszem család 17–18
Könyvismertetés
Lénárd-Tímár-Szabó-Soós: Utak és útvesztők (Demeczky Jenő) ... 19–22
Lénárd-Tímár-Szabó-Soós: Utak és útvesztők (Bulányi György) 23
Harmadik világ
Angelika Gardiner: Senkinek sem kellenek 24–25
Jézus Krisztus és a szegények (Jon Sobrino elítélése) 27
Meditáció
Vincze József: Tanít a patak 28
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 29–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

TÁJÉKOZTATÁS

Tájékoztatjuk Olvasóinkat, hogy az „Érted vagyok" utóbbi számai már olvashatóak az interneten is:
www.ertedvagyok.hu

Reményik Sándor

A szőnyeg visszája

Kétségbe esem sokszor én is
A világon és magamon,
Gondolva, aki ilyet alkotott:
Őrülten alkotott s vakon.

De aztán balzsamként megenyhít
Egy drága Testvér halk szava,
Ki, míg itt járt, föld angyala volt,
S most már a mennynek angyala:

„A világ Isten szőtte szőnyeg,
Mi csak visszáját látjuk itt,
És néha – legszebb perceinkben –
A színéből is – valamit.

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII/3. (103.) szám
Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155
E-mail: gromon@freemail.hu)
Kovács László
Schanda Beáta
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

A címlap emblémáját Magyar Mihály, a rovat-emblémákat és a Moha-mesék illusztrációit Garay Dóra készítette.

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: www.ertedvagyok.hu
E-mail: ertedvagyok@is.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetőek, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: Z.HORV Reklámstúdió, Dejtár
Felelős vezető: Horváth Zoltán

ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó mire küldte a pénzt.

Előfizetési díj 2007-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 2000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 3500 Ft
Nyugaton előfizetve: 20 Euró

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII. évf. 4. szám
2007. augusztus
200,– Ft

Korunk parancsa, a mobilitás

Hol vagyunk otthon?

Tanulmány Assisi Szentjéről

Karolina nővér chilei missziója

Olvasók fóruma

Emlékezés Franz Jägerstätterre

Kötélhúzás a lengyel egyházban

Teológiai világfórum a neoliberalizmus ellen

Harc a vízért

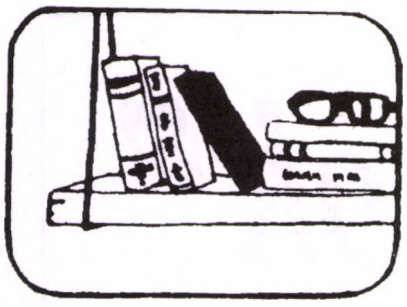

Fulbert Steffensky

A végtelen jelen

Korunk egyik parancsszava: mobilitás

A szavak bálvánnyá válhatnak. Kézen-közön, anélkül hogy valaki észrevenné, elveszítik egyszerű értelmüket. Sugalmazássá és paranccsá válnak, és az érvek helyébe lépnek. Ilyen szó lehet a rugalmasság, a fitness, az újdonság, a fiatalság, a szépség, a siker. Ezek a szavak nem azt jelentik, amit mondanak. Felszólítások és figyelmeztetések: Ha modern ember akarsz lenni és a kor magaslatán akarsz állni, akkor akadékoskodás nélkül ismerj el minket; akkor áldozz és szolgálj annak, amit mi megnevezünk; tedd azt végső értékeddé – tedd isteneddé: a sikert, a fiatalságot, a rugalmasságot! A nyelv, amelynek mégiscsak fel kellene tárnia a dolgokat, ily módon a hazugság leplévé válik. E hazug szavak közé tartozik a mobilitás (mozgékonyság) is? Olyan tartalmat jelöl ez a szó, amely elősegíti az ember humanitását, vagy olyant, amely károsítja?

Először a zsidó-keresztény hagyományra vetek pillantást, és megkérdezem, milyen szerepet játszik abban a mozgás. E hagyományban két alapirányultsággal találkozunk; egyrészt a jelen dicséretével, másrészt az új föld iránti vágyakozással. Az első formában a hívők a teremtést látják. Azt látják, ami már megvalósult és sikerült. Dicsőítik Istent a pompás lombozatú fákban, a nárciszban és a tulipánban, a rendkívül tehetséges csalogányban, a gólyában és a méhekben. Nem minden csak jövő, s az ember már most élvezheti a bort és a nemes lépes mézet. Már most látható, hogy az élet jó, és nem kell örökké „holnapi embernek” lenni. Itt-lét, helyben maradás, dicsőítés, már-otthon-lét, nyugalom – ezek az ismertetőjegyei és vágyai ennek a vallásnak.

Az istendicsőítő teremtés-vallásosság mellett ott van a megváltás utáni vágyakozás. Az útra kelés és a mozgékonyság inkább számít, mint a helyben maradás és a nyugalom. A szövegek tele vannak a mozgás képeivel. Az olyan kifejezések, amelyek a mozgást teszik kézenfekvővé, vagy éppen írják elő az ember számára, egyenesen a hit középpontjából fakadnak. Felkelni, hazánkból elmenni, apánkat-anyánkat elhagyni, szilárd hellyel nem rendelkezni, kivonulni – ezek itt a hit alapszavai. Ami merev, jöjjön mozgásba! Azt a helyet, ahol berendezkedtünk, hagyjuk el: a bűn és a torz élet helyét, a reménytelenség helyét, a nyomorúságos élet helyét. A bibliai történetek szinte mindig a változás történetei. Emberek arra kapnak felszólítást, hogy hagyják el hazájukat, változtassák meg életmódjukat, törjenek ki megszokásaikból, mondjanak le szerepükről és foglalkozásukról. A Biblia mobilizáló történeteket mesél el; a fatalizmussal és az életmerevséggel szembeszálló történeteket. Emberek talpra állításáról hallunk, arról, hogy korábbi helyükről elviszik őket, vándorlási tapasztalatokat szereznek, mint az a nép, amelyet Isten Egyiptomból hív ki, s az a rendeltetése, hogy a tengeren és a sivatagon át eljusson az Ígéret Földjére.

Mindazonáltal a mozgás nem önmagáért van. E hit emberei nem könnyűlovasok, akik a kergetőzés kedvéért száguldoznak. Mozgásuknak célja van. A népnek arra földre kell eljutnia, ahol nincs szolgaság. A nagyobb szabadságba és határozottságba kell kivonulnia annak, aki elhagyja apját és anyját. A hívőktől elvárt mobilitás transzcendencia, átlépés a világosabb életbe és egy olyan hazába, ahol még senki sem járt. Ebben a mobilitásban maga az utazás még nem a cél, hanem csak a célhoz vezető út. Ez a hit tehát nem a puszta változást és az útra kelést dicséri; a vágyakozás célja a megérkezés egy másik országba, egy másik hazába. A jobb haza eszméje miatt kerekednek fel az emberek. Azért válnak nyugtalanná és hazátlan fickókká, mert megérezték egy másik bolygó levegőjét, egy olyan hazáét, ahol még a vakok is látnak, s a bénák is táncolnak. Csak azok tudnak próbát tenni a felkelésre, akikben már élnek annak a másik hazának a képei, amelyben nincsenek életsivatagok, és amelyben már senki sem válik mások zsákmányává. Minél nagyobbak az embereknek az életről alkotott látomásai, annál nyugtalanabbakká válnak, annál inkább csörgetik fogságuk láncait, és válnak a vágyakozás embereivé. A keresztény és a zsidó hagyomány tehát nem hiteltelenítí a mozgást, ellenkezőleg, mozgásra csábít.

Most abba a korba szeretnék visszapillantani, amikor az embereket röghöz kötöttségre kárhoztatták, és immobilok voltak. Ez nem valami távoli múlt, hanem saját gyerekkorom világa, amelynek az időhöz, a sebességhez és a mobilitáshoz fűződő viszonya manapság csaknem archaikusnak tűnik számunkra. Ennek a lassú világnak a jelképe a tehenek vontatta kocsi volt. Messziről hallatszott jövetelük, és lassan tűntek el. Az embereknek sok időre volt szükségük útjaikhoz, ételeik elkészítéséhez, munkaeszközeik megjavításához, a krumplikapáláshoz, a fűnyíráshoz és ruháik megfoltozásához. Csak kevés dolog történt gépileg, és kevés dolgot lehetett gyorsan elintézni. Az emberek helyhez voltak kötve, mivel autó alig létezett, s a közlekedési rendszer fejletlen volt. Ha az ember elment az öt kilométerre fekvő járási központba, vasárnapi ruháját vette fel, mivel ritkasága miatt ez már „utazás” volt. Az utaknak más jelentésük volt. Nem a közlekedés erei voltak, amelyeken az ember az egyik helyről a másikra suhant, anélkül hogy észrevette volna a távolságot. Az utak nyilvános helyek voltak. Gyerekek játszottak rajtuk, s nem volt szükségük külön játszóterekre. Emberek jártak rajtuk, látták egymást és csevegtek, szidták egymást vagy pletykálkodtak. Észrevették egymást, jóban-rosszban.

Ebben az immobil világban az emberek nemcsak a külső helyekhez kötődtek; belső helyeiket is csak nehezen hagyták el, például az életfelfogásukat. Nem sokat változott az, ahogyan az életről, a gyereknevelésről, a férfi-nő kapcsolatról, a vallásról és a nevelésről gondolkodtak. Életfilozófiájukban is immobilok voltak, hiszen alig-alig volt lehetőségük arra, hogy sajátjuktól eltérő élettervezeteket is megismerjenek. A „másik” ezért inkább az ismeretlen, az ellenséges ember volt, akitől óvakodni kellett. A „Maradj otthon, és táplálkozzál tisztességesen!” közmondás nemcsak a helyváltoztatástól óvott. A szellemi helyet is ráerőltették az emberekre, és megkívánták tőlük, hogy ne változtassák meg azt. Társadalmi helyüket, szerepeiket illetően is immobilok voltak. Akkoriban elkép-

zelhetetlen volt, ahogy én viselkedem ma az unokáimmal, és ők velem. Vezekszünk egymással, kigúnyoljuk egymást, a gyerekek nagyapjuk szavába vágnak, s ő az övékébe. Ennyi szabadságot és játékosságot akkoriban nem lehetett elképzelni sem. Az apaszerep világos volt, éppígy az anyáé és a gyerekeké, az öregeké és a fiataloké, a tekintélyeseké és a kevésbé tekintélyeseké. Az ember tudta, kinek a dolga előre köszönni, és kit illet meg elsőként a szólás joga. Mivel a viselkedés ennyire szabályozott volt, olyan idők voltak ezek, amikor nagy valószínűséggel meg lehetett jósolni, adott helyzetben ki hogyan fog viselkedni. Tudni lehetett, hogy normális esetben mit csinálnak az emberek, hol vannak és hogyan viselkednek. Ha például rokonokat vagy ismerősöket látogatott meg az ember, nem jelentkezett be előre, mivel eleve tudta, mikor és hol lehet valakit megtalálni.

Ezt az immobil világot formális biztonság és megbízhatóság jellemezte. De jó világ volt-e? Erre a kérdésre csak az fog egyértelműen pozitív választ adni, akinek még nem kellett a nyári hőségben hosszú, poros utakat bejárnia; aki még soha nem szedett fel takarmányrépát az őszi mocsárban; aki sosem élt olyan korban, amikor a gyerekek nem beszélhettek vissza szüleiknek, a nők a férfiaknak, a laikusok a lelkészeknek, a parasztok a földesuraknak. A nagyobb mobilitás és a másfajta élettempó tehát sokat elvett abból a külső és belső nyomásból, amellyel az élet ránehezedett az emberre. A mobilitás humanizálta az életet.

És mégis: abban a szűkös, immobil korban megvoltak a feltételei annak, hogy az ember otthon érezze magát, ma pedig veszély fenyegeti ezeket a feltételeket. Azokban a szegényes időkben az emberek másképp viszonyultak a dolgokhoz. Nem vásárolták meg gyorsan a dolgokat, nem használták el gyorsan és nem dobták el őket. Sok mindent saját maguk állítottak elő: söprűt, gereblyét készítettek, harisnyát kötöttek, ruhát varrtak, s gyakran maguk reparálták a dolgokat, ha azok elhasználódtak. A dolgok jelentőséget nyertek attól, hogy másképp bántak velük. Az objektumok nem csupán idegen és felhasználható tárgyak voltak. Ernst Bloch gondolatát idézem föl: A haza azt jelenti, hogy az ember nem csupán emberekkel azonosul. A dolgok is közel jönnek hozzánk, hogy otthon legyünk bennük. Az objektum éppoly közel kerül hozzánk, mint a szubjektum. – Az emberek akkoriban bizalmas viszonyban álltak a dolgokkal. Pasolini „a kenyér világának” nevezte ezt a régi és lassú világot.

> Veszendőbe mennek az ember passzív erősségei: a türelem, a lassúság, a csendre való képesség, az odafigyelés, a várni tudás, az elengedés, a higgadtság, s hogy két régi szót említsünk: a tisztelet és az alázat. Győzelemre vagyunk kárhoztatva.

Más érzelmek fűzték az embereket a helyekhez is ebben az immobil korban. Létezett a honvágy, az immobil korok e régi, szinte kihalt betegsége. Ma, a gyors váltások korában a helyek jelentéktelenebbekké válnak, és már alig tudjuk megérteni azok szenvedését, akiket a háború után elűztek hazájukból. Ma a helyek felcserélhetőek, egyszerűen azért, mert az ember gyakran cserélgeti őket. Elveszítik sajátosságukat, ezáltal azonban azt az erejüket is, hogy magukba rejtsék az embert. Miből is állt egy-egy hely sajátossága? Nem csupán a táj formáiból, hanem az ott beszélt tájszólásból is, az étkezési és viselkedési szokásokból, meg az ott mesélt különös emlékekből és történetekből. A tájszólás színezete gyakran egyik településről a másikra változott. A városokban a különböző tájszólásokról lehetett felismerni a városrészeket. A magas mobilitás korában messzemenően eltűnnek ezek a sajátosságok. A tájszólásokat úgy kell ápolni, mert gyengék és muzeálisak lettek. Eltűntek a jellemző étkezési szokások is.

Az immobil világok tájai az emlékezés tájai voltak. Az emberek ismerték nagyszüleik születési és halálozási adatait. Ismerték valamennyire a helység történetét, annak erkölcseit és szokásait. Tudták, hol ért utol valakiket különös sors: hol ért valakit baleset, hol fulladt meg valaki. A helyek az emlékezet helyei voltak. Természetesen ennek is megvan a maga kettőssége. Az immobil helyeken a halottak túlerőbe kerülhetnek, és nyomasztóan hathatnak az emberekre a maguk életelképzeléseivel és moráljával. Létezik az a hideg emlékezet is, amely megbilincseli az embereket, és megparancsolja nekik, hogy úgy gondolkodjanak és cselekedjenek, ahogy a halottak gondolkodtak és cselekedtek. De létezik az emlékezés a halottak látomásaira is, fájdalmaikra és megmeneküléseikre, amelyek tápot adnak saját reményünknek és életerőnknek. Nem létezik humanitás anélkül, hogy emlékeznénk arra, amit halottaink elszenvedtek és megálmodtak!

A csekély mobilitású világ nyilvános világ volt. Az emberek találkoztak, érintkezésben álltak egymással, nem voltak névtelenek egymás számára. A bevásárlásból veszek példát. Abban a világban, ahol az egyéni közlekedés csekély volt, ahol az embereknek sem autójuk, sem jól kiépített nyilvános közlekedési rendszerük nem volt, arra kényszerültek, hogy a legközelebbi sarki boltban vásároljanak. A boltban vagy a közeli piacon megvárták, míg sorra kerülnek. Eközben más vevőkkel beszélgettek, és kicserélték az újdonságokat. Elmondták kívánságukat a kereskedőnek, vagy alkudoztak a piaci kofákkal. Ennélfogva már a vásárlás egyszerű cselekménye során számos emberi kapcsolat részesei lettek. Persze, a kapcsolat és a nyilvánosság is

semleges fogalom, és nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a modern városok névtelensége képes megvédeni az embert a kollektívum nyomásától, kíváncsiságától vagy gonoszságától. De mi a helyzet akkor, ha az ember már alig talál fórumot, olyan nyilvánosságot, amely észreveszi őt, s amelyben ő is megláthat és észrevehet másokat? Mi a helyzet akkor, ha mesterséges fórumokat kell létrehoznia ahhoz, hogy ne fulladjon bele magányába – mondjuk „társadalmi találkozási pontot", „magányos szívek bálját" vagy „kapcsolatközpontot"?

És most lássuk korunk egészen másfajta vásárlási módját. Éppen nagyobb változtatásokat hajtunk végre lakásunkban, s ehhez új bútorokat kellett vásárolnunk. Hol vásárolom meg őket? Természetesen az Ikeában. Tehát beülök az autómba, megyek vagy tíz kilométert, beállok egy hosszú autósorba, s végül megtalálom parkolóhelyemet az Ikea előtt. Sok száz emberrel együtt keresztülvonulok az eladótermeken. Egy padlófelirat közli, hogy ezeken a termeken naponta 15 ezer ember vonul keresztül. Megtalálom az árut, amelyet korábban már megjelöltem a katalógusban, egyetlen fölösleges szó nélkül kifizetem, és hamarosan otthon vagyok. Talán ötszáz vagy ezer embert is láttam, súroltam őket a szoros átjárókban és éreztem fizikai közelségüket. De az eladóval folytatott, rövid technikai beszélgetésen kívül senkivel sem beszéltem, és senki sem szólított meg.

A mobilitás áttekinthetetlenné tudja tenni a világot. Hogy az Ikea példájánál maradjunk: Nem tudom, hol állítják elő az általam vásárolt bútorokat. Talán azért olyan olcsóak ebben az áruházban, mivel alacsony béreket fizető országokban állították elő őket. Talán rabok gyártják őket semmiért, és én részese vagyok a jogtalanságnak, anélkül hogy tudnék róla. Ha a régi, immobil világban a kereskedő roszszul bánt a tanoncával, az emberek látták ezt, és megmondták neki, vagy nem vásároltak többé nála. Itt olcsón vásárolhatok ugyan, de már nem láthatom át, milyen rendszert támogatok ezzel.

Az új mobilitás nemcsak megismerhetővé teszi a világot; biztosan ezt teszi, amikor a világ minden tájáról egy pillanat alatt eljutnak hozzám a hírek, és amikor a világ olyan sarkaiból ér el közvetlenül vagy közvetve tudás, amelyekről hatvan éve még csak nem is hallottam. A mobilitás azonban el is homályosíthatja saját világomat azzal, hogy a körülöttem zajló folyamatokat már nem tudom értelmezni és megítélni. A világ idegenné válik számomra. A távoli közelivé lesz, a közeli távolivá.

A régi paraszti világ állandó maradási kényszernek tette ki az embereket. Ez olyan immobilitás volt, amely lehúzta és megnehezítette az életet. Létezik azonban a mobilitásnak az az új és mindeddig elképzelhetetlen formája, amely elnémítja az életet. Erről akarok most szólni. Itt nemcsak arról a változásról van szó, amely lehetővé teszi számomra, hogy – elképesztő sebességgel – egyik helyről a másikra jussak. Olyan világról van szó, amelyben fáradság nélkül s egy pillanat alatt információs hálózatokba léphetek be, és magam is továbbíthatok híreket. Olyan világról van szó, amelyben gyorsan váltogathatom az élettel kapcsolatos döntéseimet, vallásomat, emberi kapcsolataimat. Új világ ez, amelyben az emberek még teljesen annak mámorában élnek, hogy urává lettek az időnek, valamint a külső és belső helyeknek. Mit tesz a lelkünkkel ez a villámszerű új világ?

Nemrégiben történt, hogy munkám öt nap alatt öt nagyvárosba vitt el. Egyik este Hallében voltam, ahol akkor jártam először. De csak egy szállodát láttam belőle, és a főpályaudvar körüli, autóutak által szabdalt, csúnya tájat. Éppily rövid ideig láttam ezen az úton Stuttgartot, Hofot, Berlint és Kasselt. Micsoda sértés ez a városokra nézve, hogy csak szélsőséges csökevényükben, egy szállodára és egy előadóteremre korlátozva vettem tudomásul őket! Ezek a városok semmit sem adtak nekem. Semmivel sem adósaim, mivel semmi időt nem hagytam rájuk. Nem élnek az emlékezetemben, és nincs okom arra, hogy szeressem őket. Semmit sem láttam és ismertem meg belőlük, s így nem tették számomra barátságosabbá az életet. Tudom, hol fekszik a térképen Halle; elvont tudásom van a városról, mert nem az érzékeimmel vettem észre. Az érzékietlenné tett világok azzal fenyegetnek, hogy értelmetlen világokká válnak. Az érzékelés és az értelem nem csupán szógyöke révén függ össze [a németben „Sinnlichkeit" és „Sinn", de a magyarban is, vö. észre vesz, észlel, érzékel, értelem – *A ford.*]. Létezik egy újfajta, szinte mindenható egyidejűség, amely hazátlanná és hely nélkülivé teszi az embert. Ennek a kezdete, hogy öt nap alatt ilyen sok helyen fordulhatok meg. De mi ez ahhoz képest, hogy az új információs rendszerek révén ugyanabban az órában ott lehetek a tokiói tőzsdén, a washingtoni központi könyvtárban és az ausztráliai olimpián?! A jelen végtelenül kiterjed. Nem úgy van már, hogy az ember ma itt van, holnap ott, hanem egyidejűleg szinte mindenütt. Az ember mindenütt jelenvalóvá válik. Ezáltal azonban elveszíti „itt és most"-ját, elveszíti helyét és élményidejét. A villámszerűség és az állandóan tartó jelen a haza elvesztését, a földi tér elvesztését jelenti. Bár nem rombolják le a földi tereket, de azok elveszíti értéküket. Minden egyformává válik, minden közömbössé válik. Ki vagyok én tulajdonképpen ebben a mobilitásban és távjelenlétben? Hová tartozom, ha minden földi nehézkedést elveszítettem? Mit szeretek, és kinek vagyok lekötelezettje?

Az új villámszerűség miatt mindenekelőtt az „odautazások" vesztek ki, a valahová tartó hosszú utak, a síkság fáradalmai és a vágyakozás, hogy megérkezzünk. Saint-Exupéry azt írja: „A föld többet tanít meg nekünk magunkról, mint az összes könyvek, mivel önmagunkkal szembesít minket. Az ember akkor fedezi fel magát, amikor valamilyen ellenálláshoz méri."

Mit tudunk és mit tanulunk meg önmagunkról, amikor az új villámszerűség és az elkapkodott élet miatt megszűnik a dolgok ellenállása?

Ha kétszáz évvel ezelőtt el akartam menni Rómába, hosszú utazást kellett vállalnom. Róma nem állt bármikor rendelkezésre, télen éppúgy, mint nyáron. Ellenállást tanúsított, meg kellett hódítanom. Bírnom kellett az időjárás viszontagságait, veszélyeket kellett kiállnom. Az utazás lassan haladt, és lépésről lépésre közeledtem a városhoz, amely úti célom volt. Nem lehetett gyorsan és erőszakosan megragadni a várost, aztán birtokba venni és élvezni. Megközelítése időigényes és hosszadalmas volt. Az ember másként volt jelen Rómában, és másképpen élte meg a várost, mivel időt kellett hagynia magának a város megközelítéséhez. Róma ellenállást tanúsított az utazóval szemben, akinek meg kellett dolgoznia ezzel az ellenállással. Ezért nemcsak Rómáról írtak beszámolókat minden korban, hanem a Rómába vezető utazásról is. Itáliai utazás c. mű-

Vajon útjába állhatnak-e egyének a maguk egyedi döntésével az őrjöngő sebességnek? Nem fogják-e legázolni őket? Vagy nem maradnak-e külön kis világok, amelyek semmilyen hatással nincsenek arra a kultúrára, amelynek a sebesség a mindene?

vében az utolsó állomáson, Rómába érkezése előtt Goethe ezt írja: „Holnap este tehát Rómában! Még most is alig hiszem el, s ha ez a vágyam teljesül, mit kívánhatnék még utána!?"

Az odautazás, az idő ellenállása és a távolság értékessé tette számára a várost.

Ha ma akarok Rómába menni, akkor Hamburgból két óra alatt ott lehetek, ha megvan hozzá a pénzem. A város rendelkezésemre áll. Ennek azonban következményei vannak e városhoz való viszonyunkra nézve. Megszokottabb, hétköznapibb és kevésbé értékes lesz, Exupéry gondolatával: kevésbé tanít. Nem állok erotikus kapcsolatban ezzel a várossal, mivel nem lassan közeledtem hozzá, és mivel a cél előtt már nem helyezkedik el út és idő. Villámszerűen ott teremtem. Csakhogy az élet minden fontos folyamata lassú. A gyors megragadás és az ellenállásba ütköző megközelítés kiesése, a munka kiesése kevésbé fontossá, közömbösebbé és kicserélhetővé teszi a várost. Mindig urai vagyunk a helyzetnek, s a dolgok és helyek hamis közvetlenséggel mindenkor rendelkezésünkre állnak. A megközelítés útja nem a munka, hanem a vásárlás. Az élet megvásárolható, mint egy kurva. De a dolgok és a helyek így el fogják veszíteni nyelvüket és titkukat. Már nem lesz hírük számunkra, magányosan magunkra hagynak minket.

A valahová elvezető utak és a kerülőutak elkerülése vadászi és zsákmányszerző alapbeállítottságot eredményez a világgal szemben. Az „instant" („azonnali") és az egyenes diadala ez a megfelelő idővel és minden játékos kerülővel szemben. A hatékonyság diadala minden más életminőséggel szemben. A világ zsákmánnyá válik, többé már nem nővérünk, vigasztalónk vagy szépségünk.

A villámszerűség és a közvetlen megragadás mozgása természetesen nem kíméli az emberek egymás közti kapcsolatait sem. Mi lesz a barátságból, az erotikából, a házasságból, ha a kerülőket nem ismerő és otromba közvetlenség diktálja az emberek egymáshoz való viszonyát? Megmarad-e még a szerelmi játék gyönyörű kifejezése, vagy az erotika is lefokozódik, és abban vezetődik le, hogy lefekszünk egymással? Azon vagyunk, hogy minden területen az élet nagy Don Juanjaiként szerezzünk gyakorlatot. Don Juan azonban nem volt szerető. Mániákusan hajszolt, halálfélelemtől megszállt ember volt. Tőle nincs mit tanulnunk.

Talán újra meg kell becsülnünk az aszkézis régi szavát. Nem a régi áldozati aszkézisre gondolok, amellyel az ember kivágja életének legjavát, hogy odaadja egy éhes istennek. Az egyszerűségre gondolok, amely lehetővé teszi számunkra, hogy erotikusan közeledjünk az élethez. Hogy a szellemi, fizikai és helyhez kötődő immobilitás rövidlátóvá és esetlenné teszi az embert, tudjuk. De hogy az Istenéhez hasonló villámszerűség és mindenütt jelenvalóság is fölzabálhatja a lelket, ezt még ezután kell megtanulnunk. A bőség szétrombolja az intenzitást. Ez a tétel mindenütt érvényes. A határtalan mobilitás is zavarja az élet intenzitását, az észlelési képességet, a kapcsolatokra való képességet és az élvezés képességét. Érzékietlenné teszi az életet. Az érzékietlen világ azonban értelmetlen világ.

A száguldó mobilitásnak nincs célja. Maga a mozgás számít már célnak és tartalomnak. A mozgás pótolja a szellemet. Az őrült száguldás nem véletlenül az egyik kifejezése a gyors helyváltoztatásnak, hiszen egyúttal az őrjöngés, a téboly kifejezése is. [A németben ugyanaz a „rasen" ige fejezi ki a száguldást és az őrjöngést. – *A ford.*] Ettől az új villámszerűségtől veszendőbe megy a passzivitás erénye. Az az aktivitás azonban, amely nem ismeri a passzivitás művészetét, meggondolatlanná, céltalanná és irgalmatlanná válik. Veszendőbe mennek az ember passzív erősségei: a türelem, a lassúság, a csendre való képesség, az odafigyelés, a várni tudás, az elengedés, a higgadtság, s hogy két régi szót említsünk: a tisztelet és az alázat. Győzelemre vagyunk kárhoztatva; olyan győzelmekre, amelyek tönkretesznek minket magunkat és gyermekeink világát is.

Egy új aszkézisért szállok síkra, és megkérdezem magamtól, mennyire tehetetlen ez a kiút. Ezt az aszkézis melletti döntést egyének hozzák meg; egyedi, és egyáltalán nem politikai megoldása ez a problémának. De vajon útjába állhatnak-e egyének a maguk egyedi döntésével az őrjöngő sebességnek? Nem fogják-e legázolni őket? Vagy nem maradnak-e külön kis világok, amelyek semmilyen hatással nincsenek arra a kultúrára, amelynek a sebesség a mindene?

Ez a siker kérdése. Nem hiszem azonban, hogy a siker az egyetlen kategória, amelyhez viselkedésünket mérnünk kell. Alkalmilag ellen kell állnunk, noha az ellenállást legázolhatják, s így az hatástalan lehet. Saját méltóságunknak tartozunk azzal, hogy ne vegyünk részt továbbra is gyermekeink világának lerombolásában, még akkor se, ha vonakodásunk sikertelen marad. De mi lesz akkor? Az emberek olykor csak a katasztrófából tanulnak. Olykor még abból sem. Milyen higgadtan beszélünk a klímakatasztrófákról, a Föld felmelegedéséről, a természetes erőforrások kimerüléséről, a táj elsivatagosodásáról! Unokáink egyszer talán el fogják átkozni a „totális mobilizálás" (Ernst Jünger, 1931) élvezetét. Ez pesszimistán hangzik, s én valóban pesszimista vagyok. Fő hibánk azonban nem a pesszimizmus, hanem a naivitás, és a társadalom megtérése talán azzal kezdődik, hogy képesek vagyunk megrettenni attól, ami ránk vár.

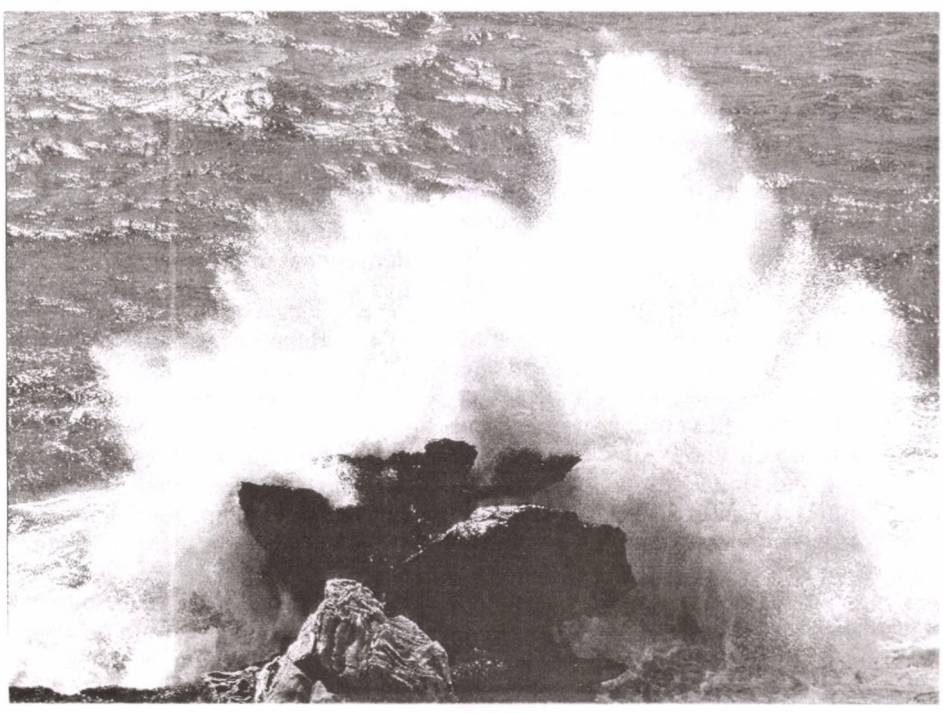

Forrás: Publik-Forum, 2002/1

Bernardin Schellenberger

Hol vagyok otthon?

Útmutatások mozgékony embereknek

Az angol komputer-billentyűzet HOME – szó szerint a „LAKÁS” főnévvel vagy az „otthon” határozószóval fordítható – gombját a német billentyűzeten „Egyes pozíciónak” hívják. Bárhová tévedt is adatai vagy képernyő- ablakai között az ember, megnyomja az „Egyes pozíciót”, és ismét „az elején” van, ismét otthon van, s egy megbízható ponton elölről kezdheti.

Ez az éppen ebben a modern médiumban, a komputerben megjelenő, figyelemre méltóan konzervatív felfogás, vagyis hogy az ember ott van „otthon”, ahonnan eredetileg eljött, ma nemigen érvényesül. A valóságos életben nincs „Egyes pozíció”, amely haladéktalanul HAZA helyezné az embert, a szilárdan megalapozott „várba” (vö. „Az én házam az én váram”), az ártatlan gyermekkor biztos várába, ahonnan aztán ismét elindulhatna a világban tett portyázásaira. Sok embernek egyébként is olyan gyermekkor jutott osztályrészül, hogy semmi esetre sem szeretne oda visszatérni. Ráadásul gyermekkorunk külső tájai ma lélegzetelállító sebességgel változnak, és néhány évtized múltán már nem lehet rájuk ismerni. Nincs már visszaút a gyermekkori otthonba.

Létre lehetne-e hozni viszont egy olyan lakást, amelyben az ember végérvényes biztonságban és védettségben otthon lenne? Nem találunk-e a nagy kiterjedésű magánlak-telepeken számtalan, sok fantáziával megalkotott, egymástól magas fallal, sövénnyel, kerítéssel elválasztott várépítményt, amelyeknek mindegyike a védettség és az otthon anyagba testesült álma? Aki közelebbről ismeri a viszonyokat, tudja, sokukban milyen kevéssé élik meg hosszú távon azt, amit jelképeznek és ígérnek; milyen ritkán használják ténylegesen ezeket a válogatott bútorokkal berendezett lakószobákat, ezeket az erkélyeket, balkonokat és verandákat, ezeket a festői kerteket; sok esetben mennyire ingatagok ezek a kapcsolatok és családok, amelyeknek itt szolid kók foglalkozásbeli okokból e menedéktől messze távol töltik legtöbb idejüket.

Vajon hol és miképpen képesek otthon lenni azok az emberek, akik egyre nagyobb számban nem saját országukban, saját lakásukban laknak, hanem foglalkozásbeli okokból mozgékonyaknak és rugalmasoknak kell lenniük, s ezért néhány évet Hamburgban élnek, aztán New Yorkban, majd Prágában, mindig a szerint, hová küldi őket a cégük, vagy hol találnak maguknak munkahelyet? Hát még azok az emberek, akiket elűztek hazájukból, vagy gazdasági okokból kivándoroltak, s most még csak nyelvük házában sem lehetnek otthon? Az utóbbi száz évet soha nem volt mértékben határozták meg a menekülési- és vándormozgalmak, s úgy tűnik, a globalizáció korában ezek csak tovább erősödnek. Ebben a helyzetben egyre kevesebb embernek segít, s még kevésbé alkalmazható az a régi elképzelési modell, amely szerint az embernek előbb meg kell gyökereznie egy megbízható hazában és kultúrában, hogy megtalálhassa önazonosságát, s csak aztán léphet ki a nagyvilágba anélkül, hogy belesodródna önmaga elvesztésének veszélyébe.

Az „otthonlét” biztosításában nyilvánvalóan fontos szerepet játszottak a múltban a vallások, hiszen már az „otthonlétnek” mint olyannak a tapasztalata is úgyszólván minden olyan vonást tartalmaz, amely a vallásnak is lényege: Amit ismerünk, abban védettnek érezzünk magunkat, ahhoz hozzátartozunk, abban úgy érezzük, igent mondtak ránk, gondoskodás és megbocsátás hordoz minket – másfelől pedig egy magasabb fórum kegyétől függünk, be kell illeszkednünk, be kell vetnünk magunkat és vissza kell vonulnunk, felelősséget kell vállalnunk és számot kell adnunk. A vallások olyan világképpel szolgáltak, amelyben az istenség, az emberek – élők és holtak egyaránt –, a természet, a lakóhely, a múlt, a jelen és a jövő olyan szerves egységet elevenen tartottak. Így aztán nem véletlen, hogy a hagyomány és a haza védelmezése mindig visel vallásos, sőt olykor fanatikus és harcias vonásokat is.

Ha azonban jobban szemügyre vesszük a vallásokat, akkor az imént leírt formájuk mellett felfedezhetjük egy másik, egyenesen felforgató formájukat is. Ez utóbbi megkérdőjelezi a hagyományt és a hazát, és arra szólítja fel az embereket, hogy egy olyan otthon felé keljenek útra, amelyet még csak ezután kell elérniük. A vallás elsőként említett formájában a haza és az odatartozás eleve adott, sőt egyenesen tárgyi valóságnak számít, amelybe az ember beleszületik, s amelyben polgárjoga van. A másodikként említett formában a haza az az eleven valóság, amelyet minden embernek személyesen kell kivívnia, anélkül hogy jogigénye lenne rá. Ez a második az eredetibb, mert minden nagy világvallás kezdetben nomádok vallása volt, amely azonban az idők során letelepültek, birtokállapot-megőrzők és kirekesztők vallásává polgáriasult. Jelenleg valamennyien szemtanúi lehetünk annak, hogyan jutnak válságba ezek a vallások, s részben hogyan védekeznek kétségbeesetten, mivel az emberiség ismét egyfajta nomád korszakba lép be, persze teljesen új módon. Ez azonban figyelmeztetést is jelenthet a nagy vallások számára, hogy ha újra felfedezik magukat és aktivizálódnak, akkor sokkal jelentősebb és hasznosabb lelkiséget kínálhatnak a mai ember számára, mint a letelepedettséghez kapcsolódó hagyományaikkal.

Ábrahám a zsidó, a keresztény és az iszlám vallás közös ősatyjának számít. Állítólag neki szólt ez a felhívás: „Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából arra a földre, amelyet mutatok neked! Nagy néppé teszlek, és megáldalak, naggyá teszem nevedet, és áldás leszel” (1Móz 12,1-2). A nagy monoteista vallások ős-inspirációja következésképpen a mobilitásra ösz-

az országba, a felé az otthon felé, amelyet majd mutatnak neked! Indulj el a jövő felé: egy statikus világban ez olyan impulzus volt, amely világi területen mindmáig hat, szemmel láthatóan tovább hat, mint vallási-lelki területen. Mihelyt már nem spirituálisan, hanem földrajzilag fogja fel az ember ezt a felszólítást, mihelyt úgy véli, hogy végérvényesen „megérkezett”, az inspiráció veszendőbe megy, s a nép nem áldássá válik, hanem a veszekedés, mások kirekesztése és gyilkos háborúk indítékává. Izrael már a kereszténység előtti időben fájdalmasan gondolt vissza pusztai vándorlásának évtizedeire, s mint vallási tapasztalatainak és elrejtettségének, sőt – paradox módon – állandó lakhelyének ünnepi időszakára tekintett rájuk. Akkoriban Istene közelségének jele tűzoszlop és felhő volt, tehát nem megfogható, nem rögzíthető elemek; ezek aztán szakadatlanul változtak, időnkint vissza is húzódtak, és éppen ezért utaltak elevenebb jelenlétre, mint amilyet valaha is jelenthet egy templom, amely hatalmas kőtömbökből épül ugyan, de csupán holt hajlék.

Ezzel egyszer s mindenkorra adott az alapminta, a két alternatíva közti alapfeszültség: Az ember keresheti és megtalálhatja „otthonát” egy eleven, de sosem teljesen biztos, kiszámítható kapcsolatban, vagy felépítheti „otthonát” egy szilárd helyen, kockáztatva, hogy az élet kiköltözik az épületből. Vagy másként, elvontabban fogalmazva: Az otthon-élményt lehet személyes síkon, avagy tárgyi síkon keresni. Ezek az alternatívák nem zárják ki egymást, hiszen az élő kapcsolatnak szüksége van a maga konkrét, anyagi természetű és fogható megvalósulására is, és törekszik is erre. Azok a médiumok, rítusok és szimbólumok azonban, amelyeknek az lenne a rendeltetésük, hogy jelezzék és táplálják az élő valóságot, nyilvánvalóan újból és újból hajlanak arra, hogy olyan önálló fontosságra tegyenek szert, amelynek révén végül is önállósulnak, és önjárókká válnak. Egy napon aztán azt veszi észre az ember, hogy már egyáltalán nem rejlik mögöttük semmiféle eleven, megélt valóság. Két ember közösen házat épít, és hosszú ideig oly mértékben összpontosítanak az építkezésre, hogy már hamarosan a beköltözés után észreveszik, mennyire elhalt közben a kapcsolatuk, és tulajdonképpen már csak a válás és a ház eladása van hátra. Vagy másfelől: a hazai miliő a maga hagyományhűségével, alkalmazkodási kényszerével és ellenőrző szerepével fojtogatóan és bénítóan hat, ahelyett hogy támogatná az életet.

Minden újabb, eleven útnak indulás azt jelenti, hogy kivonulunk az épületből annak érdekében, hogy félreérthetetlenül ismét az élő kapcsolatot ápoljuk. Nem csoda tehát, hogy a keresztény vallás kezdetén ismét felhangzott a felszólítás a kivonulásra. A názáreti Jézus azt mondta, a rókáknak megvan az odújuk, a madaraknak a fészkük, neki azonban még egy köve sincs, ahová lehajthatná a fejét. Férfi és női tanítványait elhívta családjukból, lakásukból és foglalkozásukból, s keresztül-kasul vándorolt velük az országban. A „haza” így megint nem valami helyhez köthető, megfogható dolog volt, hanem olyan kapcsolat, olyan ígéret, olyan valóság, amely az úton levést részesíti előnyben, s nem engedi rögzíteni magát.

Az Újszövetség a Zsidókhoz írt levél 11. fejezetében tulajdonképpeni, legmélyebb értelemben vett „hitként” írja le ezt a lelkiséget, az úton levés lelkiségét. „Hit alapján engedelmeskedett Ábrahám a hívásnak, hogy vonuljon egy olyan országba, amelyet örökségül fog kapni; és elvonult, anélkül hogy tudta volna, hová fog megérkezni. Hit alapján tartózkodott a megígért földön mint idegen földön, és sátorban lakott Izsákkal és Jákobbal, ugyanazon ígéret társörököseivel” (8-9. v.). Ugyanebben a szövegben hosszú lista következik olyan bibliai emberek példájáról, akik „idegeneknek és vendégeknek érezték magukat a földön”, s ezzel jelét adták annak, hogy egészen másféle és más minőségű „hazát kerestek”, mint amilyen egy földrajzi, politikai, szociális vagy éppenséggel vallási haza valaha is lehetne (13-14. v.).

Ebben a szellemben írta 1666-ban az evangélikus Paul Gerhardt: „Vendég vagyok a földön, és nincs itt szilárd helyem; az ég lesz az majdan, az az én hazám.” Ez úgy cseng, mint az a gyakran – és joggal – bírált vigasz, amelyet alkalmazva túlvilági boldogsággal szoktak kecsegtetni boldogtalan embereket. De több is rejlik benne, és hasznos lesz, ha nem vetjük el elsietetten ezt a nyelvezetet. A haza és az otthon itt utópiaként jelenik meg, azaz olyan helyként, amely teljes valóságként nem létezik ebben a számunkra ismert világban. A hívő minden földi otthont ideiglenesként fog fel, és legjobb esetben is egy olyan valóság előízeként, amelyet nem képes megteremteni, hanem a túlvilágon várja megvalósulását. Ez megmenti otthonteremtő fáradozását attól a nyomástól, amely azokra az emberekre nehezedik, akik ezt a világot tekintik a boldogság egyetlen és végső alkalmának; továbbá elsöpri azt az illúziót, hogy valaha is végérvényesen otthon lehetünk valahol ebben a világban.

Mindazonáltal a „mennyei haza” említése (Zsid 11,16) azzal a problémával függ össze, hogy a vallás rendszerint kifacsarodik, sőt lezüllik az otromba szó szerintiség és materializálódás következtében – mivel képi nyelvét nem értik többé. Ebben az esetben ez azt jelentené, hogy az „eget” a földi létezés második, immár boldog kiadásának képzeljük el. Valójában a hagyomány egyik sokkal mélységesebb rétege sosem a földi életvonal egyenes folytatásának képzelte el az „eget”, hanem másvilági, a jelenbe bevillanó dimenzióként, amelyről a hívők azt remélték, hogy az idővonal végén teljes és maradandó valósággá válik.

Kevésbé elvontan, a 4-5. században élt Ágoston szavaival szólva: „Aki szeret, ott él, ahol szeret, nem pedig ott, ahol él.” Itt a valódi otthon ragyog fel, az, amelyben már most is lehet lakni, még ha nem rögzíthető is szilárd ház alakjában. Az Újszövetség János első levelében azt mondja, „aki szeret, az már átment a halálból az életbe” (3,14), Nagy Szent Gergely pedig azt mondja, az ilyen ember „a szeretet ünnepében lakik”: „in solemnitate amoris habitat”.

Vagy még másképp: Ott vagyok otthon, ahol szeretek, és ahol szeretnek. Aki ebbe a valóságba horgonyzott le, az a világ minden pontján otthon lehet. Ahol két egymást szerető ember vándorol együtt, bárhol legyenek is, jobban otthon vannak, mint mindazok, akik nem szeretnek, és hatalmas, biztos házakban élnek. Két egymást szerető embert azonban reménytelenül túlterhelne, ha évtizedeken keresztül kizárólag az egymásnak ajándékozott szeretet révén nyújtanának egymásnak otthont és hazát. Az az elképzelés, hogy ezt meg lehet valósítani, rendkívül romantikus, de nem csupán irreális, hanem egyenesen fennhéjázó dolog is: azt feltételezné, hogy valaki szabályszerűen abszolút vonatkozási pont, vagyis „Isten” lehet a másik számára. Ezért Gergely nem „egymásban lakásról” beszélt, hanem a „szeretetben lakásról”, és

„szereteten” többet értett, mint egymás iránti érzelmeket: azt a mindkettőjüket meghaladó és egyúttal inspiráló valóságot, amelyet (az Újszövetség nyelvén) „Istennek” nevezett, és mint ilyet szólított meg.

Annak az eszmének, sőt tapasztalatnak az alapján, hogy lehetséges e valóságban lakni, a kereszténység a helyhez kötött otthontól való eloldódás hatalmas mozgalmát indította el. A korai keresztények világpolgároknak tartották magukat, nem pedig olyanoknak, akik bizonyos nemzethez vagy kultúrához kötődnek, ezért aztán az állam bomlasztóiként üldözték őket. Számtalanul hagyták el örökre hazájukat és családjukat, hogy szerzetesekként és apácákként, új névvel, egy spirituális dimenzióban és közösségben, gyakran távoli országokban és magányos vidékeken találják meg otthonukat. Ír vándorszerzetesek az élethosszig tartó, önkéntes száműzetést választották, gyalog bejárták egész Európát, és mindenhová elvitték hitük üzenetét. Nursiai Benedek azonban felismerte, hogy a vándorlás túlságosan konkrét-materiális felfogása ismét kezdte megrontani a spiritualitást. Ezért szilárd helyben maradásra kötelezte szerzeteseit, mondván: nem lábukkal, hanem szívükkel kell szakadatlanul úton lenniük. Ma talán azért utaznak sokan olyan rettenetesen sokat összse-vissza a világban, hogy meglógjanak az elől az igény elől, hogy az örökös kóborlás helyett rátérjenek belső útjukra.

Paradox módon az úton levés az otthonban, s az otthon az úton levésben rejlik. Már Lao-cse ezt írta a Tao-te-kingben: „Anélkül, hogy kilépnénk az ajtón, ismerjük a világot. Anélkül, hogy kinéznénk az ablakon, látjuk az ég értelmét. Minél messzebb megy valaki, annál kisebb lesz a tudása.”

Nagy Szent Gergely így fogalmazta meg Benedek ideálját: „Lakjunk egészen önmagunknál az isteni Szemlélő szemei előtt!” Meghökkentő válasz ez arra a kérdésre, hol lehetünk otthon: önmagunknál, a szeretet kapcsolatában – miközben a kettő kölcsönösen feltételezi és erősíti egymást.

Ily módon három szempontot lehet megemlíteni azzal a kérdéssel kapcsolatban, hol találhatja meg otthonát a mai, mozgékony ember:

- Először is el kellene tudnia érni, hogy elengedje a fix helyeket.
- Másodszor elegendő saját lényeggel kellene bírnia, hogy „önmagánál lakhasson”.
- Harmadszor képesnek kellene lennie élénk kapcsolatokra ott, ahol van.

Arra a kérdésre, hol lakik Isten, Martin Buber ezt a választ adta: „Ott, ahol bebocsátják őt.” Ennek megfelelően arra a kérdésre, hol lakhatna a mai ember, ezt a választ lehetne adni: „Ott, ahol komolyan belebocsátkozik a dolgokba.” Az emberhez hozzátartozik, hogy fájdalmasnak éli meg, ha búcsút kell mondania egy meghatározott helynek, egy élénk kapcsolatnak, ismerős emberek hálózatának. Csak autista gyerekeknek nincs honvágyuk. Másfelől azonban ugyanúgy hozzátartozik az emberhez az elengedés képessége. Az olyan dalszövegek, mint hogy „Csak vendégek vagyunk a földön”, azt a tényt ragadják meg, hogy az ember az időbeliségnek és a mulandóságnak kiszolgáltatott lény, akitől egyik nap és hely a másik után vétetik el.

Nem lehet viszont elvenni az embertől, amit megélt és átélt. Az „önmagunknál lakás” képességéhez hozzátartozik, hogy életünk minden állomását és minden megélt kapcsolatunkat tudatosan magunkévá tehetjük, és emlékkincsekként mindenhová magunkkal vihetjük őket, bárhová menjünk is. Aki mindebből bizonyos készletet belsővé tett, mindenütt képes önmaga lenni, és mindenütt képes otthon érezni magát.

Mindazonáltal túl kevés lenne, ha csupán a múlt tartalékaiból táplálkoznánk. Az embernek ott, ahol van, nyitottan és újból bele kell bocsátkoznia a dolgokba, ha lehet, még saját múltjába, saját történetébe is, mindenesetre azonban a jelenébe és az ottani emberekkel létesített kapcsolatokba, az ő nyelvükbe. Különösen fontos, hogy a jelenlegi hellyel szemben ne kövessünk el igazságtalanságot eleve kialakított elvárásokkal és korábbi helyeinkhez kötődő álmainkkal, hogy aztán perlekedjünk vele, és a vendégszeretet hiányával vádoljuk. Még egyszer: Az ember ott lesz otthon, ahol belebocsátkozik a dolgokba.

Ily módon az az eredeti elképzelés, hogy otthonunkat nem a múltban, hanem a jövőben, mégpedig a *kapcsolatok* síkján kell keresnünk, és mindig újra meg kell teremtenünk, termékenyebbnek bizonyul, mint a romantikus otthon- és hazaelképzelés, sőt ez bizonyul az egyetlen járható útnak ahhoz a világközösséghez, amely igazságosságban, békében és harmóniában akar élni. Ahol eleven kapcsolatok állnak fenn, ott a regionális különlegességeket és sajátosságokat, hagyományokat és stílusokat gazdagodásnak élik meg, nem pedig határokként; hiszen nem az a cél, hogy örökmozgó, mindenütt és sehol sem otthon lévő világpolgárok egyenstílusát alakítsuk ki.

Forrás: Publik-Forum, 2004/1

A Bokor archívumából

Turiák Ildikó

Assisi Szent Ferenc

(IV. rész)

5.2.3. Erőnemalkalmazás

Ha a szegénység eszménye tengelye is Szent Ferenc etikájának, azért azt sem felejti, hogy a szeretet uralkodásmentes szolgálat is. S azt is jól tudja, hogy a szeretet megbocsátás, a másik arc odatartása, a kard hüvelyébe dugása, az erőszakról való lemondás, az ellenség szeretete és szelídség minden ember iránt.

Míg a szegénység eszménye benne van a kor levegőjében, de amit a kicsiség, s még inkább a szelídség dolgában képvisel, az az evangéliumnak a maga korában példa nélkül álló megértéséről tanúskodik. Még élesebben is fogalmazhatok: napjainkig is elenyésző azoknak a száma, akik az övéhez hasonló világos látásra jutottak.

Jézus szándéka szerint – magyarázza Jézust Szent Ferenc – arra kell törekednünk, hogy szeretetben, békében és egységben éljünk minden emberrel (Tanítások XX). Nem szabad bántani senkit, sem szóval, sem cselekedettel, és nem szabad okot adni mások haragjára. Nem szabad embertársainkat szidalmaznunk, ócsárolnunk, rágalmaznunk és gyaláznunk sem. Nem szabad civódásba, szóharcba bocsátkoznunk velük. „Vigyázzanak az összes testvérek – mondja a Regula Primában –, nehogy valakit gyalázzanak, s ne folytassanak szóharcot… ne civódjanak egymással, s ne haragudjanak, mert mindaz, aki atyjafiára haragszik, méltó az ítéletre, aki pedig azt mondja atyjafiának: ráka, méltó a főtörvényszékre. Aki pedig azt mondja: bolond, méltó a gyehenna tüzére (Mt 5,22). Szeressék egymást, amint az Úr mondja… ne zúgolódjanak, ne ócsárolják egymást, mert írva van: az árulkodók, a rágalmazók Isten előtt gyűlöletesek” (RP IX)! Ha mégis megbántunk valakit, bocsánatot kell kérnünk (Speculum 51). Másnak a vétkén nem háborodhatunk fel (RP V), s nem ítélkezhetünk bűneiken, hanem inkább saját vétkeinket kell átgondolnunk, s bűnbánattal fontolgatnunk azokat (RP IX). A bűnösöket intő szóval és jó példával kell jó útra téríteni. Ha nem tudjuk megakadályozni a bűnöket, az általunk meglátott igazság érvényre juttatásáért nem vállalkozhatunk hóhérszerepre (Speculum 71).

Ennek a világot Jézus kedve szerint kiforgató, átalakító magatartásnak a szimbóluma – ki tudja, tán megtörtént csodás következménye – a Fioretti egyik legszebb története, amely a gubbiói farkas megtérítéséről szól. „Az időben, mikoron Szent Ferenc Gubbio városában lakozott, feltűnt egy szörnyű ragadozó farkas, mely nem csupán barmokat falt fel, hanem embereket is” – meséli a legendaíró. „Gyakran egészen a falakig jött, s a lakosok a félelem miatt, akárcsak háborúba mentek volna, fegyver nélkül nem merték elhagyni a várost. A farkastól való félelem olyan nagy volt, hogy végre senki sem bátorkodott a falakon kívül mutatkozni, miért is Szent Ferenc a gubbóiak iránti könyörületből elhatározta, hogy fölkeresi az ordast. A többiek kissé húzódoztak, azért Szent Ferenc egyedül ment a farkastanya felé. És íme, számos polgár szeme láttára a szóban forgó farkas tátott szájjal egyenesen Szent Ferencnek rohant, és amikor már csak pár lépésnyire volt tőle, a szent megjelölte a kereszt jelével, magához intette, s mondta neki: Gyere ide, farkas testvér! Krisztus felől parancsolom, hogy se nekem, se másnak ne ártsál. Farkas testvér, te nagy kárt teszel e vidéken. Irgalmatlan gonoszságokat cselekedtél, mikor elpusztítottad és megölted Isten teremtményeit az Ő engedelme nélkül, s hozzá nemcsak a barmokat szaggattad széjjel és faltad fel, hanem az Isten képére teremtett embereket is meg merted ölni, és széjjel merted tépni. Ennek okáért, mint a leggaládabb lator és gyilkos, érdemes vagy az akasztófára. Mindenki vádol, és panaszkodik rád, és ellenséged az egész város. Ám én, farkas testvér, békét akarok szerezni közted és ezek között, olyaténképp, hogy te ezentúl nem bántod őket, ők meg megbocsájtják a múltban elkövetett gonoszságaidat, és sem az emberek, sem a kutyák nem üldöznek többé. Ígérem, hogy amíg élsz, ellátásodat a város embereivel megadatom néked, hogy a jövőben ne kelljen koplalnod, mert úgyis tudom, hogy éhségből követtél el minden rosszat. De amikor kieszközlöm ezt a kegyet, akarom, farkas testvér, hogy viszont megfogadd, hogy sem emberben, sem állatban nem teszesz kárt többé. Ígéred? – s kezet nyújtott neki, a farkas pedig fölemelte jobb lábát, és gyöngéden Szent Ferenc tenyerébe tette. A történtek után ama bizonyos farkas még két esztendeig éldegélt Gubbióban, szelíden házról házra, küszöbről küszöbre járva anélkül, hogy bárkinek ártott volna, vagy hogy őt bántották volna, s a nép kegyesen táplálta” (Fioretti XXI).

Sem a magunk, sem másnak a tulajdonát nem védhetjük meg (RP VII, XIV). A köntösünket elvevőnek a felsőruhánkat is oda kell adnunk (RP XIV). A mi Urunk Jézus Krisztus szerelméért kötelesek vagyunk minden látható és láthatatlan ellenségnek kiszolgáltatni magunkat (RP XVI). Nem tanúsíthatunk ellenállást a gonosszal szemben. Aki az egyik orcánkat megüti, annak oda kell tartanunk a másikat is (RP XIV).

Megjegyzem, hogy a „lelki szegénység” egészen sajátos Szent Ferenc értelmezésében: a jogtalanságok, az arculütés türelmes elviselését jelenti (Intelmek XIV).

Engedelmesnek kell lennünk minden emberi teremtmény iránt (RP XVI), ami nem annyit jelent, hogy lelkiismeretünk szavától eltérünk, hanem elviseljük azt is, ha a lelkiismeretünk hangjának követéséért üldözés ér bennünket jutalmul (RP III). Nem annyi a dolgunk csupán, hogy nem tanúsítunk ellenállást, hanem, miként Ferenc a Miatyánk parafrázisában tanít rá, meg is kell bocsátanunk, és ellenségeinket valóban szeretnünk kell. „Te adj, Uram, erőt – így kéri Istent –, hogy egészen megbocsássunk, hogy ellenségeinket éretted valóban szeressük, s érettük Nálad buzgón közbenjárjunk, senkinek rosszért rosszal ne fizessünk, és törekedjünk Benned mindenkinek javára válni” (Az Úr dicsérete)! Békességnek kell lennie szívünkben, s minden ember iránt szelídséget kell tanúsítanunk (RP XI, Tanítások XIX). Ezenfelül arra vagyunk hivatva, hogy a körülöttünk levő egyenetlenségeket is megpróbáljuk megszüntetni, a széthúzókat ismét összekapcsolni (Tanítások XIX). A békesség és megbocsátás hirdetése a feladatunk (RP XXI, Tanítások XIX). Szelídséggel mindenkit békére és jóindulatra kell hangolnunk.

Ferenc, mint mindenben, ebben is példájával járt tanítása előtt. Szent Ferenc-életrajzában Balanyi beszámol arról, hogy a történészek rábukkantak egy 1210-ben létrejött egyezményre, amely Assisiben nyugvó-

pontra juttatta a *maiores* és a *minores* közti évtizedes ellentétet. Balanyi azt állítja: a történészek megegyeznek abban, hogy a béke Szent Ferenc hatása volt (Balanyi Gy.: Assisi Szent Ferenc, 183. o.). A Speculum Perfectionis pedig az Assisi püspöke és polgármestere közötti viszály megszüntetését örökíti meg (101).

Bár a békét hirdetjük, s mindenkivel szemben szelídek, megbocsátók vagyunk, ezzel még nem kerülhetjük el, hogy valakik – talán éppen szelídségünk miatt – ellenségeinkké ne váljanak, s ne üldözzenek bennünket. A Jézust követő ember szelídsége a lelkiismeret szavához való megingathatatlan hűséggel párosul, s így kivívja azok gyűlöletét, akik ettől el akarják téríteni (Intelmek III). Ferenc nem tartja magában az Úrtól vett meggyőződését. Mind a Krisztustól eltávolodott keresztények, mind a pogányok között terjeszteni akarja ezt a meggyőződését (RP XVI).

A Jézushoz tartozás, Jézusnak és tanításának megvallása üldözést vált ki, úgy, ahogy Jézus megjövendölte: „Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak" (Mt 5,10). A jézusi magatartás, a jézusi feladat teljesíteni akarása az életünkbe is kerülhet. Mégsem szabad megijednünk azoktól, akik megölik a testet, ám azután semmit sem tehetnek, hanem boldognak kell lennünk, midőn gyűlölnek, szidalmaznak, kirekesztenek, kivetnek az emberek az Emberfiáért, az igazságért (RP XVI).

Az üldözés, a szorongattatás és a szenvedés vidám szívvel és békességgel való tűrése a tökéletes öröm forrása – tanítja Ferenc a Fiorettiben egyik legkedvesebb társának, Leónak. „Kérlek, Atyám, mondd meg nekem, miben vagyon hát a tökéletes örvendezés? – kérdezte Leó, és Szent Ferenc felelé: Mikor majd átázva, a hidegtől vacogva, sárosan és éhesen elérjük Angyalos Boldogasszonyt, zörgetünk az ajtón, s a kapus mérgesen ránk rivall: ›Kik vagytok?‹ S mi azt mondjuk: ›Ketten atyafiaitok közül‹, ő pedig így válaszol: ›Hazudtok, ti gaz naplopók vagytok, kik csalják a világot, s ellopkodjátok a szegények elől az alamizsnát! Takarodjatok!‹, s nem nyitja ki az ajtót, hanem ott hagy bennünket ácsorogni késő estig a hóban és vízben, éhezve és fázva, akkor, ha ezt a kegyetlen igazságtalanságot békében, zúgolódás nélkül tűrjük el..., ebben van a tökéletes örvendezés. Aztán, ha tovább is állhatatosan zörgetünk, s ő fölháborodva jön ki újra, s mint alkalmatlan tolakodókat szidalmakkal és ökölcsapásokkal űz el, és így szól: ›El innen, hitvány csavargók, menjetek az ispotályba, itt nincs számotokra hely‹, ha ezt is jókedvűen, nyugalommal és szeretettel viseltük el, ebben van a tökéletes örvendezés. S ha ismét bekopogtatunk, s az most már még dühösebben ordítja: ›Tűrhetetlen gazfickók, majd elpüföllek én benneteket érdemetek szerint‹, s azzal kezében fütykössel kijön, megragad bennünket, földhöz ver, belehemperget a hóba, s botjával hatalmas ütéseket mér ránk, ha mindezt békével és vidáman tűrjük el az áldott Jézus szenvedésére gondolva..., ebben van a tökéletes örvendezés. A Szentlélek összes malasztja és ajándékai között, melyeket Krisztus az Ő választottjainak ad, a legfőbb, ha önmagán győzedelmeskedik valaki, s Krisztus szeretetéért minden bajt, igazságtalanságot és gyalázatot készséggel elvisel. Mert az Isten ajándékaiban nem dicsekedhetünk, mivelhogy nem a mieink, hanem az Istenéi... De a nyomorúság és szenvedések keresztjében bátran dicsekedhetünk, mert az apostol is mondja: Nem akarok másban dicsekedni, hanem csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztjében" (Fioretti VIII).

Ennek a boldogságnak az oka a szenvedés, az üldözés elviseléséért ígért jutalom. Aki Jézusért elveszti életét, aki mindvégig állhatatos marad, az megszerzi az örök életet és a mennyországot (RP XVI).

Hogy Ferenc mindezt mennyire komolyan, s mennyire általánosan gondolta, azt ismét a harmadrendiek szabályzata bizonyítja. A szabályzat III. fejezete tiltja a fegyverek használatát, a IV. fejezet megtiltja az esküt. A IX. fejezet 2.§-a a testvérek egymás közti békességét kívánja, ugyanennek a fejezetnek az 5.§-a a felvételi feltételek között első helyre teszi, hogy a felvételt kérő kibéküljön azzal, akivel haragban van. A XIII. fejezet 13–15. paragrafusai pedig megtiltják, hogy a testvérek egymást bíróság elé hurcolják (Jörgensen, Assisi Szent Ferenc élete, 233. o.).

Mindez kihívásnak, botránynak minősült a „keresztény" világ szemében. A harmadik és legnagyobb botrány a ferences mozgalom körül azért tört ki, mert Szent Ferenc követői nagyon komolyan gondolták, s következetesen meg is valósították azt, amit az evangélium és annak szellemében fogant szabályzatuk előírt. Alapelveik és magatartásuk miatt, azaz hogy nem tesznek esküt, s nem hordanak magukkal fegyvert, hamarosan összeütközésbe kerültek a hatóságokkal. Jellemző erre az, ami 1221-ben Faenza városában történt. Ebben a városban a polgárok seregestül léptek be a helyi harmadrendbe. Amikor a polgármester felszólította őket, hogy tegyék le kezébe a szokásos polgári esküt, amelynek értelmében az elöljáróság parancsára fegyvert ragadnak, megtagadták az esküt azzal az indoklással, hogy rendi szabályzatuk tiltja a fegyverhasználatot. A polgármester minden lehető eszközzel az eskü letevésére akarta őket kényszeríteni (Jörgensen, III). A „világ" nagyon érzékenyen reagál, ha valaki szembeszegül az alapelveivel, s nem hajlandó az embergyilkolásra. Szent Ferenc követői üldözöttekké lettek, mert nemet mondtak az embergyilkos Sátánnak. Figyelemreméltó és örvendetes, hogy a világi hatóságok által üldözötteknek az Egyház védelmére kelt, két egymást követő pápának, III. Honoriusnak és IX. Gergelynek az utasítására.

5. 2. 4. Másokat is megtanítani az örömhírre

Szent Ferenc programjának utolsó, és a többinél egyáltalán nem jelentéktelenebb tétele, hogy az embernek tovább kell adnia a megismert igazságot. Meg kell kísérelnie mindenkit Jézushoz téríteni, bűnbánatra és élet-átalakításra bírni. A 72 tanítvány apostoli útra küldéséről szóló evangéliumi leírás nem csupán a radikális szegénység megvalósítására ösztönzi Ferencet, hanem az örömhír hirdetésének a feladatát is világossá teszi előtte. Mint minden felismert igazságot, ezt is azonnal iparkodik megvalósítani. A nagy király hírnökeként azt a küldetést vállalja magára, hogy békét hirdet és megtérést (A három társ legendája VIII). Erre ösztönzik a tanítványoknak mondott jézusi szavak is, erre indítja Jézus példája is. „Azt látjuk – mondja –, hogy az Isten egyszülött Fia az emberek üdvéért leszállott az Atya kebeléről, hogy példájával átalakítsa a világot, s az üdvösség igéit hirdesse az embereknek... Minthogy pedig mindent aszerint kell cselekednünk, amint Őbenne... láttuk, úgy látszik, hogy jobban tetszik az Istennek, hogy elhagyva a nyugalmat, kimenjünk a munkába" (Tanítások XIII). A hirdetés feladata a Regula Primába is belekerült. S az apostolkodás a mozgalom első pillanatától kezdve a csatlakozók első számú feladatának számít. Nem ismer el a küldetésre való semmiféle alkalmatlanságot.

Hogy mennyire nem ismert pardont ebben a kérdésben sem, azt jól mutatja a Fiorettinek egy igen meghökkentő története. Szent Ferenc egyik társát, a hallgatag és bátortalan Rufinuszt prédikálni küldi. Rufinusz szabadkozik: „Légy, kérlek, elnézéssel irántam, s ne küldj prédikálni! Tudod, hogy együgyű is, tanulatlan is vagyok, s nincs hozzá való képességem." A szelíd Szent Ferenc tőle szokatlanul méregbe gurul. Talán csak a szegénység megcsorbítása tudja még hasonló indulatba hozni. S a szent engedelmesség nevében megparancsolja neki, hogy anyaszült mezítelen, csupán ingalja ruhában men-

jen, térjen be valamelyik templomba, s úgy prédikáljon a népnek (Fioretti XXX). Meggyőződése, hogy a küldetés a föld határáig szól. A külföldi missziókat furcsálló bíborosnak nagy hévvel és prófétai ihlettel feleli: „Azt hiszi Ön, Uram, hogy az Úr csak az itteni tartományok számára hívta meg a testvéreket? Sőt ellenkezőleg, szent meggyőződéssel állítom, hogy Isten a széles földkerekség összes lakóinak lelki haladására és üdvözítésére támasztotta és szólította munkába őket. Tehát nemcsak a hívők körében, hanem a hitetlenek tartományaiban is mihamar meg fognak honosodni, és tömérdek lelket fognak megmenteni” (Speculum 65).

Az Isten Országáról szóló példabeszédet a mozgalmára alkalmazza: „Szerzetünk hasonló lészen a halászhoz, aki megveti hálóját a tengerben, és tömérdek halat fog” (A három társ legendája IX). Bár nem idegen tőle a szerzetalapítás gondolata, de az induláskor valójában nem a szerzetalapítás a célkitűzése. Élete későbbi folyamán sem elégszik meg soha azzal, hogy az emberiségnek csak a szerzetesi életre hajlamos szűk rétegét közelítse meg. Minden rendű-rangú, családos és családtalan emberhez, férfihoz és nőhöz, paphoz és nem paphoz, szerzetessé lenni akaróhoz és szerzetessé lenni nem akaróhoz egyaránt el akar jutni. Világosan mutatja ezt a bűnbánók kollégiuma, későbbi elnevezéssel a harmadrend létrehozása. Erre utal az is, hogy még a kifejezetten szerzetesek számára írt regulában sem csak a szerzetesekről és szerzeteseknek beszél. A legékesebb bizonyság „Az összes hívekhez intézett levél”. Ennek a címzése így hangzik: „Az összes kereszténynek, szerzeteseknek, papoknak és világiaknak, férfiaknak és nőknek, az egész világ lakosainak…”

A kor világvégét váró hangulatának megfelelően, Istennek az utolsó emberrel kezdett vállalkozásának tekinti azt, amire őket s az általuk megtérítendőket szánta: „A kisebb testvérek rendje ama bizonyos kisded nyáj, melyet az Isten Fia ebben az utolsó órában eszközölt ki magának a mennyei Atyjától, mondván: ›Atyám, szeretném, ha ebben az utolsó órában egy új és alázatos népet teremtenél, és azt adnád nekem. Szeretném, ha e nép alázatosságban és szegénységben különb lenne minden elődjénél, és velem magammal beérné.‹ Nincsen abban semmi csodálatos, hogy Isten egy új és kicsiny népet választott ki magának, hogy életmódjában és beszédjében homlokegyenest különbözzék minden elődjétől, és boldognak érezze magát, hogy egyedül Őt, a kibeszélhetetlen édességet mondhatja magáénak” (Speculum 26). Isten új népének tudja magukat, amelynek különböznie kell mindenkitől, akik csak előttük jártak.

Ferenc nyilvánvalóan Egyházzá akar lenni. De – saját terminológiánkkal élve – nem harmadik szövetség létrehozására gondol. Munkájának megkezdésekor első lépései közé tartozik a pápa áldását kérni kezdeményezésére (Speculum 78). S bár hasonló kezdeményezésekért akkoriban könnyen kiátkozás és máglya járt, Ferencet és társait, ha nem is szívesen, de megtűrik. Colonna bíboros felszólalása a Ferenc és társai ügyében összehívott bíborosi testületben világosságot gyújthat a tekintetben, hogy mi ennek a türelemnek az oka. „Ha mi – mondja Colonna – e szegény ember kérését megtagadjuk azon az alapon, hogy merőben újszerűt és teljesíthetetlent kíván, akkor vigyáznunk kell, hogy összeütközésbe ne kerüljünk az evangéliummal, hiszen csak annak megengedését kéri tőlünk, hogy az evangélium szerint élhessen. Márpedig aki azt állítja, hogy az evangéliumi tökéletességre vagy a megtartására tett fogadalom valami észellenest és hitellenest tartalmaz, az nyilvánvalóan magát Krisztust, az evangélium szerzőjét káromolja.”

Ez a kérő ember nem foglalkozik az Egyház bűneinek bírálatával, nem is az Egyház megreformálására kér engedélyt. Csupán azt kívánja, hogy maga és követői, a pápa jóváhagyásával élhessenek az evangélium útmutatása szerint. A pápa engedélyén túl a főpapokat is meg akarja nyerni. Azt szeretné, hogy társainak szent élete s iránt tanúsított alázatos tisztelete láttán maguk a főpapok kérjék a testvéreket arra, hogy menjenek hozzájuk prédikálni, és a népet jobb útra téríteni (Speculum 50).

Nemcsak a főpapokkal, hanem a papokkal is békességben akarja tudni övéit. Így buzdítja őket: „Nekünk az a küldetésünk, hogy a lelkek üdvének ápolásában segítségére legyünk a papoknak. Ami tőlük nem telik, azt nekünk kell kárpótolnunk. Annak idején úgyis ki-ki munkája, és nem állása szerint nyeri majd el a jutalmát. Tudjátok meg tehát, testvéreim, hogy Isten szemében nincs érdemszerzőbb munka, mint a lelkek megnyerése. Ezt pedig sokkal biztosabban el tudjuk érni, ha jó békességet tartunk, mintha háborúskodunk a papokkal. Ha miattuk esetleg kárt szenved a népek üdvözítésének munkája, ezért Istennél vagyon a bosszúállás, és ő meg is fizet nekik alkalmatos időben. Legyetek tehát engedelmesek a főpapok iránt, nehogy miattatok gonosz vetélkedés támadjon! Ha a békesség fiai lesztek, a népet is, meg a papságot is megnyeritek. És ez hasonlíthatatlanul kedvesebb lesz Isten előtt, mintha csak a népet nyeritek meg, a papságot ellenben megbotránkoztatjátok. Vessetek tehát fátyolt a hibáikra, és pótoljátok ki sokféle fogyatkozásukat” (Speculum 54)!

Körömszakadtáig ragaszkodik ugyan Péter egyházához, de nem vak a hibáival szemben; változást azonban kizárólag attól remél, hogy övéi életszentségben és számban növekedni fognak. Meg akarja nyerni a főpapságot és a papságot, de az egyházi méltóságoktól távol tartja övéit. Tiszteletben tartja a hierarchiát, de a saját mozgalmán belül, a szerzetesrendekben teljesen szokatlanul, demokratikus módon szervezi meg az életet. Tulajdonképpen azt hiszem, esze ágában sem volt Regulát, szabályzatot írni, egyszerűen csak a Hegyi beszédet akarta övéinek az agyába és szívébe vésni. A közösség elvi és gyakorlati kérdéseit az évi kétszeri (pünkösdi és Szent Mihály-napi) káptalanon közös megbeszéléssel tisztázták, méghozzá évről évre ismétlődően. „Ügyeik” címén nem egy zárt rend világtól idegen problémáit, még csak nem is az egyház aktuális gondjait boncolgatják, hanem emberiség szélességű, világot átalakító programjuk megvalósításának legalkalmasabb útjait, eszközeit keresik. Ezeknek a káptalanoknak a legfőbb kérdése, hogyan tudnának jobban szeretni, és másokat is elvezetni erre a szeretetre.

6. Ferenc eszméinek és műveinek sorsa

A bevezetőben azt ígértem, hogy megkísérlem elmondani, bemutatni, ki volt és mit akart Assisi Szent Ferenc. Sok minden kimaradt a teljesség igénye nélkül született dolgozatomból. Csak a legjelentősebbnek meglátott mozzanatokat villanthattam fel. Röviden összefoglalva az eddig elmondottakat: az egyháztörténelem egyik Krisztussal legkonzseniálisabb alakjának, az evangélium lényeges tanításainak egyik legradikálisabb megvalósítójának és a legnagyobb hatású apostolok közül valónak látom őt.

Célkitűzéseit illetően Kulcsár Zsuzsa a Világosság 1970/7. számában a következőket írja: „Nem a sok-sok szerzetesközösség számát akarta eggyel szaporítani, hanem megoldást akart találni kora minden égető problémájára. Méghozzá lázadás, ellenállás, erőszak nélkül… Egyetemes orvosságként minden bajra a szent evangéliumi szegénységet ajánlja” (Isten szegénykéjének örökösei). Ezzel a megállapítással egyetérthetünk, ha az evangéliumi szegénység orvosságát kiegészítjük a Hegyi beszédtől kívánt magatartás egészével. A meglátott igazságok azonnali és maradéktalan, kiáltóan radikális megvalósítása kivételes súlyt adott szavainak. A szentek, és csak a szentek képesek a történelemben észrevehető hatást elérni. Hang-

ja eljutott a papokhoz, szerzetesekhez, férfiakhoz és nőkhöz, családosokhoz és család nélküliekhez, egyszóval minden rendű és rangú kereszténységhez, sőt még a pogányokhoz is. Kiterjedt majdnem az egész akkor ismert világra. S az általa támasztott hullámverés századokon át sem ült el. Kezdeményezése csak lassan, fokozatosan vált a világi és egyházi hatóságok számára elviselhetetlenné. Ennek magyarázata szelídségén és maximális egyházhűségén kívül abban keresendő, hogy nem a fennálló egyházi és világi struktúrák közvetlen megváltoztatására törekedett, hanem az egyes emberek megtérítésére, életének átalakítására. Ezért meglehetősen sokáig tudott az Egyháztól megtűrten, a világi hatalmaktól kevéssé háborgatottan dolgozni. A programja azonban csak úgy-ahogy megtűrt volt, és csak ideig-óráig maradhatott az. Az első perctől kezdve ideges világi hatóságok a Ferencet követők számának szaporodásával egyre gyakrabban folyamodtak adminisztratív eszközökhöz (Jörgensen III).

Az Egyház részéről kezdettől fogva ügyes diplomáciai manőverek történtek, hogy Szent Ferenc eredeti szándékának vitorlájából kifogják a szelet, s az eretnekveszély kiküszöbölésének szolgálatába állítsák mozgalmát.

Először is szerzet alapítására bírták rá az eredetileg emberiség méretekben gondolkodó s erről haláláig le nem mondó Ferencet: Az evangéliumi eszméket a maguk teljes radikalitásában hordozó szerzetesi életszabály, a Regula Prima nem nyert pápai megerősítést. Többszörös püspöki segédlettel történő átfogalmazás után csupán a jóformán jellegtelenné tompított változat nyerte el a jóváhagyást. A helyi püspökök, s néhol a papság is gyakran akadályozta a mozgalom terjedését.

A fokozódóan nyugtalan világi hatóságoknak s az Egyháznak egyaránt kapóra jött az a talán általuk is szított mozgalmon belüli feszültség, amely főleg a férfi szerzeten belül ütötte fel a fejét. A Speculum megörökíti, hogy a Regulával kapcsolatban nem csupán az Egyháznak voltak fennakadásai. A rendtársak is kifogásokat emeltek. „Hallottuk, hogy Ferenc testvér újabb regulát készít – mondták valakik Illés testvérnek –, de félünk, hogy olyan szigorúan szabja meg, hogy nem tudjuk majd megtartani. Azért kérünk, hogy menj el hozzá, és mondd meg neki, hogy mi az ő reguláját nem ismerjük el magunkra nézve kötelezőnek. Csak tartsa meg magának, mi nem kérünk belőle" (Speculum 1). A rendtársak kifogásai sem ismeretlenek. Többen élesen szembefordultak a szent által hirdetett szegénységprogrammal, viszonylag komfortos rendházakat kívántak. Egyetemet hoztak létre Bolognában. Tiltakoztak a pénz elfogadásának tilalma ellen. Ellene mondtak a birtoklásról és a pozíciókról való radikális lemondásnak (Speculum 6, 11, 13, 14). Tábort gyűjtöttek Ferenc ellen, aki végül kisebbségben maradt, s lemondott a rend vezetéséről.

Isten muzsikáló lelkű trubadúrja a Getszemáni-kert, a virágvasárnap Jézusának elhagyatottságára jutott élete végére. Az események egyre növekvő szomorúsággal töltötték el. Hangja egyre fájdalmasabb lett, bár híre-neve s tisztelőinek száma még egyre növekedett. Eleinte még megpróbált ellenszegülni. A Szentföldről visszatérve, amikor meghallotta, hogy Bolognában új, saját rendházat s egyetemet szerzett a rend, egyszerűen kikergette belőle a barátokat (Speculum 6). Assisiben saját kezével látott neki a testvérek által épített nagy rendház lerombolásának (Speculum 7). Már nagyon beteg, amikor még mindig tele elszántsággal, s így kiált fel a belső hasadás láttán: „Kik ezek az emberek, akik kiragadták kezemből a rendemet és testvéreimet? De csak jussak el az egyetemes káptalanra, majd én megmutatom nekik, hogy mit akarok" (Speculum 4).

Végül is elhatalmasodott rajta a keserűség. „Nagyon fájlalom – mondja –, és sokat gyötrődöm miatta, hogy amiket a rend jelenvaló és jövő hasznára sok imádsággal... kinyilatkoztatásként nyertem Isten irgalmasságából, és amikről magától az Istentől tudom, hogy teljesen szent akarata szerint valók, azokban némely testvérek a saját bölcsességükre és hamis előrelátásukra támaszkodva ellenem vannak" (Speculum 11). Máshol így szól: „Fájdalom, az elöljárók között vannak olyanok, akik álutakra csalják a testvéreket. Minduntalan a régi szerzetalapítók példáját állítják szemeik elé, az én intelmeimet ellenben kevésbe veszik. De csak a végén tűnik ki majd világosan, hogy minő játékot űznek" (Speculum 4).

Nem valóban egyre jobban elhatalmasodó betegsége, hanem mély keserűsége az igazi oka annak, hogy lemond a rend vezetéséről. Valójában már nem hallgatnak rá. Ő pedig nem tud, és nem akar az ellentábor bábja lenni. De nem tud, és nem akar ellenük az egyetlen hatásos módszerhez, az erőszakhoz sem folyamodni. „Amíg én gyakoroltam az elöljáróságot a testvérek fölött, és amíg ők híven kitartottak, én, bár megtérésemtől kezdve majdnem mindig betegeskedtem, szerény tehetségemhez mérten állandóan igyekeztem segítségükre lenni szavammal és példámmal. De amikor láttam, hogy.... kezdenek letérni az egyenes ösvényről, amelyen idáig jártak, és átmennek a szélesebb utakra, melyek a biztos halálba vezetnek... s hogy ezen ide s tova bolyongva mit sem törődnek többé hivatásukkal, fogadalmukkal és a példaadással is, végül, amikor láttam, hogy sem... intő szavamra, sem pedig állandóan szemeik előtt lebegő példámra nem hajlandók elhagyni a veszélyes és halálba vezető utat, akkor az Úr és az elöljáró testvérek kezébe tettem az elöljáróságot és a rend kormányzását." Majd így beszél: „...miután sem prédikálással, sem intő szóval, sem példaadással nem vagyok képes megfenyíteni a bűnösöket, és kiirtani a bűnöket, nem akarok hóhérszerepre vállalkozni, hogy büntessek és ostorozzak, mint a világi hatóságok teszik. De azért bízom benne, hogy szégyenükre és gyalázatukra, éppen e világ fiai által rendszabályozzák meg majd őket, úgyannyira, hogy a végén mégis visszatérnek hivatásukhoz..." (Speculum 71). A jövendölés, már ami a megrendszabályozást illeti, csakhamar valóra vált.

Ferenc halálát követően a férfi szerzeten belül a már korábban is meglévő ellentétek tovább élesedtek. A gyeplő az ellentábor vezetője, Illés testvér kezébe került. Azonnal üldözni kezdte a szent leghűségesebb és legrégibb társait (pl. Leót és Egyedet), akiknek menekülniük kellett. Botrányos jelenetekre került sor az 1230-as főkáptalanon Illés hívei és ellenfelei között, s az ellentétek végül is a rend három pártra szakadásához vezettek. Az eredeti ideálokhoz ragaszkodókkal, az ún. spirituálisokkal szemben álltak azok, akik a ferenceseket a többi renddel azonos jellegűvé akarták tenni, s végül kialakult egy középső tábor, akik valamiféle kompromisszumra törekedtek.

Az Egyház lassú, diplomatikus lépésekkel kísérte ezeket a villongásokat. IX. Gergely (Hugolini bíboros) egyfelől 1228-ban szentté avatta Ferencet, s Illés ellen foglalt állást, másfelől bullát adott ki, amelyben érvénytelenítette Szent Ferenc végrendeletét, s intézkedéseket hozott a radikális szegénységeszmény felőrlésére. Az ellentmondásos lépések egyik célja, hogy megőrizzék Ferenc mozgalmának agitatív erejét, hogy ezáltal megakadályozzák az eretnekségbe szorított mozgalmak terjedését. A másik cél: kioperálni a mozgalom eredeti törekvéseit, kellemetlen tartalmait.

Mindehhez először le kellett számolni a spirituálisokkal. 1230-ban Ancona őrgrófságban vette kezdetét a spirituálisok szervezett, módszeres üldözése. Ferenc régi társai közül sokan börtönbe kerültek. Többeket, köztük Speyeri Cézárt, a szent közvetlen munkatársát meg is ölték. De nemcsak Anconában, hanem Toscanában s Provance-ban is ugyanilyen, sőt még

rosszabb sors várt a spirituálisokra. Toscanában eretnekké nyilvánították, s bujdosni kényszerítették őket (pl. Jacopone Todi és Angelus Clarenus). Provance-ban még erősebb kézzel fogtak a megrendszabályozásukhoz, s a hajlíthatatlanokat máglyára küldték. Egy villanásnyi enyhületet csak V. Celesztin rövid pápasága hozott, aki egészen sajátos egyéniség lévén, fölkarolta az üldözötteket. Lemondása után azonban VIII. Bonifác, és főleg XXII. János pápasága alatt az üldözés elérte a tetőfokát. XXII. János a szó legszorosabb értelmében kiirtotta a spirituálisokat. A spirituálisok után sorra kerültek a középutasok, s végül mindazok, akik ha nem is Szent Ferenc magatartásbeli radikalitását, de legalább az elméletét fenn akarták tartani. Az ún. elméleti szegénységről szóló hírhedt vitában elvéreztek azok is, akik addig a gyakorlati szegénységet, Ferenc eredeti eszméit valósítani akaró testvéreik üldözésében jeleskedtek.

Az igazsághoz hozzátartozik az is, hogy a hosszú és súlyos üldözésre nem mindig a Szent Ferenc kívánta jézusi szelídséggel reagáltak az üldözöttek sem. Angelus Clarenus mindvégig meg tudta őrizni elvhűségét, béketűrését és egyházhűségét is, és az inkvizíció által gyújtott máglyák korában okos, higgadt szóval képes volt tisztázni magát az eretnekség vádja alól anélkül, hogy eszményeit megtagadta volna. Üldözött volt, földönfutó, halálra keresett bujdosó, de nem lett lázadó, és nem lett eretnek.

A provance-i spirituálisok viszont a világiak segítségét igénybe véve elkergették üldözőiket. Máshol sokan forradalmi vagy eretnek csoportokhoz csapódtak, illetve belőlük, körülöttük alakult ki az ún. ferences eretnekség, a fraticellik mozgalma. Így aztán nemcsak Ferenc ellenzéke és azok utódjai, hanem azok nagy része is, akik úgy vélték, hogy Szent Ferenc eszmei örökségéért küzdenek, végeredményben szembekerültek a szent célkitűzéseivel. A valódi eszmék megcsappant számú őrzői pedig búvópatakként rejtőztek, s lassan őrölte őket a Jézus eszméit magáévá tenni még nem tudó, nem akaró kortárs emberiség. A XVI. századra elültek a szent kavarta vihar utolsó hullámai is.

A férfi szerzet története mellett a harmadrend történetéről is kell még néhány szót szólni. A ferences mozgalom világi résztvevői elsődlegesen a világi hatalommal kerültek összeütközésbe, s annak üldözésétől szenvedtek. Az Egyház – a férfi szerzet radikalizmusával szemben tanúsított magatartásával ellentétben – a harmadrendiek felé oltalmazóként lépett fel.

III. Honorius pápa védelmet nyújtott a katonai szolgálatot megtagadóknak. Ugyanezt tette utódja, IX. Gergely is, sőt felmentette őket a közhivataloktól, és saját joghatósága, vagyis az egyházi bíróság alá vonta őket (Gemelli, A franciscanizmus). Ennek a védelemnek azonban nagy ára volt. Zaklatásuk pillanatnyi elkerüléséért cserébe szuverenitásukat és a Ferenc mutatta utat kellett feladniuk. IX. Gergely hamarosan hozzákezdett az evangéliumi parancsoktól ihletett regula átformálásához. Elsőként azt jelentette ki, hogy az eskütétel tilalma nem vonatkozik bizonyos esetekre. Kivételt képez a tilalom alól a hit megőrzésére, a béke érdekében, az önvédelemből, illetve a törvényszék előtt tett eskü. IV. Miklós pápa továbblépett, s azt mondta, hogy a fegyverviselési tilalom sem általános érvényű. Az Egyház érdekében, a haza védelmében, s más, elöljáróiktól jóváhagyott okokból a fegyverviselés a harmadrendieknek is megengedett. Az eskü és a fegyverviselés abszolút tilalmának megszüntetésével az evangéliumi parancsnak legjobban húsba vágóbb pontjai kerültek zárójelbe. Ami ezután következett, az már csak a földig rombolt Karthágó romjainak felszántásához és sóval behintéséhez hasonlítható. Az evangélium szellemét hordozó regula helyett ugyancsak IV. Miklós pápa új regulát készített, az egyházjog követelményeinek megfelelőt, s az egész harmadrendet hozzáidomította, alávetette az addigra már alaposan megdolgozott, átformált szerzetesrendnek.

7. Befejezés: Elgondolkodtató kérdések

Az igazi Szent Ferencet keresve szembesülnöm kellett azzal az egyébként jól tudott igazsággal, hogy nem mi találtuk fel a spanyolviaszt. Ráébredtek a történelemben előttünk már mások is arra, hogy mit akart Jézus. Ilyen volt Szent Ferenc is. Felfedezte és századokon át ébren tartotta a krisztusi gondolatokat. Termékeny nyugtalanságot hozott az Egyházba. 750 év múltán sem lehet úgy foglalkozni vele, hogy hatása alá ne kerüljön az ember. Mindezek az eredmények az igazság utáni szenvedélyes vágyakozásából, az igazság befogadására való őszinte készségéből s a meglátott eszméknek megalkuvásmentes megvalósításából születtek.

Hogy azonban csak annyit tudott elérni, amennyit elért, az nem az üldözések viharának hibája. Követőin múlt, hogy a „kísérlet” a Krisztus utáni második évezred elején sem sikerült.

A Ferenchez csatlakozó második nemzedéknek már nem minden tagja tette rá feltétlenül az életét az Evangélium tanításának valóra váltására. Az a hang hozott szakadást a mozgalomba, amely a szent követelményeit túlzásnak minősítette, vállalni nem akarta, s őt magát félreállította. Ezen tört meg a kezdeti lendület. Ez könnyítette meg azoknak a dolgát, akik az Egyházban s a hatalom birtokában kezdettől fogva rossz szemmel nézték ezt a Jézus-szerű, jézusi célkitűzésű és jézusi életű embert. De megkönnyítette a dolgukat az is, hogy a Ferenc mellett küzdők sem mind értették igazán elgondolásait, s nem tudtak maradéktalanul hűségesek maradni az evangélium szelleméhez. Éles hangon bírálták az Egyház hibáit, erőszakkal is védekeztek az őket ért üldözésekkel szemben. Sőt a fraticellik csoportja egyenesen forradalmi mozgalommá lett.

Mi nagyobb gondolati rend birtokában vagyunk, mint az intuitív, rendszerezéssel nem foglalkozó Szent Ferenc. De meglátásaink megvalósításában ugyan hol marad radikalitásunk az övétől? S vajon a második évezred vége felé lehet-e már valami az Isten százszor szent kísérletéből e nélkül a radikalitás nélkül?

Meg kell kérdeznünk magunkat a tekintetben is, hogy hogyan állunk az egyházhűség dolgában? Szent Ferenc korában sem akart mást az Egyház, mint szekerébe fogni az új mozgalmat, vagy ha ez nem megy, akkor megsemmisíteni. Szent Ferencet sem a meggyőződésétől eltéríteni, sem ellenségeskedésbe kényszeríteni nem lehetett. S mi? Nem kísért-e bennünket a meg-megújuló támadások, barátságtalan megnyilatkozások során a keserűség? Az a fajta keserűség, amelyből viszont megszületik az ellenségeskedés. Hiszünk-e eléggé abban, hogy a Világ Fejedelme csak az adott pillanat ura, a történelem ura azonban az Isten? A Sátán itt és most ellenünk fordíthatja azokat, akiknek atyáinknak és testvéreinknek kellene lenniük Krisztusban. De a Krisztushoz hű élet mégis előbbre viszi a történelmet az Isten szándékainak megvalósulása felé, ha elszakíthatatlanul ragaszkodunk Testéhez, az Egyházhoz is.

Nem csábít-e számtalan hajótörést szenvedett jó szándékunk arra, hogy lejjebb tegyük a mércét? Érezzük-e mindnyájan a felelősséget, hogy rajtunk - rajtam és rajtad – bukhat meg a kísérlet? Én lehetek-e rés, és te lehetsz-e rés, amelyen át elsüllyeszthető Krisztustól kapott feladatunk?

Isten legyen nekünk irgalmas, ha miattunk késlekedik az Isten Országa!

(Vége)

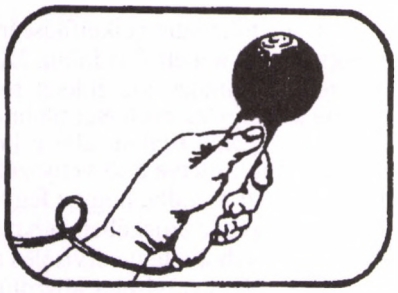

Eva Schindele

Osztozni, s ezáltal nyerni

Karolina nővér chilei missziója

Párás, fülledt a levegő ezen a decemberi estén. Santiago de Chile központjából indultunk el, körülbelül egy órányi fergeteges buszozáson vagyunk túl, s most a *Recoleta* nevű szegénynegyedben a német szerzetesnő, *Karoline Mayer-Hofbeck* házát keressük. Meglepődve látjuk a parányi előkertekben növő virágokat és fákat. Gyerekek játszanak az utcán, közben kutyák lármáznak. A kicsi, egyemeletes, hullámbádoggal fedett kőházak előtt ülő fiatalok és öregek kíváncsian szemlélnek minket, idegeneket. Itt mindenki ismeri a „nővéreket”, ahogy a lakók tisztelettel nevezik őket. Később majd azt mondja nekünk a 62 éves apáca, miközben szívből nevet: „Nagyon tisztelnek engem a lakók, de mindenekelőtt szeretnek. Ez utóbbi fontosabb számomra.” Végül egy csapat gyerek kísér minket ahhoz a kicsi házhoz, amelynek homlokzatára színes, barátságos „Békehozó Krisztust” festettek. Fiatalok egy csoportja gyűlt össze előtte. Beszélgetnek, nevetnek, gitározgatnak, füves cigit adnak körbe. Kopogunk a ház ajtaján. Filigrán, barátságos nő üdvözöl minket. Ősz haját kontyba kötötte, fehér blúza fölött kötényruhát visel, lábán egyszerű, lapos sarkú szandál. Csak a nyakában lógó kereszt emlékeztet keresztény fogadalmára. Élénk szemei sugárzanak. „Fintorogtok?”, kérdezi nevetve. „A marihuana a mi tömjénünk ebben a negyedben.” És hunyorítva hozzáteszi: „Ezért megy mindnyájunknak olyan jól.” Zavaróan hat ránk ez az apáca, aki már az első találkozáskor tegez minket, de beszélgetésünk olyan közvetlen és fesztelen, hogy rövid idő után mi is elhagyjuk a távolságtartó önözést. Vendéglátónk azzal az érzéssel tölt el minket, hogy valamennyien Isten gyermekei vagyunk, s ezért azonos szinten társaloghatunk.

Karolina nővér az emberek közelségét keresi, mert csak ezáltal növekszik a bizalom – minden közösség alapja. 1989-ben, amikor a Recoleta negyedbe költözött, ott az erőszak légköre uralkodott: évente 15 gyilkosság történt. Most már alig fordul elő. „Ha konfliktus adódik, én is közéjük megyek!”, mondja, és bevezet minket a ház hátsó részében található kis kápolnába. Az egyszerű fakereszt alatt kések, láncok, sőt egy pisztoly – fiatalok hozták neki ezeket, mert el akarták hagyni a bűnözés útját, amely gyakran együtt jár a munkanélküliséggel és a drogkihágásokkal.

A *Poblacion Recoleta* korábban tipikus munkásnegyed volt, de a katonai diktatúra 17 éve alatt sok lakosa elszegényedett. Szociális helyzetük mindmáig keveset javult, bár 1989 óta demokratikusan választják a kormányokat, és a gazdaság gyorsan növekedett. Chile Dél-Amerika leginkább jómódú államai közé tartozik. Noha ma már nemigen hal éhen senki, a chilei lakosság 25%-a még mindig szegénységben él. Még ha minden családtag gürcöl is, a havi, átszámítva 150 eurós minimálbér éppen csak a legszükségesebbekre elég: 1 kg kenyér egy euróba kerül, egy buszjegy 50 centbe. A legtöbb család nem engedheti meg magának, hogy saját lakása legyen, a szegénynegyed apró házaiban ezért több generáció zsúfolódik össze: „Teljesen normális dolog, hogy ötven négyzetméteren 15-18 ember él”, tájékoztat Karolina nővér, és elmeséli a húszéves Carlo történetét, akinek agydaganata volt. Minden este éjfélig ott ül az ajtójuk előtt, s amikor a nővér megkérdezte tőle, miért nem megy be, azt felelte: „Csak utolsóként mehetek a házba, mert közvetlenül az ajtó mellett alszom.”

Karolina nővér 37 éve él Chilében, és azonosul ezzel az országgal. „Mi chileiek”, mondja ismételten beszélgetésünk során. 2000-ben megkapta a chilei dísz-állampolgárságot, egyébként anélkül, hogy a németet elveszítette volna. Látomása a testvéri világ. Chilében, egész Latin-Amerikában, de az egész globalizálódott világon is. Nemcsak az a helyzet, hogy a szegényeknek nincs pénzük, hanem ki is zárják őket a társadalomból. Fáradhatatlanul rámutat erre az összefüggésre, nemrégen például a chilei parlamentben tartott, nagy figyelmet keltett beszédében tette ezt: „Szegénynek lenni azt is jelenti, hogy az embernek nincs önbecsülése, reménye és önbizalma, s úgy érzi, arra van kárhoztatva, hogy piszkos vagy nem sokra becsült munkát végezzen, sőt, talán úgy érzi, hogy maga Isten kárhoztatta erre.”

A német szerzetesnő 1990-ben hozta létre nagy lelkesedéssel a *Fundacion Cristo Vive*-t, az „Élő Krisztus Alapítványt”. Ennek oltalma alatt azóta szociális intézmények hálózata fejlődött ki Chilében, de a szomszédos államokban, Peruban és Bolíviában is: egészségügyi központok, óvodák, egy drogterápia-központ, műhelyek és egy szakmunkásképző iskola. A szervezet immár 350 embert foglalkoztat, és néhány száz – gyakran európai – önkéntes támogatja a munkát. Az alapítvány „menedzsere”, szíve és motorja Karolina nővér. Mint mondja, változatlanul fontos számára a közvetlen kapcsolat az emberekkel: „Búzaszemnek érzem magam, ünnepeket ülök meg, és megosztom az emberek örömét-bánatát.” S mintegy ennek példájaként ezen az estén állandóan kopogtatnak az ajtón, segítséget kérve, vagy egyszerűen csak azért, hogy betérjenek egy kis tereferére.

Kényelembe helyezzük magunkat Karolina nővér szerény, személyes emléktárgyakkal teli lakószobájában. Maruja nővér, aki hosszú évek óta együtt küzd vele, teát és maga sütötte süteményt szolgál fel. Feszülten figyelünk, amikor Karolina a gyerekkoráról mesél: hogyan nőtt fel az észak-bajorországi Eichstättben, egy paraszti nagycsaládban, szigorú katolikus neveltetésben, hogyan falta már kislány korában az idegen országokról és kultúrákról szóló könyveket, és hogyan aggódott már akkoriban azokért az emberekért, akiknek az élet árnyékos oldalán kell élniük. Igen korán érezte magában a „hívást”, hogy misszionárius legyen. Az érettségi után csatlakozott az egyik missziós rendhez, amely aztán 1969-ben orvosi tanulmányokra küldte Chilébe. „Itt fedeztem fel a hivatásomat, és azokat az embereket is, akikért teremtve lettem.” Chilében éli át a fiatal apáca a társadalmi, de a teológiai ébredést is, hiszen Latin-Amerikában fejlődik ki az ún. felszabadítási teológia, amely Jézus örömhírére hivatkozik, amikor több igazságosságot követel, értsd demokratikus reformokat, igazságosabb béreket és egyenlő tanulási esélyeket. Nagy hatással vannak rá azok az egyházi méltóságok, akik egyházi birtokaik egy részét a munkásaiknak ajándékozzák, noha sokan közülük gazdag spanyol bevándorló családokból származnak. Mindenütt bázisközösségek keletkeznek. Később átéli, hogyan küzd a Vatikán a felszabadítási teológia ellen, és hogyan támogatja ezzel közvetve az Egyesült Államok hatalmi érdekeit a dél-amerikai kontinensen.

Karolina nővér számára ez még ma is keserű tapasztalat: sajnálja, hogy II. János Pál pápa sosem értette meg igazán a felszabadítási teológusok elképzeléseit, de látja, hogy ennek az időszaknak az eszméi Dél-Amerika sok országában gyökeret vertek: „Ez a teológiai kezdeményezés új erővel növekszik tovább, és gyümölcsöket hoz."

Vissza a múlt század késői hatvanas éveibe. Az ifjú misszionáriusnő a vakációk idején kapcsolatot keres a szegényekkel, ám azok kezdetben nagy bizalmatlansággal fogadják. Végül is a spanyol hódítók nem csupán a karddal hadakoztak rettenetesen, hanem a Bibliát lobogtatva is, és évszázadokon át „keresztényi" érveket szolgáltattak a kizsákmányoláshoz. Karolina küzd a szegények bizalmáért, segít az asszonyoknak, hogy megszervezzék az ingyenkonyhát és a gyerekek ellátását, ápolja a betegeket, és a szupermarketekben lejárt szavatosságú élelmiszereket gyűjt az ingyenkonyha számára. Werner Blieske tanító, aki akkoriban a santiagói német iskolában dolgozott, még jól emlékszik első találkozására Karolinával: „Akkor még apácaöltözetben járt. De már az a karizmatikus személyiség volt, aki ma is – mindig sugárzott, mindig jó hangulata volt."

Amikor Karolina nővér el akarja hagyni a kolostor védett terét, és a szegénynegyedbe akar költözni, rendje nemigen lelkesedik. „Hetente két-három látogatás legyen elég", mondta neki főnöknője. Karolina mosolyogva meséli, hogy erre felháborodott levelet írt Rómába: végül is az Atyaisten sem heti három alkalomra küldte Fiát, Jézus Krisztust a Földre. A dacos nővért a rend visszaküldi Németországba – néhány hónappal Pinochet tábornok véres pucscsa előtt, amely darabokra szakította a chilei társadalmat, s amelynek a sebei máig sem gyógyultak be teljesen. Karolina nővér a szegények oldalán élte át a katonai diktatúra e „rettenetes 17 évét", mert már hamarosan „kihajítása" és ideiglenes fogadalma lejárta után „szívének hangját" követi, és saját szakállára visszatér Chilébe: „1973 szentestéjén alapítottam más asszonyokkal együtt a *Communidad de Jesús* [Jézus Közössége] nővérközösséget."

Karolina nővér átéli Chilében, hogyan hurcolja el, kínozza meg és öli meg szomszédait és munkatársait a titkosrendőrség: „Anyám számára rettenetes volt, hogy egy szál magamban akartam élni egy diktatúrában, pedig szülei a hitleri rezsim idején az ellenállók közé tartoztak, és volt mit szenvedniük." Részt vesz a passzív ellenállásban, és segít a politikai üldözötteknek, hogy az *Amnesty International* és keresztény intézmények segítségével el tudják hagyni az országot. Őt magát is többször letartóztatják és megfenyegetik. Utoljára 1987-ben: „Erre fel német barátaim bekapcsolták az ügybe Franz Josef Strauß-ot, aki Pinochet barátja volt. Ez segített."

Chilének hosszú időre volt szüksége ahhoz, hogy feldolgozza a diktatúra kegyetlenségeit. 2004 végén dokumentálja először egy hivatalos kormányzati jelentés 35 000 ember szervezett megkínzását: „Örültünk, hogy a főparancsnokok és mások azt mondták: Soha többé ilyesmit Chilében! Erre a szóra vártunk oly régóta." Most a jóvátételben és a kiengesztelődésben reménykedik. Egyházközsége évek óta minden nagypénteken körmenetet rendez az egykori kínzóközpontokhoz: „Bekötött szemmel akarjuk utólag átérezni, min mentek keresztül az áldozatok, és ébren akarjuk tartani az emlékezést."

Éppen ebben a keserű időszakban volt rendkívül fontos a Németországból, de Luxemburgból, Franciaországból és Svájcból is megnyilvánult szolidaritás, mondja a német szerzetesnő. Olyan barátok, mint Werner Blieske és felesége, Elfriede (akik időközben a schleswig-holsteini Kappelnbe költöztek), 1975-ben megalapították a *Casa Kappeln* szolidaritási egyesületet, és segélyekkel járultak hozzá ahhoz, hogy alultáplált gyerekek százainak tudjanak enni adni. 1979-ben Manchingban hívták életre a *Kontaktgruppe Communidad de Jesús*-t, majd göttingeni, hannoveri, svájci és luxemburgi baráti köröket. De ezekben a nehéz években fontos volt a szellemi segítségnyújtás is, hangsúlyozza: „Megmondani az embereknek: nem a te bűnöd, hogy éhezel és fázol. Emberi jog, hogy ehess, és tető legyen a fejed fölött. Mindezek hiánya a kormány szégyene, nem a tiéd." Majd hozzáteszi: „A szegénység végső soron nem katasztrófa, hanem botrány." Végül is egyesek jól élnek ebből az igazságtalan állapotból. Latin-Amerikában, de az USA-ban és Európában is.

Karolina nővér egy igazságosabb világnak szenteli az életét, és képes másokat is erre lelkesíteni. Például németországi előadókörútjain, amikor egyik szereplése követi a másikat, s nem csupán adományokat gyűjt, hanem új munkatársakat is szerez. Ilyen Fernando Massad is, a *Fundación Cristo Vive Chile* alapítvány ügyvezetője, aki jól fizető menedzseri állását cserélte fel ezzel a munkával, és – többek között – azon fáradozik, hogy pénzt szerezzen annak a szakmunkásképző iskolának, amelyben ingyenesen képeznek ki hegesztőket, asztalosokat vagy kertészeket. A 20 000 embert ellátó egészségügyi központ, a *Cristo Vive* sem kap elég állami támogatást, noha elismerik mint a családi orvoslás sikeres modelljét. Karolina nővér azt szeretné, ha a chilei társadalom is nagyobb szolidaritást tanúsítana, és ha a programok ezáltal függetlenebbé válnának a nyugat-európai adományoktól.

Időközben a számos támogatói csoport a *Cristo Vive Europa – Latin-Amerika Partnere Egyesület*é állt össze. Az 500 tagot számláló ökumenikus egyesület elnöke Werner Blieske. A 70 éves férfi számára fontos a kenyér megosztása és a gyakorlati felebaráti szeretet; hidat akar verni Európa és Latin-Amerika között, és a fiatalokat is fel akarja lelkesíteni a megélt szolidaritásra. A *Cristo Vive Europa* minden évben 25 fiatalt küld Latin-Amerikába; ezek vagy egy „szociális évet" töltenek ott, vagy „külföldön teljesített más szolgálatot", a civil szolgálat megfelelőjét.

Egyikük a 20 éves Julian. Az érettségi után, több hetes németországi előkészítő szemináriumot követően ment Chilébe. Most *La Pintaná*ban, Santiago de Chile egyik legszegényebb negyedében találkozunk vele, ahol három másik német fiatallal együtt egy óvodában dolgozik, s a negyed peremén, az egyik legkisebb házban lakik. „A védett otthon után ez hatalmas kihívás", mondja. Olykor kétség fogja el, jóllehet szereti a gyerekekkel végzett munkát, úgy érzi, hogy szükség van rá, és csodálja Karolina nővér optimizmusát és tettrekészségét. „Leginkább az ráz meg, hogy a chilei társadalom mennyire közömbös a nincstelenekkel szemben", teszi hozzá a fiatal német. Teresa Tapia, az óvoda vezetőnője becsüli a fiatal önkénteseket; szerinte ők azzal az érzéssel töltik el a szegénynegyed lakóit, hogy értékesek. Az óvodába jutásra várakozók listája hosszú, s mindig a legszegényebbeké az elsőbbség. A nevelőnő azt vallja: „Csak úgy lehet felépíteni egy közösséget, ha a leggyengébb tagokat támogatjuk." A *Cristo Vive* azért támogatja a szegényeket, hogy aztán maguk alakíthassák az életüket, s nem akarja alamizsnával lerázni, s ezzel megfosztani őket méltóságuktól.

„Testvéri világot csak egymással építhetünk", mondja Karolina nővér. A 62 éves apácának ez meggyőződése, és erre tette föl az életét. Munkaadagja óriási, de közben vidám és jó hangulatú marad. „Hiszen együtt növekszünk", mondja, és szívélyes nevetéssel elárulja „titkos" erőforrását: „Ma sokan azt gondolják, hogy ha odaadják a sajátjukat, vesztesek lesznek. De megtapasztalni, hogy eközben nyertesek leszünk – csodálatos dolog. Mindenesetre boldog vagyok, és azt szeretném, hogy azok is boldogok legyenek, akik velem élnek."

Forrás: Publik-Forum, 2006/10

„Isten mindig a másik emberhez vezet”

Interjú **Karolina Mayerrel**

Karolina nővér, Ön nemrég megjelentetett egy könyvet, amely az Ön lelki életrajzát tartalmazza. Címe: A titok mindig a szeretet. Mi a szeretet titka?

A szeretet az az életerő, amely lehetővé teszi számomra, hogy közeledjem az emberekhez, kapcsolatba lépjek velük – mégpedig minden emberrel: a legszegényebbekkel a nyomornegyedekben, a legbetegebbekkel és a haldoklókkal, de éppígy a köztársasági elnökkel és a gazdaság hatalmasaival is. A szeretet teszi lehetővé a kapcsolatot a munkatársaimmal, szomszédaimmal, utastársaimmal a buszon vagy a repülőgépen. Nem vagyunk egyedül a világon, mindig a másokkal való kapcsolatban élünk. A szeretet az az erő, amely alakot ad a kapcsolatban élésnek.

Ön Chilében a semmiből építette fel a Christo Vive segélyszervezetet. Eközben jelentős ellenállással kellett megküzdenie. Hogyan tartozik össze az Ön számára a szeretet és a politikai elkötelezettség?

Mindig a szeretetre vágyakozás volt bennem a mozgatóerő. Már fiatal lányként így imádkoztam Istenhez: „Szeretném megtapasztalni szeretetedet, szeretném érezni, hogy jelen vagy!” De a kétség megmaradt – és vele ez a sürgető vágyakozás Isten jelenlétének megtapasztalására. Ez a vágyakozás vezetett először az internátusba, aztán a noviciátusba, és végül egészen Chiléig, noha sokkal szívesebben mentem volna Indokínába. De abban a tapasztalatban, amelyet kerestem, csak akkor lett részem, amikor Santiago de Chile elővárosaiban találkoztam a szegényekkel.

A szegényekkel való találkozás Istennel találkozás volt az Ön számára?

Igen, mert hirtelen minden ott volt, amivel korábban csak tudományosan foglalkoztam. Az egyetemen ószövetségi szentírás-tudományt tanultam: Ábrahám istentapasztalatáról, Isten és Mózes találkozásáról az égő csipkebokornál, az egyiptomi kivonulásról. A vallás és a hit a fejemben volt. A szegényekkel való találkozás révén a tudásom tapasztalattá lett, és megváltozott a helyzet. A szegények ugyanis kihívást jelentettek számomra. Megértettem, hogy tudásomat és életemet, teológiámat és spiritualitásomat ugyanabba a konkrét valóságba kell beleállítanom, amely az övéké. Akkor csodák történnek, és megtapasztalhatóan megjelennek Isten országának jelei.

Németországban valóságos spirituális robbanás tanúi vagyunk, de a szegények között keresni Istent – ez többnyire távol áll azoktól, akik az élet értelmét keresik.

Az a fontos, hogy megtaláljam a hozzám illő vallási vagy spirituális kifejezési formát – és az ezzel összefüggő spirituális gyakorlatot, amely egyúttal erőt és energiát ad nekem. Ez mindig egyéni dolog, és így tekintve az Istenhez vezető út mindig személyes. De ez számomra csak az egyik oldal, mert mi, emberek sosem vagyunk egyedül. Ami engem illet, Isten megtapasztalása a másokkal való találkozásban lett osztályrészemmé. Amikor Istent keresem, mindig a másik emberhez vezet: a családban, a munkában, az egyházközségben – mindegy, hogy hol.

...azért, hogy segítsen másokon? Hogy felszabadítsa őket?

A kezdet a szerető odafordulás. Amikor a szegényekkel találkoztam, és beszélgetni kezdtem velük a Jó Hírről, teljesen magától adódott, hogy arról gondolkodtunk el közösen, hogyan gyógyulhatna meg a világ, és hogyan válhatna valósággá az evangélium. Nem lehet másképp: Ha az ember a Jó Hírt hirdeti szegényeknek, akkor az elnyomottak felszabadulnak, a kizsákmányoltaknak tiszteletben és igazságos bánásmódban lesz részük, akkor a vakok látókká, a süketek hallókká válnak. Ez valóság. Az én spirituális feladatom ebben a világban, hogy azt hirdessem: Isten országa már most megvalósul az emberek között.

Ez a felszabadítási teológiának az a személyes változata, amelyet Ön képvisel?

Igen, ez felszabadítási teológia – mégpedig teljesen általánosan: az evangéliumnak mint felszabadításnak a hirdetése. Hogy aztán ezt hogyan kell részleteiben megvalósítani, erről különféle felfogások léteznek, és különfélék az utak. A nekem ajándékozott út a szegényekkel való közvetlen kapcsolat, és a szolidaritás velük. A jezsuita Pepe Aldunate, aki 1973-as eltávolításáig erkölcsteológiát tanított Santiago katolikus egyetemén, szívesen nevezte a szolidaritást „politikai szeretetnek”. A szeretetnek különböző kifejezésformái vannak, s ezért a szeretet iránti vágyakozásomban számomra mindig az volt a következetes dolog, hogy szolidáris legyek a szegényekkel és a rászorulókkal.

Mit jelent ez konkrétan a politikai cselekvésre nézve?

Azt jelenti, hogy a Jó Hír szóval és tettel történő hirdetése során mindig számon kérem az emberek jogait is: emberi jogaikat, politikai jogaikat, mindenekelőtt persze akkor, ha ezeket semmibe veszik. És azt jelenti, hogy felszólítok másokat is, lépjenek föl ezekért a jogokért, és ne hagyják magukat megfélemlíteni. Mindenekelőtt azonban azt jelenti, hogy magamat ne hagyjam megfélemlíteni, és végső esetben legyen bátorságom börtönbe menni a hitemért és meggyőződésemért. Hál' Istennek, ma már nem fenyeget annyira ez a veszély. Ma elmehetek a köztársasági elnökhöz, és azt mondhatom neki: „Neked hatalmadban áll strukturális változtatásokat végrehajtani, hogy országunkban nagyobb igazságosság legyen. Neked lehetőséged van arra, hogy eszközöket mozgósíts ifjúságunk oktatásához.” Erre sürgető szükség van, mert a chilei oktatási rendszer katasztrofális: eleve elveszi a gyerekek és fiatalok 60%-ának esélyeit. Ez nem maradhat így. Ezen a területen fellépni az igazságosságért, és azt követelni az államtól, hogy jelentősen növelje a legszegényebbek oktatására szánt kiadásokat – ez a szolidaritás parancsa. Többek között ezáltal válik politikaivá a szeretet.

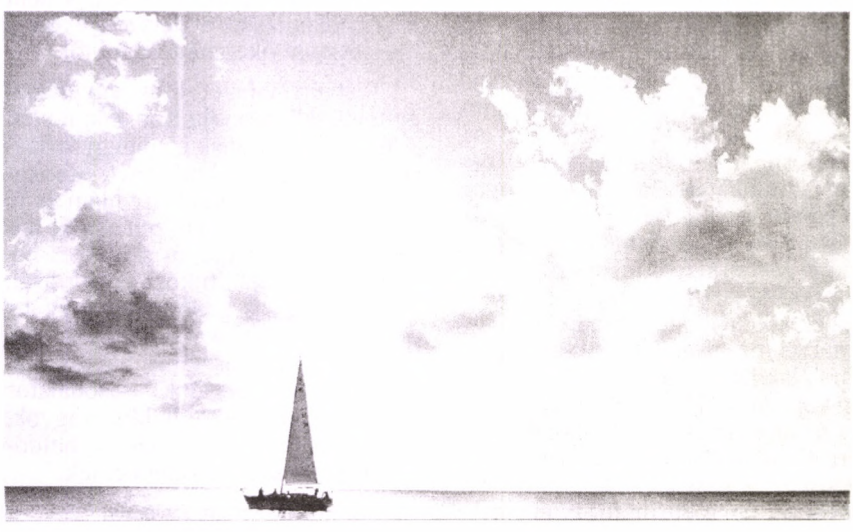

Christoph Quarch

Forrás: Publik-Forum, 2007/9

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Szöcske a gyufaskatulyában

Amint már többször is mondottam nektek, a mi édesapánk ötvösmester volt, ezüstkovács. A bátyám meg én persze mohó szemmel lestük: mi válik fölöslegessé, hulladékká apánk munkaasztalán, mit szerezhetnénk meg magunknak játékszerül. Naponta többször is bementünk hozzá, s akár a földön láttunk meg valami fémdarabot, ami megtetszett nekünk, akár az asztalon valamely törött üveglemezkét, hibás kövecskét, máris kérdeztük tőle: „Kell ez még, édesapám? Vagy elvihetem?” Édesapánk végül is megunta a sok zaklatást, s kijelentette, hogy minden olyasmit, amit nekünk szán, kitesz a verandaasztalra. Ezentúl hát ne kérdezgessük, hanem csak azt nézzük: van-e valami azon az asztalkán. Minket azonban aggasztott egy kicsit ez a megoldás, mert nem tudtuk, miként fogunk megosztozni a holmin. A bátyám, Gyopár, meg is kérdezte tőle: „Miből tudjuk meg, hogy melyikünké legyen, amit ott találunk?” Édesapánk azt szerette volna, ha közösnek tekintjük holminkat, ha egyikünknek se fontos, hogy az a rézdarab vagy acéldrót melyikünké. Akinek éppen szüksége van rá valamely mesterkedéséhez, használja fel. Nem tetszett hát neki ez a kérdés sem, s legyintett rá: „Az már a ti dolgotok. Osszátok ki igazságosan! Csereberélhettek is egymással.” Hosszú időn át nem is igen torzsalkodtunk az osztozás miatt. Édesapánk segítségét pedig mindössze, ha jól emlékszem, kétszer, vagy tán háromszor kellett igénybe vennünk. Nem is szívesen kértük meg, hogy ossza el, amit adott, mert láttuk, hogy elkedvetlenedik miatta.

Egy reggel azonban kirobbant köztünk az első, s egyúttal utolsó nagyobb veszekedés. Az előző napon sok mindent kirakott számunkra édesapánk: kicsorbult vésőket, üres bádogdobozokat is, úgyhogy aznap semmire se számítottunk. Amikor azonban kiléptünk a verandára, megpillantottunk az asztalkán egy gyufaskatulyát. Bizonyára csodálkoztok rajta, hogy ilyen jelentéktelen holmi miatt, egy üres gyufaskatulya miatt kaptunk össze erősebben. Gondoljatok azonban arra, hogy nagyon sok apró gyöngyöcske, színes kövecske is került hozzánk édesapánk asztaláról. Serlegekbe, díszevőeszközök nyelébe foglalta őket, a fölöslegeseket vagy

hibásakat pedig nekünk ajándékozta. No, ezeket az apró gyöngyöket, kövecskéket a legjobban gyufaskatulyákban lehetett raktározni. Bátyám is, én is egész kis fiókos szekrénykét ragasztgatunk össze magunknak gyufaskatulyákból. Még parányi fogantyút is erősítettünk a fiókocskákra, mégpedig mindig olyan gyöngyből vagy kövecskéből, amilyent a fiók tartalmazott. Azért is nagy kincs volt számunkra a gyufaskatulya, mert csak ritkán ürült ki egy-egy. Édesapánk ugyanis igen takarékos volt, s ha olvasztania kellett, a konyhából vitt magának tüzet, vagy acéllal, kovával csiholt. Fiókos szekrénykénket persze mindketten nagyobbítani szerettük volna, a gyufaskatulyát tehát mindegyikünk a magáénak akarta megkaparintani. Elsőnek Gyopár kiáltotta: „Az enyém!” De tüstént rikkantottam én is: „Nekem éppúgy kell!” A bátyám öt szem sötétvörös gránátkövet kínált érte, de én csak nevettem: „Én akár húszat adok! A gyufaskatulya fontosabb!”

Apánkat nem mertük háborgatni a gyufaskatulya ügyében, s egyikünk sem tudta, miként oldjuk meg igazságosan a kérdést. A bátyám még azt is ajánlotta, hogy hagyjuk mindaddig a verandán, amíg másik is kerül hozzá, de tüstént maga is belátta, hogy ez veszedelmes megoldás, hiszen elkallódhat. Végül felkapta, és így szólt: „Befejezem a vitát. Ez most az enyém, a következő meg a tiéd lesz!” Dühbe gurultam, hogy merészeli ő egyszerűen kijelenteni, hogy az övé? Elébe ugrottam: „Ezt ugyan el nem viszed innen! Nem engedem!” Össze nem verekedtünk ugyan, csak birkóztunk és huzakodtunk, köztünk azonban ilyesmi is ritka esemény volt. Meg is döbbentünk mind a ketten attól, ami történt. Gyopár lecsapta az asztalra a gyufaskatulyát, és azt kiáltotta: „Nesze, légy boldog vele! De tudd meg, hogy soha többé nem szólok hozzád egyetlen szót sem!” Én persze azt válaszoltam erre, amit ilyen esetben más gyerek közül kilencvenkilenc, vagy tán száz is válaszolni szokott: „Én sem tehozzád!” Utánakiáltottam Gyopárnak még ezt is: „A gyufaskatulyát pedig süsd meg! Kegyelemből nem kell!” S ott is hagytam az asztalon. A délelőtt folyamán többször is átmentünk a verandán, de nem vette el egyikünk sem. Azért voltam dühös Gyopárra, mert hatalmaskodni akart rajtam. Ő meg azért volt dühös rám, mert noha fiatalabb voltam, arra vetemedtem, hogy ellenkezzem vele.

Ebéd közben megkérdezte tőlünk édesapánk: „Mi volt az a kiabálás ma reggel a verandán?” Gyopár tüstént mondani kezdte, mi történt. Persze, úgy mondta el,

hogy én szemtelen voltam vele, birkóztam vele, én voltam a hibás. Édesapánk nyugodtan végighallgatta, aztán így szólt: „Most rögtön fogjatok kezet!” Szófogadó gyerekek voltunk, felálltunk, kezet fogtunk, majd visszaültünk, s ebédeltünk tovább. Egyszerre csak elfogyott a kenyerem. A kenyereskosár azonban az asztal távolabbi sarkán volt, Gyopár közelében. Azelőtt ilyen esetben szólni szoktam: „Légy szíves, add ide a kenyeret!” – most azonban felálltam, megkerültem Gyopárt, kivettem egy szeletet, és visszamentem a helyemre. Nem sokkal ezután Gyopár inni akart. De ő sem szólt nekem, hogy adjam oda a kancsót. Felállt, megkerült, töltött magának, s visszaült. Édesapánk megbámulta mind a két sétát, de nem szólt egy szót sem. Nem szeretett fölöslegesen szólani. Tudta ebből kérdés nélkül is, hogy csak engedelmességből fogtunk kezet, haragunk megmaradt, s lobog bizony tovább szívünk mélyén a maga gonosz kis lángjával.

Gyopár meg én ebéd után rendszerint együtt szoktunk kimenni a kertbe. Most azonban Gyopár mutatni akarta, hogy nem tartja kívánatosnak az együttlétet, meg sem várta hát, hogy mindnyájan fölálljunk, bevette magát szobácskánkba, s hallottuk, hogy műhelyasztalkája mellett piszmog valamivel. Édesapánk ekkor rám emelte kedves, öreg szemét, és így szólt: „Te vagy ugyan a fiatalabb, Moha, de légy most te az okosabb! Tégy úgy, mintha nem kaptatok volna össze, és szólj Gyopárhoz, békülj ki vele igazán!” Nem haragudott édesapánk akkor sem, ha őszintén megmondottuk, hogy ellenünkre van valamely kívánsága. A szemébe néztem hát, és ezt feleltem: „Nagyon haragszom rá, édesapám. Nem bírok békésen szólni hozzá.” Édesapám bólogatott: „Gondoltam. Sajnálom. De hát… ha nem bírsz, nem bírsz.” Aztán mintegy mellékesen megjegyezte: „A gyufaskatulyát egyébként nem ajándéknak tettem ki. Egy nagy szöcske tévedt a műhelyembe, az van a skatulyában. Azért tettem ki, hogy majd engedjétek szabadon odakint. Ha a skatulyát nem veszed is el, a szöcskét, légy szíves, engedd ki a kertben.”

Ebben a pillanatban már készen is volt a tervem: nem engedem ki a szöcskét, hiszen én azt el is felejthetem, és úgy intézem a dolgot, hogy Gyopár nyissa ki a skatulyát. A nagy szöcskék ugyanis igen meg tudják ijeszteni az embert, ha hirtelen kiugranak a skatulyából. Kimentem hát a kertbe, felültem ott függő tornaszerünkre, a nyújtóra, és töprengtem: mit tegyek, hogy Gyopár kinyissa a skatulyát. Tudtára kéne adnom, hogy beleegyezem határozatába: legyen az övé. Nekem meg majd a következő jusson.

Egyszerre csak kijött Gyopár a házból. Úgy tett, mintha csak csellengeni akarna egy kicsit, de láttam rajta, hogy hajlamos a kibékülésre. Odaszóltam hát neki: „Ha hintázni akarsz, átadom a nyújtót. Én csak úgy üldögélek itt…” Örült,

hogy szólok hozzá, és barátságosan felelte: „Köszönöm, Moha. Hintázni nem akarok, de talán… felhúzódzkodom néhányszor.” Most rajtam volt a sor, hogy még barátságosabbá tegyem beszélgetésünket: „Jaj, Gyopár, ebéd után nem egészséges húzódzkodni!” Ettől még barátságosabb lett Gyopár is: „Köszönöm, hogy figyelmeztetsz! Milyen igazad van!” „Nagyon szívesen! Szóra sem érdemes!”

Megtörtént hát a kibékülés, megkezdhettem a közeledést célom felé. Így szóltam: „Csúnyán válaszoltam reggel, belátom. Legyen a tied a gyufaskatulya!” Gyopár azonban ezt felelte: „Én viselkedtem csúnyán, Moha. A tied legyen a skatulya, az én szekrényem már úgyis nagyobb, mint a tied.” Persze, nem fogadhattam el, hiszen akkor nem ijeszti meg a szöcske. Ravaszkodtam hát tovább. „Tudod mit, Gyopár? Adj érte tíz gránátkövet!” De így sem fogadta el: „Nem, nem, neked jobban kell. De adj érte tíz gránátkövet. Vagy csak ötöt.” Ekkor édesapánk kihajolt a műhely ablakán: „No, édes fiaim, mint a beszélgetésetekből hallom, kibékültetek. Örülök, hogy ilyen jók vagytok.”

Nagyon elszégyelltem magam, és lesütöttem a szemem. De a szégyenkezéssel együtt csodálkoznom is kellett. Észrevettem ugyanis, hogy Gyopár ugyanúgy lesütögeti a szemét, és kerüli édesapánk tekintetét. Édesapánk ekkor feléje nyújtotta a gyufaskatulyát: „Nesze, Gyopár, nyisd ki!” Ekkor aztán még nagyobbra nőtt az ámulatom. Gyopár ugyanis óvatosan letette a fűre a dobozt, lassan kitolta a fiókocskáját, aztán édesapánkra bámult, és megkérdezte: „Hát a szöcske hova lett?” Édesapánk csöndesen mondta: „Nem is volt benne szöcske. Én csak elhitettem veletek külön-külön, hogy szöcske van benne. Mert mindketten azt mondtátok, hogy nem birtok szólni egymáshoz nagy-nagy haragotokban. De íme, nemcsak szólni tudtok, hanem kedveskedni is!”

Mi persze hallgattunk, és csizmánk orrát nézegettük. Édesapánk így folytatta beszédét: „Látom, szégyellitek magatokat. De én még jobban szégyellem, hogy az én fiaim nem azért szólnak egymáshoz testvéri módon, mert jót akarnak egymásnak, hanem azért barátságoskodnak, hogy a másiknak valami rosszban legyen része.” Azzal legyintett egyet szomorúan, és visszahúzódott az ablakból. Egy perc múlva már hallottuk, amint tovább kalapálgatja kicsiny kalapácsával az ezüstöt.

Ekkor lassan, szégyenkezve egymásra emeltük a tekintetünket. Aztán megöleltük egymást. A gyufaskatulya felől sorshúzással döntöttünk. Gyopáré lett, a következőt én kaptam. Aztán mosolyogtunk rajta, hogy ez az egyszerű megoldás, a sorshúzás, reggel még nem jutott eszünkbe. Ekkor már magunkon is mosolyogtunk, csodálkoztunk rajta, hogy rosszat akartunk egymásnak. Olyan hihetetlennek éreztük ezt, mintha csak álmodtuk volna az egészet…

Olvasók fóruma

Joachim Bauer Hogyan válunk azzá, amik vagyunk? c. cikkének (ÉV, 2007. június) mondandóját alapvetően helyesnek tartom, de néhány megjegyzéssel:

1) Darwin nem volt olyan malthusiánus, mint a cikk állítja. Ez a náci ideológia árnyéka Darwin munkásságán. Ő a fajok közötti versengésről írt, ami igaz is, hiszen a fajok nincsenek egymással génközösségben. Egyébként még a fajok között is van látszólagos kooperáció, szimbiózis, ez azonban koevolúció, együttfejlődés eredménye.

2) Kár volt lehúznia az önző gén elméletet, mert az egyébként igaz, és az önzetlenség egyedi szinten levezethető belőle. A gének nem önzőek, hanem önmagukra irányulóak, hiszen mást sem tudnak, mint az adott (gén)környezetben önmaguk lemásolódását biztosítani.

3) Az utolsó mondatban a farkasokra való utalás szintén téves. Konrad Lorenz és Csányi Vilmos munkásságából tudjuk, hogy a veszélyes fegyverekkel ellátott állatok milyen mélyen szabályozott agresszióval rendelkeznek. Sajnos, pont az embernek nincsenek ilyen hegyes fogai, szarvai – csak atomrakétái.

4) Meglehetősen erőtlenül ír a proszociális magatartás kifejlődéséről magasabbrendű élőlények esetében. Pedig úgy látom, mondandójának ez a lényege. Számos faj azzal szerez előnyt, hogy egyedei nagyon összetartanak. Ez még hátrányos is lehet az egyednek, ha előnyös a géneknek, és a fajnak mint gén-medencének.

5) Nem érinti a cikk, de igen bonyolult a helyzet a csoportszolidaritás jelenségével, ami szintén jellemző az intelligens emlősökre (csimpánz, kutya, patkány stb.) Csányi azt állítja, minél erősebb a csoport iránti indoktrináció a fiatal felnőtt korban, annál intenzívebb a faj más hasonló csoportjaival szembeni elutasítás. Na, ezt add össze a fentiekkel!

Összességében nem nagyon alapos biológiai szemléletű a cikk, hanem az erkölcsi eszméket próbálja védelmébe venni úgy, hogy közben a darwinizmust támadja. Pedig ennél bonyolultabb a helyzet. Szerintem abból kellene kiindulni, hogy milyen önző és önzetlen evolúciós örökséggel rendelkezünk, ehhez képest mi változott a mémevolúció és az eszközhasználat megjelenése óta, és legfőképpen: hogyan lehetne megmaradni, ha vannak ideológiáink, bombáink, ravaszkodásaink és Teréz anyáink egyaránt?

*

Annak idején elvégeztem egy játékos felmérést végzős gimnazisták körében. Egy bizonyos sorrendbe kellett állítani a következő fogalmakat:

Föld – emberiség – nemzet – család – csoport – én – génjeim – egy kapott eszme – egy gondolatom.

Össze-vissza voltak felírva, és ki is lehetett egészíteni. Három osztályból 66-an állították sorrendbe, értelmesen, értékelhetően. Az eloszlások szépek voltak, és amennyire lehet, szimmetrikusak. Mindenki mindent kitöltött, és 42-en fűztek hozzá további szavakat.

A sorrendberakás kérdése ez volt: Mennyire érzed fontosnak, hogy az adott dolog jól és hosszan megmaradjon?

(5 perc alatt végeztek, és utána kaptak még egy kérdést.)

Az első kérdésre adott válaszok sorrendje:

Család > Föld ≈ nemzet > csoport ≈ emberiség > én > eszme > gondolat > gén.

Papírforma szerint az „én" az 5-7. helyre került, és a család lett az első. A többi látható. A ≈ jel lényegében azonos helyezést jelent. A család és a Föld eloszlása hasonló volt, de azzal a különbséggel, hogy a család az utolsó három helyre sosem került. Az „emberiség" eloszlása kétpúpú volt, a harmadik vagy a hatodik helyre tették szívesen.

A tizedikként hozzáírt szavak szintén dobogós helyezést kaptak – ezért írták hozzá őket:

6 db szeretet, 5 db szerelem, 5 db béke, 5 db barátok, 3 hit, 3 Isten, 2 állatok, 2 egészség.

Továbbá: értelem, zene, jövő, remény, hagyomány, változás, Univerzum, tánc.

Inkább ellenpéldaként, a sor végén szerepelt: állam, emlékezet, igazság, emberség.

Összesen 42. A kiértékelhetőséget inkább javította a hozzáadásuk, mint rontotta volna.

A második kérdés előtt 5 percig semleges szöveget olvastam, hogy felejtsenek, és a papírt sem láthatták. Ezután megkérdeztem, átgondolták-e, hogy

1) amit az „én" elé írtak, azért adott esetben meg is kell tudni halni;

2) a nagyobb tartalmazza a kisebbet (végül is csak ennek a pontnak lett kimutatható hatása);

3) a gondolat, eszme csak úgy élhet tovább, ha megőrzi környezetét, és vannak hordozói is;

4) az én/gén prioritás az élővilág alapszabálya, de nem csoda, ha az emberek az ént az 5-7. helyre írják, mert látnak fontosabbakat is.

A gyerekek elkezdték forgatni a papírjaikat. Mondtam, azt inkább ne tegyék, hanem írjanak egy teljesen újat, ezzel a jelmondattal: Mennyire gondolom fontosnak, hogy az adott dolog jól és hosszan megmaradjon? És most egymás között is megbeszélhetik.

Eredmények:

1) Az „én" helyzete nem változott, nem ijedtek meg a haláltól.

2) Szignifikánsan emelkedett a Föld és az emberiség pozíciója, a többi csak emiatt változott meg.

3) A mémekkel (eszmékkel) kapcsolatban sem volt változás, bár az óra végén tisztáztuk, hogy az első négy-öt sorrendje (pl. nemzet, csoport) nyilván tanult mém-eszme. A „nagyobb tartalmazza a kisebbet" elvét pedig épp most tanulták.

4) A génekkel kapcsolatban sem változott semmi, hiszen nem ismerik Dawkins génelméletét. Nyilván azért került az utolsó helyre, mert nem tudták hová tenni, de azért le akarták írni.

Tehát az új sorrend 5 perc gondolkodás és „befolyásolás" után:

Föld > család ≈ emberiség > nemzet > csoport > én > eszme > gondolat > gén

Az eloszlások most is nagyon jók voltak, kimagasló csúcsokkal.

A Föld megmaradása 1,8 ponttal javult, és első lett. Az emberiség 1,7 ponttal javult, két hellyel előrelépett, és megelőzte a nemzetet.

Már csak ezért is érdemes ilyen kísérleteket végezni. A diákok fele életében először írt le olyan fontossági sorrendet, ahol első helyeken volt a Föld vagy az emberiség megmaradása – és a középmezőny végén az „én" jóléte.

Az egész felmérés 20 percet vett igénybe. Az óra után azt mondták, hogy érdekes volt, és soha még ilyet nem kérdeztek tőlük.

Dőry István
Egyházasfalu

Gondolatok az *Utamnak Mekkába kell vezetnie* c. interjú nyomán (ÉV, 2007. június)

Rüdiger Nehberg, 67 éves egykori cukrász, majd túlélőművész, ma lányok nemi megcsonkítása elleni harcos.

Mindannyian többé-kevésbé körül vagyunk metélve. És mindünkben ott van a képességek hatalmas tárháza. Mindünket körülmetélik a jelenlegi körülmények, neveltetésünk hagyománya és folyamatos mechanikus reagálásunk mindenre és mindenkire, akivel kapcsolatba kerülünk. És ez még csak nem is fáj. Olyan jól van kitalálva a hipnotikus körülmetélés, hogy úgy gondoljuk, Isten országa vár minket a végén. A testi csonkítás borzalmas – Nehberg nagyon szemléletesen leírja cikkében azt a sokkot, amit átélt egy ilyen eset szemtanújaként. Az érzelmi megcsonkítások soráról a pszichológusok tájékoztatnak, és csak környezetünk veszi észre a rajtunk elkövetett csonkítás maradandó hatását. Ha mi csonkolunk érzelmileg valaki mást, azt észre sem vesszük. A gondolkozásbeli csonkolás hatása alig tűnik fel valakinek. „Nem túl intelligens” – mondjuk –, és ha lehet elkerüljük, vagy meggyőzzük, mert gyengébb, és ezzel csonkoljuk. A lelkiismereti csonkolás pedig annyira általános, hogy messze kilógnak a sorból azok, akikkel ez nem történik meg, vagy helyesebben szólva újra, minden csonkolás ellenére „kinő” a lelkiismeretük. Ők a nehbergek, a ghandik, a bulányik, a prakashok és még sokan élő mások is, minden, más és a saját körülmetéltségére érzékeny ember, aki képes volt megőrizni, vagy hatalmas munkával újra hagyni kinőni elveszett lelkiismeretét.

A másik oldalon pedig ott van a kihasználatlan képességek hatalmas tárháza. Hányan vannak, akik tele vannak jó szándékkal, tenni akarással, de csonkoltságuk miatt nem képesek nekiindulni sem a sivatagnak, sem a tengernek, sem a közvélemény mocsarának, sem az érzelmi konfliktusok dzsungelének. Nem a tűz hiányzik, mert akkor a jó szándék sem jelentkezne, hanem a kapcsolat a gondolat és az érzelmi erő között. Csonkoltak vagyunk. Inkább cikkeket írunk, vagy ahogy Nehberg írja: „idegenként az ember nem tehet semmit…” álláspontra helyezkedünk, és maradunk azon a képesség-szinten, amit elfogadtunk: erre vagyok képes, többre nem. Pedig a cukrász példája pont az, hogy mindenre képes egy ember. Mindenre fizikailag, érzelmileg, gondolkozásban, és ezek összhangja esetén, a lelkiismeret terén is.

Igen, igaz amit Nehberg ír: „Utamnak Mekkába kell vezetnie”. Voltak már korábban is, akik tudták, hogy senki más nem tud a csonkolás ellen tenni, csak az, akinél a hatalom és az erő van. A politikai, a vallási és a pénzügyi hatalmasok. Ők tudnak rendeletet hozni, ők tudnak büntetni. Kétezer évvel nagy Tanítónk után még mindig csak az erő, a hatalom felhasználásával, a testi csonkítás ellen kell harcolniuk a legjobbaknak. Csonkolt vezetők csonkolt nyája vagyunk, legjobbjainkat pedig, amint lehet, likvidáljuk. Itt tartunk, még mindig. Jézus okosabb volt. Először kinevelte a tizenkettőt, és csak utána ment fel Jeruzsálembe, mert valószínűleg tudta, hogy ott semmi jóra nem számíthat, de meg kellett tennie – legalább a fizikailag csonkoltak érdekében.

Pedig pont fordítva kellene lenniük a dolgoknak. A lelkiismereti csonkoltság megszüntetése magától biztosítaná a gondolkozás, az érzelem és a test minden csonkoltságának megszűnését. A Földön éhezés van, kizsákmányolás, fizikai csonkítás, háború, de mindennek oka nem a testben van, nem is az érzelemben, sem a gondolkozásban, hanem az előzőek összhangjának hiányából, a lelkiismeret hiányos működéséből származik. Pedig ott van mindannyiunkban. De nem működik, ha nincs meg a mindent együttlátás, a mindennel együtt-érzés, és a minden felülről vezéreltségének megtapasztalása. Magyarul szólva: amíg nem látom a helyemet és szerepemet az egészben, addig mindent elfogadok, elhiszek, mindenben reménykedem és mindent szeretek, és így csak másokra reagálok – a legjobb szándékkal –, tehát nem felülről vezérelt vagyok, hanem alulról. Ez a nagy hipnózis, amely évezredek óta csonkol minket. És ez ellen a hipnózis ellen nincs más ellenszer, mint az egyre szélesebb körű, tudatos kisközösségi munka és együtt szenvedés, egy olyan vezetés mellett, amelynek egyetlen célja a lelkiismeret működését akadályozó minden tényező fokozatos átvilágítása.

Farkas István
Budapest

100 éve született
a katonaságmegtagadók példaképe

Franz Jägerstätter

Kilencvennégy éves özvegye meséli: „Franz azt kérdezte: Miért öljek meg valakit, aki semmi rosszat nem tett velem, és talán ugyanolyan családapa, mint én vagyok? Csak azért, hogy Hitler kormányozhassa a világot?” Az istentelen bolsevizmust sem kedvelte – de úgy gondolta, nem is arról van szó az orosz hadjáratban, hanem ércekről, olajforrásokról és jó gabonát termő földekről! Egyébként pedig az ember nem szolgálhat egyszerre két urat, nem lehet egyszerre katolikus és náci is.

Az osztrák paraszt, Franz Jägerstätter számára ez épp elég érv volt ahhoz, hogy 1943-ban – számos barátja és pap tanácsa ellenére, sőt püspöke ajánlása ellenére – makacsul megtagadja a katonai szolgálatot. „A haderő bomlasztása” miatt 1943. augusztus 9-én kivégezték. Boldoggá avatási folyamata most kézzelfogható közelségbe került: a linzi egyházmegye lezárta az egyházjogilag szükséges „előzetes eljárást” – és ragyogó bizonyítványt állított ki e „bogaras figura” vallási motivációjáról. Az illetékes római kongregáció ez év februárjában vértanúságnak ismerte el Franz Jägerstätter halálát.

Egy szimpatikus fafej

Egyike volt azoknak az egészen kicsiknek, akik esélytelenül csöppentek bele az életbe. Házasságon kívül született a felső-ausztriai St. Radegundban, a Salzach mentén, 1907. május 20-án, és nagyanyja mellett nőtt fel. Amikor anyja mégis talált egy vőlegényt, egy parasztot, az örökbe fogadta. Egytantermű népiskolába járt, ahol hét évfolyam ült egymás mellett.

A falu lakói később „jókedvű fickóként” ábrázolták, aki szenvedélyesen kuglizott és kártyázott, a lányok után mászkált, és egyetlen verekedés útjából sem tért ki. Töprengő, tépelődő oldala a felnőttek számára tartott „keresztény hitoktatáson” került napvilágra, amikor mélyenszántó kérdéseivel annyira kikészítette a plébánost, hogy az tehetetlenül félbeszakította az oktatást.

1936-ban Franz Jägerstätter átvette nevelőapja gazdaságát, és feleségül vett egy parasztlányt. Római nászútjuk szenzáció volt a falu számára. Polgártársai számára lassanként világossá vált, hogy Franznak mindenről megvan a saját határozott véleménye, és semmilyen kompromisszumra nem kész, ha nem látja be a dolog értelmét. Fafejűségét nem vették rossz néven. Hiszen Hitler mozgalma sem az 1930-as parlamenti választáson, sem az 1931-es tartományi választáson nem kapott egyetlen szavazatot sem St. Radegundban, jóllehet a „Führer” szülőhelye, Braunau egészen közel feküdt.

Amikor aztán az osztrák püspökök valamennyien a „Vissza a Birodalomba” Mozgalmat („Heim-ins-Reich”-Bewegung) támogatták, és sietősen üdvözölték a „Nagynémet Birodalomhoz” való „Anschluss”-t, az olyan emberek, mint Jägerstätter, mélyen csalódtak: „Ahhoz, hogy ebből a végzetes áradatból ismét partra juthassunk, nem maradt számunkra más, mint hogy ár ellen ússzunk”, írta.

1940-ben rövid időre kétszer is katonai szolgálatra hívták be Jägerstättert. Miután visszatért majorjába, lelkiismereti kínok gyötörték: Hogyan viselkedjék, ha újabb behívót kap? Aki Hitler hadseregében szolgált, az nem egyszerűen a hazáját védte, hanem egy hamis messiás szolgálatába állt. És hát tudni lehetett, mit akar Hitler.

A jámbor katolikus, Franz Jägerstätter is irtózott az istentelen oroszországi világnézettől. „De mi ellen harcolunk ebben az országban: a bolsevizmus ellen, vagy az orosz nép ellen?” – kérdezi az egyszerű falusi, éleslátóbban, mint sok egyetemi végzettségű kortársa, akik készségesen lépre mentek a náci propagandának. Kevesen voltak olyan önkritikusak, mint ez az osztrák paraszt, aki később ezt merte írni a börtönből: „Más népeknek legalább joguk van ahhoz, hogy a békéért imádkozzanak Istenhez, és hogy Isten kiverje a németek kezéből, a mi kezünkből a fegyvert. Nem csúfság-e, ha mi békét kérünk Istentől, amikor egyáltalán nem akarjuk azt, hiszen különben le kellene tennünk végre a fegyvert?” Nem, ez már nem a haza védelme, „amikor az ember egész egyszerűen betör olyan országokba, amelyek semmivel nem tartoznak neki, és ott rabol és gyilkol”. Ekkor már csak a zsákmányról van szó. A rokonok, a szomszédok, a pap barátok talán nem is mondtak ellent ennek a különcnek, akinek lelkiismereti problémái voltak. Végül is igaza lehet – de egyedül mit érhet el a húzódozásával? Hitler fái sem nőnek az égig. Nem jobb kivárni, belső emigrációba vonulni, a békesség kedvéért együtt működni? És egyáltalán nem gondol a feleségére és három kisgyerekére?

Jägerstätter minden volt, csak öntelt, összeférhetetlen fráter nem. Száz meg száz érvvel kínozta magát, tanácsot kért, jól odafigyelt – és mindenekelőtt rendkívül türelmesnek mutatkozott a csatlósok iránt: Sokan egyáltalán nem képesek az ellenállásra, mondta, „mivel éppen az döntheti romba egy csapásra egész egzisztenciájukat”. De ő maga, ő nem dönthetett másként, neki követnie kellett lelkiismeretének elutasíthatatlan hangját.

„Inkább a kezünk legyen bilincsben!”

1943. február 23-án, amikor mindenki a sztálingrádi csatáról beszélt, és Jägerstätter közvetlen környezetéből már tizennyolc férfi esett el a fronton, amikor ismét behívót kapott, Franz megtagadta a fegyveres szolgálatot, és sürgősen kérte, hogy szanitécként alkalmazzák. Hiába. Kihallgatások és zaklatások végtelen láncolata kezdődött el. A Wehrmacht linzi börtönéből Berlinbe szállították, ahol a birodalmi hadbíróság elé állították. A fogságban átelmélkedte az Újszövetséget, leveleket írt haza, megbilincselt kézzel – „de ez még mindig jobb, mint ha az akaratunk lenne megbilincselve”! 1943. július 6-án a haderő bomlasztásáért halálra ítélték. Augusztus 9-én végrehajtották az ítéletet.

A háború után az özvegynek kellett lakolnia férje hajthatatlansága miatt. Jägerstätter halálát vértanúságnak és hőstettnek elismerni annyit jelentett volna, mint mindenki mást kislelkűséggel és gyávasággal vádolni, és erre akkoriban senki sem volt kész. Franziska Jägerstätter a nemzetiszocializmus túlélőjeként eleinte nem kapott nyugdíjat; férje nem szabadságharcos volt, hanem depressziós különc. A linzi püspök akkoriban megakadályozta, hogy egyházi lapjában pozitív megemlékezés jelenjen meg róla; mint mondta, ő maga emlékeztette Jägerstättert, hogy elsősorban a családjáért tartozik felelősséggel, s csak azután „a felsőbbség tetteiért”; az elhunyt „szomjazta” a vértanúságot, s a nagyobb hősök azok voltak, akik „mély hittel” teljesítették kötelességüket a csatamezőn.

Mások viszont a következetes keresztény magatartás mintájának nyilvánították. „Ha létezett hős ebben az aljas háborúban”, erősítette meg a falu rokkantként és pacifistaként hazatért plébánosa, „akkor Franz Jägerstätter volt az”.

Az osztrák püspöki karon belül volt bizonyos ellenállás a boldoggá avatási eljárással szemben, sőt, befolyásos római körök állítólag óvtak a lehetséges következményektől; egy, a Gregoriana Egyetemen benyújtott egyházjogi disszertáció úgy látta, hogy a szentté avatás fenyegeti az igazságos háború hagyományos tanát. Az USA-ban viszont egy magas rangú katonatiszt, Daniel Ellsberg – egy Jägerstätterről szóló könyvtől ihletve – titkos Pentagon-dokumentumokat akart nyilvánosságra hozni (kockáztatva, hogy börtönbe kerül), hogy ezzel meggyorsítsa az áldatlan vietnami háború befejezését.

Manapság az osztrákok elzarándokolnak St. Radegund templomocskájához, amelynek falainál helyezték örök nyugalomra Jägerstätter hamvait. Már egy mise is készült a várt boldoggá avatásra, a Missa Heroica; a cseh Pavel Smutný írta 1998/99-ben.

Christian Feldmann

Forrás: Kirche In, 2007/5

A lengyel kötélhúzás

A Wojtyla-éra hagyatéka

„Különösen rátermett” konfliktus-menedzser és problémamegoldó-e XVI. Benedek pápa? Ezt feltételezik – és publikálják – olasz Vatikán-specialisták. És valóban: Amikor esküre került sor az éjszakai órákban, az azt megelőző napon, hogy ünnepélyesen beiktatták volna Stanislaw Wielgust a varsói Szent János katedrális érseki székébe, Joseph Ratzinger, a „filozófus” pápa, aki április 16-án volt 80 éves, gyorsan és erőteljesen cselekedett. Az egyházjogilag már kinevezett Wielgus érsek nem foglalhatta el a varsói érsekséget, a mai Lengyelország leghatalmasabb egyházmegyéjét. Az ünnepi misén magának Wielgusnak kellett nyilvánosan kihirdetnie a látványos tilalom indoklását: évtizedes együttműködését Lengyelország kommunista titkosszolgálatával, az SB-vel.

Wielgus hazudott a vatikáni püspöki kongregáció vizsgáztatóinak, amikor nem tájékoztatta őket arról, milyen mértékben köteleződött el az 1989-ben letűnt Lengyel Népköztársaság titkosszolgálatának. A karrierlelkész okkal építhetett arra, hogy semmi sem fog kiderülni, hiszen a lengyel titkosszolgálat belföldi vonatkozású aktáiról úgy tartják, hogy megsemmisítették őket. De Wielgus nem számolt azzal, hogy az őt terhelő anyag egy külföldi archívumban található. Azzal a céllal, hogy kiutazási engedélyt kapjon müncheni tanulmányok folytatására, már ifjú teológusként aláírt egy kötelezettségvállalási nyilatkozatot arra vonatkozóan, hogy kifüleli a Német Szövetségi Köztársaságban működő lengyel papokat. Feltételezve, hogy a „régi” külföldi munkatársak a jövőbeli titkosszolgálatok számára is fontosak lesznek, a hanyatló kommunista titkosszolgálat nem semmisítette meg a külfölddel kapcsolatos aktákat. Ez lett Wielgus végzete.

A varsói eseményeket, amelyek nagy felindulást váltottak ki Lengyelországban, és megosztották az egyházat, Rómában csaknem katasztrófaként értékelik. A viták kereszttüzében a „Wojtyla-rendszer” áll. II. János Pál lengyel segítőkkel kormányozta a világegyházat. Az idősebb lengyel bíborosok között hazafias „Borítsunk rá fátylat!” hangulat uralkodik. Eszményi képviselőjüknek a régi-új varsói bíboros érsek, Jozef Glemp számít, de a Vatikán – éppen Lengyelországból származó – lengyelországi nunciusa, Jozef Kowalcyk is.

A lengyel, valamint más keleti püspökök kinevezését Wojtyla pápa főnöki belügynek tekintette. Csak Benedek pápa igazodik ismét a szabályzathoz, és vizsgáltat meg a Re bíboros vezetése alatt álló püspöki kongregációval minden püspökjelöltet.

Ez volt Re bíboros első fontos keleti kinevezése – és felbotlott benne. De miért akarta Róma a válságban lévő lengyel egyház leghatalmasabb emberévé tenni Wielgust? Mivel ő képes lett volna arra, amire jelenleg aligha képes más: egybefűzni a megosztott lengyel egyházat, amely az ország keleti részén szélsőségesen konzervatív, nyugati részén viszont liberális.

Thomas Seiterich

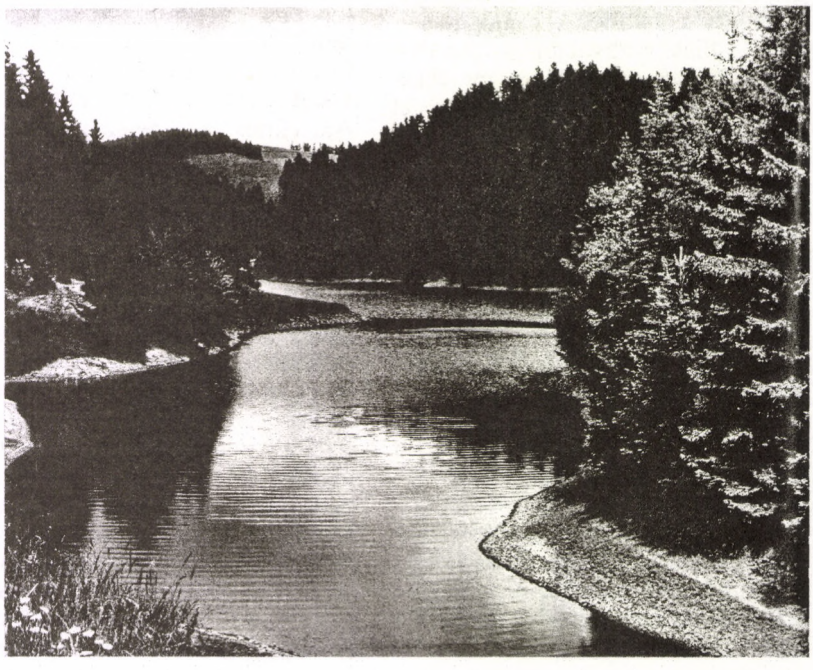

Amikor a Madonna sztrájkol

A lengyel katolicizmus arany legendája – és annak szürke hátoldala

A hivatalos egyháznak a kommunista állammal szembeni erőteljes pozíciója különböztette meg egykor a lengyel politikai valóságot minden más szovjet meghatározottságú „népi demokráciától”. Ha Sztálin költőinek szánta is a gúnyos kérdést: „Hány hadosztálya van a pápának?” – utódai megszámlálhatták ezeket a hadosztályokat kémholdjaik fotóin: II. János Pál pápa 1979-es szabadtéri miséin lengyelek milliói gyűltek össze. Egy évvel később a Lenin Hajógyár sztrájkolói imádkoztak és gyóntak.

A lengyel egyház 1945 utáni arany legendájának megvannak a mártírjai, például az 1953-ban a lengyel sztálinisták által kolostorba zárt prímás, *Stefan Wyszynski* bíboros, vagy az 1984-ben titkosszolgálati tisztek által meggyilkolt Szolidaritás-pap, *Jerzy Popieluszko*. Ennek a legendának megvannak a maga értelmiségi felvilágosítói is, akik kivezették Lengyelországot – több évszázados idegen uralom által rákényszerített – szellemi szekérvárából. Közéjük tartozott *Józef Tischner* professzor, valamint a krakkói *Tygodnik Powszechny* miliője, azé a hetilapé, amely országszerte a Katolikus Intelligencia Klubjának házi lapja lett.

A világító legendákkal szemben azonban mindig ott áll egy sötét legenda is. Ez Lengyelországban a nemzeti egoizmus önhittsége volt, ahogyan az az 1990-es években megnyilatkozott például abban, ahogyan lengyel katolikusok veszekedtek egy Przemysl-beli templom miatt az ukránokkal, vagy a vitatott *Radio Maryja* adó antiszemita és Európa-ellenes tirádáiban.

Természetesen a lengyel katolicizmus arany legendájának is megvan a maga szürke, reálpolitikai hátoldala. Ide tartozik az elkerülhetetlen együttműködés a nem szívelt állammal. Például amikor a püspökök célszerűnek tartották tompítani a belpolitikai válságok élét, mondjuk annak érdekében, hogy megakadályozzák a szovjet beavatkozást. Wyszynski bíboros kétszer is a kommunista hatalomgyakorlók hóna alá nyúlt: először az 1956-os „lengyel október” idején, amikor – eltérően a magyar Mindszenty bíborostól – támogatta *Wladyslaw Gomulka* mérsékelt reformkurzusát, de 1980 augusztusában is, amikor Częstochowából tiltakozásuk befejezésére szólította fel a sztrájkolókat, mire elegáns, de magabiztos elutasítást kapott viszonzásul: „A Madonna sztrájkol!”

A reálpolitikai megfontolás mozgatta Wyszynski bíborost 1951-ben is, amikor – XII. Piusz pápa kifejezett útmutatása ellenére, amellyel ellenállásra szólította fel Sztálin hatalmi övezetének katolikusait – megállapodást kötött a sztálinistákkal, és még a püspökkinevezések ügyében is megadta nekik a konzultálás lehetőségét. Az 1956-os „lengyel október”, valamint az állam és az egyház közötti labilis kiegyezés révén a kölcsönös függőség szürke zónája jött létre. Az államnak – gyenge legitimitásának tudatában – szüksége volt az egyházra, különösen az Odera-Neisse vidékén, ti. hogy stabilizálja a háború és az elvándorlások által széttagolt társadalmat. Az egyháznak pedig szüksége volt a kapcsolatok minimumára, hogy megtámogassa saját intézményeit, vagy kieszközölje egy-egy új templom megépítésének engedélyét. Mi több: Úgy tűnt, hogy Lengyelország alkalmas helye a katolikusok és a marxisták dialógusának. De ez véget ért, amikor *Leszek Kolakowski* radikálisan leszámolt a marxizmus fő áramlataival.

Mindenesetre a kommunista állam kevésbé törődött a filozófiával, mint a reálpolitikával. A párt első titkárai alkalomszerűen találkoztak a prímással, és az egyházügyi hivatalban az illetékes miniszter megbeszélte a püspökökkel az együttélés módozatait. Eközben az állambiztonsági szervek megpróbáltak ügynököket szervezni a papok köréből: egyesek nőügyeik miatt akadtak horogra, mások az útlevéllel hitegetés révén, ismét mások „dialóguskészségük” folytán.

Az 1990-es években egyre halogatták a lengyel papok állambiztonsági kapcsolatainak tisztázását, akárcsak a kommunizmussal való leszámolást. Az a meggyőződés, hogy az 1989-es kerekasztalon mindkét fél – a Szolidaritás és a reformerek – megegyezett a kommunisták békés hatalomátadásának módozataiban, háttérbe szorította a megtorlás követelményét, azután pedig Lengyelország euró-atlanti struktúrákba való átvezetésének szükségessége követelte meg a régi és az új elitek együttműködését – ahogyan az „érintetlen” egyházat is, amely fölött a lengyel pápa tartotta óvó karjait, illetve fedte el a benne feltörő szakadásokat.

II. János Pál pápa 2005 tavaszán bekövetkezett halála földcsuszamlásszerű eltolódásokat jelöl a lengyel társadalomban, amelyben már évek óta folyamatban volt a generáció- és paradigmaváltás. Csupán néhány év leforgása alatt meghalt a háború utáni Lengyelország világra nyitott, liberális, kritikus önértelmezésének valamennyi tekintélye – Czeslaw Milosz, Zbigniew Herbert, Jerzy Giedroyc, Stanislaw Lem. Ekkor a negyven-ötvenévesek próbálták átvenni a véleményformálást, frontális támadást indítva a régi elit ellen, amelyet – az ő szavaikkal – megrontottak a kommunistákkal kötött „hamis kompromisszumok”.

Ez az igyekezet az utóbbi években elérte a lengyel egyházat is, amelyben fiatalabb papok átkutatták az állambiztonsági szervek aktáit, és néhány egyházi tekintélynek az orra alá dörgölték a múltját. Támogatást kaptak a *Nemzeti Emlékezet Hivatalától* is, ahonnan újból és újból célzatosan szivárogtak át hozzájuk bizonyos akták. *Stanislaw Wielgus* érsek esete – függetlenül attól, hogy átejtette-e XVI. Benedek pápát, vagy sem – azt mutatja, hogy a lengyel klérusban az „átvilágítás” nem csupán a prominens papok tényleges viselkedésével kapcsolatos igazság kiderítését szolgálja, hanem a lengyel egyház irányzatainak harcát is a II. János Pál pápa halála utáni időszakban. Az érsek tényleges kapcsolatait kevéssé vizsgálták: az ifjú „lengyel Savonarolák” (így a *Polityka* című újság) számára az volt a fontos, hogy nemzedékváltást kényszerítsenek ki a püspöki karban.

Nem világos ennek a leszámolásnak a teológiai irányultsága. „A szocializmus egyháza” körüli vitában elmosódnak a régi frontok. A *Radio Maryja* nemzeti érzelmű katolikusai hirtelen a világra nyitott püspökökkel együtt védelmezik a gyanúba keveredett érseket, miközben fiatal ultrakonzervatívok olyanokkal együtt büszkélkednek a lengyel egyház megújításával, akik annak a hívei, hogy az egyháznak radikálisan nyitnia kell a teológiai „határátlépők” felé – és minden csoport homlokegyenest ellenkező irányú fejlődést hajszol.

Adam Krzeminski

Forrás: Publik-Forum, 2007/2

A Szerző történész, és a neves varsói folyóirat, a Polityka szerkesztője.

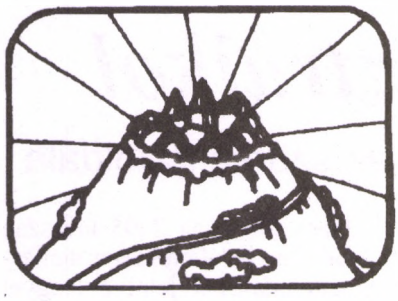

Teológiai világfórum a neoliberalizmus ellen

Desmond Tutu, Fokváros anglikán érseke s az 1984-es Béke Nobel-díj birtokosa ritkafajta keresztény: próféta és sarkos vádló; mégis olyan valaki, aki képes önmagán nevetni – egy férfi, akinek van humora.

„Miért kaptam a Béke Nobel-díjat? Mivel oly könnyű kimondani a nevemet.” Tutu rázkódott a nevetéstől, és ezzel megfertőzte közönségét. Így kezdődött Tutu tüzes beszéde, amellyel mérleget vont a *Teológia és Felszabadítás Második Világfórumának* záró rendezvényén. Erre a konferenciára 205 felszabadítási teológus(nő) gyűlt össze a világ minden tájáról Kenya fővárosába, Nairobiba. Annál komolyabb kijelentéseket tett Tutu az egyházak helyzetéről. A rasszok szétválasztásának idején egyszerűbb volt világosan állást foglalni – az apartheid mellett vagy ellen. „Az egyházak mai, világméretű identitásválsága” szerinte azzal függ össze, hogy már nem olyan világosak az álláspontok. „Az egyház csak az egyik választási lehetőség a piacon.” Majd a Bibliára irányította a figyelmet: „Az elnyomás biztos receptje: elvenni az emberektől a Bibliát”. Izajás prófétából kiindulva megvilágította a vallás és a politika összefüggését: „Isten javíthatatlanul egyoldalú: a gyengék, az éhezők és a bűnösök pártján áll.” Az anglikán érsek ezzel olyan témát szólaltatott meg, amellyel a Teológiai Világfórum a politikai jellegű Szociális Világfórumot megelőzően foglalkozott: „Spiritualitás egy másik világért”.

Akárcsak már 2005-ben a brazíliai Porto Allegrében, arról volt szó, hogy a teológiai reflexiót összekapcsolják a Szociális Világfórum projektjeivel. A közös nevező a világszerte uralkodó neoliberalizmus elutasítása volt. A nézetek azonban eltértek abban a kérdésben, hogy a rendszeren *belül* kell-e megpróbálni változásokat elérni, avagy el kell vetni a rendszer egészét az olyan szervezetekkel együtt, mint a *Világbank, a Nemzetközi Valutaalap és a Világkereskedelmi Szervezet*, és küzdeni kell ellene.

Egy napot szenteltek Afrika egyházainak és teológiájának. Olyan istentiszteletek jelenítették meg az afrikai vallásosság elevenségét, amelyeken Nairobi szegénynegyedeiből jött kórusok működtek közre. De szóba került az összes afrikai vallások hagyományos alapáramlatának kettőssége és kétértelműsége is: a szegények hétköznapi nyomorában sok helyütt virágzik a sátánkultusz és a boszorkányőrület.

Philomena Mwaura, a *Kenyatta Egyetem* (Nairobi) teológia-professzornője és az *Afrikai Teológusnők Körének* tagja rámutatott, hogy Afrikában mindenekelőtt sok keresztény *nőnek* szívügye a felszabadítási teológia. A spiritualitásban a társadalmi analízisen fordul a dolog: „Isten országának spiritualitása a nők és a szegények emberi jogai szerint tájékozódik.” Az afrikai nézőpont szerint Isten „kapcsolatban állást” jelent, következésképpen az individualizált kereszténység a kapitalizmushoz illő tévút – mondta Mwaura.

Spiritualitás egy másik világért? A spiritualitással visszaélni lehet, jelentette ki Michael Ramminger, a münsteri *Teológiai és Politikai Intézet* teológusa. Európában régóta sokféle formája létezik annak az individualizáló, magán jellegű spiritualitásnak, amely megvásárolható, és ravasz alkalmazkodással beleilleszkedik a neoliberális kapitalizmusba.

Rohan Silva, Srí Lanka-i teológus, *A Harmadik Világ Teológusai Egyesületének* (*Eatwot*) tagja világossá tette, hogy a felszabadítási teológiának ma „szembe kell szállnia a neoliberalizmus homogenizáló, mindent egységesítő kultúrájával”. Az USA-imperializmus vallását határozottan meg kell különböztetni a szegények és a kizsákmányoltak kereszténységétől. Különösen is le kell leplezni „a neoliberális jóléti vallásosságot”, azt az aszociális kereszténységet, amely a „pozitív gondolkodást” hirdeti, mindenkit elválaszt a többiektől, s aztán kijelenti, hogy mindenki önmagáért felelős.

Katja Strobel, a *Politikai és Emberjogi Intézet* munkatársa arról számolt be, hogy Nairobiban „érezhető volt a felszabadítási teológia megerősödése, ami abból fakadt, hogy valamennyien a neoliberalizmusra összpontosítottak”. A fórum résztvevői árvaházakat és nyomornegyedeket látogattak meg Nairobiban. „Ott kapcsolatba kerültünk azokkal, akikről tulajdonképpen szó volt”, mondja Martin Maier mainzi teológiaprofesszor.

A Teológiai Világfórumot követő Szociális Világfórumon a keresztény báziskezdeményezések alkották az egyik legnagyobb erőt a kereken 50 ezer résztvevő között. Sok beszélgetésben nyilvánvalóvá vált: a keresztény kezdeményezések mindenütt előnyben vannak a „világiakkal” szemben – mert hitükre támaszkodva jobban ellenállnak a csalódásoknak, és ezért nincsenek annyira rávatva a gyors sikerre.

Thomas Seiterich

Forrás: Publik-Forum, 2007/3

Búcsúlevelek

Valahol olvastam, hogy egy lelkigyakorlaton vagy önnevelő táborban a következőre kérték a jelenlevőket: írjanak búcsúlevelet azon tulajdonságaiknak, amelyektől szeretnének megszabadulni. Tetszett a gondolat, és tudtam, ez lesz egyik remetenapi imám témája. Nem is volt nehéz találni a saját életemben olyan dolgokat, eseményeket, tulajdonságokat, amelyektől jó lenne megszabadulni. Íme, a búcsúleveleim:

1. Búcsúlevél a lustaságomnak

Egy kicsit sajnállak, mert nem mindig volt rossz a közelséged. Volt, amikor jólesett a semmittevés.

De azért nagyon agyafúrt vagy. Rászedtél, hogy pihenjek, nem kell annyira hajtani. Elhittem. De amikor határidős munkáim végéhez közeledtem, elkezdtem kapkodni. Feszült lettem. Szidtam magamat és téged, hogy már rég befejezhettem volna a munkáimat, ha nem engedtem volna a kísértésednek.

Ravasz voltál akkor is, amikor lebeszéltél arról, hogy reggelenként elmenjek sportolni. Jólesett az alvás, de a felszedett plusz kilók miatt többet szenvedhetek a fogyással, nehezebb testtömegem következtében.

Hamisságodat mindig felismertem az esti lelkiismeretvizsgálatban, de másnap újra beleestem fordulatos csapdáidba.

Sok jót ígértél, de mindig csalódás lett a vége.

Azzal tudtál rám hatni, hogy a lustaságra való hajlam mindig megvolt bennem.

Vádollak, mert odaültettél a tévé elé, amikor szellemileg-lelkileg töltekeznem kellett volna. Vádollak, mert igazságaid hamisságnak bizonyultak. Vádollak, mert megakadályoztál az alkotásban, napokat, heteket raboltál el az életemből.

Nagyok a bűneid. Ezért arra ítéllek, hogy távoznod kell az életemből.

Eltemetlek, és azt írom a fejfádra: Biztattál, de életutad nem maradandó, ígérgettél, de a fordítottja lett igaz.

Soha ne lássalak, ne is próbálj kísérteni többet!

2. Búcsúlevél a fontossági tudatomnak

Sokáig hittem neked. Hosszú ideig elhitetted, hogy fontos vagyok, hogy nélkülem megáll a tudomány, hogy ahol nem vagyok ott, nem úgy mennek a munkák. Elhittem, hogy fontos személyiség vagyok.

Elképzeltem, ha meghalok, mennyien fognak sajnálni. Azt is elhittem, hogy beírom a nevemet legalább néhány egyházközség vagy néhány ember életébe. Büszke voltam magamra, a munkámra. Azt gondoltam, nélkülem nem kelhet fel a Nap. Nélkülem nem lehet jó kisközösségi találkozót tartani.

Elhittem, hogy fontosak a prédikációim, a tanácsaim, a meglátásaim. Nagy zsákutcába vittél.

Emlékszel arra, amikor kórházban voltam, és az ifjúság vezette a liturgiát és a prédikációt? Milyen sokan sírtak. Ilyeneket én nem tudtam elérni.

Emlékszel, amikor közösségi csoportjaink bírálataiban felfedeztem, már akadályozom a munkájukat, a kibontakozásukat, önálló személyiséggé válásukat? Azóta egyedül is tudnak kisközösségi találkozót vezetni, szervezni, programokat létrehozni.

Emlékszel, amikor a temetőben égettük a koszorúkat, milyen sok felirattal találkoztunk: soha el nem felejtünk; örökké szerető férjed, feleséged; szívünkben örökké élsz. Ahogy a koszorúk elégtek, úgy múlik el, és semmisül meg az emlékünk. Néha gondolnak még ránk, de utána gazos marad a sírunk, kikopunk az emlékezetből. De így van rendjén. Az élőkkel kell foglalkozni, nem a holtakkal.

Emlékszel, hányan mondták, hogy fontos vagyok nekik? De ezek csak szavak és érzelmek maradtak.

Fontossági tudatom, nagy és széles sírt ástam neked! Betemetlek, hogy még a harsonaszó se ébresszen fel.

Látom, hogy becsaptál. Szolgálni küldtek engem, és nem úrnak. Nem körülöttem forog a világ. Nem én vagyok fontos, hanem a tanítás. Ezt már pontosan látom.

Elküldtelek. Számomra meghaltál. Nyugodj békében!

3. Búcsúlevél szellemi-lelki restségemnek

Fontos volt, amikor megértettem: a szellemi-lelki igényesség kötelező. Gyakorlatilag mindenkinek.

Tudtam, hogy a kiművelt szellem elengedhetetlen, ha emberek vezetőjének vállalkozom. Mégis hányszor kísértettél arra, hogy ne tanuljak, hogy ne vonjam le a következtetést az intő példákból.

Elhitetted, hogy a cselekedet, a nyüzsgés fontosabb, mint az elmélyülés. A tévé lemerített és butított, mégis sorban kapcsolgattam az adókat, hátha valami érdekesre bukkanok.

Hányszor küldtél unalmas olvasmányt, tanulmányt, ami inkább elvette a kedvemet a további olvasástól.

Rászedtél arra, hogy kisközösségi találkozókra az utolsó pillanatban készüljek, és csak hevenyészett gondolatokat írjak, mondjak.

Bántó volt, és szégyenletes, amikor a prédikációk írását rábíztam a rutinomra, a tapasztalatomra. Ami engem sem emelt, hogyan emelhetett volna másokat.

Amiben igazán becsaptál és félrevezettél, az a lelkiélet volt.

Amikor nehéz volt megtartani az imák rendszerességét, te biztattál arra, hogy jót tesz a kihagyás. A kihagyások után meg azt sugalltad, nincs értelme újrakezdeni, megvagyok az ima nélkül is.

Amikor nem láttam tisztán a lelki erővonalakat sem magamban, sem másban, akkor megnyugtattál, természetes állapot ez.

Amikor nem hallottam az Úr hangját, azt hazudtad, ő csak néha, az ünnepi pillanatokban jelentkezik.

Amikor belefáradtam az imába, és nem töltött fel, arra buzdítottál, hagyjam abba, mert így nem tölti be a célját. Azt már nem mondtad, hogy újabb módszert kellene választani helyette.

A Sátán kemény eszköze voltál. Ezért csak azt mondhatom: Takarodj az életemből!

A búcsúlevelem válólevél. Nem akarok többször találkozni veled. Ne rombold tovább a szellememet és a lelkemet! Távozz örökre!

Vincze József

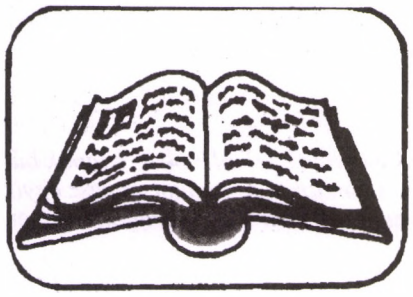

BIBLIA

Az augusztusi elmélkedéseket a péceli közösség tagjai készítették (sorrendben: Szekeresné Ági, Bandula Mária, Dévai Zoltán és Rohonczi Gábor), a szeptemberieket Csiky Lajos (Budapest).

Augusztus 5. — Évközi 18. vasárnap — Lk 12,13–21 — „Istenben gazdagodj!”

„Nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete... Esztelen, még az éjjel számon kérik tőled lelkedet... Istenben gazdagodj!”

Első olvasásra könnyű erről az evangéliumi szakaszról beszélni. Kétféle ember van: a kapzsi, önző, mindent magának akaró és megtartó, illetve az önzetlen, adakozó, vagyontárgyait, fölöslegét szétosztó ember. Mindkettőnek van vagyona, az egyik magának tartja, a másik szétosztja. Ez a képlet fekete-fehér.

Többször, mélyen átgondolva azonban nem ilyen egyszerű a dolog. A gazdagságnak és a szegénységnek is több fokozata van. Az emberi tulajdonságok is sokfélék, a pénzhez, vagyonhoz való hozzáállás is többféle. Gondoljuk át, hogy mi milyen fokon vagyunk!

Az emberek többsége ma azt mondja: „Nekem sincs sok, éppen csak, amire nekem és családomnak szüksége van. Miből adjak? Majd ha elérem ezt vagy azt, ha meglesz mindenem, akkor majd adok.” Vagy: „Nincs időm másokkal törődni, a családomért dolgozom éjjel-nappal.” Vagy: „Nekem megvan mindenem, megdolgoztam érte, ez nekem jár, más boldoguljon, ahogy tud!” Van, aki csupán a látszat kedvéért ad, van a szegények közt is olyan, aki azt gondolja, neki jár az adomány, más csak dolgozzon, és segítse ki őt, ha kér…

És még sorolhatnánk ilyen-olyan példákat, eseteket. Hova jutnánk? Osztályoznánk az embereket, tulajdonságokat, kritizálnánk másokat, a többieket, és egyre csak bonyolítanánk a gondolatmenetet. Én is így kezdtem, s nem jutottam semmire.

Mi a megoldás? Menjünk vissza a kiindulási pontra! Mit mond Jézus? „Nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete!… Istenben gazdagodj!”

Az életünk ne a pénz körül forogjon, bármennyi van is belőle! Ne pénzzel, anyagiakkal mérjük a boldogságunkat, családi és baráti kapcsolatainkat, időnket!

A boldogság a szeretetből – Szeretetből –, adásból, a másokra figyelésből, törődésből fakad. Mert nem a minket körülvevő, pénzzel megszerezhető dolgok gazdagítanak. Belül kell hogy gazdagok legyünk, a lelkünkben, szívünkben!

Törekedjünk hát az Istennel és az emberekkel való kapcsolatunk gazdagítására! Nézzünk körül magunkban, s azt adjuk, amink van! Nyissuk ki a szemünket, a fülünket, s vegyük észre magunk körül a szükséget! Ne hagyjuk, hogy a pénz uraljon minket, állítsuk azt is mások szolgálatába. S akkor megtapasztaljuk, hogy szétosztva, magunkat kisemmizve gazdagabbak vagyunk bárkinél, s több kincsünk lesz, mint bárkinek a világon!

Augusztus 12. — Évközi 19. vasárnap — Lk 12,32–48 — Kiszállás a mókuskerékből

Azt mondja az Úr: „Ne félj!” Bizony ránk fér ez a biztatás, hisz mindennapi életünk tele van apróbb-nagyobb félelmekkel. Mitől félünk általában?

Hogy lemaradunk a környezetünktől. Külsőre nem vagyunk elég szépek. Nem vagyunk elég jólöltözöttek. Nem elég szép az otthonunk. Nem elég márkás az autónk. Nem tudunk elég hangzatos nyaralást produkálni.

És ha mindezekben jó osztályzatot tudunk adni magunknak, akkor jön a következő félelem.

Igen, mert még minden együtt van, de mi lesz később? Mi lesz, ha betörnek hozzánk? Mi lesz, ha ellopják a vagyontárgyainkat, pénzünket?

Beszállunk a mókuskerékbe, és nem találjuk a kijáratot.

Jézus megszabadít a félelmektől. Azt mondja: *„Ne a szerzésre koncentrálj, ember! Attól lesz neked jó, ha az adásra koncentrálsz, a mennyben gyűjtesz kincseket! Add oda, amid van, a rászorulóknak! Nem azért élsz, hogy neked szolgáljanak, hanem hogy Te szolgálj. Ügyelj arra is, hogy jótetteid ne csak pillanatnyi felbuzdulások legyenek, hanem ez legyen az életformád! Ez töltse be a szívedet és a mindennapjaidat! Persze ehhez kell egy kis önnevelés is. De meglátod, megnyílik a börtönajtód, más dimenziókba kerülsz: Tied lesz az Ország.”*

Augusztus 19. — Évközi 20. vasárnap — Lk 12,49–53 — Tüzet a földre!

„Azért jöttem, hogy tüzet bocsássak a földre... és meghasonlást hozzak!”

A tüzet azért gyújtják, hogy melegítsen, égessen és tisztítson. A tűz megállíthatatlanul terjed. Nem lehet nem észrevenni. A tűz nyomán a régi dolgok elpusztulnak, és minden megújul.

Jézus a tűz képével mutatja be megújító tevékenységét. Tanításával feltartóztathatatlan tűzvészt akar kiváltani. Minket is meg akar perzselni, lángra akar lobbantani, és azt várja tőlünk, hogy mi is vigyük tovább ezt a tüzet. Szavai gyújtogató szavak, forradalmi változások játszódnak le azokban, akik befogadják. Régi életük hamvain egy új világ épül fel. Nincs középút. Aki nem akarja a változást, és ellenáll e tűznek, az elutasítja Őt. Simeon jövendölésének szavaival: „Jel lesz, amelynek ellene mondanak!”

Jézus önmagáról és küldetéséről beszél: elsősorban a rá váró nehéz végidőről, amelyet „keresztségnek” nevez. A *baptidzó* ige a katekumenek keresztvízbe való belemerítését jelenti. Jézus azonban arra gondol, hogy saját szenvedésébe fog belemerülni. A „keresztség” tehát az ő kínhalála.

Az evangéliumi üzenet radikális felszólítás, és ilyen radikális választ is kíván. Itt nincs hely kompromisszumok, félmegoldások számára. Aki következetesen hűséges Hozzá és a küldetéséhez, az konfliktusba kerül szűkebb és a tágabb környezetével. Nem lehetünk langyos víz. Nem lehetünk megalkuvók. Tudnunk kell, hogy az e világ dolgaival szemben tanúsított „rugalmasság” mikor jelent már árulást. Jézus követése naponta határozott döntéseket kíván tőlünk. Nem „jó-jó…”, „igen, de…”, „Uram, Uram…” mondogatását. Nem. Jézus olyan döntéseket vár tőlünk, amelyeket tettek követnek.

Téged megperzselt már Jézus tanítása? És tovább tudtad vinni ezt a tüzet a környezetedbe? Hogy tűröd a szakadást, a kirekesztést? Amikor úgy érzed, hogy bántanak, eszedbe jutnak-e az alábbi szavak: „Ne félj a rád váró szenvedésektől! Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koronáját” (Jel 2,10)?

Augusztus 26. — Évközi 21. vasárnap — Lk 13,22–30 — Ki üdvözülhet?

Jézus nemcsak azért jött közénk, hogy elmondja Isten Országának örömhírét, hanem azért is, hogy megvalósítására buzdítson, példát adjon. Sok példabeszédének értelme: „Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram!, jut be a mennyek országába, hanem csak az, aki mennyei Atyám akaratát teljesíti” (Lk 7,21). Az adás szükséges az Életre bejutáshoz (a szolgálat és az erőnem-alkalmazás mellett). Ebben a részben elhangzik a kérdés: Uram, ki üdvözülhet? („Kevesen vannak-e, akik üdvözülnek?”)

A KIO-n alakult tudatunkban ez a kérdés így hangzik: Mi az ember megmentésének feltétele és útja? Itt válik élesen ketté a balga és az okos ember magatartása. Balga az, aki hallgatja ugyan Isten Országának az örömhírét, de életében nem váltja tettekre. Az az okos ember, aki nemcsak hallgatja Jézus tanítását, hanem meg is teszi. Végső soron okos az, aki ad, teljesíti a szeretet adástörvényét. Isten népének ebben az okosságban felül kellene múlnia e világ fiainak okosságát, akik ezt pénzszerzésre használják. Jézus azt mondja övéinek: „Szerezzetek magatoknak barátokat a hamis mammonból, hogy amikor meghaltok, befogadjanak titeket az örök hajlékba” (Lk 18,11)! Akkor kezeljük jól a hamis mammont, ha odaadjuk a szükséget szenvedőknek. Ezzel gyűjtünk kincset a mennyben, „ahol nem rágja moly, és nem marja rozsda, s ahol nem törnek be, és nem lopják el a tolvajok. Ahol a kincsed ott a szíved is” (Mt 7,20-21). Ezt a kincset viszont már oda sem adhatom másnak, hiszen mindenemet odaadhatom, amim van, csak az adásaimat nem. Az okos szüzek sem adhattak olajukból a balgáknak (Mt 20,1-13). Mindenkinek magának kell adnia, hogy tudjon világítani, hogy ezzel érdemeket szerezzen az örök életre.

Adásra használom-e az életemet? Másokat is tanítok-e az adásra, a szeretetre? Kész vagyok-e minden mást alárendelni a jézusi útnak?

Szeptember 2. — Évközi 22. vasárnap — Lk 14,1.7–14 — A helyes (ön)értékelés

Mennyire jól ismeri Jézus az embert! Kivagyiságát, törtetését, s rögtön szóvá is teszi. Persze, ahogyan szinte mindig, most is ellentétpárokban, eltúlozva fogalmazza meg ítéletét.

Nem arra gondol, hogy mű-alázattal keressük meg az utolsó helyet, hiszen maga mondja, hogy az első helyre vezetett embernek „becsülete lesz az egész asztaltársaság előtt”. A jó hírnév, az elismertség Jézus szerint is hajtóerő, amely mozgatja, előreviszi az embert. Bizony sokat számít mindnyájunknak, hogy mit gondolnak rólunk az emberek, mennyire elégedettek velünk, mennyire néznek fel ránk, mennyire dicsérnek. Van ennek jó meg rossz oldala egyaránt.

Talán azt kellene időnként megkérdeznem magamtól: Nem az a célom, hogy öncélúan előtérbe helyezzem magamat? Nem a „kapcsolati tőkéből” akarok élni, és sikeresnek lenni? Nem az előkelőkhöz, a befolyásos emberekhez akarok dörgölődzni, vagy kölcsönösen adott „lakomákkal” akarok barátokat szerezni?

Mindezeknél sokkal értékesebb lenne, ha az irgalmasság cselekedetei fémjeleznének, a jótetteimmel emelkednék ki.

Néri Szent Fülöp mondja a róla szóló filmben az akkori pápának, amikor az dicséri őt: „De hát én nem csináltam semmit!” S a pápa válasza: „Hát akkor azt csináld tovább!” A szent tudta, hogy milyen csekély az, amire futja életében! „A mindenséggel mérd magad”, ne a barátaiddal, ne is az átlagemberrel, s végképp ne a bűnösökkel!

Ha tudom, hogy mennyire jólesik a dicséret, akkor érthetem meg annak a fontosságát: nekem is el kell ismernem másokban a jót, még a kicsi törekvést is. Sokkal többet ér észrevenni, és értékelő szavammal növelni a másik embert, mint kritikámmal irányítani, terelgetni.

Segíts, Uram, alázattal elfogadni az emberek elismerését, ha azt megérdemeljük, segíts, hogy helyén kezeljük, s ne keressük önmagáért, és segíts észrevenni, amikor dicséretükkel csak hízelegni akarnak nekünk – nehogy hamisságukkal becsapjanak minket! Hiszen végül csak a Te értékítéleted számít!

Szeptember 9. — Évközi 23. vasárnap — Lk 14,25–33 — Mindent gyűlölni?

„Lehoznám néked a csillagokat is az égből…” Így énekel a slágerben a szerelmes, eltúlozva, mi mindent tudna megtenni kedveséért. Felfűtött érzelmi állapotában az ember mindent vállalni tud, ahogyan Péter is mondta az utolsó vacsora végén: „A halálba is elmegyünk veled!”

Jézus valami hasonlót kíván hallgatóságától. Megdöbbentő, hogy nem a tanítványairól van szó, hanem mindenkiről, aki hozzá jön. Nekik kell teljesen odaadniuk magukat, nekik kell mindennel és mindenkivel szembefordulniuk, hogy elkötelezettségük nyilvánvaló legyen.

Jézus teljesen ki akar sajátítani magának. Egy-ügyűnek akar, a szó nemes értelmében. Gyűlölni mindenkit, aki el akar téríteni az útról, levágni kezemet, kivájni szememet, ha bűnbe visz. Sem a hozzám közel álló emberek, sem a magam vágyai nem akadályozhatják meg a cél elérését.

Nagyon nem szimpatikus az, amit Jézus mond. Nyílván túloz a megfogalmazással, de az is világos, hogy nem babra megy a játék. Nagyon komolyan kell venni felszólítását: sem az egyéni önzés, sem a bűn, sem a butaság nem lehet elég erős hozzátartozóim részéről, sem a magam kényelme, önzése nem szakíthat el Krisztus szeretetétől, nem térítheti le az útról.

Talán van életünknek egy-egy pillanata, amikor nagy nekibuzdulással odaadjuk magunkat, megfogalmazzuk felajánlkozásunkat, „megtérünk”. Csodálatos élmény ez, minden olyan könnyűnek és egyszerűnek tűnik. A gond az, hogyan tudjuk megőrizni odaadottságunkat. Hajlamosak vagyunk arra, hogy később, kicsinyenként, szép lassan visszavegyünk mindent, amit már egyszer odaadtunk. Szerelmünknek is mindent odaadnánk először, aztán mégis lassan az önérvényesítés hatalmasodik el rajtunk: nehezen mondunk le kedvenc szórakozásunkról, nem tudunk nemet mondani kicsinyes önzéseinknek, ragaszkodunk kivívott kiváltságainkhoz. A Jézusnak odaadott életben is jöhetnek a megalkuvások: „Azért ezt már csak nem kívánhatja tőlem…!”

Vigasztalhat, hogy Jézus a kereszthordozása példáját említi: ő is háromszor esett el, s volt, hogy más vitte helyette a keresztet. Nem az a baj, ha elesünk, hanem az, ha nem állunk fel újra.

Jézus végül megfontolt tervezésről beszél. Persze nem akar egyikünket sem lebeszélni életművünk neki tetsző felépítésétől, inkább arra figyelmeztet, hogy nagyon figyelembe kell venni emberi gyengeségeinket, nagy szükség van az aszkézisre, önfegyelemre, az állandó felfelé tekintésre.

Segíts, Uram, úgy figyelni Rád, hogy mindennap meghalljam hívó szavadat, és semmi se tudjon eltántorítani attól az elhatározásomtól, hogy egészen a Tiéd legyek!

Szeptember 16. — Évközi 24. vasárnap — Lk 15,1–32 — A nagyobbik fiú

Fontos a bevezetés: vámosok és bűnösök jönnek Jézust hallgatni, a farizeusok és írástudók zúgolódnak emiatt.

A három történetben Jézus nagyon éles szembeállításokat alkalmaz: száz juhnál többet ér egy elkallódott, egy elveszett drachma többet ér tíznél, a tékozló fiú miatt sokkal nagyobb az öröm, mint megbízható testvére miatt. Talán ezzel is ki akarja fejezni azt, hogy ő valóban a bűnösökhöz jött, nekik hozott örömhírt, vigasztalást, reményt. Ezzel a túlzó kifejezésmóddal akarja megmutatni, hogy milyen irgalmas az Atya, s mennyire keresi a megtérő bűnöst. Ezzel emeli magához a hallgatóság egyik csoportját.

Azonban, ha jobban megfigyeljük a példabeszédeket, az első kettőben burkoltan, a harmadikban pedig kendőzetlenül a magukat igaznak tartókról, a szűkkeblűekről is szó esik. Mondhatjuk úgy is, hogy a tékozló fiú megható története csak részben szól az irgalmas apáról, sokkal inkább arról, hogyan próbálja meggyőzni az idősebb, méltatlankodó fiút.

Remélhetőleg nem vagyunk tékozló fiúk, bár bizonyára kevesen mondhatjuk el, hogy a kapott lehetőségekkel, képességekkel, az „örökséggel" jól sáfárkodtunk, nem tékozoltunk el semmit. Nyilvánvaló azonban, hogy inkább a nagyobbik fiú helyébe képzeljük magunkat. S bizony a mi igazság-érzetünket is zavarja, hogy elég belátni a rosszat, akár egy élet eltékozlását is, s az atyai öröm máris óriási. Pedig mi mennyit tettünk Istenért és az Ő ügyéért, országáért, kitartóan dolgoztunk, sok mindenről lemondtunk...

Miért tudja megkeseríteni a szánk ízét Isten „igazságtalansága"? Hiányoljuk a „gödölyét", már itt a földön azokat a jutalmakat, amikre titkon vágyunk (jószerencse, anyagi boldogulás stb.)? Nem elég nekünk sem, nem éljük át eléggé, hogy mindig Vele lehetünk, s igazából mindene a miénk (Lelke, ereje)?

Fel kellene nőnünk Hozzá! Meg kellene tanulnunk Vele együtt örülni a megtérőn, s bízni abban, ami pedig időnként nagyon nehéz, hogy bűnbánata gyümölcsöt terem.

Bár a példabeszéd után azt hiszem, hogy Jézus akkor örülne a legjobban, ha nem is a nagyobbik fiú helyébe képzelnénk magunkat, hanem ha mindent megtettünk érte, akkor is csak azt mondanánk: „Haszontalan szolgák vagyunk, csak azt tettük, ami a kötelességünk", s esténként az állandó megtérés és önvizsgálat jegyében, bocsánatát kérve térdelnénk oda Atyánk lábához.

Szeptember 23. — Évközi 25. vasárnap — Lk 16,1–13 — Az ügyeskedőké az Isten Országa?

A példabeszédbeli intéző nagyon ügyes! Valójában sikkaszt, okiratokat hamisít, és őt dicséri Jézus! Nyilván nem az előbb említettek okán, hanem okossága és leleményessége miatt.

A hamis mammon arra való, hogy az örök hajlékba bejuttató barátokat szerezzünk vele. Elgondolkoztató azonban Jézus szava: a hamis mammonban és a más vagyonában is hűségesnek kell lenni, hogy az örök értékek ránk bízassanak.

Hogyan tudjuk ezeket a dolgokat szépen összeegyeztetni?

A hétköznapi életben hajlamosak vagyunk arra, hogy ügyeskedjünk, kijátsszuk a szabályokat: alkalomadtán jegy nélkül utazzunk a járműveken, próbálunk úgy elszámolni, hogy lehetőleg ne kelljen adóznunk, kegyes hazugsággal kisebbítjük jövedelmünket, ha támogatásról van szó stb. Hamar megtaláljuk a felmentést is: igazságtalan az adórendszer, mások még sokkal inkább elkerülik az adózást, én jobbra fordítom az anyagiakat, odafent úgyis elherdálják a közvagyont...

Pedig nagyon éber lelkiismerettel kellene figyelnünk önmagunkat: hol van az a határ, ameddig még becsületesek, „hűek" vagyunk, s hol kezdődik a megalkuvás, az ügyeskedés, a becstelenség, s valóban olyan magasztos és jó-e az a cél, amely érdekében szabad törvényt, szabályt szegni, ügyeskedni.

A példabeszéd utolsó mondata egyértelmű: Nem szolgálhatunk a mammonnak! A pénz, az anyagi javak csak eszközök, hogy jót tegyünk velük, Isten jóságára emlékeztessük vele az embereket, nem lehetünk a rabjai!

Az alap a becsületesség, erre épül a szeretet, a jóság, a bőkezűség. Ha az elsőben megbukunk, ha kiderül hűtlenségünk, hiteltelenné válhatunk.

Adj, Uram, érzékeny lelkiismeretet, hogy tiszták maradhassunk, ne hasonuljunk e világ mammonimádatához, s bármikor odaállhassunk az emberek, s főleg Teeléd: hűek voltunk a ránk bízott értékekkel!

Szeptember 30. — Évközi 26. vasárnap — Lk 16,19–31 — „... ott fekszik a kapunk előtt"

A mennyben vigasztalódnak majd a szegények, szerencsétlenek??? Hány évszázadon át csitította, békítette a nyomorultakat a túlvilági boldogsággal a vasárnapi prédikáció?! Marx nem alaptalanul nevezte a nép ópiumának a vallást!

Ebben a példabeszédben egyértelműen a gazdag ember a kiemelt figura. Nem tudunk meg róla semmi rosszat: nem bánt senkit, nem lop, csak él azokkal a lehetőségekkel, amik adódtak a számára: olyan kiváltságokat élvez, amik keveseknek adatnak meg: bíborba, bársonyba öltözik, dúsan lakmározik... De az idilli képbe belerondít a következő mondat: „A kapu előtt ott feküdt a fekélyekkel teli koldus." A gazdag nem tesz semmi rosszat, mégis a pokolba jut: nem vette észre, nem akarta észrevenni a nyomort!

A történet további részében, a párbeszédben világlik ki aztán, hogy menynyire önmaga körül forog a gazdag, menynyire a csicskásának tart mindenkit.

Az is világossá válik azonban, hogy Isten nem akar felülről belenyúlni a dolgokba, nem akar felülről rendet csinálni, nem akarja megszüntetni az igazságtalanságokat. Még csodatevő küldötteket sem akar már küldeni, hiszen fülünkbe csenghet a korábban élt próféták szava: „Az igaz vallásosság az, hogy oszd meg kenyeredet az éhezővel...!"

Sokan próbálkoztak már a történelem folyamán, hogy erőszakkal tegyenek igazságot, hozzanak egyenlőséget, de a forradalmak sem hoztak megoldást, bár néha úgy tűnik, még ezek is több eredményt értek el, mint Isten népe. Hiszen a szegénységből evangéliumi tanácsot csináltunk, a radikális kezdeményezések eretnekbélyeget kaptak, nem tudtuk békésen megtéríteni a gazdagokat, viszolygunk a testvéri életközösségek létrehozásától.

Sajnos nem lehet nyugodt a lelkiismeretünk, sem Magyarországon, sem világméretekben gondolkodva! Nem mondhatjuk, hogy nem mi vagyunk a gazdag, aki kiváltságait őrizve nem veszi észre a kapuja előtt fekvő Lázárt!

Hát akkor hogyan üdvözülhetünk? Istennél minden lehetséges, mondja Jézus. Még az is, hogy napról napra erőt véve önmagunkon, próbálunk odafigyelni a rászorulókra, megtalálni azt, amiről lemondhatunk, amit odaadhatunk. Kereshetjük az egymáshoz közelebb húzódás testvériesen osztozó formáit, a kontinenseken átnyúló adakozás egyre hatékonyabb módjait, nem feledkezve meg mellettünk élő vagy határainkon túl nélkülöző honfitársainkról sem. Így épülhet lassan-lassan az Isten Országa, mert amíg a kapunk előtt fekszenek a koldusok, addig még nagyon messze van.

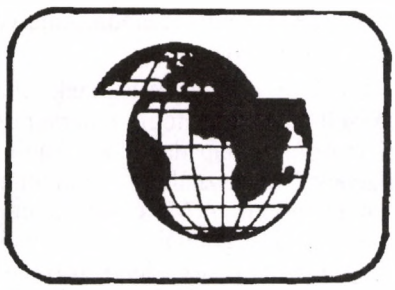

Roman Berger

Harc a vízért

A víz iránti világméretű kereslet kétszer olyan gyorsan növekszik, mint a népesség. Az ENSZ becslése szerint 2035-re a világ népességének legalább 40%-a olyan országokban fog élni, ahol tartósan szűkében lesznek a víznek. A vízért éppúgy harcol majd a kereskedelem, mint a kőolajért. A szociális mozgalmak és az egyházak követelik, hogy akadályozzák meg a víz fenyegető kiárusítását, és azt kívánják, hogy a vízhez jutás legyen alapvető emberi jog. Brazíliában, a világ vízben egyik leggazdagabb országában világosan megmutatkozik, hogy a vízért folytatott harcban ki tartozik a győztesek, és ki a vesztesek közé.

Víz, víz, víz! Másodpercenként 10 000 köbméter víz robajlik le a 80 méter magasságban lévő sziklalépcsőkről. Iguaçu – 1986 óta az ENSZ világörökségébe tartozó – vízeséseinek gigantikus bugyborékolása bibliai képzettársításokat kelt. Brazília, Paraguay és Argentína ugyanezen háromszögében egy egészen másfajta vízi látványosság is megfigyelhető: Itaipu erőműve. A nyolcvanas években Itaipu a világ legnagyobb építkezése volt. 87 millió köbméter földet és sziklát mozgattak meg, és 12,3 millió köbméter betont használtak fel. Húsz óriásgenerátorával és 14 000 megawatt össztermelésével Itaipu még ma is a föld legnagyobb vízi erőműve.

Brazília legfontosabb erőforrása

A mamutprojekt elől emberek tízezreinek kellett kitérniük – és egy egész állatvilágnak. Az összesen 40 000 gátépítő munkásból ma éppen csak 3000-et foglalkoztatnak, a többiek közül sokan a közeli Foz do Iguaçu nyomornegyedében landoltak. *Jorge Samek*, a brazil-paraguayi közös vállalkozás brazil elnökében még sincs kétség: ma is felépítené a duzzasztógátat. „A vízi erőmű az áram előállításának legolcsóbb, legbiztonságosabb és legtisztább módja. És Brazília még harmadát sem használta ki legfontosabb erőforrásának, a víznek”, mondja az 51 éves főnök, akit Brazília elnöke, *Inacio Lula da Silva* nevezett ki erre a posztra, miniszteri rangban. Sameknek meggyőződése, hogy az új törvények elhárítják a mamutprojektnek azokat a negatív következményeit, amelyeket most nagy költséggel próbálnak orvosolni: Azok a települések, amelyek földet veszítettek, kártalanítást kapnak. Növények millióit ültetik el, hogy megállítsák a tározótó partjának erózióját. Röviddel ezelőtt pedig megnyitottak egy csatornát, amelynek az a rendeltetése, hogy ívás idején a halak ismét körbeúszhassák a tározótavat.

Más véleményen van *Flavio Schieck Valente*, a táplálékhoz, földöz és vízhez fűződő jogoknak a civil társadalom és az ENSZ által megbízott előadója: „A brazil vezetés gondolkodásmódja nem változott. A megaprojekteket még ma is keresztülhajtják, a természetre és a lakosságra való tekintet nélkül. A parlament és a hatóságok nem reagálnak, noha a lehető legsúlyosabban sérülnek az emberi jogok.” Brazíliában máig összesen 2000 gátat, köztük 150 nagyot építettek vízi erőművekhez. 2015-ig további 490 nagy gátat akarnak építeni. Már eddig is több mint 1 millió embert (kereken 300 000 családot) űztek el lakhelyéről a duzzasztógátak építése miatt.

Barra püspökének éhségsztrájkja

Különösen drámai a helyzet Brazília második legnagyobb folyóján. A 2700 km hosszú Rio São Franciscót egy 720 km-es csatornarendszerrel el akarják terelni, hogy vízzel lássák el négy szövetségi állam száraz vidékeit. Ebből a projektből, amelynek költségeit kereken 1,4 milliárd euróra becsüli a kormány, állítólag 12 millió ember fog hasznot húzni. Ezt azonban még a Világbank sem akarja elhinni, és elutasította a társfinanszírozást.

Az elmúlt év októberében *Luiz Flavio Cappio* püspök világszerte feltűnést keltő, tizenegy napos éhségsztrájkkal tiltakozott a mamutprojekt ellen. „Már most víz nélkül élnek a folyótól 500 méter távolságra lakó emberek”, panaszkodik Bahia szövetségi államban lévő Barra püspöke, aki évek óta küzd az erősen szennyezett folyóért. Szerinte a nagyprojekt az ún. szárazságiparnak hajt hasznot, vagyis a nagy építési vállalkozóknak, a mezőgazdasági biznisznek, az öntözési cégeknek és a ráktenyésztőknek. A püspök azután hagyta abba a sztrájkot, hogy Lula elnök megbízásából egy miniszter megígérte neki, hogy megvitatják a tervet a nyilvánossággal is, amely eddig nem szólhatott hozzá a tervhez. A püspök azonban egyidejűleg kijelentette, hogy újrakezdi az éhségsztrájkot, ha nem tartják be a megállapodást. „Ha már nem lehet értelmesen beszélni, akkor prófétai tettekre van szükség” – igazolta tiltakozását a püspök, akit a brazil püspöki kar és a több társadalmi szervezet is támogatott.

Növekedés – de miféle fejlődés érdekében?

Brazília gazdaságának növekednie kell. Új gátakra és öntözési projektekre szükség van, érvel az ipar és a mezőgazdasági biznisz, a „munkáselnök” Lula kormányának két hangadója. Igen, növekedés – de miféle fejlődés érdekében? Ezt a kérdezik az emberjogi szervezetek és a parasztok szakszervezetei. Néhány száz nagyvállalkozás használja el Brazília áramának túlnyomó részét. Ezek alumíniumot, acélt, cellulózt állítanak elő – többségében exportra. Ugyanakkor a brazil népesség 20%-ának még mindig nincs villanya.

Megdöbbentő látvány Minas Gerais szövetségi állam északi részén: eukaliptusz-ültetvények, ameddig a szem ellát. Ezekben a vigasztalan „erdőkben” nem élnek állatok, de még rovarok sem. Az „erdők” géntechnikailag kialakított, magas növésű eukaliptuszfákból állnak, amelyekből cellulózt állítanak elő, azt a nyersanyagot, amelyből majd papírzsebkendőt, papírszalvétát és vécépapírt készítenek. A nagy vízigényű eukaliptusz-monokultúráknak máris igen végzetes következményei vannak ezen a vízben igen szegény vidéken. A források és a folyók kiszáradnak, tönkremegy a kisparasztok egzisztenciája, veszélyben van a helyi népesség élelmiszer-ellátása.

Brazília legfontosabb nyersanyagát, a vizet a gazdag országokba exportálják – ipari termékek, nyers-

anyagok, hús és gyümölcsök formájában. Magában az országban egyre több ember szenved a vízhiánytól, és persze a természet is. A vízhiány következtében sok régióban terjed az éhezés, a szegénység és a betegségek. Terjeszkednek a pusztaságok, az embereknek menekülniük kell.

Maga a víz olyan „termékké” vált, amelyet olyan gyorsan kapkodnak el, mint egyetlen más árut sem, és amellyel nagy nyereséget lehet elérni. Ez különösen is érvényes az olyan „küszöbországokra”, mint Brazília. Itt ugyanis létezik a népességnek egy olyan, egészségügyileg tudatos és egyre növekvő rétege, amely tudja, hogy a vezetékes víz minősége rossz. Mivel ez a középréteg meg tudja vásárolni a palackokba töltött vizet, egyáltalán nem szolidáris a bádogkunyhók lakóival, akiknek szennyezett vizet kell inniuk, vagy a szárazság sújtotta területek lakóival, akik vízhiánytól szenvednek. Ennek hatásai végzetesek: Ahol rendelkezésre áll a palackozott víz, s az ellátás magánügy, és csupán pénztárca függvénye, ott csökken a települések vezetőire és a kormányra nehezedő nyomás, hogy javítson az általános vízellátáson, és gondoskodjék tiszta vízről.

A Nestlé üzlete a „tiszta élettel”

A vizet palackokba tölteni, és ezerszeres áron eladni ahhoz képest, mintha a vezetékből jönne – a víz privatizálásának ez a formája a Nestlé legnagyobb biznisze Brazíliában. São Lourençóban, Minas Gerais szövetségi állam egyik „ökológiailag rendkívül sebezhetőnek” besorolt, több gyógyforrással bíró településén a Nestlé nagy ipartelepet létesített. A konszern kiszivattyúzza a gyógyvizet, ásványtalanítja, és aztán Pure Life (Tiszta élet) néven, palackozott vízként dobja piacra. „A Nestlé ezzel nemcsak az állam törvényeit sérti meg, hanem a természet törvényeit is”, mondja *Gabriel Junqueira* geológus. A gyógyvizek ásványtalanítása a brazil törvényekbe ütközik, az agresszív szivattyúzás következtében pedig csökkent a talajvíz szintje, és kiapadtak a környező források.

A lakosság tiltakozása miatt egy bíró eljárást indított, ez azonban még mindig függőben van. A 2004-es davosi Világgazdasági Fórumon *Brabeck* Nestlé-főnök kijelentette, hogy bezárták a São Lourenço-i telepet. A brazil probléma megoldódott. A Nestlé 2004 októberében megszüntette a Pure Life előállítását São Lourençóban. Mivel azonban Dél országaiban a Nestlé mindenütt az első akar lenni az ivóvízpiacon a Pure Life-fal, São Lourenço-i visszavonulása után a konszern alighanem Brazília más területén folytatja majd a Pure Life előállítását.

A népesség 20%-ának nincs vize

Brazíliában és Dél más országaiban a Nestlé, a Coca Cola és más konszernek hatalmas nyereséget érnek el a vízzel, amelyet a cégek minimális költséggel a közkutakból szivattyúznak ki, miközben a „köz”-nek nincsenek eszközei az ivóvízellátás javítására, vagy egyáltalán nem jut közvetlenül vízhez. Brazíliában ez a lakosság 20%-át jelenti, vagy ha úgy tetszik, 35 millió embert. További 40%-nak (70 millió embernek) van vize, de az erősen szennyezett, nem iható. A vízben gazdag Brazíliában így összesen 105 millió ember kényszerül arra, hogy naponta megharcoljon az ivóvizéért.

Milton Rondo „az éhezés elleni harc nemzetközi akcióinak” általános koordinátora a brazil külügyminisztériumban. Hogy az éhezés és szomjazás elleni harc mennyire a nemzetközi realitásoktól függ hazájában, a tanácsadó egy példával világítja meg: A brazil kormány jelenleg megpróbál változtatni egy hosszú ideig ellenőrizetlen folyamat súlyos következményein. Azt szeretnék elérni, hogy Brazília iskoláiban már csak legfeljebb az ételek és italok 30%-át állítsák elő iparilag. „A kulturális imperializmus ellen harcolunk”, véli a tanácsadó, és nemzetközi élelmiszerkonszernek agresszív reklámtevékenységére gondol. Például a Nestlé évtizedek óta a brazíliai gyermekorvosok szponzoraként lép fel. Ezen a népesség táplálása szempontjából fontos célcsoporton keresztül a Nestlé ezt az üzenetet juttatja el az anyákhoz: Gyermekeik a Nestlé-ételekkel és Nestlé-vízzel „tiszta életet” (Pure Life) tankolnak.

Brazília nem csupán a „kulturális imperializmust” nyögi. A világ rendelkezésre álló édesvíz-készletének 13%-ával Brazília a vízben leggazdagabb országok közé tartozik. Ugyanakkor brazil területen található a világ legnagyobb föld alatti víztartalékának, az ún. Aquifer Guarani-nak a 70%-a. Csak 20 évvel ezelőtt „fedezték fel”, hogy Brazília, Argentína, Paraguay és Uruguay (= „Mercosur-államok”) egy és ugyanazon talajvízkészletből merít. 1,2 millió négyzetkilométerével az Aquifer területe nagyobb, mint Spanyolország, Franciaország és Nagy-Britannia együttesen. Becslések szerint 15 millió ember él ezen a föld alatti óceánon, amelyet még nem kutattak ki.

Állítólag egy, a Világbank által pénzelt tanulmány fogja feltérképezni az Aquifer alapadatait. Az Aquifer vizének felhasználását mindmáig nem ellenőrzik. A Mercosur-államok szociális mozgalmai attól félnek, hogy a tudás és az adatok bizonyos cégek kezébe kerülnek, és az Aquifer vizének egy részét a nyilvánosság részvétele nélkül privatizálják. Egy brazil parlamenti képviselő, *Doutur Rosinha* adatai szerint máris zajlanak ilyen perek. Rosinha megállapítja, hogy a Nestlé és a Coca Cola rögtön felhasználja az Aquifer jó víznyerő helyeire vonatkozó, stratégiailag fontos információkat, és ott földeket vásárol fel. Rosinha szerint Lula elnök „nulla-éhezés programjának” támogatása a Nestlé és a Coca Cola részéről ügyes PR-húzás annak érdekében, hogy megnyíljanak előttük a kormányzat ajtói, és védelmet kapjanak a cég aktivitására irányuló, túlságosan kritikus figyelemmel szemben.

A globális vízpiac tesztvidékei

Amikor nemrég ismertté vált, hogy az Egyesült Államok katonai bázist létesít a kis szomszédállamban, Paraguayban, a brazil nyilvánosság riadót fújt, mondván: az USA paraguayi jelenlétének hosszú távú motívuma nem a terrorizmus és a drogok elleni harc, ahogyan Washington hivatalosan állítja, hanem például az, hogy hozzáférjenek a Brazília, Paraguay és Argentína stratégiai fontosságú háromszögében lévő víztartalékokhoz.

„Brazília a globális vízpiac tesztvidékévé vált. Számunkra stratégiai jelentőségű a vízpolitika és a nemzetközi testületek viszonyulása a vízhez való joghoz” – véli Milton Rondo, és utal arra a kommentárra, amelyet az ENSZ gazdasági, szociális és kulturális jogokkal foglalkozó bizottsága (Ecosoc) 2002 novemberében tett közzé. Ebben kijelentik, hogy a kereskedelem liberalizálásával kapcsolatos szerződések nem keresztezhetik vagy szüntethetik meg egy-egy ország képességét arra, hogy teljes mértékben érvényesítse a vízhez fűződő jogokat. Ez azt jelenti: az emberi jogok megelőzik a kereskedelmi jogokat. A 145 ország által aláírt Ecosoc-kommentárnak azonban csak ajánló jellege van, a nemzetközi jogban is kötelező ereje nincs. Mindmáig egyetlen nemzetközi szerződés sem fogalmazta meg kifejezetten emberi jogként az ivóvízhez jutás jogát.

A víz legyen kereskedelmi áru!

Miközben az ENSZ a víz elüzletiesítése ellen nyilatkozik, a WTO (Világkereskedelmi Szervezet), a GATS (Általános Egyezmény a Szolgáltatások Kereskedelméről) és a Világbank egészen más irányban halad. A GATS-elvek szerint csak azok a szolgáltatások vannak kizárva a liberalizálásból, amelyek „az állami szuverenitás gyakorlásával" függnek össze (katonaság, rendőrség, igazságszolgáltatás, pénzkibocsátás). A GATS-egyezményeknek megfelelően ezek olyan szolgálatok, amelyeket „nem kereskedelmi céllal, és nem is egy vagy több szolgáltatóval folytatott versenyben végeznek". A WTO, a GATS és a Világbank részéről nagy a nyomás, hogy a vizet kereskedelmi áruvá tegyék, és a vízellátást bevonják a nemzetközi liberalizálási folyamatokba.

A vízszektor legfontosabb nyilvános hitelezője a Világbank. A Világbank által adott hitelek kereken hatoda, évente összesen 3,5 milliárd dollár szolgálja vízprojektek finanszírozását. A Világbank határozza meg azokat a feltételeket, amelyekkel Dél országai hiteleket kapnak. A Világbank a nyolcvanas évekig olyan „természetes monopóliumnak" tekintette a vízellátást, amely kizárja a piacgazdasági versenyt – a kilencvenes évek elejétől azonban már a neoliberális gazdaságpolitika trendjét követte. Dél országai már csak azzal a feltétellel kaptak hitelt, hogy a vízellátást megnyitják a külföldi befektetők előtt. A vízszektor liberalizálásának hajtóerejévé az Európai Unió vált, mivel a vízzel foglalkozó, világszerte vezető szerepet játszó multik Franciaországban és Németországban találhatóak. A francia Vivendi/Veoliáról és Suezről, illetve a német RWE-ről van szó.

A kilencvenes évek privatizációs nyomásának Paraná brazil szövetségi állam is engedett. Ebben a Brazília déli részén lévő, kereken hétmillió lakost számláló államban a Vivendi vette át a vízellátást. Tíz évvel később Paraná kormánya bírósági úton ismét „deprivatizálta" a vízellátást. „A víz elosztása és tisztasága rosszabb lett a francia cég működése idején. A szegény népesség nem tudta megfizetni a vizet" – mondja *Arlete Rosa*, Paraná nyilvános vízszolgáltatásának környezetvédelemért felelős igazgatónője.

A paranái eset jellemző tünete a déli országok sok vízprivatizációjának. A vízellátásnak a Világbank által megkövetelt költségfedezése nem valósítható meg a mélységes szegénység feltételei között. Jóllehet a magáncégek gyakran a jól jövedelmezőnek tűnő városi régiókra korlátozódnak, ott is nehéznek bizonyult, hogy tartósan nyereséget érjenek el. A vízért zajló harc azonban folytatódik. A vízpolitika éllovasaivá regionális kereskedelmi egyezmények válnak, például a NAFTA, az Északamerikai Szabadkereskedelmi Szerződés. A NAFTA szabályozza az USA, Kanada és Mexikó közötti árukereskedelmet. Az USA-nak érdeke, hogy vizet importáljon Kanadából és Mexikóból. Ha az USA erős nyomásának hatására sikerül kereskedelmi áruvá tenni a vizet, akkor a NAFTA vagy más szabadkereskedelmi egyezmények keretében a magánvállalkozások elvitathatják az államoktól a vízforrásokra vonatkozó felségjogukat. Egy ilyen fejleményt próbált megelőzni Uruguay, ahol 2004 októberében a választók több mint 60%-a jóváhagyta azt az alkotmányos referendumot, amely közkinccsé nyilvánítja a vizet, és ezáltal megtiltja a természetes ivóvíztartalékok eladását (exportját).

„A víz az élet forrása"

A brazil püspöki kar 2004-ben „A víz az élet forrása" mottóval kampányt indított azzal a céllal, hogy emberi joggá nyilvánítsák a vízhez jutást. „Nemzeti kampány még soha nem váltott ki ekkora visszhangot", mondja *Matias Martinho Lenz*, a brazil püspöki kar szóvivője. A brazil püspökök kezdeményezése arra indította a svájci egyházakat, hogy a brazíliai hitközösségekkel együtt aláírjanak egy dokumentumot, amelynek címe: Ökumenikus nyilatkozat a vízről mint emberi jogról és közkincsről. Ennek üzenete így hangzik: A víz Isten adománya. A vízhez jutás dönt életről és halálról. A vizet nem szabad privatizálni.

Az efféle kezdeményezések azonban nem feledtethetik, hogy a vízről szóló nemzetközi vitákban háttérbe szorították a szociális mozgalmakat, a független szervezeteket és bizonyos értelemben az ENSZ-et is, vagyis azokat a szervezeteket, amelyek emberi jogként akarják meghatározni a vízhez jutást. A vita tulajdonképpeni szóvivőjévé most az 1996-ban alapított Vízügyi Világtanács lett (World Water Council, WWC), amelyben az ENSZ is képviselteti magát, de amelyet a vízipar és a Világbank ural. Noha a WWC a vízzel kapcsolatos legkülönfélébb szervezetek fórumaként értelmezi magát (így civil és nemkormányzati szervezeti szervezetek fórumaként is), vezető testületében mégis az ipari érdekek képviselői vannak túlsúlyban. Nincs hát mit csodálkozni azon, hogy e testület „vízigénnyé" fokozta le az Ecosoc által követelt „vízhez való jogot". A „közkincsből" gazdasági áru lett.

Forrás: Orientierung, 2006/4

Vízfelhasználás: pocsékolás és hiány

A Föld vízkészletét nem lehet pontosan kiszámítani, mivel az atmoszférában megkötött víz és a Föld mélyrétegeiben lévő víz mennyiségét csak megbecsülni lehet. A legnagyobb mennyiség (kb. 96,5%) sós víz, amely előkészítés nélkül nem használható sem emberi, sem állati fogyasztásra, sem a mezőgazdaságban. Az édesvíz nagyrészt kötött állapotban van jelen a sarkvidékeken, a gleccserekben és az atmoszférában. Az édesvíz nagy része a növényi és állati élet fenntartásához szükséges – emberi felhasználásra a Föld vízkészletének mindössze 0,02%-a marad.

Az emberek által felhasznált víz 70%-át a mezőgazdaság emészti fel, 20%-át az ipar, és 10% marad a háztartásokra. Ezek az adatok azonban régiók szerint nagyon ingadoznak.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai szerint az embernek naponta 25 liter vízre van szüksége iváshoz, főzéshez és higiéniai szükségletekre. A száraz afrikai területek vidéki részein 20 liter az egy főre jutó vízfogyasztás, az USA-ban 295 liter. Svájcban ez 160 liter, s ennek több mint 30%-át vécéöblítésre használják el.

A jobb módú országok megengedhetik maguknak, hogy kivásárolják magukat a vízszegénységből azáltal, hogy élelmiszert importálnak. „Virtuális víznek" számít például a gabona és a marhahús: 1 kiló gabona előállításához 1500 liter vízre van szükség, 1 kiló rizshez 4500 literre, 1 kiló marhahúshoz pedig legalább 15000 literre.

TARTALOM

Tanulmány
Fulbert Steffensky: A végtelen jelen 2–5
Bernardin Schellenberger: Hol vagyok otthon? 6–8
Turiák Ildikó: Assisi Szent Ferenc (IV. – befejező – rész) 9–13
Harmadik világ
Eva Schindele: Osztozni, s ezáltal nyerni 14–15
Interjú
„Isten mindig a másik emberhez vezet" (Karolina Mayer) 16
Gyerekeknek Moha-mese
Szöcske a gyufaskatulyában 17–18
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 19–20
Visszaemlékezés
Christian Feldmann: Franz Jägerstätter 21–22
Aktuális
Thomas Seiterich: A lengyel kötélhúzás 22
Adam Krzeminski: Amikor a Madonna sztrájkol 23
Thomas Seiterich: Teológiai világfórum a neoliberalizmus ellen 24
Meditáció
Vincze József: Búcsúlevelek 26
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–28
Környezetvédelem
Roman Berger: Harc a vízért 29–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

FELHÍVÁS

Olvasóink hozzászólásait az egyes cikkekhez továbbra is örömmel fogadjuk, és szívesen közöljük.

A Környezeti Nevelési Hálózat szívesen és ingyenesen megküldi **Hálózat** c., havonta megjelenő hírlevelét az iránta érdeklődő pedagógusok számára. Érdeklődni lehet: Dr. Munkácsy Béla, 2527 Máriahalom, Pataksor u. 15. kornyezeti.nevelesi.halozat@gmail.com

Spinozát, Kantot és Einsteint olvasva

Az Istennek nincs szeme, füle, lába.
Az Isten nem haragos öreg.
Nem járatja az embert iskolába,
s túlvilágon sem pálcázza meg.

Az Isten a Mindenség Egésze.
Elméje a nagy Természeti törvény.
Belé merül hullámtarajnyi része:
az ember. Ő a Kezdet és az Örvény.

Minden, mit Róla állítunk: hasonlat.
De a „Ne ölj!", „Ne hazudj!", „Segíts!"
és „Szeresd ellenséged is!" – ez oly nagy
Törvény, mint Kepler egyenletei.

Változás látszatába vakult ember-ördög,
ocsúdj estedből: e törvény örök.
Örökkön úgy élsz, hogyha ezt betöltöd,
s már meg is haltál, hogyha megtöröd!

Jánosy István

Egy éve halt meg Jánosy István,
a Jézust és evangéliumát talán leginkább értő magyar költő.
Költészetéből 2005. áprilisi számunkban adtunk ízelítőt.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII/4. (104.) szám
Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Schanda Beáta
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

A címlap emblémáját Magyar Mihály, a rovat-emblémákat és a Moha-mesék illusztrációit Garay Dóra készítette.

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: www.ertedvagyok.hu
E-mail: gromon@freemail.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetőek, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: Z.HORV Reklámstúdió, Dejtár
Felelős vezető: Horváth Zoltán

ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó mire küldte a pénzt.

Előfizetési díj 2007-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 2000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 3500 Ft
Nyugaton előfizetve: 20 Euró

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII. évf. 5. szám
2007. október
200,– Ft

A remény spiritualitása

Elrejtettség: a vallások ígérete

A régi egyiptomiak életbölcsessége

Új „vallás”: az egészség

Moha-mese

Gyermekmentés Csecsenföldön

Hegyi Béla új könyve

A bűntudat szentté avatása

Vasárnapi szentírási elmélkedések

Zöld temető, zöld temetés

Tunyogi Csapó Gábor

Gondolatok a sötétzárkában

Hát, amint látják, hölgyeim és uraim, ez itt egy sötétzárka. Hogyan, kérem? Önök semmit sem látnak? Akkor nagyon is jól látnak. Hiszen ez teszi a sötétzárka lényegét: az ember nem lát semmit.

Egyébként jobb is, ha nem látnak engem. Huszonegy éves férfiként nem vagyok talán csúnyább, mint kortársaim, de éppen most aligha nyújtanék bárki számára is épületes látványt. Egy kicsit áthajtottak a húsdarálón. Közben elveszítettem néhány fogamat, s attól tartok, szétmorzsolódott az orrcsontom, alighanem elrepedt néhány bordám is… Ilyen kezelés után még egy Mr. Univerzum sem festene valami jól.

Mindez – ami pusztán a testieket érinti – egyáltalán nem olyan rossz, mint ahogyan Önök vélik. A fogaim, az én koromban, nyilván nem nőnek már ki, de pótolni lehet őket. S a legtöbb bokszolónak egyáltalán nincs orrcsontja. A bordák? Ó, azok összeforrnak valahogy… Egy egyszerű autóbalesetben jobban kikészülhet az ember, mint ahogyan engem készítettek ki ez alatt a kétórás, úgynevezett kihallgatás alatt. Az embert utólag össze lehet fércelni. Nem akarom azt állítani, hogy az ember el tudja felejteni az ilyesmit, de képes együtt élni a rossz emlékkel.

Az igazán rossz, sőt egyenesen rettenetes abban áll, hogy efféle dolgok egyáltalán megtörténhetnek ezen a világon, és meg is történnek, ráadásul olyan semmitmondó, nevetséges okból, mint az én esetemben.

Ezért az egész nyomorúságért természetesen az ostoba gyomromat terheli a felelősség. Tudják, ezzel valami nincs rendben. Vagyis… Amíg emésztőszervként kell működnie, minden rendben halad, talán még a patkószeget is feldolgozná, ha azt adnék neki, de vannak olyan nem testi természetű dolgok, amiket egyszerűen nem visel el. Őrült gyomor, amint említettem, nem is kedvelem, de mit tegyek, ha egyszer az enyém? Most ebbe a sötétzárkába juttatott.

Persze ahhoz, hogy megértsék, miként lehetséges ez, tudniuk kell, hogy egy olyan ország polgára vagyok, ahol kereken tízmillió ember egyetlen nagy családként él, és jóságos szigorával egy igen-igen bölcs, valósággal zseniális atya szorítja rá őket arra, hogy boldogok legyenek. Mert a bölcs, jóságos és zseniális atya mindig szól hozzánk, mindenekelőtt egyetlen újságunk címlapján. (Miért is lenne szükségünk többre?) Hatalmas hangja az étert is betölti. Nap mint nap elmondja nekünk, mily felbecsülhetetlen boldogság számunkra, hogy atyai vezetésével menetelhetünk a ragyogó jövő felé. A jelen rejteget még bizonyos nehézségeket, de a jövő, ahová ő vezet minket, elképzelhetetlenül szép lesz, és mindnyájunkat mindenért gazdagon kárpótol majd. Ó igen, csodálatosan felemelő érzés ilyen országban, egy ilyen bölcs, jóságos és zseniális apa vezetése alatt élni!

Sajnos ismételten el kell mondania nekünk azt is, hogy egy ilyen országnak, mint a miénk, s egy ilyen nagy férfinak, mint ő, sok gonosz ellensége van a külvilágban. És ezek ellen fel kell vérteznünk magunkat. Ő, mindenki atyja, természetesen folytonos éberséggel őrködik, de ha boldog jelenünk és paradicsomi jövőnk megvédéséről van szó, akkor mindnyájunknak egy húron kell pendülnünk. Ez magában véve logikus is, és minden rendjén is lett volna, ha nem lenne ilyen lehetetlen gyomrom.

Mert tudják, én diák vagyok – pontosabban: voltam. Hogy most mi vagyok, ne kérdezzék! De ez már nem is fontos. Ellenben nagyon fontos, hogy mi, diákok eddig felmentést kaptunk az alól, hogy három évig szolgáljunk a boldog nép hadseregében. A ragyogó jövőbe vezető úton ugyanis sok jól képzett koponyára van szükség, és ilyeneket nem lehet csak úgy leakasztani a szögről. Ezért a végsőkig kiszipolyoznak minket, tanulókat: nyomorúságosan berendezett diákotthonokban összepréselve – mindegyikünk csak egy ágyat, egy szekrényt és a Nagy Atya egy képmását mondja magáénak –, alultápláltan, s télen félig megfagyva gürcölünk éjjel-nappal, hogy eleget tegyünk vizsgakötelezettségünknek, s aki ezt nem győzi… Na, annak nem szeretnék a bőrében lenni, arra ugyanis megharagszik a Nagy Atya, és „elküldi valahová”, ahogy mondják, de senki sem tudja, hová. Mindenesetre az ilyen emberek nyomtalanul eltűnnek, többé nem hallani róluk, és persze nem is jut eszébe senkinek, hogy kérdéseket tegyen fel. Mire lenne az jó? Nyilván engem sem fog keresni senki.

Tehát nagyon jó okai vannak annak, hogy eddig megkíméltek minket a katonai szolgálattól. Még a Nagy Atya sem képes lehetetlent kívánni tőlünk. Én például idáig négy sikeres szemesztert tudhatok magam mögött, s a nyolcadik végén gépészmérnök leszek – akár tetszik, akár nem, ugyebár!? Hogyan töltsek le ez idő alatt még három évet a hadseregben is? Lehetetlen!

Lehetetlen? Nevetnem kell! A zseni nem ismeri ezt a szót. És nem mondtam-e már önöknek, hogy a mi Nagy Atyánk zseni? Ó igen, ő lehetővé teszi a lehetetlent. Ezelőtt… Ezelőtt… Te jó ég, mikor is történt ez? Tudják, ebben a sötétségben az ember elveszíti az időérzékét. Mondjuk hát: ezelőtt néhány nappal összetrombitáltak minket – a természettudományi kar hallgatóit – az auditorium maximumba. Egyik testvérünk jött el odafentről – személyesen a Nagy Atya megbízásából –, hogy valami rendkívül örvendetes dolgot közöljön velünk. A Nagy Atya nem feledkezik meg rólunk, egy pillanatra sem! El is töprengett azon, milyen megszégyenítőnek, milyen elviselhetetlennek érezhetjük, hogy nem veszünk részt boldog hazánk védelmezésében! Nem, ilyen szégyen elviselését nem lehet tovább elvárni tőlünk! A következő szemesztertől heti négy órában a hadsereg tisztjei tartanak majd nekünk elméleti oktatást, és a három hónapos nyári szünetből két hónapot katonai kiképzőtáborokban tölthetünk el. Ez véget vetne a minket ért lealacsonyító igazságtalanságnak, hála a Nagy Atya gondoskodásának. Éljen, éljen, éljen!

A hatalmas teremben mindenki felugrott – lehettünk vagy kétezren –, és ritmikusan tapsolva kiáltotta: Éljen, éljen, éljen! Mindenki – kivéve engem, de ez az ostoba gyomrom miatt volt, amely már az odafentről jött testvér szárnyaló beszéde alatt felfordult; ha nem lett volna olyan üres, hánynom kellett volna. És amikor a többiek felugrottak, még gonoszabb sztrájkba fogott: összerándult, és úgy viselkedett, ahogyan egy jól nevelt gyomornak csak a gyomorszájban rejtőzködő, és tudományosan napfonatnak nevezett ideggócra mért ke-

mény ütés után szabad viselkednie. Ez iszonyúan fáj, de sokkal rosszabb, hogy az ember egyáltalán nem kap levegőt. Tehát nemcsak nem tapsoltam velük, a lelkesedés még a székről sem volt képes felemelni, hanem ülve maradtam, és kétségbeesetten kapkodtam levegő után.

Két nappal később behívattak a személyzeti osztály irodájába, ahol két jól öltözött és igen sportosan ható férfit találtam. Ó, a testvérek igen barátságosak voltak! Csak azt szerették volna megtudni, hogy a nagyszerű újság kihirdetése után miért nem osztottam az általános lelkesedést. Siettem biztosítani őket, hogy nagyon is lelkes voltam, és csak egy hirtelen gyomorgörcs akadályozott meg abban, hogy lelkesedésemet kifejezésre juttassam. A két férfi erre még barátságosabbá vált, és részvevően aziránt érdeklődött, mióta vannak ilyen gyomorgörcseim. Amikor azt mondtam, hogy ez volt az első alkalom, jelentőségteljes pillantásokat váltottak, és felszólítottak, hogy menjek velük. Ilyen gyomorfájdalmakkal nem lehet tréfálni, vélték, s alapos kivizsgálásra van szükségem.

Nos, ők alaposan kivizsgáltak engem. Mindenekelőtt azt akarták tudni, kitől és milyen sötét csatornákon keresztül kapom a piszkos bért mocskos aknamunkámért. Mivel nem tudtam megválaszolni ezeket a kérdéseket, mintegy két órán át kezeltek, és végül belöktek ebbe a sötétzárkába, ahol – mint mondották – lesz időm és lehetőségem arra, hogy alaposan megfontoljam a dolgot.

Itt kuporgok tehát, és nem csupán időm és lehetőségem van a megfontolásra és a gyomrom szidására, hanem anyagom is van hozzá bőven. Mert nézzék csak! A gyomor egy egészen közönséges testrész, világosan körvonalazott biológiai feladatokkal bíró szerv. Hogy jön ahhoz, hogy olyan döntéseket hozzon, amelyeket csak egészen más síkon lehet meghozni? Hiszen az a kérdés, hogy az ember együtt tapsoljon-e a többiekkel, mégiscsak morális kérdés, talán etikai kérdés is, de semmi esetre sem vegetatív! Ennélfogva akarati kérdés is, vagyis ilyennek kellett volna lennie, én azonban hozzá sem jutottam ahhoz, hogy felismerjem a kérdést: a gyomrom és a napfonatom megelőzött, és nem csupán döntöttek, hanem cselekedtek is, s ezzel engem döntés- és cselekvésképtelenné tettek. És ez sehogy sem tetszik nekem, mondhatom önöknek! Beletörődtem abba, hogy nem, vagy alig vagyok képes befolyásolni testem vegetatív funkcióit. De fordítva? Kérem szépen! Semmi kifogásom az ellen, hogy a gyomrom tőlem függetlenül, csendben és nyugodtan elvégzi munkáját, épp ellenkezőleg, nagyon is örülök, hogy nem kell még ezzel is törődnöm. De fordítva? Nem, ezt nem tűröm, nem akarom tűrni!

Ennek semmi köze ahhoz a kérdéshez, vajon a gyomrom előzetes döntése hamis volt-e, vagy helyes. Már rég teljesen elegem van az örökös lelkesedésből, tehát egyáltalán nem akartam volna együtt tapsolni a többiekkel, következésképpen akaratom ellenére kellett volna együtt tapsolnom velük. Hohó! Attól félek, hölgyeim és uraim, hogy a dolog egyáltalán nem ilyen egyszerű. Tehet-e valamit egyáltalán az ember saját akarata ellenére? Hiszen amit az ember végső soron tesz, azt többnyire azért teszi, mert azt akarja tenni. A sűrűn alkalmazott kifogás: „Ó, ezt egyáltalán nem is akartam!”, szinte mindig kegyes hazugság, és nem annyira magára a tettre vonatkozik, hanem inkább az esetleges, valóban nem akart következményekre. De nem ez az alapkérdés. Sokkal inkább arról van szó, hogyan tehet az ember valamit ténylegesen saját akarata ellenére. Vegyük csak ezeket a bárgyú hurrá-összejöveteleket! Oda akarunk menni? Dehogy! De odamegyünk, tehát mégiscsak akarunk. Akarunk tapsolni és bömbölni? Nem. De megtesszük. Tehát mégiscsak akarunk. Kicsit általánosíthatjuk is a kérdést. Mondják csak! Akarnak önök dolgozni? Nem vonom kétségbe, hogy léteznek olyan emberek, akik akarnak, fogadok azonban, hogy önök közül a legtöbben arcuk verejtéke nélkül szeretnék enni kenyerüket, ahogyan én is. És mégis valamennyien dolgozunk. Ez megintcsak azt jelenti: végső soron mégis akarunk dolgozni. Így aztán szerencsésen el is jutottunk Ádámhoz és Évához, akik persze szintén nem akartak enni a tiltott fáról – de ott volt a gonosz kígyó, nemde? Na, nyilván ismerik a történtet; de hébe-hóba egyáltalán nem haszontalan végiggondolni a dolgokat, illetve egészen az elejükig követni őket. Mert hát hogyan is festett valójában a dolog? Ádám és Éva egyáltalán nem gondolt arra, hogy egyék a tiltott gyümölcsből, de aztán Éva hagyta, hogy a kígyó rászedje, Ádám pedig hagyta, hogy Éva elcsábítsa, s a végén mégiscsak akartak enni a gyümölcsből, hiszen megtették; ha valóban nem akartak volna, ott is hagyhatták volna a fán.

S ez azt jelenti, hölgyeim és uraim, hogy egyáltalán nem létezik önálló akarat. Az akarat eszköz – mindenesetre készséges eszköz –, amelyet az ember így vagy úgy használ, aszerint hogy milyen célt szeretne elérni. Tehát egyáltalán nem az akaraton múlik a dolog, hanem a célon, amelynek érdekében éppen az akaratunkkal kényszerítjük magunkat olyan dolgok megtételére, amelyeket egyáltalán nem szeretnénk megtenni. Így tekintve a dolgot, felesleges minden fecsegés a szabad akaratról; szabad akarat nincs, csak szolga-akarat van, s a kérdés csak az, kit vagy mit szolgáljon, és ez természetesen már nem akarati kérdés.

Amitől persze nem lesz egyszerűbb a dolog. Ki dönt hát az akarat használatáról? Az értelem? Az érzelmek? A vágyak? A külső kényszer? Például miért megyünk el ezekre a bárgyú összejövetelekre? Egyáltalán: Miért engedik az emberek, hogy birkaként tereljék őket? A birkákat meg tudom érteni: náluk ez ösztön dolga; ha nem terelik őket, akkor szépen követik a vezérürüt. Az emberek azonban nem birkák! Nem is lenne szabad úgy tenniük, mintha azok lennének; nem is igen kedvelik ezt, mégis így tesznek, többnyire félelemből és szorongásból. És szemmel láthatóan ezt nem akarja elviselni a gyomrom. Nem! Ez nem méltó az emberhez! Az embernek nem lenne szabad hagynia, hogy a félelem ide-oda taszigálja. Természetesen a félelemnek is megvan az értelme: az az egér, amelyik nem fél a macskától, nem él sokáig. Tanácsos, hogy az ember is óvakodjék az oroszlánoktól, tigrisektől vagy farkasoktól. Óvakodni azonban más, mint félni. Az embernek elvileg nem lenne szabad félnie, és nem lenne szabad, hogy a félelem uralkodjék rajta. Vajon lehetne-e másképp is kormányozni az embert? Nos, belátom, hogy itt nagyon is helyénvalóak bizonyos kétségek. Lehetséges, hogy más nyelven nem ért az ember. Mégis ragaszkodom hozzá: nem lenne szabad, hogy a félelem kormányozza, vagy legalábbis, hogy csak a félelem irányítsa; ezt ugyanis nem viseli el a gyomra.

Mert nézzék csak! Nem csupán az én gyomromról van szó. No jó, az talán túlérzékeny, de előbb vagy utóbb az átlaggyomor is fellázad. Nem hiszik nekem? Akkor gondoljanak azokra a római rabszolgákra, akik Spartacus vezetésével megtanították félni a mindenható birodalmat! Gondoljanak azokra a névtelenekre, akik 1789. július 14-én megostromolták a Bastille-t, vagy 1917 februárjában Szentpétervárott eltemették a cári Oroszországot! Gondoljanak azokra az emberekre, akik 1953-ban, 1956-ban, 1968-ban puszta kézzel mentek neki a dübörgő tankoknak Berlin, Poznań, Varsó, Budapest és Prága utcáin! És gondoljanak azokra az ezrekre, akik éppen most, miközben én az átlaggyomor teherbírására irányuló hiábavaló gondolatokkal vesződöm ebben a sötétzárkában, Pekingben, a Mennyei Béke terén higgadtan néznek szembe a halálos fenyegetéssel…

Természetesen mindez nem segít rajtam. Egyedül vagyok ebben a sö-

tétzárkában, és szégyellnem kell magam. Mert hogyhogy a gyomor? Hogy jön ő ahhoz, hogy túltegye magát rajtam, kikapcsolja az akaratomat, és olyan döntéseket hozzon, amelyeket semmi esetre sem az ő szintjén, azaz vegetatív szinten kell meghozni? Rendben van: a félelem, igen, a félelem a vegetatív területről ered. De éppen ezért: a félelem leküzdésének máshonnan kellene fakadnia.

Ezek után azonban meg kell kérdeznem: Hogyan viselkedtem volna, ha zsigereim nem avatkoznak közbe ilyen illetlen módon? Attól tartok, hogy együtt tapsoltam volna a többiekkel, egész egyszerűen azért, mivel mindenki más tapsolt. Úgy tűnik, hogy amit mindenki tesz, annak veszélyes és gonosz sodrása van, amely magával ragadja az embert, és megfosztja annak lehetőségétől, hogy akár csak a gondolat is felmerüljön benne: másként is dönthetett volna. Nos, biztos, hogy ez sem lett volna helyes. Ennek a sodrásnak engedni nem kevésbé megszégyenítő és megalázó, mint zsigereink hangulatának áldozatává válni. Saját akaratunk és saját döntési apparátusunk mindkét esetben eleve ki van kapcsolva, s az ember ezt nem fogadhatja el. Ráadásul: Ha gyermekként rossz fát tettem a tűzre, nem mehettem azzal anyámhoz, hogy „a többiek is azt tették". Ilyenkor megvetően elhúzta a száját, és így szólt: „Na és? Ha a többiek a kútba ugranak, te is utánuk ugrasz?" Persze a logika sántított; nem csupán azért, mert közel s távol nem volt kutunk, ahová beugorhattunk volna; fontosabb volt, hogy mások sem gondoltak soha arra, hogy kútba ugorjanak – ezek szerint e tekintetben pontosan úgy viselkedtem, mint mások. Ennek ellenére világos volt, mire utalt ezzel az ironikus kérdéssel: az, hogy a többiek tesznek – vagy éppen nem tesznek – valamit, még távolról sem elég ok ahhoz, hogy mi is tegyük, vagy ne tegyük. Magyarul: saját tetteinkért vagy mulasztásainkért nem varrhatjuk mások nyakába a felelősséget; természetesen a gyomrunkra sem háríthatjuk.

És mégis: többé vagy kevésbé mindnyájan ezt tesszük, de közben persze csodálkoznunk kell azon, hogy gyomrunk, amely többnyire félelemből és szorongásból fakadó hajbókolásra kényszerít minket, egyszercsak felfordul – hogy ne mondjuk: bedilizik –, és félelmet nem ismerő hőst csinál belőlünk. Az állatvilágban nincs ehhez fogható. Vagy mégis? Ó igen. A legfélénkebb állatból is tűzokádó sárkány lesz, ha utódai megvédéséről van szó. Ez nyilván benne van az állatnak nevezett biológiai számítógép programjában. És mi a helyzet velünk, emberekkel? Lehetséges, hogy a „szabadságkód" ott rejlik valahol a génjeinkben?

Én nem tudom, hölgyeim és uraim, de szégyen reánk, ha így áll a helyzet. Végül is igen nagyra vagyunk azzal, hogy önálló, értelmes lények, autonóm emberek vagyunk. Az alapkérdés azonban ez: Hogyan viselkedjünk vegetatív idegrendszerünk rezdüléseitől és a tömeg szívóhatásától függetlenül, ha olyan hatalomba ütközünk bele, amellyel semmit, de semmit nem tudnunk szembeállítani?

Rettenetes, ősrégi kérdés. Hiszen rabszolgák és rabszolgatartók, elnyomottak és elnyomók mindig is léteztek, csak a formák változtak, miközben egyébként azt kell mondanunk, hogy a 20. század az elnyomás egészen groteszk formáit teremtette meg. Az még csak érthető, hogy az embernek rabszolgaként nincs mit nevetnie és nem szabad morognia, vagy legalábbis hangosan nem; de normális esetben nem várják el egy rabszolgától, hogy örömében ujjongjon, és naponta nagy hangon hirdesse, mennyire szabadnak és boldognak érzi magát. De manapság pontosan ezt kívánják meg tőlünk; sőt, idióta szövegű, pompás dalokat kell énekelnünk a rabszolgatartók dicsőségére, és tisztára kell nyalnunk azokat a csizmákat, amelyekkel hol fenékbe, hol hasba rúgnak minket. Ebben nem veszek részt, hölgyeim és uraim, és ez most már nem a gyomrom túlérzékenységétől van; ó nem, ez a sötétzárka felnyitotta a szememet!

Természetesen fel kell tennünk a kérdést: Miért vesz részt mindenki – vagy legalábbis majdnem mindenki – ebben a hajmeresztő és undorító esztelenségben? No jó: biztosan léteznek olyan emberek, akik mindent lenyelnek, amit mondanak nekik; gyengeelméjűség mindig is létezett, alighanem mindig is létezik majd; ám ezek a gyengeelméjűek – érdekes módon többnyire értelmiségiek – csak a kisebbséget alkotják. Egészen biztosan sokkal nagyobb azoknak a semmihez sem értő csődlényeknek a száma, akik vaskos személyes érdekből bömbölnek együtt a többiekkel, akik éppen csak azt akarják, hogy könnyebb legyen a sorsuk, röviden, az opportunistáké, akik különösen visszataszító társaságot alkotnak. De eddig a pontig valamelyest még értem a dolgot. De mi van a többiekkel, a kétségtelenül túlnyomó többséggel? Hiszen a legtöbb ember pontosan úgy látja a dolgokat, mint én, s azt is tudja, hogy a képmutatás semmit sem hoz a konyhájára, így is, úgy is dolgozniuk kell, így is, úgy is kizsákmányolják őket... Mégis örömöt színlelnek, majd szétveti őket a lelkesedés, és valahányszor beléjük rúgnak, peckes hurrát kiáltanak. Ez nem megy a fejembe, hölgyeim és uraim! Nem, távol áll tőlem, hogy az erkölcsi prédikátort akarjam játszani, mégis szemükre kell vetnem kedves kor- és sorstársaimnak, hogy rendkívül ostobán viselkednek. Világos: rabszolgaként az embernek tudomásul kell vennie bizonyos rendkívül kellemetlen és igazságtalan dolgokat, de ezt hallgatva is teheti. Minden őrültségre, amit feltálalnak nekünk, méltóságteljes, nem ellenséges, még csak nem is megvető, hanem csak közönyös hallgatással lehetne felelni, s az minden szónál beszédesebben hirdetné: Hát jó, ismerjük a dörgést, azt is tudjuk, mit kell tennünk, meg is teszszük, még ha kelletlenül is, különben, egyébként pedig lesajnáljuk az egészet! Mi történhetne velünk? Végül is nem lehet egy egész népet bezárni, fölakasztani még kevésbé. Ki fogja akkor építeni az ah, oly ragyogó jövőt, ki fog gondoskodni a rabszolgatartók testi jólétéről? A hallgató többség megfoghatatlan, s ezért megtámadhatatlan is. Amíg azonban a többség nem hallgat, hanem teli torokból fújja az elnyomók nótáját, csehül állunk. Hja, még rabszolgaként is tudnunk kellene hallgatni! Ha erre nem vagyunk képesek, akkor pontosan azt kapjuk, amit megérdemlünk. Meglehet, a hallgatással sem nyerhetünk sokat, talán semmit sem, de legalább megtarthatnánk azt a meghatározatlan, talán meg is határozhatatlan valamit, amit emberi méltóságnak hívnak. Hogy ez pontosan micsoda, nem tudom, hölgyeim és uraim, de ha még sokáig ülök ebben a sötétzárkában, talán rájövök. Mindenesetre úgy tűnik számomra, hogy valami érzékeny, törékeny és drága dolog, mint egy ősrégi, leheletvékony porcelánból készült kínai váza. Kétségtelen: tönkremehet, nyers erőszakkal el lehet pusztítani, tehát nagyon kellene vigyáznunk rá, attól pedig végképp óvakodnunk kellene, hogy mi magunk verjük szét.

Ezt nem akarom, és nem is fogom megtenni, hölgyeim és uraim! Nem tudom, hogy elevenen elhagyhatom-e majd ezt a sötétzárkát, de hogy őszinte legyek: ez már nem is érdekel különösebben. Sőt, úgy látom, a sötétzárka az ideális hely annak számára, aki sem azt nem akarja, hogy mások megsértsék emberi méltóságát, sem önmaga nem akar kárt tenni abban, s még csak bemocskolni sem akarja.

Ha azonban minden várakozás ellenére egyszer mégiscsak megpillantanám a napvilágot, és a jövőben is rabszolgaéletet kellene élnem... Nos, hölgyeim és uraim, megígérem önöknek: Továbbra is hallgatag rabszolga leszek!

A vágyakozás hangja

A remény spiritualitásának öt lépése

Lehetséges ez egyáltalán? Mármint reménységgé változtatni félelmünket. Honnan vegyük az ehhez szükséges bátorságot és erőt? Biztos recept nem létezik, de léteznek olyan lépések, amelyek elvezethetnek ahhoz, hogy rábukkanjunk a remény nyomára.

Ne fojtsuk el a félelmet!

A félelem és a remény nem egymás ellentétei, hanem egyazon érem két oldala. Ezzel tisztában lenni – az első lépés, ha rá akarunk találni a remény nyomára. A remény ellenkezője a kétségbeesés, a reménytelenség, legrosszabb esetben a depresszió. A reményhez ellenben szinte mindig kapcsolódik a gond és a félelem. Igen, a félelemhez való bátorság egyenesen előfeltétele a reményhez való bátorságnak. Kurt Marti a remény „üreges formájának” nevezi a félelemhez való bátorságot, azaz olyan edénynek, olyan buroknak, amely teret készít a remény számára. Nem segít tehát, ha figyelmen kívül hagyjuk – a magánytól, a döntéstől vagy a munkanélküliségtől való – félelmünket.

Ennek a felfogásnak felel meg a keresztény hagyományban az „alulról építkező spiritualitás”. Ez a lelkiségi irányzat azt emeli ki, hogy Isten „a gondolatainkon és érzelmeinken, testünkön és álmainkon, sőt éppen sebeinken és vélt gyengeségeinken keresztül” nyilatkoztatja ki magát. Ez a lelkiség tudatában van annak a kísértésnek, hogy magas eszmények szerint tájékozódjunk („Holnaptól elvetem a félelmet, és csakis optimista módon nézek a jövőbe”), olyan magas eszmények szerint, amelyek elérhetetlenek, és ezért a próbálkozás eleve magában hordja a kudarcot.

Arany János tölgyei a Margit-szigeten

A félelemtől a reményhez vezető lépésekre vonatkoztatva ez azt jelenti: Nem a félelmeinket megkerülve jutunk el a reményhez, vagy nyílik meg tekintetünk a jövőre, hanem kizárólag a félelmeinken keresztül. Csak akkor bukkanhatunk nyomára a reménynek, ha elfogadjuk életünk korlátait.

Ne essünk problématranszba!

Saját félelmünkkel szembenézni azonban nem azt jelenti, hogy beléje csimpaszkodunk. Aki ezt teszi, igen hamar beleesik abba, amit a lélektan „problématransz”-nak nevez: Aki úgy mered a problémáira, mint a nyúl a kígyóra, az már csak saját félelmeit és problémáit látja, s azok eltakarják a kilátást arra, hogy van az életében még más is. Az efféle probléma-rögzültségből kivezető út abban áll, hogy célirányosan számba vesszük saját forrásainkat, vagyis azokat a lehetőségeket, amelyek minden helyzetben rendelkezésünkre állnak. A problématranszról a megoldástranszra váltani azt is jelenti, hogy felelősséget vállalunk, hogy áldozatokból cselekvőkké válunk. Többé nem azt keressük, ki a felelős a szenvedésünkért, hanem kihasználjuk megmaradt lehetőségeinket. Az a lényeg, hogy felfedezzük a cselekvés szabad tereit, legyenek azok mégoly kicsinyek. Ebből az is következhet, hogy megváltoztatunk valamilyen apróságot a hétköznapjainkban, de az is, hogy politikai vagy társadalmi téren aktivizálódunk. Mindig megdöbbentő, mondja egy pszichológus, hogyan merítenek reményt az emberek egy ilyen perspektívaváltásból, hogyan találják meg ismét örömüket az életben, és mindenekelőtt az, hogyan találnak csodálatos megoldásokat problémáikra. Az egyik terápiai irányzatban szokás, hogy a terapeuta megkérdezi kliensét, hogyan képzeli el a jövőjét, és milyennek kívánja azt, miután megoldotta problémáját. A sikeres élet e látomásából aztán – mint egy meleg lámpából – fény vetül a homályos jelenre, és megváltoztatja azt. Ezért a harmadik lépés így hangzik:

Alkossunk személyes látomásokat!

Csakhogy sok területen veszendőbe mentek a látomások: a politikában, az egyházban, az egyén hétköznapi életében. Nincsenek többé olyan átfogó tervezetek, amelyek mindenki, vagy legalábbis sokak számára érvényesek lennének. Ezért olyan nehéz ma például széles körű politikai mozgalmat életre hívni. De valamilyen látomás, a jövő valamiféle reménye nélkül legfeljebb a túlélés lehetséges, igazi élet nem.

Ezért annál is fontosabb, hogy megteremtsük személyes látomásainkat. Például arra vonatkozóan, hogyan akarjuk majd alakítani nyugdíjas éveinket, vagy miképpen akarunk bánni egy nem kielégítő foglalkozásbeli helyzettel. Vagy arra nézve, hogyan tudnánk összeegyeztetni munkánkat és családi életünket. Ehhez többnyire szükség van arra, hogy abbahagyjuk a hétköznapi rohanást, hosszabb vagy rövidebb időre leálljunk. A keresztény hagyomány lelkigyakorlatnak nevezi „a személyes látomások kialakításának e műhelyét”. Egy ilyen lelkigyakorlat tarthat néhány napig, vagy egy hétig, de esetleg 30 napig is. Vannak olyan látomáskeresők, akik egy indián rituáléhoz kapcsolódva, négy napot és négy éjszakát töltenek el böjtölve, egyedül a szabad természetben.

Bármilyen formát választunk is – az a döntő, hogy odafigyeljünk saját vágyakozásunk hangjára. A reményt nem lehet kikényszeríteni. De ráérezhetünk saját vágyakozásunkra, és engedhetjük, hogy az elvezessen minket személyes látomásunkhoz.

A remény sodrában

Még ha az is a látszat, mindebben mégsem vagyunk egészen egyedül. Beléphetünk – önkéntesen – a remény nagy folyójába, és részünk lehet az ősök bölcsességében, hasznosíthatjuk az ő forrásaikat. Ez történik akkor, ha hagyjuk, hogy alakítsanak minket a bibliai képek és történetek, hasson ránk Ábrahám és Sára, a próféták vagy a názáreti Jézus reménye, ha bekapcsolódunk elődeinknek a halál utáni életbe vetett hitébe. Mert a haláltól való félelem talán a legnagyobb félelem az életünkben. Ha különösen azok a dolgok keltenek félelmet bennünk, amelyeket nem tudunk kézben tartani – munkahelyünk megtartása, vagy nyugdíjrendszerünk miatt az öregségünkre fenyegető szegénység –, akkor látnunk kell, hogy ezek a félelmek csak előzetes formái annak a végső félelemnek, hogy egyszer ki kell engednünk kezünkből az életet. A keresztény remény ezzel kapcsolatban azt mondja, hogy Isten kezébe tehetjük le az életünket. A mennyei lakoma, az örök élet, a holtak feltámadása – annak a reménynek a képei, amely túlnyúlik az időn.

Perspektívaváltás

A remény többnyire azt jelenti: remélem, hogy megváltozik az a helyzet, amelyiktől szenvedek. Remélem, hogy találok új munkahelyet, vagy hogy ismét egészséges leszek. De létezik remény a szemmel láthatóan reménytelen helyzetekben is: „A remény éppenséggel nem optimizmus", mondja Václav Havel cseh író és politikus, „nem az a hit, hogy valami jól végződik majd, hanem az a bizonyosság, hogy valaminek értelme van, függetlenül attól, hogyan végződik." Ez a remény csak akkor bontakozik ki, ha sikerül nagyobb összefüggésben látni félelmeinket és gondjainkat. Egy rákban megbetegedett nő így írja le ezt a tapasztalatot: „A betegség előtti életemet felszínesebbnek látom. Ez a betegség megadta nekem azt a lehetőséget, hogy kibontakoztassam magamat. Miután férjemet és engem sok öröm elhagyott, elhatároztuk, hogy a tőlünk telő legjobbat nyújtjuk, úgyhogy elégedettek vagyunk magunkkal, függetlenül attól, hogy tovább élek-e, vagy meghalok. Testi állapotom ellenére ismét beleszerettünk egymásba. Elkezdtünk a jelenben élni, és hálásnak lenni mindenért, ami szép és jó az életünkben. Fokozatosan új barátokra teszünk szert, akik nem félnek a rákomtól. Belső nyugalmat és békét találtam, és értelmet látok ebben a betegségben, mivel finomabb lelkű és szeretetre képesebb emberré váltam." Ez nem olcsó remény, hanem egy fájdalmas érési folyamat gyümölcse.

Reménnyé változtatni félelmünket? Nem lehetetlen. Mindenesetre elengedhetetlen hozzá a türelem. A remény csak kivételes esetekben jelenik meg úgy, mint szellemi sziporkázás. Sokkal gyakrabban a kitartás eredménye.

Barbara Tambour

Forrás: Publik-Forum, 2006/1

Mint Ábrahám ölén...

Elrejtettség – a vallások nagy ígérete

Stefan Heym azt írja, hogy annak a filmnek, amelyet minden ember magában hordoz a bensejében, az első kockája az, „amikor az újszülöttet a fiatal anya karjaiba teszik, és megérzi az őt átölelő karok melegét, s ebben megéli az elrejtettséget – azt az érzést, amelyet egész életében újból és újból keresni fog". Az elrejtettségre való elemi vágyakozás hozzátartozik az élethez – de az a tapasztalat is, hogy az elrejtettség terei törékenyek. Hétköznapi, de egzisztenciális értelemben is. Ez a vallások táptalaja.

Buddha azt mondja: „Minden folyékony állapotban van. Az anyagi világban semmi sem állandó. Végső biztonságot és elrejtettséget nem találtok a dolgokban."

Az ember az első olyan faj, amely tudhatja, hogy ez a világ, ez az élet megtagadja tőle a végérvényes elrejtettséget. Tudja, hogy a kondorkeselyű egy napon lezuhan, bárhová repüljön is. A földön semmi sem nyújt oltalmat a legnagyobb ellenség, a halál ellen.

Így hát már az archaikus ember a vallásban keres menedéket. A földi elrejtettség ismert terei – ősrégi fák, titkos barlangok – szent helyekké válnak, az isteni valóságot óvó terekké. A román stílus olyan templomokat épít, mint a barlangok: földszerűek, elrejtőek, olyan homályos terek, mint az anyaméh. A biztonság helyére emlékeztetnek – mielőtt még a világ fénye meghozná a nyugtalanító kérdéseket és a halál kilátását.

Minden kultúra vallásai azt ígérik, hogy le lehet csillapítani ezt az abszolút elrejtettségre való vágyakozást. És már most ízelítőt adnak ebből építészetükkel, rítusaikkal, az azonos felfogásúak közösségével.

Nem csoda, hogy a vallásban is fontos szerepet játszik az a film, amelyről Stefan Heym beszél. A kereszténység legkedveltebb szentképe Mária a gyermek Jézussal. A bensőségesség és az összetartozás képe. Az ismert, nem keresztény pszichoanalitikus, Tilmann Moser ebben a minden ember számára elemi élettapasztalatban látja a vallás legfontosabb alapját. Anyja ölén, az odafigyelés, a táplálás, a szoptatás tapasztalatában éli át először az ember az „áhítat" érzését. Az anyaöl elrejtettségében érzelmileg tárulnak fel a vallás kapui.

A zsidó hagyomány is magáévá teszi ezt a tapasztalatot, és a mennyország képeként fogja fel. E hagyomány közmondásossá vált túlvilági reménye, hogy az ember

„Ábrahám ölén nyugodhat”, megélheti azt az elrejtettséget, amelyet itt a földön mindig keres, de végérvényesen soha nem találhat meg. A muszlim paradicsom-elképzelés azt tükrözi, hogy az elrejtettség tapasztalatát nemcsak az anya vagy Ábrahám ölén, hanem egy szép nő ölén is meg lehet szerezni. A muszlim férfiak örömére ott hurik állnak készenlétben, csodaszép szüzek, akik érzéki örömökkel jutalmazzák az igazhitűeket.

De nem minden vallás vetíti ki a túlvilágra az elrejtettség nagy reményét, és teszi ki ezzel magát a hitegetés szemrehányásának. A buddhizmusban például nem az e világ és a túlvilág kategóriáiban gondolkodnak. Ott az egység tapasztalatáról van szó, mindennek mindennel való ősi összetartozásáról. Amikor a mester a lótuszvirágot szemléli, és felfogja azt a maga igazi természetében, akkor felismeri benne a felhőket, az esőt, a vizet és a napot, amelyek nélkül a lótuszvirág nem létezne. A léttel való összetartozás e felismerése a buddhizmus legnagyobb beteljesedést nyújtó tapasztalata: elrejtettség a mindenséggel alkotott egységben, túl minden materiális látszatbiztonságon. A buddhista a vonuló felhőkbe veri le sátorcövekét…

Sokkal földiesebb módon és vaskosabban alakítja kapcsolatát az istenek világával a hindu. A lakásban külön terület van a házi istenségek számára, vagy egy külön szobában, vagy egy polcon magában a lakószobában. A házi oltáron jobbára több istenség képe vagy szobra is áll, akikkel különleges kapcsolatot tartanak fenn. A ház díszvendégeiként bánnak velük. A hívő ivó- és mosdóvizet, ételt és tömjént ajánl föl nekik. A szobrokat selyemruhákba öltöztetik. Így csaknem visszájára fordul a viszony: a hívő törődik azzal, hogy istenei jól érezzék magukat *nála*. Ellenszolgáltatásként védelmet vár egész családja számára.

A zsidóságot és a kereszténységet az a gondolat határozza meg, hogy a végső elrejtettség valamilyen *kapcsolatban* jön létre, az ember és a szeretet Istene közötti feltétlen szeretet terében. Ezt kell megélni – még ha ez azt jelenti is, hogy az Ígéret Földjére vonultunkban a pusztaság szűkösségére kell cserélnünk Egyiptom húsos fazekait. A keresztény vallás kezdetén is az a felhívás áll, hogy vonuljunk ki a polgári biztonságból. A názáreti Jézus azt mondta, a rókáknak barlangjuk van, az ég madarainak fészkük, neki azonban még egy köve sincs, ahová lehajthatná a fejé. Az első szerzetesek ezt a kiszolgáltatottságba való kivonulást választották életeszményül. Arra a kérdésre, hogy keresztényként hol lehetek otthon, Nagy Szent Gergely ezt a meghökkentő választ adta: „önmagamban, a szeretetkapcsolataimban”.

Minden ember számára ott van az elrejtettség tere, ahol szeret, és ahol szeretik. A keresztény-zsidó hagyomány ugyanezt mondja Istennel kapcsolatban: Aki ebbe a kapcsolati valóságba gyökerezik, az a világ minden pontján otthon lehet. Inkább otthon lehet, inkább elrejtettnek érezheti magát, mint mindazok, akik tágas, biztonságos házakban laknak, de nem szeretnek.

Klaus Hofmeister

Forrás: Publik-Forum, 2007/4

A kis múmia

Szeresd az életet, és ne félj a haláltól! A régi egyiptomiak életbölcsessége

A földi dolgok addig tartanak, mint egy álom, de aki elért Nyugatra, azt szép „Isten hozott!”-tal köszöntik majd – így énekelt 4000 évvel ezelőtt egy egyiptomi lantos, akinek dalát a 20. században újra felfedezték az egyik piramis sírkamrájában. Az egyiptomiak optimista hitét, higgadt viszonyulásukat a sorshoz nem lehet jobban jellemezni, mint azzal a szuverén móddal, ahogyan szembenéztek a halállal. A túlvilágon – a lantos „Nyugatnak” nevezte – nem valami árnyékbirodalmat vártak, hanem paradicsomi földet, ahol kellemesen hűs szél fújdogál.

Az elhunyt este csónakba szállt, hogy elkísérje a napistent éjszakai útján az alvilágban; napkeltekor visszatért a sírjába, hogy egyék és kipihenje magát, miközben lelke felkereshette élő hozzátartozóit. Ez a szép túlvilágba vetett remény persze az egyiptomiaknál is a haláltól való félelemmel párosult, valamint elhunyt szeretteik kétségbeesett gyászolásával. Természetesen náluk is létezett a gonosztevőkre váró szadista pokoli büntetések egész palettája. A kárhozottaknak egy sötét barlangban a fejükön kell járniuk, és saját ürüléküket kell enniük; démonok kínozzák, feldarabolják, sőt szabályszerűen kibelezik őket. A pokol kapujának egyik rettenetes őrét Vérszívónak hívták.

A régi egyiptomiak az egész emberiséggel osztották az effajta archaikus félelmeket, de nem álltak meg itt. Volt, aki „a halál roppant tagadásának” nevezte vallásukat. Számukra elképzelhetetlen volt, hogy az Isten képére teremtett, Isten által éltetett ember a semmibe zuhanjon! A halál csak megszakítás lehet, vég semmiképpen sem, az élet megy tovább – egy másik síkon, mélyebb dimenzióban. „Ó ember, azért mentél el innen, hogy élj, nem pedig azért, hogy meghalj!” Erről biztosítanak újból és újból a piramisok sírkamráinak falán olvasható szövegek, végtelen sorban, esküvel bizonyítva állításukat.

A bebalzsamozás csodálatos művészete, a piramisépítők hatalmas technikai teljesítménye – mindaz csak azért volt lehetséges, mert ez a nép pusztán az új élet küszöbének látta a halált. Ezért volt olyan fontos, hogy gondosan felkészüljenek erre a második létre, és a sírt ellássák a halál utáni kellemes élet eszközeivel: élelmiszerrel, ruhákkal, ékszerekkel, szolgák szobraival és védőistenekkel. A híres Tut-enkh-Ámun sírkamrájában több mint száz kosarat találtak, amelyeket egykor gyümölcsökkel töltöttek meg, továbbá egy vázát, tele a testápolást szolgáló olajjal, fegyvereket, egy hiánytalan harci szekeret és egy összecsukható tábori ágyat.

A sziklákba vájt sírokban féktelen ünnepeket tartottak, vidám bordalokat és szerelmi dalokat énekeltek. Boldogok azok az emberek, akik ilyen magától értetődően tudták beépíteni életükbe a halált. Az egyiptomiaknak nem volt szükségük arra, hogy elfojtsák a halált. Szokásuk volt, hogy a dévaj ünnepi tolongásban körbeadtak a vendégek között egy fából kifaragott, koporsóba helyezett kis múmiát, és azt mondták: „Nézd meg, és igyál, és légy vidám! Amikor halott leszel, az leszel, aki itt fekszik.” A halál mint az élet kapuja, az élet mint örök keletkezés és elmúlás – ez a világlátás kézenfekvő volt abban az országban, amely a Nílus áradásából és visszahúzódásából élt, a vissza-visszatérő árvizekből és a mindent éltető Nap reggelenkénti, megbízható újbóli megjelenéséből.

Az egyiptomi ember úgy látta, hogy bele van szőve egy szilárd kozmikus rendbe. Ez adott neki bátorságot ahhoz, hogy a maga kis egyéni sorsát bizalommal Isten kezébe tegye; de ez határozta meg etikáját is: A Teremtő, erről meg volt győződve, értelmes renddel látta el a világot, a *ma'at*-tal, amely mindent egyensúlyban tart, s amelynek még az istenek is alá vannak vetve. Az embernek az a feladata, hogy fenntartsa ezt a világrendet, illetve helyreállítsa, ha szabad akarata rendetlenséget támasztott a természet és a társadalom egészséges alapállapotában.

Amint látjuk, az egyiptomiak hívő emberek voltak, de egyáltalán nem naivak. Az ő szemükben az ember nem jó természeténél fogva, ezért a lelkiismeretet alakítani kell – olyan életszabályok és bölcsességi tanítások segítségével, amelyeket az iskolában fejből megtanultak, és amelyeket minden társadalmi réteg ismert, ahogyan manapság ismerjük a közmondásokat. Ennek a bölcsességi irodalomnak a nyomaival – biztosan találó, szemléletes képekkel megfogalmazott rövid mondásokkal – ismételten találkozunk az Ószövetségben is.

„Ne bízzál az évek sokaságában! … Halála után az ember mellé rakják halomba a tetteit.” Ez áll a világirodalom első „királytükrében”, amelyet Merikaré király számára írtak Kr. e. 2200-ban. Az egyiptomi bölcsességi irodalom célja a felelősség begyakoroltatása, a lelkiismeret érzékenyebbé tétele, a szociális érzék felébresztése volt: „Óvakodj attól, hogy azt mondd: Mindenki pontosan az alkatának megfelelően cselekszik! Egyre megy, hogy valaki tudatosan vagy ösztönösen beszél-e így.”

„Ne ítélj tisztességtelenül, mert Isten megveti a pártosságot!”, ez hangzott el a hivatalnoki kar előtt abban az évszázadokon át változatlan beszédben, amelyet a fáraónak kellett elmondania egy-egy vezír beiktatásakor.

A társadalmi élethez nyújtott egyik-másik segítség, ahogyan ezekben a bölcsességi tanításokban elhangzik, közhelynek tűnik, összességükben azonban a kedves, Istennel és a környezetével összhangban élő ember képét mutatják: figyelmes, igazságos, korrekt, beleilleszkedik a rendbe. „Csak azt add tovább, amit magad láttál, s nem csupán hallottál”, tanácsolja olvasóinak Ptahhotep Kr. e. 2500 körül. (Az egyiptomi írók közül kizárólag a bölcsességi tanítók nevét ismerjük.) „Ha nem éri meg, hogy elmond, inkább egy szót se szólj!”

Az egyiptomi jellemnevelés legfőbb célja nyilvánvalóan a független kortárs volt, aki távol tartja magát a terméketlen vitáktól, és féken tartja a nyelvét. „Helyesen hallgató”-nak nevezik őt a bölcsességi tanok. Amenemope adóhivatalnok ő, aki a klaszszikusan rövid szabályba foglalja az eszményt: „Aludj egyet, mielőtt beszélnél!” A bölcs ne keresse a vitatkozást, főképp ne kedves rokonaival, sőt még arról is mondjon le, hogy szétválassza a kakaskodókat, mert

amazoknak az agressziója a békéltető ellen fordulhat. Röviden szólva, az ember minden helyzetben őrizze meg lelki egyensúlyát!

Ez azonban nem jelenti azt, hogy csukja be a szemét az igazságtalanságok és a vészhelyzetek előtt. A bölcsességi irodalomban jól nyomon követhető, hogyan növekszik századról századra a szociális érzékenység. „Ne egyél, ha melletted áll valaki, és te egyidejűleg nem nyújtod ki a kezedet, hogy neki is adj kenyeret", figyelmeztet Ani, a templomi írnok abban a művében, amelyben a hivatalnokoknak szánt életszabályokat foglalta össze. „Kenyér mindig van kéznél, de az ember sorsa nem mindig egyforma. Ezért ne légy sóvár, hogy megtöltsd a gyomrodat, mert életed vége még ismeretlen! Te is kerülhetsz olyan helyzetbe, hogy másnak kell alamizsnát adnia neked."

És éppen az adószakértő, Amenemope követeli meg tanítványaitól a Kr. e. 12. vagy 11. században: „Ha nagy hátralékot találsz egy szegénynél, oszd azt három részre! Kettőt engedj el belőle, egyet hagyj érvényben! Így megtalálod az életet. Jobb, ha emberbarátként dicsérnek téged, mint ha kincsek vannak raktáraidban."

Mi mindig csak a fáraók pompázását látjuk, s mellette a fellahok fáradságos munkáját és kizsákmányolását. Egyiptom éppolyan osztálytársadalom volt, mint minden más ókori magas kultúra, ám ebben az egyoldalú világrendben a társadalmi felszabadítás csodálatos kezdeményezéseivel is találkozunk – egészen a késői korszaknak addig a rebellis eposzáig, amelyre a szegény Lázár bibliai története emlékeztet: ebben a holtakon tartott ítéletkor egy gazdag semmirekellőtől elveszik fényűző sírberendezését, és odaadják egy szegény ördögnek, aki tisztességesen élt.

Valóban nagy volt a kísértés, hogy elsáncolják magukat a szertartások korrekt lebonyolítása mögé. Fő, hogy az ember szorgalmasan felmondja imáit és pontosan bemutassa az áldozatokat, és az Ég majd kegyelmes lesz! Az egyiptomiak azonban egyre világosabban érezték, hogy nem a külső biztonság a lényeg, hanem a szív jósága és az embertársakkal szembeni helyes viselkedés, és hogy az isteneket sem lehet átejteni az ártatlanság végtelen írásbeli bizonygatásaival, amelyeket az elhunytak mellé tettek a sírba: „Aki a földön jó volt, ahhoz a holtak birodalmában is jók lesznek, és aki a földön gonosz volt, azzal ott is gonoszul fognak bánni. Ez biztos, örök érvényű szabály."

Merikaré fáraó világos szavakat olvashatott a számára készült királytükörben: „Azzal tedd széppé sírodat, és azzal szereld fel jól székhelyedet a holtak birodalmában, hogy őszinte vagy, és helyesen cselekszel. A derék ember érzületét szívesebben fogadják majd, mint a bűnös áldozati marháját."

Az igazságosan ítélő Istenbe vetett hit megtöri a mágikus temetési rítusok hatalmát. Az egyiptomiak e hite akkor sem kuszálódik össze, amikor a világ igazságtalanságain gondolkodnak el, és döbbenten kell megállapítaniuk, hogy gyakran éppen a tisztességeseknek megy rosszul. De az egyiptomiak nem veszítik el Istenbe vetett reményüket, és szívesen nevezik magukat Isten „nyájának". Ilyenkor „nehéz Istennek" tapasztalják ugyan, aki elrejtőzik, s akit az ember gyakran nem ért, de nem szakadnak el tőle. Sőt, éppen azért válik lehetségessé Isten kegyelmének boldogító megtapasztalása, mivel útjai már nem tűnnek oly egyszerűen kiszámíthatónak: annak a jóságnak a megtapasztalása, amelyet nem lehet kiérdemelni, hanem ajándékba kapja az ember. Egy egyiptomi festő így mondja el a nagy istennel, Ámunnal szerzett tapasztalatát: „Ha szolgád azon volt, hogy bűnt kövessen el, az Úr azon van, hogy kegyelmes legyen. Théba Ura nem tölti egész napját haragosan."

Az egyiptomiak biztonságban érzik magukat isteneiknél. Ámunt, a főistenüket jó pásztornak nevezik, „a szív menedékének", és a bajból megmentőnek: „Istenem az én hegyem!" S egy ellenségei által fenyegetett ember Amenemope életszabályában lel vigasztaló tanácsra: „Vesd magad Isten karjaiba, hallgatásod így majd elbuktatja őket!"

Aki ilyen derűsen hisz, az nem reszket a haláltól, és teljes szívvel igent mondhat az életre. A piramisépítők és a halottkultusz ezen első pillantásra oly morbid népe az életbe féktelenül szerelmes társaságnak mutatkozik, ha jobban megfigyeljük. „Ó, ti élők, akik a földön időztök, az életet szeretitek, s a távozást gyűlölitek!" – kiáltja egy sírfelirat a hátramaradottaknak, akik minden természetes halálgyűlöletük ellenére is pontosan tudják, hogy az élet mindig erősebb, és a holtak városa nem a végleges elválás helye.

Ahogyan a legyőzhetetlen Nap az alvilágban tett éjszakai utazása után minden reggel újra felbukkan a horizonton, úgy vár az elhunytakra is új, boldog lét a halál sötét kapuja mögött. A kultúrtörténészek a kedvező külső körülményekkel magyarázzák ezt a nagyon vidám, életigenlő szemléletmódot: a sivatagok és a Földközi-tenger által védett ország viszonylag biztonságban volt a hódításokkal és a rablótámadásokkal szemben: az egyiptomi történelem csak kevés háborút ismer, a halban gazdag Nílus pedig az ókor egyik legtermékenyebb földjévé tette az országot.

A fellahoknak uraikért kellett gürcölniük, földbér és adók szipolyozták ki a kisparasztokat, Núbia réz- és aranybányáiban számtalan rabszolga nyomorgott, mindez kétségtelen. De legalább nem kellett éhezniük. Egy fakoporsón megtalált későbbi szöveg ezeket a szavakat adja a Teremtő Isten szájába: „Azért teremtettem a nagy áradást, hogy a szegény ember is élvezzen jogokat, a gazdaghoz hasonlóan." A sírfestmények elégedett munkásokat ábrázolnak, akik a legnagyobb vesződség közepette is énekelnek, olyan kézműveseket, akik láthatólag jól szórakoznak komikus dialógusokon. Azok, akiket a Nílus áradásának idején – amikor nem tudtak földjükön dolgozni – piramisépítésre kényszerítettek, szilárdan meg voltak győződve arról, hogy halála után az Istenhez hasonló fáraó meg fogja védelmezni őket. A kőrámpákon végzett gyilkos munka után – az egyik előmunkás beszámolója szerint – jó hangulatban tértek haza, „jóllakva kenyérrel, és mámorosan a sörtől, mintha valamelyik isten pompás ünnepén vettek volna részt".

A régi egyiptomiak örömüket lelték Isten természeti adományaiban, a Nílus vizében és a Nap melegítő sugaraiban. Lelkes himnuszokat énekeltek a teremtő istennek, Ámun-Rének, aki oly nyilvánvalóan gondoskodott róluk: „Az Ég Legöregebbje, a Föld Elsőszülöttje, aki megalkotta az embereket és megteremtette az állatokat, a létezők Ura, a termékenység Ura, aki kinyújtja karját afelé, akit kedvel... Szereteted átfogja a déli eget, és jóságod az északi eget... Légy üdvözölve, te, aki mindezt tetted, te, az Egyetlen-Egy, akinek sok karja van, aki őrködik éjjel, amikor az egész világ alszik, és aki azt keresi, ami nyájának jót tesz... Ujjongunk, és dicsőítünk téged, mert értünk fáradozol!"

Christian Feldmann

Forrás: Publik-Forum, 2007/2

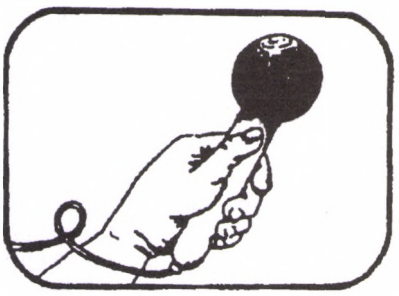

Hogy elkerüljük a halált, eldobjuk az életet

Az egészség mint új vallás
Interjú *Manfred Lütz* orvossal

Az egészség nagy kincs – ez minden emberre érvényes. A betegség mindig szenvedést és fájdalmat jelent – ez sok tapasztalatot eredményez ugyan, de ezt a tapasztalatot senki sem szerzi meg szívesen, és főképp nem önkéntesen. Ezért minden ember azon van, hogy egészséges maradjon. Nos, Lütz úr, Ön mint orvos azt állítja, hogy manapság szabályos „egészségi őrület" dúl, s Ön úgy gondolja, hogy ennek az egészségi őrületnek vallási vonásai vannak.

Az a benyomásom, hogy nyugati társadalmainkban az emberek manapság nem a Jóistenben hisznek, hanem az egészségben, és mindazt, amit korábban a Jóistenért tettek – böjtök, zarándoklatok stb. –, ma az egészségért teszik. Léteznek olyan emberek, akik voltaképp már egyáltalán nem is élnek, hanem már csak betegség-megelőzéssel foglalkoznak, s aztán egészségesen halnak meg. De aki egészségesen hal meg, az is végérvényesen halott. Vagyis azt hiszem, hogy mindaz, amit Ön az imént megemlített – betegség, szenvedés, fájdalmak – természetes jelenségek, amelyeket nem kívánunk magunknak, Karl Jaspers azonban egyszer azt mondta, hogy ezek az emberi lét elkerülhetetlen határhelyzetei. Ha a bajt, a betegséget, a fájdalmakat, a halált, a fogyatékosságokat és minden ilyesmit homályba borítunk, és egy utópikus egészséget állítunk tiszteletünk középpontjába, s az egész élet már csak erre összpontosul, akkor ez egyfajta útmutatás a boldogtalansághoz. Egy cél kitűzésével így teheti magát következetesen boldogtalanná az ember. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) egyszer úgy fogalmazott, hogy az egészség annyi, mint teljes, hangsúlyozom, *teljes* testi, lelki és társadalmi jó közérzet. Ha, mondjuk, abból indulunk ki, hogy társadalmilag akkor jó a közérzetünk, ha egymillió euró van a számlánkon, másfelől pedig reméljük, hogy minden milliomosnak pszichikai problémái vannak, akkor e definíció értelmében ténylegesen senki sem egészséges. Azaz tartósan olyasmiért fáradozunk, ami végső soron elérhetetlen – és ez útmutatás a boldogtalansághoz.

Valóban lehetséges, hogy az egészség elérhetetlen ideál, Lütz úr, de másfelől az élet szükségszerű alapja is. Hiszen olyan társadalomban élünk itt Németországban, amelyet erősen jellemez a jólét. Ez azt is jelenti, hogy sok ember hajlamos a kövérségre. Ennek következményei pedig, hogy így mondjam, szükségtelen betegségek. A nátha elől senki sem menekülhet el, de a kövérség elől nagyon is.

Hát igencsak vitatom, hogy az egészség az élet szükségszerű alapja lenne. Azután, hogy kiadtam Életkedv című könyvemet, nyugtalanság fogott el. Szatíra az egészségről – hogyan fog ez hatni például a betegekre, akik valóban nagy kincsnek tekintik az egészséget. Aztán azt írta nekem egy 32 éves asszony, hogy születése óta súlyos szívbetegsége van, hatszor operálták a szívét, és nagyon idegesíti, hogy mindenki azt mondja: Fő az egészség! A legnagyobb kincs az egészség! Ő örül az életnek, két kicsi gyereke van, akiktől az orvosok eltanácsolták. Tehát egy nagyon életerős nőről van szó. Azt hiszem, vigyáznunk kell azzal, hogy rutinszerűen „a legnagyobb kincsnek", „elengedhetetlenek" nevezzük az egészséget. Egy belgyógyász mondta egyszer: Csak az az ember egészséges, akit nem vizsgáltak meg kielégítően. Feltételezem magamról, hogy képes vagyok bármely tetszőleges, boldog emberben egy kis depressziót létrehozni, pusztán azzal, hogy korai gyermekkoráról beszélgetek vele – függetlenül attól, hogy ténylegesen milyen volt a gyermekkora. Ez egy határozatlan fogalom, amellyel politikát is lehet csinálni, és persze gazdaságot is lehet csinálni. Egy elérhetetlen kincs igen érdekes gazdasági szempontból, hiszen mindig újabb pénzeket lehet kiadni érte. És ismételten tanácsolni lehet a legújabb zsírszegény margarint. Aki járatos az étkezési zavarokban, az természetesen pontosan tudja, hogy végső soron pszichikai okokról van szó. Ha már a gyerekek és a fiatalok is kövérek, ez nem attól van, hogy tévesen tájékoztatták őket arról, hogy a *McDonald's*-ban egészségtelen dolgokat árusítanak, hanem – például – attól, hogy a szülők lerázzák, és a TV elé ültetik őket, hogy teljesen elmagányosodnak, és aztán folyton magukba kell tömködniük valamit, amíg a szülők kiruccannak, hogy megvalósítsák magukat. Az az elképzelés, hogy információközléssel meg lehet változtatni a társadalmat, már a marxizmusban sem működött. Most ugyanezzel próbálkoznak az egészség vallásában is. És amilyen erővel, amilyen miszszionáriusi komolysággal teszik ezt, az valóban vallási vonásokat mutat. Hiszen az egész egyúttal „káromlásvédett" is. Manapság bármivel lehet tréfálkozni. Társadalmunkban eljutottunk oda, hogy az ember bármilyen idétlen tréfát megengedhet magának Jézus Krisztussal kapcsolatban. De az egészségnél véget ér a tréfa – viszont a könyvemben ott kezdődik.

Milyen tréfa kezdődik ott?

Van például egy jó barátom, egy Rajna-vidéki plébános. Nemrég ott állok vele a temploma előtt, visszamegy a templom ajtajához, becsukja, megint odajön hozzám, és rágyújt egy cigarettára ezzel a megjegyzéssel: „Nem kell mindent látnia!" Mélyen leszívja a tüdejébe a füstöt, s a távolba meredve, elgondolkodva megjegyzi: „Tulajdonképpen miért éljen tovább a tüdőm, mint én?" Ha Ön ma ilyen megjegyzést tenne olyan körökben, ahol az egészség vallásnak számít, akkor olyan reakciókkal kellene számolnia, amelyeket a középkorban az istenkáromlás váltott ki. Vagy az a teológiailag teljesen precíz kijelentés, hogy „aki korábban hal meg, tovább lesz örök életű", még egyházi körökben is valódi iszonyatot kelt. Vagyis időközben a káromlás-védelem is átment erre a területe, s ennek – az én nézőpontomból – súlyos politikai következményei vannak. Ha valóban az egészség a legnagyobb kincs, akkor a társadalomnak és az államnak abszolút kötelessége, hogy minden állampolgár számára gondoskodjék a maximális diagnosztikáról és a maximális terápiáról. Ez először is pokol lenne mindannyiunk számára, mert sosem szabadulnánk többé a különféle vizsgálatoktól, másrészt természetesen az egészségügy azonnali pénzügyi összeomlását jelentené. Ezt minden egészségpolitikus is tudja, de nem szabad elmondaniuk, mert ha valaki az egészségügyi intézmények korlátozása mellett szólal fel, többé nem választják meg. Így egyre nőnek a költségek az egészségügyben – átütemezések és rendszer-átalakítások folynak, minden lehetséges változtatás –, de végső soron a költségek tovább nőnek.

Ön igen pontos diagnózist állít fel. De mik az okok? Tulajdonképpen hogyan alakul ki egy ilyen fejlemény? Hetven-nyolcvan évvel ezelőtt mindez még elképzelhetetlen lett volna, mivel a társadalmi tudatban még sokkal, de sokkal csekélyebb szerepet játszott az egészség mint olyan. Mitől fejlődött ki ilyen erősen az egészségi őrület?

Nos, én azt hiszem, ma vallási vákuum van. Gátlástalanul szapultuk a régi vallásokat, különösképpen a kereszténységet, például a katolikus egyházról alkotott különféle klisékkel, amelyeket teljesen abszurdnak tartok. A kereszténységgel kapcsolatos információk csak negatívumokat tartalmaznak, és semmi közük e vallás valóságához, hiszen a kereszténység sok emberiességet hozott a világba. De ezt már kimondani is tulajdonképpen tabu. És ebbe a vallási vákuumba érkezett az egészség vallása, és vele ez a lázas ügyködés. Valaki egyszer azt mondta, hogy a középkori ember jóval hosszabb ideig élt, mint a mai ember: a középkori megélte a maga életidejét, plusz az örök életet, a mai ember viszont csak a maga korlátozott életidejét éli meg, és ebbe a korlátozott életidőbe megpróbál mindent belepakolni, amit csak lehetséges, illetve megpróbálja mennyiségileg olyan sokáig húzni, amennyire csak lehetséges. Ez nagyon kérdéses viszonyulás, hiszen lehet ötven év alatt is teljes életet élni, és lehet kilencven év alatt is üres életet élni. Igazán nem az évek mennyisége adja meg egy élet jelentőségét. És ha az ember egész idő alatt úgyszólván „betegség-megelőzően” él, ha az ember tartósan egy olyan életre készül fel, amely aztán egyáltalán nem következik be, akkor ezt a magam részéről tragikusnak tartom. Úgy vélem, ezt az egész egészségvallást a haláltól való félelem mozgatja. És az a tragikus ebben, hogy a halál elkerülése érdekében eldobjuk az életet. Megismételhetetlen életidőket dobunk el magunktól fittnesz-stúdiókban, wellnesz-szolgáltatások élvezetével, különböző „megelőző intézkedésekkel” stb., aztán ott fekszünk a halottas ágyon, és megtörténik az, amit összes fáradozásainkkal folyton el akartunk kerülni. Ráadásul úgy történik meg, hogy felkészületlenek vagyunk. Vajon nem fogják-e egyesek megkérdezni halottas ágyukon: Nem kellett volna mégiscsak egy kicsit több időt szánnom arra, hogy a feleségemmel és a gyerekeimmel beszélgessek? Nem kellett volna tennem valamit másokért? Itt a közelünkben, a sarkon lévő fittnesz-stúdió bejárata fölött ez a mondat áll: „Szakíts időt magadra!” Ez jó gondolat. De ha az egész élet céljává csupán az válik, hogy tegyünk valamit a saját egészségünkért, akkor fagyos hideg árasztja el társadalmunkat. Az egészség vallása ugyanis totálisan önző vallás, nincsen olyan szociális oldala, mint az iszlámnak vagy a zsidóságnak vagy a kereszténységnek. És ettől társadalmi problémává is válik az egészség vallása.

Az egészség mégiscsak valamiféle vallási placébó. Hiszen az egészségi őrület nem igazi vallás, inkább afféle álvallás.

Bizonyosan lehet állítani, hogy álvallás, és semmilyen egzisztenciális kérdésre nincs válasza. A bevezetésben azt mondtam, hogy Karl Jaspers szerint az emberi lét határhelyzetei – a betegség, a fogyatékosság, a szenvedés, a halál – elkerülhetetlen helyzetek. És a boldogsághoz vezető útnak mégiscsak azt kellene jelentenie, hogy ezekben a határhelyzetekben is megtaláljuk a boldogság forrását. Némely szellemileg sérült emberben több igazi, valóban humánus kedvesség lakozik, mint bennünk, úgynevezett normálisokban. Vagy ha egy menedzser kórházba kerül, akkor életében először veszi fontolóra: Tulajdonképpen mit is művelek én ezzel az egész határidő-stresszel? – és új útra lép. Vagy vegyük a fájdalmakat és a szenvedést. Valaki azt mondta, hogy minden jó irodalom a szenvedéssel függ össze. Pápaságának kezdetén II. János Pál pápa *Salvifici dolores* címmel rendkívül hatásos írást készített az emberi szenvedés üdvös értelméről. Ez annyira hatásos, hogy néha haláluk előtt álló ateistáknak is odaadom. És számomra az a leghatásosabb ebben a pápaságban, hogy amit II. János Pál fiatal, dinamikus pápaként írt, azt élete végén meg is élte. Természetesen senki sem törekszik a szenvedésre. De ha mindez, a szenvedés, a betegség, a fogyatékosság, a halál csak veszteség, akkor – ahogyan könyvemben kiszámoltam – életidőnknek alig 10%-a lenne olyan időszak, amely életkedvvel tölthetne el minket, és még ebben az időszakban is adóbevallások kitöltésével kell foglalkoznunk. Az életművészet tehát csak azt jelentheti, hogy ezekben a határhelyzetekben is megtaláljuk egy élet boldogságának forrásait.

Az Ön mondanivalója igen magvasan hangzik, és rendkívül humorosan adja elő. De tovább tudja-e adni ezt az üzenetet orvosként is – vagy kudarcot vall, ha a pácienseivel beszél erről?

Nem; épp ellenkezőleg. Kezdetben azt hittem, hogy sok orvoskollégámat zavarni fogja. De egyáltalán nincs szó erről. Azt hiszem, ha az embernek nem az egészség a vallása, hanem van valamilyen egészséges vallási alapja, akkor higgadtabb lehet – amivel nem azt mondom, hogy hanyagabb. Az egészség nagy kincs, a keresztténynek is kell valami tennie érte, felelősen kell bánnia vele; elmehet olykor egy fittnesz-stúdióba is, sportoljon egy kicsit, és ne fogyasszon folyton egészségtelen ételeket. De néha egészségtelenül étkezni, igazi ínyenc módjára, zsírosan, koleszteringazdagon – ez igazán jó mulatság, nemde? De ez már szinte tabu.

Egy tudományos cikkben olvastam, hogy tulajdonképpen mennyire megbízhatatlanok azok az ajánlások, amelyeket például a Német Táplálkozástani Társaság ad nekünk, vagyis mindaz, ami az ún. „egészséges táplálkozásra” vonatkozik. Nem csupán azért, mert folyton változnak az adatok, hanem azért is, mert nem elég alaposak. Például elhallgatják, hogy legalább 60 grammot kell fogyasztani egy bizonyos diétás margarinból ahhoz, hogy egyáltalán meg lehessen állapítani valamilyen orvosi hatást. De ki eszik meg ennyi margarint reggelire? Vagy ezek az üres adatok a koleszterinről! Egyszer azt halljuk, hogy a táplálék egyáltalán nem képes befolyásolni az életfontosságú koleszterintartalmat, máskor meg elhalmoznak minket intelmekkel. Zavarva ejtően sok információ van piacon arról, hogy voltaképpen melyik táplálék egészséges, és melyik kevésbé. Nincs az az érzése, hogy tételével Ön veszélyes határt súrol, amikor azt mondja, nem rossz „néha” túllőni a célon? Létezik-e valamiféle vezérfonal, amely az élvezet és a lemondás tudatos keverékéből áll?

Úgy vélem, hogy már maga a „tudatos” táplálkozás is probléma. Ha egy házasságban elkezdnek tudatosan a bizalomról vitázni, akkor az többnyire már tönkrement. És ha egy társadalomban vagy egy civilizációban igen tudatosan beszélnek a táplálkozásról, akkor valószínűleg már túlléptek a természetes összefüggéseken. Az egészséges táplálkozásra vonatkozó adatok ellentmondásosak: Sok gyümölcsöt enni rossz, kevés gyümölcsöt enni szintén rossz. Mindenről, és minden cáfolatául készülnek tanulmányok. Alapjában véve alig van biztos információ. Mindabból, amit olvastam, és amit szakmailag, a pszichoterapeuták szemszögéből tudok, azt a következtetést vontam le, hogy fontos dolog a lehető legtermészetesebben bánnunk az evéssel. Fontos, hogy olykor lakomázzunk is, de az is, hogy bizonyos társadalmi összefüggésben együnk. Hogy ne mindig gyorsételeket együnk, hanem tányérból, meghatározott társadalmi közösségben, hogy a család összegyűljön az asztalnál, és beszélgessenek is. Ez mind hozzátartozik. Ismeretes, hogy például Olaszországra sokkal kevésbé jellemző az alkoholizmus, mint ránk, mivel rendszerint csak étkezéskor isznak bort, s nem szigetelik el, nem privatizálják a bor-

ivást. Hiszen nem az a probléma, ha az asztalnál sokat eszünk, hanem ha privát módon ott állunk a hűtőszekrény előtt, és mindenfélét magunkba lapátolunk. Azt hiszem, ez kulturális probléma, és bizonyára pszichológiai is, és érdekes felismerés az is, hogy mindez egyénileg nagyon különböző. Ha valaki nem kedvel bizonyos dolgot, az esetleg nem is tesz jót neki. És ha most kényszeresen jól bezabál különféle magvakból, akkor ez végeredményben azt jelenti, hogy talán tovább él néhány évvel, de boldogtalanul él tovább. Legújabban a Süddeutsche Zeitung tudományos részében olvastam egy cikket, amely a gilisztákkal foglalkozó japán tanulmányokról szólt, lényegében arról, hogy a diétásan élő giliszták, amelyek szinte semmit sem esznek, s ha egyáltalán, akkor csak magvakat, szörnyen sokáig élnek. És most azon vannak, hogy ezt a modellt átvigyék az emberre. Szóval, a Nobel-díj gyanúját lehelte a cikk. Ha azonban elképzelem, hogy gyakorlatilag semmit sem lenne szabad ennem, s ha mégis, akkor legfeljebb magvakat, s aztán még csak meg sem halhatnék, nos, ez egy Rajna-vidéki katolikus számára a pokol konkrét leírása lenne, az egészségvallás felfogása szerint azonban maga a paradicsom. Azt hiszem, fel kell hagynunk ezzel a pökhendiséggel, és józanabbul kell beszélnünk az egészségről: nagy kincs az, amelyért tennünk is kell valamit, de nem a legnagyobb kincs. Hála Istennek, nem.

Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt egyik levelében van egy érdekes hely. Ott azt írja, hogy a test Isten temploma. Hát ez mégiscsak a test nagyrabecsülése. A testet a Teremtő adományaként kell tisztelni! Korunkban eltűnt-e ez a felfogás, és esetleg ennek a hiánya eredményezi-e a fogyasztás mértéktelenségét és önközpontúságát?

Sajátosan ellentmondásos korban élünk. Ténylegesen létezik az aszketikus komolyság. A különböző diétás mozgalmak hullámokban öntik el az országot, és komolyságukkal felülmúlják a középkor vezeklő és önostorozó mozgalmait. Mindezt egy rettenetes, humortalan komolyság és aszkézis mozgatja. Azt hiszem, az emberek ugyanakkor azt a katolikus érzékiséget is keresik, amelyet például a barokkban lehet látni; igen, egyfajta érzéki vallást. Méltán, hiszen egyenesen istenellenes lenne az a vallás, amelyik nem veszi komolyan a teremtést, az érzékiséget, a jó evést, és nem értékeli pozitívan a szexualitást. Könyvem egy kicsit erről is szól, hogy világossá tegyem a kereszténységnek ezt az oldalát is, amely nagyon is hatott évszázadokon át, de amelyről nagyrészt megfeledkeztünk a 19. század puritán polgári társadalmában.

Az Ön szemében hogyan fest tulajdonképpen az egészséges, és egyúttal vallási irányultságú társadalom víziója?

Biztos vagyok abban, hogy ha most, ebben a pillanatban minden olvasónak megmondanám halálának dátumát, halálának pontos dátumát, akkor már holnap mindenki másképp élne, mivel világos lenne számára, hogy máris egy nappal kevesebb van a számláján, és minden nap megismételhetetlen, soha nem lehet újból a miénk. Manapság azonban afféle „videómentalitással” élünk, mintha mindent fölvehetnénk videóra, s aztán újból lejátszhatnánk. Ez a feltétele a vidám ateizmusnak. Pedig semmit sem ismételhetünk meg. A mostani pillanat, amelyben itt látjuk és halljuk magunkat, megismételhetetlen. Talán később még egyszer megnézhetjük videón, de az már nem ez a megismételhetetlen pillanat lesz. És úgy vélem, a régiek sejtették ezt. Például a pihenés pillanataiban, amikor minden cél nélkül, de teljesen érzéki módon keresztülmentek egy erdőn, megélték az erdőt, vagy meghallgattak egy csodaszép dallamot – és nem kérdezték rögtön, mint ma: Hol kapom meg ezt CD-n, hogyan ismételhetem meg ezt? Nem lehet megismételni. És végső soron ezt éljük át az istentiszteleten is. Hiszen az istentisztelet célja nem az, hogy szép prédikációkat hallgassunk – szegény papnak nem lehetnek folyton eredeti ötletei –, hanem az, hogy a hét 168 órájából egyben minden cél nélkül, de nagyon is értelmesen Isten előtt álljunk, önmagunk legyünk, ne pedig valamilyen szerepet játsszunk, és ne kelljen valamilyen teljesítményt felmutatnunk. Hogy mi magunk emberekként létezzünk – ez az istentisztelet értelme. És ennyiben a kultusz a forrása a pihenésnek és a valóban igazi életnek, ahogy Josef Pieper mondta.

Hédervári tölgyfa

Forrás: Publik-Forum, 2006/6

Ajándékba kapott élet

Interjú *Herbert Kappauf* rákspecialistával

Ön tudományosan vizsgálta, hogyan viszonyulnak az emberek a súlyos betegség után bekövetkező váratlan gyógyuláshoz. Van valamilyen jellemző mintája annak, ahogyan megbirkóznak ezzel a helyzettel?

Az emberek nagyon eltérően viszonyulnak az egzisztenciális fenyegetettséghez. Sok páciensnél azt tapasztalom, hogy megbetegedésük idején nagy hatású látásmódot alakítanak ki élethelyzetükről. Egyesek olyan egzisztenciális változást élnek át, amelyért egyenesen hálásak. Mások kétségbeesnek ugyanattól a betegségképtől. Nem lehet azt mondani, hogy az egyik betegségkezelési stratégia jobb vagy rosszabb a másiknál.

Mi különbözteti meg a többiektől azokat az embereket, akik spontán módon meggyógyultak? Miért éppen ők gyógyultak meg?

Nem létezik „spontánul gyógyuló személyiség"; éppoly kevéssé, mint ahogy „rákos személyiség" sem létezik. Aki minden valószínűség ellenére meggyógyult, az ettől még nem rendkívüli ember. Ha egy gyerek kiesik az 5. emeletről, és sérülés nélkül túléli, akkor sem kérdezzük, mi benne a rendkívüli. Aki váratlanul túlélt egy súlyos betegséget, talán rendkívüli emberré válik, aszerint, hogyan dolgozza fel a csodát.

Az orvostudomány mért nem vett sokáig tudomást a rákból történt spontán gyógyulások témájáról?

Ez azokkal a modellekkel függ össze, amelyek az orvostudományban éppen uralkodnak a rákkal kapcsolatban. Sokáig az az elképzelés volt túlsúlyban, hogy a rák egy elfajzott sejtből keletkezik úgy, ahogyan egy hólabda lavinává alakul. De ellentmond a tapasztalatnak, hogy a lavina aztán ismét a hegycsúcs felé görög. Ezt a koncepciót nem lehet összhangba hozni a spontán gyógyulások jelenségével.

Tudjuk-e egyáltalán ma, hogy minden tapasztalat ellenére mi tesz ismét egészségessé egyes betegeket?

A spontán gyógyulások olyan gyógyulások, amelyek nem orvosi intézkedések nyomán jönnek létre. Egyes gyógyulásokat nagyon is meg tudunk magyarázni, például a mellrákot. Ha a daganat egy éven belül váratlanul visszafejlődik, ennek az lehet az oka, hogy a páciens belépett a változás éveibe. Ezt a mechanizmust használjuk ki a mellrák antihormonális terápiájában. Viszont a legtöbb spontán gyógyulásra vonatkozóan csak spekulatív magyarázati modelljeink vannak. E gyógyulások okai éppoly különbözőek, mint a rák keletkezésének okai.

Mit hoz akkor az orvostudomány konyhájára, hogy ezzel a témával foglalkoznak?

Spontán gyógyuláskor eltűnnek olyan rákos sejtek, amelyeket előzőleg ki lehetett mutatni. Ha megtudjuk, mi váltja ki ezt a biológiai folyamatot, akkor bővíthetjük a rák terápiájának lehetőségeit.

Lehetséges, hogy egyáltalán nem az orvosi terápia gyógyít?

Még ha azt mondjuk is, hogy nem egy immunsejt szerepe a döntő, hanem például a meditáció vagy valamilyen spirituális beállítottság, egy ilyen keretfeltétel akkor is megváltoztatja a biológiai lezajlást. Megint más kérdés, hogyan alakult ki a biológiai változás.

Tehermentesítően hat-e a rákban megbetegedett emberekre, hogy orvosilag nem tudjuk pontosan, mely tényezők hatnak döntően a spontán gyógyulásban?

Ez útmutatás a betegek számára ahhoz, hogy nem kell feltétlenül más emberré válniuk ahhoz, hogy betegségüknek kedvező lefolyása legyen. Ez nagyon fontos, mert sok páciensre rettenetes nyomás nehezedik olyan tanácsadók részéről, amilyenek főleg az USA-ban működnek. Ott még nagyon nagyra értékelik az aktív leküzdési mintát: „Ha az ember nagyon akarja, meggyógyulhat." Ennek megfelelően léteznek bizonyos „betegségleküzdési segítségek", például vizualizációs gyakorlatok ezzel a mottóval: „Megtanítom az immunsejtjeimet arra, hogy harcoljanak a rák ellen." Ezek a minták a maguk sport- és reklámpszichológiából vett elemeivel erősen kultúrafüggők.

Ennek reklámszaga van: Ki győzi le a leggyorsabban a betegségét?

Ez rendkívül problematikus. A páciensek ekkor azt mondják: Először is rosszul csináltam valamit, hogy a daganat egyáltalán létrejött, másodszor pedig nem tudtam helyesen vizualizálni, hogy ismét eltűnjön. Tipikusan amerikai jelenség, hogy egyszerű és kézenfekvőnek tűnő módszereket piacosítanak. Ezek sok páciens számára csábítóak, különösen akkor, ha a félelem nem teszi lehetővé a differenciálást. Ez magyarázza azt is, miért válnak bestsellerré olyan könyvek, mint a „Hogyan gyógyítok rákot öt nap alatt?".

Tulajdonképpen miért tartja magát olyan makacsul a „rákos személyiség" mítosza, noha a tudomány régen megcáfolta?

Azok az emberek, akik maguk aktívak, azt mondják: „Aki mindent lenyel, aki nem tud érvényesülni, aki nem gondol magára, az lesz rákos." Ily módon hessegetik el saját félelmüket attól, hogy rákosok lesznek. Önmagukról azt mondják: „Én másmilyen vagyok, és nem kapom meg a betegséget." Ez más társadalmi előítéletekre éppúgy vonatkozik.

Változott-e az Ön betegségértelmezése attól, hogy a spontán gyógyulásokkal foglalkozik?

A szokatlan betegséglefolyású páciensekkel folytatott beszélgetések megmutatták nekem, hogy a terápiát mindig úgy kell felfognunk mint ember és ember találkozását, nem pedig mint orvos és páciens találkozását. Továbbá orvosi részről sosem lehet előre megmondani, milyen konkrét esettel állunk szemben, s ezért nagyon nyíltan kell közvetítenünk a páciensnek a reményt, és mindig egész emberként kell tekintenünk őt.

Miért esik olyan nehezére az orvostudománynak az egész-jellegű szemléletmód alkalmazása?

Ebből a szempontból az orvostudomány egyszerűen nem eléggé tudományos. A természettudományok viszonylag keveset mondanak az élő rendszerekről, eltekintve a viselkedésbiológiától. Kizárólag a természettudományok segítségével még az egészség meghatározását sem tudjuk megadni. De azt is meg kell kérdeznünk, mitől számít valaki betegnek. S akkor aztán belejátszik a pszichológia, a szociológia és a filozófia is…

Az is szerepet játszik, milyen az orvos világképe?

Nemcsak a világképe játszik szerepet, hanem az is, hogy mi a felfogása az orvos-páciens viszonyról. Ez a viszony nem csupán az orvos világképétől függ, hanem éppúgy a páciens világképétől is. Hiszen ma tudjuk, hogy a terapeutikus viszony nagyon fontos mind a betegség feldolgozása, mind a terápia sikere szempontjából.

Más emberré válik-e az, aki súlyos betegségből gyógyult meg?

Rájuk ugyanaz érvényes, mint azokra, akik túléltek egy balesetet, repülőgép-katasztrófát vagy vonatszerencsétlenséget. A legtöbbjüknek megváltozik az élethez való viszonya. Életük nem feltétlenül mentes a félelemtől, de sok minden viszonylagossá válik számukra. Aki valami rendkívül kedvezőt élt át, azt mondja: „Nem azért kaptam ajándékba második életemet, hogy hétköznapi vacakságokon mérgelődjem."

Claudia Mende

Forrás: Publik-Forum, 2006/6

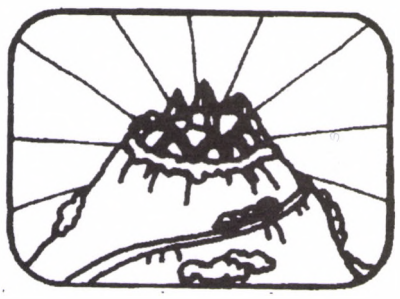

Jean Ziegler

„Bolygónknak új civil társadalma van"

Részletek a rostocki alternatív csúcstalálkozót megnyitó beszédből*

„Az az embertelenség, amit más ellen elkövetek, lerombolja az én emberségemet." Ezt a nagy német filozófus, *Immanuel Kant* mondta egyszer. Bolygónkon naponta 100 000 ember hal meg az éhezéstől vagy annak közvetlen következményeitől. Az előző évben minden ötödik másodpercben éhen halt egy hét év alatti gyermek. 854 millió ember rendszeresen alultáplált. Minden negyedik percben elveszíti valaki a szeme világát az A-vitamin hiánya miatt. Az ENSZ *World Food Report*-ja – amely közzétette a fenti, soha kétségbe nem vont adatokat az áldozatokról – azt mondja, hogy a globális mezőgazdaság ma problémátlanul tudna naponta 12 milliárd embert táplálni.

Most 6,2 milliárdan vagyunk a földön. Az emberiség történetében először fordul elő, hogy a javak bőségben állnak rendelkezésre minden földlakó számára. Ezért az a gyerek, aki az éhezéstől hal meg, gyilkosság áldozata. Azért jöttünk össze, hogy fellépjünk e gyilkos és abszurd világrend ellen, amely öl – de szükség nélkül öl. Nem azért jöttünk össze, hogy szónoklással tiltakozzunk, hanem azért, hogy alapos elemzéssel feltárjuk azokat az oksági viszonyokat, amelyek ehhez a naponkénti mészárláshoz vezetnek. Az a szerencse ért minket, hogy itt lehetünk Rostockban – a kontinens valószínűleg legelevenebb demokráciájában, a bolygó harmadik legnagyobb gazdasági hatalmának területén, Németországban. Ugyanakkor éppen itt vagyunk azoknak az embereknek a hangja, akiknek nincs hangjuk.

A Német Szociáldemokrata Párt egyik parlamenti képviselőjétől eljutott hozzám egy írás, amelyben a szövetségi kormány bizalmas adatokat közöl a német parlament *globalizációs és külgazdasági albizottságával*. Ennek első fejezetében az áll: Afrika az elsődleges. S aztán rögtön a legsürgetőbb probléma következik: a befektetések biztonsága. Éhezésről egy szó sem esik ezen az öt oldalon, fertőzött vizekről sem, kívülről szított polgárháborúkról sem.

2006 jó év volt a milliomosok számára. A *Merrill Lynch* bank és a *Capgemini* vállalkozási tanácsadó cég évente megjelenő *World Wealth Report*-jának adatai szerint a dollármilliomosok száma világszerte 8,3%-kal, 9,5 millióra nőtt. Vagyonuk 2006-ben több mit kétszer olyan gyorsan nőtt, mint a világgazdaság (5,4%), és 11,4%-al magasabban állt, mint egy évvel korábban. Az úgynevezett *high net worth individuals* [HNWI = „nagy nettó értékű egyének" = olyan személyek, akiknek könnyen mozdítható formában egymillió dollárnál nagyobb vagyonuk van] összvagyona *37 200 milliárd* amerikai dollárra rúgott. Ez több mint háromszorosa az USA bruttó nemzeti összteremékének (GDP). A tanulmány azzal számol, hogy a HNWI által ellenőrzött vagyon 2011-ig 51.600 milliárd dollárra emelkedik. 3,2 millióval Észak-Amerikában él a legtöbb dollármilliomos, őket követi Európa 2,9 millióval és Ázsia 2,6 millióval. A milliomosok száma mégis Latin-Amerikában és Afrikában emelkedett legjobban. A milliomosok átlagvagyonát illetően is Latin-Amerika áll az élen, személyenként 12,8 millió dollárral, majd Afrika következik 9 millióval személyenként, aztán Európa és Észak-Amerika 3,5-3,5 millióval. A tanulmány most először sorolta fel a dollármilliomosok adományait is: összesen 285 milliárd dollárt adományoztak jótékony célokra.

A kerítés túloldalán választott államfők és miniszterelnökök állnak. Legitimitásuk még sincs. Mert először is csak a világ népességének 13%-át képviselik; és még ők merészelnek a másik 87% nevében beszélni. A második súlyos ok: A világ fölötti uralom ma a nemzetek feletti finánctőke oligarchiájának kezében van. A Világbank 2006-os statisztikája szerint az 500 leghatalmasabb nemzetek feletti magánkonszern ellenőrizte az elmúlt évben a világ bruttó társadalmi összteremékének (GDP) 52%-át, vagyis a világon előállított áruk, szolgáltatások és szabadalmak 52%-át. Ezek a nemzetek feletti társaságok a profitmaximálás rendszerében működnek. És ez normálisnak számít.

A strukturális erőszak rendszerével van dolgunk. Ha *Peter Brabeck*, a világ legnagyobb élelmiszer- és ivóvíz-konszernjének, a *Nestlé*-nek az elnöke nem növelné 15%-kal a tőkehozamot, és harmadával a tőzsdei értéket, akkor vehetné a kalapját. A rablókapitalizmus motorja a strukturális erőszak; ezt a motort a hatalomvágy és a mohóság hajtja hihetetlen dinamikával.

1992 és 2002 között, a globalizáció első tíz évében megduplázódott a GDP. A világkereskedelem megháromszorozódott, és áttörte a javak és szolgáltatások áramlásának 6000 milliárdos mágikus határát. Miután megszűnt az államok rendszerének kettőssége azáltal, hogy 1991-ben összeomlott a Szovjetunió, a kapitalista termelési folyamat meghódította a világot, egységes szabályozási fórumot teremtett, a „láthatatlan kezet", a világpiacot.

* A figyelmes olvasóban talán fölvetődik a kérdés, hogy mit keres ebben a számban – amelynek központi témája az egészség-betegség, a halál és az öröklét hitének spiritualitása – ez és a következő, politikai-gazdasági természetű cikk. A válasz egyszerű: hiteles csak a hétköznapi valósággal számoló és azt alakítani akaró spiritualitás lehet.

Ez mindenki számára láthatóan megjelenik a tőzsdéken, amelyek őrült sebességgel napi 24 órán át pörgetik a tőkét a világ körül: a svájci bankár fénysebességgel, 300 000 km/másodperc sebességgel érintkezik tokiói fiókintézményével. Amikor Tokióban a kokainnal telepumpált kereskedők ágyba zuhannak, akkor indul az üzlet Londonban, Zürichben és Párizsban. A finánctőkének a világ gazdasági történései fölötti uralma csaknem totális, s ezeknek az oligarcháknak olyan hatalmuk van, amilyen soha egyetlen császárnak vagy pápának sem volt. Legitimációs elméletük az úgynevezett neoliberalizmus, amely egyrészt egy totális kényszerképzet, másrészt csak akkor működik, ha nem hatnak a normatív erők – az állami tekintélyek, a szakszervezetek, a parlamentek és így tovább. Ha a gazdasági élet minden nyilvános szektorát megszüntetik, privatizálják és alávetik a profitmaximálás elvének, akkor a tőkehozamok is maximálisan növekednek. Egyúttal nőnek azonban a hullahegyek is. Itt nem besúgásról, feljelentésről van szó, hanem az elemző értelemről, vagy ahogyan *Friedrich Wilhelm Wege* mondta, arról az értelemről, amely megérti a történelmi folyamatok dialektikus lezajlását. Mindazokat az áldatlan állapotokat, amelyeket e csúcstalálkozón felsorakoztatunk, emberek okozták, s ugyanígy emberek érvényteleníthetik és reformálhatják meg radikálisan.

Itt van például az éhezés. Az ipari államok az elmúlt évben 349 milliárd dollárt, azaz csaknem naponta egy milliárd dollárt fizettek parasztjaiknak termelési- és exporttámogatásként. Így manapság minden afrikai piacon olasz, francia, német zöldséget lehet vásárolni az ottani hazai termék árának feléért vagy harmadáért. Pár méterrel arrébb áll az afrikai paraszt. Napi 15 órát gürcöl, és a legkisebb esélye sincs arra, hogy elérje a létminimumot. Afrika 52 országából 37 tisztán agrárország. Az a külföldi adósság, amely a világ legszegényebb 49 országát megfojtja, 2006. december 31-én ***2100 milliárd*** dollárra rúgott.

Vagy vessünk egy pillantást Nigériára, amely a világ második legszegényebb országa. Ott három évvel ezelőtt privatizálták a nemzeti állatorvosi hivatalt, mégpedig a Nemzetközi Valutaalap parancsára – mivel az állatorvosi cikkeknek Nigériában rögzített, vagyis megszabott felső határú áruk volt. Ez zavarta a nemzetek feletti társaságokat. Nigéria csodálatos ország: 10 millió lakos, 1,8 millió négyzetkilométeren. Állattartásból élnek. Amikor legutóbb ott jártam, *Hama Amadou* miniszterelnök elvitt az ún. bádogkanna-városokba. Ezekben totális tönkrement állattenyésztő családok ezrei és tízezrei élnek – ha ugyan életnek lehet ezt nevezi –, mivel nem engedhetik meg maguknak a nemzetek feletti gyógyszergyártó konszernek szabad piaci vitaminjait és oltóanyagait. Ezért normatív külkereskedelmi politikára van szükségünk, ami azt jelenti, hogy jogutód nélkül meg kell szüntetni a Világkereskedelmi Szervezetet (WTO) és a Nemzetközi Valutaalapot (IMF). Ezek diktatúrák.

Végezetül még valamit a mi mozgalmunkról. *Karl Marx* azt mondta: A forradalmárnak hallania kell a fű növekedését! Manapság egy bolygó méretű civil társadalom lassú növekedését tapasztaljuk. Ez nyolc évvel ezelőtt kezdődött Seattle-ben, majd jött Porto Allegre és így tovább. Új, planetáris civil társadalmunk van, amely sok régi és új társadalmi alakulatból tevődik össze, a *Via Campesina* kisparaszti kezdeményezésétől az egyházak bizonyos részeiig és az *Attac*-ig. Ezek alkotják az új történelmi alanyt. „De hát mit akartok? Hol a programotok?” – kérdezik ezektől. Ez a kérdés hamis. Ez egyformán játszódik le minden történelmi, forradalmi folyamatban: az emberi lelkiismeret tudja, mit nem akar.

Nem akarunk semmilyen világkereskedelmi szervezetet, nem akarunk semmilyen nemzetközi valutaalapot, a külföldi adósságok eltörlését akarjuk, s az adósságok átalakítását belső befektetésekké. Nem akarjuk a spekulációs tőkét, amely a hírhedt sáskákhoz hasonlóan megszállja a gazdaságokat, majd másodpercek alatt ismét továbbáll, mihelyt csökken a nyereség aránya. Nem akarunk mindenható nemzetek feletti társaságokat, amelyek semmilyen emberi jogot nem ismernek. Tudjuk, mit nem akarunk. Így működik az erkölcsi imperatívusz.

Pontosan tudjuk, mi a küzdelmünk horizontja. Benne van az egyetemes emberi jogokat tartalmazó ENSZ-okmányban. Az 1. cikkely azt mondja: Minden ember szabadon, és egyenlő méltósággal és jogokkal születik. Mindenkinek van értelme és lelkiismerete, és a testvériség szellemében kell viselkedniük egymással. A 3. cikkely pedig: Mindenkinek joga van az élethez, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

Nekünk nem valamely újságírónak kell számot adnunk, és nem valamilyen programot kell kitalálnunk. Mi a saját lelkiismeretünkkel állunk szemben. Csak így halad előre a történelem.

Forrás: Publik-Forum, 2007/13

Hársfa Sopronhorpácson

Keselyűk zsákmánya

A perverziók gyakran új perverziókat szülnek. Ez a keserű felismerés érvényes az emberi kapcsolatokra is, de nyilvánvalóan érvényes a világgazdaságra is. A Harmadik világ adósságválsága az 1980-as évek óta azt a perverziót eredményezte, hogy több pénz folyt a szegényektől a gazdagokhoz, mint fordítva. Hosszú viaskodás után aztán az ipari államok kormányai végre eljutottak oda, hogy szerény mértékben elengedték a különösen szegény országok adósságának egy részét. Észak spekulánsai pedig, akik keselyűknek nevezik magukat, most kihasználják a helyzetet, hogy a legszegényebbek hátán állva jussanak magas profithoz. A dolgot nehezítve társul ehhez, hogy az ipari országok kormányai egyáltalán nem olyan ártatlanok ebben a perverzióban, mint amilyennek szívesen feltüntetik magukat.

De menjünk sorban! A utóbbi tíz év során a nyilvánosság által szinte észre sem véve jöttek létre a pénzvilágban úgynevezett keselyűalapok (*vulture fonds*). Ezek, ahogyan a kemény kapitalizmusból pontosan következik, mások szükségéből kovácsoltak maguknak nagy nyereségeket: előszeretettel fektetnek be ugyanis olyan vállalkozásokba, amelyek közvetlenül a csőd szélén állnak. Trükkjük abban áll, hogy alacsony áron megvásárolják e vállalkozások hitelezőitől a vállalkozásoknak nyújtott hiteleket, s aztán átveszik ezeknek a vállalatoknak az ellenőrzését – ami többnyire azt jelenti, hogy agresszív módszerekkel a végsőkig kihasználják, majd eladják őket másnak. A „keselyűalapok" megnevezés nem a véletlen műve.

Az, hogy ezek a keselyűk már nem „csupán" a mi széles köreinkben meglévő csődvállalatok fölött köröznek, hanem szegény országokat is kifosztanak, ez év áprilisában lett világossá a nagyobb nyilvánosság számára. Ekkor egy londoni bíróság úgy döntött, hogy az afrikai Zambia 15 millió amerikai dollárt köteles fizetni a *Donegal International* alapnak, hogy ezzel visszafizessen egy 1979-es hitelt. Ezt a hitelt Zambia akkoriban Romániától kapta, hogy román traktorokért fizethessen vele.

Ami ezután következett, az adósságválság perverzióját mutatja: Zambia nem tudta visszafizetni ezt a román hitelt, mivel – a hivatalos indoklás szerint – a réz ára leesett. Románia 1999-ben elunta a dolgot. Hogy legalább valamennyi pénzt megmentsen, felajánlotta a zambiai kormánynak, hogy 3,28 millió dollár egyszeri megfizetésével törli a hitelt. Zambia nem tudott, vagy nem akart fizetni. S ekkor valaki más fizette ki ezt a 3,28 millió dollárt Romániának, mégpedig egy Michael Sheehan nevű spekuláns, a *Donegal International* alap létrehozója. Úgyszólván potom áron vásárolta meg Romániától a Zambiának nyújtott 15 milliós hitelt. S hogy ebbe a vásárba a zambiai kormány is belemenjen, Sheehan kereken kétmillió dollárt „adományozott" az elnöki kaszszának, egy, az elnök által kiválasztott segélyakció számára.

Mindamellett a *Donegal International* világos stratégiát követett. Röviddel a hitel megvétele után a keselyűk benyújtották a számlát Zambiának: a hitel törléséért, a kamatokért, a kamatos kamatokért és a késedelmi kamatokért a szegény ország fizessen 55 millió dollárt az alapnak! Amikor a zambiai kormány erre nem volt képes, a *Donegal International* egy londoni bíróságon beperelte Zambiát. Mivel jogilag biztosított hitelszerződésről volt szó, a bíróságnak eme 55 millió dollár megfizetésére kellett volna ítélnie Zambiát. A bírák csak azért csökkentették az összeget 15 millió dollárra, mivel a kétmilliós adománnyal Sheehan gyakorlatilag megkente az elnököt. A keselyűk azonban ennek ellenére több mint 11 millió dolláros nyereséget ünnepelhetnek – és az mindenestül a zambiai szegényeket terheli, hiszen az adósság elengedéséből az ország profitált, és új iskolákat meg kórházakat tudott építeni. A további iskolákra és kórházakra most hiányzik a pénz.

Zambia csak egy azon sok ország közül, amelyet a keselyűk zsákmányul szemeltek ki. Minden 1995-ben kezdődött, e spekulánsok legkiemelkedőbbjével: *Elliot Assistance* nevű alapjával Paul Singer New York-i milliárdos 11 millió dollárért felvásárolt perui adósságokat, beperelte az országot, és 58 millió dollárt kapott, mivel a perui kormány félt, hogy elveszíti nemzetközi hitelképességét, ha megtagadja a fizetést. Azóta Paul Singer is Afrikában dolgozik – méghozzá különösen perverz módon: 1,2 millió dollárért átvette Kongó (Brazzaville) bizonyos, az 1980-as évekből származó adósságait, amelyek akkoriban 12 millió dollárt tettek ki. A kongóiaknak most 123 millió dolláros követeléssel kell szembenézniük. Kongó és Zambia korántsem egyedi eset. Összességében 44 eljárás folyik a térséggel kapcsolatban, a vitatott összeg pedig 1,9 milliárd dollár – s a legrosszabb esetben iskolákat és kórházakat fognak tömegesen zsákmányul vetni a keselyűk elé.

Mindazonáltal növekszik a kormányok kritikája ezen alapok üzelmei miatt. A német fejlesztési miniszter asszony, Heidemarie Wiezorek-Zeul „cinikusnak és erkölcsileg mélységesen elvetendőnek" nevezte az effajta üzletelést. Hasonlóan nyilatkozott az új angol miniszterelnök, Gordon Brown. A német külügyminiszter, Frank Walter Steinmeier ezért „közös fellépést" követel „a keselyűalapokkal szemben". Ettől azonban messze állnak az ipari országok. Ez részben abból az adósságelengedési stratégiából következik, amely gyakran maga nyitja meg azokat a réseket, amelyeket aztán a keselyűalapok kihasználnak. Jürgen Kaiser, az *Erlassjahr* [„Az elengedés éve"] szövetség egyik képviselője például rámutatott arra, hogy többnyire csak néhány nagy nyugati hitelező ország határoz el adósságelengedést; a kisebb hitelező országok, mint Románia vagy Bulgária, nem vesznek részt ebben, megpróbálják megmenteni hiteleikből, ami menthető, és eladják őket a keselyűalapoknak.

Kaiser szerint az alternatívát az a „nagy fizetésképtelenségi eljárás" jelenthetné, amelyre valamely adós országot és összes hitelezőit meghívnák, s az adósságelengedés terhét aztán mindenkinek viselnie kellene. „Ha egy hitelező a meghívás ellenére nem vesz részt az eljárásban, azzal automatikusan eljátssza minden olyan igényét, amely eltér a többi érintett megegyezésétől." Ennek értelmében többé nem lehetne semmilyen tartozást peresíteni az adós országgal szemben. Mindenesetre az ipari országok kormányai mindeddig nem tudtak eljutni arra, hogy elindítsanak ilyen fizetésképtelenségi eljárásokat.

De az a „közös fellépés", amely Steinmeier szeme előtt lebeg, nemcsak az új fizetésképtelenségi eljárással való egyetértés hiánya miatt hiúsul meg, hanem a keselyűk politikai befolyása miatt is. Fejlesztési szakértők ismételten rámutatnak arra, hogy „a *Nemzetközi Valutaalap* véget vethetne a keselyűalapok tevékenységének azzal, hogy tagjainak szavazataival a bíróságokon megengedhetetlennek nyilvánítja a nemzetközileg már elengedett adósságú országok adóssághátralékának peresítését", mondja Wilfried Steen, az *Evangelischer Entwicklungsdienst* [Evangélikus Fejlesztési Szolgálat] egyik vezetője.

Csak találgatni lehet annak okait, mindeddig miért nem történt meg ez. Az egyik fontos ok lehet az amerikai kormányzat uralkodó helyzete a Nemzetközi Valutaalapban. Paul Singer, a keselyűk keselyűje évek óta kihasználja ezt az uralkodó helyzetet. George W. Buch választási kampányában Singer a legnagyobb egyéni adományozók közé számított. És minden eshetőségre felkészülve, 15 millió dollárt ígért a következő elnökválasztásra a republikánusok vezető jelöltjének, Rudolph Giulianinak, New York egykori polgármesterének. A perverzió ugyanis gyakran újabb perverziókat szül.

Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum, 2007/13

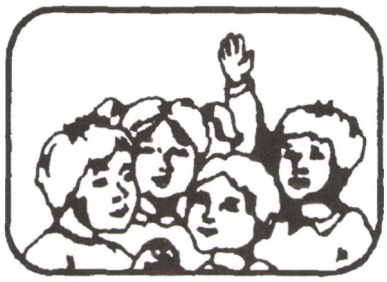

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Lányka néni

Egy vasárnap délelőtt, körülbelül hétesztendős koromban, rosszkedvűen csellengtem ki a kapunk elé. Kökörcsin barátomhoz nem mehettem, összekaptam vele valamin. Elhagyatottnak éreztem magam, pedig az idő kedvre derítő volt. Már ősz volt ugyan, de a szürke, esős hét után ismét napfény tündökölt az ázott bokrok milliárd vízcseppjén. Jókedvű volt az a hét-nyolc kistörpe is, aki Kutykuruttyék felől közeledett. A csapat hangadója, Hamm kivételesen igen barátságosan oda is kiáltott nekem: „Gyere velünk, Moha! Csatangolunk egy kicsit!” Magányosságomban jólesett a hívás, csatlakoztam hozzájuk.

Ugyanakkor azonban Kis Gomba suttogott valamit Hammnak. Hamm viszont hangosan felelt rá: „Nem ront el! Tud ő jó cimbora is lenni!” Könnyű volt tehát kitalálnom, hogy Kis Gomba ilyesfélét suttogott: „Moha minden csínyt elront.”

Eközben Kutykurutty már mellém lépett, beszélni kezdett, de fél füllel még hallottam, hogy Nevenincs odaszól nekem: „Mi nem ijedünk meg egy kis tréfától!” Amikor elhagytuk a faluvégi játszórétet, Bérci Berci egyszerre csak megállt. „Végigcsináljuk a múltkorit?” – és a fűre mutatott, az ösvény közelében. Csak figyelmesebb szemügyre vétel után vettem észre, hogy tócsa csillog a magas fű alatt. Mindnyájan felnevettek, a tócsa mellé lépdeltek, és fölbámultak a magasba. Öreg, elszáradt jegenye állt a tócsa közelében, arra bámultak fel. Eközben meg odapislogtak a játszóréten futkosó kistörpékre. Várták, hogy valamelyikük észrevegye a bámulást, szintén fölfelé vizsgálódva odajöjjön, toccsanjon bele a tócsába, ők meg nevethessenek rajta egy nagyot.

Hát persze, a legszívesebben tüstént szóltam volna, hogy ezt nem szabad csinálni. Megfázhatik a beletoccsanó, és rosszul eshetik neki, hogy egészsége és jókedve rovására mulatozunk. De tudtam, hogy akadékoskodásnak tekintenék, Kis Gomba játékrontásnak nevezné, s én szembekerülnék velük. Még talán azt is mondanák: „Menj innen, ha nem tetszik!” Arra szorítkoztam tehát, hogy csupán Kutykuruttynak mondtam félhangosan. „Mély ez a tócsa!” De Bérci Berci erre is gúnyosan odaszólt nekem: „Ez nagyon jó tócsa! Nem vagyunk érzelgősök!” Nem válaszoltam, nehogy makaccsá tegyem őket. Reménykedtem, hogy a játszórétiek nem veszik észre a fölfelé bámulást, és társaim elunják a várást. Ekkor azonban Toboz kipuffanó nevetéssel felkiáltott: „Lányka néni jön! Nagyszerű! Fölfelé nézni!”

Most már nagyon kellemetlenül éreztem magam, mert féltem tőle, hogy még az öreg Lányka néni védelmében sem lesz erőm szembeszállni velük, és kiközösíteni magam a társaságukból. Az is nehezítette a szembenállást, hogy Lányka nénivel egyébként is szokás volt tréfát űzni. Lányka néni mindenkivel, akivel csak találkozott, többször is ugyanarról a történetről beszélgetett: miként szaladgált ő a réten a virágok között, amikor még lányka volt. A kistörpék meg, minthogy Lányka néni sosem haragudott meg érte, tréfálkozó hangon oda-odaszóltak neki az utcán: „Lányka néni! A kék meg a fehér virágok!” Engem bántottak ezek az odadobott kiáltozások. Lányka néni azonban akkor is csak mosolygott. A történet elől már elszaladtak a kistörpék: „Tudom már, majd máskor!” Ekkoriban már ritkán hagyta el a portáját. Nehezére esett a járás. Reménykedtem hát abban, hogy ha észre is veszi a fölbámuló csoportot, nem tér le az ösvényről. De egyszerre csak, amikor Lányka nénit már távolabb reméltem, Hamm halkan ezt mondta: „Mi nem szólunk!” – és ugyanakkor kezét a szeme fölé tartva, és szintén fölfelé vizsgálódva Lányka néni is a sorfalunk elé lépegetett. Ha kistörpe jött, kiáltozni is szoktak a beugratók: „Ott, ott az ágon, ott mászik!” Amit tehát Hamm mondott: „Mi nem szólunk!”, a maga mentésének, a lelkifurdalás jelének tekintettem, és mozdult is tüstént a kezem, hogy megállítsam Lányka nénit a tócsa előtt, de hirtelen gondolatot váltott a fejem. Hátha utasításul mondta azt Hamm, nehogy figyelmeztesse valaki Lányka nénit a tócsára. Miközben a bizonytalanságtól gyötrődve e mondat okán és célján töprengtem, csobbant a tócsa, és Lányka néni – még most is szégyen nyilall belém, mialatt kimondom – bokáig benne állt a vízben. Nem a csend volt a legrémületesebb, amely ezt a csobbanást a szokásos hahota helyett követte, nem is az volt legrémületesebb, hogy tócsába csaltuk, hanem az, hogy nem vette észre, vízben áll. Amikor ugyanis semmi látnivalót nem bírt fölfedezni a jegenyén, lassan szembefordult velünk, kérdő tekintettel ránk mosolygott, és csupán akkor vette észre tekintetünk irányából, vagy abból, hogy a harisnyája akkorra nedvesedett át, hogy vízben áll. Lenézett a tócsára, és alighanem ekkor értette meg, mi célból bámultuk a fát. Már nem is tekintett ránk többé. Kicsoszogott a vízből, és ment a falu felé. Olyan megdöbbentő volt szótlan távozása, hogy Napraforgó utána is lódult, az arcába tekintett, aztán visszaszaladt hozzánk, és azt mondta: „Sír.”

Másnap hajnalban édesanyám felébresztett. „Már alhatsz is tovább, kisfiam, korán van még, csak azért ébresztettelek fel, mert biztosan rosszat álmodtál, jajgattál.” De gyötrődtem én ébren is, napközben is, hetek-hónapok múlva is, ha eszembe jutott ez a csobbanás. Már emelkedett is a kezem az arcom elé. Eltakartam a szemem. Úgy nyilallt belém ilyenkor a szívembe a fájó szégyenkezés, mint rossz fogba a fájdalom.

Március elején egy délután felugrottam a leckém mellől, és elfutottam Lányka nénihez. „Lányka néni, kérem, én bevallok most valamit. Én is ott voltam azok között, akik az ősszel belecsalták Lányka nénit a tócsába. Tessék szíves lenni megbocsátani nekem!” Lányka néni ekkor már nem tudott járni. Karosszékben ült ablakocs-

kája mellett, onnan nézett fel rám csodálkozva és mosolyogva: „Engem nem csalt tócsába soha senki. Rosszul emlékszel, Mohácska! Másvalaki volt az.” Ekkor már hallottam arról, hogy az öregek elfelejtik a közelmúlt eseményeit. Megkönnyebbültem, nem kell többé szégyenkeznem. Jókedvűen hallgattam hát a sokszor hallott történetet: „Amikor még egészen kicsi lányka voltam, kivitt egyszer az édesapám a rétre. Fehér cipő, fehér harisnya volt rajtam, meg világoskék ruha, és a rét is tele volt fehér meg kék virággal. Nagyon örültem, hogy minden olyan szép, és folytonosan szaladgáltam. Egyszerre csak megbotlottam egy gödörben, és elestem. Édesapám nagyon megijedt: 'Jaj, pici lánykám, nem ütötted meg magad?' A gödör is, amelyben megbotlottam, tele volt fehér meg kék virággal. Én benn ültem a virágok között, és ezt feleltem édesapámnak: 'Nem ütöttem meg magam, mert én is fehér meg kék vagyok.' Édesapám nagyon nevetett ezen, de olyan jóízűen, és olyan sokáig nevetett, hogy még le is ült nevetni egy sziklára. Én meg olyan boldog voltam, hogy ennyire tetszik az én mondásom az én drága édesapámnak!”

Lányka néni mosolyogva hallgatott egy kicsit, aztán elrévedve így szólt: „Ezért az egyért nagyon fáj, hogy mostanában olyan nehezemre esik a járás, mert nagyon szeretném megkeresni azt a helyet. A sziklát, amelyikre édesapám leült, a gödröt, amelyikben annyi virág volt. Állt ott egy szép kis fácska is.”

Egy gyönyörű májusi napon már kora délután elmentem Lányka néniért, és rétről-rétre gördítve egy kölcsönkapott tolókocsit, kerestük a helyet, amelyet látni vágyott. A korai délutánból azonban késő délután lett, Lányka néni reménykedéséből elszomorodás, és célunkat el nem érve már hazafelé toltam a kocsit, szemem azonban kutatott még a fű között, és egyszerre csak megálltam: „Nem ez a szikla volt az?” „Az alakja olyan, lapos is, de az magasabb volt.” Felkaptam a fejem: „De Lányka néni! Hetven év! Süppednek a sziklák, mossa alóluk a földet az eső, a hó.” Megörült: „Az igaz!” De azután elszomorodott: „De hát a fácska?” Izgalom lett úrrá rajtam hirtelen: „Milyen fácska volt az?” „Olyan szép kis vékony jegenye.” Talán tapintatlanul is gyorsan fordítottam a kocsit: „Itt a jegenye, tessék!” Öreg, elszáradt jegenyére bámult fel Lányka néni, és azt dödögte: „Lehet, lehet, hogy ez volt. Hetven év!” Azzal lenézett a jegenye tövébe, és sírni kezdett örömében. Ott volt a kislánykori gödör is, fehér és kék virággal tele. A kezem után nyúlt, és simogatta: „Köszönöm, Mohácska, köszönöm! Kétszer voltam itt nagyon boldog. Akkor, és most, hogy megint láthatom, és ezt neked köszönhetem.”

Én meg rémülten eszméltem rá, hogy ez az a gödör, amelyben ősszel bokáig vízben állt, és sírt.

Miután aznap este kiléptem a kapuján, megálltam a sötétben, és elgondolkoztam. Miért fáj még mindig az a csobbanás? Nem emlékszik rá, bocsánatot is kértem, ma este boldog is volt ugyanott, hát miért fáj még mindig? Mikor múlik el?

A tavasz elmúlt. Melegével, játékaival a nyár is. Megint napokig esett az őszi szürke eső, és egy vasárnap reggel ismét kisütött éles fehér fénnyel a nap. Ugri Bugri, az öcskösöm tanácstalanul álldogált az utcán a kertünk kapuja előtt. Barátját, Fújóskát bevitték aznap Vácra a szülei. Én meg a kerítés közelében a naspolyafánkon nézegettem a termést, és egyszerre csak hallom, hogy osztálytársam, Körte Törpe ezt kiabálja az utcán: „Gyere velünk, Ugri Bugri, hiszen te már félig-meddig nagyfiúnak számítasz! Csatangolunk egy kicsit!” Még a hangján is hallatszott az öcskösnek, mennyire megtisztelőnek érzi a hívást: „Jó, megyek, nagyon szívesen, köszönöm!” Elmosolyodtam, és utánuk kukucskáltam. A csoportban, amelyhez csatlakozott, mindenki idősebb volt nála. Ekkor beszaladt értem Kökörcsin barátom, és ő is mosolygott: „Milyen büszke rá az öcséd, hogy Körte Törpéék magukkal hívták!” Azzal megindultunk mi is a játszórét felé, és néztük közben az öcsköst, amint vagy húsz méterrel előttünk kifeszített mellkassal, peckesen lépdelt Körte Törpe és Futri Bucska között. De mire megérkeztük a játszórétre, az ő csoportjuk már nem volt ott. Távolabb, az öreg, elszáradt jegenye mellett álltak, de nem fölfelé bámultak, mint Hammék velem együtt az előző őszön, hanem mindnyájan Ugri Bugrira. Kíváncsi voltam, mi történik ott. Beszaladtam az erdőbe, és a szélső bokrok mögött a közelükbe futottam. Mindnyájan dühösen néztek az öcskösre, ő viszont jókedvűn kiáltotta: „Kistörpét se engedek becsalni! Megfázhatik! Rosszul is eshetik neki! Mást játsszunk!”

Hetyke Pöttyke komolyan elébe állt: „Hogy mersz te szembeszállni velünk? Te vakarcs! Légy büszke rá, hogy befogadtunk magunk közé!” Az öcskös nevetett: „Én büszke is voltam, de ha ilyesmit csináltok, akkor már nincs miért büszkének lennem rá.” Hetyke Pöttyke annyira közel lépett hozzá, hogy összeért a mellkasuk: „Hordd el magad, és ne merj szólni senkinek!” Ugri Bugri hátrált egy lépést a tócsa felé, de nevetett: „Nem hordom. Itt maradok, és mindenkit figyelmeztetek, aki erre jön:” Hetyke Pöttyke fenyegetően utána lépett: „Téged lökünk be elsőnek!” Az öcskös most már nem hátrálhatott, de nevetett: „Hát aztán! Mi ez a tócsa? Sár. Lemoshatom. De ha tűröm, amit csinálni akartok, azt nem tudom lemosni soha.” Csobbant a tócsa. Hetyke Pöttyke csak annyit akart, hogy a bocskorával toccsanjon bele az öcskös, de erős volt a lökés, Ugri Bugri el is esett a vízben. De abban a pillanatban már ott is voltam az öcskös mellett, segítettem neki talpra állni, és kiáltottam: „Fuss haza! Harisnyát, bocskort váltani! Meg ne állj egy pillanatra se, én itt maradok, és vigyázok rájuk!”

Az öcskös elszáguldott. Körte Törpe meg gúnyosan kérdezte tőlem: „Miránk vigyázol? Talán inkább a játszórétiekre, hiszen őket véded mitőlünk, nemde?” Leültem Lányka néni édesapjának sziklájára, és elgondolkodva feleltem: „Őket tőletek, titeket meg magatoktól.”

Az elnémult gyerekek

Barbara Gladysch, „a béke anyja”

Rongyokba burkolózva, fejkendőjét mélyen a homlokába húzva siet Groznij romjai között. Bő ruhái alatt szűk mellényt visel, amelynek zsebei nagy pénzösszegektől púposodnak: németországi adományok.

Barbara Gladysch számára létszükséglet a maskara. „Ezen a vidéken nem szabad feltűnőnek lenni”, mondja a 65 éves düsseldorfi nő, „mert ezen a területen napirenden vannak az emberrablások és kínzások”.

A nyugdíjas tanítónő nyolc éve évente kétszer a csecsen fővárosba utazik, hogy felkeresse a „Kis csillag” nevű, részben általa alapított terápiaközpontokat – amelyek a háborúban lelki sérüléseket szenvedett gyerekeket gondozzák –, a folytatásra bátorítsa a terapeutákat, és elvigye a sürgősen szükséges adományokat. Hogy került-e már életveszélybe? Nem. A megértő szemű és ezüstös apródfrizurát viselő energikus asszony erről nem akar beszélni, és legszívesebben nem is gondolna rá. Különben hogyan folytathatná veszélyes munkáját, amely annyira fontos az ott élő emberek számára? Gyors humanitárius segély ugyanis csak csíraszerűen van Csecsenföldön. A Vöröskereszt nemzetközi bizottsága az orosz bürokratizmus ellen küzd, az ENSZ menekültügyi szervezetének az oroszok nem garantálják a biztonságot – ezért a segítség elmarad. Csak kisebb, nem kormányzati szervezetek segíthetnek, mint például a Barbara Gladysch által is alapított, „Anyák a békéért” nevű mozgalom.

A magánszervezetek ma katasztrofális körülmények között tevékenykednek Csecsenföldön. Gladysch nyomatékosan vádolja az orosz politikát: „Putyin ún. csecsenizálási politikája azt eredményezi, hogy már nemcsak a csecsenek és az orosz katonák harcolnak, hanem a csecseneket is fellázították egymás ellen.” Groznij hétköznapi életéről adott beszámolójából világossá válik a civil lakosság nyomorúsága és tehetetlensége: „Antiterrorista hadművelet ürügyén mind az oroszok, mind a csecsenek terroristák után kutatnak. Egyenruha és fegyver birtokában bárkinek joga van minden házba behatolni, az embereket kirabolni, megkínozni és elhurcolni”, meséli Barbara Gladysch. Naponta tűnnek el apák, anyák, fivérek, nővérek. A rokonok nagy pénzekért próbálják meg kiváltani hozzátartozóikat. „Ha ki tudják váltani, egy megkínzott fiatalembert kapnak vissza. Vagy egy halottat. S akkor még 200 dollárt kell fizetniük a holttestért. Mivel a muszlimoknak 24 órán belül el kell temetniük a holttestet, nagyon fontos számukra, hogy visszakapják halottaikat. Sok elrabolt embert azonban egyáltalán nem találnak meg, vagy csak valamikor később, feldarabolt hullaként.”

Ebben a helyzetben Barbara Gladysch figyelme elsősorban azokra a gyerekekre irányul, akik számára a harckocsik és a helikopterek robaja, a bizonytalanság és a kétségbeesés tíz év óta a hétköznapok tartozéka. „A lelki sérülés rettenetes formáival találkoztam. A gyerekek teljesen megnémulnak, pszichikai betegségeket és rögeszméket alakítanak ki.”

Angol barátjával, a kvéker Chris Hunterrel és csecsen barátaival Barbara Gladysch 1997-ben alapította meg Groznij romvárosának egyik dombján, egy tönkrement szanatóriumban az első terápiaközpontot a lelkileg sérült gyerekek számára. „Szvodocskának”, „Kis csillagnak” nevezték el.

A „Kis csillagot” már két évvel később, a második csecsen háborúban tökéletesen lerombolták. Ebben az időszakban kereken 400 000 ember menekül a szomszédos Ingusföldre, óriási menekülttáborokba. Barbara Gladysch nem adja föl, kalandos körülmények között keresi fel a sátorvárosok menekültjeit, és adományokból összegyűlt pénzek segítségével a táborokban is gyermeksátrakat épít. 2003-ban megszüntetik a menekülttáborokat, s az embereket visszaküldik Groznijba.

Ma Groznijnak több mint huszonöt helyén létezik „Kis csillag”. Ezek a „pontok” szeretettel berendezett, ideiglenesen helyreállított helyiségek a romok között. Az adott városrész gyermekei felkereshetik őket, és pedagógusok meg pszichológusok felügyelete mellett játszhatnak, énekelhetnek, rajzolhatnak, festhetnek – gyerekek lehetnek. Kéthónapos turnusokban, 25-30 fős csoportokban pszichológiai támogatásban részesülnek. A különösen súlyosan sérült gyerekeket egyéni terápiával, hosszabb időn át kezelik. Itt, a „Kis csillagokban” azonban kézzel fogható túlélési technikákra is tanítják őket, például arra, hogyan kell felismerni az aknákat, és hogyan kell bánni velük.

Barbara Gladysch egész életében a gyerekekkel törődött. Kereken harminchat éven át egy düsseldorfi kisegítő iskolában dolgozott, nehezen nevelhető és tanulási nehézségekkel küzdő gyerekekkel. A kétgyermekes anya az 1980-as évek elején kapcsolódott be a békemozgalomba. Számára ott is a gyermekekről volt szó: „Tekintettel az atomrakéták állomásoztatására és a környezet fokozódó pusztítására, anyaként kötelességemnek éreztem, hogy tegyek valamit gyerekeink jövőjéért.” Amikor két fia elég nagy lett ahhoz, hogy egyedül készítse el házi feladatát, családi konferenciát hívott össze, és megbizonyosodott családja támogatásáról: „Tennem kellett valamit, mert az a veszély fenyegetett, hogy szétrobbanok a haragtól, a dühtől és a gondtól.” Ezért 1981-ben három újságban is hirdetést tesz közzé „Felhívás az anyákhoz!” címmel. A hirdetések lényege: tartsák távol magukat a militarizálódástól és a fogyasztástól, s helyette köteleződjenek el az élet megtartása és a gyerekek jövője mellett. Negyven asszony jelentkezik a hirdetésekre. Ez volt az „Anyák a békéért” születésének órája.

Fantáziadús programokkal és akciókkal az asszonyok elérik, hogy a nyilvánosság témájává legyenek. Az állandóan változó politikai helyzet gyors segítséget kíván. Az „Anyák a békéért” azonnal reagál: a csernobili robbanás után a sugárfertőzött területen élő gyerekekkel törődnek. 1981-ben először visznek 150 gyereket erről a vidékről Düsseldorfba üdülni. Barbara Gladysch azóta minden évben elutazik Fehér-Oroszországba, és gyermekeket visz Németországba.

A jugoszláv háború idején az „Anyák a békéért” nagy házat nyit Düsseldorfban, és bosznia-hercegovinai menekülteknek nyújtanak ott életlehetőséget. Barbara Gladysch némettanfolyamokat szervez számukra, felveszi a kapcsolatot iskolákkal, külföldiekkel foglalkozó hivatalokkal és szociális intézményekkel. Ettől fogva Németországban mindenekelőtt menekült- és menedékpolitikával foglalkozik.

Akkoriban nem is álmodott arról, hogy egyszer adományokat fog Csecsenföldre csempészni. Szinte véletlenszerűen adódott a kapcsolat a kaukázusi köztársasággal, amikor 1995-ben, az első csecsen háború idején faxot kapott az „Orosz Katonaanyák Bizottságától”: kétségbeesésükben az „Anyák a békéért”-től kértek segítséget. „Nagyszerűnek tartottuk azt az ötletet, hogy támogassuk a katonaanyákat Moszkvából Groznijba tartó békemenetükben, és visszahozzuk fiaikat a háborúból.” Gyalog, vasúton és busszal, Moszkvában tevékenykedő kvékerek és tibeti szerzetesek kíséretében, sárga ruhában indulnak a frontra. Ennek az akciónak a során ismerkedik meg Barbara Gladysch a kvéker Chris Hunterrel is, akivel két évvel később megalapítja Groznijban az első „Kis csillagot”.

A túltengő energiájú, meleg szívű asszonynak megvannak a maga elképzelései, beavatkozik és fellázad, ha valami nem tetszik neki. A menekült- és menedékpolitikában elért érdemeiért a külügyminisztérium első osztályú szövetségi érdemkeresztre javasolta. „Elutasítottam”, mondja nyomatékkal az elszánt 65 éves asszony. „Nem kívánok semmilyen díjat kapni attól a Németországtól, amely menekült- és menedékpolitikájában nézetem szerint nem tartja tiszteletben az emberi jogokat.”

Silke Düker

Forrás: Publik-Forum, 2006/13

Léleküzenet

Ezzel a címmel jelent meg ***Hegyi Béla*** *új kötete, afféle „meditációk Jézus életéről": egészen rövid, többnyire 2-3, olykor csak egy- vagy féloldalnyi töprengések az evangéliumról. Valóban egy lélek üzenetei, a szerző lelkének üzenetei az olvasókhoz, de minduntalan átcsillan rajtuk Jézus lelkének és lelkületének üzenete is – rezonálásra késztetve az olvasó lelkét is. Szemléltetésül álljon itt két részlet.*

Tádé csöndje

Hallgatag volt. A csöndessége miatt párszor megintették a társai. Nem is írtak róla semmi érdemlegeset, csupán fölsorolták a nevét a tanítványok között. Sokat töprengett, s nem közölt jóformán semmit sem a gondolataiból. Szerényen meghúzódott a társaságban, nem vitatkozott, és nem kívánt semmilyen posztot betölteni, vagy részt venni annak eldöntésében, „ki az első, vagy ki a legkedvesebb" Jézus szemében.

Nem érezte fontosnak magát a Mester mellett, sőt szorongó érzés fogta el, kicsinységének tudatában, ha Jézus ránézett vagy kérdezett tőle valamit. Tartózkodása bosszantotta a többieket. Faggatták erről is, arról is: – Te kinek látod az emberfiát? Hiszel a feltámadásban a halál után? Meg vagy győződve róla, hogy Jézus a messiás? Visszaállítja vajon Izrael királyságát? Szerinted van joga szabbatkor is gyógyítani? Helyesled, hogy a nőkkel ugyanúgy bánik, mint a férfiakkal? Előtte mindenki egyenlő, de a gyermekek elsők az egyenlők között?

Tádé csóválta a fejét, kereste a választ mindegyik kérdésre. Későn érkeztek hozzá a mondatok, nehezen forgatta meg őket, és felelni is csak megkésve, bizonytalanul tudott. Szégyenkezett, amiért olyan ráérősen reagál, s nem látja át azonnal a neki szögezett szavak értelmét. Talán azért is, mert semmiben sem kételkedett, mindent úgy fogadott, olyan tiszta értelemmel, ahogyan azt Jézustól hallotta. – Lassú víz, lassú víz… – csúfolták a tizenegyek, s nem vették komolyan, ha nagy néha megszólalt. Jézus a szeme sarkából figyelte. Tetszett neki a türelme, kevés beszédűsége, szilárd jelleme. – Sok beszédnek sok az alja – intette őket –, a fecsegés elkendőzi a lényeget… Tádé nem vett részt az esti duruzsulásokban a tábortűz mellett, filozófiai diskurzusokban, amiket Júdás proponált, a kirándulások során fölvetett vallási témák elemzésében, de nagy belső derűvel hallgatta végig a fejtegetéseket. A véleményeket elraktározta magában, hogy később, nyugodtabb körülmények között, memorizálva, a velejükig jusson, és a tanulságokat a maga számára megemésszе. Az érdemi rész foglalkoztatta, a burkolat, amibe csomagolták, a sok fölösleg, ami beborította, zavarta és émelyítette.

Nem akart szerepelni, előadni, gyógyító sámánként föllépni. Annyira szerette Jézust, annyira azonosult mindazzal, amit tanított és cselekedett, hogy pusztán a kitartó jelenlétével szerette volna bizonyítani, csupán mint tanú szerette volna igazolni, hogy állhatatosan hisz benne.

Mi fán terem a hit?

Nikodémus a fügefa alatt ült. Széles, karéjos levelei fölébe hajoltak. Érdes árnyai befödték az arcát. Kezét az ölébe ejtve, hosszan töprengett a hit mibenlétén.

A hit szemérmes. Nem mutogatja magát mezítelenül idegeneknek. A hit kiszolgáltatott. Bárki föltételezheti, hogy nem igazi, hogy nem mély, hogy nem értékes. Védtelen minden gyanúsítással szemben. Hitében is lehet kapzsi és fennhéjázó az ember: a másik hite nem a mi hitünk; a miénk különb a többiekénél; csak mi üdvözülünk vele egyedül, másoké a pokolba tolat. Az vesse az első követ, s az vesse az utolsót, akinek a hite makulátlan. Aki mögött a hit építménye ártatlan bármi földi bűnben.

Címkét kell viselnünk, táblát a nyakunkban, látható jelet a homlokunkon? Ha a hitünk nem válik önnönmagától bizonyossággá, akár ne is lett volna. Ha nincs benn eredendően a szavainkban, cselekedeteinkben, lélegzetünkben, mit ér az összekulcsolt kéz, a hitvédő szózat, a cirkumcízió? Lehet, hogy a test készséges, az értelem belátó, de vajon a lélek, a lélek merre visz, hova húz?

Számoltuk-e már, hányszor halt el, s hányszor támadt föl újra? Mikor volt apadóban, kimerülőben, veszendőben? És hányszor jött, néha egészen váratlanul, megfoghatatlan áramok, dúsuló hullámok, apró villanások révén hódítani? Mikor suhant át fölöttünk egy angyal, s érintett meg a szárnyával bűvösen? Csak akit már megfuttattak a vesszők, forró lázak pörköltek, akinek kicserepesedett a szája szomjúságtól, csak az tudja a hit hiányát vagy a hit gyarapodását fölmérni. Hiszen nem mi kapaszkodunk a hitbe, a hit csimpaszkodik mibelénk leválaszthatatlanul.

A hit csöndes, mint a hegytető. Halk, mint a csermely. Nyugodt, mint a nyári hajnal. Derűs, mint a röpülés. Reményteljes, mint a szerelem. Senkiben sem ugyanaz, ugyanúgy, ugyanakkor. Azonos a vágy, de nem azonos a mélység. Közös a cél, de nem közös a hozzá vezető út. Hasonló a törekvés, de nem hasonló az akarat.

Nincs két egyforma hit, mint ahogy nincs két egyforma ujjlenyomat, nincs két azonos homlokvonal, nincs két mérvadó hologram sem. Mi azonosítható mégis? Az egy és ugyanazon emberség, az egy és ugyanazon esendőség, az egy és ugyanazon istengyermekség.

És Nikodémus ölébe érett, lilásbarna gyümölcsök potyogtak a fügefáról…

(A könyvet a Hungarovox Kiadó adta ki, 128 oldal, ára 1500,- Ft, megrendelhető a kiadónál: 1137 Budapest, Radnóti M. u. 11.; tel./fax: 340-08-59; www.hungarovox.hu)

Lycium Debrecenben

Szereti Ön Petőfit?

„Szeretője-e vajon a testnek a lélek? / S mint szeretőkhöz illik, együtt enyésznek? / Vagy a lélek a testnek csak barátja? / S úgy tesz, mint rendesen a barát: / Elhordja magát, / Midőn amazt pusztulni látja?"

Elfogadom a bírálatot, hogy október havában már megint a szokott, az elmúlással kapcsolatos töprengéseimmel jelentkezem. Megtehetem, hiszen ebben a korban megengedhető, hogy ilyen kérdésekkel is foglalkozzam. Védelem gyanánt egy 23 éves fiatalember gondjait soroltam fel. Ő, másfél év múlva, ifjú házasként, szeptember végén, 24 évesen, az eliramló életről fog sorokat róni, hogy két év múlva beteljesedjék rajta a közmondás: akit az istenek szeretnek, fiatalon hal meg. Ő is érzékeny volt erre a témára, ennek köszönhetjük irodalmunk egyik legszebb versét.

Kovács Gyuláné, alias Gabi, a magyar nyelv és irodalom tanára dühösen robbant be a tanáriba. „Az istenit ennek a Bencsiknek, azt mondja, hogy ő nem szereti Petőfit! Mit szóltok hozzá?" Nem tudom, mit válaszolt a történelmi emlékiratokat jól ismerő idős igazgatóhelyettes és a franciás műveltségű, egykori tankerületi igazgatóból visszaminősült, finom ízlésű szaktanár. Nyilván megvitattuk a dolgokat, azt is, hogy az egyoldalú szemlélet nem adja vissza a teljes embert. Petőfi több volt, mint királyok akasztásáról, kardcsörgésről, az ellenség elleni harcról szavaló forradalmár, akinek sorait felhasználhatták az *osztályellenség* megsemmisítésére. 1956-ban történt mindez, kissé belefáradtunk már az irodalom politikai célzatú felhasználásába, s így mód volt arra, hogy szerényen érzékeltessük a „mennyeien nagyságos suhanc" életművének egyéb alkotásait. Azt nem mondhattuk, hogy az istenek jóvoltából nem ronthatta el a halálával örökségként ránk hagyott képét. Ez túl erős lett volna, én sem éreztem volna igaznak. Még nem voltam eléggé öreg, vagy ahogy Lévay Béla barátom szereti hallani, eléggé tapasztalt. Ma mondanám.

Ilyenek vagyunk ugyanis. Bizonyos távlatból másként néznek ki a dolgok, más értéke van életnek és halálnak, akkor is, ha a fájdalom, a szenvedés, az elmúlás nagyon megkínoz minket a jelen perceiben. Hitek tartanak meg minket, azokra támaszkodunk, miközben egyetlen egy dolgot vehetünk biztosra: meg fogunk halni.

Mi, a tanári szobában, 56-ban vitatkoztunk Petőfiről, Zelk két évvel korábban merészelte feltenni egy Ismeretlennek a kérdést: „Felelj, ha vagy", hiszen „Szélfútta levél a világ. / De hol az ág? de Ki az ág?" Domokos Mátyástól tudjuk, hogy mekkora vihart kavart a 48 éves költő, mivel azt fogták rá, hogy Rákosi Mátyás vezető szerepét vonja kétségbe ezzel a két sorral. Mivelhogy a hatalomhoz erőszakkal ragaszkodó barmok nem tudják elgondolni, hogy még egy kommunistának is lehetnek az ismeretlennel szembesülő magányos percei. Azt írom, hogy barom, mert Heinrich Böll elmenetele óta nagyon hiányzik az, hogy valaki a Tulok szentségéről beszéljen. Ismétlem, nagyon hiányzik.

Bencsik nem volt tehetségtelen ember. Harmadikos diáklány volt a körülbelül 24 osztályból álló gimnáziumban. Az éves szavalóversenyen az Előszó volt a kötelező vers. Ő mondta el a legszebben, az utolsó soroknál potyogtak az ember könnyei. Talán ezért fájt Gabinak az, amit Petőfiről mondott.

De vissza a témához. A meggyőződéses ember sem érzéketlen halálos életünk alapkérdésével szemben. Lehetnek nagy céljaink, mindennapi tennivalóink, mégis, a megállás és a csend perceiben gondolatainkba merülünk. Petőfinek is volt világszemlélete, más költők is figyeltek a világra, én is ezt teszem. Mindazonáltal *„Omnes eodem cogimur"* – mindnyájunkat egyfelé terelnek. Nem a legszebb kifejezés a sokoldalú latin ige magyar fordítására, de benne van a szenvedő alak. *We are all driven to the same end* – fordítja egy angol irodalmár, s bizony érezzük, hogy oda visz utunk, ahova magunktól nem mennénk. Cédulánk – ha úgy tetszik, menetjegyünk – előbb vagy utóbb kihullik a megfordított urnából. Így tudta Jézus előtt fél évszázaddal a latin költő, és az ő sorait olvasgatta élete végén, plédjébe burkolózva, a kétezer évvel későbbi katolikus, Babits. A hit nem zárja ki lelkünk társának – barátjának vagy szeretőjének – fel-feltörő aggodalmait. Nem lennénk értelmiségiek, vagy mondjuk szerényebben: emberek, ha nem tudnánk kételkedni is. Még abban is, hogy a kettő tényleg kettő.

Amikor így, lépésről-lépésre haladok előre, megállapítom, hogy csupa közhelyet mondok. Semmi sem új, amit leírok. Csak én vagyok az új, egyes egyedül én, aki alanya és tárgya lesz mindannak, ami milliószor megtörtént az emberek világában. Nem felfedezőként nyilatkozom, hanem társként. Azok társaként, akik éltek és jól éltek. Egyedül vagyok, s mégsem. Figyelek azokra, akiknek szavában megérzem a helyes élet mozzanatait. Az evangéliumon nőttem fel, de azt is tudom, hogy az el nem múlónak vágyott élet témájára nagyon sokféle, változatos, s mégis, a lényegben harmonizáló dal szerkeszthető. Figyelek a dallamokra, mert nagyon sok a szépség, odafigyelni megéri. Szókratész a lelkiismeret szavának követésére, Horatius a sors fordulataiban nyugodt megállásra biztat, Jézus arra, hogy gondjaim ne a birtoklás és a hatalom körül forogjanak, hanem inkább a jó keresésén, hiszen így találom meg lelkem egyensúlyát a kavargó világban. Örökzöld tanácsok, mind közhely, időről-időre létfontosságúak. Nektek magyarázzam? S miközben az utcán csatazaj hallatszik, szomszéd szobából unokám és nagyanyja közös éneke szűrődik át. *Odi et amo* – hogy a profán ókorból idézzek –, valakik gyűlölnek és valakik szeretnek. Mióta van ez így és meddig tart még? Közben letelik az életem. De tudom, bizonytalan értelmiségi, hogy az elsőből lesz az igazi halál, a másikból fakad az élet. Kötelező, nem ókori olvasmány a Bolond Istók. Lassan olvassa! Szereti ön Petőfit? Olvassa a nyolcadik évtizedben, amint Petru Groza olvasta betegágyán Arany Toldiját.

Könnyebb lett a lelkem. Szabad lettem. A szabadság a szükségszerűség felismerése. A világ törvényeinek felismerése. Halálomig szabad vagyok. Szabad az életre és a halálra. Legfőképpen a halál előtti életre. Az utolsó leheletig. *Carpe diem?* Óh, igen. Megragadom a jelent minden lehetőségével együtt. Végzem a munkámat, teljesítem feladataimat. Jóban, rosszban. Ezt is tudjuk.

Közhelyek, de úgy látom, hogy velem van mindenki, akit az emberiség megőrzött a jó emlékezetében. Ez az emberi teljesítmény, az emberi szolidaritás. Mindegy, milyen ég alatt. Beszélhetek az én egemről, annak Napjáról és csillagairól, tudhatom, hogy mások világában milyen égitestekről szól az ének, azt is tudhatom, hogy valakik szeme elől felhők takarják el a magasságot. Mi azonban mindnyájan itt élünk, és együtt vállalhatjuk sokféleképpen elképzelt emberi sorsunkat. Vannak, akik tűnődve nézik a hervadó őszi virágok színpompáját, mások úgy vélik, hogy az emberek egy régi bűn miatt halnak meg. Van, aki látja megnyílni az angyalokkal is benépesített egeket, mások Kháron ladikjára váltott jegyüket tartják a kezükben, ismét mások a Semmire gondolnak. Szoronghatunk, kétségbe eshetünk, megbénulhatunk. Levezethetjük tudatlanságunkat vad aktivitásba vagy dermedt bánatba. Mégis, mennyivel jobb, ha a váróteremben békével várjuk, míg nevünket szólítják. Milyen jó, ha érezzük, hogy a vég lehetőség is életünk beteljesítésére. Figyelünk, tanulunk, dolgozunk az utolsó leheletig. Mindennap újat akarni – nem azért, hogy legyen egy tetszetős jelszavunk, hanem mert minden nap valóban új, és az új jelenében élünk az utolsó szívdobbanásig.

Merza József

„Akit az Úr szeret, annak álmában is ad eleget.”
(Zsolt 127,2)

Az álomhalál

„Haláli” álmom volt az éjjel. Meghaltam, mégpedig meseszépen. Megébredve tudtam, hogy fontos üzenet volt, mégsem akaródzott életre kelni, tollat ragadni, hogy feljegyezzem a korábbi álomtörténést, ezt a gyönyörűséges elmúlásba ringatást. Szerettem volna még egy kicsit visszahalni, pontosabban visszaaludni. Ez sikerült is, de mint ilyenkor lenni szokott, a dolog nem ott folytatódott, ahol az álomfilmkockák megszakadtak. A továbbiakban az élettel bajlódtam, ami most szóra sem érdemes. Azt el is felejtettem rögvest ébredéskor, viszont sikerült átmenteni a nappalnak néhány mozaikdarabkát az álomhalálból.

Ez a tudat alatti vagy feletti ajándék új felismerés birtokosává avatott: a halálváltozatokban egyáltalán nem kötelező az ellenséges jelleg. Nem egyeduralkodó a pusztító erejű álarcos feketeség, s a vele való lidérces-verítékes álomküzdelem, hanem az elmúlás megképződhet másként is. Úgy is, ahogy velem történt. Az álomhalál fodros puha ágy volt, ölelő karokkal, amelyekbe egyre inkább beletemetődtem. Fokozatosan süllyedtem beléjük, mint a koporsó a földbe. Nem volt ennek se neme, se neve, csak valamiféle arcnélküli megtartó melegség volt, ami egyre inkább beburkolt. Tudtam, hogy meghalok, még faggatni is kezdtem magam, hogy nem akarok-e talán mégis megmaradni, de ez valahogyan már nem is volt kérdés. Vonzott az álomhalál, ami a megtestesült harmónia volt. Jó illatú, pasztellszínű, selymes tapintású, és végtelenül felhőtlen. Lélegzet el(meg)állítóan ünnepi, és biztonságot adó. Maga volt a teljes feloldódás. Maradék nélkül. Éltem többé nem én, hanem – mint az Írás mondja – „élt bennem a Krisztus”: mint befogadott a Befogadóban, a nagybetűs Szeretetben.

A halálálom után nem verítékezve, nem kifosztva, hanem megjutalmazva ébredtem. Mint aki valamire rátalált és megnyugodott. Az új tudást nyomban alkalmazni is akartam magamon. Valami nagyon befejeződött, csak tudnám mi – faggattam az áloménemet. Jóllehet szertefoszlottak az éjszaka képei, mégis szokatlan ünnepélyesség telepedett a lelkemre. Azért álmában sem hal meg az ember mindennap! Ez a szép befejezés-üzenet arra késztetett, hogy sorra vegyem életem kudarcos zárszavait, s magamat okítsam. Lehet valamit úgyis abbahagyni, hogy nem csapom be magam után az ajtót, hanem illedelmesen becsukom? Lehet nem fejvesztve menekülni, a mondat közepén sarkon fordulni, hanem szépen, mondhatni gyönyörködtetően végszót mondani? Beteljesülten? Tanulgatni az elengedés esztétikumát?

Napközben azon kaptam magam, hogy egyre csak befelé figyelek, és „álomittasan” másként kérdezek: Mi jó fog történni velem, aminek az a neve, hogy halál, befejezés, lezárulás? Hova kell pontot tennem, ami félig készen várt sorsára hagyottan? Aztán mindennapi tipródásaimban ráismertem a feladatra.

Közelkerültem valakihez, aki aggasztóan lemaradt magától. Vagy két fejezettel hátrébb jár, mint az élete. Már régen a szálak elvarrásán kellene munkálkodnia, s jóllehet törékeny cserépedény testének csorbulásai nap mint nap üzenik neki, hogy „nincs itt nekünk maradandó városunk”, és már régen át kellene válogatni az életlomokat – megbánni a megbánnivalókat, megbocsátani a megbocsátandókat –, hogy a batyuba a valóban szükségesek kerüljenek, amik nélkülözhetetlenek nagy útra… a minden élők útjára. Idejében megválni – amíg lehetnek választásaink –, nem megvárni, amíg a halál kicibálja a kezünkből, talán éppen azt, amire fel kellene tenni a koronát. (Mert „aki a kísértésben kitart, elveszi az életnek koronáját” – ígéri Jakab apostol, Jak 1,2.) Az élete utolsó szakaszába érkezőnek a környezete is úgy gondolja, jobban tenné ő, ha a hátralévő nagy erőfeszítésre koncentrálna, a feladatra, ami csak az övé, ehelyett akarva-akaratlanul még mindig mások életét igazgatja – többnyire két balkézzel. Hogyan lehet valakit megtéríteni a saját életéhez? Nehezebb, mint Istenhez eljuttatni. Talán, mert az előbbinek már erősen elmúlás szaga van. De hát melyikőnk veszi észre, hogy amihez görcsösen ragaszkodik, amit nem tud nem birtokolni – valójában az tartja fogva? Ez az akarásunk a rabtartónk. Másoktól nagy-nagy erőfeszítéssel még csak meg tudunk szabadulni, de saját magunktól?

Olyan Szabadítónk van, aki végtelenül gazdag ötletgyárat működtet munkájához.

Még arra is képes, hogy álmunkban éltesse és értesse meg velünk az elengedés szépségeit. Sajátos, olykor szürrealista képekkel szövi meg üzenetét: Ne félj a mögötted bezáruló ajtótól: soha nem sejtett tágasságok tárulhatnak fel előtted!

Vannak Istentől kapott halálgyakorlatok. Olykor álomszépek. Megfejtésük végtelenül izgalmas annak, aki hiszi, hogy még álmában is szeretet övezi – Isten szeretete . Csak azután ránehezedik a nagy kérdés – egy olyan korban, amikor öregek és fiatalok egyaránt a jelenidejűség bálványa körül táncolnak –: Hogyan értesse meg ezt a túlnani üzenetet azokkal, akik az orruknál tovább sem akarnak látni, nem hogy az „eljövendőt keresni”(Zsid 13,14)?

Vörös Éva

Mátyás király tölgyfája Kismaroson

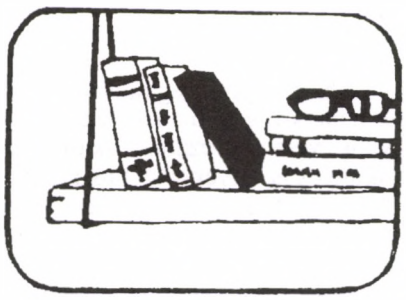

Szentté avatott bűntudat,

avagy bámészkodás a 2Tim 3,7 tükrében homályosan

Eltűnődtem, hogy milyen súlyos problémákat hívhat életre, ha a nevelés nem a gyermek, vagy általában nem a másik megbecsülésére, értékeinek felfedezésére, bátorítására, hanem teljesíthetetlen normáknak történő merev megfeleltetésre, illetve mivel ez szinte lehetetlen, az állandó bűntudat, szégyenérzés fenntartására, illetve az önálló teljesítmények folyamatos leminősítésére épít, vagy ide rombol le mindent.

Ahogy a pszichológia megfogalmazza: „A bűntudat a szorongás egy fajtája, mely a csökkent önértékelésben mutatkozik meg. A jelenség hátterében az a folyamat húzódik meg, melynek során a szülő (nevelő) túl magas igényeket támaszt gyermekével szemben, aki azonosul ezekkel a normákkal, és így rendszeresen önmaga hiányosságait, saját elvárásaival szembeni alkalmatlanságát éli át. Az így jelentkező bűntudat a felettes én felé irányuló agresszió elhárítása, pontosabban, az elfojtott agresszió mintegy hozzáadódik a felettes énhez, és növeli a bűntudat erejét”. – Ez minden elfojtott agresszióra vonatkozik. A bűntudat hatása megjelenhet a viselkedésben is, különösképpen egyfajta „büntetéskereső magatartásban”.

Másrészt a pszichológia arról is beszél, hogy ez az állandó bűntudat folyamatosan szüli – burkoltan, vagy nyíltan – az agresszió különféle változatait, függetlenül attól, hogy a „feszültség” forrása azonos-e azzal, akire az agresszív magatartás irányul.

Ha e gondolatsor nyomán az ember elmélázik az egyháztörténelem, de egyáltalán az egész emberi történelem eseményein, akkor a megszámlálhatatlan agresszió, kényszer, háború, inkvizíció, gyűlölködés, egyházi átok, kiközösítés, kitagadás bizony furcsa gondolatokat sugall.

Az elsődleges, és ez talán legfontosabb: hogy ha mi, „profán” emberek – igaz néhány évszázad vagy évezred tanúsága után – képesek vagyunk legalább belátni (részben vagy egészében), hogy a bűntudat sulykolása, az egyébként is talán csekély emberi eredmények, teljesítmények földbe taposása nem szülhet igaz értékeket, honnan van bátorságunk akármire hivatkozva is feltételezni, hogy Isten – Jézus szavai nyomán: szerető Atyánk – nem képes még erre? Sőt már-már úgy tűnhet, hogy a mi pszichológiai könyveinkből fogja megtanulni az emberszeretetet. Másképpen fogalmazva: Az emberiség üdvtörténete miért kell, hogy „szükségszerűen” a bűntudatra, a „semmirevalóság tudatának” fenntartására épüljön? Isten nem a bűntudatot, az előle történő folyamatos fejvesztett menekülést, a szégyenkezést akarja elmélyíteni az emberben, hanem azt, hogy mindenestül, hibáival és bűneivel együtt alkalmas az isteni életre, vagyis a szeretetre. Vagyis felesleges állandóan annak tudatában élni, hogy mi ilyenolyan módon alkalmatlanok, méltatlanok, értéktelenek, megváltatlanok, elveszettek, menthetetlenek vagyunk. Ez csupán egy valamire jó: hogy arra a kevés vagy sok jóra is képtelenek legyünk, amire képesek lennénk, ha maradna hozzá bátorságunk, és tervszerűen megfoszt még annak a lehetőségétől is, hogy bízzunk a bennünk lévő isteni erőben.

Ez az isteni erő meggyőződésem szerint *emberi tulajdonság*, amely a teremtettségből következik, vagyis abból, hogy Isten saját képére és hasonlatosságára teremtette az embert, és jónak teremtette, mert Ő jó, és képtelen nem jó lenni, és nem jót *„kiteremteni”* magából!

Ebből nyilvánvalóan következik, hogy a megváltás nem Isten gyökeresen új, és addig fel sem merült gondolata, tette, amellyel saját „vigyázatlanságát” igyekezett Jézus által hirtelen helyrehozni, hanem éppen attól a sajnos nagyon is emberi, alá-fölérendelő istenbálványtól való *szerető elszakításunk*, amely a teremtés tettében már eleve *adva volt*, hogy végre eljuttasson az igazi, egymást elfogadó, egymást szüntelenül felfelé emelő, isteni szeretethez, annak végső kiteljesedéséhez, amely magszerűen minden emberben szükségszerűen jelen van. Isten nem a bűntudatot akarja elmélyíteni bennünk, hanem arról akar meggyőzni minket, hogy számára változatlanul végtelen értékűek vagyunk, és szeretete által végtelen értékeket tud előhívni belőlünk.

Nincs az, amit oda ne adna értünk. Még egyetlen Fiát sem sokallta, hogy erről meggyőzzön minket. Ez óriási erőt adhat annak, aki valóban hinni mer, aki mer hinni Isten jóságában, szeretetében.

A második, kevésbé kellemes gondolatsor azonban ugyanebből táplálkozik. Részben jelenti annak az engedelmességnek nevezett szolgalelkűségnek megjelenését, amely bűnössé, a gonosz eszközévé teszi azt az isteni ajándékot, melyet önálló gondolkodásnak szoktunk nevezni. Ez az, ami felment mindenféle felelősség alól, ha cselekedeteink fölé oda tudjuk mázolni, hogy Isten nevében, neki engedelmeskedve tettünk és teszünk mindent, természetesen azzal a feltétellel, hogy gondolkodni, tetteinkért önálló felelősséget vállalni eszünkbe sem jut.

Óriási felelőssége van az egyháznak, a mindenkori egyháznak, vallási közösségnek, gyülekezetnek és akárminek, mert amennyi bűntudatot kényszerített bele tagjai lelkébe, életébe, éppen annyi agresszivitást, gyűlöletet, pusztítani akarást szabadított, és szabadít ma is világra. A kérdés az, hogy vajon képes-e változni, és elvezetni a bűntudatra épülő, félelemtől átitatott hittől a szabad odaszánás boldogságára. Ez az a felelősség, amely soha sem hárítható át önmagunkról se múltra, se egyházra, se világháborúra, se neveltetésre, természetesen csak akkor, ha önálló felnőtteknek érezzük magunkat, akik mások élete helyett saját életünket akarjuk élni, és éppen ezért mindenestül minden következményét vállalni.

Jézus nem azért a megváltónk, mert vállalta a véres áldozatot helyettünk, hanem azért, mert nem riadt vissza tőle értünk! Isten nem azért Istenünk, hogy tetszőleges mértékben fölénk magasodjon, és semmivé taposson. Nem azért Isten, hogy tetszőleges módon játékszerévé zsugorítson minket. Ellenkezőleg, attól Isten, hogy önmagánál is komolyabban veszi azt, amit alkotott, hogy mind tökéletesebben eggyé tegye magát azzal, amit teremtett, azaz velünk, emberekkel.

Isten attól isten, hogy isten létére nem ragaszkodott isteni létéhez, hanem kiüresítette magát, és ember-

ként, szolgaként engedelmeskedni tanult nekünk, embereknek (Fil2,6-7).

Nem tudom, gondolkoztunk-e már eleget azon, hogy az emberiség története miért van tele agresszióval, mások leigázásával, háborúkkal, hacsak nem azért, mert az Istent – bármelyiket – olyan normák istenévé tettük, akit nem lehet *kielégíteni* – vagy ha lehet, akkor sem lehet bűntudatunk, halálon is túl nyúló, örök félelmeink árnyéka nélkül teljesíteni. Ezek a kudarcok, ezek a „vereségek", ezek az „istenkapcsolati frusztrációk" nem maradtak, és nem maradhatnak negatív következmények nélkül. Ha az Isten felé vezető utat csak a rossz, a gonosz és bűn állandó és „tudományos" elkerülő útjainak gyártásával töltjük, a leglényegesebb marad ki az életünkből: annak a boldog tudata, hogy van egyenes út, jó út, melynek lényege nem a bújócska, hanem a hazatalálás.

Ezek a következmények jelennek meg az Ószövetségben, amiből tanulni kellett volna, és tanulni kellene ma is. Nem törvényeket és következményeket idézgetni, főként nem úgy, mintha ez bármilyen formában visszavezethető lenne az igaz Istenre. Ezek a nagyon is emberszagú „szabályzók" jelennek meg az egyetemes történelemben, de fájdalmas hangsúllyal az egyháztörténelemben is, amiből már mindenképpen többszörösen tanulni kellett volna.

Az isteni normák vak képviselete (nevezzük „bármiféle egyháznak") örök adósságot hordoz mindaddig, amíg felelősségét nem vállalja, hanem csupán vitatja.

Gondoljunk csak az emberek egymáshoz való viszonyainak alakulására, hiszen a szülő saját normáit azon normák szerint gyártja, amely normákat és hozzászabott bűntudatot „onnan felülről", valójában nagyon is alulról – vallási közösségéből – vitt, és visz a legtöbb esetben ma is haza. Ugyanez a „rejtett agresszív mechanizmus" szüli a társadalom normáit, feszültségeit. A kényszeres megfeleltetés következménye, hogy valahol valakivel szemben ki kell löknöm magamból a belém szorított görcsöt, erőszakot, hogy feloldjam, avagy kioldjam magamból. Ha kell, egy jól vagy rosszul sikerült veszekedésben, de az ügyesebbek egy *jóízű* háborúban tették, teszik ezt meg ma is. Természetesen sokkal egyszerűbb és kényelmesebb mindezt a szelíd és tiltakozni nem tudó bűnbakra, bűnre, ősbűnre, személyes vagy személytelen gonoszra vetíteni, és mellé gördíteni egy olyan gyönyörű, szintén agressziv itástól véresre festett megoldást – megváltást –, amely változatlanul hagyja a „lényeget", a bűntudatot, vagyis semmit nem old meg igazán. A földbe taposás csak újabb erőlködést, „agressziót" szülhet. Ha van az embernek bűne, akkor abban foglalható össze, hogy a beléteremtett felfelé törekvést összetévesztette a másik ember fölé gázolással, maga alá taposásával, miközben úgymond felfelé kapaszkodik.

Ez az, ami félreérthetetlenül megjelenik Jézus szavaiban a lábmosás alkalmával, meg teljes szélességében a búcsúbeszédében. Azt mondta, hogy mi emberek egyek vagyunk vele, többé nem szolgák, hanem egyek vagyunk vele, és ezáltal, akármilyen botrányos is, egyek vagyunk azzal az Istennel, Atyával, aki bennünk szüntelenül nem a bűnt, hanem saját életét látja, és biztosan látja akkor is, ha mi emberek ebből semmit sem látunk, csak a normákat akarjuk állandóan, unos-untalan ismételgetni, és elsősorban másokon, környezetünkön füttyszóra bevasalni. A kinyilatkoztatás legmegdöbbentőbb és legelképzelhetetlenebb mondata volt az, amit Jézus a búcsúzáskor mondott: „Barátaimnak mondalak titeket!" Ezt az az Isten mondta ki Jézusban, aki kezdettől fogva egy akar lenni az emberekkel, és erről a szándékáról semmilyen emberi válasz, visszautasítás, bűnbe mártogatás nem beszélheti le, nem veheti el tőle a kedvét, *mert Ő valóban szeret minket.*

Nem a bűnbánatunkhoz, engedelmeskedésünkhöz köti szeretetét, hanem önmagához, mert Ő a szeretet, aki nem képes félelmet, megalázást, lelkezelést, megszégyenítést „támasztani" maga körül, illetve a hozzá vezető úton botladozókban.

Isten szeretete ilyen, ellentétben a mi *szeretet-bárgyúságainkkal.* Ebből természetesen az következik, hogy mindaddig próbálkozni kell, amíg csak nem sikerül úgy szeretni, hogy az már valóban szeretet, és nem csupán annak lenge árnyéka.

Sulyok Gábor

Tiszafa Szigligeten

Egy farizeus és egy vámos

(Lk 18,9-14)

(9) Egyeseknek pedig, akik azt képzelték magukról, hogy ők igazak[1160], és a többieket semmibe vették, a következő példázatot mondta: [1161](10) ***„Két ember ment fel[1162] a templomba imádkozni: Az egyik farizeus[1163] [volt], a másik vámos.*** (11) ***A farizeus [szembeötlően][1164] megállt, és így imádkozott: »Istenem, hálát adok neked [azért], hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: zsivány[1165], csaló[1166], házasságtörő – vagy mint ez[1167] a vámos is…*** (12) ***[Hálát adok azért is, hogy][1168] hetente kétszer[1169] böjtölök[1170], és tizedet adok mindenből, amit szerzek[1171].«[1172]*** (13) ***A vámos viszont távol[1173] állt, szemét sem merte[1174] az égre emelni[1175], hanem a mellét verte[1176], és így szólt: »Istenem, engesztelődj meg irántam, bűnös iránt.«[1177]*** (14a) ***Mondom nektek: Emez úgy ment le[1178] a házába, hogy Istennek tetszővé vált[1179], a másik [1180]nem.[1181]*** (14b) ***Mert mindazt, aki megmagasítja magát, [Isten] meg fogja alacsonyítani, viszont aki megalacsonyítja magát, azt [Isten] meg fogja magasítani.”***[1182]

1160 Úgy is lehetne fordítani: „elhitték magukról…”, „meg voltak győződve…”, de 2Kor 1,9-re való tekintettel akár úgy is, hogy „[Isten helyett] önmagukba vetették bizalmukat, azon az alapon, hogy ők »igazak«”. Az „igaz” fogalmát illetően ld. 798. lábj. és Mk 81.

1161 Ebben a példázatban érdemes felfigyelni Jézus „elbeszélés-technikai” zsenialitására is, amely a „tékozló fiú” nagy lélegzetű példabeszéde után itt mintegy tömörítve mutatkozik meg: A 10. v. bevezeti a két szereplőt. „Felmenésüknek” felel meg „lemenésük” a 14. versben. Mindketten a „templom” és „Isten” felé, tehát „függőlegesen fölfelé” irányulnak. Mindkettőjüket az imája jellemzi. A farizeus érkezésének bemutatása tömör, de az imája igen hosszú, s az alany mindvégig „én”; a vámos érkezésének ábrázolása részletes, de az imája igen rövid, s az alany Isten. A farizeus elhagyja az Istenre („fölfelé”) irányultságot, és „vízszintesen”, az önmagát másokhoz hasonlítással van elfoglalva. A vámos fölébe állítja Istent annak, ami ő másokhoz hasonlítva. A végén Jézus mondása kiértékeli a történteket. Egyedül Isten („függőlegesen fölülről” érkező) értékítélete teremti meg a kapcsolatot „vízszintes síkon” is a farizeus és a vámos között.

1162 A templomtér magaslaton fekszik, amelyet nyugat, dél és kelet felől völgyek vesznek körül.

1163 Vö. Mk 406; Lk 684.

1164 A *prosz heauton* kifejezés helye ingadozik a kódexekben. A magyarázók többnyire a *proszéükheto*-val („imádkozott”) vonják össze, és így fordítják a mondatot: „…megállt, és így imádkozott *magában*” (vagy: *„önmagáról”*). A *prosz heauton* azonban itt az arám *leh* visszaható névmás megfelelője, és a semita beszédmódnak csak az felel meg, ha a *sztatheisz*-hez („megállt”) kötjük. A mondat ekkor durva fordításban így hangzik: „…megállította/odaállította magát, és így imádkozott”, értsd: „látványosan odaállította magát…”, magyarosan: *„szembeötlően megállt…”*

Megerősíti ezt a fordítást és értelmezést az, ha – magától értetődőként – feltételezzük, hogy a farizeus a kor egyik szokásos testtartásában imádkozott, vagyis *égre emelt tekintettel és karokkal*, továbbá az, hogy ily módon teljesen világossá válik az ellentét a vámos „fellépésével” (ld. 1173., 1175. és 1176. lábj.), és az is, hogy ez felel meg annak a viselkedésnek, amely a farizeusok, vagy legalábbis egyes farizeusok nyilvános imádkozási szokását jellemezte (vö. Mt 6,5) – és végül: így fölöslegessé válnak a farizeus rovására végzett eszmefuttatások arról, mit is jelent az, hogy „magában imádkozott”.

1165 A görögben *harpax* (vö. Harpagon…): nem a „közönséges” rablót, útonállót (*lésztész*) jelenti, hanem azt, akiben a mohóság, a kapzsiság, a pénzsóvárság és a telhetetlenség erőszakossággal keveredik (vö. Lk 11,39; 1Kor 5,10): az „ügyeskedés”, a csalás, a tolvajlás, a zsarolás, a kizsákmányolás (vö. *harpagmosz* = zsákmány, Fil 2,6) és hasonlók minden esete ebbe a kategóriába tartozik.

1166 Az eredetiben *adikosz* („igaztalan”, ld. 1023. lábj.), amit itt célszerűbb „jogtipró”-val, vagy még konkrétabban „csaló”-val fordítani (vö. előző lábj.). Ezt kézenfekvővé teheti az „igaztalan” jelző használata Lk 18,6-ban (tekintettel 18,4-5-re), illetve Lk 16,8-ban (tekintettel 16,5-7-re), és talán még határozottabban az *adikein* ige alkalmazása Mt 20,13-ban: „nem csaplak be…”.

1167 Ld. 1003. és 1147. lábj.

1168 Bár a következő mondat formálisan önálló, logikailag szintén a „hálát adok neked”-től függ.

1169 A Törvény csak *évente* egyszer írta elő, az Engesztelés napján.

1170 Valószínűleg helyettesítő engesztelésül a nép bűneiért, illetve az Isten távolléte miatti gyász kifejezésére, és „Isten országa" megvalósulásának meggyorsítása érdekében (vö. Mk 82; Mt 6,16). E böjtölésben az volt a lemondás, hogy a rettenetes hőség ellenére az ivásról is lemondtak.

1171 Mózes törvénye (5Móz 14,22-29) csak a gabona-, must- és olajtermés, illetve a nyáj elsőszülöttei utáni tizedet írta elő. A „*mindenből*, amit szerzek" jelentheti a Törvénynek azt az aprólékos kiterjesztését, amiről a 11,42-ben esik szó, de valószínűbb, hogy azt jelenti: „*mindenből*, amit *vásárolok*", tehát azt, hogy a farizeus biztonság okából a vásárolt termények után is befizette a tizedet a szegények kasszájába (vö. Mk 766-767; Mt 6,2), hátha az eladó nem tette meg, noha a Törvény előírta számára. A böjt „húsba vágó" áldozata mellett a farizeus „zsebbe vágó" áldozatot is vállalt.

1172 A farizeus imája az ún. „ártatlansági zsoltároknak" felel meg (ld. pl. 26 [25]. zsoltár), voltaképpen nincs benne semmi kivetnivaló: kizárólag a valóságnak megfelelő dolgokat mond, minden jó tulajdonságáért Istennek mond köszönetet, imája csupa hálaadásból áll, semmit nem kér.

Mi hát a baj ezzel a derék farizeussal? Hiszen ő voltaképp nem más, mint a (bennünk élő) „tisztességes polgár", „a kora reggeltől napestig dolgozó szőlőmunkás" (Mt 20,1.12) vagy „a tékozló fiú bátyja" (Lk 15,29-30), aki „valláserkölcsi alapon" éli az életét. Csakhogy ez a „vallásgyakorlás" csupán az „istentiszteleti és egyházi szabályrendszer" megtartásában áll (tizedfizetés, imák „elvégzése", tisztasági előírások követése stb.), ez az „erkölcs" pedig csupán a „tisztességes" emberek erkölcse („Nem öltem, nem loptam..."), amelyből „még hiányzik valami" (Mk 10,21!), sőt nagyon is sok (Mt 5,20!): a „parancsok" teljesítésén túl Isten szándékának keresése (Lk 17,10!), a rossz nem-tevésén túl a jó gyakorlása (vö. Mk 10,21; Lk 17,10) – és mindezt súlyosbítja, hogy Isten szolgálatának leple alatt lenézi, megveti „bűnös" embertársait (másutt ezt még keményebben fogalmazza meg Jézus: Isten szolgálatának ürügyén gyakorolják a szeretetlenséget: Mk 7,9-12).

De nemcsak „teológiailag" („vallásilag"), hanem „lélektanilag" is nagy baj van ezzel a farizeussal. Egyoldalú, és megmarad a felszínen: csak a pozitívumot hajlandó (képes?) észrevenni önmagában; nem mer (nem tud?) *mélyre* ásni, nem mer *teljesen* szembesülni önmagával; fél találkozni *igazi* önmagával: azzal is, ami benne *negatív*, a hiányosságaival és bűneivel; nem mer szembesülni személyiségének „sötét oldalával", nem mer találkozni *az „árnyékával"* (ezzel szemben a vámos éppen ezt teszi!); minderről nem vesz tudomást, „elfojtja". – De attól, hogy nem veszünk tudomást valamiről, az még nagyon is létezik és működik, csak éppen nem vagyunk tudatában; *a „tudattalanban"* dolgozik tovább, mégpedig egy könyörtelen törvény szerint: Amivel nem vagyunk hajlandóak szembesülni, amiről nem veszünk tudomást *belül*, magunkban, az elkezd *kifelé*, a többi ember felé hatni: „az árnyékunkat *kivetítjük* másokra", ahogyan ez a farizeussal is szükségszerűen megtörténik: ő, aki önmagában semmi rosszat nem talált, minden rosszat rávetített „a többi emberre" és a vámosra. (Így keletkeznek aztán a „fekete bárányok" vagy „bűnbakok", akikre mindent rá lehet kenni, és akiket mindenért felelőssé lehet tenni...)

1173 Valószínűleg azt jelenti, hogy csak a „pogányok udvarába" ment be, s a szentély bejáratától távol állt meg.

1174 Szó szerint: „akarta": ld. 1144. lábj.

1175 Értelemszerűen ki kell egészíteni: „nem is szólva arról, hogy a karjait" (vö. 1164. lábj., 2. bek. eleje). Ezt azt jelenti, hogy a vámos a kor másik imádságos testtartását vette fel: lehajtotta a fejét, és a mellén keresztbe tette a karjait.

1176 A kifejezés tényleges értelme szerint a szívét, mert a szív számított a bűnök „székhelyének", „forrásának" (vö. Mk 7,12). Ez általánosságban a mély bűnbánat kifejezése volt, itt azonban már több, mint szokásos imagesztus: a vámos kétségbeesésének kitörése (vö. Lk 23,48) – mivel „Isten és ember előtt egyaránt" reménytelen a helyzete. *A vámosok* ugyanis nem állami hivatalnokok voltak, hanem „alvállalkozókként" szedték be a vámot, és „saját zsebükre dolgoztak": bár létezett államilag megszabott tarifa, ők elég fortélyosak voltak ahhoz, hogy rászedjék az embereket, és az előírtnál többet hajtsanak be. Ezért a közvélemény a rablókkal állította őket egy sorba, minden tisztességes ember kerülte őket, és politikai jogaik sem voltak (vö. 942. lábj.). A szóban forgó vámosnak tehát ahhoz, hogy kiengesztelődhessék Istennel, és visszatérhessen a „tisztességes emberek" társadalmába, előbb ki kellett volna engesztelődnie mindazokkal, akiket megkárosított: abba kellett volna hagynia foglalkozását, és jóvá kellett volna tennie bűntetteit (vö. Lk 16,5-7; 19,8), azaz vissza kellett volna fizetnie a törvénytelenül bezsebelt pénzeket, plusz 20% kamatot. Ez azonban az ő és családja teljes tönkremenését jelentette volna, és egyébként is képtelenség volt, hiszen honnan tudhatta volna már, kiket és mennyivel csapott be! Nem marad számára más, mint Isten irgalmáért esedezni.

1177 A vámos imája az ún. „bűnbánati zsoltároknak" felel meg, sőt pontos idézet az 51 [50]. zsoltárból (3. v.), csak hozzáteszi: „bűnös iránt". E kiegészítés „teológiája" világosabbá válik, ha így írjuk körül: „Istenem, légy jó hozzám, *noha* én bűnös vagyok", és drámaiságát is jobban megértjük, ha a vallási nyelvet hétköznapira váltva így fordítjuk: „Istenem, szánj meg engem, mert én pocsék ember vagyok!"

De hát mi volt olyan jó ebben a „pocsék" vámosban? Az, hogy elismerte embertelenségét és Istentől való távolságát, azt, hogy „vakít lelkem / pőresége / semmi sincsen / ami védje", és hogy rajta már csak az segíthet, ha Isten „irgalma / borul rája / ahogy fahéncs / a bogárra" (Puszta Sándor). Azáltal, hogy irgalmat kér, megnyílik Isten felé, és elindul annak az Istennek a szíve felé, aki maga az Irgalom (ld. Lk 6,36!). Nehéz elképzelni, hogy ezt az elindulást ne követték volna aztán olyasféle lépések, mint Zakeus életében (Lk 19,8).

1178 Vö. 1162. lábj.

1179 A *dikaiun* jelentései: igazzá tesz, igaznak nyilvánít, felment, a passzív *dikaiuszthai* alakéi pedig: igazához jut; igazzá válik; igazságosságra, kegyelemre (vö. 66. lábj.!), megelégedésre, tetszésre, gyönyörűségre talál; felmentést kap. Továbbá figyelembe kell vennünk, hogy a *dedikaiómenosz* melléknévi igenévben a passzívum Isten nevét írja körül (*passivum divinum*), és azt is, hogy – szemben Pál felfogásával – Isten senkit sem tehet vagy nyilváníthat önkényesen igazzá (vagy bűnössé). Mindezek alapján a *dedikaiómenosz*-t fordíthatnánk úgy, hogy „Isten által igazzá nyilvánítva", azaz „Isten szemében, Isten mércéje alapján igazzá válva", ami itt nem teológiai (megváltástani) vagy jogi (bírói), hanem erkölcsi ítéletet jelent Isten részéről (vö. 191. lábj., a) pont) – de talán még közelebb járunk Jézus szelleméhez, ha az alapige másik jelentését alkalmazzuk: „tetszésre talált Isten szemében, Isten gyönyörködött benne: Istennek tetszővé vált". Áttételesen megerősíti ezt, hogy a „tetszését találja, gyönyörködik benne" görög megfelelője, az *eudokein* szorosan véve azt jelenti: „kedvező, igen jó véleménnyel van valakiről" (vö. Mt 12,18 és Mk 1,11!). Isten gyönyörködése a megtérő bűnösben, a tetszésre találás az ő szemében, a neki tetszővé válás: ez pontosan *megfelel* az 1110. lábjegyzetben leírt rokon értelmű kifejezéseknek (köszönet, belépés az örömlakomára, Isten fiává válás, Isten barátsága, mennyei kincs) – és *azonos* azzal az örömmel, amelyet „a pásztor" érez elveszett juha, vagy „a háziasszony" érez elveszett drachmája megtalálásakor (Lk 15,5-6.7; 15,9.10).

1180 Több fordításban úgy olvassuk: „...ez megigazultabban / Istennek tetszőbben ment haza, *mint* a másik". A fordítási probléma hátterében az áll, hogy a héber és az arám nyelv nem ismeri sem a középfokot, sem a felsőfokot, mindkettő körülírására a *min* szócska szolgál. A középfokot a görögben hol az *é* („vagy"), hol a *para* („-nál, -nél") fejezi ki (pl. Mk 9,43.45-47; Lk 15,7, illetve Lk 13,2.4). Ennek a fokozás jellegű *min*-nek azonban gyakran *kizáró* értelme van (ld. 2Sám 19,44; Zsolt 45 (44),8; Róm 1,25), a szövegösszefüggésből következtethetően itt is.

1181 Az igaztalan bíró példázatához (2-5. v.) hasonlóan ez a – különben sokrétegű – példaelbeszélés sem a helyes imádkozáshoz, még csak nem is a „megigazulás" rendjéhez adott útmutató akart lenni, hanem mindenekelőtt *a farizeusok téves istenképét kívánta kiigazítani*, bemutatva nekik, milyen a valódi Isten (és mellesleg Jézusnak mint a „vámosok és bűnösök barátjának" gyakorlatát akarta igazolni, vö. Lk 5,29-32 [Mk 81]; 7,34-35): Ő nem a magukat igazaknak tartók, hanem a bűneik miatt kétségbeesettek Istene, akinek „erkölcsi teljesítményeket" és „megbocsátási feltételeket" *nem* szabó jósága határtalan, akárcsak a hozzá visszatérni akaró bűnösök miatti öröme – mert ő pontosan olyan, mint a „tékozló fiú" apja (Lk 15,20b.22-24 és 15,28b.31.32)! (Jósága azonban nem tud kiáradni arra, aki nem nyílik meg annak befogadására, aki mindenestül önmagával van elfoglalva és eltelve, mint a „tékozló fiú" bátyja – vagy e történet farizeusa, akitől így „az is elvétetik, amije van", vö. Mk 170.)

1182 A 14a vers után itt a példázat újabb tanulságával van dolgunk. Nagyon nehéz eldönteni, hogy ilyen esetekben mindkét (néha három) alkalmazás Jézustól származik-e (vö. Lk 16,8a.9.13). Annál is körültekintőbben kell eljárnunk, mert az ősegyház előszeretettel fűzött a példázatokhoz általánosító mondásokat (pl. „Így lesznek az elsőkből utolsók, s az utolsókból elsők"), másfelől pedig, mert az általánosító lezárások gyakran alapvetően eltolják a példázat súlypontját, moralizáló értelmet adnak neki, és ezzel elhomályosítják az eredeti élethelyzetet és mondanivalót.

Ez esetben nem zárhatjuk ki eleve e második tanulság hitelességét, hiszen egyrészt önmagában véve *hiteles* mondásról van szó (ld. 14,11), másrészt *nem idegen* a példázat tartalmától; mondhatnánk, a 14,11-beli jelentés (889. lábj) „alkalmazott értelmével" van dolgunk: „aki önmaga vagy Isten előtti *nagyságra* tör, azt *Isten* (előbb-utóbb, de legkésőbb a halálban) *kicsivé* fogja tenni...", de gondolhatjuk akár azt is, hogy a farizeusnak ez az „önmaga vagy Isten előtti nagyságra törése", önmagát igaznak tartása tulajdonképpen *társadalmi nagyságra* törekvés is, és akkor a 14b vers teljesen helyénvalónak látszik.

Mindezek ellenére úgy véljük, Jézus ez alkalommal *nem* alkalmazta ezt a tanítását: ennek mondanivalója ugyanis *nem illik* a farizeus és a vámos példázatának az *isten*képet tisztázó témájához és mondanivalójához (ld. előző lábj.).

Gromon András

A fenti szövegmagyarázat részlet a szerző hamarosan megjelenő, 400 oldalas Lukács-kommentárjából. A könyv megrendelhető a szerzőtől (tel.: 26/334-155; e-mail: gromon@freemail.hu), ára 2.000,- Ft (+ 400,- Ft postaköltség).

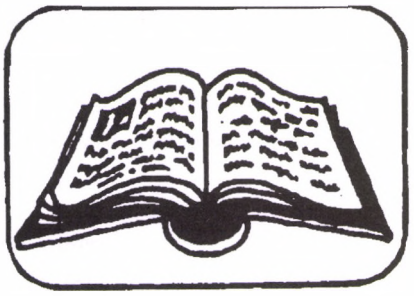

BIBLIA

Az októberi elmélkedéseket Bulányi György (Budapest), a novemberieket a bányai közösség tagjai (sorrendeben: Borbásné Jónás Ágnes, Tölösi Magdolna, Dombi János és Dombiné Zsuzsa) készítették.

Október 7. — Évközi 27. vasárnap — Lk 17,5–10 — Botránkoztassunk csak, és botránkozzunk!

Erkölcsi felháborodást okozni nem szabad. Az effajta felháborodás okozására találtuk ki az elítélő jelentésű *megbotránkoztat* szót. Ezzel szemben viszont erkölcsileg felháborodni felette nemes dolog: megbotránkoztató viselkedésed váltja ki belőlünk a pozitív, a dicsérő jelentésű *megbotránkozás* szót. Azaz okozni nem szabad, csinálni nagyon dicséretes: *Ne botránkoztass!* és *Botránkozzál!* Személyközeli példa: Cigizéseddel megbotránkoztatsz engem, magam meg botránkozom cigiző magatartásodon. Jézus-közeli példa: Falánk és borissza magatartásoddal megbotránkoztatsz bennünket, mi pedig botránkozunk magatartásodon, Rajtad. Kaifás-közeli példa: Jézus megbotránkoztatja a főpapokat azzal, hogy Isten Fiává teszi magát, azok meg megbotránkoznak, és Golgotára küldik.

Mindez Jézus tanítása volna, aki számunkra a minta: ő mutatja, hogyan viselkedjünk. Ha mintáját követjük, akkor nem fogunk senkiből erkölcsi felháborodást kiváltani? Nem így áll a dolog. Hanem hogyan? Úgy, hogy botránkoztatunk és botránkozunk. Példa: Jézus viselkedése megbotránkoztatta, s egészen a gyilkosságig háborította föl a főpapokat, írástudókat és véneket. Bizony megbotránkoztak rajta, és keresztre küldték. Más példa: magam is megbotránkoztam az elvtársak rendet csinálni akaró, és ezért engem megbotránkoztató intézkedésein. Ez a botránkozásom meg az elvtársakat botránkoztatta meg. További példa: csak úgy halkan megbotránkoztam azon az egyházrendünkön, melyben a klérus kizárja a rendcsinálásból az Isten népét. Ez pedig megbotránkoztatta a klérust, amely 15 évre elzárta előlem a *nyilvános* (a templomi) papi működést. További példa: megbotránkozom a globális kapitalizmus mindenkit kifosztani akarásán, de mivel erőim gyengülvén nem tudok eléggé hatékonyan botránkozni, egyelőre még nem botránkoztattam meg annyira az elvtársakból kapitalistákká vedlett honfitársaimat, hogy oda is üssenek.

Következik-e ebből valami? Igen. A *kicsinyeket* (Lk 17,2) nem szabad megbotránkoztatnunk. A *nem-kicsinyeket* pedig minden erőnkből meg kell botránkoztatnunk. Ütést is kiváltóan, ahogyan Jézus is megbotránkoztatta a főpapokat, írástudókat és véneket. Politizál ez a Jézus? Bizony ezt teszi. Állást foglal a szegények mellett. De hát ezt tette Jon Sobrino is. Meg is botránkoztatta vele a Hittani Kongregációt. Fejére is ütöttek. Kik? A nem-kicsinyek. Mikor? Még a tavaszon. Ki emlékezik még rá? Hogy emlékezhessünk rá, ahhoz át kellene festeni az alakját. *Nem-kicsinnyé.* Ahogyan Jézussal tettük és tesszük. *Övé a hatalom, az ország és a dicsőség...* Kié? A kicsinyé, akit keresztre feszítettek a *nem-kicsinyek.*

Október 14. — Évközi 28. vasárnap — Lk 17,11–19 — Istennek nincs választott népe

Nem akadt más, csak ez az idegen? Nem, csak ez idegen akadt. Ez a gój. Sőt, rosszabb annál: ez az eretnek, aki nem jár föl Jeruzsálembe a templomba, aki különszentélyt épít a Garizim hegyén. Mért kell ezt Jézusnak egyáltalán szóvá tennie? Mért kell szóvá tennie a rablók kezébe esett ember története kapcsán is, hogy a zsidó pap nem, a zsidó levita nem, csak a szamáriai ember az irgalmas? Van ebben a Jézusban valami nemzeti elkötelezettség? Ha a nemzeti elkötelezettség nemzeti elfogultságot jelent, akkor nincs. Nem is lehet ilyen abban, akinek nem kevesebb a célja, mint az emberiség egybegyűjtése az Isten Országában.

Szereti-e ez a Jézus meg a Jézus-fajta egyáltalán a hazáját, a nemzetét? Nem, ha a haza- meg a nemzetszeretés egyet jelent a nemzeti elfogultsággal. Az Isten embere – az Isten tolmácsa. S az Isten nem zsidó. Az Isten nem görög. Az Isten nem angol. Hát mindezt még elviselem. Nem is okoz nehézséget, mert nem vagyok sem zsidó, sem görög, sem angol. S az, hogy nem is magyar az Isten, azt is elviselem? Kénytelen vagyok, ha egyszer Jézusnak, és nem Szent István királyunknak vagyok a tanítványa. Isten nem partner az egyiptomiak vízbe fojtására, nem partner Koppány négyfelé vágásában sem. Istennek az egyiptomi is meghívottja, s minden bizonnyal az még az ősmagyar vallású Árpádfi, Szerénd fia, Koppány is.

Persze az Isten tolmácsai nagyon kellemetlen emberek. Kiknek? Hát azoknak, akik nem az Isten módján, a mindenkit hívás, a mindenkit átölelni akarás módján gondolkodnak. A tolmács meg csak mondja és mondja a magáét, és az Istenét, s szemébe vágja saját nemzetének – s elsősorban annak –, amit az Isten Lelke diktál neki. Ezt:

Vándor, állj meg! Korcs volt anyja vére
Más faj állott a kihunyt helyére,
Gyönge fővel, romlott, szívtelen;
A dicső nép, mely tanult izzadni
S izzadás közt hősi bért aratni,
Névben él csak, többé nincs jelen.

Meg ezt:

Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja
Szülötti bűnein leszáll;
Szelíd sugárit többé nem nyugtatja
Az ősz apák sírhalmánál.
És más hon áll a négy folyam partjára,
Más szózat és más keblű nép;
S szebb arcot ölt e föld kies határa,
Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.

Ezeket a verseket egy magyar ember írta. Egy nemzetét nem szerető magyar? Nem olyan. Az írta, aki a himnuszunkat is írta. De nem gondolta, hogy a magyar volna Isten választott népe. Illenék már tudomásul venni, hogy a zsidó sem az. Ja, hogy ők ezt gondolták magukról? Hát ez így van. De Jézus soha nem mondta, hogy a zsidó volna az Isten választott népe. Mást mondott. Mit? *Elvétetik tőletek az Isten országa*, bár ti azt gondoltátok, hogy kibéreltétek azt magatoknak.

A Bokor is addig az Istené, amíg hűséges ahhoz, amit tanult Tőle. És csak addig. Ha Makkabeusok módjára kezd viselkedni, akkor már nem az övé. Ha lefekszik a hatalomnak, még kevésbé az.

Október 21. — Évközi 29. vasárnap — Lk 18,1–8 — Üdvbizonytalanságban mi mást tehetnék?

Már mért kell mindenkor imádkoznunk, s bele nem fáradnunk abba? Hát azért, mert amíg imádkozunk, addig nem csinálunk semmi rosszat. Hát azért, mert harapófogóba kerültünk, mint Jézus, amikor javas embernek akarják kihasználni Kafarnaumban; mert megindul feléje az ötezer férfi, hogy királlyá tegye őt; mert Péter sem akarja tudomásul venni, hogy nincsen tovább: az Emberfiának emberek kezére kell kerülnie; mert mégiscsak nehéz önként Kaifás kezébe adnod magadat; mert nem semmi a fulladásos halál a kereszten. Mert ki kell választani a Tizenkettőt, a tanítványok javát, akikkel majd mindig együtt leszel: akik majd elárulnak, megtagadnak, meg tíz felé szaladnak, amikor eljön az órád, a Getszemániban. Mert az embernek rossz gondolatai jönnek. Még Jézusnak is, amikor az jut eszébe, hogy talál-e hitet-hűséget, amikor majd újra eljön.

Onnan lészen eljövendő... – ez a krédónkba is bekerült. Hinnünk kell, hogy lesz valami végelszámolás. Már mért ne hinném? Aminek kezdete van, annak vége is szokott lenni. A szcenírozás képeit nehéz elképzelnem. De magát az elszámolást a befejezés tartozékának gondolom. Milyen lesz ez a befejezés? Megeresztem a fantáziámat.

a) Nagyon szomorú: éppen felrobbantjuk a Földet, s megszűnik minden emberi élet.

b) Nagyon felemelő, mert az emberiség rájött végre arra, hogy szeretnünk kell egymást. Sikerült az Isten kísérlete.

c) Közepes: Isten abbahagyja a kísérletezést velünk, mert látja, hogy nem jutunk többre, mint amennyire eddig is jutottunk, s ezért valami újat készít nekünk – új eget s új földet, ahol mások lesznek a beválási feltételek és tartalmak.

S ezzel vége is a fantáziámnak, s arra gondolok még, hogy csak kell lennie valami sorsbeli különbségnek a jók és a rosszak között, a csak hívottak, de pozitív választ a hívásra nem adók és a pozitív választ adók között. A balga és az okos szüzek között, a hívottak és a választottak között. Választott népek nincsenek, de választott egyének vannak. Ezek azok, akik a pozitív választ adták, akik összegyűjtötték a szükséges olajat, akik a keskeny úton jártak stb.... Mert hát mégiscsak az a helyzet, hogy üdvbizonytalanságban élünk mindannyian, akik emberek vagyunk. Az összes szentek is abban éltek. *Te, Jézusom, ez alól kivétel voltál, sohase gondoltál arra, hogy majd nem tetszel az Atyának.*

Azt hiszem, hogy főleg üdvbizonytalanságunk miatt nem szabad belefáradnunk az imádságba, és újra és újra el kell mondanunk, szerkesztenünk valamiféle imádságot, amilyet most próbálok megfogalmazni:

Istenem, meghívtál engem, s tudod, hogy egész életemben sohasem akartam kevésbé tetsző lenni a szemedben, mint amennyire tudtam. Nagyon bízom benne, hogy elég lesz színed előtt ez az én jószándékom. Elméletileg tehettem volna ugyan többet is, de a gyakorlatban csak annyi sikerült, amennyi. Kérlek, őrizz meg engem továbbra is e Neked tetszeni akarásban! Adj erőt, hogy mindig azt akarjam tenni, ami a Te akaratod! Akkor is, ha ez rendre kevésbé sikerül, mint amennyire Te is, én is szeretném! Tudod, hogy a sikertől függetlenül is a Tied vagyok én egész szívemből, s igazán semmi mást nem akarok, minthogy megfeleljek annak, amire megteremtettél engem. Ámen.

Október 28. — Évközi 30. vasárnap — Lk 18,9–14 — Istennektetszően, vagy csak istennektetszőbben?

Jézus mindig bántja azokat, akik kiállítják magukról az erkölcsi bizonyítványt, pedig ő is kiállította magáról: *Az Atya nem hagyott magamra, mert mindig azt teszem, ami neki kedves* (Jn 8,29). Magát viszont sohasem bántotta ezért. Szegény farizeus is csak ezt teszi, amikor caddik-dikaiosz-istennektetszőnek, Isten akaratát tevőnek gondolja magát. Annak, amit változatlanul *igaz*nak fordítunk, hiába ostromoltam a változtatásért már közel negyven éve szentírás-fordítóinkat. (Na, majd a hálás utókor tesz valamit.) Minő alapon magasítja meg magát a szegény farizeus? Hát erkölcsi és vallási cselekedetei alapján: nem rabol, nem tesz törvénybe ütközőt, nem tör házasságot, megfizeti az egyházi tizedet és hetenként kétszer böjtöl is. Tisztességes és vallásos ember, ami a vámosról nehezen mondható el. A vámos adót szed a megszállóknak – hazafiatlan, s ennek következtében minden bizonnyal aligha töri magát azért, hogy megfeleljen a zsinagóga elvárásainak. Maga is beismeri, hogy bűnös.

Felette problematikus részünkről a pálmát ide vagy oda adnunk. Jézusnak semmi gondja ezzel. Ő adja a vámosnak. A teljesítménye alapján? Nem. Jézus is tisztában van azzal, hogy ez teljesítmény a bányászbéka feneke alatt van, ha a farizeuséhoz viszonyítja. A bűnbánata alapján. S ez mennyit ér? Jézusnak sokat. Reményt nyújt Jézusnak, hogy a vámos egyszer majd tanítvány lesz. A farizeusról meg azt gondolja, hogy sohasem lesz az. Jól gondolja-e Jézus? Majd elválik.

Számomra az a kérdés, hogy kihez hasonlítok én magam? A farizeushoz vagy a vámoshoz? Hajlamos vagyok arra, hogy összegyúrjam e kettőt, s kivegyem mindegyikből az előnyös vonásokat. A farizeuséból a teljesítményeket, a vámoséból meg tökéletlensége megvallását. S arra is, hogy erre az utóbbira tegyem a hangsúlyt. S arra is, hogy ne úgy fordítsam a szöveget, hogy a vámos *istennektetszőként* ment haza imádsága után, a farizeus azonban nem. Hanem így fordítsam: a vámos *istennektetszőbbként ment haza, mint a farizeus.*

Mert vigyáznunk kell. Magam azért mégis sokkal inkább a vallásos és tisztességes emberek kategóriájába tartozom, mint a hazafiatlan, az ellent kiszolgáló, a nem vallásosak körébe. Tehát érdemes hajolnom az általam ajánlott irgalmasabb fordítás felé, mely azért a farizeusok fejéről sem vesz le minden keresztvizet. Az eredeti görög szöveg megengedi mind a két fordítást.

S te kedves Olvasó, melyik fordítást választod magadnak?

November 4. — Évközi 31. vasárnap — Lk 19,1–10 — Életalakító találkozás

Jézus útja Jerikón vezetett keresztül. Élt ott egy Zakeus nevű fővámszedő, aki minden bizonnyal sokat hallott már Jézusról, és most szerette volna Őt szemtől-szemben látni. Mivel azonban alacsony termetű volt, az előtte levő tömeg miatt ez lehetetlen lett volna. Elhatározása komoly volt. Akadályt nem ismerve, elég kétes tekintélyét félretéve (hiszen a zsidók megvetették, mivel a rómaiak adószedője, kiszolgálója volt) felmászott egy vadfügefára. Tudta, hogy Jézusnak alatta kell elhaladnia, és így biztosan látni fogja Őt.

Így is történt. Elhaladtában Jézus feltekintett, és meglátta Zakeust. És Ő, aki a szíveket és veséket vizsgálja, felismerte Zakeusban a kereső embert. Tekintetük találkozott, és Zakeust valami nagyon mélyen megérintette ebből a tekintetből, mert amikor Jézus megszólította, és nevén nevezte – „Zakeus, gyere le, ma a te házadban kell megszállnom!” –, egy egészen új ember állt Jézus elé. Egész élete lepereghetett előtte. Meglátta bűneit, Jézus

szeretetének ereje átjárta a lelkét, és felismerte a bűnbánat és szabadulás útját. Az Isten felé vezető út első lépése az emberek felé vezette. Jóvátenni, amit vétett ellenük. Csalással szerzett vagyonának felét a szegényeknek ajánlotta, azoknak pedig, akiktől jogtalanul több vámot szedett, négyszer annyit adott vissza. Az az ember, aki eddig a szerzésre tette az életét, most kinyílt az adás felé.

Jézus örömmel nyugtázta mindezt. „Ma lett üdvössége ennek a háznak.” Azaz, ma Isten költözött ebbe a hajlékba és lakóinak a szívébe. Hiszen ő is Isten gyermeke, Izrael fia.

Így legyen ez mindnyájunk életében! Jézussal való találkozás sose múljon el nyomtalanul! A belőle áradó szeretet formáljon, alakítson bennünket is – az Ő tetszése szerint!.

November 11. — Évközi 32. vasárnap — Lk 20,27–40 — Egy vita tanulságai

Jézust kérdéssel keresik fel a szadduceusok, akik azt tartják, hogy nincs feltámadás; kérdésük is erre vonatkozik.

Mit is tanít nekünk ez a rész? Jézushoz oda lehet menni, lehet tőle kérdezni. Jézus nem foglalkozik azzal, milyen a kérdező szándéka: az érdeklődés, a világos látás vagy netán a bizonyítani akarás. Jézusnak lehetősége adódott a tanításra, s Neki ez a lényeg – hisz ezért jött –, minden más mellékes.

Megtudjuk, hogy a szadduceusok felkészülten, a kérdést megbeszélve, többen mennek a Mesterhez. (Így szólítják.)

Jézus türelmesen végighallgatja őket. (Hat versen keresztül tart a történetük.) Válaszában az Írásból indul ki, amit ők is ismernek. Felvillan, hogy a mózesi törvény mennyire szociális, biztosítja a rászorulón való segítést, a zsidó nemzetség továbbélését.

Megtudjuk, hogy e világra jellemző a házasság, de akik méltók lesznek a feltámadásra, azok odaát már nem házasodnak. Megtudjuk, hogy feltételei vannak a bejutásnak abba a világba. A jézusi magatartás példájából tudjuk, melyek e feltételek.

Az élet utáni életről is kapunk egy morzsányi ismeretet. Akik odakerülnek, feltámadtan élnek odaát, meg sem halhatnak többé, továbbá a feltámadottaknak nincs szükségük az e világi testre. A feltámadás fiai az Isten fiai, akárcsak itt.

Még mit tudunk meg? Azt is, hogy Isten embereket akar maga köré gyűjteni. Isten közösségi valóság, saját világát kitágítja az ember számára, beenged oda, így azt az együttlevést élhetjük tovább, ahol megértés és elfogadás van. A szeretet közösség igényű, s közösségben akar élni. Mindazok beletartoznak ebbe a közösségbe, akik érte, vele s benne akarnak lenni. (Az elején említett feltételeknek része ez is.) Ahogy Isten él, úgy a Hozzá tartozókat is az élet jellemzi, az elevenség: feladatkeresők és feladatot végzők, másokat egybeszeretni akarók.

Végezetül nemcsak a szadduceusok kapnak feleletet a kérdésükre, hanem rajtuk kívül jelenlevő és feltehetőleg nagyon figyelő írástudók is. Meg is dicsérik Jézust azért, hogy jól és helyesen felelt meg a szadduceusoknak.

November 18. — Évközi 33. vasárnap — Lk 21,5–19 — Hiszékenység helyett tudatos hit

A zsidók számára Jeruzsálem nem csupán főváros volt, hanem vallási központ is a maga negyvenhat évig épült templomával. A negyvenhat év alatt apait-anyait beleadtak a praktikusság és a szép küllem érdekében. A templom zarándokhellyé vált. Jézus is Atyja házának nevezte. Mindebből kő-kövön nem maradt a pusztítás során. Az anyagi világ pusztulása az ember számára látható és megrendítő. A megrendültség, bajba kerülés hiszékennyé teszi az embert. (A zuhanó repülő utasai között hirtelen egyetlen ateista sem akad.) A hiszékenységet, rászorultságot könnyű kihasználni. Lásd a bankok viselkedését!

Jézus óv a hiszékenységtől, de buzdít a tudatos hitre. Hiszékenységünk miatt becsapottak leszünk, hitünk miatt viszont félreállítottakká, gúny tárgyává, üldözöttetekké válhatunk. Jézus megígéri, hogy vállalt tudatos hitünk mellé segítséget kapunk a legnagyobb megpróbáltatások idején.

Ma szólásszabadság van édes hazánkban, de hitünk tudatos megvallásával nem leszünk népszerűek. Sőt! Sem az egyházi elöljárók, sem evilági hatalmasságok nem veszik jó néven, ha Jézus tanítására hivatkozva más a gondolkodásunk, mint az övéké.

Úgy gondolom, minden ember számára akkor van vége e világnak, amikor földi élete véget ér; addig kell állhatatosan kitartanunk minden élethelyzetben.

Add, Uram, hogy gyarlóságaim ellenére is bízni tudjak!

November 25. — Krisztus király ünnepe — Lk 23,35–43 — Különös király

E rövid kis szakaszban háromszor fordul elő valamilyen formában a királyi jelző Jézusra alkalmazva. Két esetben elmarasztaló, gúnyolódó hangnemben, egyszer pedig a gonosztevő szájából, felségjelzésként. Nevezik még itt Jézust felkentnek, kiválasztottnak, Krisztusnak, megmentőnek – csúfolódásnak szánva e nem mindennapi (és alapjában véve nagyon is értékes, csak és kizárólag egyvalakire vonatkoztatható) minősítéseket.

Különös ellentmondás a vicsorgó dicséretben az elismerés, mely szerint: „Másokat megmentett…” Ez a kijelentés egyúttal igazolja a Jézusra alkalmazott Felkent, Kiválasztott, Krisztus címek helytállóságát. Hiszen a jövendölések és a gyakorlat szerint csak Ő képes megmenteni a menthetetlen embert. Akkor ott, azóta, most és mindörökké.

Most foglalkozzunk kicsit a királysággal. Király az, kinek alattvalói, engedelmes szolgái, hadserege, tábornokai, miniszterei vannak, akik körüludvarolják, ellenkezés nélkül teljesítik óhajait, parancsait, rendeleteit. Megvédik, ha kell, életük árán is. A királynak pénze van, erdői, földjei, palotái.

Jézus soha nem tiltakozott a királyi rang ellen. Itt sem tiltakozik, pedig senkin nem uralkodott, semmit nem birtokolt a fentebb felsoroltakból. Egy lyukas garas sem volt a zsebében, amikor szükség volt rá (Mt 17,24–27; Lk, 20,24.).

Volt viszont valamije, amivel egyetlen király sem rendelkezett, mióta világ a világ. Azt tudta mondani gonosztevő sorstársának: „Még ma velem leszel a paradicsomban!” S mondta ezt a kínok kínját élve, teljesen kiszolgáltatott állapotban, amikor már a ruháját is leránciga lták róla, s közel volt a perc, amelyben akkorra egyetlen tulajdonát, az életét veszíti el. S mondta ezt teljes magabiztossággal. Bátorságot, erőt, vigaszt adott ez az ígéret.

Azt mondta ezzel, hogy sohasem késő, semmi nem lehet reménytelen, semmi nem lehet annyira sötét és borzasztó, hogy abban ne lehetne találkozni az örökkévaló boldogsággal – mert az nem körülményfüggő, nem szenvedésfüggő, hiszen a szintén haláltusáját élő másik ember nem kapott ilyen ígéretet. Ennek a boldogságnak egyetlen feltétele a szabad, a jóra, az igazságra nyitott lélek.

Melyik emberéhez hasonlít a lelkiállapotom? Azéhoz, akit maga alá gyűrnek a körülmények, vagy azéhoz, aki a vele történt eseményektől szabadon tud Jézus szerint gondolkodni, cselekedni, beszélni?

Zámbó Zoltán

Zöld temető, zöld temetés

Már kisgyerekkoromtól fogva ellenszenves hely volt számomra a temető, ahol a vázákban rothadó virágok bűzétől émelyegtem, a beton-, műkő- és márványrengetegben sínylődő növényeken szánakoztam, a természetellenes színű, naptól és esőtől kifakult műanyag díszek és koszorúk pedig taszítottak, miközben eltávozott hozzátartozóimra a kereszten levő néven kívül semmi sem emlékeztetett.

Azóta évtizedek teltek el, de ellenérzéseim csak fokozódtak, igaz megtanultam a dolgot összefüggéseiben látni, ***s rá kellett jönnöm, hogy mindaz, ami a temetők körül történik, csak hű tükörképe társadalmunk állapotának: a rongyrázó kivagyiság által motivált esztelen pazarlásnak, a természettől való elidegenedésnek, az Istenbe vetett bizalom megrendülésének.*** Mert mi mással lehetne magyarázni a piramisszerű síremlékek, a hivalkodó kripták elburjánzását, mint hogy készíttetőik nem bíznak abban, hogy az építmény csak legbelső földi ruhájuk: porladó csontjaik helyét jelöli, míg halhatatlan isteni szellemük tovább él, ezért így próbálnak jelet, nyomot hagyni maguk után, így próbálnak győzedelmeskedni a mulandóságon.

Földi életük során – nem törődve a környezetszennyezéssel, a pusztuló természettel – sokan pazarolják az energiát, sőt egy jelentős réteg valóságos energiaorgiában él, s úgy tűnik, ehhez az életmódhoz mindhalálig hűek, amit mi sem bizonyít jobban, mint a hagyományos temetési formát mindjobban kiszorító, a környezetre jóval nagyobb terhelést jelentő hamvasztásos eljárás. (Persze ebben gyakran a hozzátartozók kényelmi szempontjai is szerepet játszanak: az urnát nem kell öntözni, kapálni, sőt ha otthon, a polcon tartják, akkor a temetőbe sem kell kijárni.) *A legelképesztőbb újabb divat az, amikor iszonyú sok energia felhasználásával az elszenesedett holttestekből gyémántot készíttetnek az örökösök, és azt őrizgetik.*

Nyárfa Tápén

Gyakran elhangzik, hogy szeméttermelő társadalom vagyunk, s erre a „végső nyughelyek” is ékes bizonyítékot jelentenek: a temetőkhöz kihelyezett konténerek szinte mindig csordultig vannak, de *különösen a halottak napja után képződik irdatlan mennyiségű, nem szelektálható, semmire se jó szemét.* (A temetői hulladék nagy része üveg, műanyag, fém, vagyis nem lebomló, nem komposztálható anyag.)

Mi lenne hát az itt maradókra, a természeti környezetre, a jövőre is tekintettel levő változtatási irány?

A földi maradványokat úgy kell elhelyezni – természetesen az egészségügyi szempontok szigorú szem előtt tartásával! –, hogy azok idővel visszakerülhessenek a természet örök körforgásába: ehhez sem a sírba, sem a sírra nem szabad semmi olyant tenni, ami nem természetes anyagból van.

Természetszerűleg adódik, hogy a tilalom azokra a virágbolti csokrokra is vonatkozik, amelyeknek az állékonyságát drótokkal, tartósságát pedig mérgező vegyszerekkel fokozzák.

Ha valaki mindenáron használni akarja a vázákat, de a víz és a virág rendszeres cseréjét nem tudja megoldani, az térjen át a szárazvirágra, hogy a kellemetlen szagok elkerülhetőek legyenek.

Mivel a halál nem megsemmisülés, csak átmenet egy másik létformába, a sír is tükrözze ezt: legyen minél élőbb! A virágágyás-, illetve sziklakertszerű kialakítás mellett bokrokat, fákat is ültethetünk rá. (Számomra a napraforgóval való bevetés is nagyon szimpatikus.)

Az esővízből minél többet össze kell gyűjteni, és a növények öntözését a lehető legnagyobb arányban azzal biztosítani.

A temetkezési helyen keletkező szerves hulladék a legkörnyezetbarátabb módon, a helyszínen komposztálható (pl. komposztládák segítségével), így értékes anyag nyerhető a talaj termőképességének fenntartásához.

Ha az ország egyes pontjain hoznának létre ilyen újfajta temetőket, emlékezőhelyeket, az a nagy távolságú szállítás, utazás magas energiaigénye, környezetszennyező volta miatt nem felelne meg a zöld gondolkodásnak, ehelyett *a temetői „zöld sarkok” kialakítása tűnik a járható útnak*, annál is inkább, mivel az új szellemiség terjedését is jobban szolgálnák.

Remélhető, hogy a zöld szervezetek felkarolják, továbbfejlesztik az ötletet, és segítenek a jogi, szolgáltatási háttér mielőbbi megteremtésében.

TARTALOM

Meditáció
Tunyogi Csapó Gábor: Gondolatok a sötétzárkában 2–4
Barbara Tambour: A vágyakozás hangja 5–6
Klaus Hofmeister: Mint Ábrahám ölén... 6–7
Christian Feldmann: A kis múmia 8–9
Merza József: Szereti Ön Petőfit? 21
Vörös Éva: Álomhalál 22
Interjú
Hogy elkerüljük a halált, eldobjuk az életet (Manfred Lütz) 10–12
Ajándékba kapott élet (Herbert Kappauf) 13
Aktuális
Jean Ziegler: „Bolygónknak új civil társadalma van" 14–15
Wolfgang Kessler: Keselyűk zsákmánya 16
Silke Düker: Az elnémult gyerekek 19
Gyerekeknek Moha-mese
Lányka néni 17–18
Könyvismertetés
Hegyi Béla: Léleküzenet 20
Tanulmány
Sulyok Gábor: Szentté avatott bűntudat 23–24
Gromon András: Egy farizeus és egy vámos 25–27
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 28–30
Környezetvédelem
Zámbó Zoltán: Zöld temető, zöld temetés 31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

E számunkat **Balogh András** rajzaival díszítettük.

FELHÍVÁS

Olvasóink hozzászólásait az egyes cikkekhez továbbra is örömmel fogadjuk, és szívesen közöljük.

A Környezeti Nevelési Hálózat szívesen és ingyenesen megküldi **Hálózat** c., havonta megjelenő hírlevelét az iránta érdeklődő pedagógusok számára. Érdeklődni lehet: Dr. Munkácsy Béla, 2527 Máriahalom, Pataksor u. 15. kornyezeti.nevelesi.halozat@gmail.com

(Korrajz)

Az eszmények, amelyekben hinni tanultam, mint megvetett ócskaságok kerülnek nap mint nap szemétdombra; a nyájösztön rémuralma terül el az egykori civilizáció óriási területei fölött. A társadalom, amelyben élek, nemcsak a szellem csúcs9i

teljesítményei iránt közömbös már, hanem a mindennapok átlagának emberi és szellemi stílusával szemben is. A szándék, amely tapinthatóan, érzékelhetően áthatja koromat, kétségbeeséssel tölt el; a kortársi tömegek átlagízlését, szórakozásaikat és igényeiket megvetem, erkölcsüket kétellyel szemlélem, a korszak technikai és rekordbecsvágyait, melyek csaknem maradéktalanul kielégítik a tömegeket, végzetesnek tartom.

Utolsó pillanatig, amíg a betűt leírnom engedik, tanúskodni akarok erről: hogy volt egy kor és élt néhány nemzedék, amely az értelem diadalát hirdette az ösztönök felett, s hitt a szellem ellenálló erejében, amely fékezni tudja a csorda halálvágyát... Minden, ami tudok, annyi, hogy e tanulsághoz, a magam kegyetlen-hűtlen módján, hűséges akarok maradni.

Márai Sándor: Egy polgár vallomásai

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII/5. (105.) szám
Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Schanda Beáta
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

A címlap emblémáját Magyar Mihály, a rovat-emblémákat és a Moha-mesék illusztrációit Garay Dóra készítette.

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: www.ertedvagyok.hu
E-mail: gromon@freemail.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetőek, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: Z.HORV Reklámstúdió, Dejtár
Felelős vezető: Horváth Zoltán

ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

ysíaaíBimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó mire küldte a pénzt.

Előfizetési díj 2007-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 2000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 3500 Ft
Nyugaton előfizetve: 20 Euró

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

Dani
(2)

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII. évf. 6. szám
2007. december
200,– Ft

A kilencedik szimfónia

Töprengések a házasságról

A gyermeki morál

Bizalom – önbizalom

Ökumenikus nagygyűlés Nagyszebenben

Interjú III. Gregoriosz pátriárkával

Egy elfelejtett hős: Irena Sendler

Meditáció a barátságról

Olvad a jég Grönlandon

A Bokor archívumából

Barcza Barna

Elmélkedés szimfóniaszóra

avagy

Mit mond nekem a IX. szimfónia?

A IX. szimfónia a beethoveni szimfóniák közül a legmeditatívabb. Zenei formákat feszítő energiái, addig nem ismert dinamizmusa a legegyetemesebb emberi kérdések ostromgyűrűje.

Beethoven szimfónia-alkotásaiban szokatlanul hosszú idő, 12 évi hallgatás előzi meg (1812-24-ig). Mondhatnók, 12 évig forrt, kavargott benne, 12 évig elmélkedte át művészileg a szimfóniát. Beethoven egész életében meggyőződéssel vallja, hogy a kiváló művésznek mindenekelőtt kiváló embernek, erkölcsileg is magasabb rendű egyéniségnek kell lennie. Az öregedő Beethoven emberi nagysága érik be ezekben az években, és ez segíti ehhez az átfogó látásmódhoz. De ez csak a nézőpont, ahonnan a tekintet – éppen a IX. szimfóniában is – mindig félreérthetetlenül Istenre szegeződik. „Nincs magasztosabb dolog – írja –, mint a többi embernél közelebb jutni Istenhez, és árasztani az Istenség sugarait az emberiségre.”

Nem véletlen, hogy ebbe a nagy „meditatív periódusba” esik a *Missa Sollemnis* megkomponálása is. Amíg azonban az istenélmény a Missa Sollemnis-ben – mondhatni – szakrális, addig a IX. szimfóniában kozmikus keretekben mozog.

Egy kozmikus víziónak vagyunk szemtanúi. Ezúttal a látnok nem próféta, hanem alkotóművész. Az örökkévalót oly szenvedélyesen kereső, problémázó Beethoven víziójával áttöri a hétköznapi szemlélet szűk korlátjait, megoldást kereső szelleme a lét forrását lengi körül, és az ellentétek nagy titkaira függeszti látnoki szemét. Látomásának prizmáján az élet szétesik határeseteire: keletkezés és elmúlás, végesség és örökkévalóság, külső robusztus erők és belső lelki finomság, vak mechanizmus és a legtisztább szeretet villódzik zenekarán. Nem hiszem, hogy Isten és az ember viszonyának nagy feszüléseit valaki is megrázóbban tudta volna ábrázolni az ember oldaláról, mint Beethoven.

A IX. szimfónia magában foglalja az ember Isten-keresését a tragikus mélységektől a boldog Isten-bírásig; ugyanakkor megjeleníti előttünk Istent: a távoli és félelmetes Istentől a szeretet Istenéig.

I. tétel (A teremtés csodája)

Az első tétel a zenei vízió leglenyűgözőbb része. *A teremtés csodáját*, sőt helyesebb, ha azt mondom: a teremtés természetességét szemléljük.

Az első akkordok hallatára a tompa űrt, az érzéketlen semmit érjük meg, a világűr szívet fagyasztó hidegét, amely mint a kongó bálnagyomor vágyik valamit befogadni. Félelmetes gomolygásban, sistergésben kavarog elő a káosz a maga alakulatlanságában. A látomást látó művész remegve bújik meg a tömeghalmazokat létbehívó Isten nagysága elől. Érezzük, amint a gigászi anyagtömbök – mielőtt őrült forgásba kezdenének – a Teremtő alkotó ujja nyomán a semmiből belezuhognak a létbe. Mintha egy gigászi fazekas agyagtömböket csapkodna a gyurmafára. – Hát ilyen a mi Istenünk, ilyen robosztus, ilyen darabosan alkotó, ennyire nekifeszült mesterember?!

Ez a tétel az alkotóművész élménye az alkotó Istenről. Csak a legnagyobb művészek tudták érzékeltetni ezt az istenszerű alkotást, a hatalmas erők formába szorítását. Gondolok itt Beethoven mellett Michelangelo Ádám teremtése c. freskójára.

Miközben a féktelen és félelmetességében tűrhetetlen káosz az alkotó keze nyomán lassan kozmoszba rendeződik, a melléktéma lágyabb dallama biztosítja a művészi varázsosságot, és engedi sejteni, hogy ennek a durva tömegekkel dolgozó Mesternek nemcsak ereje, de talán szíve is van. Jobban megfigyelve azonban inkább fájdalmas ez a melléktéma, a látnok félelme és szomorúsága a lehengerlő nagy, durva erők és a „darabos” Isten láttán, átérezve saját törpeségét.

A káosz fölött az „Isten lelke lebeg”. Az alaktalan tömeg valósággal sóvárogja az erőskezű Teremtő további rendező, törvényhozó aktusait. Szinte beledübörögnek ezek az isteni közbelépések, és csakhamar élvezhetjük az alakuló rend muzsikáját. Kicsit merev ez a rend, még túl anyagszerű, de rajta már mint alapokon épül egy magasabb rendű összhang. A sok benyomás csak úgy verdesi a fantáziát. Kinek lehet erről képzete? Vajon ki állhatott őrt a teremtésnél? Csak egy szellemörökség bonthatja így ki emlékeit.

„Az ősködöknek és gázoknak rettenetes forrongása, kavargása, birkózása és ütközése vajúdik előttünk, mire anyag lesz belőlük. A kaotikus ősanyag mennyi robbanása, vergődése, forrása és kínja olvad végre egy halk pianóba az első csillagos estén. Mennyi energia és atmoszférikus nyomás feszül és erőlködik, míg egy harmatos hajnalon szűzi érintetlenségben kinyílik az első hamvas liliom. Az erőknek micsoda áradása és összjátéka viharzik el, mire kiszövik a tavaszra ébredt játszi pillangó ezerszínű szárnyát. Mennyi harc húzódik meg a szó mögött: ÉDEN” (Halász Piusz: Természet és természetfölötti ütközése a pap életében. Papi lelkiség, 11.).

Az értelem és akarat már rendbe szedte a káoszt, de még hiányzik a végtelen isteni szeretet tükröződése. A tétel kódájában ez is megjelenik. Egy csodásan szép dallam melegségében megjelenik az érzelem a Földön az ember alakjában. Mintha Isten alkotó kedvének feleslege végigcsordulna a hiđeg anyagon! Az emberi lélekről már visszaverődhet a Teremtő szeretete. De a csöppnyi kis dallamoázis szinte eltörpül a gigászi méretek mellett. Sistergő világok robajában mégis megérezzük, hogy ezért van minden. Amiért érdemes élni, az mégiscsak ez az eltemetett kis emberlélek, amelynek legszebb virága a szeretet.

Ebben a tételben azonban ez a gondolat csak felvetődik, hogy megjelenésével tulajdonképpen megadja az alapvető problémát: a parányi ember és a gigantikus erők ütközésében nem kétséges, kinek kell alulmaradnia. A művész egész egyéniségével szenvedi ezt a kilátástalan lehengereltséget. Erre utal az óda záró része, „mely a zeneirodalomban példátlan plaszticitással idézi elénk a katasztrofális megtörtség képét” (Bartha Dénes: Beethoven kilenc szimfóniája). Szívet tépő segélykiáltás ez, melynek hirtelen megszakadása „egyetlen haragos, tiltó és kétségbeesett mozdulat” (Szabolcsi Bence).

Csak a szimfónia egészéből érthetjük meg, hogy ez a burkoltan Isten elleni lázadás abból ered, hogy Beethoven szétbontja Isten teljességét a kozmikus történelemben kifejlő isteni megnyilatkozás fázisaira, és ebben a tételben a lét-

síkok fokozatának legalját teremtő Isten, tehát még az Ószövetség istenfogalmánál is korábbi fázisban elgondolt Isten működik. Még könnyebben megértjük ezt, ha figyelembe vesszük Beethoven kissé panteisztikus istenfogalmát, amely hajlamos Isten önkifejtődését a természet fejlettségével azonosítani. – Ha eltekintünk ezen alapvető tévedéstől, a keresztény felfogásnak is sokat mond a természetfölötti rendeltetés alá zsámolyul a természetet állító Isten képe.

Ebben a tételben az anyagot teremtő Mester túlságosan el van foglalva az anyag formálásával – vagy csak mi látjuk őt ilyen elfoglaltnak? –, mintha még nem törődne eléggé remekművével: az emberrel. Ezért olyan magára hagyott az ember, ezért érzi magát a kozmikus erők játékszerének.

Ha áttekintem a létsíkokat, melyekbe az ember belenyúlik: anyag, élet, lélek, szellem, kegyelem, akkor ezek közül valóban már a legalsó, az anyag is alkalmas arra, hogy Beethovennel együtt annak törvényeiben csodáljuk a Teremtőt, de valahányszor megreked itt az emberi szem, mindig szembetalálja magát az első tétel segélykiáltásban végződő problematikájával.

Mintha csak e tétel hallgatása közben írta volna Sík Sándor az alábbi verssorokat (A hetedik nap dallama):

„Egy újszülött tűzlabda száll az űrben,
Tűzlevegőt szív, tüzet, tejet iszik.
Míg körülötte tenger tűz-egek
Gomolyognak és csecsemő világok
És most-elválasztott naprendszerek
Keringenek és mint búgócsigákat,
Pajkosan pergetik maguk körül
A csillagok parányi tűzcsíráit.
És minden csillag új tűzóceánnal
Lesz terhes újra, és ezerszer újra,
Mígnem egyszer a milliomodik
Tűzóceán egy hamvadó zugában
Megcsillan és vígan himbálni kezd
Egy tűzparány, egy ici-pici gomb,
Egy játék-labda, melynek engedelmes
És alázatos szolgálóleánya
A Föld, az én anyám.
Hol vagyok én!
És hol van tőlem kezdet és valóság!
Hol van az a Valami, ami Van!
Hogy jutna hozzá hangom cirpelése!
Hogyan törődnék porszem életemmel!"

És a végső felkiáltás:

„Hol lel egy pontot megvethetni lábát
Embergondolat és emberkiáltás?"

II. tétel (Az örökké nyughatatlan ember víziója)

Az előző tétel végén felfokozott mértékben éreztük azt a vergődést, melyet a művész a sors kérlelhetetlen erőinek hatása alatt él át, s amelyet már megcsodáltunk, sőt gyönyörű megoldását is átélveztük a legarányosabb Beethoven-szimfóniában: az ötödikben. Hogy ez a lehengerlő sorsprobléma újra megjelenik a IX. szimfóniában, még nagyobb vetületben, nemcsak arra utal, hogy átfogó emberi problémával van dolgunk, hanem beszédesen tanúsítja, hogy egy probléma elméleti vagy akár művészi megoldása nem jelenti egyben annak az életben való megoldását is. Itt láthatjuk, hogy az eszményekért oly lelkesen harcoló Beethoven, noha művészi nagysága miatt szertelen egyéniség, mégis milyen reális az ember gyengeségeinek megítélésében.

Az első tétel kozmikus dinamizmusa után joggal várhatnánk egy pihentető, megnyugtató második tételt, amely a szimfóniaszerzés hagyományainak is megfelel. Pont az ellenkezőt kapjuk. A szokatlan tempójú tétel szédítően ragad magával. A látomásba belefeledkező művész ezzel is értésünkre adja, hogy itt nem széplelkek egyszerű zenei élvezetéről van szó, és a zseni víziójának nagyszerűségét nem lehet mindig beszorítani mégoly bevált keretek közé sem.

A második tétel témája az ember. S van-e nagyobb titok az embernél?

Az örök nyughatatlan ember élete a tétel címe szerint: *molto vivace*. Valami örvénylő forgatag vonul végig az egészen. A makrokozmosz látomása után itt az ember titokzatos belső erőinek harca hullámzik, ősi ösztönök és kaotikus erők iszonyatos vihara csitul benne lassan melódiává. Itt is nagy erők rohama gázolja az embert, de ezek már nem is annyira gigászian, mint inkább démonikusak. Beethoven kedvence, Rousseau mondja: „Az ember szabadnak születik, és mégis mindenestül bilincsekben kell sínylődnie" (Rousseau). Beethoven felismeri a nagy igazságot: szabadságunk legnagyobb bilincse a bennünk tanyázó, lefelé húzó erők démoni uralma. A tétel daktilus ritmusa megengedi, hogy Beethoven régi tervét, egy Bacchus-ünnep szimfonikus megvalósulását lássuk benne. A nagy rohanásban kifáradva néha kéjesen belevetjük magunkat a tiltott örömökbe. Mennyi részvétet csal szívünkbe ez az őrült rohanás, hajsza a boldogságért! Szinte szeretnénk odakiáltani: Ember, megállj! Nagy mohóságodban, boldogságszomjúságodban nem bírtad szemed magasabbra emelni, hogy meglásd a tisztavizű forrást, hanem nekihasaltál, s teli szájjal szürcsölöd a pocsolyát?! Kiáltásunk azonban fölösleges, mert Beethoven művészi zsenije beszédnél világosabban érzékelteti az álértékek habzsolásának kiábrándító céltalanságát.

A trió rész idillikusan pasztorális hangulata is félreérthetetlenül az e világ igézete, amelynek erőtlensége, főleg pedig mulandósága majd a III. és IV. tétel fényében válik nyilvánvalóvá. Az e világi idill csak bódulat, „nemes szíveknek kínosan kevés" (Rostand: Cyrano de Bergerac).

Aki egyszer az érzékek síkján szeretné megtalálni a boldogságát, kielégülését, azt szükségképpen rabul ejti a mohóság, nincs többé megállj, mindig többet markolna, mindig kevesebbet merít, végül is őrjöngő lidérccé válik a boldogságkeresés: valóban, a tétel tempója óriási!!

Élete utolsó napján egy halálraítélt Mécs László Rohanás a tavaszban c. versét kaparta bele a siralomház falába. A Halál rémes tempóban közeledett feléje, s az utolsó nap talán eszelős nyugtalanságában élte át a „sietni muszáj" szörnyű kényszerét. Csak az utolsó versszakot idézem, mintegy illusztrálva, hogy az a rohanás, amit a II. tétel megelevenít, nem az Életre, hanem a Halálba vezet.

„Rohanunk pihenéstelenül dübörögve,
öklömmel ütöm a Titok-vezetőt:
míg hátratekint vigyorogva, röhögve
a Halál... nevetése lidérc, temetők
szaga rajta, hadarva susogja a száj:
sietni, sietni, sietni muszáj!"

Soha nem volt aktuálisabb ez a II. tétel, mint napjainkban. A nagy zsenik mindig évszázados léptékben előre éreznek. Korunk nagy élvezethajhászását, öncélú és mértéktelen kielégülési vágyát, egyszóval perverz boldogságkeresését valóban csak ilyen apokaliptikus vágtatás tudja érzékeltetni. Bárcsak fel tudnók nyitni a mai ember szemét, bárcsak meg tudnók húzni Dürrenmatt „Alagút"-ban rohanó, irányíthatatlanná vált vonatának vészfékét, s ki tudnánk vezetni utasait, a ma embereit a III. és IV tétel igazi boldogságot adó elíziumi mezőire!

A II. tétel még többet mond. Csatatér a lelkünk. Ha az első tétel intonálásában tekintjük, s a mikrokozmosz, azaz belső, lelki erőink harcára alkalmazzuk, az erkölcsi jellem kialakulásának viharos útjait szemlélhetjük. „Az energiáknak milyen titáni erőlködése bontja ki lassan a szellemet. Az erőknek mekkora összjátékára van szükség itt is, amíg megszületik az első akarás. A dallam mennyi zokogása, magába csukló decrescendója és kitörő fortissimója viharzik végig ezen a belső kozmoszon, míg végre kiforr az erkölcsi jellem" (Halász Piusz, i. m.). Valóságosan titánokká kell lennünk, hogy a felsőbbrendű én, a „forma" szuverén uralma hatalma alá gyűrje az ösztönös erőket. A Beethovennél megszokott „kolosszalitás" itt az erkölcsi rendben ad lenyűgöző eszményt. Ez a tétel ugyanis formáját tekintve scherzo. Hogy a szerző nem annak nevezi, ennek az az oka, hogy még a gyanúját is el akarja kerülni annak, mintha itt tréfáról lenne szó (a *scherzo* ugyanis tréfát jelent). Nagyon is komoly, önmarcangolóan harcos valóságról van itt szó. A tétel grandiozitását és tartalmát tekintve, ehhez képest Beethoven valamennyi scherzója csak tanulmánynak tűnik. Mégis, ezt a szinte lebírhatatlan témaanyagot a lehető legszorosabb rend szorítja formába, művészi organizáció kereteit remegteti meg

a duzzadó tartalom. „A triós forma nagy hármas tagolásán kívül a scherzo első fő része önmagában véve is hatalmas szonátaforma a szokásos hármas tagolással" (Bartha, i.m.).

Könnyű harmonikus egyéniségnek lennie annak, aki kiegyensúlyozott természetet örökölt. Ez a „statikus harmónia" azonban merev és fagyasztó, sokszor a viaszfigurák festett mosolya és nyugalma. Igazi harmónia ott van, ahol a rend szerterobbanni akaró részeket fog egybe, egyik energiáját a másikkal egyensúlyozza, a feszítő erőket ritmikus mozgássá zabolázza. Derű, nyugalom és mosoly van az ilyen arcon is, de ennek az arcnak életrevaló pirossága a befogott erők ritmusáról dalol. A II. tétel tartalom-forma összhangja ilyen hősi egyéniséget vetít elénk, s noha a derű helyett itt még a tragikus vonás dominál, de ez az egyéniség már alkalmas arra, hogy a III. tételben felfogja a szenvedések tisztító hatását, megkapja a nagy transzcendens beirányzást, és kiépítse magából a IV. tétel ujjongó, nagy szintetikus karakterét, a szeretetben kiteljesedett embert.

Végül, a II. tétel tekinthető történelmi távlatban is, az emberi történelemnek legátfogóbb értelmében. A tétel kielégületlen rohanásában a történelem nagy szőnyegének visszáját véljük látni, de éppen ez bizonyítja, hogy a szőnyegnek színe is van. A történelmen végigjáró Isten a szőnyeg színén halad végig, s látja teljes értelmét, mi pedig vergődésünkben csak botránkozunk a szőnyeg fonákján.

„A pesszimisták azt mondják, hogy a történelem tragikumok beláthatatlan csontmezője; s én keresem, nem hallani-e ki a halálhörgésből és csatazajból, nem érezni-e ki a vér- és hullaszagból egy irgalmas és szent Isten szíve dobbanását? A szkeptikusok úgy találják, hogy a történelem tehetetlen vergődések szeszélyes játéka, legföljebb folyó, mely rövid hegyi út után, a végeláthatatlan síkság lapályain elposványosodik; s én kérdem: vajon nem válik-e be itt is, hogy *virtus in infimitate perficitur* (az erő az erőtlenségben teljesedik ki)? Ez a nagy tehetetlenség és vergődés nem diadalmas erőnek kikiáltója-e?" (Schütz: Isten a történelemben) – Hogy mennyire így van, azt majd a III. és IV. tétel mutatja be.

III. tétel (Haláltétel)

Az egyetemes zeneirodalom talán legszebb tétele ez a felülmúlhatatlan *adagio molto e cantabile*. Soha, semmiféle muzsika nem markolt úgy a lelkembe, mint ez a tétel. Mennyi fájdalomba öltözött boldogság! Egyszerre belesír és belesimogat a lélekbe. Ki tudná szebben elmondani, hogy a halál nem az utolsó szó az ember életében? Ki tudná szebben érzékeltetni a túlvilág időtlen valóságát?!

A főtéma egy magasztos áhítatú mennyei dallam. Isten megszánja a magára maradt, vergődő, problémázó embert, s azok számára, akiket az élet szenvedései befelé fordítottak, elmélyítettek, megadja a természetfölötti segítséget: a kegyelmet. Már az ötödik szimfónia második tétele is a lelki befelé fordulásra hívja fel a figyelmet, mely egyedüli kivezető út a külvilág kérlelhetetlenségéből. Azonban nem életidegenség ez, nem *Flucht vom Leben* (azaz menekülés az életből), hiszen Halász Piusz szavaival: „A kegyelem lényünk legmélyéről tör elő, és kiáradása közben átjárja és kibontakoztatja egész természetes emberi valónkat. – Ha aztán a kegyelmi erők átjárják a természetes erőket, a természetben szunnyadó életörömöt, alkotókedvet, bátorságot és zsenialitást, s minderre az isteni élet világosságát és melegét sugározzák, akkor a természet minden lappangó energiája kifeslik és meghatványozódik." (A természet és természet fölötti végső győzelme, P. L., 12.).

Ha művészileg a szimfónia megoldása a finálében csendül is ki, a *megoldás gyökere* mégis itt van. Az első tétel kozmikus erejét öröklő és szenvedő, második tételbeli ember pálfordulása, damaszkuszi jelenete *itt történik meg:* a főtéma nem más, mint találkozás Istennel. A lélek misztikus mélységein keresztül emelkedünk a legmagasabbra: az Abszolútumhoz. Az eszeveszett hajsza, a lihegő boldogságkeresés után egyszer csak megnyílik előttünk az a másik világ, s a térdre ereszkedő léleknek megmutatja a dolgok „nagy hiábavalóságát". Eddig belefeledkeztünk a világ kutatásába, s egyszer csak (Tóth Árpád: Téli verőfény):

„E vén világba zárt örök szívét
Feldobogtatja nékem most az Úr."

A kozmosz dühödt tombolása, úgy látszott, mindent betölt, s mikor már majdnem eltikkadt a vándor, akkor talál rá a védett oázisra (Tóth Árpád: Prospero szigetén):

„A parton, ahol megtörik az ár,
Ahol a vad vész verve búj lihegni."

Ne féljetek a tomboló világtól, a Sátán pufogó görögtüzei ijedten hunyászkodnak a halk szavú kegyelem titka előtt. A kozmosz akár ijesztő, akár lenyűgöző tolakodása mögött meg kell látni az Alkotót, s a sóvárgott boldogságot, melyet nem adhatott meg a második tétel bacchanáliája (azaz vigassága, mulatozása), örökre és soha nem remélt mértékben megadja a harmadik tételben a lélek mélyén is feltárulkozó Isten. Aki meg akar sejteni valamit a misztikus istenélmény kimondhatatlanságából, az hallgassa meg nyílt lélekkel ezt a tételt! De aki erre képtelen, az is érteni kezdi a költő gondolatával (Tóth Árpád: Hegyi beszédek felé):

„S mintha olykor a gyarló földi dalban
Hangját próbálná haloványan, halkan
Valami égből üzent, messzi, szép
Hegyi beszéd."

A második vonóskvartett imádságos áhítatú lassú tételét tudom itt némi párhuzamként említeni.

A melléktéma talán még megrendítőbb, vagy helyesebben megindítóbb. Első megjelenésében: a halálba néző ember fájdalma, amelyen azonban már itt is átragyog az örökkévalóság boldogsága. Mintha egy szerettem ravatalánál állnék, és patakzó könnyeimen keresztül mosolyognék reá – ő pedig a halotti arc mögül a túlvilág igézetével szintén visszamosolyogna rám.

Nagyon is emberi ez a téma. Hiszen a legtisztább hit talaján is fájdalmas lehet a halál, másrészt a legtöbb embernél a befelé fordulás, a lázadás lecsendesítése nem pálfordulásként történik, hanem alaposan meg kell szenvedni azt.

„Mennyi rejtett tusakodásnak, vívódásnak, belső vonaglásnak kell megráznia ezt a magányos bolygót, mire termékeny talajjá válik. Mennyi belső tűznek, fortyogó kráternek kell kialudnia benne, mire magába tudja fogadni a tiszta fényességet. Mennyi csődnek, csalódásnak, fájdalomnak, betegségnek és letörésnek kell végigszántania rajta, míg végre először indul el kövér cseppekben az alázatosság langy esője" (Halász Piusz).

Beethoven rendkívül önérzetes és alázatos volt. Most itt, az Isten színe előtt, nem győzzük eléggé csodálni alázatát. Férfias alázat ez. Nem a sors gőzhengere alatt kialakult alacsonyabbrendűségi érzés, hanem a saját bukásaiból erőtlenségét felismerő ember bizakodó feltekintése az irgalmas Istenre.

Formáját tekintve a tétel egy nagylélegzetű variáció. Azonban az alkotóművészete csúcsára felérkezett Beethoven isteni adományát csodálhatjuk meg abban, ahogy a sokszor játékos variációkat is olyan magasztosan és földöntúlian kifejező dallammá tudja emelni.

Mindig kevesebb lesz a fájdalom, s több a megbékélt várakozás. Majd felharsannak az utolsó ítélet harsonái, de egyre csökken hátborzongató erejük, mert hangjuk kíméletlen zengését lágyan körülfonja a gyermekét hazaváró Atya megbocsátó szeretete. – A zeneesztéták egybehangzó véleménye szerint *a tétel nincs igazi értelemben lezárva* (erre majd külön figyeljünk!). A szerző szándékosan hagyta meg nyitottnak, a megtalált irányban beteljesülést sóvárgónak. – Aki igazán szereti Istent, annál nem attól kell tartani, hogy fél a haláltól, hanem hogy módfelett kívánja azt. Csak Mozart Requiemjét merem párhuzamba állítani e tétellel. Mint nála, úgy itt is ez a zenei imádság a síron nőtt illatos rózsa. Halálból, testből-porból és istenszeretetből szőtt színpompás virág. Nehéz az életet elviselni? Könyörtelen a sors? Ültessetek rózsákat a sírokra – és a lelketekbe!

Nem hiszitek, hogy van túlvilág? Hallgassátok csak! E tételben az Atya mosolyog rátok. Ő nem csalogat. Csak feltárja magát, és ti rohantok Hozzá. Ő

minden tökéletesség forrása – a szépé is. Aki igazán szereti a szépet, nem nyugodhat meg, csak Őbenne…

Olyan szépen mondja Ady (Imádság háború után):

„...lecsukódtak bús nagy szemeim
Számára a világnak,
Nincs már nékik látnivalójuk,
Csak Téged, Téged látnak.

Két rohanó lábam egykoron
Térdig gázolt a vérben,
S most nézd, Uram, nincs nekem lábam,
Csak térdem van, csak térdem.”

IV. tétel (Egyesülés Istennel)

Ha előbb a lélek hagyta el a földet, most a negyedik tételben az ember, sőt az emberiség testestül-lelkestül emelkedik a mennybe. Örömről máshol is, és mások is írtak, de ez az öröm egészen magasrendű. Központi gondolata (Schiller: Az örömhöz – Rónay György ford.):

„Túl a csillagsátoron
Él mindnyájunk Édesatyja.”

A harmadik tétel misztikus elmélyedését itt a tétel elején riasztó futamok szakítják meg. Mintha az élet átlendült volna a halál riasztó mezsgyéjén, majd hirtelen elcsitulnak az ítélet rettenetet keltő akkordjai, s az ember egyszer csak a mennyei boldogság elíziumi mezőin találja magát. Mint az újszülött, próbálgatja örömét emberi módon kifejezni. Keresgéli a témát, amelybe örömét sűríthetné. Látomás a látomásban, amint a feltett művészi kérdésre mint válaszok felbukkannak az előző tételek témái mint lehetőségek. Azonban sorra el kell utasítani őket. Halljuk a távolból az első tétel „káoszmuzsikáját”. Ám megszólal a basszusok ingerült recitatívója: Nem ez az, nem ez a kaotikus és démoni küzdelem fejezi ki az én örömömet! Felbukkan a második tétel bacchanáliás, táncos öröme. A recitatívo ismét rámordul: Nem ez! Illetlen ide ez a buja rivalgás! Elősejlik gyengéden a harmadik tétel bensőséges áhítata. Ez sem idevaló, hiszen ez még a vándor sóvárgása, nem pedig a célba ért ember minden várakozást felülmúló öröme. Végre lassan, ünnepélyesen feltámad az igazi dallam, a nagy ünnep, a beteljesedés, az Istenre találás, a szeretet dallama.

„A kinyilatkoztatás lenyűgöző egyszerűségével és fenségével, a végső bizonyosság nyugalmával szólal meg az örömtéma, először halkan és *unisono*, majd fokozatosan felerősödve, mind hatalmasabban kiterebélyesedve” (Tóth Dénes: Hangversenykalauz, 184. o.).

Jellemző ez a próbálkozás, amellyel a megfelelő dallamot kereste a szerző. Bizony, az igazán nagy dolgok előterében az ember mindig elnémul. Még a legtökéletesebb forma is törpévé zsugorodik ilyen érzések hordozójaként.

De többet is mond ez a keresgélés. Nemcsak a művészi egységet biztosítja, összefoglalva mind a négy tétel témaanyagát, hanem rámutat egy magasabb rendű egységre: a lét alapvető egységére is, amint az az ember oldaláról kitapintható. Ha az örök dicsőség boldogságának érzékeltetésekor el is utasítja a korábbi témákat, felsorakoztatásuk mégis emlékeztet arra, hogy az út ezeken keresztül vezetett ide. Ha nem fortyogott volna a sistergő káosz, he nem hajolt volna az élet uralma alá a kozmosz, ez a nagy behemót, ha nem harcoltunk volna az érzékeink húrján kéjesen végigvibráló démoni erőkkel, és ha a szenvedések tisztító tüze és a kegyelem csodája nem ragadott volna transzcendens áhítatba, akkor most felesleges volna keresnünk a szeretet és öröm ujjongó dallamát. Az a félelmetes erő, amely az első tételben gigászi rémnek látszott, innen, az értékskála csúcsáról nézve megkapja a maga fundamentális helyét. A tévutakra csábító *biosz* (biológiai élet) innen nézve már csak a küzdés, tehát a történés egyik nagy energiaforrása, és az emberi testvériségnek – mondhatnók – anyagi létalapja. A harmadik tétel a lelket mutatja be, amely Istenbe kapaszkodva már képes egységbe foglalni a két alárendelt szférát. Végül itt feloldódik az ember alapvető belső meghasonlottsága; amit „odaát” még csak nagy küzdelmek árán lehetett biztosítani, az „itt” magától értetődő természetesség: anyag, élet, lélek, kegyelem – mind belesimul abba, Aki maga a Lét, az Egy, akiben nincs többé más, csak Szeretet. – Megtanulhatjuk ebből, hogy az igazi szeretetnek alapvető jellemzője ez a teljesség. A félemberek vagy az egy irányban kikezdett karakterek rendszerint nem képesek az igazi szeretetre, hisz abba bele kell szorítani a szerteficánkoló lét minden rétegét, mint mondani szokták: a szeretetből adott pohár vízben benne remeg az egész ember…

Az ujjongóan bontakozó örömtémával tehát beléptünk az örökkévalóság birodalmába. Amilyen fenséges és szárnyaló ez a dallam, olyan egyszerű. Legegyszerűbb alakjában nem is annyira az ujjongó örömöt, mint inkább csendes, boldogító harmóniát fejez ki. „A 24 ütemre terjedő óriásmelódia szinte végig a legegyszerűbb diatonikus szekundlépésekben halad, és csak három helyen alkalmaz a szekundnál nagyobb lépést” (Bartha, i. m.).

Nagy kontraszt ez a való élet bonyolultságával szemben. Lám, a szintézis legmagasabb fokán a lét egyszerűsödik, a boldogság pedig nő. Az ember itt

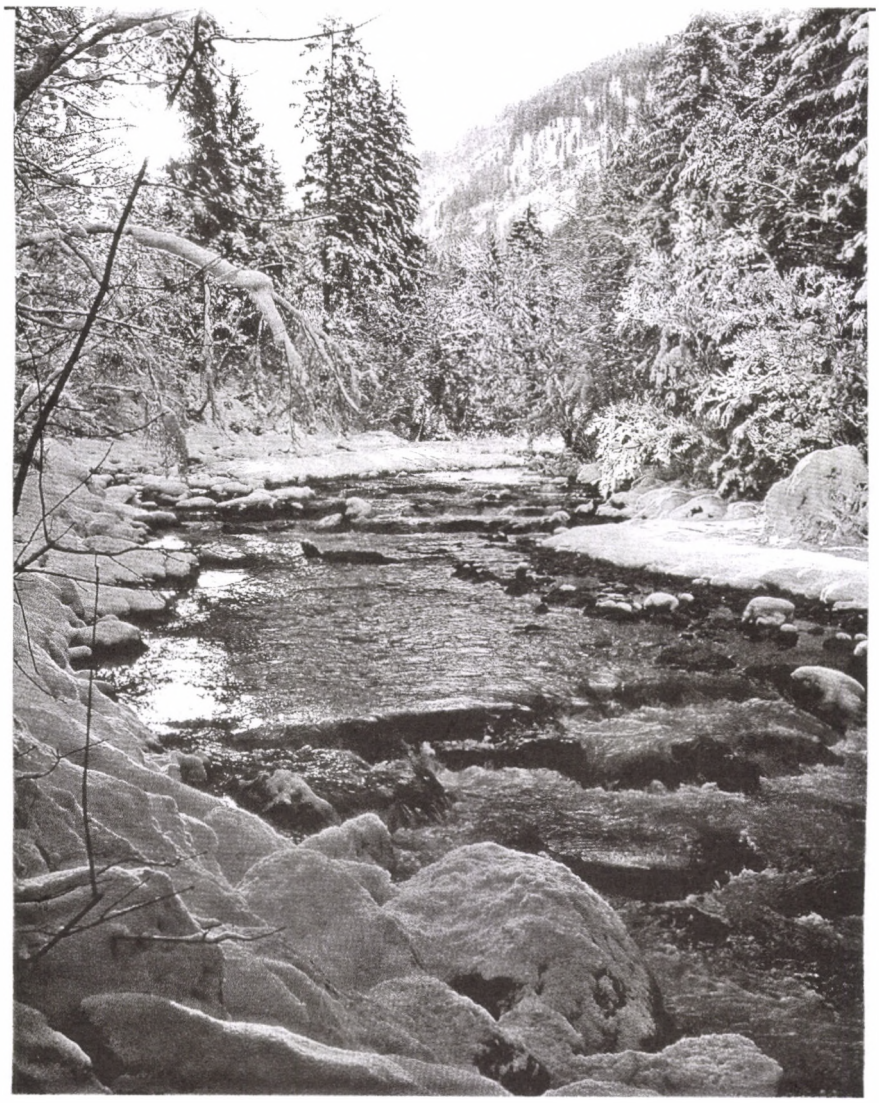

megsejti, hogy a legegyszerűbb lét az Isten, ezért a legnagyobb boldogságot jelenti számunkra. Aki sokat beszél az Istenről, az valójában semmit sem mond Róla, de aki meghallgatja ezt az egyszerűségében oly sokat mondó dallamot, az elimádkozhatja Szent Tamással: *„Libera me Deus a multiloqua de Te!"* (Ments meg, Uram, attól, hogy sokat beszéljek Rólad!)

A megtalált egyszerű és nagyszerű dallam szinte uralja az egész tételt, miként a menny örömének középpontjában is maga Isten áll. Minden ámulat és csodálat tárgya Ő. Annyira mindent betölt szeretetével, hogy még a témavariációk nagy része is változatlanul hagyja a fennkölt dallamot. Nem lehet eléggé izlelgetni ennek az örömnek földöntúli jellegét. Valósággal szoktatnunk kell magunkat ahhoz, hogy már elhagytuk a végesség dübörgő zakatolását (Sík Sándor: A hetedik nap dallama – Virágzó szőlők illata):

„Fülemről immár lepattant a zár,
Mint szememről a hályog és agyamról
A végesség bilincse. Szabadon
Úszom a zengő dallam-óceánban,
Amelynek nem volt és nem lesz határa,
Eleje nincsen, vége nincsen: él.
És minden hang a Te pálcád ütése:
Testekben, színekben és vonalakban
Remeg és kúszik, tündököl és táncol,
Ölelkezik és mosolyog a Dallam,
A Hetedik Napé, szerelmed dallama."

„Minden Te vagy, és Benned minden él.
A csöpp halál: a halhatatlan élet
Szemrebbenése, a Nagy Életé,
Ami te vagy, mert egyedül Te vagy,
És ajkadon a szűnhetetlen ének,
Mely önmagadról és önmagadért
És önmagadnak, időtlen időktől
És időtlen időkig orgonálja,
Hogy szent, szent, szent,
és ámen, és hozsanna!"

Beethoven kifejezőerejének plasztikusítása szinte már szoborszerű, és ezt még fokozza az emberi hang bevonásával. Nem Schiller örömódájának programzenésítése ez, hanem az óda csak alkalom arra, hogy szuverén felhasználásával az egész emberiséget mint testvéri nagy családot belevonja az isteni szeretet csodás áramába. Megszűnik az egyének elkülönülése, az egész emberiség a legtökéletesebb örömben és boldogságban egyesül a végtelen Istennel. Kiszorít ez minden más érzést, miként Dante mondja (Divina Comedia. Paradicsom, XXXIII, 100-102):

„Olyanná lesz a lélek ama Napban
merülve el, hogy bármi másba nézzen
lehetetlen, hogy megnyugodjon abban."

Az éjszaka ijesztő rémei messze tűntek, ragyogó világosság árasztja el a Mindenséget, a mennyei Jeruzsálem szimfonikus megélésének lehetünk fültanúi: „Nézd, ez Isten hajléka az emberek között. Ő velük fog lakni, azok pedig az Ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt" (Jel 21,3-4).

Az 543. ütemtől kulminál a zenekar és a kórus tömör összhangjára épült apoteózis. Mintegy összefoglalja az egész mennyei élményanyagot. Azt hihetnénk, hogy a mű befejezést nyert. Még egyszer átéljük Schiller verssorait (Az örömhöz):

"Gyúlj ki, égi szikra lángja,
Szent öröm, te drága, szép!
Búvkörödbe, ég leánya,
Ittas szívünk vágyva lép.
Újra fonjuk szent kötésed,
Mit szokásunk szétszabott.
'Egy-testvér lesz minden ember,
Hol te szárnyad nyugtatod.

Milliók ti, kart a karba!
Gyúljon csók az ajkakon!
Túl a csillagsátoron
'Él mindnyájunk 'Édesatyja!"

A műnek azonban nincs vége. Beethoven kimeríthetetlen fantáziája, lebírhatatlan variáció- és ötletgazdagsága új meglepetésekkel és megrendítő élményekkel szolgál.

Új téma, új ütem, új tempó: *Andante maestoso*. Az énekkar férfihangjai olyan dallamot intonálnak, amelynek vallásos jellege kétségtelen, „gregorián jellegű fordulatok, és a Palestrina-zene harmóniaszövésének hatása érzik a legjellegzetesebb pontokon", épp a

„Milliók ti, kart a karba!
Gyúljon csók az ajkakon!
Túl a csillagsátoron
'Él mindnyájunk 'Édesatyja"

– szavaknál.

Mindennél világosabban mutatja ez, hogy a milliók testvérisége nem valami utópisztikus ideológia, hanem kizárólag a vallásban, az istengyermekségben megvalósítható eszmény. Az emberszeretetre tanító Isten mélyen meghatja az emberektől annyi meg nem értést elszenvedett művészt.

Amikor azt hittük, hogy a természetfölöttiség érzékeltetése már fokozhatatlan, akkor kapjuk a legmegrendítőbb beethoveni vallomást. Valósággal megbűvölik Schiller szavai:

„Milliók, ti porba hulltok?
'Érzed, élet, Alkotód?
Rejtik őt a csillagok!
Sátrukon túl, él az Úr ott!"

Az istenélménytől megrendült ember csodásan szép muzsikája ez. Ennyit már igazán nem várhattunk egy világi művésztől. Nem belemagyarázás ez már? Aztán a tempójelzésre nézünk, és bólintunk: *Adagio ma non troppo e devoto* – írta az utasítást, tehát *áhítatosan*. Ehhez hasonló megrendülést talán a Missa Solemnis Sanctusában tapasztalhatunk. Jellegzetesen beethoveni, tehát mélyen és egyetemesen emberi magatartás. A látomás önmagáért beszél: az Isten nagysága és túláradó szeretete előtt megrendült embermilliók a porba hullnak. „Egészen különösen extatikus, minden eddigi zene kifejezését messze maga mögött hagyó zenére ihlette Beethovent Schillernek ez a verssora: „Über Sterne muss Er wohnen". A „fafúvók titokzatos lüktetésével, a vonószenekar reszkető tremolójával és az énekkar hihetetlen magasan, emberfeletti módon, hosszan kitartott akkordhangjaival lélegzetelállító szuggesztivitással vetíti elénk" az Isten szemléletében „áhítatosan elmerült Beethoven hangulatát" (Bartha, i. m.).

A zene nyelvén aligha lehet többet elmondani, imában pedig aligha lehet ilyen szépen elmondani!...

Még egy variáció, aztán megindul a finálét megkoronázó óda. Fékevesztett körtánc szédületes tempója ragad magával, mintha a második tétel bacchanáliájának megnemesült égi mása volna. Az öröm és boldogság minden mértékben túláradó lesz: „a zenekar fokozódó hangerővel festi alá az énekszólamok hovatovább extázis jellegű tombolását" (Bartha, i. m.). A végső kifejlet előtt még egyszer meghatódik a testvériség gondolatától. Majd a tempó szinte teljesen elragad. Az ujjongó, diadalmas örömnek már nincsen semmi gátja. Isten és ember, egyén és közösség a partjai ennek az örömóceánnak. E szélsőséges iramot még a befejezés küszöbén is megtorpantja, hogy újabb néhány ütemnyi „maestoso"-val gazdagítsa szépségét. De a diadalmas öröm már feltartóztathatatlan, a zenekar tombol. A kórusból a „Gottesfunken" (Égi szikra) szavaknál fogy ki a szó. Az az égi szikra, melyet Isten belegyúrt a sárba, megdolgozta, átlelkesítette az anyagot, kiizzított belőle minden salakot, és most visszatalálva Tűzforrásához, örökké tartó extatikus lobbanásban megtalálja végső boldogságát. Egy energikus gesztus zárja le a szimfóniát, valósággal ki kell tépni magunkat a látomás bűvköréből, hiszen az az öröm örökké tartó, nekünk pedig sürgősen munkához kell látnunk, hogy mindnyájunk számára megszerezzük azt…

Elviharzott ez a nagyszerű mű, mely az ember minden idegszálát mozgásba hozta. Együtt éltük meg Beethovennel az emberiség sorsát: tragédiáját, de örömét is. Ha az első tétel letepert és megfélemlített, a második szinte magával ragadott, a harmadik térdre kényszerített, akkor a negyedik valóban a mennybe emelt…

Miközben feltápászkodtam a látomás kábulatából, élményemet egy tétova mondatba foglaltam: Ez a szimfónia a hangokba oldott szeretet!

Önkéntelenül is egy templom felé indultam, de a templom csendjében imádság helyett egyre csak Beethoven szavai kavarogtak a lelkemben:

„Nincs magasztosabb dolog, mint a többi embernél közelebb jutni Istenhez, és árasztani az Istenség sugarait az emberiségre!"

(Budapest, 1961)

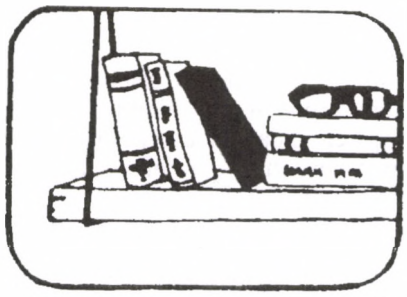

Sulyok Gábor

Töprengések a házasságról

(Márk 10,1-9)

Mitől törvényes egy feleség, mitől törvényes egy házasság, és mitől nem az? Bármilyen furcsa, nem az emberi törvénytől törvényes, hanem Istentől. A házasság és az abból táplálkozó közös élet attól törvényes, hogy Isten szándéka szerint, Isten előtt történik. A világmindenségben nincs olyan hely, ahol nem Isten szeme előtt lennénk, így „Isten részéről” minden házasság érvényes és törvényes. Problémák csak a mi szándékunkkal lehetnek, amellyel vagy vállaljuk Isten akaratát, tervét, vagy pedig magunkat keressük, és magunkat akarjuk a másikban megtalálni.

Jézus hozzáállása is ennek megfelelő, hiszen a házasság ügyében nem a törvényhez, hanem a törvény „elé”, Istenhez vezeti vissza a kérdést. Alapkiindulása, hogy a házasságok mindig törvényesek, hiszen Isten törvénye az, hogy a férfi és nő együtt legyen Isten képe-mása.

A mi emberi törvényünk szerint a házasság célja, hogy a dolgokat, feladatokat meg lehessen osztani, lehetőleg úgy, hogy a kellemes és kedves része maradjon nekünk, a kellemetlen és nyűgös, *vége nincs* dolgok pedig megmaradjanak a másikra. Az uralkodás, ahogy illik, legyen a férfié, az engedelmeskedés pedig maradjon mindörökre a nőé. Ennek a „munkamegosztásnak” az igazi súlya az, hogy leggyakrabban azért kellemes, mert a másiknak kellemetlen! Hol van ettől a „közös, *kettős istenképűség*” eszméje?

*

Ezzel a kérdéssel eljutottunk oda, ahol valójában kérdésessé válik egy házasság, egy feleség, egy férj törvényessége. Az eredeti „mintában”, Istenben nincsen semmiféle alá-fölérendelés. Isten életének, létének lényege, hogy ugyanazt akarja, ugyanúgy akarja az Atya, mint a Fiú és a Lélek, és fordítva. Isten számára értelmezhetetlen az, amit mi engedelmeskedésnek, engedelmeskedtetésnek nevezünk. Arra a belső és önkéntes egységre épül, amely feltétel nélkül vállalja a másikat – nemektől és szokásoktól, sőt emberi, polgári vagy mózesi törvényektől függetlenül.

A törvények igazi kérdése az, hogy Isten törvénye szerintiek-e, akár a Bibliából származnak, akár nem, és hogy miképpen szabják meg gondolkodásunkat a házasságról mint két ember „egyetlen istenné-levéséről”.

A házasság, a feleség, a férj több szinten lehet törvényes, és több szinten lehet törvénytelen. Meg kell határoznunk magunknak, hogy mi melyik szinten vagyunk, melyik szintre törekszünk, és belső meggyőződésünk és törekvésünk szerint a polgári, a mózesi – vagy az eredeti isteni törvények érvényesek-e ránk, úgy, ahogyan Jézus közvetítette azokat nekünk. Arra szántuk-e magunkat *közösen*, hogy az a szeretet legyen bennünk, amely megvolt Jézusban, vagy egyoldalúan köteleztük el magunkat egy olyan életformában, amelyet ketten kellene vállalnunk. Természetesen Isten mindenben segítségünkre van, még abban is, amit meg sem tudunk fogalmazni, de olyankor nem, amikor helyette vállaljuk a kockázatot, aztán „vigye el ő a balhét”. Ez ugyanis önhittség lenne, és önhittségünkben Isten nem partner. Isten azt akarja, hogy vállaljuk magunkat, és *ennek alapján* vállaljuk azt, aki társunk akar lenni az istenné-levésben. Istent nem az érdekli, hogy mivé *nem* tudtunk lenni, hanem hogy általa vagy nélküle lettünk-e, amivé lettünk. Általa akarunk közös képe-mása lenni, vagy magunkra erőltetett emberi törvényeink által. Ez az a törvényesség, amelynek meg kell felelnie magányos életünknek éppúgy, mint házas-közös életünknek.

*

Az ember a kezdetektől férfinek és nőnek teremtetett. Ezt írja a Biblia, de érzi, tudja ezt minden egészséges lélekkel, öntudattal rendelkező ember is. Hogy az első emberek hogyan és meddig kötelezték el magunkat egymás mellett, nem tudjuk, legfeljebb feltételezhetjük.

Mindenesetre kialakult az emberben a tudat, hogy felelősséggel tartozik az élet és társa iránt, illetve egy *új csoda*, egy *új jövevény* iránt, és bizonyára ennek következtében hűséges is maradt társához. Az irányvonalat természetesen mindenkor az adott apai vagy anyai jogú társadalom határozta meg. Gyökerében minden bizonnyal az isteni indítás volt az az alap, amelyre *a törvény* ráépült. Ez a törvény aztán vagy igazságos volt, vagy igazságtalan, de nemzedékekre meghatározta az emberek magatartását, mindaddig, amíg valahonnan, talán idegen törzsekkel vagy népekkel folytatott háborúzgatások eredményeként valami új nem jelentkezett. Az új vagy beleolvadt a régibe, vagy felforgatta azt, és ekkor új törvény keletkezett. Csak így érthető, hogy ugyanaz az isteni kezdet egyszer többnejűséghez, máskor monogám „kizárólagossághoz” vezetett, vagy talált vissza. Mindezekben az esetekben az emberi tényező formálta át az eredeti képet.

Mindegyik formát alapjaiban határozta meg a birtoklási vágy, és a megszerzett értékek megőrzésének, bebiztosításának igénye. Ennek érdekében született az emberi kapcsolat valamiféle mércéje, amely lényege szerint hasonlított a mai házassághoz, bár valószínűleg még nem volt összeragasztgatva vallásos elemekkel, és így teológiai „háttere” sem volt azonos az általunk ismert házasságéval.

Felmerül a kérdés, hogy mi teszi valóban *házassággá* a házasságot. A házasságok tekintélyes része már a megkötés pillanatában érvénytelen és értelmetlen, mert ott lapul bennük a kétértelműség. *Igen*, ha „bejön”, de természetesen *nem*, ha nem jön össze a dolog, vagyis az, amit *én* várok tőle.

A házasság, legalábbis a legáltalánosabb értelmezés szerint, két ember maradandó, rendíthetetlen életkapcsolata. De ha az igen születik is meg, mi az **igen** tartalma?

Mit akarunk foggal és körömmel, akár isteni erővel is fenntartani? Az egyenlőséget vagy az egyenlőtlenséget, egymás szolgálatát vagy a másik engedelmességre kötelezését? A házasságok jelentős része a gyakorlatban nem több, mint személyek, tárgyak, használati eszközök és kiemelten a lakás használatának speciális szerződésben rögzített formája. A közös vagy kizárólagos birtoklás és haszonélvezeti jog törvényes szabályozása. Az ilyen házasságok természetesen még legtávolabbról sem mutatnak rokonságot a szó igazi értelmében vett *házassággal*.

*

Ha van bátorságunk visszafordulni a „Paradicsomkert”-ig, ki kell mondanunk, hogy a Biblia mondanivalója az a keret, amelyben Isten és ember összetalálkozhat. Vagyis nem arról akar tájékoztatni, hogy Isten mit, mi-

kor és hogyan tett, hanem arról akar meggyőzni, hogy Isten nélkül nincsen értelme az *Isten által teremtett világnak.* Lelkünkbe akarja vésni, hogy Isten *„sajnálatos módon"* csak jóra, szeretetre és ajándékozásra képes. De ugyanakkor arra is szeretne figyelmeztetni, hogy ember és ember kapcsolatát ugyanerre kell felépíteni, és ennek hiányában az ember gyökerében pusztítja el önmagát.

Ahol az egyet nem értés, az egymásra mutogatás, a felelősség áthárítása, a gyűlölet, az irigység, a versengés, a másikon való uralkodás gyönyörűsége határoz meg mindent, ott házasságról kár beszélni.

A teremtéstörténet Ádámtól Ábrahámig és tovább, éppen arról beszél, hogy az ember társas kapcsolatát nem lehet beszorítani a „háza, mezeje és másféle jószága" kalitkájába. Ugyanakkor azt is tanúsítja, hogy a csak látszólagos szeretet előbb vagy utóbb tragédiához vezet. De ha csak ennyit akarna mondani, még mindig ijesztően kevés lenne, mert nem mutatna irányt. Márpedig furcsa Isten lenne az, aki a bajt, a rossz döntést *kegyes nagylelkűséggel* megengedi, de a döntés helyrehozatalát nem teszi lehetővé.

Úgy tűnik, a valóságban kétféle házasság születik. Az egyiknek az a lényege, hogy az emberek a maguk módján és képességeik szerint megpróbálnak jól-rosszul eléldegélni egymás mellett. Az eredmény sajnos kétséges. Vagy sikerül pozitívan összeegyeztetni az igényeket és elvárásokat a lehetőségekkel – vagy nem sikerül, és akkor következik a kevés eredményt hozó továbberőlködés, amikor is az erőlködések céltalansága, eredménytelensége miatt fokozatosan kialakul a közöny és az unalom, aztán ha a türelem mértéke nem arányos az unalommal és a közönnyel, akkor elszakadnak a húrok, és végül megszakadnak a személyek is. Egy ideig még tiszteletköröket írnak le, aztán véglegesen leválnak egymásról az újabb kapcsolat, vagy akár a semmi reményében.

*

A házasság szentségéről azonban csak akkor beszélhetünk, ha Isten jelen van a házasságban. Mégpedig nem csupán egy adott pillanatra, a házasságkötés pillanatára korlátozódva, hanem egy egész életen át. Isten élete, más szóval a szeretet élete azonban nem kényszeríthető oda, *ahol kezdettől fogva nem hiányolják!* Bármilyen vallás vagy szertartás, szokás vagy eljárás erőlködik is, a szeretet tehetetlen ott, ahol nincs kölcsönösség, igazi közösség. A házassággal sokan az egyedüllét keserűségét akarják megédesíteni, orvosolni, és egyoldalú biztonságot, kényelmet, szeszélyeik kiteljesedését remélik tőle. Ezt könnyen el lehet érni rövid távon, sőt még néhány gyermeket is világra lehet segíteni meggondolatlanul, ettől azonban a házasságban jelenlévő űr nem fog csökkenni, akár anyakönyvezték, akár nem. Istent nem lehet önmagunknak, az önzésünkhöz kisajátítani. A szeretet Istene nem képes szentesíteni a szeretetlenséget, még akkor sem, ha az egészet vallási, közösségi, gyülekezeti vagy bibliai címkével látjuk el.

Jézus másfajta házasságról beszél, amikor azt mondja, hogy amit Isten egybekötött, ember ne válassza szét. *Ezt* a házasságot alapjaiban nem a test és vér, a birtoklási vágy, a bebiztosítottság mámora, a független akaratérvényesítés szüli. Ezt a házasságot a kölcsönös elkötelezettség kapcsolja össze, és tartja egyben. Azok közös akarata ez, akik Jézus nevéért mindenre hajlandóak, még magukról lemondani is, de mindenekelőtt az egymásért mindent odaadás, a jézusi értékrend határozza meg cselekedeteiket. Nem elég, hogy mindegyik a *maga módján* szeresse ugyanazon értékeket, mert még ebben is ijesztő mértékű a bizonytalanság. Azonos úton kell járniuk, azonos célokért, azonos módon kell élniük.

Akinek a család másodlagos elfoglaltság, talán akadály is, az nem fog tudni mit kezdeni azzal, ami csak szavakban elsődleges – vagyis a közös élettel –, hiszen valójában önmagát tartja elsődlegesnek.

A házasság csak *akkor érvényes és akkor isteni,* ha *ugyanannak* az Istennek az arcában keresik a megoldást *közös* életükre. És itt nem az számít, hogy milyen szavakat használunk, mert az Istenről alkotott fogalmak között óriási különbség lehet, gondoljunk csak az Ószövetség törvényvégrehajtó Istenére, illetve az Újszövetség mindenkit mindenáron megmenteni akaró Istenére. Nem mindegy, hogy *melyik Isten* jelenléte élteti a házasságot. Különösen akkor nem, ha ugyanazon a házasságon belül van jelen két istenkép.

A jézusi házasságok vagy a mennyben köttetnek, vagy sehol. A jézusi házasságok bizony meghaladják legmagasabbra szított emberi erőinket is. Az is lehet, hogy talán vállalkozunk rá, és közben döbbenünk rá, hogy erőnk fölött vállaltuk közösen vagy egyoldalúan, és a dolog egyszerűen nem megy. Valahol elakad, és többé nem indítható újra.

Az előírt választ ismerjük: Ahová Isten bárányt adott, oda legelőt is ad. Ha a házasságunk nem sikerült, sebaj, csak vállalni kell, és Isten majd elintézi a problémát, hiszen *ezt* az ígéretünket Isten előtt tettük. Csakhogy ebből az következne, hogy *egyéb* ígéreteket lehet tenni Isten nélkül is, illetve azokat csak embereknek tettük. Eszerint életünknek lennének olyan titkos szigetei, ahová Istennek nem érvényes az útlevele. Furcsa, kettészakadt világ lenne az ilyen.

Ha viszont elfogadjuk, hogy igenis vannak rossz döntések, esetleg olyan speciális, rosszul sikerült döntések, amelyeket Istenre hivatkozva hoztunk meg, de később – nem unalomból, nem lustaságból és nem kényelemből, hanem – hosszas vívódás végén, lehetetlennek vagy kivihetetlennek kell ítélnünk őket, akkor felmerül a kérdés: Ezekkel a döntésekkel mi lesz? A gyilkos megbánhatja tettét, és dönthet a szeretet mellett, a tolvaj beláthatja hibáját, és választhatja az igaz életet. Csakhogy ezek egyedi döntések, a házasság pedig közös döntés eredménye – ha egyáltalán volt *közös* döntés. Valamilyen megoldásnak itt is kell lennie, azon kívül is, hogy ha egyszer szögbe léptél, hát szenvedj! Nyilvánvaló, hogy a közös döntést nem lehet egyoldalúan megmásítani. De szabad-e az emberi megoldatlanságokat Istenre hárítani? Vagy inkább meg kell szüntetni azt, aminek csak látszata volt, és van? Szabad-e Isten ítéletével fenyegetőzni ahelyett, hogy beismernénk: nem vagyunk képesek mások Istennekadottságát meghatározni, és nem húzhatjuk meg mások számára a határt, meddig kötelezi őket egy döntés, és mitől kezdve már nem. Ez nem törvénytől, nem előírásoktól, hanem saját erőinktől, esetleges túlvállalásainktól függ. Lehet, hogy erőinket ideje korán növelnünk kellett volna, lehet, hogy jobban fel kellett volna készülnünk. Lehet. Itt azonban nem a lehetőségek között, hanem a valóságban mozgunk. A múlt elmúlt, és ijesztő messzeségbe süllyedt az az idő, amikor még lehetett volna valamit tenni.

*

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2008. január 31-ig*** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára 225,– Ft lesz, tehát az *éves előfizetés* **1350,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **2000,– Ft.**

Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

Ha a házasság Isten akarata, akkor a szeretet és szabadság kell, hogy vezesse. Ha ez így van, akkor idegen tőle a másikon való uralkodás, a másik engedelmeskedésre kényszerítése. Lehet, hogy a félelem országában természetes a megfélemlítés, lehet, hogy ott megoldás az „az lesz, amit én akarok, mondok, és ha nem, akkor következik először az emberi, majd az isteni büntetés, talán átok, örök kárhozat" – de Isten országában nem. Aki ilyesmire kötötte a házasságát, az szerződést kötött ugyan, de házasságot nem. A házasság lelke éppen az, hogy érzékeny legyek a másikra, a másik boldogságára, s még inkább boldogtalanságára. Ettől válik istenivé, mert ekkor Isten élete, a szeretet járja át, ebből veszi éltető erejét. Nem lehet, hogy abban merüljön ki vagy csúcsosodjon ki a közös akarat, hogy közösen azt kell akarni, amit az egyik – az erősebbik fél akar. A házasság lényege nem lehet az, hogy milyen eszközökkel lehet kikényszeríteni a másikból – trükkökkel vagy zsarolva – az engedelmeskedést, a kényszerű megalázkodást. A házasság lényege *a másik* mind tökéletesebb szabadságának megteremtése és munkálása. Alappillére a másik nagyrabecsülése, a beléje vetett maximális bizalom, az iránta tanúsított tisztelet. Csak isteni ajándéknak tekinthetem a másikat, akire csodálattal tekintek fel. Aki erre képtelen – ám hibák közepette is –, az képtelen a házasságra. Természetesen legfőként a jézusinak nevezett házasságra érvényes ez. Ha nem ez a szeretet határozza meg életemet, házasságomat, ha többre tartom magamat a másiknál – Isten ajándékánál, akkor egyszerűen ez a gőg, ez az önhittség az, ami lényegénél fogva kizárja a szeretetet, vagyis a házasságot. „Senki se értékelje magát többre a másiknál, hanem gondolkodjék magáról józanul, az Istentől neki juttatott hit mértéke szerint", mondja Pál a Római levélben. Ebből viszont az következik, hogy a házasság nem olyan alku vagy szerződés, amely automatikusan fenntartja magát a jog és kötelmek, és az ismert demagóg szólamok révén, hanem élő, napra kész, naponta megkötendő, megszülendő, megújítandó dinamikus valóság, amely éppen ezáltal lesz életté, közös életté – vagy hal el végleg ennek hiányában. Ha a közös élet súlyát valaki egyoldalúan rádönti a másikra, a másik bizony bele fog szakadni. A házasság azonban nem lehet a megszakadás, a vért verítékezés, a „Ki kell bírnod, drágám, ha már engem választottál" szentsége, hanem csak az egymásért való élet, az egymást boldoggá tevő szent akarat megtestesülése. És ezt a megtestesítést nem elég egyszer-kétszer, ünnepélyes alkalmakkor vagy megrendelésre megvalósítani – „Ma jó a kedvem, ha kellően meggyőzöl arról, hogy megérdemled" –, hanem mindig, kérés vagy végveszély nélkül is munkálkodni kell rajta. Egyébként a házasság elpusztul, elcsenevészesedik, mert nem kap táplálékot.

*

Ezek után feltehetjük a kérdést: Éle az én házasságom? Mitől él? Hogyan él? Vagy rég kiszakítottam magamat a közös élet nyűgéből? Akarom-e, merem-e, tudom-e vállalni, amit eddig tettem? Vagy ezután mást fogok tenni? A válasz nem publikus, csak a következményei.

*

Mi következik ezekből? Mi az, amit előzetesen, még a házasságkötés előtt meg kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy ne holt lelkekként, holt vágányra futott szerelvényben keressük a megérkezést.

Az első, talán kissé furcsának tűnő megoldás, hogy ne akarjunk olyasvalamit vállalni, amit nem akarunk, nem tudunk, de a külső elvárások, szokások alapján illenék. Ne áltassuk magunkat azzal, hogy *nekünk* már születésünk óta rendelkezésre áll az, ami a házassághoz szükséges. Egyszerűbben, de durvábban kifejezve, aki alkalmatlan a *közös* életvitelre, a másokra nyitott magatartásra – ami a házasság lényege –, az még idejében mondjon le róla.

A második, már kissé kézenfekvőbbnek tűnő megoldás, hogy próbáljunk tudatosan *készülni* arra az új életmódra, amelynek éppen az a lényege, hogy magunkat mindenestől megnyitva egybekapcsolódunk egy másik élettel – nem azért, hogy megszűnjünk önmagunk lenni, hanem ellenkezőleg, hogy egybeépülésünk által gazdagodva találjuk meg igazi önmagunkat a szeretetben, egymás kölcsönös megbecsülésében, komolyan vételében és *boldog* szolgálatában.

*

Ezek után néhány gondolat arra az esetre, ha mégsem sikerült elkerülni azt, amit el kellett volna, illetve arról, van-e bármilyen megoldás ilyenkor, akár előrefelé, akár visszafelé, és milyen szempontoknak kell vezetniük minket ekkor?

A bajok helyrehozása sosem lehet azonos azok letagadásával. Az első lépés az őszinte, közös önvizsgálat, ha ezt *közösen* szükségesnek tartjuk. De az is lehet, hogy ez kevés, és ilyenkor – akármilyen kellemetlen – mások, tárgyilagosabb, lelkileg érettebb emberek bevonásával kell megkísérelni a helyreigazítást. Hogy ez személyes beszélgetést vagy közösségben történő átgondolást kíván-e, minden esetben közösen kell eldönteni. Az is nyilvánvaló, hogy *automatikusan* semmi nem oldja meg a problémákat, csak a közös erőfeszítés. Egy-egy tanácsadás, beszélgetés, legyen az akár a legjobb, a legszemélyesebben minket célzó, nem teremthet életet ott, ahol halál van. A kapott gondolat vagy javaslat csak indítás lehet, aminek a kibontása csak utána – *otthoni közösségben* – történhet meg. Természetesen csak akkor történik bármi, ha képesek vagyunk magunknak és a másiknak belsőleg megbocsátani, elismerve saját felelősségünket, illetve hibáinkat – nem azért, hogy magunkat vagy a másikat a földbe sújtsuk általa, hanem hogy világos legyen, mi az, ami eddig jó volt, és mi az, ami nem folytatható.

*

Az előzőekből néhány súlyos gondolat is következik. Ha képtelenek vagyunk akár önmagunk miatt, akár rajtunk kívül álló okok miatt ilyen módon kijavítani közös múltunkat, le kell vonni a tanulságot, és ki kell mondani a kimondhatatlant, vállalva annak következményeit. Az élet nem attól marad életben, hogy nem valljuk be a halált.

A válás, elválás nem a gyűlölet, a végső leszámolás, a másik sikeres eltaposásának órája, hanem saját, illetve közös ellehetetlenülésünk őszinte beismerése. A házasság, bármilyenre gondoljunk is, nem csodaszer, amely a lehetetlent is lehetségessé teszi, hanem *az igazi közös élet lehetősége.* Ha az a meggyőződésünk, hogy a közös élethez elegek vagyunk egymagunk is, akkor a házasság csupán formális lesz, közös együtt-unatkozás lesz, amely magában hordozza a szétrobbanás veszélyét.

Szembe kell néznünk azzal is, hogy a válás sem csodaszer, és önmagában ugyanúgy nem old meg semmit, mint a házas állapot. Nem idéz elő semmi újat, semmi egészségesebbet ott, ahol nem akarnak szembenézni a *betegséggel.* És ami még fontosabb, nem az elszakadás *kinyilvánítása* szüli meg negatív vagy pozitív következményeit, amelyektől óvni szeretnénk szeretteinket, hanem azok lényegileg ott voltak az első rossz döntésünktől kezdve: ott voltak abban, hogy döntésünk nem a szeretet választása volt. Választásunknak aztán, akarva, nem akarva, következményei lettek. A család esetleges szétesése, az ezt kísérő érzelmi zűrzavar már valóság volt, a „dzsinn" már régen kinn volt a palackból, csak nem akartuk elismerni.

Kétségtelen: nem egyértelmű, hogy egy család milyen esetben képes el-

hordozni a negatív döntés súlyát és következményeit, éppen ezért nem ajánlatos erre receptet készíteni, de mindenképpen *mérlegelni* kell, hogy mi az, amit mi magunk és családunk együttesen el tudunk viselni, és mit nem. A szakadást, a törést csak szeretetünk megingathatatlanságával, elnyűhetetlenségével és minőségileg magasabb szintjével lehet és kell elsimítani, áthidalni azokban, akikért továbbra is felelősséget akarunk vállalni, és akik változatlanul igénylik szeretetünket, még ha megváltozott formában is. Ez az egyetlen, amit tehetünk, amit meg kell tennünk azért, hogy a törés ne romboljon, hanem gyógyítson.

Ha komolyan vesszük, hogy Isten nem boldogtalanságra teremtette az embert, ha komolyan vesszük, hogy Ő nem a rideg, kaptafára gyártott törvények szőrszálhasogatója, és hogy Isten nem lehet a megfélemlítés eszköze, akkor bizonyára az emberek legbensőbb és legértékesebb kapcsolatára is érvényes, hogy annak az Isten boldogságában való részesedésnek kell lennie. Istenünk boldogságát vagyunk hivatva világra hozni, kibontani, és vonzóvá, követendővé tenni az emberek közötti legintimebb kapcsolatban, a házasságban, amely túlmutat holmi munkaközösségen, munkamegosztáson vagy gazdasági társuláson. Egyetlen célja, hogy hihetővé tegye Isten bennünk, emberekben lelt örömét. Ha csak materiális, csak emberi tényezőkre építettük fel házassági *ígéretünket,* akkor nagy bizonyossággal arra tettünk ünnepélyes ígéretet tanúk előtt, hogy el fogunk bukni. Ha viszont az Életet, az isteni életet akarjuk megtalálni, kibontakoztatni, akkor közös életünkben maradandó helyet kell készítenünk Istennek, aki nélkül nem tudunk sem sírni, sem nevetni.

Isten olyan érthetetlen és felfoghatatlan tisztelettel és tapintattal viseltetik az ember iránt, olyan *„megbocsáthatatlan"* szabadságot ad az embernek, amely alapjaiban adja meg az ember számára a Mellette való újabb és újabb, egyre valóságosabb döntés lehetőségét anélkül, hogy kötelezően savanyú képet rajzolna arcunkra. Nem féltette tőlünk a szabadságot, amelynek kockázatát megspórolhatta volna megfelelő mennyiségű kaptafa gyártásával, de nem tette. Szerető, érte rajongó embereket akart. Ennek a nagylelkű, isteni szabadságnak az alapján kell megfogalmazni minden ember számára, amit meg tud érteni, amit meg akar valósítani, amit el tud viselni abból, amit házasságnak, tűrésnek, türelemnek, megértésnek, megbocsátásnak, de mindenekelőtt boldogságnak, vagy éppen már el nem vállalhatónak nevezünk. A szabadság alapvetően felelősséget jelent, annak áthárítgatása nélkül. Akik törvények fedezékéből akarják megoldani az életet, elsősorban mások életét, azok még nem tapasztalták meg a szeretet szabadságát.

Akik komolyan veszik Jézus magatartását, üzenetét, azoknak el kell jutniuk annak felismerésére, hogy a lélek az, ami házasságon innen és túl egyedül képes éltetni az embert, akár számolunk a válással, akár elutasítjuk azt. A látszat legfeljebb a „békés egymás mellett éléshez" elég, ami azonban nem házasság. A házasság nem attól lesz érvényes, hogy „érvényes szerződést" kötünk róla, hanem attól, hogy egymásért élésünk által napról-napra érvényessé tesszük.

Szatíra

Házasodni szeretnénk...

(Helyszín a San Franciscó-i városháza)

Anyakönyvvezető: A következőt!

Jim: Jó napot! Házasságot szeretnénk kötni.

Anyakönyvvezető: Nevük?

Jim: Tim és Jim Jones.

Anyakönyvvezető: Jones? Önök rokonok? Úgy látom, hasonlítanak.

Tim: Igen, testvérek vagyunk.

Anyakönyvvezető: Testvérek? Akkor önök nem házasodhatnak össze!

Tim: Miért? Talán nem adnak össze azonos nemű párokat?

Anyakönyvvezető: Dehogynem, több ezret is. De testvéreket nem. Ez vérfertőzés!

Tim: Vérfertőzés? Nem, uram, mi nem vagyunk homokosok.

Anyakönyvvezető: Nem homokosok? Akkor minek akarnak összeházasodni?

Jim: Anyagi okokból, természetesen. És szeretjük is egymást. Emellett, nemigen van más lehetőségünk.

Anyakönyvvezető: De mi csak meleg és leszbikus párokat adunk össze, akiket eddig ezen a téren is diszkriminéltak. Ha önök nem melegek, akkor csak nővel házasodhatnak össze.

Tim: Várjon egy pillanatot. Egy homokosnak épp úgy joga van elvenni egy nőt, mint nekem. De abból, hogy én hetero vagyok, még nem következik az, hogy nőt akarok elvenni. Jimmel akarok összeházasodni.

Jim: Én pedig Timmel. Csak nem fog diszkriminálni minket azért, mert nem vagyunk homokosok?!

Anyakönyvvezető: Rendben, rendben. Engedélyezem. A következőt.

June: Helló. Azért jöttünk, hogy házasságot kössünk.

Anyakönyvvezető: Nevük?

June: John Smith, Jane James, Robert Green és June Johnson.

Anyakönyvvezető: Ki akar kicsodát elvenni?

Jane: Mi mindannyian egymást!

Anyakönyvvezető: De hát négyen vannak!

John: Így igaz. Tudja, mindannyian biszexuálisak vagyunk. Én szeretem Jane-t és Robertet, Jane engem szeret és June-t, June Robertet és Jane-t, Robert pedig June-t és engem. Csak úgy fejezhetjük ki szexuális irányultságunkat házasságban, ha mindannyian elvesszük egymást.

Anyakönyvvezető: De mi csak meleg és leszbikus párokat adunk össze!

Jane: Szóval maga diszkriminálja a biszexuálisokat!

Anyakönyvvezető: Nem, csak hát, tudja, a házasságot hagyományosan párok kötik.

June: Mióta foglalkozik maga a hagyománnyal?

Anyakönyvvezető: Hát, úgy gondolom, valahol mégiscsak meg kell húzni a határt...

Robert: Ezt ki mondja? Semmilyen logikus érv nem indokolja, hogy a házasságot csak a párokra korlátozzuk. Minél többen, annál jobb. Ezenfelül követeljük a jogainkat! A polgármester szerint az alkotmány törvények előtti egyenlőséget biztosít. Kérjük az anyakönyvi kivonatot!

Anyakönyvvezető: Jól van, adom. A következőt!

David: Helló, házasodni akarok.

Anyakönyvvezető: Nevük?

David: David Deets.

Anyakönyvvezető: És a másik?

David: Nincs másik. Magamat akarom elvenni.

Anyakönyvvezető: Micsoda? Önmagát akarja elvenni?

David: Nos, a pszichiáterem szerint nekem kettős személyiségem van, ezért össze akarom házasítani őket. Így talán még kétszeres adó-visszaigénylésre is jogosult lehetek.

Anyakönyvvezető: Na ebből elég! Kilépek! Maguk mind gúnyt űznek a házasságból!

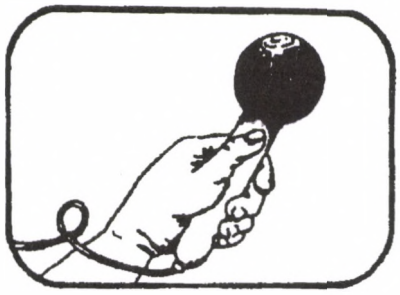

„Még Isten sem verheti meg a gyerekeket”

Interjú *Gertrud Nunner-Winkler* morálkutatóval

Most mindenki hirtelen az értékközvetítésről beszél. Tudja-e a morálkutatás, hogyan zajlik ez? Hogyan kerül a morál a gyerekbe?

Szívesebben fogalmaznám másként a kérdést: Hogyan jut el a gyerek a morálhoz? Sokáig abból indultunk ki, hogy a gyerekek azért tanulnak, mivel jutalmat akarnak kivívni, illetve el akarják kerülni a büntetést. Az újabb szemlélet szerint azonban a gyerekek aktívan és önállóan tanulnak, oly módon, hogy szabályokat alkotnak.

Meg tudná világítani ezt?

Jól látható ez a nyelv elsajátításán. Minden gyerek alkalmaz valamikor olyan igealakokat, mint mondjuk a „játsztam, futtam” vagy hasonlók. Ezeket az alakokat sosem hallhatták. Mégis megalkotják őket, mivel számukra szabályosnak tűnnek.

Tehát a gyerekek felismernek és használnak bizonyos nyelvtani szabályokat, anélkül hogy valaki kifejezetten megtanítaná őket azokra?

Pontosan. Nem tudják megmagyarázni ezeket a szabályokat, de alkalmazzák őket. És a szabályalkotásnak ez a tanulási mechanizmusa döntő szerepet játszik a morál kifejlődésében is. Sokáig azt hittük, hogy a morálfelfogás lépcsőzetesen fejlődik ki, és a legalsó lépcsőfokon a gyerekek azért tartják kötelezőnek a normákat, mert azokat tekintélyszemélyek állítják fel, és szankciók kapcsolódnak hozzájuk.

Más szavakkal: Mivel különben megszidják vagy megbüntetik őket a szüleik?

Igen. De ez a tétel egyre inkább megkérdőjeleződött. Egyrészt tudjuk, hogy a gyerekek már igen korán képesek az önzetlenségre, tehát hogy spontánul osztozzanak másokkal, megvigasztaljanak másokat vagy segítsenek nekik. Másrészt megmutatkozott, hogy a gyerekek már nagyon korán különbséget tesznek konvencionális és morális szabályok között.

Például?

Németországban konvencionális szabály például ez: „A felnőtteket nem szabad keresztnevükön szólítani.” Morális szabály viszont: „Nem szabad megverni más gyerekeket.” Különböző szabályokat tártak gyerekek elé, és megkérdezték tőlük: „Képzeld el, hogy létezik egy olyan iskola vagy egy olyan ország, ahol az igazgató vagy a király ezt megengedi! Helyes-e, ha az ember akkor így cselekszik?” Kiderült, hogy a gyerekek már korán különbséget tesznek e szabályfajták között. Ha egy iskolában az a szokás, hogy a felnőtteket keresztnevükön szólítják, akkor ez rendben van. De ütni akkor sem szabad, ha az igazgató vagy a király megengedi. Az egyik gyerek azt mondta: „Még Isten sem verheti meg a gyerekeket!”

Alig hároméves kisfiam a játszótéren úgy megütött egy gyereket, hogy az sírva fakadt. Amikor megszidtam, sugárzó arccal kinyilatkoztatta, hogy ezt szép dolognak tartja. Csődöt mondott az értékközvetítésem?

Nem feltétlenül. Ez a tömény amoralitás messzemenően jellemző bizonyos életkorra. Kétszáz gyereket és fiatal felnőttet figyeltünk meg negyediktől huszonkettedik életévükig, és megállapítottuk, hogy a morális tudás és a morális motiváció nem egyidejűleg fejlődik ki.

Hogyan kutatják a morál kifejlődését?

Négy-, hat- és nyolcéves korukban olyan képes történeteket tártunk a gyerekek elé, amelyekben például egy gyerek titokban édességet tulajdonít el egy másiktól, vagy vonakodik megosztani a kóláját egy szomjas kérelmezővel. Aztán megkérdeztük: „Szabad-e ilyesmit tenni, vagy sem? Miért?” Megmutatkozott, hogy a gyerekek már négyéves koruktól tudják, hogy például lopni helytelen dolog. Legkésőbb nyolc-kilenc éves korában a legtöbb gyerek hiszi, hogy segítenie kell más gyerekeknek, és osztoznia kell velük. Ennek okaként csak kevesen jelölnek meg szankciókat; túlnyomó többségük olyan indoklást hoz fel, mint például, hogy „Lopni helytelen”, vagy „Adni kell a kólából, különben a másik szomjan hal” – tehát tisztában vannak a kötelező normák érvényével.

Ez azt is jelenti, hogy ezekhez a normákhoz igazodnak?

Nem, eleinte nem. A fiatalabb gyerekek a meggyőződés hangján jelentik ki: „Lopni nem szabad, ez aljas, tisztességtelen dolog.” Ha azonban megkérdezzük őket, hogyan érzi magát a tettes, miután áthágta a szabályt, 80%-ban azt felelik: „Jól érzi magát! Az édesség nagyon ízlik ám, tudod?” Az idősebb gyerekek és a felnőttek azonban már azt várják, hogy rosszul fogja érezni magát, aki valamilyen vétséget követett el.

Mi ebben a meglepő?

Mindez azt mutatja, hogy a morálfelfogás két különböző tanulási folyamatban fejlődik ki. Minden gyerek igen korán és egyetemesen megszerzi a megfelelő morális tudást. A morális motivációt azonban, tehát a szabályok tényleges betartásának készségét csak időbeli késlekedéssel építik fel. Ezen a második tanulási folyamaton nem minden gyerek megy keresztül egyforma sikerrel. Továbbá a morális motiváció nem fejlődik állandóan. Bár növekszik az élet során, de bizonyos szakaszokban csökkenhet is.

Hogyan segíthetik elő a szülők ezt a morális motivációt?

Nagyon fontos, hogy a családban jelentős szerepet játszszon a morál. A gyerekek először arról ismerik fel ezt, hogy az anya gyengéden bánik a csecsemővel, vagyis tiszteletet tanúsít annak igényei iránt. Másodszor a szülők nevelési céljaiban mutatkozik meg, azaz abban, hogy mekkora jelentőséget tulajdonítanak mások tekintetbevételének és tiszteletének. Harmadszor pedig a nevelési stílusban mutatkozik meg, tehát abban, hogy a szülők meg is indokolják-e a szabályokat, és úgy juttatják-e érvényre őket, hogy a szabályszegéseket fizikai szankciók nélkül torolják meg.

Ha hinni lehet a neveléskutatóknak, akkor a kora gyermekkori tapasztalatok meghatározzák a további fejlődést. Van-e egyáltalán esélye az iskolának arra, hogy értékeket közvetítsen?

Feltétlenül. Egy 15-16 évesekkel végzett felmérés nyomán azt láttuk, hogy a fiatalok erőszakra való készsége természetesen függ a családban szerzett erőszak-tapasztalatoktól, de még nagyobb volt az iskolai osztály befolyása. Ha tehát sikerül egy osztályban egyetértést kialakítani az értékekről, akkor az nagyobb súllyal esik latba ebben az életkorban, mint a kora gyermekkori tapasztalatok.

Hogyan érhetik el ezt a tanárok?

Előnyös, ha a nevelő vagy a tanár maga is igazságosan viselkedik, és ha kifejezi, hogy nem tűri a szabályszegést. Az is előnyös, ha a gyerekek közösen döntenek az érvényesítendő szabályokról, és ha rászorítják őket azok betartására. Kedvező az is, ha a vitás eseteket közösen megvitatják és tisztázzák. Ezáltal tanulják meg észrevenni és beépíteni a különböző nézőpontokat.

Ön egyszer azt mondta: Ha azt akarjuk, hogy a gyerekek morális szempontból illetékes szereplőkké nőjenek fel, akkor igazságosan kell alakítani a társadalmat. Mit ért ezen?

Minél idősebbek lesznek a gyerekek, annál inkább az össztársadalmi összefüggésekről olvassák le a morál jelentőségét. A morál kifejlődése szempontjából tehát inkább káros, ha a fiatalok azt látják, hogy bizonyos csoportokat kiközösítenek, és elvitatják a jogaikat. Az előítélet-kutatás például azt mutatja, hogy a kisebbségekkel szembeni előítéletek annál erősebbek, minél alacsonyabb a szociális státusuk. És ha egy gazdag társadalom megengedi, hogy hajléktalanok lakjanak a hidak alatt, és megfagyjanak, akkor ez természetesen szintén rombolja a morált.

Szükségük van-e a tanulóknak arra, hogy reflektáljanak a morálra, például a hittanórán, vagy elég a gyakorlati tapasztalat?

A gyerekek elsősorban természetesen a példaképekből tanulnak, kifejezett magyarázatok nélkül. Amikor a gyerekek kamaszkorba jutnak, másképp is el tudják képzelni a világot, és akkor nagyon is felteszik a kérdést, hogy valóban egyetemesen érvényes-e, amit addig tapasztaltak. Valóban széles körben elterjedt az a feltételezés, hogy a morál viszonylagos érvényességű. A népesség többsége azt hiszi, hogy egyáltalán nem léteznek már mindenki által osztott értékek! Ezért messzemenően értelmesnek tartom, hogy a normák tartalmáról beszéljünk a diákokkal, és tisztázzuk, mi az, ami viszonylagos, mi az, ami megingathatatlan, és hogyan lehet azt megalapozni. Amikor a hallgatóim azt mondják, minden viszonylagos, akkor megkérdezem őket, hogyan reagálnak arra, ha valaki órákon át beszél a kollégium telefonján, de nem írja be a megfelelő füzetbe. Ekkor felháborodottan azt mondják, hogy ez disznóság. Tehát mégiscsak ragaszkodnak bizonyos minimális normákhoz, és ezt másoktól is elvárják.

Ön szerint mely értékek megingathatatlanok?

Nézetem szerint abszolút kötelezőek az alábbi, túlnyomórészt negatív kötelességek: Nem szabad másokat megkárosítani, például azzal, hogy fizikailag megsebesítem, vagy meglopom őket, megsértem őket emberi méltóságukban, vagy nem tartom be a megállapodásokat. Ha megfizetnek a munkámért, de nem készülök fel rendesen az előadásaimra, véleményem szerint ez is megkárosítás. S létezik aztán az a minimális kötelesség, hogy segítséget nyújtsak, ha én vagyok a legközelebb a bajban, és ezt túlságosan nagy személyes követelmények nélkül megtehetem.

Sokan úgy vélik, hogy a szekularizációnak szükségképpen együtt kell járnia az értékek széthullásával. Ön látja ennek veszélyét?

Én úgy vélem, hogy a morál e világi módon, tehát a vallás nélkül is reprodukálható, ha igazságosak azok az intézmények, amelyekbe a gyerekek belenőnek. Az e világi módon megalapozott morál előnye, hogy racionálisan le lehet vezetni, és ily módon általánosan kötelezővé lehet tenni. Csak minimális tudással kell bírnom a többi emberről: Sérülékenyek vagyunk, meg tudunk sebesíteni másokat, és nem akarjuk, hogy minket megsebesítsenek. Tehát szükségünk van olyan szabályokra, amelyekben megegyezünk. Ezt mindenkinek el tudom magyarázni. Hogy aztán Isten létezik-e, hogyan létezik és mit jelent ez – ezt senkire sem kényszeríthetem rá.

Andrea Teupke

Forrás: Publik-Forum, 2006/9

A bizalomról

Egy kis indiai faluban, Palampurban évről évre megismétlődött az alábbi történet: Egyik paraszt sem akart elsőként vetni, mivel mindegyik attól félt, hogy a madarak megszállhatják a földjét, és fölcsipegethetik a magokat. Lakjanak jól előbb a szomszéd földjén! És mivel minden paraszt így gondolkodott, rendszeresen túl későn vetették be a földeket, aminek az lett a következménye, hogy minden paraszt igen szűkösen aratott. Ennek ellenére a parasztok a következő években sem voltak képesek arra, hogy a megfelelő időben valamennyien kijutassák a vetőmagot a földekre. Ennyire nem bíztak egymásban.

Pedig az indiai parasztoknak nagyszerű, bátorító példaképük volt saját országukban. *Mahatma Gandhi*, az erőszakmentes indiai szabadságmozgalom nagy vezére azt mondta: A bizalmatlanság a gyöngeség jele. De mit gondoltak a palampuri parasztok? A bizalom az ostobaság jele. Idáig jutottak a saját falujukban. Ma pedig mindenütt Palampur van. A világ globális faluvá vált, s ebben az emberek semmi mást nem csinálnak, mint a palampuri parasztok: bizalmatlanul néznek a szomszédjukra, és azt kérdezik: Kiben bízhatsz még egyáltalán manapság? Bennem bízhatsz, kiáltja a bank, bennem is, mondja a biztosítótársaság, bennünk mindenképp, mondják minden párt politikusai, bennünk feltétlenül, mondják az orvosok és a tudósok, bennem egészen biztosan, sugározza az atomreaktor, bennünk csak igazán, kotkodácsolják a biogazdaság boldog tyúkjai, és bennem, amíg a halál el nem választ minket, ígérik a jegyesek az oltár előtt. Mindez csak csalás és ámítás, legyint a csalódott polgár, hiszen senki sem fogja közölni velünk az igazságot! „De igen, mi!” – ordítják a médiumok. Ez egyszerűen nevetséges! Rosszul állunk a bizalommal. Úgy tűnik, gondatlanul eljátszottuk azt a képességünket, amely kicsiben és nagyban egyaránt összetartja az embereket. „A bizalom a társadalom köteléke”, írta már 1664-ben az angol filozófus, *John Locke*. Az emberek ösztönösen érzik, milyen törékeny ez az alap, amelyen egy egész civilizáció nyugszik. Nehéz felépíteni, könnyű lerombolni. Túl sok áldozat van ezen a világon, akiknek a bizalmával gyalázatosan visszaéltek, túl sok hazugság, botrány, szélhámosság, korrupció, árulás, kínos história. A legmagasabb hivatalos köröktől a legintimebb magánszféráig bemocskolták, megkárosították és megsemmisítették ezt a halk, nemes erényt, amelyet bizalomnak hívnak. És most mindenfelől azt kiabálják „Ismét több bizalomra van szükségünk!”, mintha kilóra meg lehetne vásárolni – mert még mindig azt hiszik, hogy pénzért minden kapható, és mivel nem tudnak élni e nélkül az anyag nélkül, amely összetartja az embereket. Amikor reggel kinyitjuk a szemünket, bízunk abban, hogy este ismét lecsukjuk majd. Bízunk abban, hogy a Nap ismét felkel, hogy az ár után ismét apály következik, hogy szívünk a következő pillanatban is dobbanni fog, hogy a mai nappal is meg fogunk birkózni.

A bizalom a hűséggel, a vigasszal és a szilárdsággal rokon. A rászoruló gyermek bízik a szüleiben, és bízik a saját bizalmában. A szülők viszont tudják, hogy csak ez a zsenge kis növény, a bizalom teszi lehetővé a kisember számára, hogy gyökeret verjen a világban, s a rideg klíma ellenére is életben maradhasson. A bizalom a bizalomból fakad, és a legsúlyosabb csalódások után is képes ismételten megújulni, ha a gyermek megfelelő időben eleget gyűjtött belőle. „A bizalom jó, a bizalmatlanság káros”, mondja *Horst-Eberhard Richter* pszichoanalitikus. „Tulajdonképpen erősen attól függ a dolog, milyen beállítottságra tesz szert az ember kisgyermekként. Előfordulhat, hogy vigyáznak az emberre, és megbízhatóan gondoskodnak róla, s így megtanulja: Olyan világba növök bele, amelyre ráhagyatkozhatom, amely jó hozzám. De fordítva is lehetséges, hogy egy gyerek már korán azt tapasztalja: Bizalmatlannak kell lennem, ügyelnem kell arra, hogy megkapjam a jussomat, kiabálnom kell, hogy hallgassanak rám; nem tudhatom, hogy valóban megkapom-e azt a gondozást vagy törődést vagy barátságosságot, amire vágyom. És ekkor kialakul valami gyanakvásféle, és annak szükségszerűsége, hogy az ember egoista módon lépjen fel, hogy vigyázzon, nehogy a rövidebbet húzza, és örökké ugrásra kész legyen, hogy megvédje magát. A bizalmatlanság olyasmi, ami mindig befelé is hat. Az ember nemigen érezheti jól magát, ha mindig úgy érzi, semmibe veszik, üldözik, fenyegetik. Ily módon nem képes belül jól érezni magát, sosincs igazán önmagánál, nem tud nyugodt lenni, oldott lenni, kiegyensúlyozott lenni – állandó feszültségben él.”

> Azok az emberek, akik képesek bizalommal lenni mások iránt, boldogabbak és magabiztosabbak, mint mások, akik arra kényszerülnek, hogy örökké nagy fáradsággal küzdjék le kétségeiket.

S gyakran egy életen át, amint a következő történet mutatja. Egy apa a következőt eszelte ki tizennégy éves fia megbüntetésére: Valahányszor az apa szerint a fiú hibázott, veréssel fenyegetés terhe alatt le kellett vetkőznie, és meztelenül ki kellett ülnie a ház ajtaja elé. Az apa kiszolgáltatta gyerekét mások, a nézők tekintetének, akiknek a szemében a fiú porrá omlott, ahogyan ezt később, már felnőttként elmesélte. A teljes emberi kiüresedés érzése mindmáig megmaradt benne, ahogyan életének jelszava is: „Csak semmi mezítelenséget nem mutatni!” Soha többé nem merészkedett arra, hogy mások előtt leleplezze a gyengeségét, azóta sosem kockáztatta a szeretetet, közelséget, bizalmat. „Számodra mi a legemberibb?”, kérdezi *Nietzsche*, és így válaszol rá: „Megtakarítani mások számára a szégyenérzetet.” Szeretni azt jelenti, hogy megtakarítjuk a másik számára a szégyenérzetet, drága kincsként óvjuk a másik önértékét és bizalmát. *Theodor W. Adorno* azt írja: „Csak akkor szeretnek, ha gyengének mutathatod magadat anélkül, hogy erőt provokálnál.”

A bizalom kockázatos dolog. Ahhoz, hogy az élet számtalan veresége után újból és újból felálljunk, és ismét bízzunk, bátorság kell, mondja *Horst-Eberhard Richter*: „A bizalom magatartása mindig csökkenti saját védelmünket. Ha nem félünk a másiktól, és megnyílunk, akkor támadhatóvá és sebezhetővé tesszük magunkat. Ha engedjük, hogy a bizalom vezéreljen minket, akkor csökkentjük azt a páncélozottságot, amely mindannyiunké, hogy ne kapjunk nagy sebeket. Ez azonban támadhatóvá tesz minket, és csak akkor lehet kibírni, ha a másiktól is hasonló megbízhatóságot és bizalmat kapunk. Az embernek tehát csak akkor nem nehéz megmaradnia a bizalom magatartásában, ha tudja, hogy ráhagyatkozhat a másikra.”

Így hát a bizalom a lélek ajándéka. Maga az életem tanúskodik arról, hogy van bizalmam, hogy az első levegővételt követi a második. Bízom. Ez az én boldogságom. És ha a másik embernek ajándékozom a bizalmamat, akkor is az én boldogságom marad. Fogyatkozás nélkül és függetlenül attól, hogy a másik visszaél-e ezzel a bizalommal, vagy pedig kétszeresen-háromszorosan visszaajándékozza. A bizalmat ez nem

érinti. Mert a valódi bizalom nem számító. Nem akar semmilyen ellenszolgáltatást. Olyan, mint a szeretet, amely elajándékozza magát, és nem követel azonos értékű ajándékot. Valójában nem létezik csalódott bizalom, mivel a bizalmat nem lehet becsapni. Talán rossz helyen alkalmaztuk, s ott nem volt a helyén. De nem tett semmi rosszat, senkinek sem ártott, sem másoknak, sem nekem. A bizalom ellentéte a bizalmatlanság. A bizalmatlan ember követelőző kézzel ad: Amikor ajándékoz – s ezt bizalmi előlegnek nevezi –, rögtön benyújtja a számlát is. És ha a másik nem fizet, akkor az illető akaratlanul adóssá válik egy olyan szolgáltatásért, amelyet nem is kért. S így kezdődik a sopánkodás a csalódott bizalom miatt, amely a valóságban semmi más, mint düh amiatt, hogy az ember becsapta önmagát.

Azok az emberek, akik ragaszkodnak csalódásaikhoz, bezárják lelkük ablakát. Aki már semmiben és senkiben nem akar bízni, lelki-szellemi rabságba juttatja magát, olyan megrekedt életbe, amelyben már semmi új nem történik. Mert amíg bízunk, addig a lélek úton van. Az az elhatározás, hogy újból és újból felállunk, és megkockáztatjuk a bizalmat, egzisztenciális bátorságot kíván ahhoz, hogy egyúttal valami mást, valami újat, teljesen ismeretlent is kockáztassunk. Ám akinek van bátorsága bízni, az valóban mozgásban van, olyan helyeket keres, ahová különben sosem jutott volna el, és olyan emberekkel szövetkezik, akiket különben sosem ismert volna meg. A lélek számára nincs is más alternatíva, ha csak nem akarjuk bezárni egy szűk, dohos házba – vagy nem akarjuk egy hűtőládában lefagyasztani a szívet, amely szeretni és bízni szeretne. Használati útmutatás egy emberi agyhoz c. könyvében *Gerald Huether* göttingeni neurobiológus azt ígéri: Ha a szív valami újat keres az életben, az agy szívesen vele tart. Ez az agykutató energikusan ellene mond annak a dogmának, amely szerint az agyban egyszer már létrejött idegi kapcsolatok megváltoztathatatlanok – mintha ez a minta érvényesülne: Ha egyszer eljátszottuk a bizalmi tőkét, többé sosem tér vissza. Huether azt mondja: az agy ugyanolyan rugalmas, mint a lélek. Semminek sem muszáj olyannak maradnia, amilyen. Mindig kezdeti pillanat van. Az agy még magas korban is hajlandó tanulni a szívtől, ahol – mint ismeretes – a bizalom lakik.

A varázsszó a tapasztalat. Ez a jó hír az élet egész tartamára érvényes. Azok az emberek, akik készek arra, hogy sokféle tapasztalatnak tegyék ki magukat, meggyökereztetik ezeket az érzelmeket az agyban. Mert csak a tapasztalatok formálják az agy struktúráját. A tapasztalatok alkotják a legértékesebb kincset, amit csak birtokolhat az ember. A tapasztalatok teremtik meg az önbizalmat. Mindegy, hogy siker vagy vereség, öröm, csalódás vagy fájdalom, mindez bizonyíthatóan leképeződik az agyban. Minél kevesebb életimpulzus ér valakit, annál egyhangúbb a program, annál vékonyabb az érzelmi háló, annál csekélyebb az önbizalom – vagy ahogyan az agykutató mondja: annál kevesebb neuronális és szinaptikus kapcsolati minta alakul ki az agyban. Nagy butaság tehát, ha nem kockáztatjuk meg ismételten a bizalmat, hiszen e nélkül a tapasztalat nélkül a szív néma marad, az agy pedig rest massza, mivel nem képeződnek le érzelmek, amelyek mozgásra ingerelnék – és fordítva: az agy nélkül a szív nem kap visszajelzést, amely arra ösztönözné, hogy bizalomteljesen járja tovább életútját. Az agy és a szív közötti kölcsönös folyamat során – az agyban látható és mérhető módon – növekszik az érzelmi intelligencia, a szív bizalomképző intézkedése, mondja az agykutató Gerald Huether: „A bizalom csak annak a tapasztalatnak a révén növekedhet, hogy az ember a többiekkel együttműködve megoldásokat talál, hogy szórakoztató dolog másokkal együtt felfedezni a világot. Ehhez hozzátartozik az a tapasztalat is, hogy minden embernek és minden kultúrának megvannak a maga sajátos képességei és készségei, és valamennyinek van mivel hozzájárulnia a közös kincshez. Az lenne a legkívánatosabb, ha a rengeteg létező képesség – a férfiaké és a nőké, a vidékieké és a városiaké, az európaiaké és a más földrészen élőké –, a rengeteg különböző tapasztalat mind összekapcsolódna, és létrejönne belőlük az emberiség egységes, nagy tapasztalati kincse. A magam részéről ezt várnám a globalizációtól. Ha sikerül új megoldásokat találni, és közben szert tenni arra a tapasztalatra, hogy valami közös révén valami nagyobb és stabilabb dolog jön létre, mintha külön-külön küzdenénk, akkor bizalom keletkezik."

A valódi bizalom nem számító. Nem akar semmilyen ellenszolgáltatást. Olyan, mint a szeretet, amely elajándékozza magát, és nem követel azonos értékű ajándékot.

Ha sikerül új megoldásokat találni, és közben szert tenni arra a tapasztalatra, hogy valami közös révén valami nagyobb és stabilabb dolog jön létre, mintha külön-külön küzdenénk, akkor bizalom keletkezik."

Úgy tűnik, a bizalom iránti vágy halhatatlan. Az ember végső soron mégsem akar magányos hősként bolyongani a világban, hiszen a bizalom, az önbizalom és a bizakodás minimuma nélkül az élet élhetetlen. A bizalom a legteherbíróbb, s ugyanakkor a legtörékenyebb alap, amelyre az emberek ismételten újabb és újabb közösségeket építenek. És minél névtelenebbé, bonyolultabbá és hidegebbé válik hétköznapjaink világa, annál inkább kezdenek az emberek ismét a maguk kis kapcsolati hálóiba kapaszkodni, annál inkább keresik a bizalmat a családban, barátaik, rokonaik körében, egyesületekben. A barátságnak ma ismét magas az árfolyama. Helyi szolidaritásról és civil hálózatokról beszélnek. Az embereknek szükségük van egymásra. Ezért törekszik az ember újból és újból arra, hogy bizalomteli és szilárd kapcsolatokat építsen ki. Noha szinte mindenki elmondhatja, hogy életében legalább egyszer visszaéltek a bizalmával, a végén mégiscsak az a felismerés születik meg, hogy azok az emberek, akik képesek bizalommal lenni mások iránt, boldogabbak és magabiztosabbak, mint mások, akik arra kényszerülnek, hogy örökké nagy fáradsággal küzdjék le kétségeiket. „Ma ismét van okunk arra, hogy bízzunk az emberben, a csillagok állása kedvező", mondja *Horst-Eberhard Richter* pszichoanalitikus. „Ma a változás korát éljük. Megfigyeltük, hogy a hetvenes évek végétől hosszú időn át növekedett az Én hangsúlyozása, és az egymástól való távolságtartás. A szingliként élt élet sokat ért, az emberek nem akartak szorosan együttműködni, lazább kapcsolatokat akartak, a megbízhatóság sem volt már olyan keresett – az Én társadalma volt ez, amely a kilencvenes évek közepéig tartott. Ekkor észrevettük, hogy átbillent az emberek beállítottsága. Az ezredforduló környékén végzett vizsgálatunk már a változás jeleit mutatta: megfigyeltük a vágyakozást a több közelségre, több érdeklődésre, arra, hogy nagyobb teret adjanak a kapcsolatokban az érzelmeknek. Megnőtt a kapcsolatok tartósságának igénye, és egészen határozottan megmutatkozott a másokról való gondoskodás vágya. Mindez olyasmi volt, ami hosszú időn át nem tűnt fontosnak. A bizalom újjáéled."

Vajon mi lett a kis indiai faluból, Palampurból? Vajon éhen haltak-e a parasztok? Avagy időközben ők is megtanulták, hogy bizalom nélkül nem maradhatnak életben?

Doris Weber

Forrás: Publik-Forum, 2006/19

Önbizalom – tekintély, ellenállás – felelősség

Az embernek *önbizalomra* van szüksége. Rendszerint éppen valamiféle ellenállás kezdetén van nagyon egyedül az ember, alig van kit megkérdeznie, saját véleményére és saját bátorságára van utalva. Hogyan tehet szert erre a bátorságra? A gyermek gyengébb, mint a szülei, bizonyos értelemben egyenesen tehetetlen is, de ha szülők helyesen bánnak vele, akkor megszűnik ez az állapot, és a gyermek kicsisége ellenére kialakul az, amit önbecsülésnek nevezünk. Ez a helyes magatartás a valódi szülői szeretetből nő ki, és nem pusztán az önelégült önszeretetből. Senki sem írta le jobban ezt a folyamatot, mint egyik versében *Friedrich Rückert* (1788-1866):

„Az tesz értékessé engem
önmagam számára,
hogy te szeretsz engem.”

Annak a gyermeknek az életében, akit nem szeretnek, nagyjából így alakul át ez a mondat: „Mivel te nem szeretsz engem, nem tudom elfogadni magam.”

Létfontosságú azonban, hogy megtanuljunk pozitív kapcsolatban lenni magunkkal, mégpedig mindenekelőtt két okból: Először is az önbecsülésből fakad a sikeres emberi kapcsolatok képessége. Akinek jó, egészséges önbizalma van, az lesz képes olyan kapcsolatot kialakítani partnerével, amely egyenjogú személyek kapcsolata – ugyanis nincs szüksége a másikra ahhoz, hogy igazolja önmagát, hanem mintegy önmagában nyugszik. Akinél azonban fennáll a kisebbrendűségi komplexus (így hangzik az Alfred Adler pszichoanalitikus által megalkotott fogalom), az arra fogja felhasználni a másikat, hogy annak rovására javítson saját sérült önbecsülésén; ezzel viszont tárggyá fokozza le a másikat, eszközzé bizonyos cél szolgálatában. Akinél fennáll a kisebbrendűségi komplexus, az gátolt az önálló gondolkodásban, és inkább függ másoktól. Ez ahhoz a megállapításhoz vezet, hogy a jó önbecsülésből hallatlanul bátorító, a hiányzó önbecsülésből viszont elbátortalanító tendenciák fakadnak.

Meg kell tanulnunk *a tekintély helyes kezelését*. Kérdés: Ki érzi úgy korunkban, hogy támasza és támogatója valamilyen tekintély? A legtöbb embernek ma fenyegető képzettársításai támadnak e fogalommal kapcsolatban, ez pedig azt jelenti, hogy világunkban ritkán lehet találkozni valódi tekintéllyel, viszont túlságosan gyakran a bitorolt tekintéllyel. A valódi tekintély azért fáradozik, hogy más emberek elfogadják. Nem az a jelszava, hogy „Tisztelniük kell engem!”, hanem ez: „*Nekem* kell minden erőfeszítést megtennem ahhoz, hogy »kiérdemeljem« a rám bízott emberek megbecsülését és bizalmát. Nem lehet magas pozícióm a döntő, hanem csak az, hogyan viselkedem emberként. Bizalomraméltónak és szeretetreméltónak kell lennem; nem kívánhatom meg egyszerűen, vagy nem feltételezhetem ezeket, hanem versenyeznem kell értük, elébük kell mennem a többieknek.” A valódi tekintély nem tartja magát tévedhetetlennek, hanem tudja, hogy a „tévedni emberi dolog” törvénye alól nincs kivétel. Ennek megfelelően a valódi tekintély megengedi a kritikát, sőt bátorít rá, tudván, hogy mindenki sokat tanulhat abból, ha ellene mondanak neki. A valódi tekintély kezelése ily módon minden résztvevő számára az önálló gondolkodás iskolájává válik.

A hamis tekintély jogtalan igényen, bitorláson nyugszik: mivel az illető nagyobb, erősebb, mivel egy csillaggal több van a váll-lapján, magasabb pozíciót ért el, önmagát tartja a legjobbnak, ezért jogosultnak érzi magát arra, hogy megkívánja „alattvalói” tiszteletét, alárendelődését, sőt szolgalelkűségét. Világunkban kétségtelenül a bitorolt tekintély van túlsúlyban, erről mindenütt meg lehet győződni. A hamis tekintély nem tűri a lázadást, hanem ezek a tételek vezérlik: „Ha szeretsz, akkor nem kritizálsz engem, s ha kritizálsz engem, akkor nem szeretsz.” Itt nevelési alapelv az engedelmesség, olykor egyenesen a feltétlen engedelmesség, az érintett jobb belátása ellenére is. Ennek az összefüggésnek a megvilágítására a jezsuita rend alapítójának szabályaiból szeretnék idézni. Loyolai Ignác azt írja:

„Hogy minden tekintetben biztosra menjünk, mindig ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy ami a mi szemünkben fehérnek látszik, az fekete, mihelyt a hierarchikus egyház így dönt. Meg kell fontolnunk, hogy mindannak, aki a hit alatt engedelmesen él, hagynia kell, hogy az isteni Gondviselés az elöljárók által úgy vigye és irányítsa őt, mintha egy hulla lenne, amely hagyja, hogy bárhová helyezzék és bármely módon bánjanak vele."

Az *ellenállás* képességét is meg kell tanulnunk, de ilyen körülmények között hogyan lehet ez sikeres?

A bitorolt tekintéllyel létrejövő konfliktusban sok reakció lehetséges, ezek közül most csak a három legveszélyesebbet szeretném megemlíteni.

• *Az ember álcázása:* Saját tehetetlensége miatt az ember látszólag alkalmazkodik, az alázat álarcát viseli arca előtt, és idővel elfelejti a visszafojtott igazságot, míg végül az álca és a személy egyetlen egységgé válik. A kortárs osztrák író, Peter Turrini minden korra vonatkozóan érvényesnek írta le ezt a gyermekkori folyamatot:

A Nem-et,
amit végül is mondani akarok,
százszor is elgondoltam,
csendben megfogalmaztam,
de sose mondtam ki.
Ott ég a gyomromban,
elakasztja lélegzetemet,
ott őrlődik a fogaim között,
és végül
barátságos Igen-ként
hagyja el a számat.

Az osztrák munkásköltő, Alfons Petzold (1882-1923) rámutatott arra, hogy sok depresszió akkor ér véget, amikor egy ember először meri kifelé is ténylegesen kimondani a bensejében élő Nemet. Hiszen a depresszió nem más, mint befelé irányított agresszió. Peter Turrini verse megmutatja a befelé irányított agresszió pszichoszomatikus következményeit is, nevezetesen a gyomor, a légzőszervek és a fogak károsodását. Tapasztalati tény, hogy a jó pszichoterápia révén az érintettek képesebbé válnak az ellentmondásra és az ellenállásra – ami persze nem gyakran vezet örömkitöréshez a hozzátartozók részéről.

• A második reakció *a beilleszkedés abba, amit „hierarchikus ranglétrának" nevezhetnénk*, s ami a tyúkudvar „vagdalkozási rendjének" mintáját látszik követni. Ez a folyamat ma széles körben elterjedt. Az ember hamar megtanulja, kinek kell nyalnia, és kit szabad letaposnia. Így jönnek létre azok a „biciklisták" (felfelé haladva meggörbítik a hátukat, lefelé pedig keményen tapossák a pedált), akik egyáltalán nem ritkán egy egész nép fő tömegét alkotják.

• Úgy tűnik, a harmadik reakciót első pillantásra pozitívabban ítélhetjük meg. Ez az az eset, amikor valaki kifelé elviseli ugyan a „látszat-lét" kínját, de belül arra vár, hogy lerázza az örök kudarc érzéseit – és *bosszút álljon*. A bosszúnak ez a formája azonban sajnos éppen elég sűrűn nem az ellenállást megalapozó, önálló gondolkodás bizonyítéka; gyakran inkább annak a „tömegnek" a létrejöttébe torkollik, amelyben az egyén tönkremegy, értelmét és lelkiismeretét átruházza egy „Führer"-re, s ezzel nem saját javát, hanem csupán a diktátor sikerét szolgálja. Ebből a példából látható, hogy az ellenállásnak olyan formái is léteznek, amelyek igencsak elnyomásba torkollnak. Ezek azok a formák, amikor a ráció, az értelem megkerülésével, illetve az érzelmek patologikus eluralkodásával hirtelen szörnyek lesznek olyanokból, akiket negatív érzelmek uralnak.

Az ellenállás tanúsításának helyes készsége szempontjából döntő még mindenekelőtt *a felelősség fogalmának kialakítása*. Meg kell tanulnunk, hogy túlnőjünk saját Én-ünkön, és eljussunk a Te-hez, megértve, hogy másokért is felelősséggel tartozunk. Ezt szolidaritásnak is lehetne nevezni. Olyan szolidaritásnak, amelynek döntő mércéi mindig a gyengék, a hátrányos helyzetbe szorítottak. Ez fáradságos tanulási folyamat, amely a szülői házban kezdődik, az iskolában folytatódik, s a partneri kapcsolatban és az ember foglalkozásában kell tovább építeni. Max Adler osztrák szociológus (1873-1937), „a közös az első" életelv kitalálója, különbséget tett „érzületi etika" és „felelősségetika" között. Ez utóbbihoz hozzátartozik, hogy belénk nevelt lelkiismeretünk („felettes énünk") életünk során azzá fejlődjék, amit Igor Caruso mesterien „személyes lelkiismeretnek" nevezett. Minden, számunkra közvetített parancsot mérlegre kell tennünk, hogy megvizsgáljuk, könnyűnek, vagy nehéznek találtatik-e. Ez esetben nagyobb biztonságra tehetünk szert arra vonatkozóan, mikor kell engedelmeskednünk, és mikor megengedett, sőt talán feltétlenül szükségszerű az ellenállás. Így nem fogjuk többé vakon végrehajtani a parancsokat, hanem Gisella Uellenberg újságírónő tételét követjük majd: „A németben az »engedelmeskedik« a »hall« igéből származik. »Valakire hallgatni« azt jelenti, hogy úgy érezzük, az illető megszólított minket, mi egyetértünk vele, és ezért követjük őt. A »Halld a hangomat/Hallgass a szavamra!« egészen más dolog, mint a »Megparancsolom neked!«. Annak, akire hallgatok, nincs szüksége arra, hogy parancsoljon nekem, mert azzal, amit mondott, meggyőzött engem, s ezért azt akarom, amit ő akar. Aki – mint Isten Mózesnek – azt mondja: »Hallgass a szavamra!«, az a másik tetszésére bízza, hallgatni akar-e rá, vagy sem; felnőtt partnernek tekinti a másikat, akinek a beleegyezését/helyeslését elnyerni törekszik, nem pedig rabszolgának, akinek az engedelmessége szükségképpen untatja."

Ebben az esetben persze le kell győznünk a „haszonelvű gondolkodást" és kényelmességünket, mert joggal mondja a kortárs író, Benjamin Korn: „Létezik-e értelmes alapja annak, hogy az egyes ember felvegye a harcot ezzel a világgal? Ha a művészeket – a dolgot leegyszerűsítendő – felosztjuk olyanokra, akik kellemes életet élnek ebben a világban, és olyanokra, akik betörik rajta a fejüket – az utóbbiak mit tudnak fölvonultatni serény és haszontalan eljárásuk mellett? Van-e köztük olyan, aki nemesebb állapotban hagyta hátra a világot, mint amilyenként belépett abba? S nem éppen fordítva áll-e a helyzet, hogy mindegyikükkel csúnyán elbántak? Nem gyalázták-e meg őket életünk végéig, nem üldözték és kínozták-e, nem égették-e meg őket?"

Meggyőződésem szerint egyetlen olyan valóságos alap létezik, amely képes legyőzni ezt a haszonelvű gondolkodást: az, ha valaki megtanulta, hogy ne viselje el azt a jogtalanságot, ami a *másik* embert éri.

Legvégül: Vajon a katolikus egyház elősegíti/támogatja-e híveinek ellenállási készségét? Évszázadokon át önállótlan parancsvégrehajtásra nevelte tagjait, gyakran egyenesen addig menően, hogy utasította a katolikusokat, engedelmeskedjenek az Isten által rendelt felsőbbségnek – tehát például Hitlernek. Így maga az egyház is hozzájárult ahhoz, hogy Hitler az általa elindított egyházüldözésben bevethette és kihasználhatta alattvalóit. A hatvanas években aztán a II. Vatikáni Zsinat nagyszerű kísérlet volt arra, hogy pszichoterápiai folyamatot indítson el az egyházon belül, és önálló felelősséggel bíró, felnőtt emberekké tegye a keresztényeket. A jelenlegi visszalépést a zsinat előtti időkbe azoknak „köszönhetjük", akik páni félelemmel reagáltak erre a változásra (mivel az túl hirtelen jött), de reméljük, hogy ez a mai helyzet végül is meghaladott közjátéknak bizonyul majd.

Erwin Ringel

Forrás: Publik-Forum Extra, Widerstehen

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Csoda

Körülbelül kilencéves koromban ismét lent jártam egy vásáron a völgybéli falucskában. Négyen mentünk le együtt Törpeházáról: Bérci Berci, Kutykurutty, a kis Kökörcsin meg én. Azon a vásáron a szokásos körhinta mellett egy mutatványos sátor is állt a faluvégi libalegelőn. Homlokzatára ez volt kiírva: „A csodák palotája”. A bejárat egyik oldalára ez: „Ofiel, a bűvös erejű mágus”. Másik oldalára ez: „Ofiel, a delejes csodalény”. A bejáraton meg éppen félrelebbent a ponyva, és két férfiú lépett ki a sátor elé, a kicsiny emelvényre. Az egyik, egy rossz ruhájú fiatalember, szájához emelt egy hosszú trombitát, és fújni kezdte. A másik férfiú idősebb volt, magas termetű és nagyon sovány. Egybeszabott, bő fekete ruhát, talárt viselt, fején fehér turbánt. Bőre barnás volt, szemöldöke fekete és bozontos, szeme zöldes színű, és mint valami harmadik szem, zöld szívű, szem alakú ékkő csillogott a homloka fölött a turbánján is. De hiába volt három szeme is, a gyülekezőkre rá sem pillantott. Karját mellén összefonva, mozdulatlanul nézett a messzeségbe a zsibongó vásár fölött, mintha nem is a piszkos ponyvasátor előtt, a kopott deszkaemelvényen állna, hanem valamelyik indiai hegyormon.

Amikor már jó sokan összegyűltek a sátor előtt, a fiatalember abbahagyta a trombitálást, és emelt hangon hirdette: „Nagyérdemű Közönség! Bemutatom önöknek Ofiel mestert, a mágusok királyát! Aki megtekinti előadásunkat, meggyőződhet arról, hogy Ofiel mester joggal viseli a királyi címet a mágusok között! Hadd említsem meg ízelítőül egyik mutatványát, amely nem is legnagyobb! Ofiel mester bárkit fölemel a levegőbe, de anélkül, hogy hozzáérne az illetőhöz. Pusztán az ujjaiból kisugárzó delejes erő segítségével! Hadd hívjam fel arra is nagybecsű figyelmüket, hogy Ofiel mester soha többé nem jön Európába! Ragadja meg tehát mindenki ezt a rendkívüli alkalmat, és tekintse meg Ofiel mester csodáit!”

Persze mind a négyen nagyon kíváncsiak voltunk Ofiel mester mutatványaira, tehát bementünk. Bevezetőül játékkártyával bűvészkedett, aztán tojásokat tüntetett el és varázsolt ismét elő, majd az asztalra tett egy fehér házi nyuszit, leborította valami cifra ládikával, s amikor felemelte a ládikót, galamb sétált ki alóla. Aztán a kikiáltó is felment a színpadra, és így szólt: „Most pedig Ofiel mester pusztán az ujjaiból kisugárzó delejes erő segítségével fölemel egy embert!” Vártuk, hogy odahív valakit a közönségből, hiszen azt mondta odakint, hogy „bárkit” fölemel, de nem ez történt. A kikiáltó szembeállított egymással két széket, a székek ülésére ráfektetett egy szál deszkát, és ő maga feküdt a deszkára. Ofiel mester mögéje állott, és mély lélegzetet vett, úgy tett, mint aki erőt gyűjt. Aztán föléje terpesztette ujjait, és lassan, mintha nagy megerőltetésébe kerülne, emelni kezdte a kezét. És ahogyan emelte a kezét, úgy emelkedett utána a deszka is a rajta fekvő fiatalemberrel. Aztán lassan, óvatosan süllyeszteni kezdte a kezét, szállt egyre alább, alább a deszka is, visszaereszkedett a székekre, a kikiáltó felugrott róla, és felcsattant a taps. Ofiel mester fáradt tekintettel nézett el közönsége fölött, a kikiáltó meg így szólt: „Most búcsúzóul megkínálunk önök közül két személyt egy kis borral!” Azzal elvett az asztalról két üres poharat meg egy közönséges, sötétzöld borospalackot. A poharakat odanyújtotta a színpadról egy-egy legénynek, és az egyik pohárba tüstént töltött is. Mindenki láthatta, hogy fehér bort töltött. Úgy tett, mintha tölteni akarna a másik pohárba is, de hirtelen eszébe jutott volna valami. Odafordult Ofiel mesterhez: „Ofiel mester! Ezt a másik vendégünket másfajta borral kínáljuk meg! Szíveskedjék rátekinteni a palackra!” Ofiel megint úgy tett, mint aki erőt gyűjt, aztán néhány pillanatig parancsoló tekintettel nézte a palackot, majd fáradt mozdulattal intett, hogy lehet már tölteni. És a palackból vörös bor ömlött.

Mialatt végigjártuk a vásárt, egyikünk sem említette Ofiel mestert, én szinte meg is feledkeztem róla a sok látnivaló között. Hazafelé menet azonban, amikor már az erdei ösvényen lépegettünk fölfelé, elgondolkoztam az emelőmutatványon. Vajon hogyan csinálták? Vékony acélhuzallal? Vízszintes vasléccel? És éppen tudakolni akartam pajtásaim véleményét. De mielőtt szólhattam volna, a kis Kökörcsin felsóhajtott: „Hej, de jó lenne, ha nekem is delejes erő volna az ujjaimban! Nem kéne cipelnem a vizet a patakról, hanem tíz vödörnek intenék egyszerre a tíz ujjammal, és röpülnének utánam a vödrök.” Ekkor még azt hittem, tréfálkozik, és nevettem. Kutykurutty azonban azt felelte neki: „Ostoba vagy! Ha delejes erővel röpítenéd haza a vödröket, ugyanúgy kifáradnál. Láthattad, hogy Ofiel mester is mennyire kifáradt.” Most már csodálkozva néztem rájuk, és vártam, hogy Bérci Berci mit szól. Ezt mondotta: „Mind a ketten ostobák vagytok! A delejes erő tulajdonképpen nem is az ujjaiban volt, hanem a szemében. A palackra csak ránézett, mégis megváltozott a bor.” Most

már megdöbbenve megálltam: „Ti csakugyan azt hiszitek, hogy ennek az Ofielnek valami titokzatos 'delejes ereje' van?" Megálltak ők is, összenéztek, mosolyogtak rajtam, és Bérci Berci kijelentette: „Mi nem hisszük, hanem tudjuk!" Kutykurutty hozzátette: „Te egy esztendeig is nézhetnéd a fehér bort, akkor sem változnék vörös borrá!" Megszólalt a kis Kökörcsin is: „Ki is van írva, hogy 'A csodák palotája', meg az, hogy 'Ofiel, a delejes csodalény'." Láttam rajtuk, hogy hiába magyaráznék nekik, megindultam hát csöndesen, és gondolkoztam. Amikor Törpeházán elváltunk egymástól, így szóltam hozzájuk: „Gyertek el ma délután is a forráshoz!"

A forráshoz, ahol játszani szoktunk, én érkeztem meg elsőként. Szükség is volt erre az elsőségre, mert egyelőre el akartam dugni előlük valamit. El is dugtam azt a valamit két szikla közé, s amikor megérkezett Ofiel mester három megtévesztettje, már csak egy vékony könyvecskét láttak nálam. Azt ünnepélyesen átnyújtottam Bérci Bercinek: „Olvasd!" Bérci Berci máris olvasta hangosan a címet: „Bűvészkönyv". Mind a hárman lehasaltak egymás mellé a fűbe, összedugták a buksijukat, és mohón olvasták. Én meg elmentem addig sétálgatni, és lélekben felkészülni arra a nehéz teendőre, amit az elrejtett holmival terveztem.

A bűvészkönyv Gyopáré volt, a bátyámé, de a szerencse az enyém, amiért megvolt benne azoknak a mutatványoknak a részletes magyarázata, amelyekkel Ofiel mester ámulatba ejtette őket. Le volt írva a kettős belsejű palack is, az eltüntetések is. Az emelőmutatvány nem volt ugyan benne, de a könyv utolsó mondata nem hagyott kétséget aziránt, hogy ahhoz sem szükséges semmiféle „delejes erő". Az az utolsó mondat pedig így hangzott: „Még a legcsodálatosabb bűvészmutatványnak is megvan a fizikai magyarázata, s a bűvészek sem vihetnek végbe csodákat, hanem csak felhasználhatják céljaikra a természet ismert törvényeit."

Amikor vagy egy óra múlva visszatértem hozzájuk, három nagyon csöndes és nagyon szomorú kistörpét találtam a forrás mellett. A könyv már becsukva feküdt mellettük a fűben, címlappal lefelé, mintha látni sem akarták volna. Berci és Kutykurutty fejét komor bánat csüggesztette. Kökörcsin azonban felállt, elém totyogott, megfogta a kezem, és csupa könyörgés volt a szeme, amint kérdezte: „Ugye, Moha... ha a bűvészek... nem tudnak is... igazi csodákat csinálni..., de azért..., ugye, léteznek... igazi csodák?"

Ez volt az a pillanat, amelyet én már délben megsejtettem, amikor kivettem Gyopár könyvei közül a Bűvészkönyvet. Éppen ezért hoztam el magammal azt a valamit is, ami egyelőre még eldugva várt szerepére a két szikla között. Csupán két-három esztendővel voltam idősebb a kis Kökörcsinnél, de ekkor mégis úgy simogattam meg a fejecskéjét, mintha a nagyapja volnék, és a hangom is nagyapás, megnyugtató volt: „Léteznek, Kökörcsin... Léteznek igazi csodák." Bérci Berci és Kutykurutty tüstént talpra ugrott, és felragyogott a szemük: „Mit beszélsz? Hát mégis léteznek? A természeti törvények ellenére?" Örültem az örömüknek, és nevetettem: „Nem éppen a törvények, de a természet ellenére. És én tüstént végbe is viszek előttetek egy ilyen igazi csodát!" Torkukon akadt a szó, és Bérci Berci majdnem suttogva kérdezte: „Most? Itt előttünk? És mit..., mit fogsz csinálni?" Most már elkomolyodtam: „Meg fogok nőni a szemetek láttára."

Azzal lassan, ünnepélyesen a sziklák közé lépdeltem, elhoztam onnan az elrejtett holmit, egy félig telt palackot, és leállítottam elébük az asztalszerű, lapos sziklára. A lemenő nap sugarai megcsillantak a palackon. Pajtikáim felismerték a címkét, a folyadékot, és a borzadály moraja futott végig háromtagú nézőközönségemen. A palackban ugyanis csukamájolaj volt. A csukamájolaj akkoriban közismert gyermektápszer volt, de rossz íze következtében egyúttal a gyermekek réme is. Természetes volt tehát, hogy az én csodaváróim biztosak voltak abban, hogy átváltoztatom a csukamájolajat valami finom innivalóvá. Megerősödött ez a vélekedésük, amikor felkértem Bérci Bercit, győződjék meg róla, hogy csakugyan csukamájolaj van a palackban. Berci odadugta orrát a palack nyílásához, aztán irtózó arccal igazolta: „Csukamájolaj... Brrrr!" – és tüstént tanácsolta is: „Málnaszörppé változtasd!" Kutykurutty ezt mondotta: „Vaníliakrémmé!" Kökörcsin ezt: „Én kovászos uborkalevet szeretnék!" Én viszont, amikor csönd lett, így szóltam: „Nem vagyok vegyész, hogy át tudjam alakítani. Nem vagyok bűvész sem, hogy csaljak vele. Csodát azonban tudok tenni, és igenis a természet ellenére, az én idegenkedő, viszolygó természetem ellenére, így!" Azzal előhúztam zsebemből egy evőkanalat, csukamájolajat csorgattam bele, és a csukamájolajat lenyeltem. Vagy fél percig meredt rám három nagyra nyílt szempár és három eltátott száj. Annyira meglepte és megdöbbentette őket a csoda, amelyet láttak, hogy tán még csukamájolajat is önthettem volna tátott szájukba, tán még akkor sem mozdultak volna bámulatukban. És ez nem is tréfa, mert amikor megkérdeztem tőlük: „Nőttem-e hát valamelyest a szemetekben?" – akkor Bérci Berci felállt, kivette kezemből a kanalat, lemosta a forrás vizében, aztán a palack elé tartotta: „Tölts, Moha! Én is nőni akarok! A ti szemetekben is, de főként a magaméban!"

Ha látta volna valaki az alkonyatban a büszkén hazafelé lépkedő négy törpécskét, csak azt mondta volna: „Nini, négy törpécske!" Mi azonban azon sem csodálkoztunk volna, ha azt mondja: „Nini, négy óriás!" Amikor pedig az esti csöndben felhangzott hozzánk a vásárból a kikiáltó trombitálása, Kutykurutty szánakozva nevetett rajta, és utánozta: „Nagyérdemű Közönség! Ofiel mester delejes erejével bárkit fölemel!" Tudta már ekkor az én három pajtikám, hogy annak az erőnek a neve, amely bárkit fölemel és megnöveszt, nem delejes erő, hanem akaraterő!

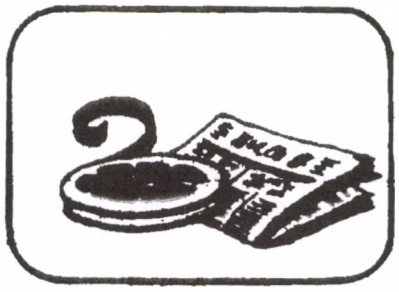

Bulányi György

A találkozó

(Helyszíni jelentés a Levada–Sobrino találkozóról)*

Narrátor: *Hölgyeim és Uraim! Bemutatom kis jelenetünk szereplőit. Ez a hetvenes éveiben járó komoly úr – őeminenciája Williams Levada bíboros. A Vatikánban, a világ legkisebb államában – a pápa után – a legfontosabb hivatalt tölti be. Ő a Hittani Kongregáció vezetője. Elődje e hivatalban – a mostani pápa. A másik szereplő Amerikából érkezett, annak egyik legkisebb államából, San Salvadorból: Jon Sobrino. Ő sem fiatal már, de még nincs hetven éves. Könyvíró ember. Tanszékvezető professzor. Teológus. Tíz-húsz esztendővel ezelőtt írt két könyvet. A Hittani Kongregáció elrendelte e könyvek sürgős vizsgálatát. Röpke hét esztendőt vett igénybe a sürgős vizsgálat. Két hete őeminenciája kiadta a maga* ***Közleményét*** *a vizsgálatról. Ezt követően e-mailben megbeszélték ezt a személyes találkozót. Frascati a színhely, Róma közelében. Megérkeznek e hangulatos, vidéki, és mégis exkluzív kiskocsma különtermébe. Bemutatkoznak egymásnak, leülnek, koccintanak, s Levada letegezi Sobrinot.*

– Öcsém, én vagyok az idősebb. Szervusz, János! *(Sobrino tisztelettel elfogadja a letegezést.)*

– Servus humillimus… – Vilmos! Sajnállak, hogy meg kellett írnod…

– Sohse sajnálj, a közleményírás nálam foglalkozási ártalom. Ha majd te leszel prefektus, veled íratja meg a főnök.

– Ne viccelj már, azt sem tudja, hogy a világon vagyok.

– Tévedsz. Amikor befutott a Hivatalba – alighanem az Opus Dei egyik buzgó prelátusától – a feljelentés ellened, s referáltam erről neki, akkor említette, hogy emlékezik a nevedre. Öreg fiú vagy már Te is, mindössze egy jó tízessel fiatalabb nála. A szerénykedést abbahagyhatod. Majd ha befutsz hozzánk, akkor stílust válthatsz, s mondhatod nagy alázatosan, hogy *mi sembra* (neked csak úgy látszik), ahogy az a Hivatalban illik. De a kocsmában mondhatjuk, amit gondolunk. A kocsma – az igazat mondás helye! Szép – ugye – a meghatározásom? Kocsma bizony, mégpedig a javából, s nem dikasztérium.

– Tud a találkozásunkról?

– Remélem, nem. Ha mégis tudomást szerezne róla, legjobb, ha a végén megállapodunk majd egy szövegben, hogy miről is beszélgettünk. Csak azért, hogy ugyanazt mondjuk, ha kérdezik. Rendben?

– Rendben. De én is kérdeznék valamit. S ha nem akarnál válaszolni, úgy is jó.

– Csak kérdezz nyugodtan, válaszolok.

– Ezt a borízű hangot a főnökkel is megengedheted magadnak?

– Hova gondolsz? Azt csak külsők engedhetik meg, mint az az elszánt magyar, hogy is hívják, már elfejtettem a nevét. Régi történet. A főnök még prefektus korában elmondta neki, amit én is megírtam Neked levelem végén. Mire az a vadember azt mondta neki, hogy akkor küldjön magnókészülékeket a szószékekre. A pap majd csak megnyomja a start gombot, s már jön is az apparátból a tévedhetetlen szöveg.

– Akkor folytatom, ahol abbahagytam: Sajnállak… Sajnállak, mert Te is jól tudod, hogy amit írtál, azt én is meg tudnám írni. Ha nem is szóról-szóra úgy, ahogy Te írtad. De a tartalma ugyanaz lenne. S mondani egy életen keresztül az ellenkezőjét annak, amit csak az nem tud, aki nem akarja – rettenetes lehet.

– Álljon meg a menet! Nem egy életen keresztül, csak a hivatali időm alatt. Betöltöm a 75. évet, és nincs tovább. Utána még öt évig alkalmas leszek, ha közben konklávé lesz, pápát választani. Nyolcvanon túl pedig már csak akkor sajnálhatsz, ha véletlenül engem választanak meg a főnök utódjának. Nem valószínű. Szóval, ha betöltöm a 75-öt, akkor járhatok sűrűn ilyen helyekre, ahol nincsen *mi sembra*, s mondhatom, amit gondolok.

– De mit gondolsz? Lehet élni ebben a skizofréniában? Tudod, hogy tévedhetetlen szövegeket kell legyártanod hivatali megbízásból – munkaviszonyként. Tudod, hogy az ilyen szerencsétlen Jancsikkal közölnöd kell, amiről csak a Mari nénik gondolják már… Azt, amit jó katolikusnak gondolnia kell. Hogy bírod ezt a tudathasadásos állapotot?

– Professzorom, professzorom, te csak a magad fejével tudsz gondolkodni. Ha volna akkora tehetségem, mint Neked, nem lennék prefektus. De nem ám! Akkor én is tanszékvezető lennék, s ügyeskednék, ahogyan Te. Hogy olyan könyvet írjak, amiért nem jelentenek fel. De ahogy én téged nézlek, te ilyet nem tudsz. Mindenképpen beleírod azt is, amit gondolsz, bár azt reméled, hogy jól elrejtetted. Küngnek sem sikerült elrejtenie, pedig ő csak egy kérdőjelet rajzolt: Unfehlbar? – Tévedhetetlen? Kérdőjelét követően aztán áttehette tanszékét Tübingenben az állami szektorba. Boff pedig kilépett a ferencesektől, nem bírta tovább a szekatúrát, és megnősült. Herbert Haag pedig megvárta a nyugdíjat, s csak utána kezdett a Tanítóhivatal számára elfogadhatatlan könyveket írni. Korábban írta a Bibellexikon-t, s a főnökék békében hagyták. De Te ötvenévesen, sőt hamarább kezdtél el rendetlenkedni, s hiába ügyeskedtél. Megírtam, hogy mennyire tisztelem buzgalmadat… s utána kioktattalak, amiről kell.

– Hagyjad már az én nagy tehetségemet. Aki rászánja magát a filosz-létre, összehoz magának egy katedrát. Ha nem is Tübingenben, hát a három milliós kis San Salvadorban. Megtanulja, amit én is megtanultam. És közben – teológiai tanulmányai ellenére is – Jézust is megismeri, s elbődül a lelke… hogy ez a disznóság nem mehet tovább, mert Jézus mégis csak azt mondta, amit.

– De az enyém nem bődül el, barátom, mert tudomásul vettem, hogy a világ olyan, amilyen. El lehet menni miatta a Golgotára. Azt lehet. Vedd tudomásul, professzorom, hogy Konstantin után csak nagyítóval láthatsz valami mást az egyházban-világban, mint Jézus előtt. Kivakartuk

* Vö. Jézus Krisztus és a szegények. Jon Sobrino elítélése: „Érted vagyok", 2007. június, 27. o.

a népvándorlás korából – Európát. Megcsináltuk az ismert történelem legkülönb civilizációját: felfedeztük a puskaport, az iránytűt. Fölfedeztük aztán Amerikát is. Kiirtottunk 60 millió bennszülöttet a legkatolikusabb spanyol király zászlaja alatt. Világbajnokok lettünk mi, a fehér ember, mi, a keresztények, a népek fegyveres leigázásában, kincseik-aranyuk-olajuk kizsákmányolásában. Nincs civilizáció, amely közelünkbe érhetne. Pedig kezdetben százával s ezrével mentek eleink a Birodalom cirkuszaiba birkózni az oroszlánokkal... De maradt a világ, ami volt, csatatér, / és ott veszett a lélek is, nemcsak a vér. / Világra jött a Béke és a Szeretet, / De a hatalom mindig vassal fizetett. / Európa minden városát, / Porig égették a keresztény katonák... Professzor Úr!!! Én nem bődültem el, de nem ám!

– S elbődülés helyett mit csinálsz? Mondod a misét meg a zsolozsmát...

– Igen, mert jobbat nem tehetek.

– S mit használsz vele?

– Semmit, de magamat karban tartom vele.

– És Jézus?

– Mi van vele?

– Hát ő az Üdvözítő, a Megmentő, a Megváltó, az Isten végleges Küldöttje, akinek kinyilatkoztatott és az Egyháztól megőrzött igazsága adja a teológia normatív elvét, amit semmi más felül nem múlhat... Örök tavaszába kapcsolódva lesz a teológia az érvényes újdonság forrása és világosság a jóakaratú emberek számára...

– Nem értelek. Mért mondod fel saját szövegemet?

– Ember!!! Hiszel Te egyáltalán valamiben, ha ezeket le tudod írni?

– Igen. Hiszek az Istenben. Érted? Hiszek benne, de nem vagyok képes átvenni a gondjait. S te, professzorom, ezt teszed. Az ilyen gond-átvevők a Golgotára valók. Ez a fajta mindenkor csak azt akarja tenni, ami Neki, az Istennek kedves. Jobb időkben elégettük őket, mint Husz Jánost – magyar királyi, német-római császári menlevele ellenére is. Mire ment volna a szövegével, ha nem égetik el? Tábornokként élére állhatott volna a husziták seregének. Téged is el kellene égetnünk. Nem tehetjük. A felvilágosodás kiverte a kezünkből a gyufát. Most csak Közleményt írunk..., meg iszogatunk még – ebben a kocsmában. Megkérdezted a pincért, hogy mi az, amit iszunk? Nem? Akármit is, de inkább iszogatok veled, minthogy máglyára küldjelek.

– Monsignore, Eccelenza, prefektusom, félek megkérdezni, de megteszem: Mit éreztél, amikor aláírtad november 26-án a Közleményt?

– Azt, hogy bevégeztem ezt a hat éve tartó ügyet. S hogy elkezdhetek végére járni a következőnek. Már vagy harminc éve vagyok ebben a Hivatalban. Ne haragudj meg érte, de a te ügyed is... csak rutinmunka volt számunkra.

– S van valami, ha csak kocsmában elmondható is, jó szavad az ilyen istenverte hülyék számára, amilyen én vagyok?

– Hm, hm... Nincs. Menthetetlen vagy. Beleszerelmesedtél Jézusba is, Latin-Amerika szegényeibe is... De jövőre már hetven éves leszel, Jánoskám, s valahogyan majd Te is bevégzed az életet. Kívánom Neked, hogy halálod óráig lobogj és lobogj!

– Nem ilyen jó szóra gondoltam. Ilyet a nagymamámtól várnék. Ide figyelj: nekem nem megértésre van szükségem. Mert nem engem kell megértened, hanem az ügyet, amelyet képviselek.

– Hát erre még azt mondhatom Neked, amivel Te kezdted a beszélgetést. Azt, hogy sajnállak is, irigyellek is. A kettőt egyszerre. Mert szerelmesnek lenni, csak az a jó. Biztatlak is: feszegessed csak a pofonos ládát! De ha tudsz, tarts mértéket! Ha Jézus annyira jutott, amennyire, akkor te sem viheted nagyon sokra. Bele is keseredhetsz ám abba, amit csinálnunk kell majd veled az Istentől kapott kinyilatkoztatás, a hagyomány, az egyház nevében. Csupa kisbetűvel mondom a kinyilatkoztatást, a hagyományt, az egyházat, de majd naggyal írom, amikor rákényszerítesz bennünket, hogy megint lépjünk egyet.

– Borzalmas, amit mondasz. Nem nyithattok? Nem tudtok Szeretet Kongregációt csinálni, ahogyan Küng kívánta? Ahova átutalhatnátok a magunkfajta hülyéket... hogy mi is virágozhassunk? Hogy ne legyetek egyedül csak ti a hiteles egyház? Nem lehetnénk ebben az egyházban az elismert hülyék szektora?

– Azt hiszem, hogy ez nem lehetséges. Az utolsó zsinat megfogalmazott talán tíz mondatot is, amely korábban csak a hülye-szektorban volt hallható. S mi lett belőle? Lucianit nem láthatta halottkém, s Wojtyla behozta a főnöködet Münchenből prefektusnak. Ha magyar volnál, tudnád, hogy mi a „Mindent vissza!". Harmadára kurtították országukat, s hiába szavaltak, nem kaptak vissza semmit sem. Roncalli nagyot álmodott. A te fajtádból való, csak elmondhatatlanul ügyesebben csinálta a dolgát, mint Te. 78 éves koráig semmit sem árult el magából. S ő is, és annak ellenére is, hogy ilyen ügyes volt, mire jutott...? Utána az Opus Dei nőtt meg, ha nem is abból nőtt ki, amit ő csinált. De az ő zsinata után nőtt nagyhatalommá. Azért nem lehetséges, amit akarnál, mert a történelem mutatja, hogy reménytelen.

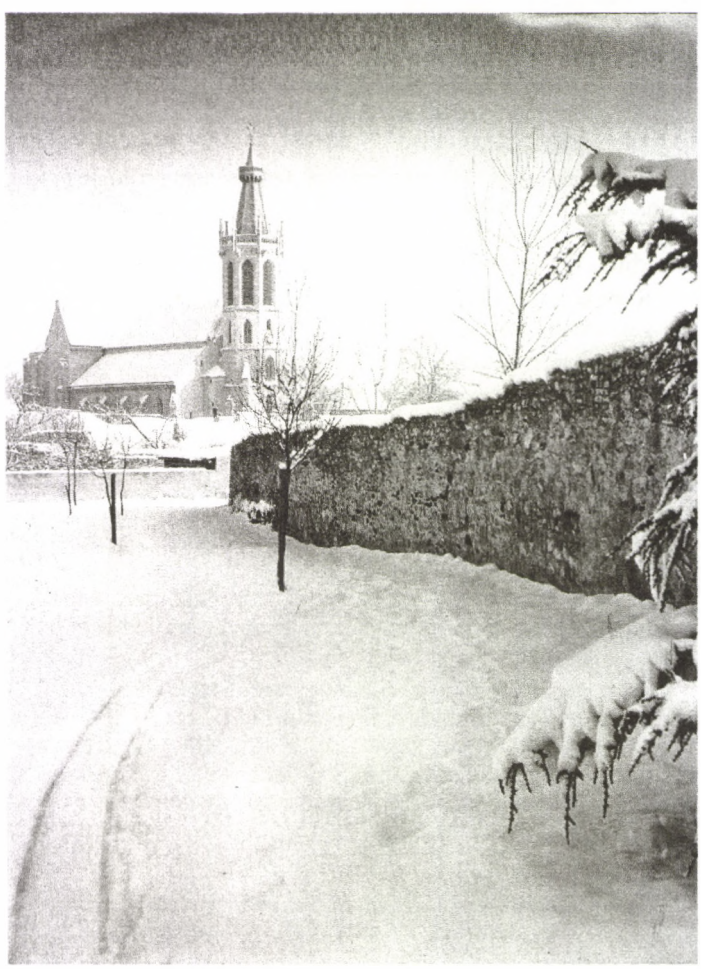

– Mi a reménytelen?

– Hogy mi? Hát a Názáreti ügye.

– Muszáj megvédenem az ügyét. S ha csak a fele igaz annak, amit írtál a Közleményben, akkor nem is lehet reménytelen.

– Igazad van, nem reménytelen. Csak akkor szét kell tudnod lőni a struktúrát, mert ebben a struktúrában a Lucianik meghalnak a 31. napon.

– Jézusnak nincs gépfegyvere.

– Hátha nincs, akkor fogadd el azt az egyházat, amelyet találsz, ha jót akarsz magadnak. Azt, amelyben nincs szektor a hülyék számára.

– Nem fogadhatom el, mert az azt jelentené, hogy átállok a hatalom, a fegyver, a gazdagok oldalára. Ott hagynám az Isten népét, a szegényeket. S a Názáretinek csak arra volt hatalma, hogy odaadja az életét.

– Drága Jánosom, ezzel mit akarsz mondani? Az ántivilágban még volt gramofonlemez, s az megsérülhetett, s olyankor a tű visszaugrott az előző barázdába. Kezded elölről?

– Kezdeném, ha még volna időd…

– Ezt a délutánt reád szántam, de én már azt hittem, szövegezhetjük, amit majd mondunk, ha híre megy kocsmázásunknak.

– Én még nagyon messze vagyok attól.

– Akkor mondjad csak barátom, ami fáj!

– Ide figyelj, Vilmos! A legbosszantóbb számomra a Közleményedben, amikor arról beszélsz, hogy a megváltást redukálom Jézus halálig tartó hűségére. Hogy Krisztus halála számomra csak példa és nem szentség (adomány). Hogy a megváltást lecsökkentem moralizmusra.

– Mért, mi bajod vele?

– Még kérded? Az a bajom, hogy ami nekem csúcs, az Neked – „csak”. Nekem csúcs, hogy Jézus hajlandó kinyíratni magát azért, amit igaznak tart, azaz hatalma van odaadni az életét. Neked meg a szentség a csúcs. Az, hogy elmondjuk a szentmisét, melyben emlékezünk arra, hogy Jézus meghalt az Isten ügyéért.

– Javíthatatlan vagy. Mondjad meg már, drága barátom, hogy mit csináljak?! Értsd meg, ennyit tudunk: emlékezni. Mit akarnál tőlünk?

– Megmondjam?

– Igen, mondd meg!

– Misézés helyett – kinyíratást. Olyan szöveget, amiért belénk lőnek. Azt az elátkoztátok moralizmust. Példát és példát és példát… A mindenségit neki! Zsoltározás helyett…, ahelyett, hogy Isten miként fojtotta bele a fáraó seregét a Vörös-tengerbe, valamit, ami reményt tud nyújtani Latin-Amerika vagy Afrika szegényeinek. Hogy lesz még egyszer ünnep a világon, amikor elfárad a vész harangja, s a viszály elvérzik a csatákon. Hogy amikor a bőség kosarából majd mindenki egyaránt vehet, akkor van itt a Kánaán.

– Ezeket a verseket akarod szavalni mise helyett?

– Nem helyette akarom, hanem melléje, elébe és fölébe. A misének emlékeznie kell arra, amit Jézus csinált abban az áldott és Kaifás megátkozta három esztendőben. De ti liturgiát csináltok a miséből. Rubrikával, hogy mikor kell a karomat felemelni, meg mikor engedhetem le. Ti arra emlékeztek, amit Jézus egyetlen egy alkalommal csinált. Nem arra, amit a három esztendő alatt tett.

– Jézus hagyta meg, hogy ezt csináljuk…

– Fészkes fekete fenét! Jézus azt hagyta meg, hogy a kenyérmegtöréssel, pohárbor-megivással emlékezzünk. Azt hagyta meg, hogy emlékezzünk őrá, aki nem kötött megállapodást sem Kaifással, sem Pilátussal. Részlegeset sem, meg olyant sem, hogy nunciust küldhet annak földjére, akivel megállapodott. Emlékezzünk Jézusra, aki nagyon rosszul viselte Izrael vallási üzemét, a főpapok, írástudók, vének bölcs és gyilkos hülyéskedését. Aki olyan életet élt, hogy érdemet szerzett ezek előtt az urak előtt arra, hogy belelőjenek. Azazhogy megostorozzák, keresztútra vigyék, s megfeszítsék.

– Komplett hülye vagy, Jánoskám. Pontosan olyan, amilyen… – ezt azért inkább nem mondom ki… már mint azt, akire gondoltam. Mert még elbíznád magad. Helyette inkább mást mondok. Te pályát tévesztettél. Színésznek kellett volna menned. Nem is annak, drámaírónak. Amit itt produkálsz nekem, azt megírhatnád. Nem mondom, hogy kasszasikered lenne, de azért felfigyelnénk rád. Tudod, hogy a Vatikánra gondolok. Na, nem az én Kongregációm figyelne fel rád. Egy másik. Talán még meg sincs ez a Kongregáció. Ezt hamarább összehozná a főnök, mint a Küng ajánlotta Szeretet Kongregációt. Megvan. Kommunikációs Kongregáció. Figyelhetné a filmeket, a drámákat. S ennek múltja is van már. Felélesztheto lenne a Zsinat álttal eltörölt index. Lehet a neve ez is: Index Kongregáció.

– Vilmos, Vilmos, ne komolytalankodj, kizökkentesz a gondolataimból. Még ha ötven évvel korábban ajánlottad volna ezt, amikor valamivel fiatalabb voltam. Arról beszélj, hogy mi az, amit fölibe raksz a moralizmusnak! Tudom, hogy mit mondasz. Azt rakod fölibe, amit a Jóisten csinált. Mit csinált? Elküldte a Fiát, s mi kivégeztük, s ő meghalt. Aztán titokban feltámadt. Aztán felment a mennybe. Ez az a nagy-nagy misztérium, amitől megtáltosodik közleményíró ceruzátok. Ha meg én azt mondom, amit maga Jézus mondott, hogy „példát adtam nektek, hogy ahogyan én cselekedtem, ti is úgy tegyetek”... Ha ezt mondom, akkor én csak moralizálok. És ti mit csináltok… Kongregációtokban s az egész Vatikánban? Leborulva csodáljátok Isten hatalmas tetteit. S közleményt írtok, amikor én elkezdek arról firkálni, hogy Jézusról csak moralizálva lehet beszélni, és nincs más Jézusról szóló logosz, tudomány, mint a jézuológia, ami bizony moralizálás. Az Útról kell beszélni. Az Útról, melyen ha sétálunk, eljön közénk az Isten Országa. S ennek a jézuológiának azokról a szegényekről kell beszélnie, akikkel ez a Jézus sorsazonosságot vállalt. De ha erről beszélek, akkor ti felemelitek a ceruzátokat, és azt írjátok, hogy a krisztológia egyházi megalapozása nem azonosítható „a szegények egyházával”, mert annak az alapja az apostoli hitben található, amelyet az egyház továbbadott minden nemzedék számára. A teológusnak tudnia kell, hogy a teológia hittudomány, s ha egyébből indul ki, kiteszi magát az önkénynek, és annak, hogy rosszul képviseli magát a hitet. Herótom van a ti apostoli hitetektől s egyházi hittudományotoktól! Ettől az egész szövegtől én falra mászok. Ebben benne van Jézus egyházi elárulásának kétezer esztendős története. Benne az, hogy mi is keresztre feszítettünk egy hülye moralizálót.

– Ez az a pillanat, amikor Saragozza piacán a nagy inkvizítor felemeli ujját, rámutat Jézusra, s a katonái már viszik is a börtönbe. Viszik, hogy az éj folyamán fölkeresse börtönében Jézust, és megmondja neki: „Menj vissza! Amit te akartál, az nem lehetséges. Ami lehetséges, azt csinálja az egyház és az inkvizíció.” Jánosom, vége a párbeszédnek. Kitöltöm poharainkba, ami még benne van az üvegben, megisszuk, s elmegyünk haza.

– És a rezümé, amit összeállítunk?

– Nem állítok össze semmit. Ha a főnök megkérdezi, hogy mire mentem veled, megmondom neki a valóságot.

– Mi az?

– Hogy komplett hülye vagy.

(2007. április)

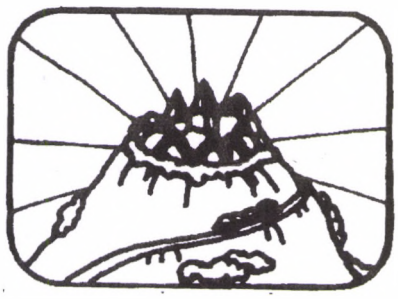

Hans-Anton Ederer és Thomas Seiterich

Korrepetálás a sátorban

Kijózanodás a III. Ökumenikus Nagygyűlésen: az egyházak megtanulták, milyen idegenek egymás számára

Ki intézi az időjárást? Az összes felekezetek népi hite szerint végső soron Isten. Feltehetően ő is közreműködött benne Európa 130 egyházának az erdélyi Nagyszebenben, a romániai Sibiuban szeptember elején megtartott találkozón. Mert amikor bonyolult és konfliktusos vitakérdések kerültek napirendre, folyton zuhogott az eső. Ez szoros közelségbe kényszerítette az egyházak küldötteit, be a nagy cirkuszi sátorba, amelyet tizenkét acélrúd támasztott meg, mintegy a tizenkét apostolt jelképezve. Erdély hidege és viharai még a többé-kevésbé ellenséges egyházak képviselőit is egymáshoz kényszerítették: szerbek és horvátok, oroszok és lengyelek préselődtek sűrűn egymáshoz a közös tető alatt, amelyet egyre csak vert az eső.

Ily módon a nyugati keresztények számára a *III. Európai Ökumenikus Nagygyűlés* hatnapos korrepetálássá lett a „keleti egyházak, Kelet-Európa” témakörben. Megtanulták ugyanis, milyen az, amikor többségükkel egyszer az ortodoxok határoznak meg egy ökumenikus nagygyűlést; amikor az ortodox gondolkodás magától értődő – és nem pusztán kivétel vagy egzotikus dekoráció, mint a Nyugat által uralt, szokásos ökumenikus összejöveteleken.

Kár, hogy Nagyszebenben kizárták az ökumenikus bázisközösségeket. Ők, akik 1989-ben Bázelben és 1997-ben Grazban ezrével fejtették ki hatásukat, Romániában kiábrándító tapasztalatra tehettek volna szert: Az egyházi bázisközösségek hálózata csupán nyugati ügy. Keleten más a dörgés! Az ortodox ökumené ugyanis az egyházak képviselőinek ökumenéje, vagyis a pátriárkáké és metropolitáké – és „az egyház népe” csak akkor mozdul meg, ha a hierarchia elrendeli. A nagyszebeni nagygyűlést „fölülről lefelé” szervezték meg. A román rendezők nem vállalkoztak másra. Az európai plébániák és báziscsoportok képviselőinek ellenőrizhetetlen, dinamikus, „alulról induló” találkozása nem volt kívánatos Nagyszebenben. A gazdag Német Evangélikus Egyház e tekintetben nem támogatta a hangadó német nyelvű lutheránusokat. Európa egyházi szövetségei, a protestáns-anglikán-ortodox *Európai Egyházak Konferenciája*, illetve partnere, az *Európai Püspöki Karok Konferenciája* funkcionáriusokból áll. A bázis ökumenikus elkötelezettségű képviselői csak zavart okoznak.

Ez sajnálatos! Így klerikalizálódik az ökumené ügye Európában. Vissza a hetvenes évekbe, amikor az ökumené a főtisztelendő urak jókedvű körtánca volt? A küldöttek között alig akadt olyan, akinek szabadságot kellett kivennie a Balkánon megtartott egyházi összejövetelre – mert vagy lelkészek és nyugdíjasok voltak, vagy főállású laikusok. A korábbi találkozók szivárványszínű ökumenikus sáljait csak Nyugat-Európa tisztességben megőszült ökumené-nosztalgikusai viselték. Ehelyett a bíborvörös, a lila és a fekete, a mellkeresztek arany és ezüst ragyogása, a fehér, egérszürke vagy antracit színű papi ruhák klerikális ökumenéje uralkodott – az az ökumené, amely papi reverendát vagy egyházias öltözetet visel.

Hogy a politika és a teológia milyen közel áll egymáshoz, azt Manuel Barroso, az EU-Bizottság elnöke tette világossá. A portugál politikus felhívta az egyházakat, hogy támogassák az Európai Unió politikáját. Barroso meggyőződéses katolikusok kezdeményezéseként értelmezte az EU eredetét: olyan politikusok kezdeményezéseként, mint Robert Schumann, Alcide de Gasperi, később De Gaulle és Adenauer, akik a hétköznapi reggeli miséken is összefuthattak volna egymással. „Európa lelkét” illetően – ez a későbbi, baloldali katolikus EU-bizottsági elnök, Jacques Delors kifejezése – a keresztények és az egyházak az illetékesek, mondta Barroso. Csak ők? A nagyszebeni küldöttek szívesen hallották, amikor az EU-Bizottság elnöke világossá tette, hogy az egyházak alkotják a legnagyobb létszámú civil társadalmi erőt Európában. Barroso rendkívüli teológiai jelentőségűnek nyilvánította az ökumenikus teológiát, mert mint mondotta, e teológia előzetes munkálkodása szolgáltatja a zsinórmértéket Európa jövőjéhez, például az olyan formulák kidolgozásával, mint „a különbözőségek kiengesztelődése” vagy „egység a sokféleségben”.

A politika: Románia államelnöke, Traian Basescu – ez a derék, tántoríthatatlan ember, akit azért választottak meg, mert fellépett a korrupció és sok politikus szégyentelen meggazdagodása ellen – kiosztott beszédszövegén túlmenően lángoló hitvallást is tett. Azt mondta, szüksége van a keresztények elkötelezettségére ahhoz, hogy országa az emberi jogokat tiszteletben tartó demokráciává válhasson. De nem sokkal később a hivatalos programon kívül a szónoki emelvényre lépett egy magas növésű férfi: Radu herceg, a veje annak az I. Mihály román királynak, aki Svájcban éli aggkorát. „Egyetlen intézmény sem áll közelebb az ortodoxiához, mint a Korona” – kiáltotta Radu. Basescu államelnök tiltakozásul elhagyta a nagy sátrat. Az ortodox küldöttek tapsoltak, a nyugati keresztények tanácstalanul tekintgettek egymásra. Hát bizony, egy ökumenikus kongresszus másképp fest Romániában, mint a nyugaton. A nyugati küldöttek később megtudták, hogy 1999-ben Mihály király egyengette II. János Pál pápa látogatását a román ortodoxiánál – az első pápalátogatást egy ortodox országban. Ez a korszakos látogatás nyitotta meg az ajtót ahhoz, hogy az elmaradott Romániát felvegyék az EU-ba.

A találkozó körülujjongott „királya” I. Bartolomaiosz ökumenikus pátriárka volt, mert megnyitó beszédében egy olyan nyitott, nem nacionalista ortodoxiáról beszélt, amely a Nyugat egyhá-

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2008. január 31-ig*** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára 225,– Ft lesz, tehát az *éves előfizetés* **1350,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **2000,– Ft.**

Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok” nevét egyaránt tüntessék föl.

zaival és a muszlimokkal együtt szeretne síkra szállni a veszélyeztetett teremtésért és a szegények emberi jogaiért. A konstantinápolyi egyház fejeként ő csupán tiszteletbeli elnöke a 300 millió hívőt számláló világméretű ortodoxiának, de eltérően az összes többi pátriárkától, akik egy-egy ortodox nemzeti egyház fejei, nem bonyolódott bele a nemzeti-politikai ügyekbe. Azt javasolta, hogy szeptember hónapban iktassák be az egyházi évbe „a teremtés napját". Ezt minden egyház megszavazta.

Bartolomaiosz fényes alakjának komor ellenpontjaként hatott Kürillosz metropolita, Szmolenszk és Kalinyingrád érseke. Ő számít az orosz ortodoxia erős emberének. Kijelentette, hogy elavultnak tartja az ökumenét, s csak az a fontos, hogy az egyházak szolidárisak legyenek az értékvesztés és a szekularizáció, a homoszexualitás és a családok széthullása elleni harcban. Mint mondotta, sajnos a kereszténységben is népszerűvé vált „az emberi normák fejlődését" hirdető tévedés. Nevet nem említett ugyan, de világossá tette, hogy fütyül az ökumenikus pátriárka hídépítő munkájára, és hogy félpogányoknak tartja a protestánsokat, mivel azok megértést tanúsítanak a homoszexualitás iránt. Vszelovod Chaplin, a moszkvai Külügyi Hivatalban dolgozó főpap is radikálisan szembehelyezkedett az összes nyugati egyházakkal. Akárcsak Kürillosz, ő is Vlagyimir Putyin Hitler típusú demokráciájának klerikális szócsöveként szerepelt a nagygyűlésen. Amikor kijelentette, hogy a nyugati demokráciák pártjainak versengése „a szellemi zűrzavar jele", Hans Joachim Meyer, a *Német Katolikusok Központi Bizottságának* elnöke tüntetően elhagyta az „Európa Fórum"-ot.

De hál' Istennek vannak nyitott ortodoxok is: Anasztasziosz érsek Albániában, Daniel metropolita Romániában, Michael Staikos metropolita Bécsben és mások. Vajon ők lesznek-e azok, akik mernek majd belebocsátkozni a szükségképpeni vitába a hétpróbás oroszokkal?

És a katolikusok? Walter Kasper bíboros jó pontokat szerzett Nagyszebenben. Nagy tetszést aratott, mivel bírálta a legújabb római dokumentumot, amely elvitatja az „egyházi mivoltot" a reformáció egyházaitól. Ő ellene volt ennek a felfogásnak, mondta a bíboros, de „a Vatikánban leszavazták".

A Német Evangélikus Egyház Tanácsának elnöke, Wolfgang Huber berlini püspök így fogalmazta meg az európai ökumené fonák helyzetét: „Három, egymással összeegyeztethetetlen ökumené-koncepciónk van: a katolikus egyházé, amely nem akar tárgyalni a saját hivatalértelmezéséről, a mi protestáns felfogásunk, amely azt kívánja, hogy mindenki folytasson dialógust mindenről, és az ortodoxoké, amely a nyugati pluralizmus elleni harcra hív fel."

Forrás: Publik-Forum, 2007/17

„Mindenki számára nyitott egyház"

Interjú *III. Gregoriosz* melkita pátriárkával

Ön az egész világ melkitáinak feje. Tulajdonképpen miféle egyházat vezet Ön?

A jó kétmilliónyi melkita hívő görög-katolikus keleti egyházat alkot. A bizánci ortodox liturgiát őrizzük és végezzük, de egyúttal összetartozunk a római pápával. Számos egyházmegyénk van Szíriában és Libanonban, de elszórtan Palesztinában és az arab államokban is. Mi, melkiták elkísérjük kivándorlóinkat, így hát van egy püspökünk Sydneyben, Amerikában pedig több is. Gyakorlatilag mindenütt kisebbségi egyház vagyunk, ezért az ökumené és a vallásközi testvériség mindennapi kenyerünk. Ebben évszázadok óta szakértők vagyunk.

Hogyan tartozik Rómához egy létszámát tekintve oly kicsi egyház, mint az Önöké?

(Nevet.) Nincs okom panaszra. Sokféle formában dolgozunk együtt Rómával, minden szinten. De van egy különbség, sőt, talán ez előnyünk is a nyugati, római katolikusokkal szemben: ők a pápa alatt vannak, „sub Petro", mi keletiek viszont a pápával vagyunk, „cum Petro". Ez nem ugyanaz.

Amikor az európai ökumenikus nagygyűléseken vitába bonyolódnak az ortodox és a görög-katolikus egyház képviselői az egyházi tulajdon és a keserű múlt dolgaiban, Ön mindig szólásra jelentkezik. Miért?

Mert Jézus Krisztus minden egyházának nyitottnak és hívogatónak kell lennie. Az evangélium ugyanis minden emberért van, nem csupán a keresztényekért. Semmire sem tartom azt, ha az egyházak csak saját tagjaikra összpontosítanak. Ebben az esetben úgy viselkednek, mint valami klub: „Belépés csak tagoknak!" Minden egyháznak nyitottnak és erősnek kellene lennie. Persze az „erő" itt azt jelenti, hogy minden ember számára nyitottak, és hűségesek az evangéliumhoz.

Mi jellemzi az Ön ökumenikus törekvéseit?

Perspektívaváltást szeretnék. Hadd mondjak valamit szíriai munkánkról! Amikor létrehoznak egy új városrészt, akkor a szír állam építési telket adományoz egy mecset és egy keresztény templom számára. Egyre gyakrabban építünk vegyes felekezetű templomot. Ez nem egyszerű dolog, tekintettel a történelmi terhekre, de sikerül, ha a helybeliek az evangélium szellemében előre tekintenek, a mában élnek, és nem engedik, hogy a történelem megbénítsa őket. E templomépítések során fontos ökumenikus leckéket tanulnak meg az emberek. Kié a templom? Természetesen Istené! Másodrangú, hogy melyik felekezet kezeli. Ilyen ökumenikus templomot szenteltem fel például Aleppóban Walter Kasper bíborossal.

Milyen tapasztalatai vannak a muszlimokkal?

Jók és kevésbé jók, mivel valamennyien emberek vagyunk. Úgy van ez, mint testvérek között szokás. Olykor kedvesek, máskor durvábbak egymással. Szíriában jó viszony van az iszlám és a kereszténység között. Ehhez az állam is hozzájárul azzal, hogy mindkét vallást támogatja, és nem enged teret a vallási szélsőségességnek.

Folytat-e Ön teológiai vitát a muszlimokkal?

Igen. Nem csupán a mindenki számára fontos „élet-ökumenét", a hétköznapi jó szomszédságot ápoljuk. Tanulmányozom a Koránt, és szívesen provokálom a muszlim teológusokat, amikor találkozunk. Ha például világossá teszem számukra, hogy a Koránnak ez vagy az a verse magyarázza számomra az evangélium valamelyik helyét, akkor – a megrettenés másodpercei után – nagy az örömük, és gyakran tör ki nevetés.

Annyi félreértést kellene tisztázni! Sok muszlim nem tudja elfogadni a mi szentháromsági hitvallási- és imaformulánkat: „Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében", mert azzal gyanúsítanak minket, keresztényeket, hogy három istenben hiszünk. Ezért a keleti keresztények – eltérően a nyugatiaktól – úgy mondják ezt a hitvallási- és imaformulát, hogy hozzátesszik: „és ezzel az egy Istenben". A muszlimokkal folytatott munkánk alapja a II. Vatikáni zsinat Nostra Aetate kezdetű nyilatkozata, mert ez teljes tisztelettel van monoteista testvérvallásunk, az iszlám isteni kinyilatkoztatása iránt.

Forrás: Publik-Forum, 2007/17

A „melkita" a szír „malko" = király, császár szóból származik, jelentése „császári". Ellenfeleik (pl. a monofiziták) az 5. századi krisztológiai viták idején az antókhiai, a jeruzsálemi és az alexandriai patriarchátus azon keresztényeit nevezték melkitáknak, akik a Khalkedoni Zsinat (Kr. u. 451) döntéseit, s ezzel a görög császár hitét (a „katolikus" hitet) fogadták el.

A szolgalelkűség rossz szelleme

100 éves X. Piusz antimodernista enciklikája

Csodálatraméltó, mennyi pápai akadályoztatást bírt már ki az egyház népe anélkül, hogy beadta volna a derekát. Száz évvel ezelőtt, 1907 szeptemberében hozta nyilvánosságra X. Piusz pápa azt a tanító iratot, amely teológusok egész nemzedékeinek törte el a gerincét: a *Pascendi dominici gregis* kezdetű, áldatlan enciklikát. Sajnos, ennek az ún. antimodernista enciklikának a hatásai máig is érezhetőek. Fél évszázadon át rengeteg gondolkodási kényszert, teológiai meghunyászkodást és feljelentést kényszerített rá az egyházra – és csak a II. Vatikáni Zsinat szorította ki, részben.

Az antimodernista enciklika egészen a jelenbe nyúlóan árasztja a szolgalelkűség rossz szellemét – ugyanis ez az alaptörvényük azoknak az ultrakonzervatívoknak, akik vissza akarják kormányozni az egyházat a tekintélyelvűség tegnapelőtti világába. Minthogy X. Piusz éppen százéves enciklikája még mindig mérgezően hat, megéri kritikusan szemügyre venni.

Hogyan következett be ennek a következményekkel terhes enciklikának a megjelentetése? Az akkoriban híres evangélikus teológus, *Adolf von Harnack* azt az álláspontot képviselte, hogy Jézus üzenete csak a dogmák kritikája által ragyoghat fel újból, és biztosíthat útmutatást és fogódzót. A modern francia katolikus teológus, *Alfred Loisy* támogatta Harnackot a Jézus-keresésben. Ám Loisy – jó katolikusként, és ellentétben az individualista protestáns Harnack-kal – Jézus evangéliuma mellé odaállította az egyházat is. A katolikus teológus igazat adott evangélikus kollégájának abban, hogy a történeti Jézus nem alapított egyházat, de azt mondta, hogy amikor Jézus halála után elmaradt az utolsó ítélet, és az első keresztények csalatkoztak a közeli végre irányuló várakozásukban, akkor az egyház elkezdte a Lélek által vezérelt működését, és az idők folyamán megfogalmazta a dogmákat mint az evangélium továbbfejlesztését és szükséges értelmezését.

De Loisy derék katolikus gondolkozása felbosszantotta Piusz pápát. Antimodernista enciklikájában elítélt mindenkit, aki azt állította, hogy a dogmák nem az égből pottyantak, hanem a hit történelmileg kivívott és kidolgozott formulái. Amit az emberek történelmileg vívtak ki, az automatikusan kritizálható, a dogmák effajta megkérdőjelezése azonban nem katolikus magatartás, és aki így gondolkodik, annak nincs helye az egyházban – hangzott a pápai ítélet. X. Piusz kerülte a gonosztevők szabatos megnevezését, s ezzel a pontatlansággal csak annál hatékonyabban teremtette meg a félelem, a besúgás és a megfélemlítés légkörét.

A Vatikán és a pápák sajnálatos módon – mindmáig – nemigen hozzák nyilvánosságra, ha helyesbítik korábbi pápák elavult, téves vagy akadállyá vált álláspontját, következésképpen sosem vonták vissza, és hivatalosan sosem nyilvánították tévesnek az antimodernista enciklikát sem. Ennek az a káros következménye, hogy az 1907-es mérgező enciklika és annak dogmatikai fundamentalizmusa segítségével a tradicionalisták háborút viselhetnek minden egyházi reform és újítás ellen. A tradicionalisták azt állítják: Az antimodernista enciklika továbbra is érvényben van, és alkalmazni kell, hiszen általa egy pápa ítélt el egyszer s mindenkorra minden újító gondolkodást az egyházban és a teológiában.

Thomas Seiterich

Forrás: Publik-Forum, 2007/17

A CIA a szegények egyháza ellen

Brazília püspökei és teológusai szokatlan olvasmánnyal foglalkoznak mostanában: a *Fehér Ház* rendkívüli jelentőségű titkos dokumentumokat szabadított fel azokkal a CIA-műveletekkel kapcsolatban, amelyeket az amerikai titkosszolgálat a katolikus egyház ellen folytatott a katonai diktatúra előtt és alatt.

Neves emberjogi aktivisták – olyan értelmiségiek, mint *Helio Bicudo* vagy a Sao Paulo-i felszabadítási teológus, *Frei Betto* – igazolva látják korábbi kutatásaikat. „Hála ezeknek a titkos dokumentumoknak, immár pontosan tudjuk, hogyan készítette elő Washington az 1960-as és 1970-es évek katonai puccsait." Brazíliában is a CIA segítségével juttattak hatalomra egy gyilkos katonai diktatúrát 1963-ban, s az csak 1985-ben ért véget, mondja Frei Betto.

Brazília egyháza a diktatúra idején messzemenően rendszerkritikus ellenzéket alkotott. „Hogy megteremtse ennek ellensúlyát, azért támogatta – és támogatja mindmáig – a CIA a pünkösdista szekták terjeszkedését", mondja Frei Betto: „Az USA finanszírozta ezeket a szektákat, amelyeknek a céljuk, hogy megosszák Brazília keresztényeit, és kioltsák a katolikus egyház pozitív kezdeményezéseit." Ezek a pünkösdista, részben „elektronikus" egyházak kapitalista és individualista „jóléti teológiát" hirdetnek, amellyel szemben áll Jézusnak az igazságosságról és békéről szóló üzenete. Jellemző, hogy a fontos pünkösdista szekták brazil vezérei ma az USA-ban élnek, nem Brazíliában.

A felszabadítási teológus Frei Betto több évet töltött politikai fogolyként a diktatúra börtöneiben, ahol kínzások is folytak: a domonkos testvér saját testén tapasztalta meg a horror minden változatát. A most nyilvánosságra hozott USA-dokumentumokban az áll, hogy az amerikai kormányzatnak pontos ismeretei voltak a gyilkosságokról és a kínzásokról. „*Evaristo Arns*, Sao Paulo bíboros érseke a diktatúra ellenállói közé számított, és azt javasolta az USA-nak, hogy vezessen be gazdasági embargót a brazil katonai diktatúrával szemben." Kérése nem talált meghallgatásra, „hiszen az USA finanszírozta a diktatúrát". Ráadásul a CIA megfigyeltette az olyan személyiségeket, mint *Helder Camara* érsek volt, s a papokat három osztályba sorolta: „progresszívek", „az USA-nak hasznosak" és „ellenségek". Rengeteg dollár folyt a halálbrigádok, a politikai rendőrség kiképzésébe, illetve az egész az elnyomó apparátusba.

A brazil püspöki kar évek óta követeli, hogy *Lula da Silva* kormánya végre nyissa meg a fegyveres erők titkos dokumentumainak archívumát – mindeddig siker nélkül. Az olyan országok, mint Chile vagy Argentína, már előrébb tartanak katonáik bűncselekményeinek feldolgozásában.

Klaus Hart

Egy elfelejtett hős asszony

Irena Sendler 2500 gyereket mentett ki a varsói gettóból

„Életem egyik legmegindítóbb találkozása volt”, mondja Joachim Wieler mindig, amikor *Irena Sendler*nél tett varsói látogatásáról kérdezik. „Igen szerény, nagyon elevenek a szemei, és nagyon eleven a szelleme. Hihetetlen.” A társadalomtudományok kiérdemesült erfurti professzora arról az asszonyról beszél, aki a II. világháború idején kétezer-ötszáz gyereket mentett ki a varsói gettóból, s ezért majdnem elvesztette a saját életét. Története több mint ötven éven át rejtve maradt, mígnem négy amerikai diáklány fejébe vette, hogy emlékeztetni fogja a világot erre az asszonyra. A fiatalok színdarabot írtak, s azt elő is adták iskolájukban. A médiumok felfigyeltek erre, és hamarosan több minden ismertté vált egy szinte elfeledett asszony csendes hősiességéről.

A ma 96 éves Irena Sendler mindazonáltal 2003-ban megkapta a legnagyobb lengyel kitüntetést, a Fehér Sas-rendet. Hogy bátorságát Németországban is megismerjék, Joachim Wieler síkraszállt azért, hogy 2006. július 30-án Münchenben, a szociális munkások 18. világkongresszusán kitüntessék a lengyel nőt. Irena Sendler története ugyanis egy olyan asszonyt mutat be, aki bátran és önzetlenül cselekedett, noha közben saját életét kockáztatta. A zsidók segítéséért a németek által megszállt Lengyelországban halálbüntetés járt. Irena Sendler élete a tettekre váltott civil kurázsi története. Ezért kell elmesélni.

Elzbieta Ficowska egyike annak a kétezer-ötszáz zsidó gyereknek, akiket Irena Sendler a biztos halál elől mentett ki a gettóból – az üldözött zsidók megsegítésére létrejött földalatti szervezet, a *Zegota* segítségével. A kis Elzbieta hathónapos volt, amikor 1942 júliusában kicsempészték a gettóból egy kocsiban: faládába rejtették, s arra téglákat raktak. A nemzetiszocialisták feltehetően Treblinkába deportálták a szüleit, ahol meggyilkolták őket, mint a 380.000 varsói zsidó legtöbbjét. Elzbieta hamis névvel lengyel nevelőszülőkhöz került.

Elzbieta Ficowska manapság felhívja a figyelmet megmentőjére és saját sorsára is. Nem sok minden maradt, ami a varsói gettóbeli múltjára emlékezteti: Egy összegyűrt babafotó, s egy ezüstkanál, amelybe nevét és születési dátumát vésték. „Irena nemcsak minket mentett meg, hanem gyermekeinket és unokáinkat is, és minden utánunk jövő nemzedéket”, mondja visszatekintve Ficowska. Ő a legfiatalabb az Irena Sendler által megmentett gyerekek közül, s elnöke *A holocaust gyermekei* Egyesületnek Lengyelországban. Ezt a nyolcszáz főből álló egyesületet a kilencvenes évek elején alapították azzal a céllal, hogy a túlélők segíthessék egymást.

Ficowska ma egyike Irena Sendler legszorosabb barátnőinek – csaknem olyan, mintha a lánya lenne. „Tulajdonképpen három anyám van – mondja meghatottan –; egy zsidó, aki nem ismerhettem meg, egy lengyel, aki fölnevelt, és Irena, akinek az életemet köszönhetem.” Majd hozzáteszi: „Irena nagyon jó, nagyon intelligens asszony. Sajnos mostanában nem jól van, mert kiesett a tolószékéből.”

Az, hogy Irena Sendler tolószékben ül, annak a következménye, hogy a Gestapo megkínozta, miután 1943-ban beárulták őt. E kínok és a halálra ítélés ellenére nem árulta el azt a rejtekhelyet, ahová a megmentett zsidó gyerekek nevét tartalmazó listát rejtette. Röviddel kivégzése előtt futni hagyta őt egy SS-legény, akit a *Zegota* megvesztegetett. Később egy üvegbe dugta a papírt, és elásta egy fa alatt. A háború után ez a lista, ha nem is minden gyereknek, de sokuknak visszaadta igazi identitását.

Irena Sendler Varsó Újváros nevű részében, az *Irgalmas Testvérek* kolostora által működtetett lakóotthon egyik kis szobájában él. „Ő az”, mondja Anna Mieszkowska, és egy fotóra mutat. Irena Sendler alacsony, kicsit meggörnyedt asszony, egy karosszékben ül. Fehér haját fekete ráf fogja vissza, s fekete ruhát visel. „Itt kerestem fel őt ismételten, s beszélgettem vele, hogy majd könyvbe foglalhassam a szavait.” Anna Mieszkowska újságíró és színháztudós, ő írta le először Irena Sendler hihetetlen élettörténetét. Ez év márciusában jelent meg a könyv németül, A holocaust-gyerekek anyja címmel. Először Lengyelországban adták ki 2004-ben, s a legjobbkor. „Irena Sendlernek nincs már ereje ahhoz, hogy újból és újból maga beszéljen a történtekről”, mondja a szerzőnő.

Az idős hölgyről családja és barátai gondoskodnak naponta. Más emberekkel már csak ritkán akar kapcsolatba lépni, újságírókkal pedig egyáltalán nem. „Azok közül sokan kicsavarták, amit meséltem nekik.” Meg aztán a beszélgetések túlságosan is felkavaróak az idős hölgy számára. Az újságírónőnek ezért nagyon óvatosan és lassan kellett eljárnia. A munka azonban megérte: egy csöndes, nagyon megindító könyv jött létre Irena Sendlerről.

Ez a varsói nő 1910-ben, egy katolikus orvos lányaként született. Apja jobbára szegény zsidó pácienseket kezelt, így tanult meg ő is jiddisül. Később lengyel irodalmat és pedagógiát tanult, tanulmányai befejezése után pedig szociális munkás lett. Apjától örökölte a keresztény elkötelezettséget. „Apám akkor halt meg, amikor hétéves voltam, de örökre eszembe véstem szavait, hogy ne nemzetiségük, fajuk vagy vallásuk szerint osszuk fel az embereket. Az a döntő, hogy ki milyen ember. A második alaptétel, amelyre gyerekkoromban megtanítottak: kötelesek vagyunk kinyújtani kezünket a fuldoklók, a bajba jutottak felé.”

Amikor kitört a háború, hivatalosan szociális munkásként dolgozott, nem hivatalosan pedig zsidókon segített. Irena Sendler számára ez „nem hősiesség volt, hanem a szív igénye”. Továbbá hangsúlyozza, hogy nem volt egyedül; ő hangolta össze a munkát, de mintegy huszonöt ember vett részt a mentőakciókban.

Irena Sendler gondoskodott szolgálati igazolványról ama egészségügyi csoport számára, amelynek a feladatai közé tartozott, hogy küzdjön a fertőző betegségek ellen a varsói gettóban. Ily módon azon kevés keresztény lengyel közé tartozott, akik naponta többször is bemehettek a gettóba. Kezdettől fogva mindenekelőtt a legfiatalabb gettólakókkal törődött. Pénzt, élelmiszert, hamis papírokat, gyógyszereket és ruhát vitt a szögesdrót és falak mögötti világba, ahol rettenetes viszonyok uralkodtak: éhezés, betegségek, halál.

Jolanta fedőnéven Irena Sendler több mint tíz másik asszonnyal együtt földalatti hálózatot hozott létre a gettóban. Körülbelül egy éven át teremtett kapcsolatot a családokkal. „Azt mondtuk, lehetőségünk van arra, hogy kicsempésszük a falon a gyerekeket, és megmentsük őket”, írta feljegyzéseiben. „De arra a kérdésre, milyen biztosítékot adunk, csak azt felelhettük, hogy semmilyen biztosíték nem létezik, és még azt sem tudjuk, hogy ugyanazon a napon elhagyhatjuk-e a

gettót." „Olyan jelenetek adódtak, mint Dante Infernójában", emlékezik vissza. „Az apa beleegyezett abba, hogy elváljon gyerekétől, az anya és a nagymama azonban a világért sem akart lemondani róla."

Az elváló anyák és gyerekek kiáltásai és könnyei rémálmaiban még ma is üldözik Irena Sendlert. A gyerekeket különféle utakon csempészték ki a gettóból: tűzoltó- vagy mentőautóba rejtve, villamoson, vagy gyalog egy olyan bírósági épületen keresztül, amelynek két bejárata volt – egyik a gettó oldalán, másik az „árja" oldalon –, pincéken és szennyvíz-csatornákon keresztül. Akárcsak a gyerekek, akiket új, lengyel néven, hamis papírokkal árvaházakban és családoknál helyeztek el, maga Irena Sendler is rejtőzködve élte túl az utolsó háborús éveket.

A zsidók segítője már 1965-ben megkapta az izraeli államtól a legnagyobb kitüntetést, „A világ igaza" címet, a szocialista állam azonban nem ismerte el teljesítményét. Irena Sendler megpróbált normális családi életet élni, de meg kellett tapasztalnia az új hatalmasok antiszemitizmusát. Kihallgatták, amikor terhes volt, és ezért elvetélt.

Amikor az amerikai Kansas-beli lányok 2000-ben levelet írtak neki, „a zaklatások, megaláztatások és üldöztetések évei után ez valódi újrafelfedezés volt", írja.

Életrajzírója, Anna Mieszkowska sajnálja, hogy Lengyelországban alig volt visszhangja a könyvnek. „Tulajdonképpen minden elkésett húsz évvel, mert Irena már idős hölgy, de a politikai helyzet korábban ellene volt", mondja az újságírónő, aki azt tervezi, hogy könyvet ír a holocaust gyermekeiről. Ez azonban nehéz vállalkozás lesz, mert sokan közülük névtelenek akarnak maradni, vagy nem akarnak beszélni (Elzbieta Ficowska kivétel). Emlékeik túl fájdalmasak, sokan nem tudták ismét megtalálni gyökereiket.

Miután Elzbieta Ficowska *A holocaust gyermekei* Egyesület elnökeként megalapította az Irena Sendler-díjat elkötelezett, civil kurázsival bíró tanárok számára, most szeretne megnyitni egy Irena Sendler Otthont, amelyben megmentett gyerekek (akik persze ma már szeniorok) és olyanok öregedhetnének meg nyugalomban, akik szintén életet mentettek. „Sokan vannak, akik ma magányosak", mondja Ficowska, és támogatókat keres tervéhez.

Joachim Wieler azt mondja: „Irena Sendler bátorsága és elkötelezettsége abszolút példakép minden szociális munkás számára, és mindnyájunk számára." Igaza van – mert Lengyelországban, Németországban és másutt is egyre fontosabbá válik a civil kurázsi.

Christina Hebel

Forrás: Publik-Forum, 2006/12

Jóságjegy

„És láttam trónokat: helyet foglaltak rajtuk, és ítélő hatalmat kaptak azoknak a lelkei, akiknek fejüket vették a Jézusról való bizonyságtételért és az Isten igéjéért: akik nem imádták a fenevadat, sem az ő képmását, és nem vették fel az ő bélyegét a homlokukra és kezükre; ezek életre keltek, és uralkodtak a Krisztussal ezer esztendeig." (Jel 20,4)

Úgyis írhatnám a címet: jóságbélyeg. Vannak emberek, akik mintha megjelölten születtek volna. Rájuk mondják: szerencsés csillagzat alatt jöttek a világra. Ők egyszerűen javíthatatlanul jók. Nekik még a „régi emberük" is szép. Figyelgethetjük őket árgus szemekkel, keresgélhetjük bennük a hívőség és hitetlenség ismérveit, de előbb-utóbb összezavarodunk. Mert ők hitetlenül is jók, míg másokra – legyenek mégoly bibliaismerők – csak nagy-nagy jóindulattal és képzelőerővel lehet rábizonyítani ugyanezt.

A jóságjegyűek nem kerülnek a kirakatba. A médiaszakemberek számára unalmasak. Körülöttük nem mennydörög és villámlik, hanem inkább eseménytelenül békés a légkör. Egy-egy életösszefoglaló krédójába többnyire úgy kerülnek, mint az a bizonyos Pilátus. Nem hitvallásosan, csak tényszerűen. De jelen vannak a döntő helyzetekben. Többnyire nem ők a sorsfordítók, de mindig váratlan fordulatot hoznak másságukkal, azzal az ősjósággal, amin még az ördög ügyvédjének borotvaéles érvei is kicsorbulnak. Kikezdhetetlenül helyükön vannak a mondataik s a mozdulataik: éppen jókor szólalnak meg, s teszik meg azt, amit a nem megjelöltek is meg akarnak csinálni, csak valahogy mindig elkésnek vele. A jóságjegyűek jelen vannak ott, ahol olyan szükség van rájuk, mint a falat kenyérre az éhezőnek, de van bátorságuk ahhoz is, hogy kihagyják azokat az alkalmakat, ahol nélkülük is jól elboldogulnak. Tudnak se nem osztani, se nem szorozni. Nem tartja őket fogva a jóságuk, mert másnapra kialuszszák, hogy tiszta lappal indulhassanak, egy újabb kalandra. Ami persze csak nekünk az. Nekik, mint a levegővétel: lételem.

Jelenlétük gyakran észrevétlen, hiányuk viszont annál gyötrőbb. A jóságukhoz szoktatott környezet heves elvonási tünetekkel reagál erre. Nincs az a gonoszság, ami úgy ki tud borítani, mint az elmaradt jóságadag! Képes be nem gyógyuló sebet ejteni.

A jóságjegyűeket védetté kellene nyilvánítani egy olyan világban, amely egyre apokaliptikusabb, ahol lelkileg-érzelmileg egyre többen fáznak, ahol egyre inkább tapasztalhatóak a Máté-evangélium szerinti utolsó idők ismérvei: „Mivel pedig megsokasodik a gonoszság, a szeretet sokakban meghidegül" (Mt 24,12). Ugyanezt a jelenséget a Jelenések könyve a fenevad-imádat korszakával írja le, amely megjelöli az embereket, és a bélyegét viselők táborba rendeződnek. A német teológus, Steffensky Bátorság a jóhoz című írásában azt kérdezi: „Miért olyan könnyű a roszszat lebilincselőnek találnunk? Miért olyan nehéz a jót izgalmasnak találnunk..." S így folytatja: „Mi emberek félünk a rossztól. És egyidejűleg elbűvöl, és mágikusan vonz minket a rossz." Majd ezzel fejezi be: „Meg kell tanulnunk, hogy szépnek lássuk a jóságot, bármilyen unalmasnak látszik is az első pillanatban. Ha valaki szépnek talál valamit, azon lesz, hogy megőrizze és megóvja" (*„Érted vagyok", 2006. dec., 23. o.*).

A Biblia elején már megjelenik a Káin-bélyeget viselő ember, az utolsó lapokon pedig azok a tömegek, amelyeknek a kezén és a homlokán a fenevad jele van. Bármilyen sokan vannak, mégsem ők szövik az emberiség történelmének a szövetét! A megbélyegezettség ugyanis ellentétes előjelű is lehet. Hatalmas táboruk van a jóságjegyűeknek is! Egyes korszakokban láthatatlan, máskor meg (leginkább az eszkatológikus időkben) a homlokukra van írva ez a jel. Vannak, akik megszenvedetten és tudatosan viselik, vannak, akik öntudatlanul, csak úgy vele születnek. Zavarban lennék, ha döntenem kellene, melyik a vonzóbb. Erőtere van mindkettőnek, csakúgy, mint a fenevad-imádatnak. A jóságjegyűek vonzáskörе is kiterjedt. Hiányuk kínja pedig átváltoztat: utánzásra késztet. Mert „a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak – úgy is mondhatnám: a jóságjegyűeknek a – megjelenését" (Róm 8,19).

Vörös Éva

Egy csésze tea

Gondolatok a barátságról

Cicero azt mondta: „Boldognak lenni annyi, mint biztosnak lenni abban, hogy egy bizonytalan ügyben biztos barátunk van." Beszéljünk hát a „jó barátság" boldogságáról. A „jó" barátság, az „igazi" barátság ritka érték az életben, drága kincs.

A barátság mindig önkéntes, senkit sem lehet kényszeríteni rá. Az adás készségére van szükség hozzá, anélkül hogy azt számolgatná előre az ember, mit fog visszakapni. De meg kell tanulni a megkülönböztetés képességét is. Mert ha szóhasználatunk szerint vannak „jó" barátok, akkor abból kell kiindulni, hogy az ellenkezője is igaz: léteznek rossz barátok is. Erre az eredményre jutott a Londoni Egyetem egyik vizsgálata. Depressziós nők hetente egyszer egy órára „barátnőt" kaptak. Az egy év utáni gyógyulási arány – 76% – éppoly nagy volt, mint a gyógyszerek esetében. A rossz barátok viszont rendszerint könnyen megbetegítik az embert. Jóllehet mind ez idáig nincsenek róla egyértelmű tudományos adatok, a kutatók mégis megegyeznek abban, hogy a barátok árulásának súlyosabb következménye lehet a testre és a lélekre egyaránt, mint azt idáig feltételezték. A féltékenység, a versengés, a hazugság és a csalás – lassan és folyamatosan – maró mérget csepegtet a barátságba.

Vigyázat! Mindenütt lebzselnek hízelgők és irigykedők! Barátságukat kínálják, csak a javadat akarják, de jobb, ha azt megtartod magadnak! Előre kiszámíthatóak a konfliktusok, ha a barátság kezdettől fogva kiegyensúlyozatlan, ha olyan emberek találnak egymásra, akik státusukat, képességeiket, érdekeiket és értékfelfogásukat tekintve más-más bolygón élnek, és ha az adás és a kapás kezdettől fogva egyenetlenül oszlik meg.

Mihelyt megjelenik az elvtelenség, máris érdekbarátságról van szó. A kelletlen, semmire sem kötelező érdekkapcsolatoknak nincs esélyük a fennmaradásra. Vannak olyanok, akik úgy gyűjtik a barátokat, mint mások a trófeákat. Az ilyen kapcsolatok általában hamar megromlanak.

Jó barátok esetében magától értetődő az adás és kapás kiegyensúlyozottsága – és éppígy az is, hogy részt vesznek egymás életében, sorsában – annak csúcspontjain és mélypontjain egyaránt –, örülnek egymás fejlődésének, tisztelik és becsülik egymást, kölcsönösen vigaszt és megértést nyújtanak. A barátok olyan útitársak, akik kölcsönösen jóindulattal szemlélik egymást. Közösen vállalják a bizalom és a nyitottság gyakorlásának kockázatát. A barátok sok jót és sok rosszat tudnak egymásról – mégis szeretik egymást. Az igazi barátsághoz hozzátartozik az őszinte, olykor kínos beszéd is. Mert nem minden változás előnyös. A barátnak nem minden cselekedete érdemel tapsot. A barátok jó megfigyelők, megvesztegethetetlen tanúk. Ha komolyan veszik a másikat, akkor megmondják neki, ami nem teszik nekik.

Az ilyen barátságok életre szólóak. A bennük megnyilvánuló mély szimpátia szilárdabb, mint bármely lobogó szenvedély. „A barátság mindig jót tesz, a szerelem viszont nagyon meg tud sebezni", vélte Seneca már 2000 évvel ezelőtt. A barátok megfogadják, hogy egy életen át szeretnék elkísérni egymást, mert barátságuk az a szál, amely akkor is kitart, amikor már minden kötél szakad. Mark Twain ezt így fejezte ki: „A barát tulajdonképpeni feladata az, hogy melletted álljon, amikor nincs igazad: Mindenki a te oldaladon áll, amikor igazad van."

A batárság jót tesz az embernek, „oly nyugodt dolog, mint egy csésze tea. Mint egy jó beszélgetés. Nem a telihold megugatása. Nem ellentmondásos szenvedélyek démoni kirobbanása", írta Sam Keen amerikai filozófus. Egy csésze tea a kapcsolati háborúk ellen, az apróságok körüli mindennapos, felőrlő küzdelmek balzsama, a béke helye – ahol nincs hatalmaskodás, megalázás, visszautasítás.

A barátság jót tesz. Érdek nélkülinek és csodálatosnak megismerni magunkat – ritka és drága dolog. Mindent tudni a másikról, és mégsem leleplezni őt, soha meg nem fosztani varázslatától – ez a dallama ama szeretet himnuszának, amelyben a legkedvezőbb alkalom sem teszi tolvajjá a barátot.

Doris Weber

Forás:
Publik-Forum, 2007/3

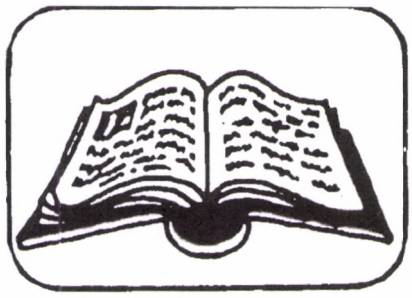

BIBLIA

A decemberi elmélkedéseket Gyombolai Márton (Vác), a januáriakat a székesfehérvári közösség tagjai (Rozsics Gábor, Deli József, Singer József és Pakodi Gábor) készítették.

December 2. — Advent 1. vasárnap — Mt 24,37–44 — „Virrasszatok!”

Jézus a vízözön példájával figyelmezteti az embereket az állandó útrakészség fontosságára. Az emberek élték hétköznapi szürke életüket, amíg Noé be nem ment a bárkába, és meg nem jött a mindent elsodró, pusztító vízözön…

Az Emberfiának eljövetele hasonlóan váratlan lesz, mint a vízözön volt. Az eljövetelt jól szemléltetik a példák: két ember közül „az egyiket fölveszik, a másikat otthagyják”. Túl a nyilván érdem szerinti válogatáson, a másik példa – a házigazda virrasztásáról – egyértelművé teszi a folyamatos útrakészség, a „virrasztás” fontosságát.

Most, amikor az Égi Gyermek eljövetelére kezdünk felkészülni az Adventben, fokozottan itt az ideje az alapos önvizsgálatnak! Megkérdezem magamtól: „Ha most kellene az Emberfia elé állni, a rémületből, esetleg a szégyenkezésből, vagy az „égi hazatérés” örömében lenne-e több bennem?!

A „hasznos virrasztás” nem jelentheti csupán az ébrenlét töprengéseit! Ha egy nekem kedves földi ünnepre készülök is, kívül-belül méltó akarok lenni az ünnephez! Felöltöm ünneplő ruhámat, és magamban is az öröm és szeretet melegét szítom föl…

Gondoljuk át, testvéreim, alapvető kapcsolatainkat! Élem-e a cselekvő szeretet figyelmes, segítő, „váll-odafeszítő” útját? Szüleim, párom, gyermekeim, közösségi testvéreim, munkatársaim érzik-e, érezhetik-e szeretetem, emberségem megnyilvánulásait? Transzcendens kapcsolatom több-e néhány gépiesen elmormolt imánál? Lelkem ünnepe-e minden szentmise, ahol az Égi Vendég látogat el hozzám? Tudok-e nem a pap emberi tulajdonságainak függvényében, hanem az én Istenem fogadására (Érte virrasztva?) templomba, szentmisére menni? Emberi kapcsolataimat a kritikus, bíráló szellem, vagy a megbocsátó, segítő, javítani akaró szeretet határozza-e meg?

Testvéreim! A tartalmas virrasztás idejére – hétköznapi dolgaink végzése mellett – szeretettel ajánlom megfontolásra a fenti kérdéseket!

December 9. — Advent 2. vasárnap — Mt 3, 1–12 — Keresztelő Szt. János bűnbánatot hirdet

Júdea pusztájában – Izajás jövendölését beteljesítve – fellépett Keresztelő Szent János. Szőrcsuhás, böjtölő, aszketikus alakja, szuggesztív, kemény szava hitelesítette bűnbánatra szólító szavait: „Tartsatok bűnbánatot, mert közel a mennyek országa!” A próféta hatására Jeruzsálem, Júdea és a Jordán-vidék népe kiment, megvallotta bűneit és megkeresztelkedett a Jordánban. A Keresztelő hívására nagy tömegek mozdultak meg. Komoly hatása volt, pedig egy percig sem kereste a maga dicsőségét, sőt megjövendölte, hogy az utána következőnek a saruszíját megoldani sem méltó. Ő csak vízzel keresztel, de az Eljövendő majd tűzzel és Szentlélekkel.

Az érkező farizeusok és szadduceusok láttán szigorú, goromba szóval „viperák fajzatainak” mondja őket, akik nem hivatkozhatnak Ábrahám atyafiságára sem: Isten – ha kell –, a kövekből is tud fiakat támasztani…

Itt az ő szigorú szájából is elhangzik egy bizakodást keltő mondat: „Teremjétek hát a bűnbánat méltó gyümölcseit!”

Ez a Keresztelő Szent János szájából elhangzó mondat máig is, nekünk is reményt ad. Megtanít arra, hogy a legsúlyosabb bűnből, a „viperafajzat” mélységéből is kiutat hozhatnak a bűnbánat méltó gyümölcsei! Megtanít bennünket arra, hogy a „szórólapáttal kitakarított szérű és az elégetett pelyva” mellett is helyük van a csűrbe gyűjtött búza között azoknak, akik akarják – és képesek a „bűnbánat méltó gyümölcseit” teremni!

Testvéreim! Keresztelő Szent János is megerősíti, hogy a „viperák fajzatai” számára is, a súlyos bűnök után is van bocsánat az őszinte bánat nyomán. Végezzük el a „magunk szérűjének” kitakarítását, hogy „az Úr csűrébe” méltó búzaként kerülhessünk!

December 16. — Advent 3. vasárnap — Mt 11,2–11 — Jézus tanúsága Jánosról

A jézusi tanúságtétel – finom iróniával –, határozott és egyértelmű. Az emberek valóban nem széltől lengetett nádat vagy királyi embert mentek felkeresni, hanem azt a prófétát, aki szavaival, szuggesztív, aszkétikus egyéniségével bánatra indította az embereket, és előkészítette Jézus útját. Ezzel teljesítette az Írás szavát: „Követemet küldöm színed előtt, hogy elkészítse előtted az utat.”

Ezért mondja róla Jézus, hogy „az asszonyok szülöttei között nem támadt nagyobb keresztelő Jánosnál”. A mennyek országa hallatlan értékét húzza itt alá Jézus azzal, hogy mégis azt mondja: „Aki a mennyek országában a legkisebb, az is nagyobb keresztelő Jánosnál.” Azaz a végleges üdvösség több, jobb, nagyobb minden földi jónál…

Napjainkban nem kell a pusztába menni Jézus, illetve az őt követők és hirdetők útjának előkészítésére! Nagyvárosok rideg embertelensége, könyöklés, kegyetlenség, langyos, formális kereszténység kiált útkészítők, útra hívók után!

Itt az ideje a szóval, és életpéldával történő misszionálásnak! Ha szíveddel és szavaddal csak egyetlen megtérő embert tudsz az Úrhoz vezetni, akkor is van már eredménye az életednek… Próbáljunk, testvéreim, a megtérő emberszívek kicsi csokrából adni ajándékot, szerető szívvel, a hozzánk újra érkező Gyermeknek!

Hiszem, hogy a harmadik évezred kezdetén a Karácsony és Húsvét Jézusa ismét „emberhalászatra” hív és küld mindnyájunkat!

December 23. — Advent 4. vasárnap — Mt 1,18–24 — Jézus Krisztus eredete

Mária, József jegyese a Szentlélektől fogan gyermeket, még egybekelésük előtt. Itt mutatkozik meg először József emberi nagysága, szeretete. Még ebben a – szégyenletesnek tűnő – helyzetben is erősebb benne a szeretet. Nem a sértettség, a megcsalatottság munkál benne, hanem a jóság, az igaz emberség. Ezért akarja Máriát – megmentve a rettentő megkövezéstől – titokban elbocsátani.

Igaz emberségével, szeretetével érdemli meg az Úr angyalának megnyugtató szavait a Szentlélektől áldott állapotba kerülő Máriáról, és Jézusról, a szü-

letó gyermekről, aki megszabadítja majd népét bűneitől… Őt fogják Emmánuelnek hívni, ami azt jelenti: „Velünk az Isten!”

József emberi nagyságát bizonyítja, hogy egy álombeli felvilágosításra engedelmes szívvel reagál… Éppen ezzel bizonyítva, hogy – Máriához hasonlóan – elfogad valamit, ami sosem fordult még elő az emberiség történetében. Ez a bámulatos nyitottság, hit, engedelmesség teszi Józsefet valóban méltóvá a Gyermek felnevelésére és Mária oltalmazására.

Gondolj bele, testvérem: Ha most egy biológiai vagy egyéb képtelenség elfogadására szólítana álmodban egy angyal, tudnál-e engedelmeskedni gondolkodás nélkül? Nem az jellemző-e rám vagy terád, hogy a bizonytalannak, nehéznek tűnő dolgok, feladatok is visszatorpantanak? Mered-e, merjük-e a képtelenséget, vagy akár a veszélyes, kiszámíthatatlan dolgokat – megcselekedni? Mire, menynyire vagyunk képesek a szeretet önzetlen – esetleg önmegtagadó – valósításában, megélésében?

Kérjük, testvéreim, a karácsonyi Kisdedet, hogy segítsen valóban meghatározóvá tenni életünkben a szeretetet!

December 25. — Karácsony — Jn 1,1–18 — Az igazai világosság a világba jött

Szent János filozófiai mélységű szövege a kezdettől az Atyánál lévő és vele egylényegű Igét mutatja be nekünk, aki által minden lett. A benne lévő élet volt a világ világossága. Megismerjük Keresztelő János küldetését, aki a világosságról jött tanúságot tenni. Ezután jön a minden embert megvilágosítani akaró Ige az övéi közé. Azonban – bár a tulajdonába jött –, az övéi nem fogadták be. A jánosi előszó valóban átfogja a jézusi életmű egészét, a Megváltás lényegét, de ma még az öröm napját üljük! Azt a csodálatos ünnepet, amikor a „Végtelen Nagyság” vállalja a „Végtelen Kicsiség” sorsát, és eljön a betlehemi istálló jászolába, hogy védtelen kicsi gyermekként elinduljon meghozni a tökéletes szeretet embermentő áldozatát. Nem véletlen, hogy a pásztorok – talán kicsit együgyű, de – tiszta embersége és a napkeleti Bölcsek nagy tudománya tud igazán hódolni egy jászolban nyugvó gyermek megérzett, illetve fölismert nagysága előtt…

A rang, vagyon, hatalom megszállott kergetői előtt nevetségesnek tűnhetne a gondolat, hogy a Mindenség Urának „fogadószobája” egy primitív barlangistálló!...

Megvallom, hogy én a templomok díszes, aranyozott jászlaiban a megszentelődött barlangistálló kicsi Jézusát látom, köszöntöm, és próbálom a magam szívét is meleg, gyermekhordozó jászolotthonná tenni! Testvéreim! Keressétek velem együtt a magatok szívében is otthonra vágyó, kicsi Gyermeket!

December 30. — A Szent Család vasárnapja — Mt 2,12–15.19–23 — „Názáretinek fogják hívni”

Ismét József bizonyul az „álmok férfiának”. Isten angyala figyelmezteti Heródes gyilkos tervéről. Egyiptomba küldi őt a gyermekkel és Máriával, hogy ott maradjanak Heródes haláláig. József még azon éjjel elindul, és Egyiptomban várják meg a hazahívó szót. Ekkor teljesedik be a próféta ajkára adott isteni szó: „Egyiptomból hívtam haza az én fiamat.” Az álomban kapott angyali intés nyomán hazatért, de nem Júdeába, ahol Heródes fia uralkodott, hanem Galileába, a Názáret nevű kisvárosba. Így beteljesedett az a prófétai szó is, hogy „Názáretinek fogják hívni”. Bámulatos József föltétlen és azonnali engedelmessége, de példát is jelenthet nekünk. József nyilván nemcsak akkor álmodott, amikor az Úr angyala szólt hozzá. De rendelkezett egy olyan adottsággal, amellyel képes volt felismerni álmaiban az angyali szót, az isteni üzenetet.

Gyökössy Endre ír „Isten elfelejtett nyelvéről”, az álomról. A Szentírásban másutt is találkozunk álomban jött hiteles figyelmeztetésekkel, jelzésekkel, tanácsokkal.

Megfontolandónak érzem, annak megvizsgálását, hogy mennyire tudunk „befelé figyelők”, az ébren és álomban kapott jelzések felismerői lenni!? A gondosan ébren tartott lelkiismeret szava, a bennünk szóló Lélekre figyelés tesz, tehet bennünket „befelé is nyitottakká”, a Lélek szavát meghallókká és valósítókká. Hiszem, hogy a Lélek szólhat testvérem szavából, vagy egy hatékony, hiteles álom szeretetre indító hívásából. Hiszem, hogy ha tudatosan figyelünk ezekre az indításokra, gazdagabbá tehetjük a magunk és mások életét is!

Január 6. — Vízkereszt — Mt 2,1–12 — „Láttuk csillagát napkeleten…!”

Amikor Isten kapcsolatot teremt velünk, annak fogható jelei vannak – csillag, ház, gyermek, anya…

Valószínűleg Jeruzsálemben is látni lehetett a jeleket, de ők nem voltak nyitottak az Istenre. „…Heródes király meghökkent, s vele egész Jeruzsálem.”

Aki látja a jeleket, az maga indul el, hogy Isten közelében lehessen, hogy „hódoljon”: hódoljon a minket összegyűjtő, szerető, vigyázó pásztornak, királynak: „arany”; hódoljon a minket – szutykosan is – magához ölelő Istennek: „tömjén”; hódoljon a közénk jött, a hozzánk mindenben hasonló, barátságával bátorító, mellettünk végsőkig kitartó Istennek: „mirha”. És hódoljunk a kicsi-nagy misztériumának: Betlehem – Júda ; gyermek – Isten ; szolga – „első”.

Istenem add, hogy negyedik „bölcs”-ként mi is eléd juthassunk, és házadban megpihenve, szép álmot láthassunk, hazatérve pedig jelekre érzékeny tanúid lehessünk!

Január 13. — Urunk megkeresztelkedése — Mt 3,13–17 — „Nekem van szükségem a te keresztségedre..."

János bűnbánatot, megtisztulást hirdetett, az Úr érkezését készítette elő. Jézus Jánoshoz ment, hogy saját életében is bemutassa: kikerülhetetlenül fontos a bűnbánattartás, a megtisztulás, a régi élet elhagyása akkor, ha nagy és szent dolog megvalósítására készülünk. Ez a forma jól bemutatja azt, hogy amint az alámerülés történik, elhagyjuk a régi életünket, és a vízből kiemelkedve új, megtisztult, Istennek odaadott életre kapunk lehetőséget. Jézusnak ebben a cselekedetében a belső tartalom és a külső forma teljesen összhangban van, amit a Szentlélek jelenléte hitelesít.

Jézus mint felnőtt ember elindul, hogy kibontakoztassa mindazt, amire emberi értelme, egyénisége ráérzett, amit felismert. Ezzel veszi kezdetét a világot alakító működése, tanítása. Jön a megerősítés és a válasz az Atyától: „Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik." Szüksége is volt erre a megerősítésre, hiszen ezután kezdődött a negyven napos pusztai böjt, a küldetését tisztázó időszak.

Életünk döntő mozzanatai, fordulatai előtt megmérítkezünk-e az „élő vízben"? Keressük-e és használjuk-e azokat a formákat és eszközöket, amelyeken keresztül megmutatkozhatunk, kifejezhetjük hovatartozásunkat? Szánunk-e időt arra, hogy megismerjük az Atya ránk vonatkozó akaratát? Kérjük-e és felismerjük-e azokat a jeleket, amelyek megerősítenek bennünket abban, hogy az Atya akarata szerint élünk?

Január 20. — Évközi 2. vasárnap — Jn 1,29–34 — „Rád vár a tér, vár az utca..."

„...látta, hogy Jézus közeledik feléje..." János látta a közeledő Jézust. Nekünk nem ilyen egyszerű a dolgunk, mert nem a szemünket használva, a szó szoros értelmében láthatjuk meg Jézust, hanem bizonyos jelekből, és tanítása alapján a körülményekből tudjuk felismerni Őt. Ez talán csak annyiban nehezebb, hogy naprakészen kell ismernünk a tanítást, és minden helyzetre kell tudnunk alkalmazni azt.

„...megszólalt..." Meg tudok én szólalni, ha Jézusról vagy az Ő tanításával, példájával kapcsolatos szó hangzik el, esemény történik? Pedig a megszólalás nemcsak János feladata volt, ez mindnyájunk kötelessége. Persze sem akkor, sem ma nem népszerű, divatos dolog az Isten Országáról beszélni. Furának, bolondnak nézik érte az embert – ahogy Jánost is –, de ez már csak ezzel jár.

„Ő veszi el a világ bűnét!" Ez, azt hiszem, igazán félreérthető mondat, óvakodnunk kell minden olyan értelmezésétől, amelyben az van elrejtve, hogy az én személyes áldozatom nélkül veszi el Jézus a bűnöket, pl. az enyémet is. Szerintem itt a Keresztelő arra gondolt, hogy Jézus tanít meg a bűnök felismerésére, és arra az életmódra, amellyel elkerülhetjük a bűnöket, továbbá megtanít a helyes bűnbánatra, bűnjóvátételre, ami után Isten el tudja felejteni nekünk bűneinket.

„Én nem ismertem." A Keresztelő prófétaként a személy szerint nem ismert Jézusról tanúskodik. Én már ismerem Jézust? Meg kell tennem mindent, hogy pontosabban megismerjem, már csak azért is, mert Ő már sok lépést tett felém, hív, szólít napról-napra, csak rá kell figyelnem.

János azért keresztelt – bűnbánatot hirdetve –, hogy megismertesse Jézust Izraelben. Gondoljam csak át, vajon az én keresztségem meghozta-e a gyümölcsét!? Pedig ez alapvetően a bűnbánathoz és a Jézust megismeréshez kapcsolódik. Persze engem kisgyerekként kereszteltek meg, de azóta átgondolhattam volna a keresztségemből rám háruló kötelességeket.

A Szentlélek rám is leszállt? Akkor én is Isten gyermeke vagyok! Szeretett gyermeke! Ebbe még belegondolni is nagyszerű. Akkor igyekezhetek ehhez méltóan élni, Jézusról és az Ő Országáról tanúskodni. Sőt, megvalósítani az Isten Országából, amit itt a földön lehet. Pedig sokat lehet. Csak körül kell néznem, mennyi embernek lenne szüksége, sőt igénye is, hogy Jézusról tanúskodjanak neki, hogy meglássa valakiben, hogy az Isten szeretet. Mire várok még? Már nem is várok tovább, megyek...

Január 27. — Évközi 3. vasárnap — Mt 4,12–23 — „Tartsatok bűnbánatot! Jöjjetek utánam!"

Jézus nyilvános működésének kezdetén vagyunk. Keresztelő Jánost fogságba vetették, az előhírnököt, az útkészítőt kivonták a forgalomból. Ez a hír óvatosságra inti Jézust. Nem szabad elhamarkodott lépésekkel a küldetés sikerét veszélyeztetnie, visszavonul tehát Galileába. A tómellék a halászok lakhelye, kis házaik ott sorakoznak, de Kafarnaumnak szép zsinagógája is van.

Jézus a kísértésekben megerősödötten, lelkében tűzzel, tettre készen hirdetni kezdi Isten Országát. Tanítványokat kell gyűjtenie maga mellé, akik aztán a tanítás és életpélda hatására maguk is tanítóvá válhatnak. Halfogásban edzett halászok között embereket halászni indul, hogy aztán emberhalászokká tegye őket.

Felhívása a bűnbánat tartására, a megtérésre, összecseng a Keresztelő szavaival. Jézus hitet tesz az előhírnök mellett, később ezt tanítványainak is megerősíti. A megtérés (görögül „metanoia") a gondolkodásunk, az értékekhez való tudati viszonyulásunk átalakítását jelenti. Héber szóval („tesuvah") kifejezve nemcsak a gondolkodás síkján, de egész emberségünkben való érintettséget, változást jelent. Egy olyan folyamat elindítását, amely Istenhez vezet. E folyamatban benne van az elfordulás a bűntől (aktív bűnbánat), kiemelkedés abból, ami a rossz felé visz. Benne van a visszatérés, a hazatérés és a megérkezés. Kifejeződik benne az ember harmóniára törekvése önmagával, környezetével és Istennel. Végső soron kialakul az a bonthatatlan kötődés, amely az embert a végtelen Istenhez köti, és ezzel korlátlan lehetőségek nyílnak számára. Ez az Isten iránti elhivatottság magával ragad, Isten akarata szerint másokért való cselekvésre sarkall.

Jézus rendkívül jó emberismerő. A tanítvánnyá tételre kiszemelt emberek mindegyikét „feltérképezi", mielőtt megszólítaná. Simon és testvére, András, mindketten halászok. Ez a foglalkozás akkoriban sem volt könnyű. A Genezáret-tó változékony arcát mutatta a belőle élőknek. Sokszor a tapasztalt és nagy viharokat kiállott halászok is sikertelenül próbálkoztak a halfogással. Gondolkodásukba tehát bekerül az egzisztenciális bizonytalanság. Lukács evangéliuma (Lk 5,1-11) összeköti Simonék elhívását a csodálatos halfogással. Jézus tehát megmutatja nekik (mint ahogy később a vihar lecsendesítésekor is: Lk 8,22-25), hogy mellette biztonságban érezhetik magukat. Ezzel szemben Lévi (Máté) meghívásánál (Mt 9,9) a pénz bővében lévő vámost asztala és vagyona elhagyásával hívja magához. Látható tehát, hogy Jézus ráhangolódik az elhívott ember személyiségére, így annak legbelső vágyaira, kapcsolódni kész lelkiállapotára, pozitív késztetéseire is alapozhat.

Megvan-e bennem a belső vágy, hogy Jézussal tartsak? Képes vagyok-e elfordulni bűneimtől, rossz szokásaimtól? Milyen emberismerő vagyok? Emberhalászként rá tudok-e hangolódni a másikra, ki tudom-e bontani értékeit, amelyek segítik megtérését?

„Meggyalázták az anyaföldet”

Grönlandon olvad a jég: katasztrófa fenyeget
Interjú *Angaangaq*-kal, az inuit eszkimók képviselőjével

El tudja-e képzelni, hogy egy hó nélküli világban éljen?

Nem. A világnak szüksége van a hóra. Nagyanyám azt mondta: Amikor hó esik, a föld új, friss ágyneműt kap. Így belül meleg marad, és jól tud aludni. Ha nem alszik, elfárad, és összezavarodik. Decemberben virágokat és bimbókat láttam Németországban. Valami rossz úton halad.

Mi halad rossz úton?

Mi, inuitok azt mondjuk: Olvad a jég. Önök Németországban klímaváltozásról beszélnek. De a klímaváltozás fogalma nem ragadja meg helyesen a problémát. Az anyaföld ugyanis egységet alkot, és mindig is változtatta klímáját. De korábban sosem olvasztotta meg ennyire a jeget.

Milyen kihatásai vannak a jég olvadásának?

Évezredek óta először fordul elő, hogy az északi sarkon hallatlan víztömeg szabadul fel. Ez azt jelenti, hogy megváltoznak a víz körforgásának feltételei. Grönlandon irdatlan vízmennyiség képződött a jégrétegen. Most több édesvíz helyezkedik el ott, mint az Erie-tóban és az Ontario-tóban összesen. Ha mindez a víz egy napon beleömlik a tengerbe, akkor megváltozik az óceán klímája. Ennek belátható következményei lesznek. Megszűnhet a Golf-áramlat, és Önöknek Németországban hosszú teleik lesznek. A mai életmódjuk miatt. Gondolja meg: Még sosem élt annyi ember a földön, mint most. Amikor utoljára olvadt a jég, talán egymillió ember élt a földön. Ma hat és fél milliárd. A hatás sokkal nagyobb lesz, mint ahogy Önök egyáltalán el tudják képzelni.

De hát mit teszünk rosszul?

Nem csupán egyetlen okról van szó. Sok minden adódik össze. Nagy gondatlanság volt az emberek részéről, hogy kizsákmányolták az anyaföldet. Meggyalázták. Elvették tőle az ásványokat. Minden, az életük számára hasznos dolgot elvettek tőle – a gazdaság javára. És ez egyre folytatódik. Mind mélyebbre ásnak, és az anyaföld megerőszakolása nem szűnik. Ily módon felborul az ökológiai rendszer egyensúlya. Ha felborítják ezt az egyensúlyt, megváltozik a környezet. Egy példa: Harminc évvel ezelőtt valaki belenézett egy fókabébi szép nagy szemeibe, és azt gondolta: „Meg kell védenünk a fókabébiket!” Megtették, és lerombolták a nagy óceán ökológiai rendszerét. Hogy megvédjenek egy fókát. A nyugati ember nem lát tovább az orránál. Szűk látókörű. Mi, őslakosok azt gondoljuk: „Ők azt mondják, civilizáltak és műveltek, de civilizációjuk és műveltségük épp csak az orruk hegyéig ér.” Tudta Ön, hogy az anyaföld nagy, hatalmas és szép? Nem csupán a kis Európából áll. Hihetetlenül szép föld. Mi így látjuk.

Milyen kihatásai vannak a jég olvadásának az Ön népére?

Az öregek azt mondják, megmaradunk, mert a víz el fog folyni mellettünk. Ennek ellenére sok problémánk van. A sarkvidéki zajló jégtömeg felolvadt. Ez azt jelenti, hogy kutyaszánok helyett csónakokat kell használnunk. Különösen drámai helyzetet okoz a hiányzó jég az állatok, mindenekelőtt a jegesmedvék számára. Megfulladnak, mivel nem elég vastag a jég. Emellett 50 kilóval könnyebbek, mint húsz évvel ezelőtt. Mert ha nincs jég, nem tudnak vadászni. A jegesmedve a jégre született, a jégen való vadászatra. Nem a szárazföldre. Az, ahogy Önök Németországban élnek, azt eredményezi, hogy ez az állat eltűnik a földről. Szomorú.

Miben kellene változnia az embernek?

Már oly sok mindent tettük a világ megváltoztatására. Évezredeken át háborúztunk, kölcsönösen legyilkoltuk egymást. Az utolsó európai háború 60 millió ember életét követelte. És aztán folytattuk, mintha mi sem történt volna. Sokan azt mondták: Soha többé háborút! De ez nem működik. Hogyan is működhetne? Ha az ember csak gondolja ezt, akkor semmi sem változik. De ha az ember elkezd érezni, akkor elkezd megváltozni. A gazdaságban pénzt keresünk, és azt hisszük, hogy a pénz minden problémát megold. Eközben tegnap éhen halt 30.000 gyerek. S ma újabb 30.000 gyerek hal meg. Működött a gazdaság? Nem, nem működött. De mindenki egyszerűen tovább csinálja a dolgokat.

De hogyan állíthatjuk meg a globális felmelegedést?

Rövid távon nem tudjuk megállítani. Ehhez túl késő van. Még ha mindenki azonnal abbahagyná is az autózást és különféle tárgyak előállítását, a jég akkor is tovább olvadna, és a globális felmelegedés még évekig folytatódna.

Nincs remény?

Mi, őslakosok nem értjük, hogy a nyugati világ művelt embere nem lát tovább az orra hegyénél. A nyugati ember semmit sem értett meg.

De mi az Ön küldetése, ha semmi remény sincs?

Egyetlen remény mégiscsak van: az egyes ember. Anyám azt mondja: „Ha meg tudod tanulni, hogyan olvaszd meg a jeget az emberek szívében, akkor az emberek meg tudnak változni, és képesek lesznek hozzáfogni ahhoz, hogy hihetetlen tudásukat bölcsen alkalmazzák. Csak ekkor van esélyünk. Különben a sarkokat borító jég egyre gyorsabban és gyorsabban fog olvadni, az emberek szívében lévő jég pedig egyre keményebbre fagy, és semmi sem fog változni.” Akkor már túl késő lenne. Ehelyett az emberek szívében kell megolvadnia a jégnek. Kezdjék el a tudásukat bölcsen felhasználni! Csak így van esélyük arra, hogy jó életet éljenek.

Maren Joost

Angaangaq *„az a férfi, aki úgy néz ki, mint a bácsikája”, sámán és gyógyító, az inuit törzsek spirituális vezetője, és a sarki őslakosok képviselője az ENSZ-ben.*

Forrás:
Publik-Forum, 2007/6, Dossier (Egy rádióinterjú rövidített változata)

TARTALOM

Meditáció
Barcza Barna: Elmélkedés szimfóniaszóra 2–6
Vörös Éva: Jóságjegy 26
Doris Weber: Egy csésze tea 27
Tanulmány
Sulyok Gábor: Töprengések a házasságról 7–10
Doris Weber: A bizalomról 13–14
Erwin Ringel: Önbizalom – tekintély, ellenállás – felelősség 15–16
Szatíra
Házasodni szeretnénk... 10
Interjú
„Még Isten sem verheti meg a gyerekeket" (G. Nunner-Winkler) 11–12
„Mindenki számára nyitott egyház" (III. Gregoriosz) 23
Gyerekeknek Moha-mese
Csoda 17–18
Jelenet
Bulányi György: A találkozó 19–21
Ökumené
Hans Anton Ederer és Thomas Seiterich: Korrepetálás a sátorban .. 22–23
Visszatekintés
Thomas Seiterich: A szolgalelkűség rossz szelleme 24
Klaus Hart: A CIA a szegények egyháza ellen 24
Christina Hebel: Egy elfelejtett hős asszony (I.Sendler) 25–26
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 28–30
Környezetvédelem
Maren Joost: „Meggyalázták az anyaföldet" 31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb ***2008. január 31-ig*** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára 225,– Ft lesz, tehát az *éves előfizetés* **1350,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **2000,– Ft.**

Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

MEGJELENT

Gromon András: *Jézus evangéliuma Lukács tolmácsolásában*
(400 oldalas evangélium-kommentár).
A könyv megrendelhető a szerzőtől
(tel.: 26/334-155; e-mail: gromon@freemail.hu).
Ára: 2000,- Ft (+ 400,- Ft postaköltség).

Cinkenyom

hajnali hóban
cinkenyom
fölibe hajlok
olvasom

őseim írtak
így ahogy
egysoros verse
fölragyog

mélyülő ferde
hó-rovás
sorsokat rejtő
ékírás

tűnődve titkán
ballagok
én is hóba írt
jel vagyok

marad ha létem
itt hagyom
utánam csöppnyi
cinkenyom?

Puszta Sándor

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XVIII/6. (106.) szám
Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Schanda Beáta
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

A címlap emblémáját Magyar Mihály, a rovat-emblémákat és a Moha-mesék illusztrációit Garay Dóra készítette.

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Felelős kiadó: Vincze Endre

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: www.ertedvagyok.hu
E-mail: gromon@freemail.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetőek, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: Z.HORV Reklámstúdió, Dejtár
Felelős vezető: Horváth Zoltán

ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó mire küldte a pénzt.

Előfizetési díj 2008-ra (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 2000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon forintban előfizetve: 4000 Ft
Nyugaton előfizetve: 20 Euró

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.